

શ્રી ફાર્નસ ગુજરાતી સમા ગ્રંથમાળા

શ્રી ફાર્નસ ગુજરાતી સમાનાં

અંક ૫૧ થી ૧૫૦ સુધીના

હસ્તલિખિત પુસ્તકોની

સવિસ્તર નામાવલિ

ભાગ ૨ નો

Mari Kanti Sagar

તૈયાર કરનાર

રા. રા. અબાલાલ બુલાખીરામ જાની બી એ

સહાયક મત્રી શ્રી કા. ગુ. સમા

પ્રકાશક

શ્રી ફાર્નસ ગુજરાતી સમા-મુંબઈ

સભાની માલીફીનાં પ્રસિદ્ધ પુસ્તકો

૧-૨. રાસમાળા (સચિત્ર) તૃતીય આવૃત્તિ ભાગ ૧ લો, તથા ૨ જો, સ્વ. શ્રી એલેક્ઝાન્ડર કિન્લોક કાર્પસરચિત અને દિ. બ. રણછોડભાઈ ઉદયરામ દવે-કૃત ભાષાન્તર, શ્રી કાર્પસ સાહેબના જીવનચરિત સાથે, દરેકનું મૂલ્ય રૂ. ૫-૮-૦.

૩. માર્કસ ઓરેલીઅસ એન્ટોનીનસના સુવિચારો-ઈડરનરેશ સ્વ. શ્રીમાન્ મહારાજ સર કેશરીસિંહજીકૃત ભાષાન્તર, અને રા. રા. નગીનદાસ પુ. સંઘવીના ઉપોદ્ધાત અને સમાન સંસ્કૃત સુભાષિત અને તત્ત્વજ્ઞાનનાં વચનો સાથે, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

૪. શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સભાનાં હસ્તલિખિત પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ ભાગ ૧ લો; તૈયાર કરનાર રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની, ખી. એ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

૫. ગુજરાતનાં ઐતિહાસિક સાધનો ભાગ ૧-૨; તૈયાર કરનાર રા. રા. નર્મદાશંકર વલ્લભજી દિવેદી. મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

૬. શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સભાના હસ્તલિખિત પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ ભાગ ૨ જો; તૈયાર કરનાર રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની, ખી. એ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

મળવાનું ઠેકાણું—મેસર્સ એન. એમ ત્રિપાઠી એન્ડ કુંભ.

બુકસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ,
કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં

નટવરલાલ ઈશ્વારામ દેશાઈ ખી. એ. એમજો જાખ્યું સાસુન પ્રિન્ટિંગ, સર્કલ, કોટ,
મુંબઈ; અને શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સભાના માનદ મંત્રી રા. રા. હરસિદ્ધભાઈ
વજુભાઈ દિવેદીયા, એમ. એ., એલ. એલ. ખી, હાઈ કોર્ટ
વકીલ, એમજો સેન્ટ્રલ્સ રોડ મહારાજ મેન્શન્સ, મુંબઈ
નં. ૪ માં પ્રકટ કર્યું.

પ્રસ્તાવના

સ્વ સર એલેક્ઝાન્ડર ક્રિસ્ટોફ ફાર્બસ, જેમના ચિરસ્મરણીય સ્મારક રૂપે મુબાઇમાં શ્રીફાર્બસ ગુજરાતી સભા સને ૧૮૬૫માં સ્થપાઈ છે, તેઓ સને ૧૮૪૬ ના નવેમ્બર માસમાં અમદાવાદમાં આસિસ્ટન્ટ જડજલ થયા તે સમયથી ગુજરાતના ઇતિહાસના તેમ જ પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના હસ્તલિખિત તથા કંઠસ્થ સાધનો અને સામગ્રીઓના સુરક્ષિત સંગ્રહો અને સરોધન સહિત પ્રકાશનનોયે નવાવતાર થયો, એમ નિ સરાય કહી શકારો સ્વ ફાર્બસ સાહેબે આરંભમાં સ્વ કવીન્દર હલપતરામ ડાહ્યાબાઈની સહાય અને સહાનુભૂતિથી એક પાસથી ગુજરાતના ઇતિહાસ અને પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના હસ્તલિખિત ગ્રંથોના સરોધ અને સંગ્રહ કરવા માંડ્યા, તેમ ખીજ પાસથી એ મળથી અપ્રાપ્ય ગ્રંથોની નકલો કરાવી-ઉતરાવવા માઠી ઉપરાત કંઠસ્થ ગવપલ સાહિત્ય પણ જળવવાના ઉદ્દેશથી ગુજરાત-કન્થ-કાઠિયાવાડમાં ખૂણે ખાંચરે ભરાયલા તેમ રાજ્યાશ્રય સેવતા બાટચારણાદિ કવિઓ, વહીવચાઓ, વાર્તા કારો અને ગઢીઓને નોતરી નોતરી તેમના કંઠસ્થ સાહિત્યો-વાર્તા, રાસા, રાસડા, પવાડા, છંદો, કવિત્તો દ્વંદ્વા આદિને વિપુલ પ્રમાણમાં લખાવી-ઉતરાવી લેવાના પ્રયત્નો પણ કર્યા, આ મહત્વના અને ઉપયોગી કાર્યમાં તેઓશ્રીએ તન, મન, અને ધનનો કાંઈ બાંછો ભોગ નથી આપ્યો. તેઓ જનક ત્યા મુઠી તો પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથો ખરીદી લેતા, પણ જ્યાં તેમ જને તેમ નહોતું ત્યાં શુદ્ધ લેખનશીલ લઠીઆઓને રોકીનેયે ગ્રંથોની નકલ ઉતરાવી લેતા ગુજરાતમાં પાટણુ જેવાં સ્થળોના પ્રાચીન પુસ્તકોના બકારો અને સંગ્રહાલયો પોતે જાતે જોઈ આવતા, તેમ દેશી રાજ્યામાં મવાસ જોડીને તેમ તે મઠે જાતે માણસો રાષ્ટ્રને પણ સરોધ ચલાવતા, એટલું જ નહીં પણ ખુની, કોટા, જેસલમીર જેવાં ઉત્તર હિન્દના દૂરદૂરના સ્થળોએથી પણ અમલદારી લાગવગથી એવા સાધનો મેળવાવી, પોતાને ખર્ચે તેની નકલો ઉતરાવી મગાવતા હતા.

આમ તેઓએ પોતાની હયાતી દરમિયાન ખરીદી તેમ ઉતરાવીને બિહનિત કરેલા ગ્રંથો, શિક્ષાતેજોનાં રૂબીંગો તેમ અક્ષરવર્તો, ઘોષાઓ, ટિપ્પણીઓ અને કામળપત્રો

મુખ્યત્વે ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસનાં સાધનો અને ગૌણ અંશે પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના ગ્રંથોનો તેમજ તે કાળના ગુજરાતી સાહિત્યના સર્જનમાં પ્રાચીન પ્રેરણા આપતા, અને અભ્યાસમાં સહાયબૂત થતા સંસ્કૃત, હિન્દી, મરાઠી સાહિત્યના ગ્રંથો આદિનો સંગ્રહ જે ૫૦ પુસ્તકો જેટલો થયો હતો તેની એક સવિસ્તર નામાવલિ સાંપ્રત સમયના પર્યેષકો, વિવેચકો અને અભ્યાસકોને માર્ગદર્શક તેમજ ઉપયોગી થઈ શકે તેવા સ્વરૂપમાં શ્રી કૃષ્ણસ ગુજરાતી સમાજી રાહબરી હેઠળ તેના જ ખર્ચે તૈયાર કરવાનું અને છપાવવાનું કામ મને સને ૧૯૧૭ ના ઓક્ટોબરથી સોંપાયું અને તેના પરિણામ મેં તા. ૨૦-૩-૨૩ ને રોજ 'હસ્તલિખિત પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ ભાગ ૧ લો' છપાવી પ્રકટ કર્યો છે. એ ગ્રંથની અસ્તાવનામાં શા હેતુથી કેવા ધોરણે વિદ્વાનોની સૂચના અનુસાર મેં એ પહેલો ભાગ તૈયાર કર્યો હતો, તે સ્પષ્ટ જણાવેલું છે.

સ્વ. કૃષ્ણસ સાહેબના અવસાન પછી કેટલાક કાળ પર્યંત હસ્તલિખિત ગ્રંથોના સંશોધ અને સંગ્રહનું કામ અટકી પડ્યું હતું. પછી સને ૧૯૦૨ થી સ્વ. સાક્ષર શ્રી મનઃસુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠીએ એ કામ પુનઃ શરૂ કર્યું અને સ્વ. રા. બ. સાક્ષર શ્રી કેમળાશંકર બ્રાહ્મશંકર ત્રિવેદી, સ્વ. સાક્ષર શ્રી સર. રમણભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ અને સાક્ષર શ્રી દિ. બ. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવની વખતોવખત સલાહ લેતાં રહીને પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના નૂના હસ્તલિખિત ગ્રંથો સમાને માટે ખરીદવા માંડ્યા. તેઓએ સ્વ. પંડિત જ્યેષ્ઠદાસ મુકુંદજી જેવાના સંગ્રહો મેળવ્યા હતા. તે પછી સ્વ. સાક્ષર શ્રી તનસુખરામ મનઃસુખરામ ત્રિપાઠીએ પણ એ કાર્ય એ જ ધાટીએ ચાલુ રાખ્યું.

પરંતુ નૂના ગ્રંથોની ઘેર ખેંચે ખરીદી કરવા કરતાં ચોક્કસ પ્રાચીન સાહિત્યરસિક સંશોધકને રીતસર રોજી તેની દ્વારા ગુજરાતના નૂહાનૂહા ભાગોમાંથી પ્રવાસ અને અંગત તપાસથી વધુ વ્યવસ્થિત રીતે ખરીદી કરવી, એ વિશેષ ઉપયુક્ત અને અર્થસાધક થશે, એમ સમજતાં સ્વ. સાક્ષર શ્રી તનસુખરામ મ. ત્રિપાઠીની સૂચનાથી સુરત સાહિત્યપરિષદથી પ્રાચીન સાહિત્યના સંશોધક અને જ્ઞાતા તરીકે નાણીતા થયેલા અનુભવી રા. રા. મણિલાલ ખંડેરભાઈ વ્યાસને માસિક વેતન, બચ્ચું અને પ્રવાસ-ખર્ચ આપી ગુજરાતમાં કામકામ કરી સભા તરફથી પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથો ખરીદવાને રોકવામાં આવ્યા. બે વર્ષ પર્યંત સભાએ તેમની દ્વારા એ પ્રવૃત્તિ ચાલુ ચલાવી, દરમિયાન કેન્દ્રન કોલેજ ખુનામાં પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનો જે સંગ્રહ હતો તેની સવિસ્તર યાદી કરાવવાની સૂચના થતાં રા. મણિલાલને પુને સભાને ખર્ચે રાખી એક યાદી ઉતારાવી લીધી. પણ કમસાચે તેઓ દમના વ્યાધિથી પીડાતા હોવાથી સભાને તેમની સેવાનો લાભ મળતો અટક્યો. અને એ પ્રવૃત્તિ બંધ કરવી પડી. વળી પાછી આ જ ગ્રંથસંશોધનની પ્રવૃત્તિ કાઠિયાવાડમાં કરવાની સૂચના થતાં સને ૧૯૧૯ ના સપ્ટેમ્બરથી ભાવનગરવાળા સુપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન-સાહિત્યરસિક મહેતાજી રા. રા. દેવશંકર વૈકુંઠજી ભટ્ટને માસિક વેતન, બચ્ચું અને પ્રવાસ ખર્ચ આપી એક વર્ષ માટે રોક્યા. પરંતુ વૃદ્ધાવસ્થાને અંગે તેમનો પ્રયાસ મંદફલવાળો નીવડ્યો, અને એ પ્રવૃત્તિ બંધ કરવી પડી. તે પછીથી જો કે છૂટીછવાઈ પૂરેશા આવતાં પ્રાચીન ગ્રંથો ખરીદવામાં આવે છે. ખરા, પણ એ સંતોષકારક લેખી ન શકાય, અસ્તુ.

આ સહુના પરિણામે પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથોની સંખ્યા અત્યાર સુધીના મૂળના ૫૦ થી વધી ૨૬૫ ની થઈ છે

ઉપર જણાવ્યું છે તેમ પહેલા મુખ્યત્વે ગુજરાતના ઇતિહાસના ૫૦ ગ્રંથોને 'હસ્તલિખિત પુસ્તક નામાવલિ ભાગ ૧ થી' સને ૧૯૨૩ માં પ્રકટ થયો. અને એ પ્રવૃત્તિ ગુજરાતના વિદ્વાન વર્ગેના આવકાર પામનારી નીવડી છે, એમ સમજાયું, એટલે શ્રી કાર્જસ ગુજરાતી સભા તરફથી બાકીના પુસ્તકોની પણ સાથે સાથે નામાવલિ એ જ ધારણે તૈયાર કરી પ્રકટ કરવાનું કાર્ય મને સોંપવામા આવ્યું અને મેં સને ૧૯૨૪ ના ઓપ્રીલથી તે કાવાવવાનું શરૂ કર્યું, અને આ બીજા ભાગ એ તેનું જ પરિણામ છે

આ કામ મને સંપાદ્યું ત્યારે સભા હસ્તક ગ્રંથસંગ્રહ ૨૦૦-૨૨૫ હતા અને તેના બીજા એક જ ભાગમાં સમાવેશ કરતા, એવી સૂચના મને થઈ હતી પણ જેમ જેમ એ કાર્ય હેઠલાઈ ગયું તેમ તેમ લાગતું ગયું કે બીજા એકને બદલે બે ભાગ, એટલે કુલ ત્રણ ભાગમાં આ કામ મૂળના ધારણે થઈ શકશે આથી ૫૧ થી ૧૫૦ સુધીના પુસ્તકોના એક બીજા ભાગ પહેલા ભાગના પૂર નેટવેલો લગભગ ચર્તા સમયસર પ્રકટ કરવાનું ઉચિત ધારવામાં આવ્યું છે

જેમ પહેલો ભાગ મુખ્યત્વે ગુજરાતના ઇતિહાસના સાધનોનો છે તેમ આ બીજા ભાગ મુખ્યત્વે પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય ગ્રંથોનો છે ગુજરાતી સાહિત્ય બહુધા પદ્યમય મળતું હોવાથી, આ બીજા ભાગમાં આખ્યાનો, વાર્તાઓ, પદ્યો, લગ્નનો, કીર્તનો વગેરેના ગ્રંથો ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવા વિશેષ પ્રમાણમાં છે અને આમાં નરસિંહ મહેતાથી માંડી કવિ શ્રી દયારામ પર્યંતના કવિઓની કૃતિઓના, કેટલાક અત્યાર સુધીમાં પ્રકાશમાં નહીં આવેલા કવિઓની સારી કૃતિઓના પણ સમાવેશ થયેલો છે આમાં લાક્ષણી સાહિત્ય સાથે જૈન સાહિત્ય, તેમ ઉત્તર લોકસાહિત્ય પણ કવચિત્ કવચિત્ સ્થાન પામેલું છે, એ એક સતોષ લેવા જેનું બાબત છે.

આ ભાગ તૈયાર કરવામાં પહેલા ભાગનું જ નિયત થયેલું ધારણ કાયમ રાખેલું છે, એટલે તે જ હું અહીં ટાંકુ છું -

“પ્રસ્તુત નામાવલિ રચવામાં મદદ કરેલા ધારણ વિશે વિવેચન કરવું એ અત્યંત અનુચિત છે માત્ર એટલો ખુલાસો કરવો જરૂરી છે કે જે મદદના લાગેલા અવતરણો મૂળ ગ્રંથમાંથી ઉતાર્યા છે તે કેટલો પ્રતિબિંબ હોઈને તેમાં શુદ્ધિ આદિની દૃષ્ટિથી ક્યો ફેરફાર ક્યો નથી. તેમ બીજું એ જણાવવાનું કે કેટલાંક અવતરણો અને સંક્ષેપો માત્ર વાનગી રૂપે આપેલાં છે અને વિસ્તારબળથી ટૂંકવેલા છે એટલે સવિસ્તર માદિતી મેળવવાની હતુકતા ધરાવનારે તે તે મૂળ ગ્રંથો નતે લેઈ લેવા, એ વિશેષ યોગ્ય થઈ પડશે, તેમ રૂચિભેદને અંગે પણ કહાય, નહીં તારવાયેલી વિશેષ માદિતી કે વાનગી પણ સ્વયં અવગોચરની મળી નાંચ ત્રીજું એ કે કેટલાંક વિષય કે ગ્રંથ સંબંધી જે કોઈ જાણવાને માદિતી બીજા સાધનો દ્વારા આ લેખકના નવયામાં આવી છે તે પ્રસ્તુત નામાવલિમાં ટાંકી છે પણ કહાવિત તેમાં કોઈ રજૂલન થયું હોય કે વિશેષ જાણવાને બાબતો મર્યાદિત સાધનો અને શક્તિને અંગે આપવી રહી ગઈ હોય તે પણ સંભવિત છે. કૃપા આપેલી હકીકત પરિપૂર્ણ છે એમ કહેવાનો ફાવો કરવાનો નથી.”

આ નામાવલિ તૈયાર થઈ ત્યારે સાક્ષર શ્રી તનમુખરામ મ. ત્રિપાઠી વિદેહ થયા હતા, એટલે તેમના વિશાળ જ્ઞાન, ગ્રંથપરિચય, સંશોધનશક્તિ આદિનો લાભ મળી શક્યો નથી, એ ઘણું જ દિલગીર થવા લેગ છે. હજી ત્રીજો ખાત્રી દોવાથી, અને તે ખીન ભાગની પૈકે પ્રાચીન સાહિત્યનો મુખ્યત્વે દોવાથી, વિવિધ, સર્વ-બ્રાહ્મી, ઉપયોગી અનુક્રમણિકાઓ ખત્રે ભાગની ભેગી આપવાના હેતુથી હાલ એ કામ મુલતવી રાખવું પર્યું છે. છતાં ખપલેગી જ મહત્વની માહિતીઓ સાથે એક ગ્રંથાનુ-ક્રમણિકા તૈયાર કરી પ્રકટ કરેલી છે. સંશોધનનું કાર્ય ગહન હોઇને કેટલીક વખત પૂરતી ચિવ્વટ રાખ્યા છતાં દોષ રહી નય છે. આવા રહી ગયલા દોષો તેમ કેટલીક ખાછળથી મળેલી વિશેષ માહિતીઓનું એક પત્રક તૈયાર કરી આ સાથે સામેલ કરવું યોગ્ય લાગ્યું છે. આશા છે કે પહેલાં એ પત્રક અનુસાર યોગ્ય સુધારાવધારા કરી લીધા પછી જ આ પુસ્તકનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

છતાંયે કેટલાંક સ્થાનો, કે અપૂરતીઓ રહી ગઈ હશે, અને છે, તે સુજ્ઞા સદન કરી લેશે અને આશા છે કે તે જો મને સવેળા જણાવવાની વસ્તી લેશે તો હવે પછીની આવૃત્તિ તેનો આભાર ઉપયોગ કરવામાં આવશે. સુજ્ઞેષુ કિંવહુના

અંખાલાલ ખુલાખીરામ જાની

સહાયક મંત્રી શ્રીશાર્ખસ ગુજરાતી સભા

તા. ૧૩-૫-૨૬

મુંબઈ

શ્રીફાર્વસ-ગુજરાતી-સમાનાં

હસ્તલિખિત પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ

ભાગ ૨ જો

અં. ૫૧ ક. ઓખાદરણુ-શુ કા-પ્રેમાનંદ-(૨. મં.),
(લિ. સં ૧૮૯૭) પૃ. ૧-૬૬

આરભ—શ્રી ગણેસાયનમ ॥ શ્રી સારદાયનમ ॥ શ્રીરામજી ॥ અથ
ઓપારણુ પ્રેમાનંદત લખ્યુ છે ॥

રાગ રામગ્રી સત્સુતને આદે આરાધ્યુજી ॥ મન કમ વચને સેવા સાધ્યુજી ॥
ચતુર દસ લોક જોહેને માનેજી ॥ તેહેના ચુલુ સુ લધીએ પાનેજી ॥

અન્ત—વલ્લુ—પુરણુ આપાન ઓપા તણુ ॥ કવુ છે કર જોડ રે ॥
વહે વીમ પ્રેમાનંદ ॥ એક વાર જોલો શ્રીરણુજોડ રે ॥ ૧૨ ॥

ષ્ટિ શ્રી ઓપારણુ સમપૂરણુ સમાપ્તે ॥ શ્રી રસ્તુ ॥ જટ મોહવાલ
હરીરામ સદર અમદાવાદમા મડવીની પોલ મધે કલજગની ધડકીમ રહે જ
રામજીમ સવત ૧૮૯૭ ના કાતક સુદી ૧૩ વાર સનેહિ સપૂર્ણુ મમ દોસ
નહી જે હોય તે લખ્યુ જ શ્રીરામજી સત્ય

વિષયાદિ—આ આખ્યાનમા બાણાસુરની દત્તક પુત્રી હવા અને કૃષ્ણના પૌત્ર
અનિરૂદ્ધના સયોગનો અને તે નિમિત્તે બાણાસુર, શિવ અને કૃષ્ણ વચ્ચે આયેવા ઘોર
શણસામનો, અને પછી હવા તથા અનિરૂદ્ધના લગ્નનો પ્રસંગ વર્ણવેલો છે

દરિવશના વિષ્ણુ પર્વના અન્ત ભાગમા આ આખ્યાન વર્ણવેલુ છે તેમ જ
વિષ્ણુપુરાણમા પણ આ આખ્યાન વર્ણવેલુ છે

કડવાં, અને રાગથી આ અન્યનો પદબદ્ધ રચાયો છે કડવા ૪૧ છે લિપિ બાદબેધ છે

વિશેષ—આ આખ્યાન જુ કા બાગ ૧ મા છપાયું છે આ અન્યની વિવિધ
પ્રતિઓ લેવામાં આવે છે, અને તેમા કડવાંની સખ્યાનુ કોઈ પ્રમાણુ નિશ્ચિત નથી
સંખ્યા વધતા વધતા ઠેક ૧૦૮ સુધી પહોંચેલી છે, અને ભૂદા ભૂદા કવિઓ તેમ જ લેખકો
નો દાવ તેમા દોવાના અનુમાન અને પ્રમાણ મચ્છિત છે એક ઓગલૂત્રીસ કડવાનુ
ઓખાદરણ સવત ૧૭૨૩ માં પ્રેમાનંદ વડોદરામા રોલુ મુળદીના શુભશતી પ્રિ દીગ
પ્રેસને પ્રગા થયુ છે સામાન્ય રીતે ગુજરાતમા ઘેરેર ખીનાઈમાં આ આખ્યાન ગવાય છે

અન્ત-હુડી બજુતા હરી મલે કેહે ભટ પ્રેમાનંદ ॥૧૫૫॥

સવત ૧૭૩૪ ના વરખે ઉજલ મારી વધંશાખ

વદી પ્રતીપદાએ પદ્મપદ કીધી અતરનો અલિલાખ ॥૧૬॥ કડવા જા

ધંતી શ્રી નરસર્ગ મેહેતાની હુડી ॥ સપૂરણુ લખી છે ॥ સવત ૧૮૧૨ના વરખે શુભ માસ પૌશ વદ ૬ વા રવેઉએ લખવા માંડુ સપુરણુ પૌશ વદ ૧૪ વા શુકરે સપુરણુ લખા પરમાણે લખુ છે લખનારને દોશ નહિ લા ગુલાબચંદ્ર ખુશાલચંદની ચોપડી છે જો કોઈ અતવે તેને મથે ચીલાર ભાગાનું પાપ ॥ દ્રો જ વીધીએ લખુ હતું ત પરમણુ લખુ છે

વિષયાદિ-નરસિંહ મેહેતાની હુંડી દ્વારકામાં શ્રીકૃષ્ણે સ્વીકાર્યાનો પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે કડવા, રાગ, દાવચી આ ગ્રંથનો પદ્મપદ રચાયો છે કડવા ૭ છે લિપિ ગુજરાતી છે

વિશેષ-આઆખ્યાનનું કા દો ભાગ ૨ ભાગ તથા પ્રા કા ત્રિ અંકમાં છપાયું છે

અં પૃ-ખ. સુરેખાહરણુ-વીરજી-(૨. સં. ૧૭૨૦)

(લિ. સ ૧૮૧૨) પૃ. ૧૧-૬૧.

આરંભ-શ્રીગણેશ સાહ નમાહા ॥ શ્રીઆય આખ્યાનસુરેખા હરણુનું લખુ છે ॥

રાગ કેદારો ॥ પરપય શમરૂ શબ્દસુતને ભાવ ધરીને મન ॥

જેહે તણી કુપાએ કરીને ઉપજે ભુષ પાવન ॥ ૧ ॥

તેહે તણા પદપકજ વદી ॥ ગાઉ ગુણુ ગોવિંદ ॥

ચાર કરો શુધ્ધભુષના શવામી ઉપજે મન આનંદ ॥ ૨ ॥

શ્રી ગંગચરણુ કમલપદપકજ વદી નામુ શીશ ॥

વીપર વીરજી ચરણે રાખો, ચાળે કરુણાવત ॥

નમશકાર નગશર્ધ મહેતાના ॥ પરથમ નામું શીશ શ્રીવત ॥૧૫૫॥

દાસ કૃષ્ણીરને નમુ ભાવે ॥ મનમુ ચદશે રીશ ॥

વછનાગર શાગર પરણામુ ॥ ભાવે ધરી ચરણે

ચડાવુ શીર સ્થાપુ ॥ ૧૬ ॥

સુરદાસ, પાવન પ્રેમાનંદ ચત ન કરશે બીન ॥

મીરાબાઈ, નામદેવના નીત વદી ચરણુ થઈ બીન ॥ ૧૭ ॥

અન્ત-

(રાગ ધનાશરી) શોતા જન સરવ શાલાલો પાચે મ(ન)ની આસ

અનલાનું સવલું કરે જેહને કીશન શરખા સાહે ॥ ૨૬ ॥

ફરી નહીં આવે ધરભવાશે ॥

કવીજને પુર શકટ ભાણ કશન તે એ મહીમાએ ॥
 એમ શરવની આશ પુરે તે તીભોવનના રાએ ॥ ૩૦ ॥
 સંવત ૧૭ વીસ માંહે ગ્રંથ એ પુરણ થાએ
 અવલાનું સવલું કરે જેહને કીશન શરખા સાહે ॥ ૩૧ ॥
 માહારે ભેદ તાંહાં સધલો ગયા ॥

વોશાળ સુદ પંચમી પરણ્યા વાર ગરુ જહેવાએ ॥ અવલાનું ॥ ૩૨ ॥

તે દીવસ સંપુરણ થઈ, પરી પુરણ આખાંન ॥
 શુદ્ધ અશુદ્ધ જાણુ નહી ॥ ગુણ ગાયા શ્રીભગવાંન ॥ ૩૩ ॥
 ગ્રથને શંખા વીશી ॥ ૫૬ આહારશાહ ને તેર ॥
 પચીશ કડવાં બાધીઆં ॥ જુજ્જવો જુજ્જવો રાગ કરી ॥ ૩૪ ॥
 ખરાણુપોહોર મધે ભટ વીરજી નામ

તેહ તણી કરુણા થકી કવી કીધા શ્રીભગવાન ॥ ૩૫ ॥
 (વલણ) કીરપા શ્રીભગવાનની મેહે કથા પુરણ વીશતારી ॥
 આધારજન કેહે શ્રોતાજન શહુ ॥ જે જે કીશન
 કાંહાં શ્રીહરી ॥ ૩૬ ॥ કડવાં ૨૫ ॥

શપુરણ શુરેખા હરણ લખુ છે જે વીધીએ લખુ હતું તે વીધીએ લખુ છે લખ-
 નારને દોશ નહી શવત ૧૮૧૨ ના વરણે માહા સુદ ૧૪ વા. શનેઈ લા. શા. ગુલા-
 બચંદ ખુશાલચંદનો અપડ છે જે કો વાચવા લઈ જાએ જે આલવે તેહને માથે શીલાહ
 ભાજનું પાપ લખુ છે.

વિષયાદિ અલરામની પુત્રી સુરેખાનું હરણ અર્જુનના પુત્ર અભિમન્યુએ પાંડવો
 ખાર પર્ષ વનમાં રહ્યા તે પ્રસંગે કરેલું તેનું વર્ણન છે. આ કથા શ્રીમદ્ભાગવતાદિમાં
 નથી, પરંતુ તેમાં વર્ણવેલા હરણના પ્રસંગોના જેવા જ એક આવો પ્રસંગ કલ્પવામાં
 આવેલો છે. દ્રૌપદીહરણની પ્રસ્તાવનામાં રા. બા. હરણવિદ્વાસ તેમ જ રા. સા.
 કેશવલાલ હર્ષદરાય દુવ આદિ આ કાવ્ય વીરજીની કલ્પનાથી રચાયલું હોવાનું અને તેમાં
 હર્દ સાહિત્યની કાંટ હોવાનું કહે છે. તે સાવ ખોટું અને આધાર રહિત છે. વીરજીની
 અગાઉ ખંભાતના કવિ દુવેરે સ. ૧૭૧૧ માં સુરેખાહરણ લખેલું છે. તેમ એની દ્વંતકથા
 પ્રેમાનંદના પૂર્વેથી હતરી આવેલી છે, અને તેને અનુસરીને જ વીરજીએ અદ્ભુત રસભર્યું
 આ આખ્યાન બાંધેલું છે. કડવાં ૨૫ છે.

વિશેષ-જુ. કા. દો. ભાગ ૨ જમાં તેમ જ પ્રા. કા. ત્રિ. ચંકમાં આ આખ્યાન
 છપાયું છે. આમાં વીરજીએ પોતાના શુર પ્રેમાનંદ વિષે આરંભમાં સ્પષ્ટ અને ગ્રંથમાં
 ‘કવીજને પુર શકટ ભાણ’ એ લીટી દ્વારા મલ્લમ રીતે ઉલ્લેખ કીધો છે. વળી આધાર
 ભટ નામના એક ગાયકનો પણ અતે ઉલ્લેખ છે. આ આધાર ભટને નામે ઘણા કવિઓનાં
 આખ્યાનો ચટેલાં છે. ખરી રીતે તે આખ્યાનોનો રચયિતા ન હતો પણ ગાયક હતો,
 એમ સમજાય છે.

આ ચોપડામાં પાનાંનો એક ક્રમ કોઈ આગલના ચોપડાથી આવતો આવેલો
 હોવાનું જણાય છે. તે અનુસાર પાનાંની સંખ્યા ૫૬ થી ૧૦૮ છે. લિપિ ગુજરાતી છે.

અં ૫૨-ગ શ્રી ધુલીભદ્રનો નવરસ-જૈનકવિ-(૨ સ),
(લિ સ) (પૃ મૂળના ૧૦૭-૧૦૮)

આરભ—શ્રી ગણેશ ચાચ નમાહા ॥ શ્રીગુરુભોમ નમ ॥ શ્રીધુલીભદ્રનો
નવ રસ લખો ॥

તે ખરો શુભ સપદા એક શદા ॥ ૧ ॥

અક કરજો શધ ॥ શાશન અક શીવ ગતી

વદુ શી વીર જનક ॥ જણુદીપના ભર પતી

પડલી પોગની પરમ ॥ સુખ દીલ મેહેતો તે સપીઆ ॥

લખુ લહે સુખ કથા ॥ નાત નાગરી શીરામણી ॥

નવ તેહેને શતાન શીતાદાઓ સુત હવા વશ વધારણા ॥

વિશેષ—રાસ અપૂર્ણ છે તે સાસુવહુના સવાહ સ્વપે સર થાય છે ધુલીભદ્ર
પરકેશ જતા તેની વહુની વિરહાવસ્થા વર્ણવવાનો ઉપક્રમ કરેલો છે ખાર માસની
વિરહવેદના વર્ણવવાનો આશય હશે, પરંતુ માત્ર આષાઠ માસ સખધમા ત્રણ પકિતઓ
લખેલી છે લિપિ ગુજરાતી છે

અં ૫૨-ઘ ચંદ્રહાસાખ્યાન-વિષ્ણુદાસ (૨ સ),
(લિ સ' ૧૮૧૩) પૃ ૧-૩૨

આરભ—શ્રી ગણેશાએ નમ ॥ શ્રી શારદાએ નમ ॥ શ્રી આખ્યાન ચદ્ર-
હાસનુ લખુ છે

રાગ રામગરી ॥ પ્રથમે પ્રણમુ ગવરીનું બાલજી ॥ ચણુજીના શુતરું હાલજી ॥

એક જ દતો કુદ વીનાસજી ॥ મઆ કરો મુઝને દેવ દયાલજી ॥

માહારા શ્રી ગરુને ચરણે નાચું હરીભટને લાગુ પાએ ॥

તે તણી કીપા થકી પદમધ પુરણુ થાએ, અધમેધ તણી કથા
સાલને અધ મુકાએ ॥

કરજોડી વીધ્ણુદાસ કેહે હરીભગતનો મેહેમાએ ॥

અન્ત—ગાતા શુણ્ણતા શ્રી હરી પૂરે મનની આશ ॥

જેહુ કરજોડી વીનવે વિષ્ણુ ભગત વીધ્ણુદાસ ॥ કડવાં ૩૦ ॥

શ્રી ચદ્રહાસનુ આખ્યાનુ ચપુરણુ લખુ છે ॥ જેહેવી પ્રત દુતી તેહેવી
લખી છે શ્રી લા ॥ વા ॥ જેમદ હેમાચદ લખી છે લખનાર દોશ નહી
કલાણુ મચાતુ સવત ૧૮૧૩ના વરખ પાચ શુદ ૧૩ વા બોમે પૂરી કરી છે

વિષયાદિ—જૈનનીકૃત મહાભારતના અધમેધ પર્વમા તેમ જ માર્કટેય પુરાણમા
આ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે અનાથ રાજકુમાર ચદ્રહાસ વિષ્ણુદાસથી ઉગરી રાખ્યપાઠ પામે
છે તે સખધી વર્ણન આમા છે

કડવાં ૩૦ છે. ઉપરાંત આખ્યાનના રાગની અનુક્રમણિકા પદ્યોંધ આપેલી છે.

વિશેષ—આ આખ્યાન પ્રા. કા. ત્રિ. ગ્રંથમાં છપાયું છે. આ આખ્યાનનાં પાનાંની સંખ્યાનો મૂળ ક્રમ જળવાયો નથી. અને નવે ૧૮ ક્રમ લાદીઆએ નાંખેલો છે. તેની આગળનાં તેમ પાછળનાં ગળ્ળે પાનાં કેારાં રાખેલાં છે.

અં. ૫૨-૬. હરિચંદ્રપુરી-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં. ૧૬૫૭)
(લિ. સં. ૧૮૧૩) પૃ. ૧-૩૩.

આરંભ—શ્રી ગણેશએનમઃ શ્રી શારદાએનમઃ ॥ શ્રી ગરુડ્યો નમઃ ॥
શ્રી નારાયેન શત છે ॥ અથ શ્રી હરીચંદ્રપૂરી લખી છે શહી ॥
શ્રી રાગ આશાવરી ॥ ગીરજાપતી ગીરજાનંદન ॥ ગુણ પ્રથમે સીવુ
શીર નામી રે ॥

સ્વામી રે શેવકને કીપા કરો રે ॥ ૧ ॥
હંશ વાહાની સ્વરસ્તી ॥ શુભ મતી વાંછી વરદાતા ॥
માહારે અધમતી જડ હતી રે આધ કરો કીપાએ ॥
તમે શેવતાં કહી દેખ શહુ ॥ ખાઅણુ માંહાં
દુર પલાયે ॥ ૨ ॥
હરીચંદર રાઝા તણી કયા કહું ॥ ધરમનો ઓહોલાશ ॥
તુ કલાંણી કરે કીપા ॥ કરજોડી કેહે વીણુદાસ ॥

અન્ત—(રાગ પરલાતી)

ઉતમ રાગ કડવાં શતાવીશ ॥ પદ ખારે શહ છનાજી શહીત ॥
શંવત શોલ ને શતાવંત ઉજલ પથ માગશેર માશનો ॥
મગશેર નખેત્ર હુતુ શાર ॥ તથી નવમી ને રવીવાર ॥ ૨૩ ॥
શ્રી ગરુડીપાથી શરવથા ॥ બુધમાંનો બોલી એ કથા ॥
આગેના કવી તો માહામાત્ર ॥ તે આગલ હું કહી માત્ર ॥ ૨૫ ॥
કાંહાં શશી તારા, શાએર કુપ ॥ કાંહાં રાંક ને કાંહાં ભુપ
કાંહાં મણી શુંઝા, ધાખા ને ચીર ॥ કાંહાં કંચન ને કાંહાં કરીર ॥ ૨૬ ॥
કાંહાં ચંપક ને આવલ, બગનેહંસ ॥ કાંહાં મુરખ ને કાંહાં વીદાવાંન ॥
તેહ તણે મેહે લઈ આધાર ॥ શંખપ માત્ર કેહો વીસ્તાર ॥ ૨૭ ॥
વાશ મ્યંભ ખેત્ર સ્વસ્થાંન ॥ શ્રી રતનાગર શમીપ નીધાંન ॥
સનાને શાગર પવીત્ર નાંહે ॥ કવીની ગ્નાત મકર કુલ માંહે ॥ ૨૮ ॥
વીસ્તવ જંનનો હું કહાવું દાશ ॥ માહારો છે ખાંનપુર માંહે વાસ ॥
બેહુ કરજોડી કેહે વીસ્યુદાસ ॥ એક વાર શહુ કેહેઝો જેઝે રામ ॥ ૩૧ ॥
॥ કડવાં ૨૭ ॥

શ્રી કથા હરીચંદ્ર પૂરી શંભુ પૂરણુ શમપત્ય કીધી છે જેહેવી પ્રત
હતી તેહેવુ જોઇ જિનાર છે ॥ લખનારાને દોશ નહી લગાર ॥ જે વાચો તે
ગાય મો દેશો ॥ શ્રી હરી કથા છે, શ્રી રામનુ નામ લખુ છે એના લખનાર
વા જેચંદ હેમચંદ લખુ છે સવત ૧૮૧૩ ના વરખ પોશ વદ ૧૩ વા
જોમ આખના શપૂરાણુ લખાચ છે શ્રી કાલાણુમસ્તુ શમવતુ

વિષયાદિ-રામાયણના અરણ્યપાદમાં વર્ણવેલો પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં ઉતારેલો
છે માર્કંડેયપુરાણમાં પણ આ કથા છે પ્રેમાનંદે માર્કંડેયપુરાણમાં આ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે
કડવા ૨૭ છે, રામ દાવમાં બારેલો છે
વિરોપ-માં કા ત્રિ. અકમાં છપાયુ છે

અં પદ-અ લગવદ્ગીતા-રામલગત-(૨.

સં. ૧૬૬૦), (સિ. મં ૧૮૧૩)-પૃ. ૧-૨૬

આરભ-શ્રી ગણેશાએ નમ ॥ શ્રીલગવાત ગીતા લખી છે ॥ શ્રી
ચીરદાએ નમ ॥ શ્રી લખ્યમી નાચની કીપા છે ॥ રાગ ॥

આદિ શ્રી ગરુડ નમુ રે ॥ અધ્વપૂરણનું ખ્યાન ॥
લગવાત ગીતા બોલણુ રે ॥ કેવલ બહામાન ॥ ૧ ॥
અગ્નુન કેરે કારણે રે ॥ જગતહિત જપજે દાસ ॥
કમ માહે નીકમ કહુ રે ॥ તેહેનો દારદ્રવ લેશ ॥ ૨ ॥
જપનીપદનો અરથ છે રે ॥ જોગ સાદાચરુ ગનાન ॥

રામલગતે બાવે કરી રે ॥ ચોપાઈજમ વીસ્તારે ॥ ૫ ॥

અન્ત-—રતીત કામના મે રતુતી કરી ॥ માહારી બુધે વાળી વસ્તારી ॥ ૨૬
વેદવાંન મન ગીત(૧)નું માંન ॥ તે ડિપર કીધુ આખ્યાન ॥
શ્રી ગુરુ ચરણ કીપાએ કરી ॥ અગ્રીત હરી રસ મુકયો બરી ॥ ૩૦ ॥
માંન પાત્ર કરી પીયે જોદ ॥ લગત અપ નર બણીએ તેદ ॥
ગવન ૧૭૧૬૬ નોલ શાદોતરે ॥ આગો માશ પખ્યે ઊઝતે ॥ ૩૧ ॥
દીન દવાદરી ને ગ્વીવારે ॥ શ્રી કથા હવી ચપૂરણુ વીસ્તાર ॥
જોગ સાદાચર બહા વીદવાએ રાન્વાચ જોગ અરદાસમોઅખ્યાયે ॥ ૩૨ ॥
શ્રીમતવનગીતા ચપૂરણુ લખી છે ॥ જેહવી પ્રત પ્રમંજે જિતરી છે
માતા પાતા રંગી કીરતનામાંદા ચમારજે ॥ સા બા જેચંદ હેમચંદ ચોપડી
લખી છે સવત ૧૮૧૩ ના ૩(૧)ગણુ વદ ૧૧ વા બુધ લખી રહો છે
વિષયાદિ-શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના અઢાર અધ્યાય ચોપાઈજમ લગત બારવાર
તપે જ વારિયા છે આ કવિએ તત્ત્વજ્ઞાનના અ ય મ યો લખ્યાનુ પ્રસિદ્ધ છે
વિરોપ-આ ૨૫ છપાવો નથી

અં. ૫૨-છ. ઓખાહરણુ-પ્રેમાનંદ-(૨. સં.),
(લિ. સં.) (અપૂર્ણ) પૃ. ૧-૫૪

આરંભ—શ્રી ગણેશાય નમાઃ ॥ શ્રી શારદાએ નમાઃ ॥ શ્રીમદ્
ભગ્વતે નમઃ શ્રી ગોવરધન નાથજી શત છે ॥ આથ શ્રી ઓખાહરણુ પ્રમાનંદ
કરત લખું છે ॥

॥ રાગ ॥ શ્રી ગુરુ ગોવંદ ચરણે લાયજી ॥ ગણપતી શારદા વાણી માગુજી ॥
અંતરગતમાં ઇચ્છા છે ધણી એજી ॥ ભાવે ભાખું કથા હરી તણીજી ॥

અન્ત—કાબરા કાલા ને કલંગા ॥ પંખાલા ભડે છે અલંગી ॥ ૮ ॥

કુમંદ લીલા ને પંચવરણા ॥ પાક્ષા આરખી ગોરા હરણા

પાખરા પવન વેગી ઘોડા ॥ અશ્વાર ખહુ જૂથે જોડા ॥ ૯ ॥

...જલ વાદલ જેવા હાથી ॥ ઉપર બેઠા છે કાલ ભાથી

રથ પાક્ષા અશ્વાર અનંત ॥શે મુખ દંત ॥ ૧૦ ॥

પ્રચંડ પીઠ મોટા પહાડ ॥ શલકે છલ ડલકે હાડ ॥

પૂર પો.....

વિષયાદિ—હિપા અને અનિરુદ્ધનો સમાગમ અને કૃષ્ણ તથા બાણાસુરનું યુદ્ધ
વર્ણવેલું છે. કડવાં ૪૭ છે; રાગ વલ્લુથી ગ્રંથ બાંધેલો છે.

વિશેષ—જ. કા. દો. ભાગ ૧ માં છપાયું છે. ગ્રંથ અપૂર્ણ છે. તેનાં પાછલાં પાનાં
લગ્નરિત થયેલાં છે. ગ્રંથ અધૂરો હોવાથી લિપિ સંવત આદિ વિગત આપેલી નથી.

અં. ૫૩-જ. હિંદોલાનાં પદ (નં ૪)—કલ્યાણ. પદ ૧ પ્રેમાનંદ—(હિન્દી)
એક પદ ગુજરાતી ભાષાતુ મહાદેવનું છે.

અં. ૫૩-ક. રૂકિમણી હરણુ-કાશીસુત—(૨. સં.
૧૬૪૭), (લિ. સં. ૧૭૧૬) પૃ. ૧-૧૩

આરંભ—શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ રૂકમણી હર્ણુની કથા ॥
॥ રાગ ધંન્યાશી ॥ ગજગ્રીવા જ્યોરે ધર તુજને નમી ॥
પ્રતીબંધ પ્રારથુ રે અધમતી ગ્રોધ વમી ॥
મન મધ્યે રહી રે કચ્ચો જ્ઞાનપ્રકાશ ॥
હું ખાલક લહેતો નથીરે મુજને તાહારી રે આસ ॥ ૨ ॥
॥ ઢાલ ॥ આસ મુજને તાહારી તું કરે માહારી સાર ॥
અજ્ઞાનધી માંહે પજો તૂસ્થકી પામું પાર ॥

હું વર્ણવના કરૂ તાહારી, મહે આપ્ય સત્ય ઉઘોત ॥
તૂ આઘ અત્યનિ મધ્ય અવીગત્ય અપીલ આત્મક થોત ॥

X X X X

શ્રી ભાગવત, હરીવંશમાં, એ કથા વીંછુપુરાણ ॥

કહીએક છિ વીસ્તાર, કહી સક્ષેપ સુધુ બાણ ॥ ૧૩ ॥

દશમ સ્કંધ કથા કામલ સાબલી ચીત લીધ ॥

કાઈ એક લીધી હરીવંશની પ્રતિબધ પૂરણ કીધ ॥

શુભાશુભ ને અધીક ઓછુ ન લહુ અક્ષરગત્ય ॥

હૂ મહંથી તુજને સત્વ, મત્ય આપ્ય શ્રીગુણપત્ય ॥ ૧૬ ॥

ઉઘલો ॥ ॥ મત્ય આપ્ય શ્રી ગુણપત્ય સ્વામી હું બાલક તાહારો સહુ (હી) ।

કાશીસુત કહે ચમ્રસુતની કીપા મુજ ઉપરિ ઘર્ષ ॥ ૧૭ ॥

॥ કડવુ ૧ ॥

અન્ત-(રાગ ધન્યાશી)

રુકમણીહર્ણુ પરીપૂરણ કીધૂ । ઉત્તમ પદ શ્રીનાથે દીધૂ ॥ ૧૧ ॥ ૨૦

સવત સોલસશત્તાવા બાધ્ય । માગશર મુઠ પચમી પરમાણુ ॥ ૧૨ ॥ ૨૦

નક્ષત્ર ઉત્તરો ને રવીવાર । રુકમણીહર્ણુ કચ્ચો વીસ્તાર ॥ ૧૩ ॥

શ્રી સ્તભપુર સાયર છે યાદિ । કવીતાકુલ બધારા માદિ ॥ ૧૪ ॥ ૨૦

કાશીસુત કહે કાઈ ન બાણ (કુ)કબળ કીપાલ તે રક્ષામા આણુ ॥ ૧૫ ॥

॥ કડવા ૧૨ ॥

ધૃતિશ્રી રુકમણીહર્ણુ સપૂર્ણ ॥ સંવત ૧૭૧૬ વર્ષે ચૈત્ર સદ્ ૯ શને ।

શકરપૂરવાસ્તવ્ય લખીત બટ પ્રીતમસુત ગ્ધરામેણુ દીયતે ॥

॥ શ્રી ॥ ॥ જ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ જ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ જ ॥ ॥ શ્રી ॥

વિભવોર મધ્ય બાણસાલી કામરાજને આપી, સુભ ભવતુ

જ ॥ શ્રી ॥ ॥ જ ॥ શ્રી ॥ જ ॥ ॥ જ ॥ ॥

આ પોથી ભા । કામરાજ રૂપાની છે, ભા । શ્રીપત વમલસી પાસે
ઘરલે છે અબા ૧૦૨૫ અકે અખાસી એક હજાર પચવીસ માટે ધણીએ
પોતે મુકી છે ॥ ॥ ॥

વિષયાદિ-રુકિમણીનું શ્રીકૃષ્ણે દરલ કરેલુ તે પ્રસન્ન આ અથમા વર્ણવેલો છે,
અને તેમ કરવા દરિવસ, બાગવત અને વિંછુપુરાણનો આધાર કવિએ લીરેલો છે

૮૮વા ૧૨ છે રાગ અને લયવાળી પાંચમ કીધેલો ॥

વિશેષ-આ આખ્યાન છપાણુ નથી અતમા “વિભવોર ભવતુ” એ અક્ષરો
મૂળ પ્રતિના અક્ષરથી બદલા પડે છે તેમ “આ પોથી મુકી છે” એ લીગેલો ગુન-
રાની લિપિમા લખેલી છે તથા બાલગોષ્ઠ લિપિમાં લખાયેલો છે પ્રતિ અર્થ ॥ અને
કોઈક સ્થળે અક્ષરો ચોંટ્યા છે

૨ ઝાં કવિ ખંભાતનો હતો. તેણે હનુમાનચરિત, વિરાટ પર્વ, કર્ણ પર્વ, ગા-
રુદ્ધિ પર્વ આદિ લખેલાં છે. 'કાશીસુત 'શોધત' એમ કેટલાક ગ્રંથોમાં જણાવેલું
દેવાથી તેનું નામ શોધત હોયું લેખ્યું, એમ સમજાય છે.

ઝાં. ૫-ખ. સુદામાખ્યાન-ગંગાદાસ-(૨. ઝાં.)-

પૃ. ૧૦ (અપૂર્ણ)

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ શ્રી સદામાર્તુ અખ્યાન લખ્યું છે ॥
શ્રી રાગ કેદારો ॥ શ્રી સંતુના સુતને સ્તવું । ગણપતિ ગુણ કેતા કહું ।
વીનવુ ગાવા હરે ગુણ ખંતિ છે રે ॥ ૧ ॥
મન માહે અતિ છે ખંત । ભજવાને કમલાપતિ ।
ગણપત આપો મત, કરણા કરી રે ॥

... ..
મુદક ॥ મન અપરાધ ન ધરીએ સ્વામી । પામ્યે લાગી પરિ પરિ કહું
હવે સરણુ સેવકને રાખો । સંતુના સુતને સ્તવું.
વિશ્વ તણા જે દાદાર કહીએ । મુદ સનકાદિષ્ઠ ધ્યાએ રે ॥
ગંગાદાસ સ્વામીને સામા । મલીએ કવણુ ઉપાએ રે ॥
કાંએ કાએર થાએ રે દારા કાંએ કાએર થાએ ॥
(કડવું ૧૦ કહી ૧૩)

અન્ત-(શ્રી રાગ ગોહી)

વિષ્ણુ પધારો મંદિર ભણી । મન માંહે અતિ ચંતા થણી ॥ ૩૦ ॥
આવો અવંતી પુરી મઝારી । વેધે સાંમી આવી નારિ ॥ ૩૧ ॥
કંથ તણે મનિ દેખી કાપ । અખલા ઉતમ કરે નિરોપ ॥ ૩૨ ॥
સ્વામી જમ આવા દારકા । પાતિક સરવે ગચ્છા પંડિ થકા ॥ ૩૩ ॥
કોહો સ્વામી નાહો ગોમતી । કહો કમ મલીઆ કમલાપતી ॥ ૩૪ ॥
કૌમ્ભીવરલીલા કહો નાથ । માહાર મન સાંલલવા ખ્યાત ॥ ૩૫ ॥
કેહે સંદામો સાંલલ નારિ । તે કમ કેહેવાએ વિસ્તારિ ॥ ૩૬ ॥
ભુ-વધકુંદ એ છે દારિકા । ચ્યાર રત્ન લહીએ તિહાં સ્થકા ॥ ૩૭ ॥
ચંતુરાનંત પંચાનન અંકૂર । તેહેને દરસન દર્શન ગોવંદ ॥ ૩૮ ॥
કુંહાં વસે છે કમલાપતી । દારિકા વધકુંદ અંતર નથી ॥ ૩૯ ॥
હરિ આપે જો દી દુહો એ । રતિ વિના નવિ પામે કાએ ॥ ૪૦ ॥
તે કહું તો જઈ આવીઓ । લાજ વિતિ રહી તજ થીઓ ॥ ૪૧ ॥
મોન મેલાવુ જૂઠું જોએ । અરજા વિના નિવ પામે કાએ ॥ ૪૨ ॥
જે દીહાડે સુખ સરજૂ હસે । ધરિ ખેલા તે ॥

વિષયાદિ-આ આખ્યાનમાં સુદામાએ કૃષ્ણ પાસે યાત્રા કરી અને મુસૂંગ વર્ણુ વેસો છે દશમસ્કંધ ભાગવતમાં આ પ્રસંગ છે રાગ તુલક અને વલણુથી પદબધ બધાયેલો છે

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન પ્રસિદ્ધ થયું નથી અપૂર્ણ હોવાથી તેને રીતસરનો અર્થ, રચનસવત તેમ વિધિસવત પણ નથી આપેલા લિપિ ગુજરાતી છે

૨ કવિએ આખ્યાનનો અર્થ કવિતા તલજ વૈભવદર્શનમાં આપ્યો નથી પણ કર્મમાર્ગ અને ભક્તિમાર્ગની ઉપયુક્તતામાં આણે છે, એમ છેવટના બાગથી સમજાય છે મકટ સુદામાચરિતોથી આ બાબતમાં પ્રસ્તુત સુદામાખ્યાન કંઈક વેગળું પડે છે

અં. ૫૩-ગ. ચંદ્રહાસાખ્યાન-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.
૧૬૩૪), (લિ. સં. ૧૭૧૬ ?), પૃ. ૮-૨૮

આરભ—(પહેલા આઠ પાનાં નહીં હોવાથી રીતસરનો આરભ નથી)

..

રણીઆત્ય થાય ।

ધાણજી તે કીધા બહુ પસામ । પીલ્યા પીજરા તે વીત્ર જામ ॥ ૧૦ ॥

યમ યમ મોટો થાએ તન । ત્યમ ત્યમ અવપનીએ પામિ અન ।

વસુંધરા બહુ આપિ ધન । વીજીભક્ત વીધિ તેહનૂ મન ॥ ૧૧ ॥

પુત્ર તજી પ્રાક્રમ વીશાલ । મન માહિ રીઝ્યો તે જૂપાલ ॥

સાત વરસોનો થયો તે બાલ । ગોર કનિ મેહેલ્યો નેસાલ ॥ ૧૨ ॥

॥ કડવા ૬ ॥

અન્ત—

રાગ પ્રભાતિ-રામગ્રી રાગે સર્વલા (થા) । એ રા એહ અનોપમ કથા ।

રગે કવા છે રાગ ત્રિવીસ । સહ્યા કુપક કડવા બત્રીસ ॥ ૨૪ ॥

જીખમાને બોલ્યો નીવોંવમ । પદ પાચરે શણૂ પરમાણુ ॥ ૨૫ ॥

સવત સોલ જોત્રીસો સાર । ચેત્ર માસ ઉત્તમ ગુરુપાર ॥ ૨૬ ॥

કૃષ્ણપક્ષ ને તીથી ત્રોયોદસિ । સુણી કથા માહારે મન્ય વશી ॥ ૨૭ ॥

અણુબલો કીધો અબ્યાસ । બેહુ કરજોડી કેહે વીજીદાસ ॥ ૨૮ ॥

..

॥ કડવા ૩૨ ॥

ઇતિ ચંદ્રહાસની કથા સપૂર્ણ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ ૭ ॥

વિષયાદિ બનાય ચંદ્રહાસ વિષ્ણુભક્તિથી અનેક સંકટોમાંથી ઉગરી રાત્ત્ય કેવી રીતે પામે છે, તે પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે મહાભારતના અશ્વમેધ પર્વમાં આ આખ્યાન વર્ણવેલું છે

કડવા અને રાગથી આ આખ્યાન બાધેલું છે એમાં દાલ, હયલો કે વલણુ નજીક નથી કડવા બત્રીસ છે

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન કથાનું નથી. પ્રતિ જાણું છે અને કોઈક સ્થલે અક્ષરો ચોંટલા હોવાથી હકલવા મુશ્કેલ થઈ પડે છે. આ પૃથ્વીમાં સ્કન્ધમણીદરાનું તેમજ બાલચરિત્ર લે કલમે લખાયું છે, તેજ કલમે આ આખ્યાન લખેલું જણાય છે, તેથી તેનો લિપિ સંવત ૧૭૧૬ હોવાનું સમન્વય છે. પહેલાં આક પાનાં નથી, તેમ પહેલાં નવ કલ્પનાં પણ નથી. લિપિ બાલગોષ્ઠ છે.

૨ કવિ નર્મદાચંદ્ર વિષ્ણુદાસ સં. ૧૭૧૬ ની આસપાસ થઈ ગયાનું જણાયે છે, પણ તે એમની ભૂલ છે. કવિના જન્મખત્રા કંચો અને ૧૬૩૪ અને ૧૬૫૭ સુધીના મળી આવે છે, એમાં કશો રાક નથી. એટલે કવિ સં. ૧૬૧૦ થી ૧૬૭૫ ની આસપાસ થઈ ગયેલા હોવા લેઈએ, એ નિર્વિવાદ છે.

અં. ૫૩-ઘ. બાલચરિત્રની કથા-શિવદાસ-(૨. સં.

૧૬૬૭); (લિ. સં. ૧૭૧૬); પૃ. ૧-૨૪

આરંભ-શ્રીગણેશાયે નમઃ ॥ ॥ બાલચરિત્રની કથા ॥

॥ રાગ ધંન્યાશી ॥ પ્રથમે ગજમૂંઘ વીનવું રે સરસ્વતી થાયો રે સાહાય ॥

હરિજનનિ હર્ષે નમું રે ગાવા ગોવર્દનરાય ॥ ૧ ॥

॥ ઠાલ ॥ રાય પરીક્ષત શુક્ર પ્રત્યે એમ કહે નાંખી યીશ ॥

સ્વાંખી નોખા સ્કંધ લગે । પ્રીછ્યો મુજને સ્કંધીશ ॥ ૨ ॥

સોમ આદીત્ય વંશ બેહુનો પ્રીછ્યો વીસ્તાર

સંક્ષેપ માત્રે કહી કથા માંદી શ્રી કૃષ્ણની નીરધાર ॥ ૩ ॥

દેવગ્રીના ગર્ભ કલા તંદા બલદેવ તેહ માંદે હોય ।

રોહિણીમૃત તે ક્યમ થયો કહો કથા મુજને સોય ॥ ૪ ॥

યદુવંશમાં કહો કવણુ અર્થે પ્રગટયા ગોવર્ધ ॥

એહ કથા મુજનિ કહો, પ્રભુ યમ ઉપજે અનંદ ॥ ૫ ॥

... .. (કડવું ૧)

॥ રાગ ગોડી ॥ શ્રી શુક બોલ્યા વાણી ખરી । કહું કારણુ અવતરીઆ દરી ॥ ૧ ॥

કથા કહું ધસ્યથી એ સાર । દશમસ્કંધ વીધિ વીસ્તાર ॥ ૨ ॥

અન્ત—

ધંન્ય ધંન્ય થે કા સાંભલે કાન્ય । જન સીવદાસ વદે મુક્ત વાણ્ય । ૪૬ ।

માહારો શ્રી ગૂરુ બ્યાસ ભુધર શ્રુતિજાત । નીગમ ચ્યાર ધરિ થે હાથ । ૪૭ ।

તે મુક્તથી કથા.....ન । સાંભલ્યા ગુણુ શ્રી ભગવાંન । ૪૮ ।

હું તેહના ચણુંકમલની રેણુ । સકલ ક્રીપા મૂને કાધી તેણુ । ૪૯ ।

એ કથા ભાગવત દશમસ્કંધ । બાલચરિત્ર કીધો પદબંધ । ૫૦ ।

સંવત સોલ સડસઠા ધંન્ય । માધ માસ પૂર્ણમાનો દીન । ૫૧ ।

તે દાઢે કયા ગૂઝુમુશથી લીધી । ની દીન ત્રણમા પૂરુલુ ઠીધી । ૧૨ ।
 પદ પાચસહુ ઉપરિ આવન । કડનાં ત્રેવીસ કાધા પાવન । ૧૩ ।
 કધીદૂલ શુભ માનિ નાગરની । વાસ ત્રંખાવટી તટ સાગરની । ૧૪ ।
 કહે રીવદામ હું તાહરો બાવ । સદા ભક્ત્ય આપો ગોપાલ । ૧૫ ।

॥ કડવા ૨૩ ॥

ઈતિ શ્રી બાવચરીત્ર સપૂર્ણ ॥ ॥ સવત ૧૭૧૬ વર્ષે ચૈત્ર સદ ૪ મોમે ॥
 વિષયાદિ-શ્રી કૃષ્ણના વિવિધ બાવચરિતો આ આખ્યાનમા વર્ણવેલા છે શ્રીમદ્
 ભાગવતના દશમસ્કંધનો સાર સંક્ષેપમા આ આખ્યાનમાં કવિએ આપેલો છે
 કડવાં ૨૩ છે કડવાં, રાત્ર અને ઉથલો એથી પદબદ્ધ બાધેનો છે વચ્ચે વચ્ચે
 ઉથલો નજીવો નથી

વિરોધ-આ આખ્યાન કપાયું નથી પ્રતિ ધર્મીજ છર્મ છે વચ્ચે પાના ખવાઈ
 ગયાં છે અને ૨૦ થી ત્રેવીસ પાના થોડી ગયા છે, તેમ કેટલાક પાનાંના અક્ષરો
 કાગળ થોડાપાથી ઉઠેલવા મુશ્કેલ છે લિપિ બાલગ્રામ છે

અં. પડ-ક મુવચરિત્ર-હરિદાસ-(૨ સં ૧૬૩૭);

(લિ. મં. નથી), પૃ ૨-૨૪

આરભ—(પાનું પહેલું નહીં હોવાથી રીતસરનો આરભ નથી)

ગીમાં કદી ઋક્ષણને ગત્ય ॥

સ્વામી વખ્યાયતનિ કરો નીવારણ રાખો અહારા સત્ય ॥ ૧૯ ॥

અગત્ય ઋક્ષ માદા મોદોગે તાપસ જાણે અમરુ લલલતા

આસન આપી દેવ બેસાચ્યા બોલ્યા મુશથી વલતા । ૨૦ ।

જાણો દેવ હું કરીલ નીવારણ એતાં સાચી વાત ।

પણ કાલી મેટલ વીથી વીખ્ય કરચૂ આબ્યાં અશ્રુપાત । ૨૧ ।

× × × ×

॥ ઉથલો ॥ શ્રી શીવ ઉપરિ ઋક્ષણ બેલા કહે આ તીરથ મોદું સદી ।

દર જોડી હુગીલમ દહે પછિ ઋક્ષપત્ની બોલ્યા રદી ॥ ૩ ॥

॥ કડક ૧ ॥

અન્ત— ॥ રાત્ર પચમ ॥

એલ ચરીત્ર મુવનૂ સાબલ્યતા લઈ વેડુંવાસ ।

તીર્થલ વસ આલ લોક પરવાહે પુનરપી નદી ગર્ભવાસ । ૧૫૬ ।

દર્યો આગમ દેદારે રે કિન્નેવા મુવ આક્ષાંન રે

એકાદશી, વૈવૃત, બનીપાને પૂર્ણમાગી, અમાસ । ૩૦

અં બોને મુવચરીત્ર કહેના પુરિ શ્રી દરી આસ । ૧૭ । ૩૦

સંવત સોલસાડત્રીસા વર્ષે માસ ચૈત્ર તે સારા ।
 દ્રુવજીનું આશાન કર્યું એકાદશી શનવાર । ૧૮ । ૬૦
 શ્રી ભાગવત કથારસ નીર્મલ શ્રવણે કીધું પાન ।
 કાંઈ એક કથા માંહી કાશીખંડની સમરયા શ્રીભગવાન । ૧૯ । ૬૦
 સ્તંભતીરથ પુર વૈકુંઠ તોલે કવીતાનો ત્યાંહાં વાસ ।
 સાંભલતાં સુખ વૈકુંઠ પામીએ કહે લહુઆસુત હરીદાસ । ૨૦ । ૬૦
 વાલંદ વર્ણ કૃષિ તે ઉત્પન્ન તેહનો શો અધીકાર ।
 કહે હરીદાસ હરી વર્ણન નેઈ રહે વાસો યુગદધાર । ૨૧ । ૬૦
 ॥ ૬૩વાં ૨૨ ॥

પ્રતિ 'શ્રી દ્રુવચરીત્ર સમાપ્ત.

વિષયાદિ-૧. દ્રુવ હરિભક્તિથી રાત્ર્યપાઠ મેળવી, અતે મરેદે મુક્તિ પ્રાપ્ત કીધાને ।
 પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. શ્રીમદ્ ભાગવત, અને કાશી ખંડનો આધાર આ આખ્યાનમાં
 કવિએ લીધો છે.

૨. ૬૩વાં ૨૨ છે. ૬૩વાં, રાગ અને ઉપલક્ષી પદબંધ બાંધેલો છે. વચ્ચે વચ્ચે
 ઉપલેખો જણાવેલો નથી.

વિશેષ-આ કાવ્ય છપાયું નથી. કવિ વાલંદ જ્ઞાતિનો છે. આ કવિ જણાવેલો નથી.
 પ્રતિ ઘણી જાણ છે અને પહેલા ૬૩વાની ૧૮ કીઓવાળું પહેલું પાનું નથી. કેટલેક
 સ્થળે પ્રતિના અક્ષરો ચોટીથી હક્કતા નથી.

૨. બૃહતકાવ્યદોહન ભાગ ૮ માં હરિદાસ અને વિષ્ણુદાસ એક હોવાનો ઉલ્લેખ
 રા. રા. નટવરલાલ હંચારામ દેશાઈએ વિષ્ણુદાસના અસ્તિત્વમાં કીધો છે. પણ દ્રુવચરિત્ર
 અને રૂકમાંગદપુરીવાળો હરિદાસ તે વિષ્ણુદાસ નથી, એ નિર્વિવાદ છે. વિષ્ણુદાસ નાગર
 બ્રાહ્મણ હતો ત્યારે આ હરિદાસ વાળંદ હતો. ભિન્ન ભિન્ન સ્થળેથી મળતી પ્રતિઓથી જણાય
 છે તેમ બંને કવિઓ એક સ્થાનના એક સમયના ખરા પણ બંને એક જ નહીં.

૩ સમાલોચક પુસ્તક રા. ૬ અંક ૧૧માં (નવેમ્બર) (પાનું ૭૬૭-૭૦) રા.
 હજીરરાય દેશવલાલ ઓઝાએ સં. ૧૭૭૨ ની પ્રતિથી આ સુદો સિદ્ધ કર્યો છે, તે
 પણ ઉપલા મતને ટેકો આપે છે.

અં. ૫૪-ક. સુરેખાહરણ-વીરજી-(૨. સં. ૧૭૨૦),
 (લિ. સં. ૧૭૬૦), પૃ. ૧-૪૭.

આરંભ-શ્રીગણેશાએ નમાઃ । અથ સુરેખાહરણનું આખ્યાન લખ્યું છેઃ ॥
 રાગ રામગ્રીઃ ॥

શ્રી ગુરુ ગોવીંદને ચરણે લાગુજીઃ કારદા પાશે વાંણી માગુજીઃ
 શ્રી રણછોડરાઅની કીરપા ગણીઃ લાવે કહુ કથા સુરેખા તણીઃ
 દાસઃ ॥ ભાવ કલાવે સાંભલે તેની પુરે આશઃ

ગજનંદ ગુણ આગલોઃ વીરન હર તે પાશઃ ॥ ૧ ॥

॥ ૬૩વું ૧ હું ॥

... એક । આવી નેત્રે જલની ધા ॥
તાતનું સૂય સભિરી કુવર । રૂદન કરે અપાર ॥ ૭ ॥
ત્યારે કુઅર કંઠ ગ્રહી રહ્યો । તે બાવ ઠામલ સરીર ॥
પીતા મુને સાભરે । નેત્રે તે આર્વા નીર ॥ ૮ ॥

॥ કડવુ ૭ મુ ॥

અન્ત—નરનાર પ્રેમે શાલલે । એ સુરેખાનું હરણ ॥
અવલાનું શવલૂ કરે । જેને પ્રજા અદરણ્યરણ્ય ॥
ગોતા જન ચક્ર ગાભવો । તમ તણી પોમે આશ ॥
અવલાનું શવનૂ કરે । તેને આપે વૈકુઠવાશ ॥
કવીજન ફેરુ કષ્ટ ભાગુ । હરી તણો મહીમાએ ॥
અવલાનું શવલૂ કરે । જેને શ્રી કૃષ્ણ શરખા સાહે ॥
સવત ૧૭૨૦ મધે ત્રય પૂરણ થાએ ॥ અવલા ॥
વૈશાખ સૂઢ પચમી । દીન વાર ગુરુ કહેવાએ ॥
અવલાનું શવલૂ કરે । જેને કૃષ્ણ શરખા સાહે ॥
યે કથા બોલ્યો સહી અલીમનનું યાદાન ॥
હું સૂય અસૂય જાણુ નહી । ગુણ કલા શ્રી ભગવાન ॥
એ પ્રથની શક્ષા વીધે । પદ બારસે ને તેર ॥
પચીશ કડવા ખાંધયા । જુલુયે રાગે ફેર ॥
બરાનપૂરમા બેરખરા મધિ । વીરજી ભટ નામ ॥
કથા પુરણ યદ્ર કીપા શ્રી ભગવાન ॥

(ઉપલો) હવે કીપા શ્રી ભગવાન રે માટે કથા પુરણ વીરતરી ॥
યાધાર ભટ શ્રીતા સકુ સાય કોહો શ્રી હરી હરી ॥

ઈતી શ્રી સુરેખાહરણ ચપૂર્ણ સમાપ્ત લક્ષુ છે ॥ સવત ૧૭૬૦ ના
શાવણ મુદી ૧૩ મોમે ॥ લખીતમ શા લખમીદાસ હીરાચૂત તાપીદારો લખી
છિ ॥ માતે પડામતા મધ શાકનિ ચોપડી પોતાની છિ ॥

વિષયાદિ—જવરામની પુત્રી સુરખાનું હરણ અર્જુનના પુત્ર અભિમન્યુએ પાંડવો
બાર વર્ષ વનમા રજા તે સમયે કરેલું, તેનું વર્ણન છે આ કથા શ્રીમદ્ ભાગવતપદિમાં
નથી, પરંતુ તેમાં વર્ણવેલા પ્રસંગોના જેવા જ એક આવે પ્રસંગ દત્તયાત્રે । તથા
આખ્યાનોમાં ક્રમવાચનો છે, તેનું વીરજીએ અદ્વૈત રસબર્ણ આ આખ્યાન બાંધેલું છે
કડવા ૨૫ છે

વિશેષ—૧ જુ કા દો બાગ ૨ મા તેમ જ મા કા ત્રિ અપ્રમા કપાયુ છે
કડવા, રાગ અને કવલણી પદબધ બાંધેલા છે

૨. આ પ્રતિનાં પદેલાં આઠ પાનાં મૂળ પ્રતિના લેખકથી ભિન્ન કોઇ બીજા લેખકે લખી આખ્યાનની તુટી પૂરી કરી છે. તેમ આ તુટીનાં પદ છપાયેલી તેમ જ બીજી પ્રતિનાં પદ સાથે મળતાં નથી. મૂળ પ્રતિનાં આખ્યાનનાં ચાલુ પાનાં ૧૨૯ થી ૧૬૭ અને મથાળેનાં પાનાં ૯ થી ૪૭ છે. અને તેનાં પદબંધ છપાયેલી તેમ જ બીજી પ્રાતનાં પદ સાથે મળે છે.

૩. આધાર બટ નામના એક શ્રોતાનો ગતિ ઉલ્લેખ છે. આ આધાર બટને નામે ઘણા કવિઓનાં આખ્યાનો અદેલાં હોવાનું બહુાયું છે. ખરી રીતે તે આખ્યાનેનો ગાયક હોનો, પણ રચનાર નહોતો. મૂળ પ્રતિ કવિએ આખ્યાન બાંધ્યા પછી આવીશ વર્ષે લખાયેલી છે. લિપિ ગુજરાતી છે.

૨. મા. કા.ના પ્રકારકોએ એવો ટાલ્યો ગણાયો છે કે (પા. કા. ૧. ટ્રીપટીદરાજી) વીરજીએ શામળ બટની સ્પર્ધામાં ફારસીનું પોતાનું સર્વ જ્ઞાન દાખવવાને આ આખ્યાનની વસ્તુ કહેલી છે. પણ તે ખરી વાત નથી. વીરજીના સમય પૂર્વથી જ આ આખ્યાનની વસ્તુ દંતકથામાં તેમ જ સં. ૧૭૧૦ માં કવિ ખંભાતના કવિ દ્વેરના આખ્યાનમાં બજાવાયેલી મોહુદ છે તેમ વીરજી અને શામળનો ક્વનકાળ ઘણા ભિન્ન છે.

અં. ૫૪-ખ. ચંદ્રહાસાખ્યાન-વિષ્ણુદાસ-(૨. મં.
૧૬૩૪); (લિ. સં. ૧૭૬૦) પૃ. ૪૭ થી ૭૨

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી શારદાયે નમઃ શ્રી ॥ અથ શ્રી અક્ષાંત ચંદ્રહાસનું લખીતં ॥

રાજ રામશ્રી ॥ પ્રથમિ પ્રણવું ગવરીનું બાલજી ॥ શંભૂજીનો સુત છે લાલજી ॥
એકદંતો ને હુંદ વીશાલજી ॥ મઆ કરો મૂનિ દેવ દયાલજી ॥
ચાલ ॥ મઆ મૂળનિ દીજીએ ॥ જશ દીજીએ તાં પ્રોઢ ॥
હું મંદમતી તૂઝનિ સ્તવું ॥ મતી માહારી છે મોઢ ॥ ૨ ॥
મુપકવાહનિ ચઢયો ચાલે ॥ ગ્રહી ફરસી પાંજુ ॥
સૂધ ધુધ બેહુ અંગ્યના ॥ શહુકો સ્તવે નીરવાંજુ ॥ ૩ ॥

... ..
માહારા શ્રીગુરુને ચરણે નમૂં ॥ હરીભટને લાગૂં પાચે ॥
જેહેની કીપાચે કરી ॥ પદબંધ પૂરણ થાચે ॥ ૭ ॥
અશ્વમેધ તણી કથા ॥ શાંભલે અધમૂંકાચે ॥
કરજોડી વીખણુદાશ કેહે ॥ હરીભગતનો મહીમાચે ॥ ૮ ॥

(ઉચલે) હરીભગતનો મેહેમા કહું ॥ મૂનિ દયા કરો દયાલજી

પ્રથમિ પ્રણવું ગવરીનું બાલજી ॥ ૯ ॥ ॥ કડવું ૧ ॥

અન્ત-પ્રભાતી રાગે શરવથા ॥ પોહોતી એ અન્તોપમ કથા ॥

રંગે વાંણી રાગ તેત્રીશ ॥ રાંખા ઉપર કડવાં એકત્રીશ ॥

બુધમાને બોલ્યો નીરવાણુ ॥ પદ પાચશે ને ચાલીશ પ્રમાણુ ॥
 શવત ૧૬૩૪ શા શાર ॥ ચઘન માશ ઉતમ ગુરુવાર ॥
 કૃષ્ણ પક્ષ ને તીથી ત્રયોદશી ॥ ગુણ કયા માહારે મન વશી ॥
 ગુણકયા માહારે મન વશી ॥ અળણે કીધો અબ્યાશ ॥
 બેહુ કર જોડી કેહે વીજ્યદાશ ॥ કડવાં ૩૧ ॥

ધતિશ્રી આદ્યાન ચદ્રદાશનુ સપુર્ણ ॥ સમાપ્ત ॥ શવત ૧૭૬૦ ના શ્રાવણ
 વદ ૯ શનિ ઉવારે લક્ષુ છે ॥ શ્રી લપીતમ શા લપમીદાશ હીરામુત તાપીદાસે
 લક્ષુ છે ॥ જોહેવી પ્રત હુતી તેહવુ જોષનિ લક્ષુ છે, લપનારને દોશ નહી ॥
 શ્રી કૃષ્ણજી નામ સત છે

વિષયાદિ-લેમિની મુખિએ રચેલા મહાભારતના અશ્વમેધ પર્વમા આ પ્રસંગ
 સવિસ્તર વર્ણવેલો છે અનાથ ચદ્રદાસ વિષ્ણુમકિતી અનેક સકટોમાથી ઉગરી, રાખ્ય
 કેમ પામે છે તે પ્રસંગ આ આખ્યાનમા છે

કડવા, રાગ, ચાવ અને ડાઘવાળી આ આખ્યાન બાંધેલું છે

કડવા એકત્રીસ છે

વિશેષ-આ આખ્યાન છપાવું નથી પાનાનો મૂળક્રમ ૧૬૭ થી ૧૯૫ છે અને
 મથાળાની સખ્યા ૪૭ થી ૭૨ છે લિપિ ગુજરાતી છે

૩ જુઓ ઉપર અક પૃ-૫, પાના ૧૧-૧૨ બન્ને આખ્યાન મળતા છે માત્ર
 પૃ-૫મા પદ્મ પદ હોવાનું જણાવેલું છે, ત્યારે અહીં પૃ-૫ હોવાનો ઉલ્લેખ છે
 વળી અક પૃ-૫નો વિશેષ અક ૨ વડુ માહિતી મળે જુઓ

અ. પૃ-૫. શુગલપુરી-સુરદાસ-(૨ સં. નથી.),
 (લિ. સં. ૧૭૬૦), પૃ. ૭૨-૭૯

આરભ-શ્રીગણેશાય નમા શ્રી શારદાય નમા શ્રી રામજી સત છે ॥
 શગલપુરી લપી છે ॥

રામ ગોડી ॥ શમરુ વણાએક પૂરે આશ ॥ ગવરીવદન મૂળું લીલવીવાશ ॥ ૧ ॥
 ગજવદન ગરવો ગુણપત ॥ સુધ સુધ દેર તેહને-શત ॥ ૨ ॥
 મુષકવાહન તાત નરેશ ॥ મહેશ ઉતમ મત આપો ઉપદેશ ॥ ૩ ॥
 ચતુરમુખો તૂ છે બ્રહ્મ ॥ પ્રોહોદા છે તેહેના પ્રાક્રમ ॥ ૪ ॥
 તેહેની તનયા તૂ શરશવતી ॥ તાત તું મારો પ્રજપતિ ॥ ૫ ॥
 હું લખૂ બાલ છો રે મત ॥ કાઈ ન જાણુ અક્ષર શત ॥ ૬ ॥
 ધનજી ભટ્ટને લાગુ પાચે ॥ ગાઉ જુગજીવન જાદવરાએ ॥ ૭ ॥
 હરીભટ્ટનો તૂ રે તન ॥ નીરમલ લેષ કાઈ તાહારુ મન ॥ ૮ ॥
 હરીઆદ માહે તાહારો વાશ ॥ તાહારી પાશે કવે સુરદાશ ॥ ૯ ॥

અન્ત—

ધંન્યાશ્રી ॥ દીનાનાથ દયા કરી ॥ શાહેલડી ॥ ભવ દુખ ભાંજે જોડ ॥
 શેઠ શગલ શગવતી ॥ શાહેલડી રે ॥ ભવ દુખ ભાંજે જોડ ॥
 પુત્ર ચેલેઓ તેહ ॥ શાહેલડી રે ॥
 કાંતી ફરા લોક તે આવ્યા અમારે શાય ॥ શાહેલડી રે ॥
 ચોરાસી ચહુટાં બલાં ॥ શાહેલડી રે ॥
 જે છે કાંતી મુઝાર ॥ તે કૈલાશે વાશે વશીઆં ॥ શાહેલડી રે ॥
 દીનાનાથ દયા કરીએ રે કથા જે શાંભલે ॥
 તેહેને કીપા હોએ મોરાર જનંમ જનમનાં અથ ટલે ॥
 દોયે કર જોડી કેહે સુરદાશ ॥ અંત્રીશ આવ્યા શ્રીવૈકુંઠનાથ ॥

ધતિ શ્રી શગલપૂર શંપૂરણ સમાપત ॥ શંવત ૧૭૬૦ ના ભાદરવા શુદ્ધ ૪ બુધે લખ્યું છે.

વિષયાદિ—સગલશા શેઠ અને તેની પત્ની ચંગાવતીએ પોતાના પુત્ર ચેલેયાને હુધાર્થી અતિથિરૂપે આવેલા વિષ્ણુની ચાચનાથી ખાણીયામાં ખાંડેા અને તેમની એકાંત ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ વિષ્ણુએ ચેલેયાને સજ્જવન કીધો, એ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે.

કડવાં ૧૨ છે.

વિશેષ—૧. આ આખ્યાન છપાયું નથી. કડવાં અને રાગથી પદબંધ બાંધેલો છે. ધતિ શ્રી મૂળ પ્રતિના અક્ષરથી ભિન્ન અક્ષરે લાલ શાહીએ લખેલી છે.

પ્રતિનાં આદ્ય પાનાંનો ક્રમ ૧૯૫ થી ૨૦૨ છે.

૨. કવિ લોભએ પણ આ જ વિષયનું આખ્યાન લખ્યું છે. વસ્તુ પ્રચલિત છે. આખ્યાન રસમય છે અને કવિએ તે જાળવ્યો અને બદાવ્યો પણ છે.

અં. ૫૪-ઘ. નરસિંહ મેહેતાની હુંડી-કવિનું નામ નથી—
 (૨. સં. નથી.); (લિ. સં. નથી.) પૃ. ૨૦૩ થી ૨૦૪.

આરંભ—શ્રી ગણેશાયે નમાઃ શ્રી શારદાએ નમાઃ શ્રી ગુરુઓ નમાઃ
 શ્રી નરસિંહ મેતાની હુંડી લખી છે.

રાગ રામગ્રી ॥

શ્રી ગુરુ ગંણપત ચરણે લાગુંજી ॥ દેવી શારદા વાંણી માગુંજી ॥

અંતરગત્ય માંહાં છછયા છે ઘંણીજી ॥ કેહેવા હુંડી શ્રીમેહેતા તણીજી ॥ ૨ ॥

અન્ત—ખેઠા થૈ એને આપંણ ચૌટે જૈએ સૂં રહીએ વીશવાશ આંણી રે
 તીરથ વાશીના મન માંહાંની લારે મેહેતે વારતા જાંણી રે ॥ ૫ ॥
 આજે કુતારથ અંમને કીધા તીરથવાશી મલીઆ રે.

કડવૂ ૨ જુ.

વિશેષ-૧ આખ્યાન અપૂર્ણ છે માત્ર એક જ કડવું અને બીજા કડવાની પાત્ર જ કડી છે પાનાં બે છે અક્ષર આજ પ્રતિમા સ ૧૭૬૦ મા લખાયેલા અન્ય આખ્યાનોના જેવા મરેણના છે તેમ છપાયેલી હુડી સાથે સરખાવતા તેનો રચનાર પ્રેમાનંદ જણાય છે

૨ આ આખ્યાન જુ કા દો ભાગ રજમા છપાયેલું છે, તેના કરતા ઉપલી પ્રતિમા કેટલેક પાકફેર છે

અં. ૫૫-૩ કૃષ્ણજન્મ-કવિનું નામ નથી-(અપૂર્ણ)-

પૃષ્ઠ ૨૦૫-૬

આરભ-શ્રી નાયજી ॥ શ્રીવલ્લભ રાજકુમાર જેઠી ॥

રાગ કેદારી ॥ વદ્ શ્રી વીઠલ વર સૂદર નવ ધન શામ તમાલ ॥

જગતી તલ ઓધાર કરેલા પ્રગટ્યા પર્ષે દઆવ ॥ ૧ ॥

શ્રી પૂરોત્તમ સ્વતત્ર કીડા લીલા દીજતતુ ધારી ॥

શાત દીવસ્ય ગીરીવર કર ધાત્યો જેણે વાસવવીષ્ટ નીવારી ॥ ૨ ॥

તે પ્રગટ્યાનું કારણ કહીએ બે શ્રોતા મન આણો ॥

કરો કીપા કર્ક વીનતી પોતાનો કરી જણો ॥ ૩ ॥

અન્ત—

અિણી પેરે નીત નવલી લીલા, ઘોષ નાદ ઝંકાર ॥

અગ સ્વેદ મકરંદે મોહ્યા મધૂષ તે કરે ગુનર ॥ ૧૪ ॥

તે પ્રજુને મેન ઈછ્યા ઉપની ॥ જશ યાઓ વીસ્તાર ॥

અધીકારી પાથે તે વાણી નહીં ફેરે જે ઉચાર ॥ ૧૫ ॥

વિષયાદિ-શ્રીકૃષ્ણના જન્મની કથા વર્ણવેલી છે

વિશેષ-પહેલા કડવાની માત્ર પદ્ય કડી આપેલી છે કવિનું નામ રચન કે લિપિ સર્વત્ર આપેલો નથી.

અંક ૫૫-અ સુદામાચરિત્ર-પ્રેમાનંદ-(૨. સં. ૧૭૦૫),-

(લિ. સં. ૧૭૫૬) પૃ. ૧-૪ અને ૨૭ થી ૪૦

આરભ-શ્રી ગણેશએ નર્મા ॥ શ્રી મરુનો નમા ॥ અથ સુદામાનું ચરીત્ર લખ્યું છે ॥

રામ રામશ્રી શ્રી ગરુડેવ ને શ્રી ગણપતી હમર અખા ને સરસ્વતી

પ્રીતલ મતી, વીમલ વાણી પામીએ રે ॥

હાથા ॥ શુભ શામી ફેરે શાંભલ રાજ. પરીક્ષત પુને મવીત્ર

દસમ સ્કંધે અધા હેશીમોઃ કહુ સુદામા ચરીત્ર ૧ ॥

શંદીપન રૂપી શદ્ગુરુ સરખાઃ વીદ્યા કાદાત્રે આર્ણતઃ
તેહેને મહા લણવાને જ્ઞતાઃ દુરધ્વજ શ્રી ભગવંતઃ ॥ ૨ ॥

મધ્ય—

.....કીધો આહાર ॥ ગે ॥

આ જીદર પાપે ભર્યા ॥ મુ ॥ છટા પક્ષપંપીના અવતાર ॥ ગે ॥
શંતોપે અંત્રીત આપીએ ॥ મુ ॥ દરીયરિણુ શોષો મંત્ર ॥ ગે ॥
ભગતીએ નવ નીધ આપશે ॥ મુ ॥ એવું જાણી બાકી શ્રીજન ॥ ગે ॥
જલે આંપ ભરી અબલા કેહે રૂપીરાએછ ॥ માહારૂં જલ
થયું છે મંત્ર લાણું પાએછ ॥ (૬૩૩ું ૮)

અન્ત—

જે સુદામાં ચરીત્રને શાંભલે । તેનાં દલીદ શેહેલાં જર્મ ॥
જન્મ સુપ પાંમે સુપ ગતી મલે માધવરાચ ॥
છે વીરપેત્ર વડોદરૂં ગુજરાત મધિ ગાંમ ॥
ચતુરવંશી ન્યાત બ્રાંહ્મણ ॥ કવી પ્રેમાનંદ નાંમ ॥
શંવત સતર પાંચ વરપિ શ્રાવણ સુદી નીધ્યાંન ॥
તીથી ત્રીતીઆએ ભ્રગુવારે પદ બંધન કીધું આક્ષાંન ॥
ઉદર નીમીત દરી શેવું ॥ ગાંમ નંદરખાર ॥
નંદીપરામાં કથા કીધી ॥ જયા બુધ અતુસાર ॥
વલણ ॥ બુધીમાને કથા કીધી કરનારે લીલા કરી ॥
ભટ પરમાનંદ નાંમ મીથ્યા ॥ શ્રોતાજનં બોલો જે દરી ॥

ઈતીશ્રી સુદામા ચરીત્ર સંપૂર્ણ સુલં ભવતુ ॥ કલ્યાણ મસ્તુ ॥ જેહવી
પ્રત હુતી તેહેવું જોધને લખું છે ॥ એહેમાં કાંઈ લખનારને દોશ નહી ॥
સવંત ૧૭૫૮ વરષે શ્રાવણ વદી ૧૦ વાર ભૌમ સંપૂર્ણ લખુ છિઃ સુદામા
ચરીત્ર સંપૂર્ણ લખુ છિઃ

વિષયાદિ-સહાધ્યાયી સુદામાએ કૃષ્ણ પાસે યાચતા કીધાનો પ્રસંગ આમાં
વર્ણવેલો છે. શ્રીમદ્ ભાગવતના દશમ સ્કંધના ઐશાથી ખ્યાસીમા અધ્યાયમાં આ
કથા છે. કડવાં, રાગ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડવાં ૧૪ છે.

વિશેષ-૧ આખ્યાન યુ. કા. ભાગ ૧ માં જપાયું છે. સુદામાચરિત્રનો રચનસંવત
સામાન્ય રીતે ૧૭૩૮ લેખાય છે, અહીં સંવત ૧૭૦૫ આપેલો છે. કવિ દલપતરામે
પણ કાવ્યદોહનમાં ૧૭૦૫નો સંવત જણાવેલો છે, પરંતુ મહીનો, તિથિ અને વાર
એનાં એ જણાવેલાં છે. એથી સંવત ખરા ખોટાની તારવણી સંવત જણનાવિધિ જણનાર
કરી શકે એમ છે.

- ૨ આ આખ્યાન નદરખાસમા નદીપુરામા રચાયું છે લખ્યા સવત ૧૭૫૬ હોવાથી પ્રેમાનંદના જીવનકાલમા ૫૪ વર્ષ પછી આ આખ્યાન લખાયલું છે
- ૩ પ્રતિનાં પહેલા ચાર પાના, મૂળ પ્રતિના કરતા નૂદા છે અને બીજા હાથે લખાયના છે મૂળ પ્રતિમા આખ્યાન કહવા ચોથુ આડધેથી લખાયલું છે
- ૪ લિપિ ગુજરાતી છે નોંધવા જોગ બાબત એ છે કે 'ક', 'જ', 'ઙ', 'ચ' આદિ અક્ષરોનો મરોડ બાવબોધ લિપિના એ અક્ષરોના જેવા છે તેમ 'મોઢૂ' આદિ કેટલાક શબ્દોમાં બકાર લખેલો છે

અં. ૫૫-છ. ભગવદ્ગીતા-રામભક્ત-(૨. સં. ૧૬૬૦)-
(લિ. સં. ૧૭૫૬)-પૃ. ૪૧ થી ૬૦

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમા શ્રી કૃષ્ણાય નમા શ્રી વાસુદેવાય નમા
શ્રી ભગવતગીતા લખીત ॥

દુહા ॥ આદે શ્રી શુભ ને નમૂ ॥ ને આદેસ રચનું ધ્યાન ॥

શ્રી ભગવતગીતા બોલસું ॥ કેવલ બલગ્ગાન ॥ ૧ ॥

અરજુન કેરે કારણે ॥ જગતહેત જીપદેશ ॥

કરમ માહે નીકમ કહ્યા ॥ તેહનો હીરદે લેશ ॥ ૨ ॥

યુપનીષદના અર્થ છે ॥ તે જીપર દ્રીઘાંત ॥

હથ તજિ જેમ નીરને ॥ વેદનો આણુ અત ॥ ૩ ॥

શ્રી નાહાના મીશે કરી ॥ અપેર આપા શાર ॥

શ્રી રામભક્ત બાવે કરી ॥ ચોપૈબધ વીસ્તાર ॥ ૪ ॥

નીવત મારેગ ત્રય જિ ॥ તે માહે સપેષ ॥

જુધ ભાગ ચોડો કરી ॥ કહીશ કયા સમેત ॥ ૫ ॥

॥ ચોપૈ ॥ હસ્તીનાપૂર આવ્યા વેદબાણ ॥ અએ ધૂતરાષ્ટ્ર કેરે અવાણ ॥

રાધે પૂજા કાધી લણી ॥ પૂજી વાત સગ્રામ જ તણી ॥

અન્ત—

નીકામ માટે ફલ મું લયુ ॥ હું એકલ જીહીબ્યાએ કહી નવ સકુ ॥

મુગ્ધી મોક્ષ પદારથનું ચે જ્ઞાન ॥ અરજુન પ્રતે વદે ભગવાન ॥

રામ ભગત કેદેસાંભસો શ્રીહરી ॥ રહીત કાંમના મે સ્તુત કરી ॥

વેદાંત મત ગીતાનું જ્ઞાન ॥ તે જીપર મેં કહ્યું આજ્ઞાન ॥

મી ગુરુચરણ દીપાએ કરી ॥ અમીત રથ મુંકયો જિ બરી ॥

જ્ઞાન પાત્ર કરી પીરો જેહ ॥ મુક્ત રૂપ નર લણી જે તેહ ॥

સવત મોક્ષ સાદોતરે ॥ આરો માસ પપ મુજલે ॥

દીન દ્વાદશી ને રવીવાર ॥ કથા હવી પૂરંણ વીસ્તાર ॥
શંન્યાશ જોગ અઢારમો ॥ ભગત કેરો વિસ્તાર ॥

x x x x x

જ્ઞાન ઘોષ શંભઝાવીયું ॥ તરવાને સંસાર ॥
અર્જુન મોહ છંડાવીયો ॥ ગાંજીવ ધનુષ લેવાડયું હાથ ॥
પાપીએ પ્રાણુજ મુકીયા જે જોગણી પામી આહાર ॥
છતી જયજય જદુપતી ॥ અરજુન જશ વીસ્તાર ॥
દેવતા પુરુષ વશ કરિ ॥ ભોમનો યુતારો ભાર ॥
નીપ્રત માટે નાંનો કહ્યો ॥ નંહીતર કરું વીસ્તાર ॥
રાંમભગત એમ વીનવે ॥ પ્રભુ માગ્યાનો દાતાર ॥
મોષપદારથ આપીયે ॥ જીરે તરવાને સંસાર ॥ ૨ ॥

ઈતીશ્રી ભગવંત ગીતા સંપૂર્ણુઃ ॥ શમાપતઃ ॥ સુલે ભવતુઃ ॥ કલ્યાણ
મસ્તુઃ ॥ લખીતં શા લખીદાશ હીરાસુત તાપીદાશ ચોપડી પોતાની છે.

શ્રીરામજી શત છિ ॥ શવત ૧૭૫૯ ના શ્રાવણ દુતીસું વદ ૧૪ રવીવારઃ ॥
વિષયાદિ-આમાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના અઢાર અધ્યાયનો સંક્ષેપર્મા સાર
વર્ણવેલો છે. દુહા, ચોપાઈમાં પદ્યબંધ બાંધેલો છે. અધ્યાય અઢાર ઉપર એક વધુ અધ્યાય
ઉપસંહારનો છે.

વિશેષ-૧. આ ગીતા છપાઈ નથી. લિપિસંવતનો ઉલ્લેખ માયાંબાંધેલા બાલ-
બોધ અક્ષરે લખેલો છે, જ્યારે આખો ગ્રંથ ગુજરાતી પરંતુ વચ્ચે વચ્ચે બાલબોધ
અક્ષરના મરોડવાળી લિપિમાં લખાયેલો છે.

૨. આ કવિ રામભગતના વશિષ્ઠગીતા આદિ તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો પ્રચલિત અને
લોકપ્રિય થયેલા છે.

અં. પપ-જ. અર્જુનગીતા-ધનદાસ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૭૫૯)-(૫. ૬૧-૬૩)

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી શારદાય નમઃ ॥ શ્રી કૃષ્ણજી શ્રી અર-
જુનગીતા લખીતં ॥

રાગ કેદારો ॥ શ્રી ગુરુપ્રશાદે ગાઇયે ને કીપા શાધુજન ॥

પરીબ્રજ માહારો આત્મા ને મન તે અરજુન ॥

અરજુન સુંણો ગીતા શાર ॥ ૧ ॥

પછે અરજુને ઐંમ કાઢાવયું ॥ શાંભલો વૈકુઠરાયે ॥

ઐ શારગીતા કહો રે સ્વામી ॥ ભગતનો મહીમા ઐ ॥

અરજુન ॥ ૨ ॥

અન્ત—

એહેવે! ભક્ત મહીમા શાંભલી । અરજુન પજો મુકળા વલી ।
મુકળાં તે વલી પ્રધ્વી પજો । નધજે તે વેહે જલધાર ॥ અરજુન ० ॥૪૬॥
યે ગીતા ને જે અનુભવે । ગાએ નર ને નાર ॥
તેહેની ખાત ભાગી જાણે । તે પામે પદ નીરધાર ॥ અરજુન ० ॥૪૬॥
એ ભક્તમહીમા માહારો । કાણે લલો નહી જાએ ॥
જેહેનું ભાવેમ હોય તે । ધનદાશ ગીતા ગાએ ॥
અરજુન મુજો ગીતા શાર ॥ ૪૭ ॥

ઈતીશ્રી અર્જુન ગીતા ચપુરણ ચમાસ ચવત ૧૭૫૯ ના ભાદરવા
મુદ ૨ ભુધિ ॥ ૧૧ શ્રી ॥

વિષયાદિ—૧ આ આખ્યાનમા કૃષ્ણે ક્રીયા ક્રીયા ભક્તોનાં સકટા કેવી રીતે કાપ્યા,
તેનું વર્ણન કરવા સાથે ભક્તોનો મહીમા અર્જુન આગળ ગાયેલો છે કડી ૪૭ છે
વિશેષ—આ ગીતા લોકપ્રિય છે, શુભરાતમા હવે પ્રાણલુ શાંતિની શ્રીઆને
કઠાએ રહેલી છે, પણ છપાયતી જણાતી નથી

અં. ૫૫-૭. —શિવભીલડી સંવાદ-ભાલણુ (૨. સં. નથી) —
(લિ. સં. ૧૭૫૯) —પૃ. ૬૩-૬૬

આરભ—શ્રી ગણેશાય નમા શ્રી શારદાયેન્મા । શ્રી ગુરુભ્યો નમા ॥
શ્રી ભીલડી સંવાદ લખત ॥

પ્રથમિ ગણપત પ્રણવુ જેહનો જશ પ્રોઠ ॥
સુરરાયે શેવે શદા તેત્રીશ કોડ ॥
વામગિ ફરસી ધરી કરે મોદીક આહાર ॥
લક્ષ લાભ સુત જેહનિ, સુધ ભુધ ઘેર નાર ॥ ૨ ॥
શ્રીજ શેવર્તા શોભીએ ત્રીલોક વીક્ષાત ॥
માત ભવાની મયા કરે સીવ ચક્ષુ તાત ॥ ૩ ॥

અન્ત—ચકર એહેવુ સાંભલી યુદ્ધા તતખેવ ॥

પુરપવીટી સુરપતી કરે અત્રીક્ષયી દેવ ॥ ૭૬ ॥
ગીરી કૈલાશે આવીયા સુમયા ને ધન ॥
ગીરીજ કેહે સ્વામી રથે મન ધરતા રીશ ॥ ૭૭ ॥
સીવ ને સકતી એક છે જુઓ મન વીચારી ॥
એહેવુ શાંભલી સીવ હસ્યા વરત્યો જેને કાર ॥ ૭૮ ॥

હરશંવાદ પૂરો થયો જે સીએ જે ગાયં ॥

સુપ પાંમે સંશાર માંદાં અંતે વૈદુંક જન્ય ॥ ૭૯ ॥

ચેક મંતે જે શાંભલે તેહેની પોહોયે આશ ॥

ભાલણુનિ પ્રભુ રાખજે નીત્યે ચરણુની પાશ ॥ ૮૦ ॥

શંપુર્ણ શમાપત સુલ ભવતુ ॥ કલ્યાણ મસ્તુ ॥ શ્રી ॥ સ્વત ૧૭૫૯
વરપિ ભાદરવા સુદ ૮ મંગળવાર ॥ ગ્લોક એસી છિ ॥ શ્રી રાંમ ॥

વિષયાદિ-વનમાં તપ આદરતા શંકરને પાર્વતીએ લીલડીનું રૂપ ધરી મોહ-
અસ્ત કીધા, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે. ક્રી ૮૦ છે.

વિશેષ:-૧ ‘અપ્રસિદ્ધ ગુજરાત કાવ્ય’ એ શ્રેણીમાં આ સંવાદ પ્રસિદ્ધ થયો છે.
ગુજરાતમાં ઘણી સ્ત્રીઓને કંઠાએ પણ છે, એટલે એ વિશેષ લોકપ્રિય છે.

૨. આનું અપર નામ ‘હરસંવાદ’ છે; ‘સંવાદ’થી અનુલક્ષાત કાવ્ય પ્રેમાનંદસુત
વક્ત્રવનાં કાવ્યોનાં નામની નવીનતાનો આલેખ કરનારાઓએ વિચારણીય છે.

૩. “શંપુર્ણ.....રાંમ” આ ભાગ બાલબોધ લિપિમાં ક્રમિક ગુજરાતી મરાઠમાં
લખાયેલો છે.

અં. ૫૫-હનુમંત ચરિત્ર-(કાશીસુત) શેઘળ-(૨.અં.૧૬૪૭)-
(લિ. સં. ૧૭૫૯)-પૃ. ૬૭-૮૨

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી શારદાય નમઃ શ્રી ગૂરુબ્યો નમઃ

શ્રી રાંમપ્રસાદ હનુમંત ચરીત્ર લખીતં ॥

રાગ કેદારો ॥ પ્રથમિ શ્રી ગૂરુનિ ચરણે નમું ॥ સીસ ધ્રુવા શરણુ ॥

દહન કરે સ્વામી દેહનું રે ॥

સુરનર નાચેક તૂં વીર ॥ રાપે મંત મહારૂં ધીર ॥

રઘુવીર કેહેવા જશ મત્ય આપજે રે ॥

બ્રહ્મસૂતા શમરી સુધ્ય જશ પદ કરવા બુધ્ય ॥

માદાનીધ ચોલંગ્યો કેમ હનમંતે રે ॥

હાલ ॥ કેહી પેરે સીધૂં અકલ ઓલંગ્યો ગયો જનકસૂતાની શાહે ॥

વીધી પૂરવ વીસ્તારી કહુ જો તુ જ આપે માર્ય ॥

જેજંન શત વીસ્તાર બલંગ્યો એક કપેશ્વરે બાલી ॥

રાક્ષશ કાટાકોટ તણી તેણે શાક્ષ જડથી ટાલી ॥

તેહતણું પ્રાર્કમ કેહેવાને તૂં મત્ય દે બ્રહ્માણી ॥

બ્રષ્ટ મતી હું કાલો બાલક કીપા કરો કલ્યાણી ॥

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી) એ આક્ષાંન સુંજો જે જંન ॥ રક્ષા કરે તેહને શ્રી ગોવિંદ ॥

ધનસુપ પાંમે શ્રી અવીનાશ ॥ જનમ કોટીનાં છોડે પાશ ॥

શવત શોભ શહતાલા ગોય ॥ માગશર દ્વીતીયા વદ હોયે ॥
નક્ષેત્ર હસ્ત હતો રવીવાર ॥ તે માહે કીધો વીસ્તાર ॥
પલવટ કુલ બંધારા શર ॥ રામચંદ્રે કીધો આધાર ॥
તે મે અથ કીધો પ્રજાપદ ॥ કાસીસૂત શેષજી મતી મદ ॥

॥ કડવા ૧૮ ॥

શ્રી ॥ ઇતીશ્રી હનુમત ચરીત્ર ॥ અપુર્ણ શમાસ સુલ ભવતું ॥ કલ્યાણ
મરતુ ॥ શવત ૧૭૫૬ ના ભાદરવા વદ ૬ સોમે દીને અપુર્ણ લગ્નુ છિ ॥
લખીત શા લખમીદાશ હીરામુત તાપીદાશ ચોપડી પોતાની છિ માતે વડા
પતા શાક્રિને

વિષયાદિ-૧ શવલે હરજી કરી લગના સીતાને આપ્યા પછી રામચંદ્રની પ્રેરણાથી
હનુમાન તેની રોધે નીકળી, સમુદ્ર ઉત્તરી સીતાની ભાળ કાઢી, રાવણનું બળ પરાક્રમ
કાબજી રામચંદ્ર પાસે પાઠે આવે છે, એ પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે

કડવા ૧૮ છે કડવા રાગ અને ઢાળથી વદબધ બાધેલો છે આમા વચણુ કે
ઉપયો નથી

વિશેષ-૧ આ ચરિત્ર છપાયુ નથી કવિ બધારા જ્ઞાતિનો પલવટ દુવનો છે લિપિ
ને કે ગુજરાતી છે, પરંતુ ઘણા મરેડ બાનબોધ વિપિના છે

૨ આ વિષય ઘણા પ્રાચીન કવિઓએ આરંભેલો છે માટેજુ કવિતુ હનુમાન
ચરિત્ર પ્રચલિત છે, અને તે પણ બધારા જ્ઞાતિનો હતો, અને તેનો કવનકાલ પણ
લગભગ આની સમીપ જ છે

૩ આ જ કવિએ રચેલુ રૂકમીણીહરજી અપ્રકટ છે તેમા કવિએ પોતાની જાળખ
આદિ આપ્યા છે, તે મઠિ જુઓ પૃ-૬ પાનુ ૯ અને વિશેષ ૨ પાનુ ૧૦ મુ

અં. પૃ-૮-અભિમન્યુ આખ્યાન-જન તાપી-(૨. સં.

નથી); (લિ સ. ૧૭૫૬); પૃ. ૮૨-૧૧૨

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમા ॥ શ્રી શારદાય નમા ॥ શ્રી ગુરુભ્યૌ
નમા ॥ શ્રી આજ્ઞાન અબીમનનું લગ્નુ છિ ॥

રાગ ગોડી ॥ વીરન હરજી વીધ્યા દાતાર ॥ તે પૂછનિ કરુ નમસ્કાર ॥ ૧ ॥

સ્વામી તૂ છે ગૂરુઓ દેવ ॥ હૂ મનવાહીત માગૂ પેવ ॥ ૨ ॥

આગે કરી હવા છે બહુ ॥ તુઝ આધારે બોલ્યા શહુ ॥ ૩ ॥

તે માટે વીધન હરજો નાથ ॥ બોલું હરી જરા દેજો દાય ॥ ૪ ॥

આદ શક્ત માતા ઈસ્વરી ॥ આર્ષ આપો ભુષ કરૂણા કરી ॥ ૫ ॥

માદારા મનમાદાશ બલી દામ ॥ કહેવા અભીમનના ગુણમામ ॥ ૬ ॥

માહાભારથ બોલું વીસ્તાર ॥ મુઝ મદથી કેમ લાભે પાર ॥ ૭ ॥

દ્રોણ પ્રખ માંહે છિ એ કથા ॥ શેષેપ માત્રે કહેસું જથા ॥ ૮ ॥
તે માટે માયે કયો પશાએ ॥ જિમ એ અંથ સંપૂર્ણ થાએ ॥ ૯ ॥

... ...
માહા દુર્બલો સુત છૂટે ઘણી ॥ કહું કથા માહારા ક્રમ જ તંણી ॥ ૫૨ ॥
જન તાપી કહે અળલા અછિ ॥ પૂરવની વાત સંભારી પછિ ॥ ૫૨

અન્ત—

કડવું ૧.

(રાગ પ્રભાતી) અરે વીર રહેજો ક્ષણ વાર ॥ આડા પડયો છે અંક વીચાર ॥ ૧૬ ॥
એહને પીતા તાપશ છે જ્યાંહે ॥ લેઈ મસ્તક મોઢલયું તાંહે ॥ ૧૭ ॥
નંહીતર શ્રાપ હશે તૂઝ તંણિ ॥ અગ્ની રહીતપણુ મરશે યેણી ॥ ૧૮ ॥
એહેવું કહીનિ શાંભ શરીર ॥ મેહેલ્યું પૂન અજલી ભરી નીર ॥ ૧૯ ॥
જે ધંધાચારી હજી જાણુ ॥ તો સીસ છેદાજો એ બાણુ ॥ ૨૦ ॥
એહેવું કહી મન આંણી રીશ ॥ મેહેલ્યું બાણુ જઈ છેદ્યું સીશ ॥ ૨૧ ॥
કીણિ રમત રચી એક તાંહે ॥ ચાલ્યું બાણુ ગંગા ત્રઠ જ્યાંહે ॥ ૨૨ ॥
જેદ્રથનો પીતા જાણુ ॥ કરતો... ..

વિષયાદિ-૧. મહાભારતના દ્રોણ પર્વનો પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે. અર્જુન સંસાર-
કોના નાશ અર્થે રણાંગણના બીજા ભાગમાં જતાં દ્રોણ, દુર્યોધનાદિએ કોઠાયુદ્ધનો
વ્યૂહ રચી, અભિમન્યુને માર્યાનો પ્રસંગ આખ્યાનમાં છે.

૨. કડવાં ૨૧ આખાં અને બાવીસમાની ૨૨ કડી છે. એક બીજા પ્રતિ સં. ૧૮૪૮
ની છે તે સાથે સરખાવતાં પ્રસ્તુત પ્રતિમાં તેના કરતાં એાછી કડીઓ કોઈક કોઈક
કડવામાં છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન છપાયું નથી. કવિ 'જન તાપી' લખે છે. આ કવિ જાણીતો
નથી. આ પ્રતિ અપૂર્ણ છે. તેથી એનો અન્તભાગ અહીં વિધિસર નથી. લેખનમંદોડ
આ પ્રતિનાં બીજા આખ્યાનોના જેવો જ હોવાથી લિપિસંવત ૧૭૫૯ હરો એમ
સમજાય છે. પ્રતિ જર્ણ હોવાથી વચ્ચે વચ્ચે લખાયેલાં પાનાં ઉપર નાની નાની કાપ-
લીઓ ચોઠી જુદા જુદા મંદોડમાં તરતા અક્ષરો લખાયેલા છે.

૨. આખીએ પ્રતિ અં. ૫૪ સંવત ૧૭૫૯-૬૦ માં લખાયેલી હોઇને તેના
અક્ષરનો મંદોડ નોંધવા જેવો જણાય છે. જો કે લિપિ ગુજરાતી છે ખરી, પરંતુ 'ક',
'જ', 'ર', 'ત', 'રૂ' આદિ ઘણા અક્ષરો બાલબોધ લિપિના છે. તેને માત્ર માયાં બાંધેલાં
છે એટલો જ ફરક છે. એમાં પ્રેમાનંદનું એક આખ્યાન સુદામાચરિત રચાયા પછી
તેના જ જીવનકાલમાં એટલે સંવત ૧૭૬૦ માં લખાયેલું. તેમ વીરજનું સુરેખાહરણ
પણ રચાયા પછી ચાલીશ વર્ષે પ્રતિબિંબિત થયું છે.

૩. રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની પાસે સંવત ૧૮૪૮ માં પેટલાદના
નાગર બ્રાહ્મણ રા. ઉદેનાથ વૈકુંઠનાથે મુંબાઇમાં એક જૂની પ્રતિ ઉપરથી ઉતારેલી

પ્રસ્તુત આખ્યાનની એક પ્રતિ છે તેમા આ આખ્યાનની પ્રશસ્તિ, રચનસવત, કવિની ઓળખ આદિ નીચે પ્રમાણે આપેલા છે -

એ ક્યા સંપુરણ કીધી, લુધ સાર સમેયે લીધી ૩૭
ખાવીસ કડવા છે નીરધાર, તેહેના પદ છસે ચાર ૩૮
સવત સતર આકે વરખે, સાવણ માસ લિતમ પખે ૩૯
તીથી બીજ હતી, મરુવાર, સ્વાતી નખેત્ર હીમસતે સાર ૪૦
વૈશાખ પનર ઐઉદે રત લીધા, અરવન માસમા પુરણ કીધા ૪૧
એ અથ મુજથી શું થાયે? કરતા હરતા શ્રી જુદાચે ૪૨
મુજ મદમતીથી કમ લાભે પાર? કીધું પરીતને આધાર ૪૩
નહીકર એહે લુધ મળને કાંઠા થકી, સમેપ માત્ર પામો તાહા થકી ૪૪
તે મટે કીધા હાતીબધ, અલીમન ચરિત્ર કથાસમવ ૪૫
કવિતા કુળ બધારા માહે, હરીયાદ મવે જોનો તાહે ૪૬
છે ગુજરાત ખડમા વાસ, ભુગુરુજ નરબદાને પાસ, ૪૭
એ આખાન સાબલે ગાયે, પાતીક તેહનાં દુર પલગે ૪૮
ગાતાં મુખ આપે અવીનાસ, જનમ કાદીના છટે ગાય ૪૯
જન તાપી કહે જોલો જેહે, હરી સરમરણપણ કીધું તેહે ૫૦

કડવા ૨૨

અંક ૫૪-ક-મકીણું પદો

પદ લીમ-(૨. સં. નથી.)-(લિ. મં. નથી.)-પૃ. ૨૦૫

આરભ-આજ કુતારય હમને કીધા તીરથવાસી મલીઆ રે

અન્ત.-લીમ બેલે બીણુ કઈ એ ન આવે । પરમનોણા રે નાંહી તોસે ।

કાહનડમોળા બોળપણું નવ કીજે ॥

પદ-નરસિહ મેહેતો-(૨. સં. નથી.)-(લિ. સં. નથી.)-પૃ. ૨૦૫

આરભ-રજની વીતી અમ જેર આવા શુ કીધું સામલીઆ રે

અન્ત-નરસાઈઆયો શામી ભલે મલીયો પેવા માનુનીએ મન મોહોઆ રે

પદ દાણુલીલા-નરસિહ મેહેતો-પૃ. ૨૦૭-૮

આરભ-શુ શોનુ રે માજે દાણુ ગોવદ ગદી રંગ પતલીઆ પાલ ।

અન્ત-હસત રમતામાં સામણ પધારા ને બીજા મુખ તપોલ રે

નરસાઈએ રહે જુગ જુવો દધી માખણુનો ચાર ॥

ગોવદ ગદ રંગ દીપત

પદ-સુરદાસ-(હિંદી) પૃ. ૨૧૦

અંક ૫૫-ક. દ્રુવાખ્યાન તુલસીસુત વૈકુંઠ-(૨. અં. ૧૬૯૪);
(લિ. અં.); પૃ. ૧-૩૫

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ શ્રી દ્રુવજીની કથા લખિ છે ॥
ગંવરિનંદન તુલને વરણુવુ કિરતન એક કરું અભિનવું
હરીગુણ ગાવા ઈછે મન ગાતાં નિરમલ થાએ તન ॥ ૧ ॥
એકદંત લંબોદર રાએ સુદ બુધ દાતા સેવક રાએ
સોભીત મુંડ સિંદોરે શાર વાહન મુપક મોદકદો આહાર ॥ ૧ ॥
નિરવિઘ્ન નાયક અપાર, આહિષ કરશિ, ભુજન ચાર
સુર તેત્રીસે આગલ સંચરે, સીધ કારજ શેવકનાં કરે ॥ ૩ ॥
સુધબુધનો વર શેવિએ ગણપતિ ગણભંડાર
તુ તુઠે સર્વ પામિએ અક્ષર કંથા અપાર ॥ ૪ ॥

ચોપાઈ ॥ અબુજ શુત સુતા વરણુવું સીતલ સુંદર રૂપ અભિનિવુ
ભવશાગરની તારણુદાર તેહ તણો ઉત્તમ સણુગાર ॥ ૫ ॥

... ..
કવિતા કેતા કર્ષ ગીઆ કેતા કરમે ભેદ
સુભ અક્ષર એવા આપજો વાચા અવીચલ વેદ ॥ ૧૧ ॥
અક્ષરસગાઈ નવી લહુ, નવી બહુ વિવીધ વિચાર
તુ તુઠે સર્વ પામિએ અક્ષરકથા અપાર ॥ ૧૨ ॥

અન્ત:-ચોપાઈ

ગવરીનંદન કપાએ કરી । વૈકુંઠ મુપ કથા વસતરી ।
વિપ્ર સાચરત કુંતલપુર ગામ સુત તુલશીનો વૈકુંઠ નામ ॥૨૩॥
કાલાવાલા કીધા જેહ । સરસ્વતીએ ઉપદેશઓ તેહ ॥
પોટ મ દેશો કવિજના કાએ । લઘુ બુધે હુ બોદ્યો સોએ ॥ ૨૪॥
ચારસો ને ઓગણસાઠ । પચાશ પુરવ છાયાનો કાઠ ॥
કરુણુ એક ને શોભ સમંધ । એહે તણો છે કંથા પ્રબંધ ॥ ૨૫ ॥
બાણુ નેત્ર ને બાણુ છે જેહ । કથા તણો શરવાલો તેહ ॥
ચતુર હાએ તે બે બે કથી, છે સત્ય કાંએ જુઠ નથી ।
સવંત નારીનો શણુગાર આક યંત વેદ-ચાર ॥ ૨૬॥
નીરમલ માશ કહિ

વિષયાદિ:-૧. રાજકુમાર, દ્રુવ અપર માતાની અવગણનાથી તપ આદરવા વન
સંચરે છે અને મળુ પાસેથી વરદાન મેળવી રાજ્યપાટ પ્રાપ્ત કરી અંતે સદેહે વૈકુંઠવાસ

સેને છે, એ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે શ્લોકદ્વાયત્વના ૪ થા સ્થાના ૮ થી ૧૨ એ અધ્યાયમાં આ કથા આપેલી છે

૨ નોપાર્થ અને પૂર્વાપાથી પદબદ્ધ બોલેલો છે નોન કીર્ત્તિ એક કડ પાત્ર છે કુલ પદ ૫૫ પદ્ય છે (જાણુ=પન્નેન=૨+માળ=૫+ભુચો અન્તિમ કી ૨૦) કવિતા સને ૧૬૬૪માં રચાય છે (નાગીનો શબ્દ ૧૧૨=૧૬+આકિ=૬+નેદ=૪ એટલે ૧૬૬૪)

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન જુ કા બામ ૨ મા છપાયુ છે તેમાં પદબદ્ધ રાખ્યા આપેલી નથી તેમ જ સ્થાનસવત પદ્ય બૂઝવયાં છે (ભુચો સર નાર તો શબ્દગાર આદિ બન ને ૧૦ વિચાર) કવિના બોલખ પદમાં પણ ૨૨ છે પ્રસ્તુત પ્રતિમાં સુવ તુલનીનો વૈકલ્ય એ નામ મ્હિનું છે, ત્યારે જુ કા દો ની પ્રતિમાં, 'માધાસુત તુલની તેદનું નામ' એમ છે કવિ કવિના ગામનું નામ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં કુલવપુર છે ત્યારે જુ કા દો ની પ્રતિમાં કુલવપુર છે

૨ પ્રતિ ભે કે તુલ છે, પણ માત્ર ઉલટની પાંચ કાળો એટલે બામ ૧ થી આ ખ્યાન બાવજોધ લિપિમાં લખાયેલું છે પાત્ર પદેનું નર્મલિત છે

અંક ૫૫-ખ-થાળ મીડો-(૨. મ. નથી)-(લિ. મ. નથી.)-

પૃ. ૩૭-૩૮

આરભ - (પ્રતિ તુલ દોવાથી આગળ રીતસરનો આપેલો નથી.)

॥ સુદ ॥

ધારિ ઘેવર થિ તણા તણા રે । તમે લેયોને ત્રભોવન બૂપ ॥૮॥

સિરે શાણુણિ ને શુખડિ રે । માએ કરમોવા કયાર ।

તત્પા પાકના સુરમા રે । માએ ધિ ધીણિયા ધાર ॥ ૯ ॥

જડિ જલેણિ ને પાજ્યા રે । માએ પાડ(જ શ)લડી ને પિર ।

પુરિ પાપડ ને પોસિઉ રે । તમે જ(મ)જે જહુવિર ॥ ૧૦ ॥

અન્ત.-કુકુમ ભરિ છે કુકાવટિ રે । મેતો કિધિ કેતલ આડ ।

ઝોપા આપિને ઝોઢેઆ રે । કાએ લાનજીને લાડ ॥ ૨૫ ॥

હુડવ જમણ કપોલના રે । કાએ મોવા મારા મન ।

ઝોરા વિધા છે ઉરમા રે । મારુ દાદુ થઈ તન ॥ ૨૬ ॥

રમ(ક)ડયા જમાડયા રસ રિતડી રે । પુરિ મનડા કેરી આચ ।

લા તે પ્રગાદિ થાલિની રે । તે પામ્યા મિડો દાસ ॥ ૨૭ ॥

પ્રતિ મિદાનો થાલ સપુર્ણ ॥ લપિયમા દેવ રામ ગોધરા મધ્યે લપિત

વિષયાદિ-આ યાગમાં બગવાનને વિવિધ લોજનસામગ્રીઓ બખે અર્પાનો પ્રસંગ વર્ણવેલો છે

વિશેષ:-આ યાગમાં આપેલી ભોજનની વિવિધ સામગ્રીઓ નોંધવા લેમ છે. જી. કા. ભા. ૫ માં પાને ૭૮૫ ૭ માં આ યાગ છપાઇ છે. પરંતુ તેમાં અને આમાં પાક્ટેર ઘણો છે. પહેલી સાન અને આઠમી કીની પહેલી પંક્તિ, એટલે ભાગ આ પ્રતિમાં નથી. રચનસંવન તેમ લિપિસંવન પણ - પેલા નથી.

૨ કવિ લીંબડીનો હાદી છે, તે જેતાં કવ્ય વર્ગમાં પણ તેની કવિતા લોકપ્રિય થઈ છે, એ નોંધવા લેમ છે. તે ૧૮૯૫ માં હયાત હતો.

અંક ૫૫-ગ-૧ કીર્તનો પ્રીતમદાસ-(૨. સં. નથી)-

(લિ. સં. નથી)-પૃ. ૩૬ ને ૬૮

આરંભ:-મન મોહનદાસ મારગડો મેલો તો મથુરા ભાઈ ।

પાંચ કડી છે. આ કીર્તન પ્રચલિત છે: છપાયું છે.

આરંભ:-મુણુ ગોપ વધુ નીત ઉડી ઉડીમા સુ લઈ યાવી ।

૭ કડી છે. છપાયું છે.

આરંભ:-મુણુ વાંસલડી વેરણુ થઈ લાગી તું વૃજની નારને ।

પાંચ કડી છે, આ કીર્તન છપાયું છે.

આરંભ:-મારા સમ છે કુખળને કુળે ઓધવ એટલુ ।

પાંચ કડી છે. આ કીર્તન છપાયું છે.

આરંભ:-મુણુ સાહેલી નીંદ તણે ધર નવરંગ નાખત વાળે ।

ચાર કડી છે.

આરંભ:-મુણુ જસોદાજી આવડો લાડકવાયો લાડ ન કીજીએ ।

૭ કડી છે. આ કીર્તન છપાયું છે.

આરંભ:-મુત વાર છુ ઇલ વીલ જાદી ને મંદર રે ને ।

ચાર કડી છે.

વિશેષ:-આ કીર્તનો મૂળ પ્રતિની કવયથી ભિન્ન કવચે લખાયલાં છે. જેમાં ત્રણ કીર્તનોનાં પાનાનો ક્રમ ૪૮ અને ૪૯ લેઈએ. પરંતુ ૪૬ પછી એકદમ ૬૭ નો આંક લીધાએ નોંધેલો છે. વચ્ચે પાનાં ત્રણ નથી, એટલે આ તેની સૂચચૂક હશે.

અંક ૫૫-ગ-૨ પદ નરસિંહ મેહેતો પૃ. ૪૦

આરંભ:-રાગ પંચમ-સોડલડી ધુતારી રે સમજેર હુ તો સુ કરુ રે ।

ચાર કડી છે.

આરંભ:-રજની રમીને વાલો ધરે આવીઆ રે । બલીઆ માસ બારણુ મ ઠેલ ।

નરસીઆન(૧) સામી દ(ધ)ર પધારીઆ રે । સનડો ઘણો ને થોડી રહી રાત ॥
રજની રમીને વાલો ધરેજ આવીઆ રે ॥ ૮॥

અંક ૫૫-ગ-૩-૫૬-બાઈ કંલુ-૫૮, ૪૧

આરભ -રાગ પ્રસાતી ॥

સીદ ગવા તા સ્વામી મારા નીદ્રાલુ નેણા ॥

વાટડી જોતા વાલાના વાયા છે વેણા ॥ ૧ ॥

ચારે પેર રજની વીતી દ્રાયા વલેણા ॥

પાડાની પાડોસણુ જાગસે યાસે વગોણા ॥ નીદ્રાલુ ॥ ૨ ॥

તેવે ને તબોલે બીનો ગલાલ રે રાતા ॥

મધ્ય રાતે આવે વાલો વાસલી વાતા ॥ નીદ્રાલુ ॥ ૩ ॥

સોઠવડી સુસ(પ) ને ધણેરો અમસુ અલેણા ॥

બાઈ કંલુ કહેજો માથે માવાના મેણા ॥

નીદ્રાલુ નેણા હરીને નીદ્રાલુ નેણા ॥ ૪ ॥

આ ૫૬ ઇપાયુ નથી, તેમ આ બાઈનું નામ જાણીતું નથી

અંક ૫૫-ઘ-હારમાળા નરસિંહ-મેહેતો-૫૮, ૪૧-૪૮

નવ ૫૬ છે હાર મળતા વિનંબ લાગવાથી અને લગભગ નિર્ણિત પ્રભાતસમય થવા આવ્યાથી નરસિંહ મેહેતો પુત્રીને સાસરે જવા કહે છે, એ પદથી આમાં રાગઆત છે અને પ્રભુને કહારો ધરાવો મૂકેલા કહારો છોડાનવા નરસિંહ મહાદેવ રાગથી વિનંતિ કરે ॥ તે ૫૬ સુધીનો ભાગ આ પોથીમા આપેલો છે

લહીઆએ ૪૭ મા પાનાનો ક્રમ જૂવથી ૧૭ નાખેતો છે, એ સ્પષ્ટ જણાય છે

અંક ૫૬-ક-નળાખ્યાન-ત્રેમાનંદ-(૨. સં. ૧૭૭૪)-

(લિ. મં. ૧૮૩૬)-૫૮, ૫-૧૧૩

આરભ -(પહેલાં ચાર પાના ફાટ્યાં હોવાથી રીતસરનો આરભ નથી)

જુ ॥ તેહેનું દું કઈ પાણીમદણુ ॥

એમ કરતા વહી ગયા જનુ દીન ॥ એહેવે આ-પાતાહાં નારદમુન ॥ ૧૬ ॥

॥ વવતુ ॥

નારદ મુની પધારીઆ ॥ શુણુ હુધીસ્ટર જુપાલ રે

પછે વેણાપાણીએ નગ તણો ॥ કેમ કીધો વેવીચાવ રે ॥ ૪૩વાં ॥ ૨ ॥

અન્તા:- ॥ રાગ ધનસ ધ-વાદી ॥

વૈદ્યપાએન દેહે જનમેએ થયુ પૂર્ણ નળા અજ્ઞાનત્રી ॥

રામજી લણાવે લખાવે પુસ્તક ॥ ચરવ તીત્યનું દન યાએત્રી ॥

અસ્તમા માહાદાનં ઝઞ તંણુ ॥ ૬૫ આપે વૈકુંઠરાએ ઝી ॥

વીરક્ષેત્ર વડોદરા માંહે ॥ ગુરૂદેશ ગુજરાત ઝી ॥

કંસ્થાસૃત વીપ્ર પ્રેમાનંદ ॥ મેવાડા ચોવીશ ન્યાત ઝી ॥

ગુરૂપ્રતાપે પદબંધ કીધો ॥ કાલાવાલા ભાંખીઝી ॥

આરણીક પરવની મુળ કથામાં ॥ નૈશદ લીલા આખીઝી ॥

સુહુરત કીધું શૂરત મધે ॥ થયું પૂરણ નંદરખાર ઝી

કથા નળ દમયંતી ઝીના ॥ શાર માંહે શારણ ॥

શંવત ૧૭૭૪ વરણે ॥ પોશ શૂદ ધીઝ ભ્રગુવાર છ

દ્વીતીયા ચંદ્ર દરસંણની વેલા ॥ થયો કથા પુરંણ વીરનાર છ ॥

વધ ઝોવન નરનારી બાલક ॥ સ્નેહે કથા સાંલલશે છ ॥

ભ્રમહત્યાદીક પાતીક ઝશે ॥ રાધા પરંમપદ લેશે છ ॥

વલણ

રાધાવર પદ પામશે ॥ એ સાંલલતાં પદબંધ રે ॥

ઝોના ઝન શ્રી કશણ જપો ॥ કહે ભટ પ્રેમાનંદ રે ॥

॥ શ્રી કૃષ્ણાં ૬૫ ॥

“ઈ તી શ્રી રાજ નળનું આક્ષાન” શંપુર્ણ સમાપ્ત ॥ શંવત ૧૮૪૯ના વરણે માહા ગુદ ૨ સોમવારને દીવસે કથા શંપુરણ લખી છે, લખતંગ પારડીવાશી પાઠક ગોપાળછ મંકનછ ઔદીય શહસ્ત્ર ભ્રમણ પ્રત પ્રેમાણે ઊતાર્યું છે જોટો ખરો અક્ષેર તથા કાનો માત્રા સંભાળીને વાંચને લખનાર ને દોશ નહી ॥ એ ચોપડો મુખર્ધવાસી શાહા દુગ્ગલદાશ નંદલાલ દાશનો છે જે દ્વાર્ધ વાંચવા લઈ જાએ ને આલવે તથા ચોરી લઈ જાએ તેને માતા માહાલક્ષ્મી દો(જે)શે ને તેને શીર જગતનું પાપ છે ॥

વિષયાદિ-આમાં નળરાત્રની કથા વર્ણવી છે. કૃષ્ણાં ૬૫ છે, રાગ, વલણ, અને કૃષ્ણાંથી અયનો પદબંધ બાધેલો છે મહાભારતના વનપર્વમાં આ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે.

વિશેષ-૧. બ. કા. દો ભાગ ૧માં છપાયું છે. શંવત ૧૭૭૪ માં રચાયેલો હતોખ ખાસ નોંધવા જેવો છે. સામાન્ય રીતે નળાખ્યાનનો રચનસંવત પરિચિત છે, પણ કવિ દલપતરામ રચનસવન ૧૭૪૨ આપે છે અને કવિ નર્મદ તેમ જ કવિચરિત્રના લેખક પરિત ડાહ્યાભાઈ રચનસંવત ૧૭૭૬ આપે છે.

૨. અક્ષરનો મરોડ કંઈ કંઈ બાલબોધ લિપિનો છે ખરો, પણ પ્રત ગુજરાતી લિપિમાં લખાઈ છે. પહેલાં ચાર પાના નથી, અને કૃષ્ણા ૨ નીની ૧૮ કડીઓ નથી દુલભદાસ નંદલાલદાસ એ રાખેલો બીજો ક્ષમે લખાયેલો છે.

૩. બીજી એક નોંધવા જેવી બાબત એ છે કે કૃષ્ણા ૩૫ મામાં બાહુક રૂપ ધારી નળ ઋતુપર્ણ રાત્રની ઘોડારમાં નિલ સૂતી વખતે જે આતપે વૃત્તિમતા એ શ્લોક બોલે

છે, તેના ભાવાર્થ આ પ્રતિમા આપેલા નથી તેમજ હમ્ત શ્લોક પણ ગુંજાતી લિપિએ લખેલા છે. જુઓ પાનું ૬૨ મુ જુ મા ભાગ ૧ લામા તેમજ કવિ દલપતરામના કાવ્યદોહનમા આ શ્લોકનો જે ભાવાર્થ વસતતિવકા હદમા આપેલા છે તે, આ તેમજ ખીજ ન્હી પ્રતિઓમા જણાતો નથી એટલે એ પાછળનો, અને સમન્યુ છે તેમ કવિ દલપતરામનો પોતાનો બનાવેલો છે

અંક ૫૬-અ-મોદ્ અભિમન્યુ આજ્યાન-પ્રેમાનંદ-

(૨. સં. ૧૭૨૭)-(લિ. સં. ૧૮૩૬)-પૃ. ૧૧૫-૧૭૬

આરભ -શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રી સારદાયે નમઃ ॥ શ્રી
શુરુષો નમઃ ॥ શ્રી શરસ્વત્યે નમઃ ॥ ॥ આક્ષાંત શ્રી મોદ્ અભી
મનનુ લખ્યુ છે ॥

રાગકિહારો ॥ શકરચૂતને રૂઢે ધરી ॥ વાણીદાતા તું વૈખરી ॥
વાઘેશ્વરી વીઘા તમથી જડે રે ॥

ચાલ જડે વીવીઘા મુખે નીરમલી ॥ જે શરસ્વતી હોએ તુરુટમાન ॥
પદબધ કરવા ઈછુ જૌ ॥ અભિમનુ આક્ષાંત ॥
વૈશ્વપાએન કહે કથા ॥ શાભલ જનમેજે રાએ ॥
દ્રોણુ પર્વ માહા પાવન કથા છે ॥ શાભળતાં અધ જાએ ॥

અન્ત - વૈશ્વપાએન ખેલીઆ શુણુ જનમે રાજન ॥
અહીં થકી પુરણુ થયુ ॥ અભીમનનુ આક્ષાંત ॥

(ધ-પાશી) જુગમ ૫૦, અકતાલીસ કડવા ॥ પદ એક કડકો ત્રણુ શવાયા ॥
પાચ શાખી ને એક કડકો ॥ પચ દુહા સમાઆ ॥
રાગ શતર ને આત છે ચોતરીશ ॥
બધ ચોપાઈ તણી શક્ષા ॥ એક સહસ્ર ને પાંતરીશ ॥
વડોદરાવાશી આતુર વશી વીખ્ર પ્રેમાનંદ ॥
શવત ૧૭૨૭મા ॥ પુરણુ કથો પદબધ ॥
ત્રીકરતા કરણુ ॥ નીમીત માત્ર તે હુંઅ ॥
આશરો શ્રી અવીનાશીનો ॥ કવીજન જોડે મુંઅ ॥
મહીમા મોટો શ્રીકરણુનો ॥ અભીમનનુ ચરીત્ર ॥
શાભળતા માહાપાપ જાએ ॥ ને કાયા યાએ પવિત્ર ॥
જે કા ગાએ ને શાભવે ॥ તેહેનાં બલે કુકમ ॥
માહાભારત દ્રોણુ પરવે ॥ અભીમનનુ પ્રાર્કમ ॥

વલણુ ॥ પ્રાદેશ કથા અભીમંતની ॥ કવી છે પ્રેમે કરી ॥
જન પ્રેમાનંદ જોયરે ॥ શ્રોતાજન જોલો દરી ॥
॥ કડવાં ॥ ૫૧ ॥

ઈતીશ્રી મોટું અભીમંત શંખરણુ પ્રત પ્રમાણે ઉતાર્યું છે અદેશ જોઈએ
અક્ષર તથા કાંતો માત્રા શંભાલીને વાંચજો લખનારને દોષ નહીં એ ચોપડા
મુંબઈવાશી શા દુલભદાશ નંદાલાલ દાશનો છે જે કોઈ વાંચવા લઈ જાયે ને
જોલવે તથા ચોરે તેને માતા ઈશ્વરી દોષે પારડીવાશી પાંદેક ગોપાળજી
મકનજીએ લખે છે શંવત ૧૮૩૯ નાં વરષે ફાગણ શુદ્ધ ૯ બુધે શ્રી રસ્તુ ॥

વિષયાદિ-મહાભારતના યુદ્ધપ્રસંગે અર્જુન સંસપ્ત ગંગા સાથે યુદ્ધ કરવા
શુભંગણના દૂર ભાગમાં જતાં દ્રોણાદિના આનંદાનને માન આપી, કેડાયુદ્ધ લડવા
અભિમન્યુ જાય છે અને સાતમે કેડે એકલવાયો પરતાં મરે છે, એ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે.
મહાભારતના દ્રોણ પર્વમાં આ કથા આપેલી છે. કડવાં ૪૮ છે, રાગ અને વજ્રાનુધી
પદબંધ બધેલો છે.

વિશેષ-૧. જ. કા. દો. ભાગ ૨ જમાં આ આખ્યાન છપાયું છે, પરંતુ તેમાં જે
હિંદી ભાગ છે તે આ પ્રતિમાં નથી તેમ છપાયેલી પ્રતિ કરતાં આ પ્રતિમાં ઘણી
તુકો જોઈ છે, જો કે તેથી આખ્યાનની ઘેાડી વળી નથી. જુલણ અને મરેયા હંદ
શુદ્ધ માપવાળા જણાય છે.

૨. જ. કા. દો. ભાગ ૨ જમાં આ આખ્યાનને ગાંતે “અગીઆરસે ચોપાઈ
એની જણજો નિરધાર” એમ છે, ત્યારે અહીં “જાધ ચોપાઈ તા” સદા એક સદસ ને
ખાંતરીશ” એમ છે. તેમ તેમાં ‘યુગ્મ હંદ એકાવન કરવા’ એમ છે ત્યારે અહીં “જુગમ
હંદ અડતાળીસ કડવાં” છે.

૩. કવિ દ્રોણપર્વમાંથી પ્રસ્તુત પ્રસંગ લીધાનું જણાવે છે. પણ અભિમન્યુના
પૂર્વજન્મની તેમ જ દૃષ્ટ સાથેના પરંપરાગત વૈરની કથા મહાભારતમાંથી સ્પષ્ટપણે
નથી. તેથી તે આડકથા દંતકથાને આધારે કવિએ લીધી છે, એ તેની કલ્પનાનું પરિણામ
નથી, પણ તેની પૂર્વે ચાલતી આવેલી દંતકથા તેણે નિરૂપેલી છે.

૪. આને ‘મોટું અભિમન્યુ આખ્યાન’ એ નામ આપેલું છે, તેથી ‘નાનું અભિ-
મન્યુ આખ્યાન’ હોવાનું સંભવે છે.

૫. પાકોતર ઘણું છે; સમજાય છે તેમ જ. કા. દો. ના સરોધકે કેટલાક અકારણ
અક્ષરફેર અને રાખેરે પણ કીધા છે.

૬. જો કે લિપિ સુજ્જ્વલ છે ખરી પરંતુ ‘ક’, ‘દ’, ‘ન’ એ અક્ષરોનો મરોડ
ખાલખાલ લિપિનો છે, અને વચ્ચે વચ્ચે ‘ન’ તો ‘ઝ’ જેવા વંચાય છે.

અં. પદ-ગ-કેસો-કવિનું નામ નથી-(૨. સં. નથી);
(લિ. સં. નથી)-પૃ. ૩

આરંભ:-શ્રીકે પૂરણ કીરપા કરી૦ તે માહે તું જોજો હરી૦
હરી ભજે તો રહેશે રંગ૦૦ શાધુ જોનાનો કરે જે
શાગા (શંગ)૦

શાગા (શગ) કરવો (તા) ભાગે ભરમ ॥

કોહો જેએ માના ટલરો કરમ,

ચતુરે લેજે ચેતમા ધરી ॥ કેકે પૂરણુ કરીયા કરી

અન્ત - બેબેલના નાદાના બોલો ઓ ધરમા હા લીધા આવ તારા
તાહેનું કઈ ઓળખણાપણું નથી, ચરવેલે રામ રહોઓ છે વશી.
હરખે બેજે શી ગોપાલ કેા મુખી તાહારી બાલ
બેબેનું તો બોલો જાણો

૧૫૫યાદિ—આમા કસાદિ દ્વારા તત્ત્વજ્ઞાનનો મર્મ સમજાવેલો છે સામાન્ય રીતે
'કસા'ના પદબધને મળતા માપમાજ આ કક્ષો લખાયેલો છે

વિશેષ -૧ કવિનું નામ, રચનસવત, લિપિસવત આદિ આ પ્રતિમા આપેલા નથી
આ કક્ષો છપાયો નથી નિષિ શુભરાતી છે, પરંતુ અનુસ્વાર, સાત્રા કાનાતુ ઠેકાણું નથી
અને આખી પ્રતિના અક્ષરના મરોડથી પણ મરોડ લઈ પડે છે

૨ શુભરાતી સાદિત્ય આમા મ્હા અનેક કરિઓએ તત્ત્વજ્ઞાનના નિર્દર્શન અર્થ
ઉપદેશ રૂપે રચેલા છે અને તે સદ્ગુણો સમૃદ્ધ અવશ્ય કર્તવ્ય છે

અં. ૫૭-ક-વિક્રમચરિત્ર-શામલદાસ-(૨. સ. નથી);

(લિ. સં. ૧૮૮૫), પૃ. ૨૨-૬૨

આરભ—(પ્રતિ તૃટક હોવાથી રીતસરનો આરભ એમા આપેલો નથી)

..

ત્ર છે ॥ ૧ ॥

(છાપો) કંઆ કચ્ચ રો સાત ॥ એક ચીંતામા બાલા ॥

પાડવ પાચે બ્રાત ॥ વૈષ્ણવ બોમીમા ભાલા ॥

એક રેણકારભ ॥ અનેક નક્ષત્રી કીધી ॥

સીતા સાધની સલ ॥ ચીખ રાવણુને દીધી ॥

ભમાવા ભામનીએ જુપતી ॥ કાં રાણા કા રાકડા ॥

શામલ કેહે સ્ત્રી આગલે ॥ ફાગટ પુલ કરો છો ફાંકડા ॥ ૨ ॥

ચોપાઈ ॥ રામા કેરુ દીકુ રૂપ ભોતવાણો તે ભારે જુપ ॥

તન મન ધન સુપુ સર્વ ॥ વાલ જતીક મેહેલો મન ગર્વ ॥

પચ પાતામા કોપ જ કરો ॥ નરપતને નીલાવશે ભરો ॥

અન્ત.—પુત્રી કેહે સુજો પુરપતી ॥ લક્ષણુ જેના લાખ ॥

કાંચ કીધી કે કાટીયા ॥ નહી મીન નહી મેખ ॥

સીહીન ગાંમ સીરિમણી ॥ માતર પરગણા માંહે ॥

વડો દેવ વીરેચરો ॥ જે બીરાજે તાંદ ॥

પ્રગટ છે જેનું પારખું ॥ મણી મોટું પદ મેર ॥
 ચોખાનો લાડુ ચઢે ॥ સવા જે મણ ને શેર ॥
 શ્રી ગોઠ માલવી વીંત્ર સુલ ॥ ગુણનીધી ગુજરાતમાં ગાંમ ॥
 પુરાંણ કરાં પરમારથી ॥ જેનું નવ ખંડે નાંમ ॥
 સીંહાસન ખતરીશનો ॥ કરે ગ્રંથ ગુણ ગેદ ॥
 પુન્યવંત પુરરશને પ્રીએ ધણો ॥ નીરમલ જનને નેહ ॥
 ભાટ ચારણ કે બ્રાહ્મણ ॥ ખોડ માં દેશે દેએ ॥
 સદ્ગુધી દીધી સારદા ॥ હરી ઇચ્છાએ હોએ ॥
 વૃધી, ખોટ, ઓછું, અધીક ॥ સાચુ જુદું કે જાણુ ॥
 જે જાણે અંખા ઇશ્વરી ॥ કે જાણે પુરાંણ ॥
 સંસ્કૃતમાંથી સોધીયું ॥ પ્રાકૃત વાંણી ડીધ ॥
 કવીતાનો કાણુ આશરો ॥ જુધ શારદાએ દીધ ॥

... ..
 કવી શામલે કાઢે કહું ॥ એ રુદ્ધુ આક્ષાંન ॥
 અંખા આશા પુરશે ॥ મુણસે જે વખાંણ ॥
 ગરીબ તણો હું ગરીબ છું ॥ રાંક થઈ છું રાંક ॥
 ગુણ અવગુણ હોએ ગ્રંથમાં ॥ ક્ષેમા કરજો મુજે વાંક ॥
 ભોજ.....પુતલી ॥ આપે ગર્ભ આકાશ ॥
 અહે કથા પુરંજુ થઈ ॥ કે..... દાસ ॥

છતી શ્રીવીક્રમ ચરીત્રે ॥ કવી શામલ...આં...ચરીત્ર કથા સમાપ્ત ॥
 શ્રીરસ્તુ ॥ શ્રીરસ્તુ કલાંણુ મસ્તુ.....ઈંદ્ર પુસ્તક સંવત ૧૮૮૫ ના આશો
 સુદી ૧૩ રવેલ સમાપ્ત.

વિષયાદિ—એક વણીકરુવરી વિક્રમચરિત્ર કરતાં સ્ત્રીચરિત્ર મોટું હોવાની હેડ
 બધી, વિક્રમના પુત્ર વેરે વરી અનેક ગુપ્ત આચરણો આચરવા છતાં પતિવ્રતાપણું પાળી
 સ્ત્રીચરિત્રની ગહનતા દાખવે છે, એ પ્રસંગ આ વાર્તામાં વર્ણવેલો છે.

હોહરા, ચોપાઈ અને છંપાધી આ વાર્તાનો પદમંથ બધાયો છે.

વિશેષ—સિંહાસનખતરીસામાં આ કથા છે, તે ‘સ્ત્રીચરિત્ર’ને નામે પ્રસિદ્ધ છે:
 એનો ક્રમ ૨૯ મો છે, અને પુતળા શીલવતીએ કહેલી છે. આ વાર્તા પ્રકટ થયલી છે.
 પ્રતિ જાણું છે. જુએ વચ્ચે પાનાં ચોટલાં છે અને અક્ષરો પણ તેથી ઉકેલવા મુશ્કેલ
 થઈ પડે છે. બાલભાષા લિપિમાં પ્રતિ લખાયલી છે. પહેલાં એકવીસ પાનાં વડે છે,
 અને બાવીસમું પણ દ્રઢ પડી ગયેલું છે.

અં. ૫૭-ખ-મદનમોહના-શામલદાસ-(૨. સં ' નથી);
(લિ. સં. ૧૮૮૬ થી)-પૃ. ૧-૧૦૪

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી સારદાય નમઃ ॥ શ્રી ગુરુભ્યો
નમઃ ॥ અથ મદનમોહનાની વાર્તા લખી છે ॥

છપા ॥ પારવતીનો પુત્ર ॥ ધરમૂત્ર ચંતામણી માળે ॥
રત્નાવલીની ખાણ ॥ છત્ર જાહા શીરપર સ(રા)જે ॥
સીંદુર સેવનાં સાર ॥ આહાર મોદીક મણી માળ ॥
પરમેસ્વર પેહેલો પુનઝે ॥ રાજરાજેસ્વર રાજ ॥
મુણનાએક લાએક લખણ ॥ દાએક મુધિ સાએક શણું ॥
ગજવદન ગુણ આગલો ॥ શામલ બ્યાન ધરે તેહનું ॥

દુહો ॥ કહું કયા મદનમોહના ॥ જે સત્યનાદી સાર ॥
મુધી પ્રાક્રમ ચાતુરી ॥ અ અકલ અપાર ॥
પુન્ય પ્રાધે, પાતીક મટે ॥ ગુરુપદ ઉપજે (ગાન)
કયા કહું સહોપથી ॥ મહીપત મોટમ માન ॥ પા ॥

અન્ત-મદન મોહનાની કયા ॥ કડી કડી રસાલ ॥
પડીત હસે તે પ્રીછશે હશે જેહમા માલ ॥ (૧૪) ૯૧
સાખ્ય સમસ્યા ને શાણપણ ॥ વાત વીવેકી વાહ ॥
જાણુ હશે તે જાણુસે ॥ અતી પ્રમિ ઉત્સાહ ॥ ૯૨ ॥
હશે ॥ સમસાની જે સાખ્ય ॥

સરકૃત માહેથી સો ॥ ગુજર ભાખ્ય ॥ ૯૩ ॥
સાદી ભાખ્યા ને સાદી કડી ॥ સાદી વાત વીવેક ॥
સતવાદી પણ ને શાણપણ ॥ નર પાતીક રમેક ॥ ૯૪ ॥
(નર પ્રાક્રમી એક ૧)

નરની ચાતુરી ॥ નરનારીના ચરીત્ર ॥
સુરપણ ને શાણપદ ॥ પ્રાક્રમ પુન્ય પવીત્ર ॥ ૯૫ ॥
સતવાદી નર નારીનો ॥ મુજે શીએ મહીમાએ ॥
વીજ્યોગ ભાગે તેહના ॥ આદા પુરણ ચાએ ॥ ૧૪૯૬ ॥
મેલો નર નારી તણો ॥ ભાવે સગલા ભોગ ॥
આશા પુરે અખીકા ॥ ટવી ગયા વીજ્યોગ ॥ ૧૪૯૭ ॥
શ્રી ગોડ માલવી વીપ્ર સુખ ॥ બેર્ગન પુરમા વાસ ॥
સુત મી વીરેસ્વર તણો, શ્રીમુખ સાંમલ દાસ ॥ ૧૪૯૮ ॥

લઘુ બંધવ લાધા તણા ॥ આનંદ બાધનો તંન ॥
 થીતા પરચોતંમ તણા ॥ મહાદેવ ઉપર મંન ॥ ૧૪૯૯ ॥
 મુડામાં એક મુઠ્ઠી ॥ સાગરમાં સુક ચાંચ ॥
 એ રીત ... ॥ . માંણુ કરે જે પંચ ॥ ૧૫૦૦ ॥
 મદન મોહનાની કથા ॥ કહુ મન મેલેલી મોડ ॥
 શામલ ભટ કવી દેહે ॥ સહુ જોલો શ્રી રંણછોડ ॥ ૧૫૦૧ ॥
 શ્રોતા ... ॥ લલો ॥ નાંહાંના ભરનો શીશ કરજોડ ॥
 શામલ ભટ દેહે જોલજો ॥ જેજે શ્રી રંણછોડ ॥ ૧૫૦૨ ॥

ઇતિશ્રી મદન મોહનાની કથા ॥ સામલ ભટ વીરંચીતાચા શાપુરણુ
 વ્રત પરમાણુ લખી છે ॥ લખનારને કસો દોસ દેસો નહી ॥ સંવત ૧૮૮૬
 ના કારતીક સુદી ૪ શનેઉ સમપ્ત શ્રી રસ્તુ ॥

વિષયાદિ-ગ્રોપણ, હપ્પા અને દોહરાથી પદબંધ બાંધેલો છે. આ વાર્તા કલ્પિત છે;
 જો કે કવિ તેને સંસ્કૃતનો આધાર હોવાનું કહે છે; તેથી શામળની પૂર્વે લેન કવિએ
 પણ રચેલી હોવાનું લાગીતું છે.

વિશેષ-૧. પ્રતિ ગુણુ છે. વચ્ચે વચ્ચે પાનાં ચોટલાં હોવાથી અક્ષર ઉકેલતાં વિષમ
 થઈ પડે છે. જ. કા. દો. બાગ પમામાં તેમજ પ્રા. કા. ત્રિ. અક્ષમાં હપાઈ છે.

૨. જુહાપ્યદોહન બાગ પમામાં ફલશ્રુતિમાં (ઉપરના અત બાગની ૯૩ મી
 કહી પછી) નીચેની કહીઓ આપેલી છે:—

બાક્યો નથી પુરાણુ હું, લાગ્યો નથી કોઈ વેદ,
 રસાલંકાર ન આવડે, મન ન પામે ખેદ.
 ધર ધર રાગ તાણું નહીં, પુત્ર ન મુજ ગુણુ ગાય,
 રાજદરબારે રજળતું, મેળવી નથી પસાય.
 ભાટ બ્રાહ્મણને બાંડવા, લાંબી મૂકે પોક,
 રીઝી બલા બલા કહે, તેથી થાયે શોક.
 રીઝવે ગાન ને તાનથી, હાથે લેઈ કરતાલ,
 શિષ્યો ગુરુનો ગાંદરો વા વા ત્યાં શોભાય.
 જેમ તેમ શબ્દો ગોઠવી રચે ઘાટ કુંભાર;
 ક્વિલ કાવ્યથી રાચશે કવીન્દ્ર ને કુંભાર.

આ કહીઓ પ્રા. કા. ત્રિ.વાળી, રા. રા. હીરાલાલ વજ્રભૂષણદાસ શરાદ્વાળી તેમજ
 અન્ય પ્રસિદ્ધ પ્રતિઓમાં સાંપડતી નહીં હોવાથી શામળરચિત હોવા માટે રા. સા.
 કેશવલાલ હ. ધ્રુવે શકા ઉઠાવેલી છે. એમાં પ્રેમાનંદ ઉપર આક્ષેપ ધ્વનિત છે. ઉલ્લ
 વિશેષ ન્હોતી પ્રતિઓ ઝીણવટથી જોયા પછી આનો નિર્ણય થઈ શકે એમ છે.

અં ૫૮—સુહાબોહોતેરી-રામલદાસ-(૨. સં. નથી);
(લિ. સં. નથી); પૃ ૧૫૯-૩૪૩

આરભ -(પ્રતિ તૂટક હોવાથી રીતસરનો આરભ આપેલો નથી) પાના
વાર્તા ૧૪ મી ચતુર સુહાલુની સ્ત્રી સરુપા અને મલુકાની વાત (૧૫૯ થી ૧૬૪)

(ચોપાઇ) કામનીની વાત તે કાલુજ ડલે આવ્યી પોપટ પાળ્યર તલે ॥
ભેરો કરૂ તો જીવ જ ભય ॥ મેનાની પેઠે મુજને થાયે ॥
સામ દામ ને કરૂ બહુ ભેદ ॥ જાવા તો નહી દેયુ બેદ ॥
શાખાશ શાખાશ રે શેઠાણી સાર ॥ ધ્યન ધ્યન એ તારો અવતાર ॥
કાલ્ય આપરણે શેઠ આવશે ॥ રીધ્ય મીધ્ય રૂઢી લાનરો ॥
વાગ પછી નહી થાયે જાર ॥ ભરવારનો રાખવો પડશે ભાર ॥

અનંત -

(દોહરા) બુધ્ધ-બીધાન સુક બોહોતરી સુકચારકા સવાદ ॥
સામલ ભટ સહેમા આણી મન ઉત્તાદ ॥ ૨૨ ॥
લાલ એહમા રેય નથી પરી લાક્ષીણી પોટ ॥
ભાર દશ હજાર મણુ માથે દ્યેવી મોટ ॥ ૨૨ ॥
રજ માત્ર એહેમા સુ નથી દ્યેશ જડે નહી લાલ ॥
દેહ ધરબી દાવાદસે ઉડલ ધાનવો આલ ॥ ૨૩ ॥
રામકીણુ ગોવિંદ કાહો કીગ પોહોચાડે ઠે ॥
ઝાકન કેરા ઝાઝુમા તેજે ન ભરીયે પેટ ॥ ૨૪ ॥
ગુજર દેશ ત્ર્યંબુયો ધણો અમદાનાદ અધીપત ॥
કીંકર સહુ કનીતા તણો છયે ગાહુન્નમં છત ॥ ૨૫ ॥
મહીમા માતર પ્રગણે મીહુજ માહે સુખણુ ॥
કબીની કીરત સામતી વીનીધ પ્રકારે વર્ષણુ ॥ ૨૬ ॥
વાસણુ વગે અગપત ગ્હીયલ કેરો તન ॥
અથ દરાવ્યો ગુપ્ત-બીધી મહીપન જહેતુ મન ॥ ૨૭ ॥
કબી તેડો કાડે કરી દસ યોધ્ય દીધા દાન ॥
પ્રય-બી કરી પસાયને ધગમ વાતે ધ્યન ધાન ॥ ૨૮ ॥
સાદીયામન બત્રીમની કરી વાત વવેક ॥
વૈતાન પચ્ચીરી વરણુબી બેદમા ન્યાવટ સાદાવટ-બેક ॥ ૨૯ ॥
રેના ખડ રહે ધરા કીધા રામચરીત ॥
સીવપુરાણ શોભાબીલા પરમારય પુન્ય પવીત્ર ॥ ૩૦ ॥

ઝવેર જશવંતા આગલે : કેહે સાંમલ લટ કબી રાજ :
 કુલદીપક તુ કાઢાવીએ : લક્ષ કોટીધા લાજ : ॥ ૨૧ ॥
 સીધોડ માલવ્યી વ્યીઞ્ર સુલ : વેગનપુરમાં વાસ :
 પીતા પુરુષોત્તમ તણા : કેહે કવી સાંમલદાસ : ॥ ૨૨ ॥
 ગાયે સીધે ને સાંભળે : પોહોવે મંનમાં કોડ : ॥
 સાંમલ લટ કેહે બોલો સદુ : જ્યે જે સી રણુછોડ : ॥ ૨૩

ઈતી સી સુ સુક બોહોતરી મધ્યે : સ્ત્રીચ્ચરીત્ર સંવાદે : સ્ત્રી ત્રી (?) દુપમાં
 ઉતરી તે વાત ચંપુરણુ ॥ સીરસ્તુ : ॥ કલાણુ મસ્તુ : ॥ ૧૪ ॥ માઢા
 ગણુપતે ૧ ॥ ૧ ॥ (વાર્તા ૧૪ મી ૧૫૯-૧૬૪)

વિશેષ-ઉપર આપેલી ત્રણુ કડી ૨૮, ૨૯ અને ૩૦ ખીછા કેટલીક પ્રતિ-
 ઓમાં સાંપડતી નથી.

વાર્તા ૧૫ મી-સલા(સોલાગ)ચંદ શાહની સ્ત્રી શોલાસ ચુંદરી અને
 સોદાગરની વાત (પાનાં ૧૬૫ થી ૧૭૭)

આરંભ:-શ્રી ગણુશાય નમઃ ॥

ચોપા : ॥ સી ગુણુપતને નાંમુ સીદા : ॥ આરાધુ ઉમયાપત ઈશ ॥
 શેવુ સીમુક્ષે શારદા : ॥ નીરમલ જેહવ્યી નરમદા : ॥
 એ સી શારદા કેરા ગાંયુ : ॥ પલક એકમાં પાવન થાયું : ॥
 શારદા માતા શંકટ હરે : ॥ પંડીત સદુ પ્રમાંણુ જ કરે : ॥
 પુન્ય પરમારથે પંથ્ય : ॥ સુક બોહોતરી ગુણુ ગ્રંથ : ॥
 ઘણીએક સીક્ષા ઘણુંએક પુન્ય : ॥ ન્વીએપ માત્રે નથી રાક્ષી નુન્ય : ॥

(છપો) . ભણો જ્યેણુ એ ગ્રંથ : ॥ પરનાર તેણુ નવ્ય રક્ષી : ॥
 સાંભલ્યો જ્યેણુ ગ્રંથ : ॥ નીચ યુધી નવ રક્ષી : ॥
 ભણો ભણાવ્યો ગ્રંથ : ॥ અધરમ તેણુ નવ્ય દાક્ષો : ॥
 શણો સાંભલો ગ્રંથ : ॥ વ્યતુર અમરત રસ આપો : ॥
 સાંભલો ગ્રંથ : સતવાદીએ કાં નર કાં નીરમલ નારીયો : ॥
 સાંમલ કેહે સ્વપ્ના વીધે : જુક કરી નહી જારીએ : ॥ ૧ ॥

અન્ત:-

(ચોપાઈ) સુણુ રક્ષીયલ સુત રાજવ્યી; સીહુજપતી સરદાર:
 ઝવેર જશવંતા આગલે : સાંમલ લટ કેહે સાર : ॥ ૩૦ ॥

... ..

... ..

રક્ષીયલ રાજરાજ્યેસ્વરો : શાંમલ્યી વ્યીર સુભંણુ : ॥
 વાસણુ વંશે અંશપત : મંન રાજ તણા મેહરાણુ : ॥ ૨૨ ॥

સીરદાર ભાટ સલક્ષણ ગમાન તણે શુભ નીધ્ય ॥
 દસોદી ઝહો ધણુ વીર્ણુ વડેરાં વીધ્ય ॥ ૩૩ ॥
 શુભર દેશ સુભ શુભ-ચીધી બેગનપુરમા વાસે
 પીતા પુરુષોત્તમ તણે કહે કવી સામલદાસ ॥ ૩૪ ॥
 સીધોઝ માલવી બીખ સુભ બીરેસ્વરનો તન
 ઇષ્ટ જ્યેહેની અનપુરણા માહારુર ઉપરે મન ॥ ૩૫ ॥

..

ઇતી સી સુક બોહોતરી સવાદે સીચરીત્ર મધ્યે કવી સી સામલદાસ
 વીરચીતાયા વાત સપુરણુ

(વાર્તા ૧૫ મી, ૧૬૫-૧૭૭)

વાર્તા ૧૬ મી-(પાના ૧૭૭ થી ૧૮૭) અશીણી બાલા બાહારડની
 શ્રી કાહાનાજી અને ગાંધર્વ ગોવિંદની વાત

(આરભ અને અન્તમા કાંઈ ખાસ નવીન હિતારવા જેવું નથી)

વાર્તા ૧૭ મી-(આરભમા કાંઈ ખાસ નવીન નથી) (પાનાં ૧૮૭-
 ૨૦૦) ખત્રી હેતા કારીગરની સી રંગા અને બ્રાહ્મણની વાર્તા
 અન્ત —વાસણુ વશી અશપત મનજી સુત મેહેરાણુ ॥

રક્ષીપન જેડો રાજબી સકલ કલા સુભણુ, ॥ ૧૪ ॥

તેણે તેહુ મોકલ્યુ તેડાબ્યો કબી તાહે ॥

કરનેડી તેહને કહુ ઈસ્વર પધારો આંહિ ॥ ૧૫ ॥

અમદાવાદથી આવીયા જ્યેહેનો બેગનપુરમા વાસ ॥

પીતા પુરુષોત્તમ તણે કબી સી સામલ દાસ ॥ ૧૬ ॥

બેકાતા તાહા બોહો જણા એક એક પે સાર ॥

ગમાન તણે સુત શુભનીધી સપુત નામ સીરદાર ॥ ૧૭ ॥

સંવાદ કોહો સુક બોહોતરી શુભનીધ્ય અરુચો અથ ॥

તરણુ તારણુ ત્રીલોકમા પુન્ય પરમારથ પથ ॥ ૧૮ ॥

એ અથમાં છે શુભ ધણો નાહો એ નરમદા ગંગ

એ અથ જ્યેકા સાંભલે તે તજે પરનાગી સગ ॥ ૧૯ ॥

માહા પુરૂષ તો માંપણુ ગ્રહે પતહીણુ ગ્રહે જાગ ॥

નીચ્ય ધુધ્ય નરકે પડે વડા વેકુલવાસ ॥ ૨૦ ॥

ઇતીશ્રી સુક બોહોતરી સવાદે સીચરીત્ર મધ્યે વારતા પેતાપેત
 ઈન્દ્રી ॥ ૬૫ જ્યે બહોતો સંવાદ સપુરણુ શ્રી રસ્ત કલ્યાણમરતુ ॥

વાર્તા ૧૮ મી-(પાનાં ૨૦૦ થી ૨૦૮) ભક્ષેન રાજની સ્ત્રી કંપ-
રૂપા અને વ્યાસની વાત.

વાર્તા ૧૯ મી-(પાનાં ૨૦૮ થી ૨૧૫) રત્નિયા મહુયાણીની સ્ત્રીની વાત.

વાર્તા ૨૦ મી-(પાનાં ૨૧૫ થી ૨૨૮) મહુકચંદ્ર રાની સ્ત્રી ઝવેર વટ્ટ
અને નંદાની વાત. આ વાર્તાના અંતમાં કવિએ પૌતાની ઓગળ તેમ જ
કાવ્યોનાં નામ ટાંક્યાં છે. પણ ઉપર ઉતારેલી હકીકતથી કોઈ વિશેષ નવી
હકીકત નથી.

વાર્તા ૨૧ મી-(ભેરા ધત્રીની સ્ત્રી ધિગાંછ અને ગાંગા પટેલની વાત.
(પાનાં ૨૨૮ થી ૨૩૫) આ વાર્તાને અન્તે પણ ૧૯ મીના અંત ભાગના
જેવી જ હકીકત છે.

વાર્તા ૨૨ મી-(પાનાં ૨૩૫ થી ૨૫૧) બીમા ભોષ્ટની ભામિની
જુમનાની વાત.

વાર્તા ૨૩ મી-(૨૫૧ થી ૨૬૩) નરસા શાહની સ્ત્રી વછની વાત.

અન્ત:- શીય નગર સોદામણ્યઃ અધીપતઃ સ્મદાવાદઃ ॥

સાખ્યર ઝડ શીરામણી : અની આનંદ ઉદાદઃ ॥ ૫૦ ॥

સીથોડ માલવી વ્યૂઘ સુસ : વ્યેગનપુરમાં વાસઃ ॥

પીતા પુરુષોત્તમ તણો : કહે કવ્યો સામલદાસઃ ॥ ૫૧ ॥

સુત શી વીરેસ્વર તણો : નાનાં ભરનો શીશઃ ॥

રાજ રખણુ રત્નિયલ તણો : પરસંત ઉમયા ધસ ॥

વાર્તા ૨૪ મી-(પાનાં ૨૬૩ થી ૨૭૬) મકનદાસ હરીયડ અને શ્રાવ-
કની સહુગની વાત.

વાર્તા ૨૫ મી-(પાનાં ૨૭૬ થી ૨૮૬) બ્રહ્મદત્તની સ્ત્રી જુમનાની વાત.

વાર્તા ૨૬ મી-(પાનાં ૨૮૬ થી ૨૯૮) દામોદર દરછની સ્ત્રી નાથીની વાત.

વાર્તા ૨૭ મી-(પાનાં ૨૯૮ થી ૩૦૯) વેલચંદ વેદેવારીયાની સ્ત્રી
ધોળીની વાત,

અન્ત:-પાટીદાર પરાક્રમી : બેઠા હુધ્યન્ધ્યાવાંત ॥

એક એકપે આગલા : સપુતપણે સાવધાંત ॥ ૧૬ ॥

લલુ બંધવ લાધો તણો : વીરેસ્વરનો તંતઃ ॥

પીતા પુરુષોત્તમ તણો : માકારુચરણુ ચીત પર મેન ॥ ૨૧ ॥

...
વાર્તા ૨૮ મી-(પાનાં ૩૦૯ થી ૩૨૬) દાધી પટેલની સ્ત્રી હાંસાની વાત.

વાર્તા ૨૯ મી-(પાનાં ૩૨૬ થી ૩૩૬) રૂડા રાય કાનાની સ્ત્રી રડાંની વાત.

વાર્તા ૩૦ મી-(પાનાં ૩૩૬ થી ૩૪૩) લખપતિ લાડકાની ઓ
લાડકીની વાર્તા

અન્ત -

દોહો-લક્ષ્મી સાચી જ્યે લોખીયા વસુ સાચ્યા વેક

જય મારતા જર મુકી ગયા દોડી ન ગઇ સાથે એક ૧૥

પાંચ શત પૂરા પ્રતા ના પાસે રોક

એથી વ્ય ઉગસૂ ફળ્યેત શીઠ થાવુ ફોક ૨૥

પ્રાણ તર્જુ પરભાતીમા વપુ સારી વાત,

લાડ લાડકી સાથે કરુ રમુ આનુણી રાત ૥૩૥

મદીર આવીયો મલપતો સોનારણુનો સાથ ૥

(આ વાર્તા, અહીંથી અધુરી છે)

વિષયાદિ - રખીદાસના પુત્ર અવેર આગળ સીચરિનની કહેલી ૭૨ વાર્તા, જે
શુભાદેતેરીને નામે સંસ્કૃત અને માતૃ-ગુજરાતી, મરાઠી-સાહિત્યમાં વિખ્યાત છે, તેમ
જ ફારસી સાહિત્યમાં 'તોતી નામા'થી જાણીતી છે, તેમાંની વધારા અને ઘટાડા, ફેરફાર
તથા રૂપાંતર સાથે ૧૪ થી ૩૦ વાર્તા આ પ્રતિમાં છે પરંતુ સીધારેલા એક શેરીયાની
ઓને શુકે દરરોજ રાત્રે જરી ખેલવા જતા જરી ઉઘાડી પડતી અટકાવવાને અનેક યુક્તિ
મયુક્તિઓ દર્શાવનારી વાર્તા કટી બોહોતેર દિવસ પર્થત એક દુર્ભે કરતા કેવી રીતે
અટકાવી હતી, તેનું વર્ણન આ વાર્તામાં ચોપાઈ, દોહરા અને છાંપામાં રસબર કરેલું છે

વિશેષ - ૧ આ વાર્તાઓ છપાયેલી છે આમાં સામળબટ્ટે પોતાની ઓળખ,
પોતાના વિવિધ ગ્રંથોનાં નામ વગેરે આપેલા છે એ માહિતી તેના જીવનચરિત્ર ઉપર
પ્રકાશ પાડે છે, તેમ તેના જીવનકાવના નિર્ભયમાં પણ સાધનભૂત થાય છે

૨ નવીન સંસ્કરણથી આ વાર્તાઓ મુદ્રિત કરવા જેવી છે છપાયેલી વાર્તાઓમાં
બારોબાર ઉમેરાઓ તેના સંરોધકોએ કર્યા છે એટલું જ નહીં પણ રાખ્દો તથા અક્ષરો,
અર્થ ન સમજવાના પદોનામે તેમ જ પોતાની પ્રતિની વિશિષ્ટતા દાખવવા મટિ
ઉમેરાયા છે

પ્રતિના પાના ૧૫૮ થી ૩૪૬ છે પાના છૂટા છે ૨૦૦ થી ૨૭૨ એ ૭૬ પાના
મથાનેથી તુલાં હોવાથી કાંઈએ કાપીઓ ચોટી વળેા બા । પૂરો કરેલો છે છપાયેલી
વાર્તામાં કોઈક કોઈક સ્થળે જે ઉમેરા વધારાના જણાય છે, તે આમાં જણાતા નથી

૪ પ્રતિ બાળબોધ લિપિમાં લખાયેલી છે, પરંતુ 'લ', 'અ', 'ગ' 'ર' 'સ' આદિ
અક્ષરોનો મરોડ આયાંબધેલી ગુજરાતી લિપિના અક્ષરના મરોડ જેવો છે

અ. ૫૮ ક. બહુવાહનાખ્યાન-જેરામ-(૨. સં. નથી);
(લિ. મ. ૧૭૮૪)-પૃ. ૧-૩૧

આરભ:-શ્રી ગણેશાયનમ ॥ અથ બહુવાહનનું આખ્યાન લ(ખ) તે
પૂર્વ ॥ શુદ્ધદાતા શુદ્ધનિધ્ય ॥ તું શુદ્ધ સાગર શુદ્ધરાયે ॥

સિધ્ધાધ્ય વર શેવું સદા ॥ સ્વામી સુમલ ઉપાયે ॥ ૧ ॥
 સકલ લોક સરસ્વત્ય તણો ॥ ધરે નિશદિન ધ્યાન ॥
 શેવક ભંણી સારદા ॥ દો મુજ અક્ષર દીન(દાન) ॥ ૨ ॥
 આઘ સક્ત અધ્યર તણી ॥ એક જ લહું અવેવ ॥
 શકલ શર્વ ગુણ સીપવે ॥ તો વેણુ કહું વેણુ વિશેષ ॥ ૩ ॥

... ...
 પ્રાકર્મ કહું પાંડવ તણાં ॥ જો કૃપા કૃષ્ણની હોય ॥ ૭ ॥
 જૈમુંન્યને પૂછીયું ॥ જે જન્મેજેરાયે ॥
 આઘ સકલ અધ્યર દીયો ॥ યમ કહું કહો કયાનો મહિમાયે ॥ ૮ ॥
 ગ્રંથ એક ઉત્તમ છે ॥ અશ્વમેધ આરંભ
 અર્જુન બલુવાહન તણો ॥ કહું કયા અસંભ (સંબંધી) ॥ ૯ ॥
 હયગ્રીવ આવો હમડે ॥ આપોને અક્ષર સાર ॥
 ગુણ અથ વાંણી વિમલ છે ॥ દેવી છે દાતાર ॥ ૧૦ ॥
 કર જોડી જેરાંમ કહે ॥ અક્ષર ન જાણું એક ॥
 સરસ્વત સર્વ ગુણ સીપવે ॥ તો કહું વર્ણુ વિશેષ ॥ ૧૧ ॥
 માહાભારત શ્રવણે શુણી ॥ પાંડવ ફેરી ખ્યાત ॥
 મુક્ત જ પાંમે માનવી ॥ જો જપે જગનાથ ॥ ૧૨ ॥
 ગોવીંદ ગુણ ગાયે સદા ॥ યુક્તેસુ જેરાંમ ॥
 ભુકતે સુ જેરાંમ કહે ॥ બલુવાહન આખ્યાન ॥ ૧૩ ॥

અન્ત:- (ચોપાઈ)

બલુવાહન કેરું આખ્યાન ॥ સર્વ પીત્ર પાંમે ભગવાંન ॥
 હરી ગ્રંથ કેહે જેરાંમ ॥ જપતાં આપે વૈકુંઠ ઠાંમ ॥ ૮૯ ॥
 રાજા જનમેજય પૂછીયું ॥ જૈમુંને ભુગતે વાંચિયું ॥
 અશ્વમેધ આખ્યાન જેહ ॥ ઉત્તમ ગ્રંથ અનુભવ્યો તેહ ॥ ૯૦ ॥
 પાંડવ ભારથ પર્વ અઠાર ॥ તે માંહે જસ પર્વ છે સાર ॥
 બલુવાહન અર્જુનનો યુધ ॥ કહો જેરાંમે અક્ષર શુધ ॥ ૯૧ ॥
 સૂર્ય પર્વ કુરક્ષેત્ર માંહે ॥ માધ પ્રાગે જે પુન્ય જ થાયે ॥
 કાશી કાંતી અવતંકા કેદાર ॥ યયોધ્યા અવંતી શાર ॥ ૯૨ ॥

... ...
 સૂણે ગ્રંથ અર્જુનસૂત તણો ॥ ગાગતાં (ગાતાં?) આણે ભાવ જ ધણો ॥
 સર્વ સૂહીતનો સંચો થાય ॥ ગાયે સૂણે સર્વ પાતિક જાયે ॥ ૯૭ ॥
 પાંમે પાતિક છૂટે પ્રાણ ॥ કેહે જેરાંમ કથાનું નિર્માણ ॥

નરહરનૂ નામ લીજીયે ॥ શક્ત તણી સેવા કીજીયે ॥ ૬૮ ॥
 પાઠવ પ્રાકર્મ હરીગુણ ગાયે ॥ તે, સાદ્ય અક્ષર સત આણીયા ॥
 કેહુ જોરાંમ પાંચસે માંન ॥ બહુવાહન કેરુ આખ્યાન ॥ ૬૯ ॥
 હરી જપતા પાતક સર્વ જાયે ॥ હરી જપતા કાયા સુધ યાયે ॥
 જગ પર્વ જોડુ જોરામ ॥ દેવી અક્ષર આપે કામ ॥ ૫૦૦ ॥

ઇતિ શ્રી બહુવાહનનૂ આખ્યાન સપૂર્ણ ॥ સવત ૧૭૮૪ રથે શકે ૧૬૫૦
 પ્રવતમાન્યે ઉત્તરાન્યે ગરુ શ્રી સુર્ય ત્રીભ આમી માસોતમ ખીજ વૈશાખ વિદિ ૦))
 અમાવાસ્યા શ્રી સોમવાસરે ૬૭ મધ્યે રાહિત્રી દેશલજ વિજે રાજ્યે મુનરા
 મધે વિધિત યાતિય મોઢ યાતુરવેદી જની શ્રી ૫ જોરામસુત વિસનજ પૂસ્તક
 લખિત ॥ પોતાની છે ॥ શુભા ભવતુ કલ્યાણમસ્તુ ॥

વિધયાદિ -૧ કુકેશવના મઢા સુદમા દુર્યોધનદિને હળ્યા પછી, સુદસહારન
 પ્રાયશ્ચિત્ત અર્થે સુધિહિરે અશ્વમેધ યજ્ઞ આરંભતા, દેશવિદેશના વિજય અર્થે સ્વયંરતા
 અર્જુનનો અશ્વ તેના પુત્ર રાજ બહુવાહને રોકતા તે જાને વચ્ચે થયેલા સુદનો વીર
 રસનો પ્રસન્ન આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે

૨ સામાન્ય રીતે શ્રીમદ્ વેદવ્યાસકૃત મહાભારતના આધારે સુજરાતી કવિઓએ
 આખ્યાનો લખેલા પ્રચલિત છે, પરંતુ આ આખ્યાન જૈમિનીકૃત અશ્વમેધ પર્વ કિંવા
 યજ્ઞપર્વને આધારે લખેલું છે મૂળ મહાભારતમાં અશ્વમેધ પર્વ વિસ્તૃત નથી, એટલે એ
 પર્વ ઉપરથી આખ્યાન બાધવા ઇચ્છતા માફત બાધના કવિઓએ બહુધા જૈમિનીકૃત
 અશ્વમેધ પર્વનો આધાર લીધો છે તેમ જૈમિનીકૃત મહાભારતમાંથી મુખ્યત્વે આ જ
 પર્વ સુપ્રાપ્ય છે

૩ આ આખ્યાનનો પદબદ્ધ પૂર્વજયા અને ચોપાણી બધાયેલો છે, વચ્ચે એક
 'વિરાટી' રાતનું કહ્યું અને એક 'શ્લોક' પણ છે કુલ ૫૦૦ શ્લોક છે

૪ આ આખ્યાન રચાયેલો સવત કવિ "પાઠવ પ્રાકર્મ હરી ગુણ ગાયે તે સાવ
 અક્ષર શત આણીયા" એમ આપે છે જે કે બરોબર નહીં, પણ સમજ પ્રમાણે તેનો
 કલ્પ સવત ૧૭૫૦ એમ થાય છે કવિના પુત્રે જ તે સ ૧૭૮૪ માં લેવાયેલું છે,
 એટલે એનો ૧૭૫૦ થી મોટો સમય સમાવિત નથી

૫ રા બાલુસુખરામે પ્રેમાનંદને નામે બહુવાહન આખ્યાન પ્રકટ કરેલું છે, તે
 પ્રેમાનંદની ઊંપનું નથી જ, પણ આણીતાની ઠેકી બેસારેલું છે તેમજે જ આધાર
 લીધેલી વિવિધ પ્રતિબો લેવાથી આમ સાંગીત કરી સમય એમ છે

વિશેષ -૧ આ આખ્યાન પ્રસિદ્ધ થયું નથી બાપા સુંદર અને મધુર છે આ
 પ્રતિ કવિના પુત્ર વિસનજએ જ કંઈ મુદ્રામાં લખી છે, જે ઉપરથી કવિના નિવાસસ્થાન
 અને જીવનસમય વિશે કંઈક માલિની મળી શકે એમ છે કવિ દયમીવ અને નરહરિનો
 બધા છે

૨ જાવનોમ લિપિમાં પ્રતિ લખાઈ છે, તે કે કલ્પાત્ અક્ષરોનો મોઢ માયાબલિદી
 સુજરાતી કવિના અક્ષરના મરિદને મળેલો છે મુતિ વચ્ચે લગભગ જવાબદારી છે, ઇર્ષા
 અક્ષરોને આંધ્ર આવી રીતે કરી નથી માનની સખ્યા મૂળ પ્રદિમાં રહીથી નથી

અં. પદ-ખ-વિરાટપર્વ-નાકર-(૨. સં. નથી)-
(લિ-સં. ૧૭૮૫); પૃ. ૩૪-૧૫૮

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ વૈરાટ પર્વ કથા લિખ્યતે ॥
વૈશંપાયન કહે જન્મેજે ॥ કથા વૈરાટ વિશાલ ॥
પૂર્વે પૂરુષ ક્યમ રહ્યાં છાંના ॥ તે સાંભળિયે બ્રૂપાલ ॥ ૧ ॥
ધર્મ પ્રત્યે પંચે બ્રાત કહે છે ॥ ગુરુછ કહે નગર જર્ષ રહેશું ॥
તમ પ્રતાર્પે આનંદ કીધા ॥ એવડું દુષ ક્યમ રોહેશું ॥ ૨ ॥
મત્સવેધ ક્રુપદ ઘેચ્ય કીધો ॥ પંચાલી પરણ્યાં ॥
સુભદ્રાદરણુ રાજા રહ્યાં ॥ સર્વકાને ઉલ્લાસ્યાં ॥ ૩ ॥
પરનરમાં પેસી ક્યમ રહેશું ॥ પાંચ પૂરુષ છઠ્ઠા નારી ॥
ધણુ રથૂલ મારુતસૂત બલીયો ॥ યતિ પ્રાક્રમ બહુ આહારી ॥ ૪ ॥
ધર્મ કહે ચિંતા મ કરશે ॥ જણે જગતજાણીતા કીધાં ॥
તેહ તમારી ચિંતા કરશે ॥ પ્રતિજોધ બહુ કીધાં ॥ ૫ ॥
(કડવું ૧ છં)

અન્ત:-(રાગ પ્રભાતી)

વૈરાટ પર્વ કીધું સંપૂર્ણ ॥ ખદ સમસત પંચાસ રે ॥
રાગ પનર ને કડવાં એકતાલીસ ॥ ઉત્તમ કથા અવિનાશ રે ॥ ૮ ॥
ગુરુ, વૈષ્ણવ ઇષ્ટચર્ણ પ્રસાદે ॥ કવિજન કચ્ચે...રે ॥
નિર્મલ ગ્રંથ મયંક સરિષો ॥ કૃષ્ણાર્પણકૃત દાશ રે ॥ ૯ ॥
ગા...ને પૂછે સાંભલે ॥ નર સ્ત્રીવર્ણ અદાર રે ॥
પંચ માહાપાતિક તન શ... ॥ને અવિચલ હાંમ રે ॥ ૧૦ ॥
વીરક્ષેત્ર મધ્યે વાસ વાંણીયો ॥ દેશવાલ કુલ શાર રે ॥
વીકાનો સત નાકર વર્ણવે ॥ હરીભક્ત શું આચાર રે ॥ ૧૧ ॥
હરી ગ્રંથ વાહવ કેરે શોધ્યો ॥ વિશ્વ યુન્ય વિસ્તાર રે ॥
વૃંધ નાગર સૂત નામ મદનસૂત ॥ ગાએ થાએ લવ નિસ્તાર રે ॥ ૧૨ ॥
શકલ દાંન તીરથ જપ તપ ॥ અષ્ટાંગ યોગ અભ્યાસ રે ॥
તે ફલે થે કહે મુખ હરીગુણ: નાકર હરીનો દાશ રે ॥ ૧૩ ॥
કડવાં ॥ ૪૧ ॥

છતિશ્રી માહાભારતે વૈશંપાયનકૃત વૈરાટપર્વ ॥ લિખિતં ॥ સંવત ૧૭૮૫
વૃષે શાકે ૧૬૪૯ પ્ર૦ ॥ સર્દ રુતો માસોતમ અશ્વિન માસે કૃષ્ણપક્ષે ત્રીયા
શ્રી ભૃગુવાશરે ॥ આદેહ મુનરા વાસ્તવ્યં કછ મધ્યે રાયો શ્રી દેશલજ્ઞ

વિજે રાજ્યે ॥ મોઢ સાતીય ચતુર્વેદી જાની શ્રી ૫ જેરામસૂત વિશનજી
લખિત ॥ સ્વાર્થ પદાર્થ સ્થેતી ॥ ૧૪ ॥

વિધ્યાદિ-૧ દુર્યોધન સાથે બાર વર્ષ વનમાં અને એક વર્ષ ગુપ્ત રહેવાની શરતે
વ્રત રમ્યા પછી, યુધિષ્ઠિરાદિ પાંચ પાડવા અને છઠ્ઠા દ્રૌપદી એક (તેરમું) વર્ષ વિરાટ
રાજાના નગરમાં ગુપ્ત રહે એક ગુપ્ત રહે છે અને દુર્યોધનની પ્રેરણાથી રાજા વિરાટની ગાયો
દસાતા યુદ્ધ કરવા જોધન પાડું વાળી લાવવા જતાં પાડવા પ્રમટ થઈ જાય છે તે
પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે મહાભારતના વિરાટ પર્વનો સાર આમાં મિલે
ઉતારેલો છે દ્રૌપદી ઉપર કેવા ક્રિયક શિયળબજ અર્થ હુમલો કરવા તત્પર થાય છે
તે પ્રસંગનું કલ્પસર્જનું વર્ણન રસિ છે

૨ આ આખ્યાનનો પદ્મધ રાગ, કડવા અને ઉચલાથી બધાયેલો છે છતાં વચ્ચે
કેટલેક ઠેકાણે 'રાગ' કે 'ઉચલા'નો નિર્દેશ જણાતો નથી કડવા ૪૨ છે

૩ પ્રેમાનંદના નજાખ્યાનનો યુધિષ્ઠિરની ચિંતાનો આરબભાગ નાકર કવિના આ
આખ્યાનના આરબ સાથે અનેક પદોમાં મળતો છે, એ નોંધવાજોઈ છે તેમ પ્રેમાન
દના સુદામાખ્યાનમાં 'સૂણ સુદરી રે', 'ધેવી કાણે કરી રે' એવા શ્લોકવાળા કડવાનું મૂળ
આ આખ્યાનના દ્રૌપદીની કલ્પસર્જનથી આનર્વતાવાળા પ્રસંગનું કડવું છે, એ પણ
સ્પષ્ટ થાય છે

વિશેષ -૧ આ આખ્યાન છપાતું નથી તેનો રચનસવત્ જો કે આ પ્રતિમા
આપેલો નથી, પરંતુ સવત્ ૧૬૦૧ દેવાનું અન્ય વિશ્વસનીય પ્રતિઓથી પ્રસિદ્ધ છે
કવિ વાણીયા હોવાથી આખ્યાન રચી, લાક્ષણને અને તેજ વડનગરા નાગર લાક્ષણને
ગાવા સાર જાનમાં આપી દેતો, એમ આ તેમજ તેના બીજા આખ્યાનોમાંના એના
શૈલીબધી જણાય છે આ કવિએ મહાભારતના અન્ય પર્વોના સાર પણ ઉતાર્યા છે

૨ કવિ વડોદરાનો દિશાનાજ વાળીઓ છે, તેના બાપનું નામ વિકો છે તેના
ઓળખ, કાચરામ્ભિ આદિ માટે જુઓ જુ કા દો ભાગ ૮ માંના રા અખ્યાન જુ
જાનીએ લખેલું કવિ નાકરનું જીવન

૩ પ્રતિનાં પાનાં છતાં પચ્ચા છે, વચ્ચે વચ્ચે કવચિન્ જગાયથી છે બાલમોધ
લિખિમાં લખાયેલી છે, છતાં કેટલાક અક્ષરોનો ગરેહ માર્યાબરિથી ગુજરાતી લિપિનો છે

અ. ૫૯ ગ. - ૫૬

કૃષ્ણજનો ગરજો કવિનું નામ નથી, અપૂર્ણ છે, કરી સાતથી
અધુરો છે માત્ર પાનું એક છે

આરણ - આસો માસ ભસે આવીયો રે ॥ અજવાલી પડે સાર ॥

સરદની સામી રાતડી રે ॥ રમે ત્રતાવન મુઝાર ॥ ૧ ॥

ગરજો કીધો ગોપાંચના રે ॥

અં. ૬૦-અંગદવિષ્ટિ-શામળલટ-(૨. અં. ૧૭૨૭?);

(લિ. સં. નથી); પૃ. ૧-૫૨

આરંભ:-૧૧ શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ અ. શ્રી રામ ... ત્ર મધ્યે

અંગદવિષ્ટિ લક્ષ્યતે:

દોહોરો ॥ શ્રી ગણુપતિને આરાધિએ ॥ શારદા લાગુ પાય રે ॥

અંબાજી આશા પુરો તો ॥ ગ્રંથ ચાલતો થાએ રે ॥ ૧ ॥

શ્રી રાજ્યરાજેશ્વર રાંમજી ॥ જગતપાવન જસરૂપ ॥

લંકાં ઘડકા સમીપે ॥ પોહોચા ભારે ભુપ ॥ ૨ ॥

શ્વેતુપાંલ બાંધી સળે ॥ હિતરો યા ત્રકં તિર રે ॥

દયાવંત, દયાનિધિ ॥ શ્રી જસ રઘુભિર રે ॥ ૩ ॥

શ્રી રાંમે રુદે વિચારીઉ ॥ પુરણુ આંણી પ્રીત ॥

ભુધ જોર થાએ નહી ॥ તો તો રૂડી રીત્ય ॥ ૪ ॥

વીચાર વીજીકારણે ॥ નર કોણુ નીરમે હોય ॥

એમ વિચારું આપથી ॥ સહુ સેન્યા સાંઢાંમુ જોય ॥ ૫ ॥

છપ્પો ॥ હનુમાંન હડીલો હોય ॥ જોતાંમાં રાઢ માંડે ॥

તુકારા નવ સેહે તંન ॥ મનથી રોસ નવ છાંડે ॥

સુગ્રીવ સહીઆસન ઢાંમ ॥ કામ હેલું કહીએ ॥

નલ આદે જે નિલ ॥ ચીતવિ સંગ ન લહીએ ॥

... ... ધીર ॥ મહા સાહાક લહુ ॥

માનશનમાન...ભ સહિત ॥ કા ન અંગદ પ્રતે કહુ ॥ ૧ ॥

અન્ત:-છપ્પો:-રાવણુ પાંમે રાજ અવિચલ પદવી આપે

લલિતજી પાંમે લંક પુરણુ તે પુન્ય પરતાપે

મલાં રામને શ્રીત બિલંગ લાગા તે તંનના

દુડભી વાગાં દેવ મનોરથ પોહોચા મનના

સીતા લેઈ સીધારીઆ નૈહિતંમ નીર વધારું નાંમનુ

જેજેકાર જુગમાં થયો, રાજ થઉ શ્રી રાંમનુ ॥ ૧ ॥

દોહોરો (?) ॥ સીધોડ માલવી વીત્ર સાંમલલટ થયા છે આપે

વડા વીરેસ્વર માહાદેવ નાંહાંના લટ ગુરુ પરતાપે

સંવત સતર સતાવિસ પયો રસનાએ પીધો

રૂડો રેવાં ખંડ રામ રસ રૂડો કીધો

સીવપુરાંણુ કીધાં સોલીતાં અનેક ચરીત્ર જે આપથી

સાંમલ કહે સૈઉ સમજજો જે સરસ્વતિ પરતાપથી

અગદવિહિ

વિષયાદિ—નનવાસમાથી રાવણે સીતાનું હરણ ક્રીધા પછી યુદ્ધની તૈયારી કરી, રામચંદ્ર પ્રથમ વાંધીસુત અગદ સાથે સમાવાનીથી ગીતા પાછી સોંપવાનું કહેણું રાવણને મોકલાવે છે, એ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. હપ્પા, દોહરા, ચોખરા, કવિત્ત અને લાવણીઓથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-૧ આ વિહિ જો કે જુ કા દો બાગ ૧ લાખા અને મા કા ત્રિ વર્ષ ૧ અક ૩ મા સને ૧૮૮૫ મા છપાયેલી છે, છતાં છપાયેલી પ્રતિઓ કરતા આ પ્રતિમા કેટલોક બાગ ઓટો છે એ પૂર કેમ વચ્ચે તે સર્ખવમા રા રા નટવરલાલ હપ્પારામ દેસાઈ બી એ એ અગદવિહિને અંતે કહીએ આદિની સખ્યાના જે તારણુ ભૂંડી ભૂંડી પ્રતિઓ માથી તારવ્યા છે તે માર્ગદર્શક છે. ભુઓ જુહકાવ્યદોહન બાગ ૧ લો સને ૧૮૧૫ની આજ્ઞા પાના ૪૮૨-૪

૨ વળી 'પ્રલણા' હદ, 'ચોપાઈ,' 'કાવ્ય,' 'હદ,' 'સોરડો,' 'સવૈયા,' 'ચોત્રોલો,' પ્રસ્તુત પ્રતિમા નથી તેમ આ પ્રતિમા જે ઉવટનો 'દોહરો,' જે ખરી રીતે 'દોહરો' નહિ પણ છપોજ છે અને જે આ વિહિ રચાયેલી સાવસવત ૧૭૨૭ નો નિર્દેશ કરે છે, તે છપાયેલી પ્રતિઓમાં નથી. શુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની અગદવિહિની પ્રતિમા તેના રચનસવત ૧૮૦૮ આપેલો છે. સામાન્ય રીતે શામળના અન્ય અધ્યાના રચનસવતના આધારે આ રચનસવત ૧૭૨૭ ધટતો નથી. તેમ આ પ્રતિમા રચનસવતના નિર્દેશ સમઘમા એ નોંધવાભોગ છે કે લઢીયાએ 'સવત સવર' લખતા પડેલા 'સવત માસે' એમ લખી 'મા' અક્ષર અને 'સે'ની માત્રા છેડી નાખી છે.

અગદ વિહિના રચનસવત ભૂંડા ભૂંડા જડી આવે છે, ૧ પ્રતિઓના રચનસવત રા નટવરલાલ હપ્પારામ દેસાઈ બી એ એમણે જુ કા દો બાગ ૧ લાનું સરો ધન કરી પાના ૪૬૪ મા આપેલા છે, તે જોતાં આ કાવ્યની રચના સ ૧૭૮૬ થી પડેલા સંભવતી નથી,

૩ પ્રસ્તુત પ્રતિમા લિપિસવન કે 'ઇતિથી' તેમ લેખક આદિને નિર્દેશ નથી આપ્યો. પ્રતિના પાનાં છૂર્ણ થયા છે અને વચ્ચે વચ્ચે અક્ષરો ખવાવાથી વચાતા નથી. પ્રતિ બાવબોધ લિપિએ લખાયેલી છે.

અ. ૬૧-૪. સુદામાખ્યાન-પ્રેમાનંદ-(૨. સં. ૧૭૩૮);

(લિ. મં. ૧૮૪૧); પૃ. ૧-૫૫

આરંભ—અથ સુદામાનુ આખ્યાન લિપિએ છે ॥

શ્રી ગણદેવ શ્રી ગણપતી । સમરુ અગા શ્રી સરસતી ॥

રામારમણ હૃદયમાં રાધુ । ભાગવત લીલા ભાવે બાધુ ॥

પ્રેમલ મતી વિમલ વાણી પામી । ભાગવતરસ આધ્યો શુક સ્વામી ॥૧॥

રાગ ધન્યાશ્રી ॥ શુક સ્વામીએ કલો સાબનો ગગ્ગ । પગિહત પુન્ય પવિત્ર ॥

દશમ રકથ અંયા એન(હે)ગીમો । કલો સુદામાચરિત ॥૨॥

અનંત:- (રાગ ધન્યાશ્રી)

વેદધ્વનિ, અગ્નિહોત્ર હોયે । રાપે અંતર દરીનું ધ્યાન ॥
 માલા ન મૂકે, લક્ષિત ન ચૂકે । મહા વૈષ્ણવ રપિ ભગવાન ॥ ૧૦ ॥
 એ સુદામાચરિત્ર જે સાંભલે । તેનાં દરિદ્ર દોદિલા જાએ ॥
 જન્મમુખે વાંમે, મુક્તિ પામે । મિલે માધવરાય ॥ ૧૧ ॥
 છે વીરપેત્ર વડોદરે । ગુજરાત મધ્યે ગાંમ ॥
 આતુર્વેદી જાંતી બ્રાંમણુ । ભટ પરમાણુંદ તોય ॥ ૧૨ ॥
 સંવત ૧૭૩૮ વર્ષે । આવણુ શુદ્ધ નિધાન ॥
 તિથિ ત્રીજ ભુગુવાસરે । પદગંધ કીધો આખ્યાન ॥ ૧૩ ॥
 ઉદર નિમિત્તે ઉપદેશ કીધો । વસ્ત્રો નંદકુમાર ॥
 નંદીપુરમાં કથા કહી । જથા બુધ અનુસાર ॥ ૧૪ ॥
 વલણુ ॥ બુધમાને મે કહી કથા । કરતારે લીલા કરી ॥
 ભટ પરમાણુંદ નાંમ વડના । મુણ્ણતા જન બોલે શ્રી હરી ॥ ૧૫ ॥
 કડવા ॥ ૧૪ ॥

ઇતિ સુદામાનું આખ્યાન સંપૂર્ણ ॥ સં. ૧૮૪૧ નાં પ્રથમ ત્રિત્ર શુદ્ધ ૧૫
 ત્રવાડી પ્રભુજી પકનાર્થ ॥ લિપિતં દેલા જદવજી ગામશ્રી સાંધાણુ મધ્યે લિપિતં ॥
 સાંધાંણુ રાએ આશાપુરાણના નિલ દરશણુ થાએ છે નીરાતે પાઠપાઠન
 થાએ છે ॥

વિષયાદિ:- આ આખ્યાનમાં વિષ્ણુ સુદામાનું દાગ્દિય કૃષ્ણે તેની ભક્તિ તાત્પર્ય
 પછી ભાગ્યું, એ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. શ્રીમદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધના ૮૦ થી ૮૨ મા
 અધ્યાયમાં આ પ્રસંગ છે. કડવાં ૧૪ છે. રાગ અને વલણુથી પદગંધ બાવેલો છે.

વિશેષ:- ૧. આ આખ્યાન જ. કા. દો. ભાગ ૧ માં છપાયું છે. પ્રતિ ૮૫ છે.
 પાના બીજનો પાછલો ભાગ કોરો છે, ૩ થી ૧૩ પાનાં નથી; પાનું ૨૧ સું અને ૩૫ સું
 પાછલા ભાગમાં તદ્દન કોર છે. પ્રતિ બાલગોધ લિપિમાં લખેલી છે. લુઓ અંક ૫૫-
 અ. વિશેષ ૧. (પાનું ૨૦)

૨. લલીઓ કમ્પી હોવાથી નખુંસક લિંગનો બલિષ્કાર કરેલો સ્પષ્ટ દેખાય છે.

૩ આરંભની ૨૭ અને ૩૭ પંક્તિ પ્રસિદ્ધ આખ્યાનોમાં નથી, પણ હાજની
 ૧ લી પંક્તિ લેતા 'ભાગવત રસ આપ્યો શુક સ્વામી' એવી અપેક્ષા રહે છે.

૪ અંતમાં 'ઉદર નિમિત્તે ઉપદેશ કીધો' એમ ૧૪ મી કડમાં છે, જ્યારે
 પ્રસિદ્ધ પ્રતિમાં 'ઉદર નિમિત્તે સુરત સેવ્યું' એમ છે, એ પણ નોંધવા લેવું છે.

૫ સણસુંદરી રે અને ચિલી કણે કરી રે' એવી લેકેવાળી યોજના પ્રેમાનંદના
 પૂરોગામી નાકરના વિરાટ પર્વમાં સાપડે છે. લુઓ ઉપર પ્રતિ અંક ૫૬-અ.

અ ૬૧-૧૯ સારસગ્રહ-(સક્રુત)

પૃ. ૫૯ થી ૬૬

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

વિવરાજ નમસ્કૃત્ય શારદા ગુરુમેન ચ ॥

વાલાના મુલબોધાય ક્રિયતે સારસગ્રહ ॥ ૧ ॥

નદા ભદ્રા જયારિક્તા પૂર્ણાસ્યસ્તિ ચ ય ક્રમાત્ ॥

શ્રુકક્ષાતા રાર્કિ જીવેષુ સિદ્ધા સ્યુમ પ્રતિપન્મુલા ॥ ૨ ॥

વિષયાદિ-આના ૪૨ શ્લોક છે તેમા સાત વાર અને ૫૬૨ તિથિઓના માહાત્મ્ય વર્ણવેલા છે

વિશેષ-આ પ્રતિમા હાથ ભેડી ગણપતિના નામે હમ્યારવાના શ્લોકો આપેલા છે વળી આખની પાપણના વાળ ખરવા હોય તો તેની દવા પાના ૬૮ ઉપર આપેલી છે પાના ૬૮-૭૦ ઉપર પણ આનીજ દવા આપી છે પાના ૭૧-૭૨ મા અડદના કાકુ ખનાવવાની વિગત છે

અ. ૬૨-૬-નંદબ્રીશી-શામલસક્રુત-(૨. સં.),

(લિ. વિ. મ. ૧૮૩૮); પૃ. ૬ થી ૩૨

આરભ-(પહેલા પાંચ પાના ન હોવાથી રીતસરનો આરભ આપેતો નથી)

(ચોપાઈ) .. . સતવાદી ન બોલે આલ
વીદા તે હોયે પાઠ પથી તે જે ભણે પાપ
વેદ તે જે પરખે રાગ ભોગી તે જે ભણે રાગ
ધાન તે જે માહે ગરથ, પેતાનો જે સારે અરથ
બધીઓ તે જે પરદુખ હરે રતુ ખર તે ખરભ કરે

અન્ત.-

દોહરો ॥ નદરાય તણી કથા કવી ચાતુરી ભેદ,
સોતા વગતા ભાવસુ સંભિસી ખોડ મ દેશો કાય,
એ કથા ન(દે)રાખનીઃ મુણે સીખે મદીમાઅ
વીભોગ ભાગે તેહનો આસા પુગણુ ધાન
ગર્નાન મદેમા ઉપજે કષુધ ન વાપે દેહ
સત ઉપર મનજા રહે નાગખણસુ નેહ ॥
સત રાખુ સતી તલુ રાખુ ભુગમા નામ,
તમ રાખો સાજ તહુ બોલની કરજો રૂડા કામ ॥

શ્રી ગોડ બ્રાંમણ વીચ છે: મુંલ શ્રીનગર માંહે વાસ:
 સુત વીરેસ્વર તે તણે: વારુ શુદ્ધીપ્રકાશ: ॥
 સેવક સહુ કવીતા તણે: શીવપુજન પરતાપ:
 સાંમલ ભટ કવીતા તણે: ઈષ્ટ કીપાએ આપ: ॥
 માતર પરગણે મોરવી: સહીજ સફલ ગુણ આંમ:
 તે છે કલળી બાણ સમો રખીદાસ જ નાંમ: ॥
 તેણે તેડુ મોકલુ પસાએ કરી લપ લાલ:
 કવી તેડો કાડે કરી: સંતોષી દીધાં માંન: ॥
 વસ્ત્ર આભુક્ષાણ અતી ધણું લાવે ધરતા ધાંન
 નંદરાય તણી કથા સુણી તો સંસ્કૃત માંહુ: ॥
 કરો પ્રાકૃતશુ પ્રીતમાં ઈષ્ટ ઉપાશી એહ:
 સામલ ભટે શુભ કહે: નંદ તણું આક્ષાંન: ॥
 ગાઅ શીએ ને સાંભલે: તેહને ગંગાસનાન;
 શ્રી ગોડ બ્રાંમણ શામડી: વેર્ગામપરમાં વાસ
 મહીમાં કહો નંદ કથા તણે: કેહે કવી સાંમલદાસ: ॥ ૧૨ ॥

ઇતિ શ્રી નંદબ્રીસીની કથા સમપુરંણા: શ્રી રસ્તુ: ॥ કલ્યાણમસ્તુ:
 સંવત ૧૮૩૮ ના વરષે માહા શુદ્ધી ૬ વાર શનેઉ ને ધટે સંમપુરણુ લખી છે:
 લખીતાંગ: ॥ વાસી હરીશંકર મનછારાંમ: પુસ્તક શ્રી રસ્તુ

વિષયાદિ:-૧. આ વાર્તામાં નંદ રાજની ઉપર તેના પ્રધાનને પોતાની પત્ની ઉપર
 કુદૃષ્ટિ ક્રીધાનો વહેમ આવતાં તેણે તેનું યુન ક્રીધાનો અને તેની સતી સ્ત્રીએ સતીત્વના
 પ્રભાવે એ રાજને જીવતો ક્રીધાનો પ્રસંગ વર્ણવાયો છે.

૨ દોહરા, ચોપાઈ અને છપ્પાથી આ વાર્તાનો પદબંધ બંધાયેલો છે.

વિશેષ:-૧ આ વાર્તા જ. કા. ભાગ ૧ માં છપાઈ છે. આ પ્રતિ ભુતી છે અને
 વાર્તા રચાયા પછીનાં ચાળીસેક વર્ષ દરમ્યાન લખાયેલી છે. લિપિ ગુજરાતી છે. પહેલાં
 પાંચ પાનાં નથી. છપાયેલી પ્રતિ કરતાં આમાં કેટલોક ભાગ ઓછો જણાય છે.

૨ આ વાર્તા સંબધી વધુ વિગત માટે, તેમ જ કવિની ઓળખ આદિ માટે
 ભુચો અંક ૫૭-ક, ૫૭. ખ અને અંક ૫૮.

અં. ૬૨-ખ.-કામનાથનો મહીમા-ત્રિકમ-(૨. સં.
 નથી); (લિ. સં. ૧૮૩૮); પૃ. ૧.

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમા: શ્રી શારદાએ નમ:

ધન કામનાથ મહેમા તારો મોટો શોરે વિર્ણાયુ: ॥

ધન શાવણ મહીનો શારો છે: કાંઅ ધર્મનામનો દાદો રે: ॥
 લિપિ બાળબોધ છે.

અન્ત-

તા ભવના પ્રાધીત, જાએ છે ધન કામનાથ
ભટ્ટ ત્રિકમ પાઠક તારો છે, શેવાનો ભાવ તે શારો ॥
તેને આશરડો રે તમારો છે ધન કામનાથ મહેમા તારો મોટો શો રે

અં. ૬૨-ગ-બહુચરાનો ગરબો-પુરુષોત્તમ-પૃ. ૧.

આરભ-ધન બહુચર મોટી તુ ભવાની જુગમા જાણી
અન્ત-અમા જોડ ભાવ દીન રેશો ખોડ એ પરશોતમ અરજો
ધન બહુચર

અં. ૬૨-ઘ-ત્રિકમનું કીર્તન-ખીમો

આરભ-ખીરાજે રે સખોદાર બેટમા રે કાર્ધ વકડો ત્રીકમરાઈ ॥
સાંમળીશી સુરત મુકુરત જમ્મુ રહી દીકે દાલીદર જાવ વારી જાઉ ॥

અં. ૬૨-ઙ-શિવનુ કવિત-ઈશ્વર-હિન્દી કવિત- પૃ. ૧

આરંભ:-શીર ગગને ધરીઆ જટામુટકે રત્નઈઆ:

લિપિ ગુજરાતી છે, હતા કેટલાક અક્ષરોના મરેડ ભાવબોધ લિપિમાં ॥ પાનાનો આક નથી

અ. ૬૨-ચ-સરસ્વતિનુ ચર્ણવ-કેશવદાસ-હિન્દી કવિત- પૃ. ૧

આરંભ:-હઢકમઢલ્હ દોહુ વાન દોહુ બરદાન અમેપદ વાતાર.

અ ૬૨-છ-ગણપતિનુ સ્તવન-કેશવદાસ-હિન્દી કવિત- પૃ. ૧

આરંભ:-એકદન ગજવદન સદનત્રુષ મદનમ્દનમુત

અં ૬૨-જ-જાગલાનુ કવિત-હિન્દી- પૃ. ૨-૪

આરંભ:-અય જાગલાનુ કવીત લગ્નતે

દોશોરા કયુ આઓ ગગનમે • કંપા ચારે દેશ

રાગુષાકે વાજમે સીનો ગુર્જરવેશ ॥ ૧ ॥

કવિત, મળાળાસે આઓ રાત્ર માળ્ય ઝગેજ ધીવ ;

મુજક સજ પીરકે • સુરતને શોદા આદે.

કીને હે છાંઓઢી : સુકામલેજ નગ્રપર :
 તોપાં સાંમાન દાઘગોળા દિ બના હો હે :
 સેફીવાંણ હુ કાજે દી : જંતુર જંજાલોકે હી :
 વસ દંન કેરો હી આંકે : ગાઢાં હી મરાં આહે :
 દાદાકુ સમજાહે કે : અમ્રતરાઓ શગલીને :
 મીસ્તર ગાઢર જંત્રલે : જોર સુરત તે મરા આહે :
 શા સુરતકે મધ્ય : શાહુકારકુ બોલાદે જોર :
 ત્રીવાઢી ત્રીકૃષ્ણજીકુ : આગેહી કરાહે :
 કરોઠ રૂપેઆકે સ્વજાના મરેહે સંઘ :
 તોપા સાંમાન વહુત : અલુટ મરા આહે :
 કુંપનીકે વીજ : તાંદા કાઢેલ હારા લંકનો :
 સોમાર્દવારે મરદ : રાજા રાનમાં શોદાપહે :
 દસુદીઆ વાકપેર : ધ્રુજે ધરાપતી સવ :
 મીસ્તર ગાઢર જંદરેલ ગુજરમાં આહો હે :

વિષયાદિ:-૧. છેલ્લા પેશ્વા બાહરાવ બીનના બાપ રાધોબાની મદદે સને ૧૭૭૨માં બંગાળથી આવેલા જનરલ ગોર્ડે ગુજરાતમાં સુરત, ડભોઈ, પાટણ, ખેડા આદિ શહેરો ઉપર ચઢાઈ કરેલી તે પ્રસંગ આ કવિતોમાં વર્ણવેલા છે,

૨. કવિતાનો વિષય અધૂરેથી પડતો મૂકાયલો જણાય છે.

૩. આમાં સુરતના વડનગરા નાગર ત્રવારી શ્રીકૃષ્ણજીએ કુંપની સરકારને એકે તડાકે રૂ. ૧ કરોડ ધીર્યાનો ઉદ્દેશ છે; જે તે વેળાની સુરતની અને વડનગરા નાગરોની જાહોજલાલી અને સત્તાધીશતાનો ઉન્નવલ દૃષ્ટાંત પૂરો પાડે છે.

વિશેષ:-આ કવિતો ઐતિહાસિક છે, અને ગુજરાત ઉપર ઇંગ્લેન્ડના હુક્મ સંબંધી છે. આ કવિતો છપાયાં નથી. પ્રતિ જર્ણ છે. વચ્ચે વચ્ચે અક્ષરો ખવાયા છે. ગુજરાતી લિપિમાં પ્રત લેખાયલી છે, છતાં ઘણા અક્ષરોનો મરોડ બાલબોધ લિપિનો છે. પાનાંનો આંક મૂળ પ્રતિમાં નથી.

અંક ૬૨ ઝ-અફીણીયાનું કવિત-નરસીરામ- પૃ. ૧-૨.

આરંભ:-હાં રે સુણ વાંછી દાશઃ અફંણુના અલખેલા રે

એતરમાં ગયા રે તમે । અપવાશી છુખાંની રાંધે શારે કાહોને નવ કહા

એક સધી બલદ તાંહાં છે શારોઃ તે પટલ વરગને બહુ પારોઃ

તણે અફંણુનો છે ઉતારોઃ રે સુણઃ—

પાંચ કડી છે. આ કવિત છપાયેલું નથી.

અં. ૬૨ જ પદ-હિન્દી— ૪ ૨

આરંભ:-નાગર નવલ કીસોરી રગ મીનેહી વાગે

અ. ૬૨-૮ પદ-વાલાજીતુ કીર્તન— ૫ ૧

આરભ -હો વાલાજી વાલાને વીચારે યાએ હીલુ

મેહે તો નવ રહેવાએ તમ રહે પુરવ જનમનું લેહેલુ -

આ પ્રતિમા મીઠાની યાજ પછી આ પદ આપેલું છે

અ. ૬૨-૯ પદ ૪ કૃષ્ણકીર્તન ચોલાણુ.

(પ્રતિમા અત ભાગમા ગુજરાતી લિપિમા લખાયવા છે)

અં. ૬૨-૯-પંદર તિથિ-કર્વ ગણુ— ૫ ૧-૨

આરભ -સખી પડવે પડસે પાઠ નાથ ન આવે રે

એવા કહણુ યયા નહલાલ સધેસા ન કહાવે રે

અન્ત -ગણુનો રનામી સામ હાર ગલાનો રે

જે કાઠી આપસે સાબલ નરનારી રે

તેને મલે શ્રી રણુછાડ રાઈ કુજખીલીઆરી રે

તથા સપૂર્ણુ—

વિશેષ -આ તિથિઓ છપાઈ નથી કવિનુ નામ નાણીઈ નથી

અં. ૬૨-૯, થાળ-મીઠો— ૫. ૧-૩.

આરભ -સખી સાબલોને કહુ વાત કાઠી આનહ તે કાઈ આજ

નવા નેહસુ નોતરા દરી જમાવાને માહારાજ

અન્ત -નાહાવે રમાડા જમાડા રે કાઈ રશમા રે કાઈ પૂરી મનની આશ

એવી પ્રશાદી છે યાતની રે કાઈ ગાએ જી મીઠો ઢાળા

ગાએ ગવરાવે શીખે તે સાબલે રે તેને હોઅ છે વેકુડવાશ

ધનિ શ્રી યાવ સપૂર્ણુ લખીત

વિશેષ -૧ આ યાજ છ કા દો. ૫ મા ભાગમા છપાયવી છે પ્રતિ જાણું છે, અને
૫એ અક્ષરો ખવાયા છે લિપિસવત કે રચનસવત આપેવા નથી

૨ જુઓ વિશેષ માહિતી મદિ અઠ ૫૫-અ-વિશેષ ૨ પાનુ ૩૦ મું

અં. ૬૨-૧૦. મુદ્દામાચરિત-પ્રેમાનંદ (૨ સ ૧૭૩૮),

(લિ સ ૧૮૩૮) ૫

આરભ -શ્રી ગણેશાય નમ શ્રી સારદાય-મ, અથ સદામાપૂરી લયતે

શ્રી ગુરુદેવ ને શ્રી ગણુપતી સમઠ અમા ને સરસ્વતી;

પ્રગલ મતી વીમલ વાણી પામીએ રે

રસ રામાયણ રહે રાધુઃ શ્રી ભગવંત લીલા ભાધુઃ

રસં ચાધુઃ એમ કહુ સપ સ્વામીએ રેઃ

ઢાલ ॥ સપ સ્વામી કેહે તમેા સાંભલો પરીક્ષત પૂત પવીત્રઃ

દશમ સ્કંદ અધ્યા એહેશીમેા કહુ સદામાયરીત્રઃ

અન્તઃ-(રાગ કાનડો) છે વીર ક્ષેત્ર વડોદરુઃ સુજરાત મધ્યે ગામઃ

ચતુરવંશી જ્ઞાતી ઘંજલણ કવી પ્રેમાનંદ નામઃ

સંવત ૧૭૩૮ શ્રાવણ શુદ્ધ શુરુ વાસ રેઃ-

પદબંધ કીધુ આક્ષાનઃ

ઉદરને અરથે પ્રદેશે ગયા ને સેવુ નંદરખારઃ

નંદીપૂરમાં કયા કીધી છુદ્ધ અતી અતુસારઃ

કર જોડી પ્રેમાનંદ કેહે એક વાર જોતો શ્રી હરી વરઃ

॥ કડવા ૧૪ ॥

ધૃતિ શ્રી સુદામાયરીત્ર સંપૂર્ણ સમાપ્તા. શ્રી રસ્તુઃ કલ્યાણી મસ્તુઃ
સંવત ૧૮૩૮ ના વર્ષે અષાઠ માસે શુકલ પક્ષે અદાતામાં એકાદશી આંત્રનઃ
તથી. રવીવાસરના નીતા આ સદામા પૂરી સંપૂર્ણ છે થઈ છે રેઃ લપીતાંગઃ
વ્યાસ હરીસંકર મંછારામે લપી છેઃ શ્રી અંબાજીની કીપાએથી લણુ છેઃ શ્રી.
શ્રી. શ્રી. શ્રી.

વિષયાદિઃ-સહવિદ્યાર્થી બંધુ સુદામાનું દારિદ્ર્ય ક્ષણે ભાગ્યું તે પ્રસંગ અહીં
વર્ણવેલો છે. શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધના ઐશીમાથી વ્યાસીમા અધ્યાયમાં આ
આખ્યાન વર્ણવેલું છે.

કડવાં ૧૪ છે.

વિશેષઃ-૧. આ આખ્યાન જી. કા. દો. ભાગ ૧ માં કપાયું છે. પ્રતિ બાલખોધ
લિપિમાં લખાયલી છે. પ્રતિ જીર્ણ છે અને તેના અક્ષરો ખવાયા છે.

૨. વિશેષ માહિતી માટે જુઓ અંક ૫૫-અ વિશેષ ૧. પાનું ૨૦ મું.

અંક ૬૨-ત. શુક્રદેવાખ્યાન-વસ્તો- (૨. સં. નથી);

(લિ. સં. ૧૮૩૮) પૃ. ૧-૩૧

આરંભઃ-શ્રી ગણેશાએ નમાંઃ શ્રી શારદાએ નમઃ શ્રી શુરબ્યો નમઃ
અથ સુપદેવનું આક્ષાંત લખુ છે.

શ્રી શુણ્ણપત્ય સાંમી શુણ્ણા લંખોદરઃ સુણ્ણો બહુનમી વલીઃ

વીધનહરા જે જે વંત લાગુ તમને લલી લલીઃ

અંમ મુદ્ધ વાંણી આપો નીરમલીઃ

ઢાલઃ નીરમલ વાંણી મંત્ર જાણીઃ શ્રી શુર અક્ષર પાઞ્ચ સુ ૧૩ઃ

સ્વામી હુ સેવક જાણીઃ મુને ભગતભાવે ધાઉઃ

સેવુ તમને એકમને વીનતડી કરજોડ
પારવતીના પૂત તુ રુદ્રવા તણી જડ મોડ (કડવુ ૧ કું)
(વક્તાણી) સસાર કહુ તે સાર રે ભાવ આપો ભગવતી
દાસ વસ્તો દીન બોલો સાર કરો માતા સરસ્વતી
(કડવા ૨)

રાગ ગોડી ॥ શ્રી સરસ્વતીએ કાધિ સાર અનેક કવીજન હમડે હરપ અપાર
સવત ૧૬૨૪ સાર માગશર ગુદી ૧૨ ગુરુવાર:
ગુરુવારે ગુણ ગાઈસે કવી વીંપ્રસાદે વાણી હવી
બ્રહ્મણના હુ પૂજ્યુ પાઝે વાડવવચને ક્રય બધાએ
વૈષ્ણવ કેરો હુ છૂ દાસ માયા કરો તો કરુ અબ્બાસ
(કડવા ૩)

અન્ત -(રાગ ધન્યાશ્રી)

સુખજીએ સતોપા વેદવાચ તા પોહોતી માતા કરી આશ
શાધી શોતા તાર કરમ પામીએ વધકુક હામ
વીજી કહ હુ વીંપ્રદાશ ડોડીઆ કુલ બોરસદ માહે વાશ
કાલે સુત નારાયણ દાશ પામીએ વેધકુટ વાશ
શોતા જન સહુ હરી બણે કહે વસ્તો દાગ

કડવા ૪૫

સપૂરણ કથા થઈ છે સવત ૧૮૩૮ ના વરખે શકે ૧૬૬૪ પ્રવર્તમાને
લક્ષ્મણેન ગતે શ્રી સુર્જ સૂ તહિ માસોતમ માસે વા સાવણ વદ માસે
સુકલ પક્ષે બાદપદ માસે એ તે પૂર્યે કથ્યે લૈક્ય પાઠ્યો લખીતમ ગયા
ગનાતી વેદ દયાલજી વેલજીએ લયુ આજ્ઞા છે કામલે પોદય અર્ધ એવા
જણાએ છે એક વાર બોલ્યો શ્રી હરિ

વિષયાદિ આ આખ્યાનમાં શ્રી શકદેવને તેમના પિતા વ્યાસે તત્વજ્ઞાન
આપ્યાનો પ્રસંગ વર્ણવેલો ॥ કડવા ૪૫ છે પદ્મવદ રાગ, વદલ, અને કડવાથી બાગેડો
પ્રતિમા કવચિત્ વલ્લ જાણ્યું નથી

વિશેષ - ૧ જ ૩૩ દો. બાગ ૪ યામા આ આખ્યાન છપાયું છે પણ તેના
અને આ પ્રતિના પામ્યા થતો અને મહત્વનો ફેર કદક કદક સ્થળે પડે છે

૨ કવિ ડોડીયા ધારાળા જ્ઞાતિનો છે, નિવસી બોરસદનો છે, તેના બાપનું નામ
નારણદાસ છે અને તે વૈષ્ણવ છે બ્રાહ્મણની પ્રસાદીયુ ક્ષે આ આખ્યાન હોવાનું તે
કહે છે સંવત ૧૯૧૪ માં આ આખ્યાન રચાયું છે

૩ જ ૩૩ ના સંચોધક સ્વ ઇન્દારામ સૂર્યરામ દેસાઈએ આ આખ્યાનને મથાળે
'કવિ પુરાનપુરનો રહીશ હનો' અને પાદનોંધમાં 'અમોને મગેતી બીજ એક પ્રતમાં

રહેવાનું ઠામ બોરસદ છે” એમ લખ્યું છે; પરંતુ આખ્યાનના ઉપસંહારમાં તો “દોડીયા કુલ બોરસદમાં વાસ” એમ જ લખ્યું છે. ત્યાં ‘જુરાનપુર’નો કોઈ ઉલ્લેખ કે પાદનોંધ પણ નથી. આથી શા આધારે તેઓ કવિને ‘જુરાનપુર’નિવાસી ગણે છે તે બતાવું નથી.

૨ વળી ‘દોડીયા ધારાળા’ની વસ્તી પ્રધાનપણે ખેડા જિલ્લાના આબંદ તાલુકામાં હોઇને તેનું નિવાસસ્થાન ‘બોરસદ’ વિશેષે યોગ્ય છે અને જે લેયેલી પ્રતિઓ બધી જ ‘બોરસદ’નો ઉલ્લેખ કરે છે.

૪ આ આખ્યાનનું બંધારણ પ્રેમાનંદના સમયનાં આખ્યાનના બંધારણથી કંઈક નોખું પડે છે. કવિ ધારાળો હોવા છતાં ભાષાની મીઠાશ અને વિચારદર્શનની ઝડાશ ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. તેનું ‘સુભદ્રાહરણ’ મળતું નથી. જો તે સાંપડતું હોત તો એ પ્રેમાનંદના આખ્યાનોની ઘાટિ ઉપર કંઈક પ્રકાશ પાડત.

૫ પ્રતિ જણી છે. તેનાં વીસ પાનાં બાલબોધ લિપિએ લખાયલાં છે, પરંતુ ૧૯ મા પાનના અડધા ભાગથી તે વીસમાનો અડધો બીજા કલમે લખાયેલો છે. વળી બાલબોધ લિપિ હોવા છતાં કેટલાક અક્ષરોનો મરેડ ગુજરાતી લિપિનો છે. વીસમાના અડધા પાનાથી બત્રીસમા પાના સુધીનો ભાગ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલો છે. એથી લિપિ-સંવત નોંધેલો નથી. ઇતિહાસોના લખીત “... હરિ :” એ ભાગ બાલબોધ લિપિમાં છે. મહાભારતના શાન્તિ પર્વના ‘વ્યાસશુકસંવાદ’ એ નામના પ્રકરણમાં આ આખ્યાન વર્ણવેલું છે.

અં. ૬૩-દશમસ્કંધ-કેશવદાસ (કાયસ્થ)-(૨. સં. ૧૫૨૯);

(લિ. સં. ૧૭૮૭); પૃ. ૧-૧૬૮.

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ અથ શ્રી ભાગવત દશમ સકંધ લિખ્યતે ॥

પૂર્વછાયો ॥ પ્રથમ શ્લોક આઠે કરી ॥ કીધો કૃષ્ણ પ્રણામ ॥

હૃદય હરીગુણ ગાઈયું ॥ યમ પોએ હૃદય આ હામ ॥ ૧ ॥

શ્લોક ॥ સરોજનેત્રાયુત સંયુતાય ॥ નમોડસ્તુ ગોપિજનવલ્લભાય ॥

મંદારમાલા પરિભૂપિતાય ॥ ઉદારહાસાય લસન્મુલાય ॥

નમોડસ્તુ ગોપિજનવલ્લભાય ॥ ૨ ॥

...
પૂર્વછાયો ॥ ગુરુ ગણપત્ય ને શારદા ॥ અંજા વેદવ્યાસ

... ક શનક નમું ॥ એમ કહે કેશવદાસ ॥ ૯ ॥

પછે પરિક્ષત રાયને ॥ કર જોડી કર જુહાર ॥

જેશુ શુક સંવાદ થયો ॥ અખિલ જીવન ઉપગાર ॥ ૧૦ ॥

સંસારી પડતા શહુ ॥ અવલોકી અંધકૃપ

દયા કરી દીવો કીધો ॥ શ્રી ભાગવત દેવસ્તુ ॥ ૧૧ ॥

અન્તઃ-(ચોપાઇ).

ભણે મુણે જે એ આધ્યાન ॥ તેને તુસે શ્રી ભગવાન ॥
ભક્તિ મુક્તિ અથ મહીના ભોગ ॥ જે માયે તે આપે યોગ ॥ ૧૧૫ ॥
દુષ દારિદ્ર ન દેષે અગ ॥ સદા સાહય કરે શ્રી રગ ॥
વસુધાતલે વિધન નવ્ય યાપ ॥ હરિશેવક મોહોટો મહિમાય ॥ ૧૧૬ ॥
તિથિ સવત નિધિ દશકા દોય ॥ સવતસર શોભનકૃત હોય ॥
દક્ષણાયન સરદ રતુ સાર ॥ અર્ધન સૂક્ષ્મપક્ષ ગુરુવાર ॥ ૧૧૭ ॥
તિથિ દ્વાદશી વડી વૃદ્ધિ યોગ ॥ શત તારસ ત્રિહરનો ભોગ ॥
ખાલવ કહે ખાંધી કથા ॥ યગદીશ્વરે મતિ ત્રેરી યથા ॥ ૧૧૮ ॥

પૂર્વજાયો ॥ સોરઠ દેશ સોહામણો ॥ પાવન પુર પ્રભાસ ॥
શ્રી મોમેશ્વર સારદા ॥ અનિ અતર કૈલાશ ॥ ૧૧૯ ॥
વાલભ જ્ઞાતી તિહાં વમે ॥ કુલ કેરે કાયસ્ત ॥
તે માહે રહેરામનો ॥ રોવક સેજે સ્વસ્ત ॥ ૧૨૦ ॥

ચોપાઇ ॥ તેહનો સૂત હુ કેશવદાસ ॥ કરુ કીર્તન શ્રી કમલાવાસ ॥
વિજય વીનતી કહુ કર જોડ્ય ॥ રખે કોપ કવી કાઠો પોડ્ય ॥ ૧૨૧ ॥
કીહાં મોહોટા કમિ મેરુ સમાન ॥ કાંહા હુ કાકર અતિ અગાન ॥
કીહાં કનક ને કીહાં કથિર ॥ કીહાં સાયર ને જિવર નીર ॥ ૧૨૨ ॥
કકિર કૃષ્ણ તે કૃષ્ણ હિતકર સદા ॥ કૃષ્ણ વિષુ અવર ન દેપૂ દૂળ ॥
કૃષ્ણ ગુરુ ગોત્ર જ છટ આપણો ॥ કરુ નિરતર કૃષ્ણપૂજ ॥
કૃષ્ણ માય બાપ તે કૃષ્ણ જ માઓયો ॥ પરમાત્મા કૃષ્ણપ્રાણ ધારી ॥
કૃષ્ણનો દાશ ટેગનદાશ ઉચરે ॥ સાંભવે વીતતી બેહ મારી ॥ ૧૨૩ ॥

ચોપે ॥ સમતિ કારણ આપ્યા મોક ॥ તેહનો દોષ મ દેરો લોક
હીરે જડ્યુ સોહે હેમ ॥ પ્રાકૃત ઉપર પરકયું તેમ ॥ ૧૨૭ ॥

પૂર્વજાયો ॥ સતાવન શ્રી ભાગવત ॥ રૂપક છે ત્રેરીસ ॥
સોવ સ્વયકૃત સરકત ॥ યમવી કથા યગદીસ ॥ ૧૨૮ ॥

કીધા બ્યાસે પૂરાંણુ અઢાર ॥ તે મહિ શ્રી ભાગવત સાર ॥
વેહતા કીધા દ્વાદશ કથ નારાયણુકથાસમય ॥ ૧૩૯ ॥
દશમ સ્કંધ છે મુખ્ય ॥ યદા કહી કૃષ્ણ કથા શુક રખ્ય ॥
તે જોષ મેં કાઈ કાઈ કવી ॥ માટ્રી મતિમાને વર્ણવી ॥ ૧૪૦ ॥
આશીમે કેહે કેશવદાસ ॥ પૂરણુ કરતા પોહ્યાવી આસ ॥
એકતાલીસરી ચોપે કહી એટલે કથા સપૂર્ણ યથા ॥ ૧૪૧ ॥

પ્રતિશ્રી માહા ભાગવતે પુરાણે દશમ સ્કંધે શ્રીકૃષ્ણકૃષ્ણકામાં ચત્વા

રિશતમઃ સર્ગઃ સમાપ્ત ॥ ૭ ॥

સંવત ૧૭૮૭ વર્ષે શાલિવાહન કૃત ૧૬૫૪ પ્રવર્તમાન્યે ગતે શ્રી સૂર્ય
રૌદ્ર સંવત્સરે પરસોતમ જ્યેષ્ઠ માસે શુક્લ પક્ષે શ્રી શનિવાસરે આ દેહ
સુનરા મધે વાસ્તવ્ય કંચ દેશે રાત્રિ શ્રી દેશલજી વિજયે રાજ્યે ॥ મોઢ
જ્ઞાતિય ચાતુર્વેદી જ્ઞાની શ્રી પ જેરામ સૂત વિસનજી લખિત સ્વાર્થે પરાર્થે ચેત ॥

વાદશં પુસ્તકં દૃષ્ટ્વા ॥ તાદશં લિપિતં મયા :

યદિ શુદ્ધમશુદ્ધં વા ॥ મમ દોષો ન દીયતે ॥ ૧ ॥

શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ ॥ શુભં ભવતુ ॥ કલ્યાણમસ્તુ :

વિષયાદિઃ-૧ શ્રીમદ્ભાગવતના આખાએ દશમ સ્કંધનો સાર આમાં આપેલો છે.

૨. આ આખ્યાન સર્ગબદ્ધ છે. તેના આખાસ સર્ગ છે. પૂર્વછાયા, ચોપૈ, ત્રોટક
આદિ છંદો, હિન્દી કવિત, શ્લોકો, રાગ આદિથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષઃ-૧. આ કાવ્ય સંવત ૧૫૨૯ માં રચાયલું છે; લેખનમાં જૂની ગુજરા-
તીના કેટલાક અંશે જળવાયલા છે. કવિ કાયસ્થ વાલમ (વલ્મિક) જ્ઞાતિનો છે. આ
આખ્યાન છપાયલું નથી. શ્રી દ્વાર્ણસ ગુજરાતી સભાના ઉત્તેજનથી રા. રા. અંબાલાલ
બુલાખીરામ જ્ઞાનીએ તે પ્રકટ કરવાનો પ્રબંધ કર્યો છે, અને તે છપાય છે. બાપા, વર્ણુન,
છટા આદિમાં આ કાવ્ય આકર્ષક છે અને મન્યકાળના ગુજરાતી સાહિત્ય ઉપર અનેરો
પ્રકાશ પાડે એવું છે.

૨. પ્રતિ જીર્ણ છે. બાલબોધ લિપિએ તે લખાયેલી છે. વચ્ચે વચ્ચે પાનાં ખવા-
યાથી અક્ષરો પડેલા છે. કાગળો વચ્ચે સારા ન હોવાથી લેખકે જમ્બા કેરી રાખી
કાવ્ય ઉતારેલું છે. લેખક અં. ૫૬-કે 'બ્રમ્મવાહન આખ્યાન'વાળા કવિ જેરામનો પુત્ર છે.

અં. ૬૪-કે.-સભાપર્વ-વૈરાટ પર્વ-નાકર-(૨. સં. ૧૬૦૧);

(લિ. સં. ૧૭૧૧); પૃ.

આરંભઃ-...શાય નમઃ ॥ શ્રી સરસ્વત્યે નમઃ ॥ આક્ષાંન સભાપર્વ
વૈરાટ પર્વ ॥

રાગ કેદારો ॥ ઉમયાનંદનને ગુણુ સ્તવુ ને પ્રણમૂ દુદ્ધ દેવ ॥

(જે)હ તણો પરીવાર પનોતો સુરીનર સુની કરે સેવ ॥ ૧ ॥

સુધબુધ્ય સ્ત્રી, લક્ષ લાલ તન, મનકાંમના સુધી જેહને ॥

ગજવદન મોહીક અતી વદ્યલ ક(રે) પ્રણમ હુ તેહને ॥ ૨ ॥

શ્રી ગુરુચરણપ્રણામ કરી શ્રી રાંમચંદ્રનુ ધ... ॥

.મ માત્ર ગર્ભબંધન કાપે ॥ આપે નીર્મલ જ્ઞાન ॥ ૬ ॥

(કડવું ૧ છુ)

અન્તઃ—(રાગ પ્રભાતી)

વૈરાટ પર્વ કથા અતી શુદ્ધ । કવીજન કરી વાંચુ રે ॥
કરવાં પ્રત્ય પાંદુસેટ કરા । સહી કવીઆ શુભ અર્જણુ રે ॥ ૯ ॥
પદસક્ષા ઠાઠીને કહુ હુ । બે સહુસ્ય પચાસ રે ॥
બાલ બુદ્ધ અજ્ઞાન જાણી । મુને ક્રીપા કરી અવીનાસ રે ॥ ૧૦ ॥
સવત સોલ ૧૬૦૧ સત એક જ ઉપેર । માસ દામોદર સાર રે ॥
શુક્લ પક્ષ ને દસેમ તીથી । શુભ લગ્ન ને સોમવાર રે ॥ ૧૧ ॥
ગુરુ વૈષ્ણવ કવીજન પ્રસાદે । કરીએ એ અભ્યાસ રે ॥
નીર્મલ અથ અર્ધચંદ્ર સરીયો । કુણ્ણપર્ણ કેત દાસ રે રે ॥ ૧૨ ॥
ગાયે વાગે ને પૂઠે સાંભલે । નરજી વર્ણુ અદાર રે ॥
પાચ માહા પાતીક તે નાહસે । પામે હરી પદ દાહાર રે ॥ ૧૩ ॥
કરી અથ વાડવને સોંખ્યો । વીરવ પ્રણુ વીસ્તાર રે ॥
વૃધ નાગર કુલ નાંહાન મદન મુત । ગાયો ભવજલ તાર રે ॥ ૧૪ ॥
વીરક્ષેત્ર અંથે વાણીયો । દીસાવાલ કુલ સાર રે ॥
વીકાનો મુત મુખે પ્રણમે । હરીભક્ત શુભ આચાર રે ॥ ૧૫ ॥
સકલ જપતપ તીરથ ને વલી । અષ્ટ ભોગ અભ્યાસ રે ॥
ઢેઢે નાકર હરીશુભ ગાયે તે । પામે શ્રીઅવીનાસ રે ॥ ૧૬ ॥

ક્રિતિ વૈરાટ પર્વ સપૂર્ણ ॥ શ્રી રસ્તુ ॥ સવત ૧૭૧૧ વર્ષે ફાગણ સુદી
૭ સાતેમ રવો લખીત સપૂર્ણ સમાપ્ત ॥ ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥
॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ રસ્તુ ॥ શુભ ભવતુ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥ ॥ ॥

વિષયાદિ—મદાભારતના સમાપર્વ અને વૈરાટ પર્વના સાર આ આખ્યાનમાં
કવિએ આપેલો છે રાગ અને ઠાઠાથી પદબદ્ધ બાંધેલો છે, વચ્ચે 'દાહ' અને 'વલણ'
પદ્ય છે કુલ ઠાઠાં ૬૫ છે

વિરોધ—૧ આ પર્વો છપાયા નથી આ કવિએ મદાભારતના બીજા પર્વોના
સાર પણ લખ્યા છે સામાય રીતિ સમાપર્વ અને વૈરાટ એ બે પર્વો છટા મળે છે,
(લુઓ આ ૫૮-અ) પણ આ પ્રતિમા બે સાથે જોડેલા છે એથી સમનય છે તેમ
કવિએ કે કવિએ જેને દાહ કહેવું તેને પાછળથી બે બાજમાં અલગ વહેંચ્યા દરે, અને
પદ લખ્યા, ઠાઠાં લખ્યા આદિ પણ તેને નોંધેલા દરે. આ ૫ સંવત ૧૯૦૧ માં રચાયું છે

૨ પ્રતિ શુદ્ધ બાલમોચ લિપિએ લખેલી છે પ્રતિ સવત ૧૭૧૧ ની દોષ તે છર્ણ
તેમ જ ખાસ સમઢવા યોગ્ય છે. માત્ર બીજું પાનું ગણતુ છે વચ્ચે વચ્ચે બમ્બર પમ્પા છે

૩ વિરોધ મદદિની ગદિ લુઓ અંક ૫૬-અ નાં 'વિષયાદિ' અને વિરોધ,
પદ્ય ૧૭ થું

અં. ૬૪-ખ.-શુકદેવાખ્યાન-વસ્તો-(૨. સં. ૧૬૨૪);
(દિ. સં. ૧૭૧૨); પૃ.-૧-૨૬.

આરંભ:- ॥ શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રી સરસ્વત્યૈ નમઃ ॥ અથ આક્ષાંન
શુકદેવનું લીક્ષતે ॥

રાગ ધન્યા ॥ ૧૨૭ ॥ ગણપતી સ્વામી રે ગુણ લંબોદરા શુભો બહુનાંમી રે
વલી વીઘ્ન હરા ॥

અમ-મુષ વાંણી આપો નીર્મલી ॥ ૧ ॥ ડોહ ॥

નીર્મલ વાંણી મન જાણી મુને । શુધ અહાર આપ ॥

તુ સ્વાંમી મુને સેવક જાણી । ભક્ત ભાલે થાપ ॥ ૨ ॥

સીવ તને પુછ્યે એકમનાં રહી કર જોડ ॥

પારવતીના પુત્ર રૂપા તણી જડ મોડ ॥ ૩ ॥

જડ મોડ રે મુષ બુદ્ધ સ્વાંમી । સેવત્રે સણુગાર ॥

લક્ષ લાલ પુત્રે પરવરો । અપ્રીત મોદીક આહાર ॥ ૪ ॥

(કડવું ૧ લું)

...

...

...

...

વલણુ ॥ સંસાર સાર કથા કહુ જો । ભા(વા)યા આપે ભગવતી ॥

દાસ વસ્તો દીન બોલે । સાર કરો માતા સરસ્વતી ॥ ૬ ॥

કડવું ૨ લું.

રાગ ગોડી ॥ સરસ્વતીએ તાં કીધી સાર ॥ કવીજન હેડે હર્ષ અપાર ॥

સંવત સોલ ચોવીસો સાર ॥ માહાધ શુદ્ધ દ્વાદસી ગુરુવાર ॥ ૧ ॥

ગુરુવારે ગુણ ગાશુ કવી । વીપ્રપ્રસાદે વાણી હવી ॥

તે બ્રામણના પુત્ર પાએ । વાડવવચને ગ્રંથ બંધાએ ॥ ૨ ॥

વૈષ્ણવ કેરો હુ તાં દાસ । મયા કરો તો કરુ અભ્યાસ ॥

પાએ લાગી માગુ કરજોડ । રૂપે મુને કંઠા હૈતા ષોડ ॥ ૩ ॥

બ્રામણ વૈષ્ણવ માગુ માન । સાંતી પર્વ કહુ શુક આક્ષાંન ॥

ગાતાં પાપ સમુલાં જાએ । શ્રોતાનાં મન નીર્મલ થાએ ॥ ૪ ॥

બ્રામણ વૈષ્ણવ જો દીએ માન । તે નરનારી ગંગસ્નાન ॥

ગંગા જમુના મધ્યે સરસ્વતી । મત્ય આપો, ટાલો દુર્મતી ॥ ૫ ॥

દુર્મતી ટાલો તો વેલા વલે । પુન્ય વાઘે પાતીક પરજલે ॥

શ્રલક્ષ્મી જાતીના કહેશુ મર્મ । ભાવે રહેતો બેહુના ધર્મ ॥ ૬ ॥

ધર્મજ્ઞાન ભાવે કરી । એક વાર બોલો જો હરી ॥ ૭ ॥

કડવાં ॥ ૩ ॥

અન્ત - (રાગ ધન્યાશ્રી)

એમ કહી વ્યાસે રમ્ય આખ્યાન । ધરુ વીળ્યુ કેરું ધ્યાન ॥

પુત્રને તપે માત તાતને । આવીઉ વૈમાન ॥ ૧૬ ॥

નરનારી બેઉ ઉધરા ॥ શુષ કરે જે જે કાર ॥

આશ્રજ પામ્યા દેવતા ॥ ધન ધન્ય શુષ કુમાર ॥ ૧૭ ॥

સાંતી પર્વ તણી કથાને ॥ વ્યાસ શુક સવાદ ॥

જનમેજે રાજ્યએ સાંભલી । ને ઉપનો ઉહોલાદ ॥ ૧૮ ॥

શ્રીક્રમના ગાએ સાંભલે શુષદેવનુ આજ્ઞાન ॥

તે નાહે ગમાજલ નિર્મલ । પામે રીધી સતાન ॥ ૧૯ ॥

સાંભળે સસાર છૂટે । અર્થ મલે અનત ॥

એ કયા છે મુક્તી ગામની । ને ઉધરે ભગવત ॥ ૨૦ ॥

ભાવે કલાવે સાંભલે । અથવા તે વાતે નામ ॥

કવી કેહે શ્રોતા સાંભલો । પામે તે વૈકુંઠ હામ ॥ ૨૧ ॥

મુક્તી હામ તે પામીએ તે પોહોએ મનની વ્યાસ ॥

વસ્તો વાણી ઉચરે આપણે વૈકુંઠ વાસ ॥ ૨૨ ॥

(કડવા ૪૫)

ઇતી શ્રી મહાભારથે વ્યાસશુષસવાદે । સાતી પર્વ કયા ભોગ સાદાજ
(યોગશાસ્ત્ર) મુક્તીદા એક સમાપ્ત ॥ શ્રી રસ્તુ ॥ સવત ૧૭૧૨ વર્ષ ફાગણ
સુની છુધ લીપીત શુભ ભવતુ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥ શ્રી ॥ ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ - શુકદેવને તેમના પિતા વેદવ્યાસે યોગ અને જ્ઞાન એ બે માર્ગનો બોલ
આખ્યાનો પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલા છે

કડવા પીસ્તાળીસ છે રાગ, 'ટોહ' અને વલણથી પદબલ બાધેલો છે જે કે
વચ્ચે વચ્ચે 'વલણ' જણાઈ નથી

એક નોંધવાભોગ બાબત રચનસવત વિષે છે અંક ૬૨-થ 'મા તેમ જ જુ ઠા:
દો બાગ ૪ થા મા રચનસવતમાં માસ "માગશર સુદી દ્વાદશી શુરવાર"નો ઉલ્લેખ
છે જ્યારે આમાં "માહાદ્ય સુદી દ્વાદશી શુરવાર" છે આથી જોએ માસ, વાર અને
તિથિ ઉપરથી ઇમેજ પદ્ધતિ અનુસાર સવત-સાનનો નિર્ણય કરે છે, તેઓએ એ વિચારવા
યોગ્ય છે કે લઘીઆની ભૂલથી "માગ"શરને બદલે "માહાદ્ય" સુદ લખાવાથી કે એવો
લખંટો હેરફેર ચવાથી સવત-સાલ ભૂલો આને અને એ એક બ્રાન્તિ ઉપભવનારુ અથવા
વિચારણા કરાવનારુ સ્થાન છે

વિશેષ - ૧ આ આખ્યાન જુ ૩૩ દો બાગ ૪ થામા છપાયુ છે

૨ કવિ બોરસદનો ધારાળો ડોહોના કુલનો છે પ્રતિ ઘણી ભૂતી છે, સવત ૧૭૧૨
માં બાતબોધ લિખિએ લખાયાની છે પ્રસિદ્ધ પ્રતિ કરતા આમાં ધણો પાસતર ભેદ છે

૩ (વડુ માહિતી માટે જુઓ અંક ૬૨-થ(પાનુ ૫૭)વિશેષ ૩-૪

અં. ૬૪-ગ.-સીવરામંડપ-(સીતા-રામ વિવાહ)-વળયો-

(ર. સં.); (લિ. સં. ૧૭૧૪.); પૃ. ૧-૩

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ :

રાગ સાંમેરી: ઇશ્વરસૂતને આરાધીએ : સૂધખૂધનાથ નરેસ :

ઉમઆઅંગથી ઉપનો : પ્રથર્મ પ્રણમૂ ગણેસ :

જનકસૂતા માહા સૂદરી : વર વંચે રઘૂનાથ :

ત્રંબક ટોઢર બાંધીઉ તારે જગ સહૂ જાણી વાત :

આલ : તાંણી ત્રંબક ટોઢર બાંધૂ : અસૂરા ઘેર એનસ વાધૂ :

હારે રાજ જનકે હો માહા જંગ રચીઅ :

તીતુ મહીમા મૈસ્યલ મચીચુ :

પાતાલના પનત(ગ) તેડા : નવવંડના નરપતી મેલા :

તાંહાં ઇશ્વર જીત જોવા આવ્યા : તાંહાં સૂરી નરમૂતી લલા લાવ્યા :

(કડવું ૧ હું)

અન્ત:-દૂહો ॥ ત્રીકમજી ત્રંબક લાજીઉ : અને ગોવંદ સેદેવ વાત :

જનકી પધરાં સીવરા : વર વરાં શ્રી રઘૂનાથ :

જનક તણાં મંડપ માંહાં : વરતો અતી આનંદ :

ગાયે માંત્રતી જનકી : પ્રણાં(મે) પ્રેમાનંદ :

હથેવાલો સીતા તણો : અને સાહો સારંગપાણુ :

કરજોડી વળયો કહે રાએ દીધાં કંનાદાન :

॥ કડવાં ૪ ॥

.....

રામ માતપિતાને પાએ લાગે રે સાંમજી: દુષીઆનાં દાલીદ્ર ભાગે રે દુષીઆનાં: ॥

સીવરા મંડપ જેણે ગાયો રે: રામ રહે તેને સમાયો રે । રાંમ:

રામ સીતા સરખી જોડી રે: એમ કહે વળયો કર જોડી રે એમ કહે: ॥

(કડવું ૫ મું.)

ધતી શ્રી સીવરામંડપ સંપૂરણુ : સમાપ્ત : ॥ સંવત ૧૭૧૪ વરષે સંપૂરણુ :

શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ ॥ છ ॥ છ ॥ છ ॥ છ ॥ છ ॥ છ ॥

વિષયાદિ:-૧. રામચંદ્રે રાજ જનકની સભામાં સ્વયંવરમંડપમાં ત્રંબક ધનુષ્ય તોડી, સીતાને વરી, એ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે. આ પ્રસંગ રામાયણના બાલકાંડના સર્ગ માં છે.

આ આખ્યાનનાં કડવાં ૫ છે. રાગ અને ચાલથી પદબંધ બાંધેલો છે, જો કે, બીજા, ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા કડવામાં રાગ અને ચાલનું નામ આપેલું નથી; માત્ર પહેલા કડવામાં જ રાગનું નામ અને ચાલ છે.

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન છપાયતું નથી પ્રતિ ૧૭૧૪ માં બાનબાઈ લિપિએ લખાયેલી છે પણ તેના ઘણા અક્ષરો જેવા જે, દે, કો, જે, સે, આદિનો મરેડ ગુજરાતી લિપિનો છે 'અલ્લે ભૂવનનું નરેસ' જેવા કવચિત્ ભૂતની બાપાના સસ્કારો પણ જળવાયેલા છે પાનાના અંક મૂળ પ્રતિમા નથી

૨ આ કવિનો 'રણચંડ' (રણચંડ-રામચંદ્ર અને લક્ષ્મણનું રાવણકુબકર્ણ સાથે સીતાજીને ખાજા લાવવા મઠિ લકામાં વચગુ યુદ્ધ) પ્રસિદ્ધ છે અને તે રા રા મનુવાન રણચંડલાવ મળ્યુદાર, બી એ એવ એવ બીએ સે ૧૭૪૦ ની પ્રતિ ઉપરથી વડોદરાથી પ્રેમાનંદના રણચંડ સાથે પ્રકટ કરેલા છે

૩ વળી આ કાવ્ય 'સીતાજીની વેલ' તરીકે જાણીતું છે અને તેની પ્રતિ નદીઆદમાં ઠાણીલક્ષ્મી પુસ્તકરાખામાં છે

૪ આ આખ્યાન સુદર, બાવવાહી અને ઉત્કૃષ્ટ છે

૫ આ જ કવિએ 'સીતાસરેરા' બાવન પદમાં રચેલા છે કવિ પ્રેમાનંદની પૂર્વે થઈ ગયેલા છે, એમ તેના કાવ્યોની સવત ૧૭૧૪ માં લખાયેલી પ્રતિ ઉપરથી તેમ જ બાપાની લઠણ આદિ ઉપરથી સમજાય છે

અં, ૬૪-ઘ.-રુકિમણિહરણ-કૂંઠ; (૨. સં. ૧૬૫૨)-
(લિ. સં. ૧૭૧૭); પૃ. ૧-૧૬

આરભઃ—શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ ૧ ॥ શ્રી સરસવતૈ નમઃ ॥ ૨ ॥ આજ્ઞાન
રુક્ષમણી હર્ષુ ॥ ૩ ॥

રાગ કેહારો ॥ નમો રે નમો શ્રી વીણાએક ॥ સુધ બુધ સુપદાએક ॥
કાએક ॥ માનસ વાએક સ્તુતી કરે રે ॥ ૧ ॥
શ્રી બાલા કુરાલા કાલી ॥ કીપા કરો રે કીપાલી ॥
દયાલી ॥ દાલીદ્ર દુપભજણી રે ॥ ૨ ॥
શ્રી ગુરુચર્યુ કીપા કરે ॥ મુની માનલાવ મનમાં ધરે ॥
ઓચરે ॥ અબીક્ષ હોએ મુજ દીનને રે ॥ ૩ ॥
વૈષ્ણવ ઓતા વીનતી ॥ બહુ પડિતની કરે સ્તુતી ॥
દુર્ભતી ॥ મુઝને દેવ દયા કરો રે ॥ ૪ ॥

વલણુ ॥ કરો દયા કવી મુઠ ફૂંઠ કેહે પતીત પાવન થાઉ ॥
વાસુદેવ રુક્ષમણીહર્ષુ કયા રસ ગાઉ ॥ ૫ ॥
શ્રીમદ્ ભાગવત દશમ સ્કંધ ॥ શ્રી પરક્ષતનો સવાદ ॥
લગત તણા ચીત રજન કરવ ॥ બોની સપુના નાદ ॥ ૬ ॥
(કડવા ૧)

અન્તઃ-(રાગ ધંન્યાસી)

બ્રાહ્મવક્ષઃ પ્રીત રાષે । સહુ માંન માગી જાએ ॥
હવે કયા સંપુરણ થઈ । શ્રી રુક્ષમણી વેહેવાએ ॥ ૧૨ ॥
અશ્ર તાં પરીક્ષત તણુ । શુપદેવનો પ્રસ્તાવ ॥
દુસ્તર તરવા ભક્તને । શ્રી ભાગવંત રસનાવ ॥ ૧૩ ॥
અંધ મારગ પામવા રે । પ્રગટ કીધી જોત ॥
અર્ક ઉદે તીમીર ત્રાસે । અવની થયો ઉઘોત ॥ ૧૪ ॥
તેમ કયા શ્રી જગદીસની । ત્રે તાપ પામે ભંગ ॥
સુણે સીધે સાંભળે ॥ તેને સદા પુરણ રંગ ॥ ૧૫ ॥
પદે પદે નાંમ અવીનાસતુ લે । સદ્ગ થાએ જન્મ ॥
અવસાનકાલે આવતાં । ત્રેહે તાપ પામે ભંગ ॥ ૧૬ ॥
નહી જુએ ગુણ આચાર ગાતાં । ચતુરી વીવેક ॥
હરી નાંમ જાંહાં તાંહાં સોહેલુ । દોહેલુ નહી ક્ષણ એક ॥ ૧૭ ॥
શ્રોતા જન સહુ સાંભલો । કવીતા કેહે ભતીમંદ ॥
સંવત ૧૬૫૨ મુજ ઉપનો આનંદ ॥ ૧૮ ॥
ચૈત્ર સુદી ૧૧ મધ્યાંન મંગલ વાર ॥
પંચાંગ યોગ સુભ માંહે । પૂર્ણ કથાનો વીસ્તાર ॥ ૧૯ ॥
ઋષીકર્મ ઉદીચ્ય વંસે । આનાવલ સ્વસ્થાંન ॥
રામ આપી, બરદ આપી, રથે લેતા નામ ॥ ૨૦ ॥
અધેશ્વરના વાસ પાસે । પૂર્વે સુખા ગામ ॥
ગણેશસ્તુત કૂંઢો કેહે સભાને પરણાંમ ॥ ૨૧ ॥
ગણપતી ભારથી શ્રીચ વૈષ્ણવ ॥ શ્રોતા વગતાને નમુ ॥
તમ પ્રતાપે જે કહું ॥ નીલ નીલ હરી ચરણે નમુ ॥ ૨ ॥
શ્રોતા જન સહુ સાંભલો ॥ જે કરે શ્રી હરી ગાંન ॥
ગણેશસ્તુત કૂંઢો કેહે ॥ પૂર્ણ થયું આક્ષાંન ॥ ૩ ॥

(કડવાં ૧૨)

ષ્ટિ શ્રી રુક્ષમણી હર્ણ સંપૂર્ણ ॥ સંવત ૧૭૧૭ વર્ષે પોષ વદી ૭ શનિ વાસરે
સંપૂર્ણ ભવતુ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ કલ્યાણભરતુ ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-૧. શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધના ઋક્ષમણીહરણનો પ્રસંગ કવિએ આમાં વર્ણવેલો છે. રાગ, વલણ અને કડવાંથી પદબંધ બાંધેલો છે. પરંતુ એક એ ખાસ નોંધવા જેવું છે કે ‘વલણ’ સામાન્ય રીતે દરેક કડવાને અંતે હોય છે ત્યારે આ આખ્યાનમાં દરેક કડવાની ચોથી પાંચમી કડી પછી ‘વલણ’ આવે છે અને તે ‘ઠાલ’ કે ‘આલ’ જગાએ હોવાનું સમભય છે.

૨ આ કવિ સવત ૧૬૪૦ થી ૧૬૮૦ સુધીમાં થઈ ગયો છે તેના પાંડવવિદિ (૨ સ ૧૬૭૭, વિ સ ૧૭૪૧, જુઓ સુરત સાહિત્યપરિષદનો વૃત્તાન્ત, અતર્નું પાનું ૭૮ મું) અને સગાળશાહુ આખ્યાન (૨ સ ૧૬૮૨, વિ સ ૧૭૬૬ જુઓ સુ સા ૫ ૫ અતર્નું પાનું ૮૭ મું) એ બે જાણીતા છે

વિશેષ—આ કાવ્ય કથાયહુ નથી તથા કવિ અનાવવાના સુધા ગામનો હિંદિય બ્રાહ્મણ છે પ્રતિ ઇર્ષ્ય છે, અને કંઈક ખવાયલી પણ છે

અં. ૬૪ ૩-જલધંધર આખ્યાન-શિવદાસ-(૨. સં.),

(દિ. સં. ૧૭૧૭); (અપૂર્ણ); પૃ. ૧-૧૧

આરભ:-શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીસરસ્વતી નમઃ ॥ આક્ષાન જલધરનું લીખ્યતે ॥

રાગ ગોહી ॥ પ્રથમે પ્રણમુ આદી અનત ॥ કીપા કરો શ્રી કમલા કત ॥
યશ આપો ગણપતી ગુણરાએ ॥ પ્રેમ ધરીને લાગુ પાએ ॥ ૧ ॥
પ્રથમે પ્રારભ કરતાં કામ ॥ ગણપતી તાહારુ સમરે નામ ॥
શુભ અર્થે તુને સમરે આહા ॥ કાર્ય સકલ સીધ પામે તાહા ॥ ૨ ॥
તે માટે મેં સમરો આજ ॥ કીપા કરો મુજને ગણરાજ ॥
બ્રહ્માની તનયા સરસ્વતી ॥ મુઝ મુપ વાસ કરો એક રતી ॥ ૩ ॥
ચૌદ લોક માહા તાહારી ક્ષાત ॥ અક્ષર શુધ આપો મુઝ માત ॥
શ્રીગુરુ ચર્ચુકમલ મન ધરી ॥ કથા કહુ જસ આપો હરી ॥ ૪ ॥
એહ કથા ભવસાગર નાવ ॥ સાબલજે ચીત આણી ભાવ ॥
નરકાશુર કેરુ આક્ષાન ॥ જે રણુ મારો શ્રીભગવાન ॥ ૫ ॥
શ્રી માહાભારથ પર્વ વીશાન ॥ તે માહા શ્રી હરીવસ વીશાલ ॥
મહિ અનત ગુણુ ગોવલ્લ તથા ॥ બહુ પ્રાક્રમ તેણે કીધા ધણ્યા ॥ ૬ ॥

અન્ત:-(રાગ મહાર)-ત્રૈલોક વિષે તુને પ્રુજસે ॥ તુવશી તે વન ધરી નામ રે ॥
અતકાસે તાહારા પવથી ॥ પામસે વૈકુઠ ધામ રે ॥ ૯ ॥
એહેતુ કહી કરુણાનિધિ ॥ વૃદા મદી ઉછમ રે ॥
રણુ જલધર જે રથલ પડો ॥ લેઈ આ-આ તેહને સગ રે ॥ ૧૦ ॥
સાદા દેવે સ્તુતી કીધી ધણી ॥ વૃદા તણી તેણી વાર રે ॥
જે સતીધીરામણ સાધવી ॥ ત્રૈ

(કર્તુ ૮ મું)

વિષયાદિ:-૧. અસુર જલંધરને શિવને હાથે હણાવવા વિષ્ણુએ તેની સતી સ્ત્રી વૃંદાને છેતરીને તેના સતીત્વનું ખંડન કીધાને અને તેને પરિણામે રણમાં જલંધર હણાયોને પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં સુદર રીતે વર્ણવાયેલો છે. જૈમિનીના બીમદ્મહાભારતના અશ્વમેધપર્વમાં આ કથા આપેલી છે.

૨. આઠ ઠડવાં હશે. એમ આના અન્ત ભાગથી જણાય છે. આ આખ્યાનનો પદ્યબંધ રાગ, વલણ અને ઠડવાંથી બાંધેલો છે. વચ્ચે હયલો પણ વલણને બદલે છે. ઠાલ કે ચાલ નથી જણાતી, પણ દોઢ છે.

વિશેષ:-૧. આ આખ્યાન છપાયલું નથી. ખંભાતનો વડનગરો નાગર કવિ શિવ-દાસ તેનો કર્તા છે, આ કવિનું 'બાલચરિત' સં. ૧૯૬૭ માં (જુઓ અં. ૫૩ માં) રચાયલું છે તેમ જ સંવત ૧૯૭૩ માં રચેલો દ્રૌપદી સ્વયંવર જૂ. કા. દો. ભાગ ૪ થામાં છપાયો છે. એથી આ આખ્યાન પણ એવા જ અરસામાં રચાયલું હશે.

૩. પ્રતિ છાંડુ છે અને પાનાં ખવાયલાં ત્રણ છે. પાનાં ૬ થી ૩૧ છાંં પડેલાં છે. અંતનું એક પાનું ગયલું લાગે છે. પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખાયેલી છે. જુની ભાષાના સંસ્કારો જળવાયેલા છે.

અં. ૬૫-જહાંગીર યશસ્ચન્દ્રિકા-હિં. એ. કા.-કેશવરાઈ-(ર. સં. ૧૬૬૯);
(લિ. સં ૧૭૫૪); પૃ. ૧-૧૬

આરંભ:-શ્રીગણેશાય નમઃ ॥

સુનર્જ ગનેશ દિનેશ દેશપરદેશ છેમકર ।

અંવરેષ પ્રાનેશ શેસ નપતેશ વશેવર ।

પત્ર ગેશ પ્રેતેશ શુધ સિદ્ધેશ દેવિ અવ ।

વિહંગેશ સ્વાહેશ દેવદેવેશ સ્વગેશ સવ ।

પ્રમુ પર્વતેશ લોકેશ મિલિ કલિ કિલેશ કેશવ હરડ ।

જગ જાહાંગીર સક સાહિ ક્રુષ્ણ પહ્ણ પહ્ણ પહ્ણ રહ્યા કરડ ॥

દૂ. । સોરહસેં ઉનહત્તરા માધવ માસ વિચાર ।

જહાંગીર જસ ચન્દ્રકી કરી ચંદ્રિકા સાર ॥ ૨ ॥

સવૈયા ॥ વરે મયાં યુધ સાહિ હમાવકો । સાહિ સિંધુ પાર કીની કીતી કરવરકી ।

સીલકો સુમેરુ સુદ્ધી સાચકો । સમુદ્ર રન રુદ્ર ગતિકે સો રાહ પાહ હરિહરકી ॥

પાવક પ્રતાપ જિહ્વિ સારી ઢારી પ્રગટ પઠાંનનકી સાહિબી સમૂલી ભૂરિગરકી ।

પ્રેમ પરિપૂરન પીયૂષ સીંચા કલ્પ બેલિ પાલી લીની પાતીસાહી બકબરેકી ॥

અન્ત -ભાગીરથી તરસ્તે કુલ કેશવ દાન દે દાહ દારિદ્ર નિદા હોં
 વેદ પરાંનનિ સોધિ પુરાંન પ્રમાનનિકે ગુનપુરન ગાહોં ॥
 નિર્ગુન નિત્ય નિરીહ નીરજન આંનો હિ એ જગ જાંનિ વૃથા હોં ।
 મેરે ગુલામનિ કેહે સલામ સલામ મતિ સાહિ સલેમહિં ચાહિ ॥૧૮ ॥
 જહાંગીરજૂ જગતપતિ દેસિ ગરો મુપ સાહુ ॥
 કેશવરાઈ જહાંનુ મેં કીયો રાહતેં રાજુ ॥ ૧૯ ॥

इति श्रीमत्सखलभूमडलापडलेश्वर सकलसाहिसिरोमनि श्रीजहांगीरसाहि
 यशश्चन्द्रचद्रिका मिश्र केशवविरचिता समाप्ता ॥ सवत् १७५४ वैशाख सुदी ३
 रवौ लिखितमिद ॥

વિષયાદિ -આદરશાહ જહાંગીરની કીર્તિનું વર્ણન કર્વે મિશ્ર કેશવરાયે સવત ૧૬૬૯
 મા રચેલું છે આનો પદબદ્ધ કવિત, દૂહો, સવેશ્યા આદિથી બાંધેલો છે કાવ્ય હિન્દીમાં
 છે કુલ કડી ૮૯ છે

વિશેષ -અતિ વઢતી છે પાના ૮-૯-૧૦-૧૧-૧૩-૧૪ નથી પાના ૧૬ માની
 પુઠે સર્વે દેવાનાં વાહનોના નામ તેમ જ દેવર્ષિઓનાં નામ, તેમના પિતાના નામ
 સાથે આપેલા છે અતિ બાલબોધ લિપિએ લખાયેલી છે

અં. ૬૬-ક-ગદ્યાપર્વ-નાકર-(૨. સં.)-(લિ. સં.)
 (પૃ. ૨૨; ૨૭-૪૬)

આરંભ:-પહેલાં પાના ગયલાં હોવાથી રીતસરના આરંભ આપેલો નથી)

.. .. નેધ મરાવા હામ ॥ ૧૯ ॥

કહે સંને સાંભલ રે રાજા ॥ નહી બોલુ અની(નૃ)ત, ॥

... (દસમે) દીવરો પીતામહે પડીયો ॥ એહે ન માગા મરતા ॥૨૦ ॥

બીરમ ચરખો નેધ પડો રે ॥ તાહેરે આધી હાર ॥

ચાર દીવસ તાહા જુધ કરી ॥ ને પડો દ્રોણાચાર ॥ ૨૧ ॥

(૨૧) કહન કીધુ તે કારણે ॥ મોટા પાવા મરણુ ॥

ત્રણ દીવસ તાહા જુધ કરીને ॥ પછે પડો રા કરણુ ॥ ૨૨ ॥

મધાને તાહા શબ જ પડીયો ॥ જુધ કર અપાર ॥

જે ગતે તાહારો કુએર વડીયો ॥ તે કટૂ માડી વીસ્તાર ॥૨૩ ॥

બીજી કથા અરીણક પરવથી ॥ સંબેધે કરી એહ ॥

ગઢા પરવ કહૂ વીસ્તારી ॥ શામલીએ રાજા તેહ ॥ ૨૪ ॥

(કર્વા ૩૫)

રાગ કેદારો:-સાં(સં ?) ને વાંણી ઓચરે ॥ રાજ તે વાંણી શવણે ધરે ॥
મોટા રે જોધા તાં ધરણુ દલા રે ॥ ૧ ॥

ચાલ-મોટા જોધા તો ધરણુ દલીઆ પરવત શરવા પ્રોઠ ॥

પછે તારો કુએર થએ(૧) એપણો ॥ થઈ રહેો દીગમ્હ ॥ ૨ ॥

અન્ત:-

(કડવું ૪૫)

પાંડવ ધંધોલે કર ધરી ॥ સૂં ભાઈ પ્રાણુ ગચ્છા નીશરી ॥ ૬૪ ॥

ભાઈ દૂરજોધન પાખેસૂં થશે ॥ રવીકુલ કેહી પેરે ઉગશે ॥ ૬૫ ॥

કેમ રહેશે મારુત ને ચંદ્ર ॥ કેમ ધરા ધરશે નાગેન્દ્ર ॥ ૬૬ ॥

એ દૂખ તો નથી જાતૂં શદ્દ ॥ કોહો સંજોએ કેમ વાલૂ હમયુ ॥ ૬૭ ॥

ચાલોની જમએ તેણે દાર ॥ જાહાં પડો દૂરજોધન કુમાર ॥ ૬૮ ॥

જેણે સ્થાનિકે સૂત પડીઓ હશે ॥ તે દીઠે નેહું તાપ જ જશે ॥ ૬૯ ॥

માહારો વાલો વલવલતો ગચ્છો ॥ શો ભાઈ સૂત અવગતીઓ થઓ ॥ ૭૦ ॥

શંજોએ કેહે રાજ અવીધાર ॥ પૂત્ર પદારથ પામો ચાર ॥ ૭૧ ॥

શાંતીધ શામી કૃષ્ણ પાવન ॥ મૂકતી હવી રાએ દૂરજોધન ॥ ૭૨ ॥

કેહે કવી નાકરે કર જોડી કદ્દ ॥ ગદાપરવ પરીપૂરણુ થયુ ॥ ૭૩ ॥

દૂરજોધન પડ્યો જોડલે ॥ ગદાપરવ શંખૂ તેડલે ॥ ૭૪ ॥

માહાભારથ જોકા શાલલે ॥ તેહના પાંચ પાતીક પરજલે ॥ ૭૫ ॥

જોકા શાલલે નર ને નાર ॥ તે પૂતરપે ન પામે શંશાર ॥ ૭૬ ॥

કેહે નાકરે માહારી બુધ રેખ ॥ શાંભલજો વલી કહુ વીશેખ ॥ ૭૭ ॥

॥ કડવાં ૪૧ ॥

૪૮મી શ્રી ગદાપરવ શંપૂરણુ સૂત લવતુ ॥ કલાણુમસ્તૂ ॥ શ્રીરસ્તૂ ॥

વિષયાદિ:-૧ કવિએ શ્રી મહાભારતના ગદાપર્વનો સાર આમાં ઉતારેલો છે. આરંભના ઉલ્લેખથી સમજાય છે કે, નાકરે, સભા અને પછી વનપર્વમાં રચેલું અને પછી વિરાટપર્વ અને તે પછી ભીષ્મપર્વ, દ્રોણપર્વ, કર્ણપર્વ, આદિ પર્વો છોડી દઈને ગદાપર્વ લખેલું છે.

૨ કડવાં ૪૧ છે. રાગ અને કડવાંથી પદ્યબંધ બાંધેલો છે; ચાલ કે દાલ, ઉચલો કે વલણુ જણાતાં નથી.

વિશેષ:-૧ આ પર્વ છપાયેલું નથી. પ્રતિ જીર્ણ અને જુની છે. પહેલાં ૨૧ પાનાં નથી અને આ આખ્યાનનાં બે કડવાં તથા ત્રીજાની ૧૬ કડી પડેલી છે. તેમ ૨૩-૨૪-૨૫-૨૬ પાનાં એટલે એણે કડવું અટક્યું, ૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧ અને ૧૨ સું અટક્યું કડવું નથી. નરીયાદ કાલીલક્ષ્મી પુસ્તકશાળામાં આની એક અખંડ પ્રતિ છે.

૨ આ કવિતા સભાપર્વ અને વિરાટપર્વ સંબંધી તેમ જ કવિની ઓળખ આદિ મટિ જુઓ અં. પદ-ખ વિશેષ (પાનાં ૪૬-૪૭) તથા અં. ૬૪-ક. (પાનાં ૬૦-૬૧).

અં. ૬૬-અ-અશ્વમેધ(યુવનાશ્વ)ની કથા-વિષ્ણુદાસ-
(૨. સં.)-(લિ. સં.)-(પૃ. ૪૭-૫૮)

આરભ -શ્રીગણેશાયે નમ ॥ શ્રીસરદાયે નમ ॥ આય આસ્વમેધની
કથા લખી છે ॥ જોવનાસ્વનુ આપાન ॥

રાગ રામગ્રી -

પ્રથમે પ્રણમ સીધધુધ કથજી ॥ અથ દૂરમતીનો આણો અતજી ॥
વીધન વીનાસન જે જસવતજી ॥ પૂરો માહારા મનના મનોરથજી ॥ ૨ ॥

દાન-મનોરથ માહારા મનના અસ્વમેધ પૂરો આજ ॥

સુભ કારજ વુજ સમરીએ ॥ સ્વામી તે સી ગુણરાજ ॥ ૩ ॥

માહામદધી હૂ નવ વીહૂ ॥ મક્ક સુખ અક્ષર ગુણવાણુ ॥

ગૌરીનદન ગજવદન ॥ મુઝ શીશ મેહેલો પાણુ ॥ ૪ ॥

અસ્વમેધ તણી કથા કહુ ગાવા મન ઝોવાસ ॥

તૂ કીપા મુઝને કરએ સહી કર જોડી કેહે વીષ્ણુદાસ ॥ ૮ ॥

માહુરા શ્રી ગુરુને ચરણે નમી હરીભટને લાણુ પાએ ॥

જે થકા સુભ મતી પામીએ દૂરમ(ત) પલાએ ॥ ૯ ॥

અન્ત -રાગ પ્રભાતી -

તે હૂ વુઝને કહુ જીપાએ ॥ જૈમુની કેહે જનમેજે રાએ ॥ ૧૩ ॥

અશ્વ એણી પેરે આણે સહી ॥ તે કથા મેં વુઝને કહી ॥ ૧૪ ॥

જોવનાસ્વનુ એ આખાંન ॥ કથા અતોપામ પરમ નીધાત ॥ ૧૫ ॥

પણુ અરથ જૂઝત કેહેતાં નવ બહુ ॥ હવે રાગ મરઝાદા કહુ ॥ ૧૬ ॥

રામગ્રી, કેદારો સહી નર, મેવાડો ને મહલાર ॥

ગોડી સામેરી અતીશાર ॥ ૧૯ ॥

વસત ને વલી આશાવરી ॥ વેરાડી જૂગતે વીસ્તારી ॥

ધવલ ધનાશી શોખા ધણી ॥ આદોવજ બાબા અને મારુણી ॥

ઠાઠાલેરો, ધન્યાશી, વલી ॥ શોરડી બહુ ગુણે આગલી ॥

દેસાખ ને પ્રભાતી સહી ॥ વીશ રાગ મરઝાદા કરી ॥

ત્રેવીસ હડવા કેહેવાએ ॥ પદ ત્રણચોરે શતર થાએ ॥

જેઠા સાલસી નરને નાર ॥ તેહેનુ વાજ્યુ પૂરે મોરાર ॥

ગાત મન ઉપજે આનદ ॥ અવીચન પદ આપે ગોવદ ॥

આણખે કીધો અહાંશ ॥ બેહુ કરજોડી કેહે વીરનુદાસ ॥૨૬॥

કડવાં ૨૩ ॥

પતી શ્રી જોવનાશ્વની કથા શંપૂરણ સમાપત ॥ ૫૬ ઝમકે ૩૯૮ ॥

વિષયાદિ:—૧ યૌવનાશ્વ રાતનું આખ્યાન ભૈમિનીકૃત અશ્વમેધના આધારે કવિ વિષ્ણુદાસે રચેલું છે. મહાભારતના યુદ્ધમાં થયેલી હિંસાથી મુગ્ધ થવા માટે અશ્વમેધ યજ્ઞ આરંભવાની સૂચના શ્રી વ્યાસ તરફથી મળતાં, પાંડવોના પૂર્વજ યૌવનાશ્વે કરેલા અશ્વમેધ યજ્ઞનું વર્ણન આમાં આપેલું છે.

૨. કડવાં ૨૩ છે રાગ, ટાલ અને ઉપલાથી પદબંધ બાંધેલો છે. જો કે વચ્ચે વચ્ચે ‘ઉપલો’ જણાતો નથી.

૩ કવિ કેહે છે તેમ રાગ વીસ અને કડીઓ ૩૧૭ થી પદબંધ એણે બાંધેલો, પણ પાછળથી કડીઓ વધી ૩૯૮ થયેલી છે એમ લાલીઆનું લેખન સૂચવે છે. કવિએ ભૈમિનીકૃત અશ્વમેધ બહુધા આખુંજે સુભરાતીમાં ઉતારેલું જણાય છે.

વિશેષ:—૧. આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રતિ જૂની છે, સુભરાતી લિપિએ લખાયેલી છે. જો કે ‘ક’ આદિ અક્ષરોનો મરોડ બાલ્યબોધ લિપિનો છે. વચ્ચે પાના ૫૧ માનો પાછલો ભાગ ખીજ કલમે લખાયેલો જણાય છે, ૫૨ મું પાનું અડધું ફાટી ગયું છે.

૨. કવિ વિષ્ણુદાસ ખંભાતનો વડનગર નાગર છે. તેનો ગુરુ હરિભટ છે, એમ તેણે (ઉપર ૯ મી કડીમાં જણાવેલું છે.) આ નામાવલિમાં તેના ખીજ અન્યો આવેલા છે. જુઓ અં. ૫૨-ધ, અં, ૫૩-ગ, અં. ૫૪-ખ, ચન્દ્રહાસાખ્યાન અને ૫૨ હ. હરિશ્ચન્દ્ર પુરી.

અં. ૬૬-ગ-લીમહાસ્યની કથા-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.

(લિ. સં.); (પૂ. ૫૮-૬૫)

આરંભ:—શ્રીગણેશશાસ્ત્રે નમઃ ॥ અથ શ્રીલીમહાશની કથા લખી છે ॥
રાગ કેહરો:—સ્તવન કર શ્રીગૂણરાએ ॥ પ્રેમ શહીત લાગૂ પાએ ॥

જેમ જાએ અવીદા માહારી રે ॥ ૧ ॥

લંબોદર લીલાધારી ॥ શી શોભા વણુવૂ તાહારી ॥

સૂખકારી આપો સૂમત કીપા કરી રે ॥ ૨ ॥

ઢાલ:—કીપા કરીને મૂને શ્વભ મતી આપો ॥ એ એ અરજ વીધાસ ॥

વીધનહરણુ ગૂણુ વીર વીનાએક વાંછીત ફલ દાતાર ॥ ૩ ॥

જૂગ ધાત્રી જીવાત્ર વશે ઝડ ઝાડ જૂગત જનં જાણી ॥

વીરનુદાસ વંદી ૫૬ પાવન વંછે અવીયલ વાંણી ॥ ૧૦ ॥

હેતવંત હરીભટ જે શ્રીગુરુ શકલ આપદા હરણુ ॥

કથા તણો આરંભ જ કીધો ॥ પ્રણમી તેહેનાં ચરણુ ॥ ૧૧ ॥

(કડવું ૧ હું)

અન્ત-રાગ ધવધનાથો -

જૈમુન વાણી ઓચરે ॥ રાગે જનમેજેએ અવીધારજી ॥

રાગે જોધ શરત આગલા રક્ષા જગત વીખે તોખારજી ॥
 શુભટ જોધ શર્મી પરહરે તેહેનો ન લહુ પારજી ॥ ૧૮ ॥
 ચોહોદશ જોધા અરવ નીહાવે હરખે હૈધડા માહેજી ॥
 તેણે શમે તે અનુશાલવ દાનવ આગ્યો તાહેજી ॥ ૧૯ ॥
 જૈમૂની કેહે તે અનુશાલવ અરવ હરીને જાશેજી ॥
 તે દેત સાથે પાડવને જુધ ધણેએ યાગેજી ॥ ૨૦ ॥
 પાડવને ઘેર હરી આખાનો વ્રજને કાહો ઉપાએજી ॥
 એહે કથા અહીંથી રહી રે શુભ જનમેજે રાગેજી ॥ ૨૧ ॥
 એકમના જે શાલસે તેહેની પોએ આસજી ॥
 તેહેને કીજીજી કોપા કરે કર જોડી કેહે વીરનુદાશજી ॥ ૨૨ ॥

૫૬ ૨૫૮ ॥ કડવા ૧૦ ॥

૪લી શ્રી બીમહાશ શપૂરજી ॥ શમાપત ॥ કર્વાણુમસ્તુ ॥ શ્રીરરત્ન ॥ ॥

વિધયાદિ-૧ સુધિદિર રાગ વ્યાસની આજ્ઞા લઈ અશ્વમેવ યજ્ઞ આરબવાનો વિચાર કરી, શ્રીકૃષ્ણને તેડવા ભીમને મોકલ્યે છે, અને તેમને તથા યાદવ સ્ત્રીઓ આદિને દ્વારાવતીથી સાથે આજ્ઞાતા રસ્તામાં કૃષ્ણની માયાપટનાનો અદ્ભુત પ્રકાર જોમની નજરે પડે છે, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે

૨ જૈમિની અશ્વમેધના આધારે આ આખ્યાન પ્રવિએ ખારેલુ છે

૩ કડવા ૧૦ છે રાગ, ટાલ અને ધ્રુવસાથી પદબધ બાધેલો છે કડી ૨૫૮ હોવાનું લાહીઓ જણાવે છે કવિએ પોતાની રીતિએ રાગ, પદબધ સખ્યા આદિનો કોઈ નિર્દેશ કરેલો નથી

૪ ઉપલા અ ૧૮-ખ ના અનુસધાનમાં આ આખ્યાન છે વિરોધ મટી જુઓ ઉપર અ ૧-ખ નો વિરોધ

વિરોધ આ આખ્યાન ઉપાયુ નથી શુભશાની લિપિએ લખાયલું છે, છતાં કેટલાક અક્ષરોનો મર્યાદ બાવબોધ લિપિનો છે

અં ૬૬-ઘ-અનુશાલવનુ આખ્યાન-વિધયુદ્ધાસ-(૨ મ.)-
 (લિ મ)-(પૃ. ૬૫-૬૬)

આરભ -શ્રીરામજી યત છે ॥ શ્રીગણેશાએ નમ ॥ આદર્શાનુ અનુશાલવનુ ॥
 રાગ રામગ્રો -પ્રથમે પ્રજુમૂ ગણપતી રાગેજી ॥ પાતવતીસૂત લાગૂ પાએજી ॥
 હથરાહની સરસ્વતી માએજી ॥ અને મુજને કરે કીપાએજી ॥ ૧ ॥

હાલ-કીપા મુંઝને કરો અંગે માગું છું એહ માંન ॥

તારી કીપાએ કરી કહૂ અનૂશાસવતુ આખ્યાંન ॥ ૨ ॥

શારદા માતા પ્રરજે માદારા તે મનની આશ ॥

તુ કીપા મુંઝ કરજે સહી કર જોડી કહે વીરનૃદાસ ॥ ૩ ॥

જૈમુંત વાંણી ઝોચરે તૂ જનમેજે અવીધાર ॥

પાંડવ જન્મ આરંભીયો હસ્તીનાપુર મોઝાર ॥ ૪ ॥

(કડવું ૧ છું)

અન્ત:-રાગ દેશાખ:-

જૈમુંત વાંણી ઝોચરે ॥ શાંભલ શા સૂરાએ ॥

અનૂશાસવના આઠાંનને તુઝને કહેા મહીમાએ ॥ ૯ ॥

શ્રીકૃષ્ણ કરી કીપાથી હયે પામીયો મહીપાલ ॥

વલી મૂકવો શહી તે કીપા શ્રીગોપાલ ॥ ૧૦ ॥

એકાદશ કડવાં થયાં ॥ બિલાસ પામું નંન ॥

નવ રાગ રંગ તેહમાં પદ રાત એક પંચાવન ॥ ૧૧ ॥

એકમનાં જે શાંભલે ॥ ગૂણુ ગાએ પ્રેમે કરી ॥

વીરનૃદાસ કહે તેહેનાં જનમનાં માહાપાપ છોડે શ્રીહરી ॥ ૧૨ ॥

(કડવાં ૧૧)

વિષયાદિ-૧. અશ્વમેધ યજ્ઞ આરંભવા અગાઉ યજ્ઞના અશ્વને અતુશાલ્ય દ્વેષ, યોતાના ભાઈ શાલ્યને યુધિષ્ઠિરે મહાભારતના યુદ્ધમાં માર્યાના વૈરનો અદલો લેવા અશ્વ ઉપાડી ન્ય છે અને શ્રીકૃષ્ણની કૃપાથી તે પાછો અર્જુનાદિને પ્રાપ્ત થાય છે, એ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે.

૨. જૈમિની કૃતઅશ્વમેધના આધારે આ આખ્યાન કવિએ રચેલું છે.

૩ કડવાં ૧૧ છે. નવ રાગ અને ૧૫૫ પદ છે. પદ, રાગ અને ઉપલાથી પદબંધ બાંધેલો છે. જો કે વચ્ચે વચ્ચે ઉપલો નજીકો નથી.

૪ લહીઆએ પદસંખ્યા નેધેલી નથી.

વિશેષ:-આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે, કેટલાક અક્ષરોનો મરોડ બાલજોષ લિપિનો છે.

અં. ૬૬-૭-અશ્વપ્રયાણ-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.)-

(લિ. સં.)-પૃ. ૬૬-૭૧

આરંભ:-શ્રીગણેશાએ નમા ॥

રાગ કેદારો ॥ જૈમુંત રૂક્ષ વાંણી એણી પેર કહે ॥ જનમેજે શંભુ ધરે ॥

અથ દેહેવા એક તાં જોહેનાં શંભુ રે ॥ ૧ ॥

અનુશાસવ ઝીતો સહી ॥ તેહ કયા તૂઝને કહી ॥
અહી ઘોડો લાવા પોતા તણો રે ॥ ૨ ॥

દાલ ॥ અહી ઘોડો મદીરમા લાવા આનદ અગ ન માએ ॥
જેજેકાર હવો હસ્તીનાપૂર ॥ યુધ્ધ જનમેજેરાએ ॥ ૩ ॥
(કડવુ ૧ હુ)

અન્ત - રાગ જોડી ॥

કુખ્ય જૂઠીરદર પાછા વસા ॥ સૂઝટ વીર હએ સાથે વસા ॥ ૨૨ ॥
જૈમૂની કેહે જનમેજે રાએ ॥ હસ્તીનાપૂરયો હરો હવે જાએ ॥ ૨૩ ॥
માહીભતી નગરી છે જાહે ॥ પ્રથમ અસ્વ પોહોતો યયો તાહે ॥ ૨૪ ॥
જેણી પેરે ઝન આરમો સહી ॥ તેહ કયા મેં તૂઝને કહી ॥ ૨૫ ॥
પારથને તો મન હિલાશ ॥ એહ કરનેડી કેહે વીરનૂત્તમ ॥ ૨૬ ॥
કડવા ॥ ૨ ॥

સપૂરણુ ॥ રમાપત ॥ કલાણમચત્ર ॥

વિષયાદિ - અશ્વમેધ યજ્ઞનો આરભ કરી યુધિષ્ઠિર અર્જુન આદિને અશ્વ સાથે
પ્રયાણ કરવા યોગ્ય સૂચનાઓ સાથે આજ્ઞા કરે છે, એ પ્રસંગ આખા વર્ણવેલો છે
કડવા ૨ છે રાગ, દાલ અને 'હથવા'થી પદજથ્થ બધાયેલો છે આખા પદસખ્યા
આદિનો નિર્દેશ કાયએ કયો નથી
વિશેષ - આ આખ્યાન હયાવગુ નથી જૈમિનીદૃષ્ટ અશ્વમેધનું જ આ પ્રસંગ
છે શુ રાની વિધિએ લખાયેલું છે

અંક ૬૬-ચ-નીલકંઠજનું આખ્યાન-વિધગુહામ-(૨. મં.)-
(લિ. સ.)-પૃ. ૭૦-૭૫

આરભ - શ્રીગણેશ શાએ નમા ॥ આખ્યાન લીલકંઠજનું ॥

રાગ કેદારો ॥ પ્રથમે સમૂસતને ધાએ ॥ ચરણકમતે ચીત લાઇએ ॥
ગાઇએ ગૂલ જૂગત આદર કરી રે ॥ ૧ ॥
લમસૂતા માએ વરસતી ॥ રોવે નરમૂની ઝતી ॥
મુઝ મની આપો માત દયા કરી રે ॥ ૨ ॥
દાલ ॥ દયા કરી મુઝને મન આપો પૂરો મનની આય ॥
વાણી વીએ વચ્ચો ઝગદના કેહે રોવક કરી વિન્નદાસ ॥ ૨ ॥

પ્રથમ અશ્વ કોણુ રાએ જાધા ॥ કવણુ નગર ગયો તેહ
હીપા કરી ઝૂને કાહો હૃષી જૈમૂન પૂજૂ હુ એહ ॥ ૧ ॥

અન્તઃ-(દેશાખ)

નીલધ્વજ રાજા તણું ઉતંમ આખાંન એહ ॥
જૈમૂન કહે રાએ જનમેજેને કહું તૂઝને તેહ ॥ ૨ ॥
રાગ નવ કડવાં એકાદશ સૂખદાએક પરંમ નીધાંન ॥
એકશેા બાશેટ પદ વીએ મે કહું આખાંન ॥

ઉથલો ॥ આખાંન ઉતંમ જે કયા નરનાર જે રાવણે ધરે ॥

વીરનૃદાશ કહે તે સરવને કીરનદેવ કીપા કરે ॥

સંપ્રણુ ઇતીશ્રી નીલધ્વજનું સંપૂરણુ પદ ૧૮૧ કડવાં ૧ ॥

વિષયાદિઃ-અશ્વમેધ ચાતુ યતા અશ્વને તેના પ્રયાણમાં પ્રથમ ગાદિખનીના નીલધ્વજ રાજાએ રાક્ષસાં અર્જુન તેને યુદ્ધ કરી હરાવે છે, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે. કડવાં ૧૧ છે. નવ રાગ છે અને ૧૮૨ પદ છે. જૈમિનીકૃત અશ્વમેધનું જ આ ચાતુ પ્રકરણ છે.

વિશેષઃ-આ આખ્યાન પ્રકટ થયલું નથી. ગુજરાતી લિપિએ લખાયલું છે.

અં. ૬૬-છ-ચંડીનું આખ્યાન-વિપણુદાસ-(૨. સં.);

પૃ. ૭૫-૭૮

આરંભઃ-શ્રી ગણેશાએ નમ ॥ આખાંન ચંડીનૂ ॥

રાગ કેદારો ॥ પ્રથમે પ્રણમૂ ગજમૂળ સ્વામી ત હરો દારુણ દુઃખ ॥

માદા સૂખ આપો મૂને અતી ધણું રે ॥ ૧ ॥

શ્રંમસૂતાં શરસ્વતી માએ કરજોડી લાગુ પાએ ॥

જેમ થાએ ચરીત્ર નાર ચંડી તણું રે ॥ ૨ ॥

લાલ ॥ ચંડી કેરું ચરીત્ર કહું મા પૂરો મંત્રની આશ ॥

મૂઝને કયા કરો લુગદંએ કહે શેવક વીરનૃદાશ ॥ ૩ ॥

જૈમુન રખી વાંણી એમ બોલા ॥ શૂણુ જનમેજે રાએ ॥

મહીખમતીધી હએ વર મેહેલો ॥ શરવે પૂડે પલાએ ॥ ૪ ॥

તાંદા સ્થકા દ્રાંધાસલ ઉપેર ચાલો તે તોખાર ॥

તાંદાં પ્રોઠ શલા સંઘાતે ધણવા લાગો શારોધાર ॥ ૫ ॥

તે શલા સંઘાતે બંધ થયો રે ॥ પાંડવનો હએ જેહ ॥

તોર પારથા મંત્ર માંહે વીમાશે ॥ કારજ કહે શૂં એહ ॥ ૬ ॥

અન્તઃ-(દેશાખ) જૈમૂન રખી વાંણી વદે ॥ શાંભલ જનમેજે રાએ ॥

એ ચંડીના આખ્યાનનો ॥ તૂઝને કહે ઉપાએ ॥ ૧૫ ॥

તાહા સ્થકો હએ વર મેહેલીઓ શરવ રોન પૂઠે પલાએ ॥
 ચપાપૂર વીળે ઝરો હુશકેત જહાનો રાએ ॥ ૧૬ ॥
 શખેપ માન કયા કહી ॥ આધો નથી વીસ્તાર ॥
 રાગ કડવા અસ્ત પદ એક મો ઉપેર ચાર ॥ ૧૭ ॥
 ઉથલો ॥ એકસો પર ચાર પદ જે ગાએ સૂણે આદર કરી ॥
 વિસ્નૂદાગ કહે તેના જનમ કરા પાપ છોડે શ્રી હરી ॥૧૮॥
 કડવા ૮

પદ ૧૬૪ ચઠીનુ આખાન રાપૂરણુ ॥ કર્વાણુમશતુ ॥ ચલવશતુ ॥

વિષયાદિ-એક અવળ ચડી સાક્ષાત્તી જાણિપતિની આજ્ઞા વિરુદ્ધ જ વર્તન
 કરતી હતી, તેને શિલા યદને રણુમા ખડવાનો શ્રાપ લાગ્યો હતો તેને અર્જુનને હાથે
 ઉદ્ધાર થવાને અનુગ્રહ થયો હતો તેથી આ શિક્ષારૂપ અવળચડીએ અર્જુનના અશ્વને
 ફેંચી અને તેના ઉદ્ધાર થયો, આ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે અશ્વમેધ પર્વનો જ આગળ
 ચાલતો આ પ્રસંગ ભૈમિનીના અથને આધારે બાધેલો છે

કડવા ૮ છે રાગ ૮ અને પદ ૧૦૮ છે રાગ અને ઉથલાથી પદબદ્ધ બાધેલો છે
 વિશેષ-આખ્યાન છપાયુ નથી પ્રતિમા ૭૪ મા પાના ઉપર વચ્ચે પડત બે
 લીટી ખીણ કલમે લખાયલી છે પ્રતિની લિપિ ગુજરાતી છે

અં, ૬૬-જ-સુધન્વાનુ આખ્યાન-નાકર-(૨. સં.);
 (લિ. સં.)-પૃ. ૭૮-૯૭

આરભ-આખાન સુવવાનુ લખુ છે શ્રીમદ્દેશ શાહે નમ ॥
 શ્રી રાગ કેદારો-રાએ જનમેજે પ્રશન કરે રે ॥ તા તુ રુખી છે પ્રોઢ ॥
 જૈનુનીની કયા સાભળતા ॥ હુ થયો દીગમોઢ ॥ ૧ ॥
 માહારે પૂરવજે સર રાજ કીધુ ॥ અરવમેધ તા જાગ ॥
 એકાતરશો દૂલ ઓધારા ॥ હુ મોટા ચોભાગ ॥ ૨ ॥
 મહીખમતીથી અરન મૂકાવો તે નીવધ્વજ કંગે પ્રાને ॥
 અરજુનને રથ ફીરન ચારથી ॥ જે દરે તે જાએ ॥ ૩ ॥
 તાહા યદા તે તૂરી મૂકાવો ॥ આવો અપકપૂર દેશ ॥
 તે દેરાનો રાજા કેહેલો તે કહીએ ॥ સાંભળતા નીરપાપ જ યાગે ॥૪॥
 (કડવુ ૧ હું)

અન્ત-શતવતી રહીઆત થે ॥ ધનધન માહારી દૂખ ॥
 પૂત એહવા પ્રશ્ના ॥ જે દૂર પનાર્થ દૂખ ॥ ૧૦ ॥
 એકાતેર દૂલ ઓધારા ॥ તે માહાવ ઉપરે મન ॥
 માહારે મન જે એક હતુ ॥ તેહવા પાપી તન ॥ ૧૧ ॥

ભગતવછલ ભૂધરા ॥ ભગત દેશે તાત ॥
 કવલ આ રસીઆત થૈ ॥ ધન ધન માદારા બ્રાત ॥ ૧૨ ॥
 પ્રભાતવતી આનંદ પામી ॥ ધન મુઝ અવતાર ॥
 વચન માદારું પાલકિ ॥ સ્વામી ઉતારા પાર ॥ ૧૩ ॥
 જૈમૂનીકંત ભારથ કથા ॥ જનમેજેશંવાદ ॥
 પૂર્ણુ પૂરજે જે કહું તે ॥ તે અહં ઓલાશ ॥ ૧૪ ॥
 એકમંતા જે કા એ સાંભલે ॥ જેહ તાંહાં નર ને નાર ॥
 કવી જન વાણી આચરે ॥ તેહ તાં પાંમે પાર ॥ ૧૫ ॥
 જૈમૂનીકંત એ કથા ॥ તે ગાએ મન ઓલાશ ॥
 કહે નાકર મેં પ્રણવી ॥ આનંદે અતીહાશ ॥ ૧૬ ॥
 (કડવાં ૨૭)

ઇતી શ્રી આખ્યાન સુધનવાનું શંપૂરણ શંભાપત ॥ શ્રી કીરન કીપાના
 થકીએ એ લખૂ આખ્યાન ॥ કડવા શતાવીશ પદ છશે ને છએ રાગ ચૌદ ॥
 સંવત ૧૮૦૨ ના ભાદરવા વદી ૧૧ ને વાર રવીએ શંપૂરણ લખૂ છે ભારુડી
 મધે પા. મીઠા જોગીએ લખૂ છે લખનારો ધણું મૂરખ છે એવી મત હૂતી
 તેવૂ લખૂ છે લખનારને દોશ દેશે મો ॥ ખરું જોડુ જોધને વાંચજો ॥
 પા. મીઠા જોગીના ચોપડો છે જે વાંચવા લેઈ જાએ ને ઓલવે તેહને
 શ્રીપરમેશ્વર પૂછે શહી ॥

વિષયાદિઃ-૧ અર્જુનના અશ્વમેધના અશ્વને રોક્યાથી સુધન્વાના પિતા અને
 સુધન્વા સાથે યુદ્ધ મળ્યાનો અને બન્નેય દુષ્ણુબદ્ધ હોવાથી અર્જુનને અતિશય સંકટ
 લેઈ પછી દુષ્ણુદ્વેષથી જ વિજય મળ્યાનો પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે.
 જૈમિનીકૃત અશ્વમેધના આધારે આ આખ્યાન રચાયલું છે.

૨. કડવાં ૨૭ છે. રાગ, ઠાક અને હયલાથી પદબંધ બંધાયેલો છે. ઇતિશ્રીમાં
 ચૌદ રાગ અને ૬૦૬ પદ હોવાનું જણાવેલું છે.

વિશેષઃ-૧. આ આખ્યાન છપાયલું નથી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ પઢેલના હાથે
 લખાયેલી છે.

૨. અહીં નોંધવા યોગ્ય બાબત એ છે કે આ આખ્યા ચોપડામાં અશ્વમેધનું
 વ્યાખ્યાન હોવાથી અને વિષ્ણુદાસવાળું સુધન્વાનું આખ્યાન અહીં પ્રાપ્ત થવાથી કવિ
 નાકરનું આખ્યાન આમાં દાખલ કરેલું છે.

અં. ૬૬-ઝ-લીપાણુ પ્રેમલાનું આખ્યાન-સુકુંદ-

(૨. સં. ૧૬૮૧);-(લિ. સં.)-પૃ. ૬૮-૧૦૨.

આરંભઃ-શ્રી ગણેશશાહે નમા ॥ અથ આખ્યાન બીખંણુ પ્રેમલાનું
 લખૂ છે ॥

રાગ જૈદારો ॥ ગીરીતંત્રા ગજમૂખના સેવકના ઠાસો હુખ ॥

અતી સુખ આપો સૂલ સ્વામી શ્રી રે ॥ ૧ ॥

લખ લાલ એ તમ તન ॥ સૂધ ખૂધ અત પાવન ॥
અનુદીન ધાતા અધઝ વામીએ રે ॥ ૨ ॥
કર ફરશી મોદીક આહાર ॥ શીર રોવનાનો ભાર ॥
ઝમકાર ઝરેલો ધૂરધરી અતી ઘણી રે ॥ ૩ ॥
મોદીક વાહન દુદાલ ॥ એકદત સુદાલ ॥
હૂ ખાલ કહૂ રતૂત તેહ તણી રે ॥ ૪ ॥

ઠાલ ॥ કર રતૂત પણ મદ મતી માહરી શીઝે કરે વૂ ચાર ॥
કચીન માન કથા પાડવની અધમેધ મૂઝાર ॥ ૫ ॥
લકરનન પયમે પ્રણમુ ॥ માગૂ વર વીખાત ॥
નૃગમ કથા કેહેવાને ધૂ ॥ મઝ શીર દેઝો હાય ॥ ૬ ॥
એક પ્રેમલો ને બીજો લીખણુ ॥ રાખગ એહુ ॥
ભર જૂઝદીશ તણી કરણીએ ॥ કહૂં વીસ્તારી તેહ ॥ ૭ ॥
ગૂરુ મૂલક મોહન છે ॥ માહારે તેહને કરે પ્રણામ
જેહ તણી કીપાએ કરી ॥ માહારા મનની પોહોએ હામ ॥ ૮ ॥

(કડવુ ૧ કું)

(દિશાખ) ગોપી રાઝ પઝે નીઝ પૂર કેરે બહુ ધન લીધુ હાય ॥
અનેક મણી માણેક લેઈ આલી ॥ મજ રથ હેએ બહુ હાય ॥ ૧ ॥
હવે તાહા રથકો તે અરવ ચાલરો ॥ વીખમે દશ બહાં રોએ ॥
લીખણુ રાખશ તણી કથા ॥ બૂધમાને બેલીશ રોએ ॥ ૭ ॥
તથા કાગી રાખશ તે પૂરમાં પ્રકામનો નહી પાર ॥
ઉર આઉમે રાખીતી ॥ વટી તેહ તણી કહૂ વીસ્તાર ॥ ૮ ॥

ઉપયો ॥ તેહ તણે કહૂ વીસ્તાર ॥ એમ જૈમૂન રૂખી બોતા ચરી ॥
કરે જોડી દાવ મૂકુંદ કેહે એ કથા પરીપૂરણુ યષ ॥ ૯ ॥

કડવુ ૭ ॥

અન્ત - (દિશાખ)

જૈમૂન વાગી ઝોચરે ॥ રાએ કહૂ વૂઝને બેહ ॥
એ કથા બેહ પૂણુ યષ ॥ લીખણુ પ્રેમલા એહ ॥ ૨૧ ॥
અડીયો હએ ઝાચે રટી ॥ માગીપૂઠ નગર મોઝાર ॥
તાહા રાજ બ્રહ્માનુન કં ॥ તે કહીય ચહૂ વીસ્તાર ૨૨ ॥

શંવત શોભ એકાદશીએ ॥ ઉત્તમ કારતક માસ ॥

ત્રયોદશી દીન પુરણ કરી એ કથા મન ઉલાસ ॥ ૨૩ ॥

રાગ ને કડયા એકાદશ ॥ પદ પુરણ બેશ વીસ્તાર ॥

એ કથા બેહુ પૂરંણ સાંભલે નર ને નાર ॥ ૨૪ ॥

ઉથલો ॥ સાંભલે જે નર ને નાર તે ન અવતરે અભવાશ ॥

શ્રી ગુરુચરણ પ્રતાપથી ॥ કેહે મૂકું કવીનો દાશ ॥ ૨૫ ॥

કડવા ૧૧ ॥

ધતીશ્રી બીખંણ પ્રેમલાનૂ આખાંણ શંપુરણ ॥ શંમાપત ॥ પદ એમલે ૧૮૨

વિષયાદિ-૧. અર્જુનનો અશ્વ એક સરોવરમાં પાણી પીતાં અશ્વિની થઇ ગયો અને બીજા સરોવરમાં પાણી પીતાં 'વાધ' થયાથી, કૃષ્ણના પ્રતાપે, એક સરોવરના શાપિત રાક્ષસ લીખણને અને બીજા સરોવરની પ્રેમલા રાક્ષસીને મુક્ત કરી અશ્વને તેના પૂર્વ રૂપે પહોંચાડ્યાની કથા આ આખ્યાનમાં નૈમિત્તિક અશ્વમેધને આધારે વર્ણવેલી છે.

૨. કડવાં ૧૧ છે. રાગ અને હથેલાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ:-૧. આ આખ્યાન છપાયલું નથી. ગુજરાતી લિપિએ પ્રતિ લખેલી છે.

૨. અં. ૬૬-૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે વિષ્ણુદાસનું આ આખ્યાન નહીં સાંપડતાં સુંદર કવિએ રચેલું દાખલ કરાયલું છે.

અં. ૬૬-૪-અબ્રુવાહન આખ્યાન-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.

(લિ. સં.)-પૃ. ૧૦૨-૧૧૦

આરંભ:-આખાંણ અબ્રુવાહનનું (લખુ) છે ॥

રાગ રામગ્રી ॥

વીધનહરંણ ગૂણપતી રાએ રે ॥ પાએ લાગી પેહેલા પ્રણમૂ રે ॥ ૧ ॥

બ્રમનંદની તનયા ત્રીભોવન ખાત રે ॥ માત રે હૂં તાહારે ચરંણે નસૂ રે ॥ ૨ ॥

હાલ ॥ માત હૂં ચરંણે નમૂં મથા કરોની દેવેશ ॥

શૂભ કારજ તુઝને શમરીએ ॥ ગવરી તે પૂત્ર ગણેશ ॥ ૩ ॥

...

...

...

...

હંશાશની હરખે સ્તવૂં ॥ આંણીને મન ઓલાસ ॥

તૂ કીપા મૂઝ કરજે શાહી ॥ કરજોડી કેહે વીરનૂદાશ ॥ ૪ ॥

પ્રેમે કરી પૂજા કરૂં ॥ પ્રણમીને લાગૂં પાએ ॥

આખાંન કહૂં અભૂવાહનનૂં ॥ આપજે સુભ મતી માએ ॥

અંત:- (રાગ દેશાખ)

અબ્રુવાહન રાએ તેણે શમે પામીઓ હરખ અપાર ॥

નીઝ પીતા કરી ભગત તે કરતો રહી નીરધાર ॥ ૧૨ ॥

પછે અશ્વ મેહેલો તાહા સ્થકો ॥ શરવ સેન પૂઠે પલાએ ॥
તે રતનપુર વીએ ઝરો ॥ ઝાહાનો મોરધ્વજ રાએ ॥ ૧૩ ॥
તે રાએ માહા સતવત છે ॥ શાશીક તે અપાર ॥
તાંબ્રધ્વજશૂત તેહેનો ખાંડશે એ તોખાર ॥ ૧૪ ॥

તે કયા કહીશૂ વીસ્તારી ॥ એમ વઢે જૈમૂની ॥
એ કયા પૂરણ હવી ॥ સહી સૂણ પરીખતના તન ॥ ૧૭ ॥
એકમના જે શાલવે ॥ આણીને મન આવાશ ॥
વૈકુંઠપદ પામે સહી, આધારે શ્રી અવીનાશ ॥ ૧૮ ॥
ઉપલો-આધારે શ્રીઅવીનાશ સ્વામી આરા પૂરે મન તણી ॥
વીસ્તુદાસ કહે તેહેને કીપા કીરન રે તાં અતી ધણી ॥૧૯॥
(કડવાં ૧૯)

છતીશ્રી ધર્મવાનનૂ આખાન વપૂરણ ॥ સમાપત ॥ કવોણુમરનૂ ॥
વિષયાદિ-૧ અર્જુનનો અશ્વ ફરતો ફરતો મણીપૂર આવતા તેના જ પુત્ર બ્રહ્મવાહને
તેને બાધ્યાપી પિતાપુત્ર વચ્ચે તમૂલ શુદ્ધ મધ્યાનો અને શુદ્ધમા મરણ પામેલો અર્જુન
નામની કૃપાથી સહજન થયાનો પ્રસંગ આ આખ્યાનમા વર્ણવેલો છે જૈમિનીકૃત
અશ્વમેધના આધારે આ આખ્યાન રચાયતું છે

૨ કડવાં ૧૮ ॥ રાગ, ઢાલ, અને હથવાથી પદબદ્ધ બાધેલો છે

વિશેષ-આ આખ્યાન હપાયતું નથી પ્રતિ શુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે

અં. ૬૬-૮-મોરધ્વજનુ આખ્યાન-વિષ્ણુદાસ (૨. સ.)-
(લિ. સં. ૧૮૦૨)-પૃ. ૧૧૦-૧૧૬

આરભ-આખાન મોરધ્વજનૂ લખૂ છે ॥

રામ રામમરી ॥ પ્રથમે પ્રણમૂ શ્રી ગૂણરાએ ॥ કારઝ માહારા મનનૂ કરે રે ॥૧॥
સ્વામી એ ભગતસુત આધીન રે ॥ દીન જાણી કર શીર ધરે રે ॥૨॥
હાલ ॥ સ્વામી લીસ માહારે કર ધરે ॥ ગજાનન ગૂણરાએ ॥
તુને અમર આરાધે ધણૂ ॥ અકલ કલો નવ ઝાએ ॥ ૩ ॥

અસ્વમેધ તણી કયા ॥ સુખદાએક અતી પાવન ॥

રાએ જનમેજેએ તે પૂઠે છે ॥ ને કેહે છે ઉખ જૈમૂન ॥૧॥

અન્ત-(રાગ દેશાખ)

શ્રી કરન અર્જુન તણી પૂજ કરી વીવીધ પ્રકાર ॥

પછે તથા દીવસ ઝ તાહા રહા જીવન મૂગદાનાર ॥ ૪ ॥

શેવા સ્થપ્તિ સંતોષ પામા ॥ સ્વાંગી દેવાધીદેવ ॥
 તવ ધીરઝપે જે તેહેનું શમરૂપું આનંદે અસ્વમેવ ॥ ૯ ॥
 તાંહાં સ્થકા હજો વર મેહેલીઆ, શરવ શેન કેડેકેડે ધાએ ॥
 સરસ્વતીપૂર ઝાશે શહી ॥ ઝાઢા વીરવરમા રાએ ॥ ૧૦ ॥

...
 એકમનાં જે શાંભલે આંણીને મન ઉઝાશ ॥
 અલવાશને આવે નહી ॥ ઉધારે શ્રી અવીનાશ ॥

ઉચ્ચો-ઉધારે શ્રી અવીનાશ સ્વાંગી આઢા પૂરે મંન તણી ॥
 કર જોડી વીરનૃદાસ કેહે તેહેને શીખા કીરન કરે ધણી ॥
 કડવા ૨૪ ॥

આખાંણુ મોરંધવજનું શપરંણુ ॥ શમત ૧૮૦૨ ના દ્રાક્ષગૂણુ સુદી ૧૧ દીને
 લખી રહા છે.

વિષયાદિ-૧. અર્જુનનો અશ્વ નર્મદાતટે રતનપૂર આવતાં મયૂરધ્વજ રાતના પુત્ર
 તામ્રધ્વજે ગુફ કરી અટકાવ્યો. પરંતુ મોરંધવજે પોતે દુષ્કળાક્ષ હોવાથી, વધુ ગુફ ન કરતાં
 દૃષ્ટુ અને અર્જુનને સંતોષ્યા, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે. લૈમિનીકૃત અશ્વમેધના
 આધારે આ આખ્યાન રચાયલું છે.

૨. કડવાં ૨૪ છે. રાગ અને હયલાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે. તેના
 પાના ૧૧૧ માં ૬ લીટીઓ અને ૧૧૭ માંનો વચ્ચેનો ભાગ તથા ૧૧૮ માં પાનું બીજી
 કલમે લખાયેલું છે.

અં. ૬૬-ઠ-વીરવર્માનું આખ્યાન-સુકુંદ-(૨. સં. ૧૭૪૨)-
 (લિ. સં. ૧૮૨૦)-પૃ. ૧૧૯-૧૩૦

આરંભ-શ્રીગણેશઃ આખ્યાન વીરવર્માનું લખ્યું છે ॥

રાગ રામચરી ॥ ગજમુખ ગાધએ પાર ન પાંમે રે, સાર છુધ આપે અતી ધણી રે ॥

બ્રમાની તનઆને લાગુ પાએ રે ॥ માએ હું સુ(સ્તુ)તી કરૂં તમ તણી રે ॥

ઢાલ ॥ હું કરૂં સુ(સ્તુ)તી તમ તણી, આર્ધ પૂરો મનની આસ ॥

એક અસ્વમેધ તણી કથા કેહેવાને મંન ઓલાશ ॥

જગાદત વ્યાસ તણો સૂત જગદીશ જેહેનું નામ ॥

તેહ તણી કરણાએ કરી કેહેશું કથા સુખધાંમ ॥

(કડવું ૧ હું)

અનત-(રાગ પ્રભાતી)

વીરનુભગત નર કરશે જોહ ॥ વૈકુંઠપદ પામશે તેહ ॥
 તે માટે જનમેજે રાએ ॥ શ્રીહરીચરણ વીખે ચીત લાએ ॥ ૬ ॥
 હવે અસ્વ કૃતવીપૂર જશે ॥ પારથ રૂંદે ચંતાતુર યશે ॥
 પછે આવશે નારદ મૂન ॥ કેહેશે કયા તે હરીનો જન ॥ ૭ ॥
 ચદ્રહારાનૂ જે આખાન ॥ અરજુન કરશે શવણે પાન ॥ ૮ ॥
 તા હોયે તેહ કયા કેહેવારો શોએ ॥ પ્રાણીમાત્ર સુણજે સરવ કાએ ॥ ૯ ॥
 વીરણુ ભગતના ગુણ સાબલે ॥ ભણુતા ભવસાગર ભિતરે ॥ ૧૦ ॥
 રાગ પદર ઠડવા ખટ દશ ॥ ભણુતા સુણતા જશે કરટ ॥ ૧૧ ॥
 હવી કયા પૂરણ વીસ્તાર ॥ પદ ત્રણશેહે ઉપર દશ ચાર ॥
 સનત સતેરસેં બેતાજો શોએ ॥ માધ માશ વહી ચઉદશ હોએ ॥ ૧૨ ॥
 તે દીવશ હરખ પૂરણ મન ધરી ॥ કયા એ પરીપૂરણ કરી ॥
 વાર યુધ્ધ આણી ઓહોલાશ ॥ કવી કયા પોહોતી મન આશ ॥ ૧૫ ॥
 ગુજર ખડ ખલાતે વાસ ॥ કેહે મૂકદ કવીજનનો દાશ ॥ ૧૬ ॥
 ઠડવા ૧૬ ॥

પદ ૩૧૩ ॥ તરણ શેહે ને તેર ॥ ઇતીશ્રી વીરવરમાનૂ આખાન શમપૂરણ
 લખીતાગ ॥ શ્રી રામજી શત છે ॥ શવત ૧૮૨૦ ના માદા વહી ૮ વાર
 ગુરએ શમાપત લખુ છે ॥ લખતાગ કોશલવાશી પા નાગર બીખાએ
 લખુ છે-જેવી પ્રત હતી તેની લખી છે, કાનો માત્રની ચુક હોઅ તો ખોડ
 મો દેગો ॥ બાલકજીએ લખુ છે ॥ શ્રી શ્રીકૃષ્ણજી શત છે ॥ શ્રી રામજી
 શત છે ॥ શ્રી માત ઉમઆને ચરણ નમૂ ॥

વિષયાદિ-૧ અર્જુનના રતનપૂરથી નીકળેલા અશ્વને સરસ્વતી નગરના રાજા
 વીરવર્માએ ખાજ્યાથી તેની સાથે પ્રચંદ યુદ્ધ આપ્યો. પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો ॥ વીર
 વર્માના નમાત્ર યમ દેવાથી તે કેડી રીતે તેની પુત્રી સાથે પરવરો અને તેણે યુદ્ધમાં
 સસરાને કેડી રીતે મદદ કરી તે પણ આમાં વર્ણવેલું છે ॥ નૈમિષીરૂપ અશ્વમેધના
 આધારે આ આખ્યાન રચાયેલું છે ॥

૨ ઠડવાં સોગ છે રાજથી પાંચબ જાણેલો છે દાન કે ચાસ, વળણ કે ઉપડો આમાં નથી

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન મકટ થયું નથી લોકોમાં તે ધણું જ પ્રચલિત છે કેટલાક
 રાજના નિવારણ અર્થે પણ તે ખાસ ગવાય છે ॥ આ કવિએ આખો અશ્વમેધ લખ્યો
 દેવાનું સમન્વય છે ॥

૨ પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે આખી પ્રતિના લેખક તે આ આખ્યાનનો
 લેખક નથી, એમ કલમફેર તેમ લખાણરીતીના ફેરથી જણાય છે ॥ આ આખ્યાન પછીના
 ૧૦-૧૨ પાનાં કોઈએ કાપી દીધેલાં છે ॥ તેમાં કાળ કવિનું, કાલ્ય વિશ્વદાસનું મારણ
 તે વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે, રમેશ ચદ્રહાર આખ્યાન દશે, એમ કથાસંબંધી સમન્વય છે ॥

અં. ૬૬-૬-બગદાલયાખ્યાન-કેશવદાસ-(૨. સં. ૧૬૮૩)-

(લિ. સં. ૧૮૦૨)-પૃ. ૧૪૬-૧૫૮.

આરંભ:-શ્રી ગણેશશાયે નમા ॥ આખાં બગદાલવનું લખું છે ॥
રાગ કેદારે ॥ શીવસૂતને નાંમૂ સીશ ॥ કીરપા કરે કરુણાધીશ ॥

સૂર ઈશ વ્યાપક તું શંખલે શહી રે ॥ ૧ ॥

ગ્રંથ આદે તૂને સ્તવું ॥ પદ્યંધ એક કેહેવા નવું ॥

જેમ કહુ જેમૂન ભારથ મંન ગ્રહીરે ॥ ૨ ॥

દાલ ॥ જેમૂન ભારથ કથા અતી ઉતંમ ગાતા પરમ રસાલ ॥

કીપા કરી કર મસ્તક દેઝો ગીરીઝા...(પરમ દયા) આલ ॥૩॥

... ..
ચંદ્રહાશના નગર વીણેથી ઉભે અસ્વ તાં જાએ ॥

... ..
એમ કરતાં જલનિધિની તીરે ચાલો હવે વર શાએ ॥

પૂકેથી તટની અતી શાલા શકલ વાહે(ન)ની જોએ ॥ ૧૫ ॥

... ..
એહવે અસ્વ ઝલનીધીમાં ચાલો શૂંણુ જનમેજેરાએ ॥

તવ પારથ ચંતાતુર હોંઓ દેખીને તતખેવ ॥ ૨૦ ॥

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)

એ આખાં શુણુ નરનાંરી, નહી તેહને અવતાર ॥

... જનતા જે દૂખ મહા મોહ તે છૂટે નીરધાર ॥ ૩૩ ॥

ગંગા ગલકી ને નરમંદા સ્નાને ઝે ફલ ... અ ॥

તે ફલ એ આખાં શૂંણુ હોએ અધિમેધનું હોએ ॥ ૩૪ ॥

શંમત શોલત્રાસીઓ ઉતંમ ॥ રતૂ શરદ માધંન ॥

અધિન વદી ત્રીતીઆ અતી પાવંન ગરવાશરનો દીન ॥૩૬॥

જે દીને એ પરીપૂરંણ કીધૂ ॥ અધિમેધ માહા પરવ ॥

શ્રી કીસ્ન કીપાલ રૂદેમાં રાખ, મૂકો મનથી અરવ ॥૩૭॥

હવે આશ્રમવાશની પરવની કથા પાવંન કરીસું ઝાંણી ॥

એણી પેરે રૂપી જેમૂન વદે તૂ સૂંણુ જનમેજે વાણી ॥૩૮॥

કાંઈ વૃનાધીક હોએ એખરમાં ક્ષીમાં કરે અવીનાશ ॥

કેશવદાશને કરુણા આણી રાખો ચરણની પાદ ॥૩૯॥

કડવાં ॥૧૫॥

ઇતિશ્રી અશ્વમેધ સપૂરણુ ॥ બગદાલવની કયા સપૂરણુ ॥ શ્રી સૂલે
બવતૂ ॥ કલાણુ મરતૂ ॥ શ્રી રામઝી રાત છે શ્રી ક્રીસ્નજી રાત છે ॥ શમત
૧૮૦૨ ના આખાડ વદી ૮ ને સતીવારે સપૂરણુ લખૂ છે, લખનાર પગી
મીઠા જોગીએ બારડીમાં લખૂ છે સહી ॥ એક વાર શ્રી રામ રામ કાઠો

વિષયાદિ-૧ ચંદ્રહાસના નગરથી નીકળેલો અશ્વ સમુદ્રમા પહોંચે છે, અને
અર્જુન આદિ કૃષ્ણના મતાપથી સમુદ્રમા રથ સાથે પ્રવેશ કરી બગદાલ્લ્ય રૂપિને પ્રસન્ન
કરી અશ્વ મેળવે છે, એ પ્રસન્ન આમા વર્ણવેલો છે સાથી અશ્વ હસ્તિનાપુર જતા
અશ્વમેધ સમાપ્ત થયાનો ઉલ્લેખ પણ આ આખ્યાનમા કરી કવિએ અશ્વમેધ પર્વ પૂર્ણ
કાણુ છે જૈમિનીકૃત અશ્વમેધના આધારે આ આખ્યોએ અશ્વમેધ રચાયેલો ॥

૨ કાંવા ૧૫ છે રાગ અને ઉપવાથી પદખંધ બાંધેલો છે, જો કે વચ્ચે ઉપલે
જણાતો નથી પહેલા અને સાતમા એ બે કાંવામા જે હાલ છે, બાકીનામા નથી

વિશેષ-આ આખ્યાન છપાયુ નથી આ કવિએ આખુ મહા ભારત રચ્યુ
હશે એમ જણાય છે કારણુ તે અંતની કવિ ૩૮ મા આશ્રમ વાસિક પર્વ લખવાનુ
સૂચન કરે ॥

જેની આ પ્રતિ છે તેણે એક જ કવિના આખ્યોએ અશ્વમેધ નહીં મળ્યો હોય એટલે
જે જે કવિના છટો પદા પર્વ મળ્યા છે તેના સમઠી એક માળાએ ક્રમસર ગોઠવી આખ્યો
સંદર્ભબદ્ધ અશ્વમેધ ગોઠવ્યો છે, એથી આ પ્રતિ અતુપમ છે, અને તે છપાવવા યોગ્ય છે
જે કે આ પ્રતિમા લગભગ આખ્યો અશ્વમેધ સમાપ્ત બન્ય છે, છતાં કોઈ કોઈ તુટિ
પડે છે ખરી, તેથી અન્ય પ્રતિઓ અશ્વમેધ સંબંધી જોઈ, આખ્યાનો બરાબર રાખ
લાબદ્ધ ગોઠવી, સરોબી છપાવાય તો એ એક બેજમુન અને કાર્ય થઈ પડે, એમા રજ
પણુ સશય નથી

૩ પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે

અં ૬૬-૬-તારકાસૂરનું આખ્યાન-કુઓ(બે ?) રહાસ-
(૨. સ ૧૭૧૩)-(લિ. સં. ૧૮૦૨)-પૃ. ૧૫૬-૧૮૪.

આરભ-શ્રી ગણેસાએનમા ॥ શ્રી સરસ્તીએ નમા ॥ અત અખ્યા
આખ્યાન તારકાસૂરનું લખૂ છે

રાગ ધનાશી ॥ શ્રી શૈલ્યસૂતા તુલને સ્તવૂ રે ॥ મરઝો શ્રીગજમૂખ ॥
સમરે સરવ સૂખ પામીએ રે ॥ વાંમીએ અધમતી દ્રુપ ॥૧॥

ક(મ)નશૂતનઆ તુને રે ॥ ઝાચૂ જોડી રે પાણુ ॥

મૂને માતાજી મઆ કરી રે આપો અવીર(ય)ન પાણુ ॥

હાલ ॥ અવીર(ય)ન મત મૂને આપીએ રે તૂ શ્રમતનયા હોએ ॥

લૂ દીન તાહારો દાશ છઉ તૂ કીપાદષ્ટે જોએ ॥૨॥

માહાશ શ્રી ગુરૂને ચરણે નમૂ બાલક્રીસ્ન નામૂ શીશ ॥

કહૂ કયા તારકાસૂર તંણી ઝે રણે હણે સત ઈશ ॥૩॥

એ કથા શકંદપૂરાણી છે, કુમારકા ખંડ ધન ॥

નર નાર જે શંખે ધરે ॥ દરીપદ લેટે પાવન ॥ ૫ ॥

(કડવું ૧ ભુ.)

અન્ત:- (પ્રભાતી)

પ્રભાતીએ શંખે સહી ॥ રાગ તાણી મરઝાદા કહી ॥
પદ શેહેત્ર અઠાણું સાર ॥ કઠવા ઝોગણુ આદીશ વીજનાર ॥ ૪૩ ॥
સંમત સતર તેરસો સાર ॥ શાંવણુ વદી યૌદશ નીરવાણુ ॥ ૪૪ ॥
ખૂંધવાર દતો અતી સાર ॥ તત્ર પુરંણુ દવો વીસ્તાર ॥ ૪૫ ॥
શ્રી ગર્યરંણુકીપાએ દરી ॥ પાવન કથા બોલો વીસ્તારી ॥ ૪૬ ॥
કુમાર કથા સૂણે નરનાર ॥ જનવંત તે હોએ નીરવાર ॥ ૪૭ ॥
ધની ધનેથો નર શયુતાં કાંન ॥ અસ્તમા શીધ પામે નીદાન ॥ ૪૮ ॥
ભટ બાલકીસ્ત પીતાંબર તન ॥ શદ મત જેહેની પાવન ॥ ૪૯ ॥
તેહેના વંદી ચરણુ પવીત્ર ॥ સ્વામી કારતેકે કીધૂ ચરીત્ર ॥ ૫૦ ॥
આગેના કવીતા માંહા પાત્ર ॥ તેહ આગણ દૂ કીહા માત્ર ॥ ૫૧ ॥

... ..
તે માટે વીપનવ જે હોએ ॥ મૂઝને ઝોડ મ દેશો જાએ ॥ ૫૯ ॥
વળી શેખ નાગે નવ પૂરંણુ થાએ ॥ તો મૂએ મે કેમ કેહેવાએ ॥ ૬૦ ॥
શકંધ પૂરંણુ કથા એ સાર ॥ કુમારકા ખંડ કરો એ વીસ્તાર ॥ ૬૧ ॥
તારકાસૂર કેરૂ આખાંન ॥ સૂણુતાં કીપા કરે ભગવાંન ॥ ૬૨ ॥
ભાવ ધરી ઝન ઝે જા ગાએ ॥ આવાગમનની બ્રંમણુ જાએ ॥ ૬૩ ॥
અ(આ)ધ(ધ)શકતે દીધો આધાર ॥ તો ગ્રંથ દૂ પામે પાર ॥ ૬૪ ॥
અણુજાંણે કીધો અલાશ ॥ કવીજંને કેરો કાહાવૂ દાશ ॥ ૬૫ ॥
વાશે સ્થંભતીરથ છે જેહ ॥ કવી જાત કમક કૂલ માંહે ॥ ૬૬ ॥
અણુ વ(વિ)રપૂર મધે સ્વસ્થાંન ॥ પ્રથમે શમરા શ્રીભગવાંન ॥ ૬૭ ॥
દાશ કૂંચર જેહે નામી શીશ ॥ મૂને કીપા કરો જૂગદીશ ॥ ૬૮ ॥
કડવાં ૨૯ ॥

પદ ૧૧૩૦ ॥ એ કથા તારકાસૂરની શંપૂરણુ થે છે. લખનારાને દોષ નહી. એવી પ્રત હતી તેવી લખૂં છે. લખનારો ઘણો મૂરખ છે. ભારૂડી વાસે પગી મીઠા જોગીએ લખૂં છે. શમત ૧૮૦૨ ના શાંવણુ વદી ૧૪ ને સોમવારે સંપૂરણુ લખૂં છે. શૂભ મસ્તૂ કલાણુ મઘતૂ શ્રી કીરનજી શત છે. શ્રી રામચંદ્ર શત છે.

વિષયાદિ-૧ દિવિના પુત્ર વારાકામુરે ઇદ્રાદિ દેવને પીધ્યાથી દરિ તેની સાથે રજુસમામ આદરે છે, છતા તેમની દાર થતાં રાક્ષ અને તેના પુત્ર કાર્તિક સ્વામી રજુમા વારાકામુરને દરાવે છે, એ રક્ષમર મત્તમ અર્દી વર્ધીયો છે આ આખ્યાનમાં પાર્વતી અને મદાદેવના લક્ષ્મી પ્રસન્ન પાત્ર લગાર વળુ વિસ્તારથી આગેજો છે

૨ કડવા ૩૬ છે રામ, દાન અને લક્ષ્મી પદ્મ બાધેજો છે, ને કે વચ્ચે વચ્ચે દાવ તેમ લક્ષ્મી બાધામાં નથી

વિશેષ -૨ આ આખ્યાન મકટ થયુ નથી રક્ષપુરાણના કૌમારક ખ'ના આધારે આ કથા વર્ણવાયતી છે પ્રતિ ન્હૂની છે, ગુજરાતી લિપિએ લખાયલી છે

૨ કડવા ૩૬ છે છેલ્લાં કડવામાં દરેક કડવા તથા રાગની વિગત ટુંકમાં દરાવેલી છે

અ. ૬૬-શુ-મહાગિય-આખ્યાન-મહાદેવમુત હરદેવ-

(૨ સં. ૧૭૪૦)-(લિ. સં. ૧૮૦૪)-૫ ૧૮૫-૨૫૧

આરભ-શ્રી ગણેશ રક્ષાએ નમા ॥ શ્રી સરસ્તીએ નમા ॥ શ્રી શાર-
દાએ નમા ॥ શ્રી દુઆરકાનાથજી -મા ॥ આખ્યાન શ્રી મુરારુ લખ્યુ છે ॥
પ્રામકતે લખ્યુ છે ॥ કાઈ દોસ મો દેવો ॥

રામ રામશ્રી ॥

એકંત ગજવરણુ ખીરાજે ॥ ગોખીત અર્ધણુ રૂમ અગ અન ઇએ ॥
કમલ કરેણુ શેવજાનો દાર ॥ અભેદાએક કરે મોદીક આદાર ॥ ૧ ॥
શકવ દુકોત દુખ સમે ગૂણુ ગાતા ॥ એહેના જનક શીવગૌરી માતા ॥ ૨ ॥
મૂત ભવીશ સત રીત શહુ જાણે ॥ અગમનીગમ જેહેની કીત વખાણે ॥૪॥
સૂરીવર મૂનીવર જેહેને ગેવે ॥ ગંણપતી વિધન લંબન કરે હરદેવ ॥ ૫ ॥

૫૬ પૂરણ ॥

(રામ રામશ્રી) આરભ ગરુની કીપાથી નીત ધર્મ તેહનુ ધાન ॥

મૂને રંક જાણી કરો દયા ॥ રત્નુ શદ્દારીવ આખ્યાન ॥૬॥

સ્કંધપૂરાણે કથા પાવન ॥ ભ્રમોતરખડે જેહ ॥

ચીત ચીર કરીને શાંભલે ॥ મનવાંજીત પામે તેહ ॥ ૭ ॥

નાદાના વીધી સુખ ભોગવીને દશા રહે શીવપૂર ગઓ ॥

વાસ વાણી શકધ પૂરાણે પ્રથમ અધો રાપૂરણુ થઓ ॥ ૭૨ ॥

વપણુ ॥ થઓ અધો પથમ પૂરો ભ્રમોતર ખંડે કથા ॥

માહાદેવસૂત હરદેવ કેહે શીવમગ્ની કરખે સરવથા ॥૭૩॥

અન્ત:-

ધવલ ધનાશી ॥ થઓ સંવાદ સૌનક રૂપી સતનો ॥ નીમશારણ મોઝારણ ॥
 ને કહો અમે પ્રાકૃતબંધે ॥ યુધી તણે અનૂસારણ ॥ ૧ ॥
 પાંચે અધીક ખટદશ શત શાકે ॥ શમત શતર ચાલીશેણ ॥
 કારતેગ સુદી તેરશ સોમવારે થઆ અધા ખાવીસણ ॥ ૨ ॥
 સ્કંધ પૂરાંણુ ભ્રમાંતર ખંડે ॥ શંકર માહાંત્ર નીધાંનણ ॥
 ચંદ્ર શેખર આખાંન વીસ્તાર ॥ પ્રાકૃતબંધ વીધાંનણ ॥ ૩ ॥
 સાડત્રીસ કડવાં રાગ પનર ॥ તીવીધચાલ છે સારણ ॥
 એકવીસ સત ઉપર પીસતાલીસ ॥ પદ સંખા વીસ્તારણ ॥ ૪ ॥
 પ્રથમ કડવે રાગ રાંમગ્રહી ॥ ગણપતી સ્વસ્વતી ધાંનણ ॥
 મંત્ર મહીમા છે પ્રથમ અધાઓ ॥ દશાહર આખાંનણ ॥ ૫ ॥

...
 એ રીતે પરીપૂરંણુ કીધૂ ॥ ચંદ્રશેખર આખાંનણ ॥
 પરમ ગુરૂ શંકરને સેવો ॥ રૂદે કમલ ધરી ધાંનણ ॥ ૨૮ ॥

...
 ન જાણું ગત કવીજન કેરી ॥ પૂછી કરો વેપારણ ॥
 રાગ પદબંધ કાંઈ ન જાણું ॥ બુધ છે અમ્મર અપારણ ॥ ૨૯ ॥

...
 સ્વસ્થાંતે શીવપૂર કહે કવી અહમાર ॥ જન્મ લોમી ખંભાતણ ॥
 વછશ જોત્ર પદ છે જાણે ॥ શેહેસ્ર ઉદીચ ગૂજરાતણ ॥ ૩૦ ॥
 દેવની પોલે સોમશર ક્ષીએ ॥ તાંહાં કવીપૂર ધરવાસણ ॥
 દાલીદ્રલંજન શીવ કણુ ॥ પૂરંણુ કીધો એ અભાશણ ॥ ૩૧ ॥
 તાપીતીર સૂઝેપુર પાવંન ॥ ગીપરામાં વાશણ ॥
 શીરોશર સંગમ રહૂ હવડાં ॥ માલીક કલીઆ પાશણ ॥ ૩૨ ॥
 સૂલ આતા શહેદેવ, જગનેસ્વર જાગેદેવ સૂલ નાંમણ ॥
 માતા નાંમ શ્રીકૃષ્ણજનૂની ॥ જે થે જોકુલ ગાંમણ ॥ ૩૩ ॥
 શૂકલ શેસ્દીદેવ ગુરૂને ચરંણુપ્રતાપે ॥ કવી પાંમે અલીધાંનણ ॥
 માહાદેવસૂત હરદેવ પ્રભુ ॥ શીવભગતી પરમ નીધાંનણ ॥ ૩૪ ॥

વલંણુ ॥ પરમ નીધાંન શીવકેરી ભગતી ॥ પ્રીત કરીને ચીત ધરે ॥

માહાદેવ સૂત હરદેવ સ્વામી ॥ સદાશીવને અનૂસરે ॥ ૩૮ ॥

૫૬ ૨૬૦૪ ॥ શ્રીરામજી ચત્ર છે ॥ શ્રી બોલાચક્ર માદાધેવ વીસ્વનાથ
ચત્ર છે ॥ શ્રી ક્રીસ્નદેવ ચત્ર છે ॥ શ્રી બમા વીસ્વ ને માદેસ્વર એ મૂરત તલ્લે
એક જણુએ ॥ પૂન ધણુ દોરો ॥ ઇતી શ્રી ર્કરપૂરણે બમાત્ર ખડે શીવ-
માદાતમ અધ્યાય ॥ સમાપન શ્રી રસ્ત્ર ॥ સુખમસ્તુ ॥ શ્રી માદાદેવજી ચત્ર
છે ॥ સકરનાથ ચત્ર છે ॥ શ્રી ક્રીશ્નદેવ ચત્ર છે ॥ શ્રી રામજી ચત્ર છે ॥ શીવ-
કથા લખી છે ॥ એ ચોપડો વાચના લેઈ જાએ તે પાછો આપી જાએ તેને
વાચાનુ પૂન છે એ ચોપડો વાચના લેઈ જાએ ને આત્મી રાએ તેહને માથે
મોડવીમાં પાપ થઈ તે ॥ તથા ગમત ૧૮૦૩ નો કાવનુ પાપ થઈ તે
તેહને માથે છે ॥ લખનાર પારત્ર મીદા જોગીએ પ્રગણે ભટખાના ગામ
દેલાદ વાસી વસીને લખુ છે સમત ૧૮૦૪ ના અસાપન મુદ્રી ૩ દીને
રંપુરજી પૂર થઈ છે અને ચોપડાનો ધણી મીદા જોગી છે ॥

વિષયાદિ-૨૪પુરાણના અલોભર ખડો સિચવાનો સારોદ્ધાર અવિએ આપા
વર્ણવેડો છે કડવાં કડ છે રામ અને વલ્લખી પત્રખ ખડોડો છે, એ કે વચે વચે
વેલજી નથી હાત તેા જાણે નથી કુલ કી ૨૬૦૪ છે

વિશિષ્ટ-૧ આ આખ્યાન ઉપાયુ નથી કવિએ છેડા કડવામા દરેક અખ્યાનની વસ્તુ
અને રામનો નિર્દેશ કવો છે કવિએ છેડા કડવામા પોતાની જોગખ, જન્મનુમિ,
જીવનચરિત્રની ભૂમિ, માલિક અદિનો ઉલ્લેખ કરેડો છે

૨-આ કવિના અનુગામી કવિ રામને પવુ ૨૪પુરાણના અલોભર ખડો સારો
ધાર લખેડો છે, એ તેના સિચપુગળને નામે પ્રસિદ્ધ છે પણ ખરી રીતે તે 'શિવ
માદાગવ' કે 'સદસિવાવા' ન છે, અને જુ ॥ દો. આજ ૮ મા માર્ત વરેલ છે આ
આખ્યાન અને રામગીત આખ્યાન એ બન્ને સરખાવવા જેવા છે

૩-જુજારી લિપિએ આપુ આખ્યાન લખ વડુ છે દરેક અખ્યાને અને કીની
રૂપમા દોરેલી છે

અં. ૬૬-ત-કાર્ગુપર્વ-વિષ્ણુહામ-(૨. અં. ૧૮૫૫)-(લિ.

અં. ૧૮૧૮)-૫. ૨૫૨-૨૮૩. ૨૮૭-૩૮૫.

માર્કસ-શ્રી મલેસાદેનમા ॥ શ્રી સાગરાએ નમા ॥ શ્રી નૃમો નમા ॥
અથ શ્રી માદાગાદય મપે કરજુપરવ લખુ છે ॥

રામ દેસા ॥ શ્રી મીંગીભણુને સનુ ॥ જે રૂએ શ્રી મૂજરાએ ॥

પાએ ૨ લાની પેમથુ રે મગી ૨ ॥ આખી વીરદેવ વને કી ॥૧॥

૬૬ ॥ રાંધી વીપનદર વેગે વેને ॥ આરે નીચ ઉપરેલ ॥

મજા વીરની મુખ મની પાપરા ॥ જન જામા અમરેલ ॥૨॥

કરુ કરણુ પરવ તણી કયા ॥ એ અખીલ પાવન હોયે ॥૫॥
 નરનાર એ શવણુ ધરે ॥ આણી મન ઉલાસ ॥
 કલાંણી કરજે કીપા ॥ કરજેડી કહે વીખુદાસ ॥
 (રાગ કડકું ૧ હું)

અનુત:-

(રાગ પ્રભાતી) યાશે બુધ દારણુ અતી તાંહે ॥ રાલ રહી બીડશે રણુ માંહે ॥
 તે રાલ પ્રવ માંહાં કથારામંધ ॥ કવીતા કેહે બાંધીશ પ્રતીબંધ ॥
 સંવત સોળ પંચાવન સાર ॥ જેઠ સુદી ચોથ ચનીવાર ॥
 તે દીન પૂરણુ થઈ એ કયા ॥ બુધમાંને બોલીશ સરવયા ॥
 ગાએ મુણે તેને વૈકુંઠ વાસ ॥ બેહુ કરજેડી કહે વીખુદાસ ॥૧॥

ઇતીશ્રી માહાભારતે સંવત ૧૮૧૯ વરખે અશવન વદી ૫ વાર બુધે
 શમપૂરણુ લખુ છે ॥ કોશાલવાશી પા. નાગર લીખાએ એ આપ્રાંન અધૂરું
 હતુ તે પૂર કર છે એમાં કાંતો માતર ભૂલા હોએ તેનો દોષ રખે દેતા ॥
 લખનાર આજક બુધ છે તેને દોશ રખે દેતા કાંતો માતર બોલાવીને વાંચએ ॥
 શ્રી ॥ ॥ શ્રીકૃષ્ણ શત છે ॥ શ્રી ॥ જનકી વલ્લભો નમાં ॥

વિષયાદિ-૧ મહાભારતના ગુહમાં દ્રોણ પંચા પછી કહે દુર્યોધનના સેન્યનું
 સેનાપતિપદ સ્વીકારી ત્રણ દિવસ ઘોર સંગ્રામ મચાવ્યો અને અંતે મરણ પામ્યો, એ
 પ્રસંગ-કર્ણપર્વ-નો આમાં સારોદ્ધાર કવિએ કરેલો છે.

૨. કડકાં ૩૮ છે રાગ, ઢાલ અને ઉચલાથી પદબંધ બાંધેલો છે, ને કે ક્ષમિત
 ઢાલ તેમ ઉચલો જણાતાં નથી.

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રતિમાં ૨૮૩ સુધીનાં પાનાં પા. મીઠા
 જોગીએ લખેલાં હશે, એમ અક્ષરોના મરોડથી જણાય છે, ને કે એનો ઉલ્લેખ
 નથી. પાનાં ૨૯૭-૩૦૫ પા. નાગર લીખાએ લખેલાં છે, એમ તેણે જણાવેલું છે.
 વચ્ચે પાના ૨૮૪ થી ૨૯૬ માં કવિ રાજેની પ્રકાશગીતા, અને ‘સતશીખામણુ’ તથા
 નરસિંહમેહેતાનાં કૃષ્ણકીર્તનનાં પદો લખેલાં છે, અને તેનો લિપિસંવત ૧૮૦૫ ના કાર્તિક છે.

૨-આ કવિએ કર્ણ પર્વ પછી શલ્ય પર્વ પછી રચવાનો વિચાર કર્યો હતો, એમ
 અંત ભાગના ‘તે રાલ પ્રવ માંહાં કયા સમંધ, કવીતા કેહે બાંધીશ પ્રતીબંધ’ એ
 ઉલ્લેખથી સમજાય છે. વડોદરાની ચોથી સાહિત્ય પરિષદના નિબંધ સાથે રા. છગન-
 લાલ વિદ્યારામ રાવળે જોડેલી ચાદીમાં વિષ્ણુદાસનું શલ્ય પર્વ શેઠ પુરુષોત્તમ વિદ્યામ
 માવજીને લ્યાં હોવાનું નોંધ્યું છે. જુઓ પાનું ૫૦૯ સું.

૩ આ કવિએ મહાભારતનું વિરાટ પર્વ રચેલું છે. સં. ૧૬૭૩ (૧૧૬૫૩), અરણ્ય
 (વન) પર્વ સં. ૧૬૪૭ ના જેઠમાં રચ્યું છે, અને ઉદ્યોગપર્વ પછી રચ્યું છે, એમ
 રા. રા. છગનલાલ વિદ્યારામ રાવળ ચોથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના નિબંધ સાથે

જોડેલી યાદીમાં પાને ૫૦૯ મે જણાવે છે બીજા પર્વ પણ રચેલું છે વિશેષ વિગત મઠે જુઓ જુ કા બાજુ ૮ મે વિષ વિષ્ણુદાસજી રા નટરાજાજી ઈ દેશાધ્યે લખેલું ચરિત્ર, પાનું ૧૦ એ

અં. ૬૬ થ-પ્રકાશગીતા-રાજે-(૨. સં.)-(લિ સં.)-
પૃ. ૨૮૪-૨૯૦

આરભ-શ્રી રામજી શત છે ॥ ઇતીશ્રી પરકાશની ગીતા લખી છે ॥
રાગ ધનાશી ॥ પરથમ પૂજૂ ગો(ગ)૩ ગોવદજી ॥ રહે પ્રકાશો પૂનમચદજી ॥૧॥
દ્વખર્ડા કાપો ચરવે દદજી ॥ અમને આપો અતી આનદજી ॥૨॥
હાલ ॥ આનદ આપો અધન કાપો ॥ આગધૂ એ પયને ॥
અનત કોટ આગે ચઆ હૂ નમૂ તે ચહૂ શતને ॥ ૩ ॥
શદ્ર ચતની શીખ લે પૂરણ રઝ રાજે કેહે ॥
પરજૂ આણે પારધૂરૂ એ સવઅશવ કર્ડ નવ લેહે ॥ ૪ ॥
ભગતભાવ ઉપજો અરથ ઐકૂ નવ લહૂ ॥
દયા કરો દામોદરા એમ કહેવરાવો તેમ કહૂ ॥ ૫ ॥
બાપઝી એમ બોલાવશો હૂ તેમ બોલશ બાપડો ॥
આ ભાવભગત ભગ્નવર્વા મારે ચતમા આવી ચડો ॥ ૬ ॥
એ શબદે શબદે શેરડો કર લાકડી એમ અધને ॥
કે રાજે રૂદ્ર ગણો તો શેવો ગરૂ ગોવદને ॥ ૭ ॥

કડવા ૧ ॥

અન્ત-અમે અગ્નાની રે તમને સૂ કહીએ ॥ કલ તો તમારી રે હરી
અમે નવ લહીએ ॥ ૧ ॥
એમ તમે રાખો રે હરી અમે તેમ રહીએ ॥ કરો તમ એહવા રે
અમે તેવા થીએ ॥ ૨ ॥

હાલ ॥ મૈએ જેહવા કરો તેવા હાથ ચરવ તમારડે ॥
કાંઈ વસ્ત નીપજે હરિજલે એક અમારડે ॥ ૩ ॥
એકતા ચરવ તમારડી, હરી ગવરાવો ને ગાઓ છો ॥
ઝાહાં જૈએ તાહાં તમ વીઆપીક ધવરાવો ને ધાવો છો ॥ ૪ ॥
ચહૂ ચાધ કેરી શીખ લે ને પરકાશ ગીતા પરખવી ॥
એહનો અરથ હૂ ન બોલખૂ ગો(ગ)૩ ગોવદ કેહેવરાવી કરી ॥૫॥
પરકાશ ગીતા પરખવે તેને ગાન ધાળે પરકાશ ॥
કાંભલતાં કાંઈક બાગે રજે મનની આશ ॥ ૬ ॥

એમ દાશ રાએ રંક કેહે ગોરૂ ગોવંદ દેહવરાવી કહી ॥

વૈશાખ વદ તેરશ દીને પરકાશગીતા પૂરી થઈ છે ॥ કડવા ૪૫ ॥

વિષયાદિ-૧ આમાં કવિએ ભક્તિ અને જ્ઞાનનાં પદ કડવાંરૂપે લખ્યાં છે. કડવાં ૪૫ છે. એક જ રાગ ધન્યાશ્રી બધાંએ કડવામાં આજુ છે અને ધન્યાશ્રીની એક કહી હાલ છે.

૨ આ કવિ અપ્રસિદ્ધ છે. જી. કા. દો. ૭ મામાં તેનાં છટક ૨૭ પદો પાના ૭૭૧-૭૮૩ માં પ્રકટ થયેલાં છે. આ કવિ વિષે વધુ યોગ્ય હવે પછીના તેના ગ્રંથના 'વિશેષ'માં આપવાની ધારણા છે.

વિશેષ-આ પ્રકાશગીતા છપાઈ નથી. ગુજરાતી લિપિએ પ્રતિ લખેલી છે.

અં. ૬૬-૬-સતશીખામણુ-રાજે-(૨. સં.)-(લિ.

સં. ૧૮૦૫)-પૃ. ૨૯૧-૨૯૪

આરંભ-શ્રી ગણેશાહેનમા ॥ શ્રી શારદાએનમા ॥ સતશીખાંમણુ લખી છે ॥

સત શીખાંમણુ ધરજો... ॥ સશારતું સૂખ છે સંમાન ॥

કેહે રાએ કેશવને ભજો ॥ ખીઝી અવદા તજો ॥ ૧ ॥

ધંધો કરતાં સૂઝે ધાંન ॥ ભજ નહી ભાવે ભગવાન ॥

કેહે રાજે રઝલીને મૂઝા ॥ ભગત તજીને શેવા મૂઝા ॥ ૨ ॥

કાહોની ધણીઆણી, કાહોનો ધણી ॥ શહૂને લાગી આપઆપણી ॥

કેહે રાએ કૂડો વેવાર ॥ હરી ભજે તે પામે પાર ॥ ૪ ॥

માહારું માહારું કરતા ફરે, હરી નામે હેડે નવ ધરે ॥

કેહે રાજે કેમ શરશે કામ, રૂઢઆમાં રાખા નહી રામ ॥ ૫ ॥

અન્ત-મોટા છો રાખો મોટાઈ ॥ રખે હવે કરો ખોટાઈ ॥

કેહે રાએ ખસ તમ વડે ॥ તે કરજો જે વાટ ન નડે ॥ ૧૩૨ ॥

હું વાણોતર ને તું શેઠ ॥ માહારે ધૂંઝી તાહારી નેટ ॥

કેહે રાએ તાહારો વેપાર ॥ અમને તે આપે અધીકાર ॥ ૧૩૩ ॥

એમ કરાવો તેમ હું કરું ॥ જેમ ફેરવો તેમ હું કરું ॥

કેહ રાએ કરાવો તેમ ॥ આગાધારી ફરવું તેમ ॥ ૧૩૪ ॥

માટે જે શોભે તે કરો ॥ કાંઈક કહીએ તે ચીત ધરો ॥

કેહ રાએ એ કહું છે નાય ॥ હવે રખે મૂકતા હાથ ॥ ૧૩૫ ॥

શંપૂરણુ શ્રી શુભમયત્વ કલાણુમયત્વ ॥ ૧૮૦૫ ના કારતેગ વદી ૦)) દીનેશ ॥

વિષયાદિ-૧ શીખામણના દોહરા છે, અને કૃષ્ણ-પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખી, કાર્ય કરવાનો પ્રાપ્ત તેમા મુખ્યત્વે ઉપદેશોલા છે

૨ કુલ ૧૩૫ દોહરા છે અખાના આખખાનો કાઈક એક આમા જણાય છે

વિશેષ-આ શીખામણ છપાઈ નથી ગુજરાતી લિપિએ લખાયા છે

અં. ૬૬-ધ-કૃષ્ણકીર્તન-નરસિંહ મેહેતાન(૨. સં.)-

(લિ. સં.)-૫, ૨૯૪-૬

આરંભ-શ્રી ગણેસાય નમા ॥ શ્રી ચારદાએ નમા ॥ શ્રી ગુરુભક્તો નમા ॥
શ્રી રામજી યત છે ॥

રાગ રામગ્રી ॥

શ્રી કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરતા જાગો રે પ્રાણી ॥ કરનજી વીના જોશો છો તે મીઠા રે વાણી ॥

કૃષ્ણ કૃષ્ણ કેહેતા કૃષ્ણ થાશે ॥ ઝમ શરે ઝાગીર વાશે ॥

મેતા નરસૈઈના હાસેડા થાશે ॥ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરતા જાગો રે પ્રાણી ॥ ૧ ॥

રાગ રામગ્રી -

શ્રી જોવડા સાથે રે મારે જોહડી બાધી ॥ એતા ને એતા રે આવી મૂરત લાધી ॥

પૂરજી પૂને રે હૂતો એ વર પામી ॥ ભયતવજત મૂને મળાઓ મેહેતા નરસૈઈના
સ્વામી ॥ જોવડા ॥ ૨ ॥

રાગ રામગ્રી -

રતા(ત)ન લાધૂરે, માને રતાન લાધૂરે ॥ એતા ને એતા રે આવૂ રતાન લાધૂ ॥

માવો કેહે યત પર નીસાણુ વાઝે ॥ નીસાણુ વાઝે રે બાધૂ ભૂમકમ ગાઝો રતાન ॥

રાગ રામગ્રી -

હાં રે ઈય ઉતાવલો ઠા જાઓ આકાજે ॥ આઝ નીરાત કર પ્રાત મોટા ॥

બજે નરસૈઈઆયા સામીને તપત ॥ અંક બરી નાય જીર માહે રાખો ॥ ૪ ॥

રામ રામગરી ॥

દૂ રૂં કરે ઝો જાખી આઝ છલે મજાદૂખી ॥ શ્રી કરનજી રણજી મેધને સુતા ॥

નરસૈઈઆયા સામી એખતી ઉપર ॥ અવતર નાય જૂ ઉમા રહ્યા ॥ ૫ ॥

રાગ રામગ્રી ॥

તું ઢાણુ શાયે વાત કરીશ તું વીહલા ॥ અમોઘ અખોલડા લેખને બેઠા ॥

...
નરસૌઓ રંક ઢેહે રંગે રમી હવા ॥ હરખના મરહલા હૂરે હોઈ ॥ ૪ ॥

રાગ રામકલી ॥

હરી આપ મોટાઈ રખે કાઈ આગલ કરે ॥ આજ રાજનીએ તોરી લાજ રાખી ॥

...
બણે નરસૌઓ બલે નાયજ સુ કદૂ ॥ નીત યઈ શત ગુણુ વાધુ રંગે ॥ ૪ ॥

રાગ રમકલી ॥

મૂતે જાવા દે જાદવા ॥ બીડીને વળગીશ માં મહાર અંગ દૂખે ॥

...
નરસૌઓઆ શ્વામી છોડો છોડો હાવે ॥ દરજેડી માંડતી માન માએ ॥
રાગ રામગ્રી ॥

એ ધાંન ધર ધ્યાન ધર નંદના દૂએરતું ॥ એણે તારા જનમનાં દૂખ જાએ ॥

...
નરસૌઓ રીત કરી પ્રીતે પ્રભુશું બલી ॥ અવર કો નહી હરી નામ તોસે ॥
ધાંન ધર નંદના ॥

અં. ૬૮-પદ હિન્દી-ગુજરાતી-નામદેવ — પૃ. ૨૯૬

વચ્ચે ગુજરાતી બાપાનો રાખ્દપ્રયોગ પણ થયેલો જણાય છે.

પદ ૧ હિન્દી કવીર પૃ. ૨૯૬

પદ ૧ હિન્દી કવીર પૃ. ૨૯૬

પદ ૧ લીમ પૃ. ૨૯૬

રાગ દેશાખ ॥ હરિ ધરવ ન કીજે ઘેલડા ॥ રો શાન ગમાઓ
નાંમ નારાએણુ મૂકીને સુ કાંમ કમાઓ ॥ ૧ ॥

...
લીમ બણે સાચુ માંનજો ઝુડી આ દેહ ॥
ગરવ ન કીજે ઘેલડા ॥

અં. ૬૬-ન-લીખમપદ્ય-વિજયદાસ-(૨. સં.)-

(લિ. સં.)-પૃ. ૩૦૫-૩૩૧.

આર્જન-શ્રીગણેશાયે નમાં ॥ શ્રીશારદાયે નમાં ॥ શ્રી ગરબોબાયે નમાં ॥
શ્રી રામજી શત છે ॥ અમમી બીરમ પરવ બપુ છે ॥ માહાબારથ મપે ॥

રામ રામગરી ॥

પ્રથમે હે પ્રણમ શ્રીગુણધીશજી ॥ સુરીનર ચહુકો નામે શીશજી ॥ ૧ ॥

એકદતિ ગરબો રાખેજી ॥ પ્રેમ ધરીને લાગુ પાખેજી ॥ ૨ ॥

હાલ ॥ પાએ લાગુ પ્રભુ તારે આપ શુધ વીશાલ ॥

ગળનદ કરણા કરો હુ મદધી છડિ જાલ ॥ ૩ ॥

મારા શ્રી ગુરુને ચરણે નમ્ર ॥ વીરવનાથ વ્યાસ નીધાન ॥

મૂને પીછવો નેણે પેર કરી ॥ પ્રતીજધનુ સ્વસ્થાન ॥ ૧૦ ॥

એ હીરમ પરવ તણી કયા ॥ જે અખીલ પાવન

વલણુ ॥ વૈકુઠ મારગ પલાએ રે તે હેલાં ભવ દૂતર તરે ॥

કર નેહી વીરનુકાશ કેહે તેહેને કંસ દેવ કીપા કરે ॥ ૧૫ ॥

કડવા ૧ ॥

અન્ત-(અપૂર્ણ હોવાથી રીતસરનો અન્ત ભાગ નથી આપેલો)

રામ સામેરી ॥

તારે કહે પ્રકાશર કોધે ચડો પાપીસ્ટ ઉભો આજ ॥

રણુ દુશ્મન વાહલ કરો દુખ માત્ર કીધૂ તાજ ॥ ૧૫ ॥

પછે ગરજના બીમે કરી જાણે ગાળ હુઆદય મેલ ॥

જેમ સાગર મગગડે પવન શેધે ખેવ ॥ ૧૬ ॥

ત્રીશલ શામે ત્રીશલ ભડતા ॥ મજેગજ અક્ષાએ ॥

પારકૂ પોતા તણુ રણુમા કો નવ ઓલખાએ ॥ ૧૭ ॥

શીશ પર એકલી નાએ મન જીતવાની હામ ॥

એવે દ્રોણાચારજ દદુદમન ॥ ત્યાં હવા લેમામ ॥ ૧૮ ॥

(કડવુ ૨૫ મુ)

વિષયાદિ-૧ મહામારવના ગુરુનો આરમ અને હીમપ્રિતામદે કોરવ સૈન્યના સેનાપતિ તરીકે ચલાવેલો રણસમામ આમા વર્ણવેલો છે. શ્રોમદુખવદુગીતાનો સારોદ્ધાર કડવાં ૬ થી ૨૨ મુધીમાં આપેલો છે.

૨ પ્રતિ કુટિલી હોવાથી ૨૫ મા કડવાની કડી ૧૮ થી મુધીનો ભાગ જળવાયેલો છે. આ ભાગનાં કુલ ૫૬ ૮૮૬ છે. જે કે તેમાંથી ૨૦ એક પદના સંખ્યા. કાગળ કુટિલો હોવાથી પડેલા છે. જે અન્ત ભાગ પૂરેપૂરો લખ્યો હતો તે આ આખ્યાનનો ૨૫મા સર્ગ ૫મું મંત્ર અને વિષ્ણુદાસનો લય નિમિત્ત થવાને એક અમૂલ્ય સાધન માત્ર થાય.

૩ રા. ચતુરભાઈ શંકરભાઈ પટેલે (નડીઆદવાળાએ) 'અપ્રસિદ્ધ કાવ્ય'માં લીધેલ પર્વ છાંયું છે, તે સંબંધમાં એ સં. ૧૭૦૦ અથવા સં. ૧૭૧૩ માં રચ્યાનું તેના અંત ભાગના ઉલ્લેખથી જણાવે છે, પણ તે વિષ્ણુદાસનાં બીજાં આખ્યાનોના રચનસંવત સાથે સંગત થતો નથી. તેમ ઉપર 'કર્ણપર્વ' આજ કેવિનું સં. ૧૬૫૫ માં રચાયેલો ઉલ્લેખ છે, જુઓ અં. ૬૬-૮૧ તથા તેનો 'વિશેષ.'

૪ રાગ, ઢાલ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે; વચ્ચે વલણ જણાવું નથી.

વિશેષ-આ આખ્યાન આખું છપાયું નથી. પ્રતિ જાણું છે. ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે. પ્રતિનાં પાછલાં દશેક પાનાં કાઢીએ કાપી લીધેલાં જણાય છે.

અં. ૬૭-ક-વસ્તુગીતા-વસ્તા વિશ્વંભર-(ર. સં)-
(લિ. સં)-પૃ. ૧-૨૧

આરંભ:-...રમાત્માયે નમ ॥

રાગ ધંન્યાસી ॥

હું રે ઓ આપને જે હું આઘ પરીમાંણુ ॥

ઑ...મધ્યે સદા તે હું અંત્યે નીરવાંણુ ॥

અનુ...કહું સૂત્ર ધાર ॥ ૧ ॥

ઑ હું ગણપલનાથ કાઢાવુ ॥ ઑ હું સ્તુલ ઑ કરું ॥

ઑક્રીપાયે ઑ લહુ ॥ બીજું ચીતવતતાં ધરું ॥ અનુવા ૨ ॥

વસ્તુતાએ ગ્રંથ બોલે ॥ ઑ હંસ અકલ્પ અરૂપ ॥

આઘ બીબ ઉઘોત એહવે ॥ સંકલ્પ સ્વે સ્વરૂપ ॥ અનુ. ॥ ૩ ॥

જે મન ન જાણે બુધ ન બોલે ॥ તે તો ચીતે ન ચીતવાયે ॥

અહંકાર માંહાં આવે નહી ॥ તે સોહં સોહં ગાયે ॥ અનુ. ॥ ૪ ॥

... ..

પંચમા ભુતનો પરીવાર કયે હેસે ॥ જે સાક્ષિનો મહીમાય ॥

તોલ કરીને તંત બોલે ॥ સમજ્યે સીતલ થાયે ॥ ૫૪ ॥

ગુરુમય સહીતા જીવ પરીકળા ॥ પુરણુ કહું પરીમાંણુ ॥

વસ્તા વીશ્વંભર સ્વયં ભરયા ॥ તે જાણે સંત સુમાંણુ ॥ ૫૫ ॥

વીર વીર ન્યાસ કસે તે ફરી ન ભેદલુ થાયે

જીવસીવનો ભેદ બોલ્યા ॥ થયો પુર્ણ પ્રથમો અધ્યાયે ॥ ૫૬ ॥

અધ્યા ॥ ૧ ॥

અન્ત-પ્રથમે એધ્યાયે એમ કહું ગુરુગમ સહીતા જીવપરીકળુ ॥

અદ્વીત સહીત અદ્વીત છે ॥ કરુ ત્યેહેનું તે વ્રણુ ॥ ૪ ॥

દ્વીતીયે અધ્યાયે વરણ્યો ॥ સંક્ષિ તણો મેહેમાય ॥
 માયા ઈસ્વર બેલ્લા યયા ॥ કલો તે તણો ઉપાય ॥ ૫ ॥
 ત્રીતીયે અધ્યાયે એ કલો ॥ પચે તરવે કરા પચના બોગ ॥,
 જયા જ્યુકતે તે કલો ॥ જેહેમ યયો સજ્યોમ ॥ ૬ ॥
 છવ-મહા-પ્રતીષ્ઠ વરણ્યો ॥ તે વ્યવૃષ્ટમે અધ્યાય ॥
 સચીત સહીત સરવે કહ્યું ॥ જેહ પ્રકારે તે યાય ॥ ૭ ॥
 પચમે અધ્યાયે જ્ઞાનપરલે કલો ॥ છવઈસ્વર સમસ્ટી તે એક ॥
 અબીમાની સહીતે મેસ્તબ્યા ॥ પરમાત્મા ને વીવેક ॥ ૮ ॥
 પદ્યમે અધ્યાયે સ્વરૂપ કલો ॥ છવ ઈસ્વર બ્રહ્મ પરબ્રહ્મ ॥
 વવેક વરતાવીયા ॥ જેહેનો જેહેવો પ્રમ ॥ ૯ ॥
 સપ્તમે અધ્યાયે કહ્યું ॥ કલ્લા ભક્ત વૈરાગ ને જ્ઞાન ॥
 સરવ જ્યોગ તે મેસ્તબ્યા ॥ એહેતુ એહેતુ ખ્યાન ॥ ૧૦ ॥
 હવીજન હો કલ્પ્યો નથી ॥ એ આપે આપ અભ્યનાસ ॥
 વસ્તા વીસ્વજર બોલીયા ॥ પુરણ પદ પરકાસ ॥ ૧૧ ॥

સરવ વરણ્ય નામ આદ્યમે અધ્યાય ॥ ૮ ॥ ૪૩૧ ॥ વસ્તુ ગીતા
 અથ સપુરણ સ્વે પ્રકાસ ॥ ૪૩૧ ॥

વિષયાદિ-૧ પરબ્રહ્મ-શિવ અને છવની એકનાનું વર્ણન શુક્તિ, અનુભવ અને
 શાસ્ત્રને અનુસારે આ ગીતામાં કેલુ છે

૨ આઠ અધ્યાય છે રામથી પદબ્રહ્મ જાણેલો છે મુલ ૪૩૧ પદ નોંધેલા છે

૩ આ આધ્યાત્મિક અથ દોષ છતાં ભાષા સરલ અને પ્રાસાદિક છે

વિશેષ-૧ આ આત્મજ્ઞાનનો અથ દોષથી અદ્ભુતભાવ, કર્તૃત્વભાવ તેમા ન સબરે
 જોવા ઉચ્ચ આરાધથી અને પ્રકાશ સિવાયની સર્વ વસ્તુ મિથ્યા છે, એમ તે ઉત્કૃષ્ટ રીતે
 ભજુતો દોષથી કવિએ પોતાનું નામ, એજાળ નિવાસ વગેરે આપ્યું નથી છતાં તે યાગ્ય
 સ્થરે “વસ્તા વિરંજર” ને નામે ઉલ્લેખ કરે છે અને અને જણાવે છે કે, ‘હવીજન
 હો કલ્પ્યો નથી, એ આપે અભ્યનાસ.” તેમ આ નીતા પણ પ્રકટ થઈ નથી, પરંતુ
 સ્વયમ્ભારી છે, અતઃકુશળાથી પ્રકાશને પામી છે

૨ કવિએ સમભવ ॥ તેમ આ જ આશયથી તેના રચનસવત તેમ જ લિપિ
 સવત પણ આપેલા નથી

૩ ભાવબોધ લિપિએ આ ગીતા લખાયલી છે અવના અધ્યાયમાં દરેક અધ્યા
 યની વસ્તુ સ્વચ્છેદી છે કવિતા સરળ અને સચોટ છે પદોર્લા ચાર પાનાના ઉપરના
 ભાગમાં પાંચ શીરીના એક બે સપ્તો વીરલા છે

અં. ૬૭-ખ-પદો-વસ્તા વિશ્વંભર-(૨. સં.), (લિ. સં.)-

પૃ. ૨૨-૧૫૭

અં. ૬૭-ક વાળા ૮ કવિનાં રચેલાં બ્રહ્મજ્ઞાનનાં આ પદો છે. રાગથી પદબંધ બાંધેલો છે; પદ ૪-૫ કડીનાં છે અને દરેકને અંતે 'વસ્તા વિશ્વંભર' એ પદનો ઉલ્લેખ છે. તિથિ, વાર, આરતી, ઘોળ, કાઠીની દેશાઓના અલગઅલગ પદસમૂહો છે, પદોનો મોટો ભાગ ગુજરાતીમાં છે તેમ કેટલાંક પદ હિન્દીમાં પણ છે. પદક્રમ અધૂરો છે, એટલે રીતસરનો ઉપસંહાર નથી આપેલો. બાપા સરળ અને અર્થગમ્ય છે. આ પદો છપાયેલાં નથી. બાલબોધ લિપિએ પ્રતિ લખાયેલી છે. છેવટનાં ૨૫-૩૦ પાનાં કોઈકે ફાડી લીધેલાં જણાય છે.

અં. ૬૮-ક-નરસિંહમેહેતાનું મોસાળું-પ્રેમાનંદ-(૨. સં.)
(લિ. સં. ૧૮૮૯)-પૃ. ૧-૧૪.

આરંભ:-શ્રીગણેશાય નમઃ અથ નરસિંહમેહેતાનું મોસાળું લખું છે

માહામેહેરુ મેહેતા તણુ વંદન કરવા આશ,

નરસિ મેહેતો ભગત બ્રામણુ જુનાગઢ માંડા વાસ

ભાભીજીએ એક વચન કહુ મેહેતા લાગી ઝાલ

પરિતાગ કીધો ધર તણો મેહેતો ગચ્છા વંન મોઝાર

અન્ત-વીરક્ષેત્ર વડોદર કહિએ તહાં કવિનો વાસજિ

શ્રી ગુરચરનની કૃપા થકિ ગનાંનરતન પ્રકાસુજિ

માંમેરુ મેહેતાજિ તણું ગાએ શૂણે નરનારીજિ

તેહેતા પૂરવજ પરમ પદ પાંમે કૃપા શ્રી ભુગદાધારજિ

કહે કવિતા હું કાંઈઅ ન જાણુ કરનારો ગોવિંદજિ

સંતજનકિ કૃપા થકિ કહે કૃષ્ણસુત પ્રેમાનંદજિ

સંમત ૧૮૮૯ । કડવા ૧૬ । મહા સુદિ પંચમિ વાર જુદ્ધ સુરત મધે નરવાનકા અપાડા મધે લખિતં રણજોડાસજિ પઠનારથિ । શ્રી નારાયણુદાસજિ દયા થકિ રામકૃષ્ણાય નમઃ

વિષયાદિ-૧ આ નરસિંહ મેહેતાની પુત્રી કુંવરબાઈના સીમતોત્રયનપ્રસંગે શ્રીકૃષ્ણે જાતે આવીને મોસાળું પૂર્યાનું આખ્યાન છે. કડવાં ૧૬ છે. રાગ, ઠાલ અને ઉચ્ચલાથી પદબંધ બાંધેલો છે, જો કે વચ્ચે ઉચ્ચલો જણાતો નથી.

૨ છાપેલી પ્રતિઓમાં અન્યરચનાનો સંવત ૧૭૩૪ આપેલો છે, પણ આ પ્રતિમાં આખ્યાનને અંતે તે આપેલો નથી તેમ કવિની પોતાની ઓળખની પંક્તિઓ પણ ઉતારેલી નથી. .

વિશેષ-આ આખ્યાન જી. કા. ભાગ ૧ માં પ્રકટ થયેલું છે. પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખેલી છે.

અં. ૬૮ ખ-નરસિંહ મેહેતાની હુડી-પ્રેમાનંદ-(ર. સં. ૧૭૩૩)-
(લિ. સ. ૧૮૮૯)-પૃ. ૧૪-૨૦

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમ અથ હુડિ મેહેતા નરસંખ્યાની લખ્ય છે.

હુડિ મેહેતાજિ તણી તે વરણુવુ બૂધીમાન
ધન નાગર નરસિયો ને જુનાધડ સ્વસ્થાન
કીપા શ્રીનાહાદેવનિ યકિ ઉપનો ભક્તિભાવ
મેહેતોજિ તરા પ્રજુનામ, કરે નાવ (કડવુ ૧ ક)

અન્ત-(ધન્યાશ્રી) પાએ નમિ ને કરિ વિનતિ સાહાયો તાહારો મેઠ
વાણેતર તે તૂ પરા બિજ દેવનિ વેઠ ૧૩
કારજ અમારા સધના સીધા કહો સમાચારથી સરવ
પત્ર પ્રજુનું કરમાં લીધૂ ઉલટ અગે અપાર ૧૪
સુણે ભણે ને અનુભવે તેહેને કીપા કરે ગોવિંદ
હુડિ ભણતા હરિ મલસે એમ કહે ભટ'પ્રેમાનંદ ૧૫
સમત્ ૧૭ તેત્રીસના વરણે ઉતમ માસ વધસાય
વદ ૭ પ્રતિપદખધ કિધે અતરનો અભિલાપ (કડવુ ૭ મું)

પ્રતિશ્રી હુડિ સપુર્ણ ૧૮૮૯ કડવા ૭ તાપિતટે સુરત મધે નરવાનકા
આપાડા મધે લખ્યત લખનારથિ રણુછોડદાસ શ્રી રામ કૃષ્ણાય નમ

વિષયાદિ-૧ નરસિંહ મેહેતાએ પરદેશીઓ પાસેથી કૃષ્ણના નામની હુડી લખી
લીધેલા રૂપેયા દૃષ્ટે દ્વારકામાં પરદેશીઓને આખ્યાની કથા આમાં વર્ણવેલી છે કડવા
૭ છે રાગ, ઠાપ અને વળણથી પદખધ બાવેડો છે

૨. છાપેલી પ્રતિમા રચનસવત ૧૭૩૦ના વૈશાખ વદ ૭ છે, સારે આ પ્રતિમા
સવત ૧૭૩૩ ના વૈશાખ વ. ૭ છે આથી અહીં એવી નોંધ કરવા જેવું છે કે માસ,
વાર અને તિથિ સરખા હોવા છતાં સવતરે કેટલીકમાં ભ્રમિત ભ્રમિત સાંપડે છે
એટલે તે છપરથી અમેશ રીતિએ ચાકુત સંવતના ખરાપણા વિષે ઇ સ ની સાથ
મેળવવા જતા ને વિરોધ દેખાય છે અને તેને આધારે કવિને તે અન્ય હોવા વિશે
રામ ઉડવાય છે તે વિચારવા જેવું છે

૩ વળી છાપેલી પ્રતિમા કવિ અને તેના જન્મસ્થાનની ઓળખ આદિ આપેલાં છે,
સારે આમાં તેના કથોએ જલ્લેખ જ નથી તેમ આરબભાગની પણ પહેલી બે કડીઓ નથી

વિશેષ-આ હુડી જુ કા દો ૧ બાગમાં તથા મા કા ત્રિ ગકમાં મકટ યયતી
છે પ્રતિ બાવનોંધ લિખિએ લખાઈ છે પાઠાવર મેળવા જેવા છે

અં. ૬૮-ગ-સુદામાચરિત્ર પ્રેમાનંદ (૨. સં.)-
(લિ. સં. ૩૮)-પૃ. ૨૦-૩૨

આરંભ-શ્રી મનોસાધ નમઃ કમલ સુદામાચરિત્ર લખતે
શુભ સ્વામિ કહે સાંભલે રાગ પ્રિયેન મુન્ય પવિત્ર
દશમસ્કંધ અમામે શ્રી કૃ. સુદામાચરિત્ર ૧
સંદીપ રૂપિ શુરશૂર સરપા વિતામે અનંત
નેતને મોઢે બાળવા ગાલા દહધર ને શ્રી ભગવંત
તેદનિ નીચાલે સુદામો વડો વિદારમિ કાંદાને
પાટિ દેખાડવા શ્રી રાંમકૃષ્ણ તાંદાં આમે (કડવું ૧ છ)

અન્તઃ-(રાગ ધંન્યાશ્રી)

જે સુદામાચરિત્ર સાંભલે તેડેના કુપદાસિદ્ધ બ્રહ્મ
જનમનું કુપ જલ પામે મુગનિ, મહે શ્રી માધવરામ ॥ ૧૨ ॥
છે વિરયત્ર વડોદકે ગુજરાત મધે ગામ
ચતુરવંશી નાત સામજી વિષ્ણુ પ્રેમાનંદ નામ
સાધુસંનની કીપા ચક્રિ કથા હિમિ અનિસાર
દરિકથા જે સુજે સાંભલે દોસે વેકુકવાસ રે (કડવું ૧૨ સં)

સંમત ૩૮ (૧૮૮૮) લખીતં સુરત મધે તાપિતટે નરવાળુના અપાડા
મધે લખનારથી રણુછોડદાસ રાંમ રાંમ શ્રી શ્રી શ્રીર ગંગલવારે વ. વ. ૯૮
શ્રીરામાય શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ

વિષયવાદિ-૧. સુદામાના દારિદ્ર્યનો ઉચ્છેદ કૃષ્ણે તેની બખ્તિ તારીને કીમાનો
પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે. બાજવતના દશમ સ્કંધના ૮૦-૮૨મા અધ્યાયમાં કથા
અહીં વર્ણવેલી છે.

૨. કડવાં ૧૪ છે. રાગ, ટાલ અને વલ્લભી પદબંધ બાંધેલો છે, જે કે વચ્ચે
વચ્ચે વલ્લભ દીસતું નથી. પાસંતર મેળવવા જેવાં છે.

૩. આ મતિના અંતગાગમાં આગલી જે આખ્યાનોની પહે કોઈ દોઈ કડીઓ
જણાવી નથી. સમજાય છે તેમ લેખકે એ કડીઓ નહીં લખી હોય. અહીં રચનસંવત
તેમ જ ને સ્થળે તે રચેલું તેના ઉલ્લેખની કડીઓ લટીયાએ લખી નથી.

વિશેષ-આ આખ્યાન જૃ. કા દો. ભાગ ૨ નંમાં પ્રકટ થયું છે. મતિ બાલભાઈ
ચિંપિએ લખેલી છે.

અક ૬૮-ઘ-પીપાજીકી કથા-અનંત-(ર સ) (લિ સ) પૃ ૩૨ ૭૩

આરમ્ભ-સવ સતનકી આજ્ઞા પાઠ તો પીપાજીકી કથા સૂનાર

ગગારુન પૂર પાટન સ્થાનુ કિયો રાસ અનંત થપાનુ ૧

ગગારુન પૂર થનુ કેસા ક્ષેદિ પાપ ધરમ તાહા મેંધા

ઘટ્ટવિધિ ઘાડો કુઆ નિવાસુ, ઓર મહપ સોદે પદ્મ પાસુ ૨

તાહી પૂર પીપાજી ચીરાઠ પરજાકુ દુપ દેય ન કાઠ

રાજરીતિ રાપ પરપાન. રણસ્રો ઘરમીષ્ટ સુજાનુ ॥૩

અન્ત-સુરનરમુની પ્રહ્લાદીક ગાથે પરમહાકા પાર ન પાવે

સાપિ દાસ અનંત કહા કચેં સારદા લયે ન મોર

સેસનાગ ગાથે સદા નૌતમગુન ઉઠિ ઓર ૩૮

દાસ અનંત વિચારેકે પીપાજીકે જમ ગાયે

ભવજસ કહુ ભગદકે સનીયો સત ચીત લાહે ૩૯

વચન ૮૮૬ । વિધામ ૩૫ । સપૂર્ણ શ્રીરામાયનમ

વિષય-૧ ઉત્તર હિન્દુસ્થાનના ગાજરાન ગામના રામ પીપાજી એક મોટા રામભક્ત થઈ ગયા છે તે પ્રસિદ્ધ રામાનંદજીના શિષ્ય હતા પહેલાં તે દેવીભક્ત હતા એક વખત સાધુ સંતાએ દેવીને અર્પી પીપાજીને આપેતુ અન્ન ખાધુ, પાણુ દેવી તો ભૂખ્યાં રહ્યા અને પીપા પાસે ભક્ષ માગવા આવ્યા, ત્યારે સવાદ થતા દેવીએ પોતાનાથી રામઅન્દ્ર અધિક હોવાનુ કહ્યું અને તે સંબંધી ઉપદેશ લેવા પીપાજી રામાનંદ સાધુ પાસે ગયા તેમના બિાધથી પીપાજી પરમ રામભક્ત થયા તેમણે ભાગવતની કથાના અમૃતનું પાન કર્યું, પછી પોતાની ઓને સાથે લેઈ ગુજરાતમા દ્વારકાની યાત્રાએ આવ્યા, સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ સાથે સમાગમ કર્યો અને પોતે અમલકારિક દેવી સંપત્તિમાન થયા, અને સ્ત્રી સાથે ઉદ્ધર્યા તેઓ બીજે અવતારે નરસિંહ મેહેતા થયા, એમ કહેવાય છે

૨ આ વિષય ઉપર વર્ણવેલો છે પીપાજીની કથા શ્રીમહારામ રપુરાજસિંહ દેવ વિસ્તારેલી નાભાજીની ભક્તમાળ-ભક્તમાળા વા રામરસિકામા પાને ૧૮૧-૧૮૭ મા વિસ્તારપૂર્વક પીપાજીના અનેક અમલકારો માટે વર્ણવેલી છે

૩ ગુજરાતમા પીપાભક્ત સારી રીતે જાણીતા છે અને તેનું એક કારણ પીપાજી બીજે અવતારે નરસિંહ મેહેતા રૂપે અવતર્યાની કિંવંદી છે

વિશેષ-૧ પીપા ભક્તનુ ચરિત્ર આમા વર્ણવેતુ છે મન્બધ હિન્દીમા સકલિત છે બાવબોધ લિપિએ પ્રતિ લખાયલી છે

૨ બે કવિત કવિ તુલસીદાસના આ કથાને અન્તે ઉતારેલાં છે

અયુત અલ્પાતા મે જિવ સોચ પોચરે ।

અં. ૬૯-ક-ગરખા-ભાણુદાસ (૨. સં.)-
(લિ. સં.)-પૃ. ૧-૬.

આરંભ-ગરખા ॥ રાગ અસાવરિ ॥

સં. ૧ જોતે વીમાંસી જીવડા રે ॥ આ જુઠો જગત જંજલ રે ॥ જો ॥ ૧ ॥
નહિ કો તાહારું, તૂં દેહ તણો રે ॥ તાહારો તે શ્રીગોપાલ રે ॥ જો ॥ ૨ ॥
આપણો સગો તો મોલા કો નથી રે ॥ આપણો તે એક રઘુનાથ રે ॥ જો ॥ ૩ ॥

...

...

...

...

કહે ભાણુદાસ જો હરિ જો ॥ તેહનો વીલંબ ન કીજીએ લગાર જો ॥ ૨૨ ॥

સં. ૨ રામ રૂદેમાં રાખજો તમો સાધસીરોમણુ યાજો રે ॥

સં. ૩ તમો આવો માહારા સંત સુભાગી રે મુંને રામ તણિ રઢ લાગી રે ॥

વિશેષ-૧ તત્ત્વજ્ઞાન અને વૈરાગ્યના આવા ત્રણુ ગરખા આ પ્રતિમાં આપેલા છે.

૨ કેવળ માતાજીના ગરખા તથા ગરખીઓ દયારામના જમાના અગાઉ રચાયાનું કથન આથી નિરાધાર ઠરે છે.

અં. ૬૯-ખ-પદ-પુરુષોત્તમ-પૃ. ૬-૮.

આરંભ-રાગ કાફી: ॥

૧. સજની સાંભળની વચન ॥ યસોદાનંદજી કેરો તંન
દીઠડે ઠરે છે લોચન ॥ વણુ દીઠડે વીહીલી મંન ॥ ૧ ॥

...

...

...

...

એવું જાણી મુજને છે ચંતાય ॥ રથે આપણને મુકી જાય ॥

બાઈ એને શીવસદન ધાયા ॥ એના ગુણુ જન પુરુષોત્તમ ગાય ॥ ૨૯ ॥

રાગ ખેહાગડો ॥

૨. પ્રભુમન પવન દોહો દીશ જાય ॥ સાધ્ય નહી આસાધ્ય હાવાં
કરૂં કુણુ ઉપાય ॥

...

...

...

...

બુદ્ધિ રુપિ લગામ છો ચાલે પ્રેમ પંથને માંહ

પુરુષોત્તમ પ્રીત્યે કરી ॥ ગોવર્ધનના ગુણુ ગાય ॥ પ્રભુ ॥ ૧૧ ॥

વિશેષ-અધ્યાત્મજ્ઞાનનાં આ પદ રસભરિત અને સચોટ છે.

અં. ૬૯-ગ-પદો-નરસિંહ મેહેતો-(લ.-સં.)-પૃ. ૧૦

આરભઃ-શ્રી રામકૃષ્ણાય નમઃ ॥

૧ રાગ રામગ્રી ॥ આજ માહારે દીવાલી દીવાલી માહારે મદીર પધારા વનમાલિ ॥

નરસૈયા રવામી એટલું માગુ માહારે મદીર, ચકો નવ્ય જૈએ રે આજ ॥૪॥

૨ પધારોજી દૂકાને પગલે મસમસતા મોહનજી આવ્યા ॥ લડસડતા ડગલે ટેક

દૂધલે મેહ વૂઠા નરસૈયાને ॥ આગણલે સધલે ॥

સાકર કેરા કરા પદા ॥ રસ વાધ્યો ઢગલે ॥ ૪ ॥

અં. ૬૯-ઘ પદ-રામકૃષ્ણ-પૃ. ૧૦-૧૧.

૧ રાગ કાનડો ॥ રમજરી રઢઆનિ રે દુર્લભ દીવાલી ॥

રામકૃષ્ણ પ્રભુનો રસ પીતા જુટો જીવ જળલી રે ॥ ધુ ૮ ॥

૨ રાગ કાશી ॥ આજ મારે કાલી ચૌદસ રે ॥ આવી કોણુ કર્મને પાર ॥
વસ કરમું વીઠવ વર સુદર ॥ વીવીધ કરિ મનોહર ॥ આજ ॥૧॥

પામ પસુઆ અનોપમ મહત ॥ જ્ઞાન દીપ અભુઆલા ॥

રામકૃષ્ણ પ્રભુ સુધ્યા ઘેલો ॥ ધરો પેતર પાલા ॥ ૫ ॥ આજ ॥

અ ૬૯-ઙ પદો (હિન્દી) પૃ ૧૨-૨૨

સુરદાસ, ચતુરજી, વીધ્યદાસ, કૃષ્ણદાસ, પરમાનન્દ, ગરીબદાસ, અને
ગોવીંદના પદો છે

અં. ૬૯-ચ-પદ-વૈષ્ણવનાથ. પૃ. ૨૩-૨૫

રાગ અસાવરી ॥ મોહીએ સોહીએ રે સત મેલાવડો ॥

વૈષ્ણવનાથ લણે રે માદાર મન મોહી ઉખે ॥ સોહીએ ॥ ૫ ॥

અં. ૬૯-છ-પદ રામદાસ

પૃ. ૨૩-૨૪

૧. સમરથ બડો શ્રીરામનાંમ જેણે તરીએ રે ભવસંસાર ॥

...
રામદાસ સ્વી રમે રે આનંદ રે ॥ સચરાચર વ્યાપી રહો ॥

૨. આરતી-અગ્નિ નવો ઝોછવ રે ॥ મલીયા રે ગોવાલ ॥

૩. પદ પદનાભ ઝોમ પરચલ્લ મલીઆ રે ધટ્ટા સત લખ્ય કોડ ॥
(કવિનું નામ નથી.)

પદ પ્રીતમ સાથે પરવરીઓ ને મધુરમાં પરવેસ ॥

કહે રઘુનાથ કર વીનતી તે આવો મન નીવાર ॥

અં. ૬૯-જ-પદ હિન્દી

(પૃ. ૨૫-૨૮.)

પરમાનંદ દાસ, અને સુરદાસ, અને તુલસીદાસના મલી કુલ ૬ પદ છે.

અં. ૬૯-ઝ પદ-જસવંત.

રાગ હોરી ॥ મારાં આજ સમેરા દુપ જાસે રે ॥ દુપ જાસે ને મુપ યાસે રે ॥

અં. ૬૯-સ-પદ-હિન્દી-

પૃ. ૩૦-૩૬

જસવંત, કેવલાનંદ, પરમાનંદ, હરીદાસ, તુલસી, કૃષ્ણદાસ, અને માધવદાસનાં પદ છે.

અં. ૬૯-મ પદ-નરસિંહમેહેતો-પૃ. ૩૬-૩૭

રાગ ટોડી ॥

૧. હીદોલે આવો માહારા વાહાલા ॥ અમને ધુમણી ધાલો ॥

નરસિંહઆચો સ્વાંમી બલે મલીઓ ॥ દારકે રાયરે ॥ હીદોલે ॥ ૭ ॥

૨. હીયો રે હીયો માહારા વાલા ॥ હીચડતાં રંગ લાગો ॥

નસધ્યાચો સ્વાંમી બલે મલીયો ॥ જીવતી જોઅન જોઇ રાખ્યો રે ॥ ૩ ॥

અ. ૬૯-ટ. પદ-હિન્દી-

પૃ. ૩૭-૪૦

કૃષ્ણદાસ અને આશાધરનાં મળીને ચાર પદ છે.

અં. ૬૯-૭-ચુ-પદ-વિષ્ણુદાસ પૃ. ૪૦

અમકે અમકે રે ઝાઝર ઝુલતા રે ॥ અમકે અમકે રે ઝુમણુ ને ઝાલ રે ॥

...
પૂંપવણ અમરો કરે રે ॥ તેહેના ગુણુ આવે વીષ્ણુદાસ રે

અં. ૬૯-૮-પદ-નરસિંહ મેહેતો-

૫૬-૧. ઝાઝર અમકે ને ઝુરે હોદોલો ॥

તે સુખ નર જીયે નરસંઈ મેહેતો ॥ ઝાઝર ૦ ૪ ॥

૫૬-૨ સજની ચાલો રે જમુના ॥ જમુનાનઠ ફેલ કરે કાંઠાના ॥ ૧ ॥
તાહા નરસંઈઓ નીત નીત નાચે ॥ સોલા જોઈ સકલ જન રાચે રે ॥
સજની ॥ ૬ ॥

અંક ૬૯-૯-અધાણુનો હિન્દોલો પૃ. ૪૧-૪૨

હરિ મુરત ધાઈએ ॥ આરાધીએ પરબલ ॥

નીરજન પદ આહિએ ॥ હોદોલા રે ॥ વલી ૫ નહીં જ્યાહાં જન્મ ॥

...
કવી શબ્દચલ વીનવે ॥ પરબલ અવીધાસ્ય ॥

...
હું આગલ કો જણુ નથી ॥ હોદોલા રે આતમા સ્વેઈ હાવે પાસ્ય ॥
હોદોલા રે યોગ અધ્યાત્મસાર ॥ ૬ ॥

વિશેષ-આ અધ્યાત્મજ્ઞાનનો હિંડોલો છે,

અ ૬૯-૯-પદ હિન્દી

પૃ. ૪૨-૪૬

પરમાન્દાસ, હરજી, સુરદાસ, કલાંણુ, દેવાકર, ગોકુલદાસ અને અનુભુજનાં પદ.

અંક ૬૯-૧૦-પદ ૨. માધવદાસ પૃ. ૫૦

૧. આજ મજની સોલા અતિ ધણી ॥ જી રે પ્રગુડીયા ગોકુલધણી ॥

...
વાલે કાચો ગોકુલર્મા વાસ રે ॥ જયે જય તે માધવદાસ ॥

૨. પ્રગટા શ્રી ગિરિવરધારી લાલ ॥ સેવક જન સુખ કારણે જીરે જીરે ॥
એ સુખ જોતાં ત્રપત ન ધાવજી ॥ જમીપર માધવદાસ જયે જયજી ॥
૧૪

અં. ૬૯-ન-૫૬-ગોવિંદદાસ પૃ. ૫૦-૫૧

આજ મારે આનંદ અતી ઘણો એ ગોકુલ જેજેઠાર ॥

...

...

...

કુસુમ પ્રદી સુરીનર કરે એ ॥ બલીહારી ગોવંદદાસ ॥

અં. ૬૯-૫-૫૬ ૩-નરસિંહ મેહેતો પૃ. ૫૧-૫૨

૧ છરે આવણુ વદ દન અષ્ટમી ॥ લલા જન મારે ગોકુલ માંહાં કાંહાંન ॥
રંગલીલા ભરી ॥ ૧ ॥

...

...

...

છરે નરસંધ્યો તહાં નૃત કરે ॥ મલી ગાયે રે સવલી વીજનાર ॥
રંગલીલા ભરી ॥ ૧૨ ॥

૨ આવી છે ક્રીષ્ણવધામણી રંગ રાતી રે ॥
વાલા ગોકુલની વીજ નાચ સાંમગુણુ ગાતી રે ॥ ૧ ॥

...

...

...

નરસંધ્યો સ્વામી મલો રંગ રાતી રે
વાલે ઉતારાં લવપાર સાંમ ગુણુ ગાતી રે ॥ ૫ ॥

૩ હેલી જોવા સરપું આજ રંગભેર મલીઈ રે ॥
લાડકડો રૂપ નીધાંન અંતર ટલીઈ રે ॥ ૧ ॥

...

...

...

નરસંધ્યો દીધાં રે અભેદાંન રંગભેર મલીઈ રે ॥
લાડકડો રૂપનીધાંન અંતર ટલીઈ રે ॥ ૫ ॥

અં. ૬૯-૩-ગરબો વલ્લભ પૃ. ૫૨-૫૪

મંદીર આવા નારદ મુન્ય કે સતભામા તણે રે લોલ ॥
પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખેલી છે. છેલ્લું પાનું પાછળથી લખાયલું છે.
વિશેષ:-દેવીબક્ત વલ્લભનો આ સતભામાના રૂપણનો ગરબો છે.

અંક ૭૦-૩-ઉત્સવનાં પદો- પૃ. ૧૨-૭૯

સુરદાસ, અમરન, ગોવિંદ, કૃષ્ણદાસ, સુરશી, રસિક, સુગનદાસ, નંદદાસ, ગદાધર, પરમાનંદદાસ, આશકરણ, જગજીવન, ચંદ્રસખી, તુલસી, પુરૂષોત્તમ, કુમનદાસ, મુકુંદ, હરિદાસ, લાલન, લાજીરામ, તાનસેન, અને દેવીદાસનાં હિંદી પદો છે. ઉપરાંત નરસિંહ મેહેતો, મીરાં, આદિનાં પદો પણ છે.

અં. ૭૦-ખ-કીર્તનમાલા પૃ. ૮૨-૯૫

પરમાનંદ, ગોવિંદ, કુમનદાસ, સુરદાસ, કશનદાસ, વિઠ્ઠલ, દુષીકેશ, હંયાણદાસ, રસિક, લગરરાય, અને દુવારકેશના હિંદી પદો છે

અં. ૭૦-ગ-પવિત્રાના કીર્તન પૃ. ૯૫-૯૭

કૃષ્ણદાસ, પ્રેમાનંદ, અને મુકુન્દના મળીને કુલ પાંચ હિંદી પદો છે

અં. ૭૦-ઘ-વધાઈનાં પદ પૃ. ૯૭-૧૧૫

ગોવિંદ, કૃષ્ણદાસ, પરમાનંદ, ગદાધર, નંદાસ, સામદાસ, હરિ, ચતુર્થન, કુમનદાસ, અને વિઠ્ઠલના મળીને કુલ ૯ હિંદી પદો છે

અં. ૭૦-ડ-રાધાજીના જન્મની વધાઈનાં પદ-(લિપિ ભાદરવા સુદ ૮)- પૃ. ૧૧૬-૨૦.

કુમનદાસ, પરમાનંદ, અને એક અજ્ઞાત કવિનું, એમ મળીને ચાર હિંદી પદો છે

અં. ૭૦-ચ-દાણુલીલાનાં પદ પૃ. ૧૨૦-૧૨૭.

સુરદાસ, માધવદાસ, રસિક અને કુમનદાસનાં મળીને ચાર હિંદી પદો છે

અં. ૭૦-છ-જોગીઆનાં પદ ૫-પૃ. ૧૨૭-૧૩૧

સુરસામ અને સુરદાસના પાંચ હિંદી પદ છે

અં. ૭૦-જ-શ્રીવાંચનીજીનાં પદ-૫ પૃ. ૧૩૧-૧૩૪

ગોવિંદ, સુર, સુરદાસ, અને પરમાનંદદાસના મળીને પાંચ હિંદી પદ છે બાદ રવા સુદ ૧૨ ને દિવસે ગાવાનું નજીવેલું છે

અં. ૭૦-ઝ-શ્રીરાધાજીની આંજીનાં પદ-૫ ૧૩૪-૪૫

દુવારકેશના ત્રણ હિંદી પદ છે, બાદરવા સુદ ૧૫ મે ગાવાનું નજીવેલું છે

અં. ૭૦-ઞ-આસો સુદ ૧૫ નાં પદ-૫ ૧૪૬-૧૫૨

નરસિંહ મહેવાળાં પદ ૫ ગુજરાતી છે બાકીનાં પદ હિંદી છે, ચતુર્થન, પરમાનંદાસ, દરિદાસ અને મુકુન્દનાં છે

અં. ૭૦-૮-ગરબા પૃ. ૧૫૨-૧૬૨

૧. વાલે તો વીશારી મુકાં દીલથી ઉતારી મુકાં રે ઓધવણ ॥
 ...
 હેમના શમીને એટલું કેજો ॥ થોડે પીતે ઘણું રીછ રે ॥ ૧૧ ॥
૨. તારી મોરલીએ જન મોહુ રે ગેલી થઈ ગીરધરીઆ
 સાસુ કેહે વડેને વંતર વલણુ ॥ અછરીઆ ઉતરાવો રે ॥
 દીએર કેહે સાબીતે આંધો ॥ શારકડા ચટકાવો રે ॥ ૧૨ ॥
 ...
 નરસંધયો તાંહાં બલે બલે જાઓ ॥ જલવતી તે બંધનકાંપો રે ॥ ૧૩ ॥
-
૧. ગઉ છોડવાની રે હો કાંહાંનુડા વેળા થઈ છે તાહારી ॥
 શઉ ગોવાળીઆ ગઉ છોડીને તાહરી જુએ છે વાટ રે ॥ ૧ ॥
 ...
 કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી રમત માંડી જહુનાથે ॥ ૪ ॥
-
૨. જમતા ને જમતા રે હો આવા મથુરાંમાં વેણુધારીના
 ...
 કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી કાણુ લઈમે અને મેલી ॥ ૩ ॥
-
૩. ઝાટી થઈએ રે હો વાહાલા રે સાહારા મઈ વેચવા દુર જવું ॥
 ...
 કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી આંમલે પડશે વાત ॥ ૩ ॥
-
૪. રાધા થઈ ગેલી રે હો તાહારી મા મુજને શું કરશે ॥
 ...
 કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી કિમ કરી વાંધસુ વેણુ ॥ ૪ ॥
-
૫. હવડાં જાવા દોની રે હો વાલા સારા મલીસુ માંહાંજમ રાતે ॥
 ...
 કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી દાણુ લેધને મમે મેલી ॥ ૫ ॥

૬૦. મળવાને મન તમે રે હો રાજ માહારી મોઝેરા સુઝાએ હો ॥

કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી જેલ ચળી બલીહારી ॥ ૪ ॥

૭. મોરલી મન લણીને વળડી વાલે વનમા માહાજમ રાત ॥
કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી ॥ એમ કરી જે મેહે વાલા ॥ ૪ ॥

૮ હું તો જખડાને જાગી રે ॥ વલ્લભ તાહારી વેણુ સુણીને ધઈ ગેલી ॥

કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી ॥ રમીઆ રસીઆ સાથે ॥ ૪ ॥

૯. લતા ધઈ ધઈ બાલે રે નટવર તાગર નાચે વચમાં ॥

કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી ॥ રમીઆ રસીઆ સંગે ॥ ૪ ॥

૧૦ મુજને ગાએલ કીધી રે વાગી તાહારી આખલડી અણીઆલી ॥

કાંહાંન મોહનજી પુરી લાગી ॥ સરવ રૂણુ સલાલ ॥ ૪ ॥

૧ મથુરામા કાહાંન અવતારા કાહાનુકા રે ॥ તમે ગોકુલમા આવા રમે રૂઝા રે ॥

રાજેના રસીઆ નામજી ॥ કાં ભગવત વચળા ભગવાન ॥ રંગ ગાં૧૦ ॥

૧. મથુરામા મોહનલાલ નહીં દેઉં જાવા રે ॥

કશ્યપજીના જીવન પ્રાણુ જાઓ વાઈ રે ॥ ૫ ॥

૨ ચમંગલી રે ખીજની નાર મારે નાચે રે

પહે રમમા બેઠે જાએ હળધર સાથે રે ॥ ૧ ॥

કશ્યપજીના જીવણ પ્રાણુ હો રંગેલી રે ॥ ૪ ॥

૧ કાનુડા તે કાળજની ઢાર છે ॥ જો રે બેની કાનુડા કાળજની ઢાર છે ॥

...
મીરાં કે પ્રભુ ગીરીધર નાગર ॥ ચરણ કમલ ચીત ચોર છે ॥ ૫ ॥ જોરે ॥

૩. આધવણ મોકલા આજ ગોપુલ આવા રે ॥

...
કશાણના હવણ પ્રાણ ગોપુલ આવા રે ॥ ૫ ॥

૨. આધવણ એક વીનતડી તમે જઈ વાલાને કહેજો રે ॥

...
રાજેના પ્રભુ અંતરજમી એક વાર ગોપુલ આવો ॥ ૫ ॥
વિશેષ-આમાં હેમદાસનો એક, નરસિંહ મેદતાનો એક, કાદાંત મોદનજના દશ, રાજેના બે, અને કશાણના વજ્રુ ગીરાંબાઈ એક, એમ કુલગણી ગોપુલગણી-લાના ગરબા છે. રસબર અને પ્રાસાદિક છે.

અં. ૭૦-૪-શ્રીગોશાઈજીની ચઘાઈ-હિન્દી-પૃ. ૧૬૩-૧૬૭

માળેકવંદનાં બે, ગોવિંદનાં બે, સુરનાં બે, માધવદાસનું એક, બાદાકરણનું એક, અને રસિકપ્રીતમનું એક, એમ કુલ ૯ પદ છે ॥

આ નવ પદ પછી બાર પદની અનુક્રમણિકા આપેલી છે, પણ એ પદ અહીં આપેલાં નથી.

અં. ૭૦-૬-વસંતપંચમીનાં પદ- પૃ. ૧૬૮-૧૭૩

હરજીવન, ગોપાલ, હુમનદાસ, ચતુર્ભુજ, રસિક, પરમાનેદાસ, કસ્તૂરદાસ, જગર-દાસ, એમનાં મળી દશ હિન્દી પદ છે.

અં. ૭૦-૬-છૂટક પદ- પૃ. ૧૭૩-૨૦૫

ઉપરના કવિઓનાં હિન્દી પદો છે.

વિશેષ-આખી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. પાના ૨૦૬-૨૦૮ માં ૬૩ પદોની અનુક્રમણિકા આપેલી છે.

અં. ૭૦-૭-પદો-નરસિંહ આદિનાં

(ઉપર ને હિન્દી પદો નોંધેલાં છે, તેમાં વચ્ચે વચ્ચે આપેલાં ગુજરાતી પદોની નોંધ અહીં આપી છે.)

૧. રાગ ખીલાસ ॥ શ્યામ શ્રમ ઘીડા ॥ શ્રી ગોકુલ કાચ્ચારે જાસુ ॥

લીમના રે હકારને જઈ જોહુ, શદા ચોહાગણુ રહેસુ રે ॥ ૨ ॥
(૫૬ ૭ મુ, પાનું ૧૪)

૧. રાગ અશાવરી ॥ વાચ નહી જાહા વર્ષશયુવ કેરો ॥ તાહા નહી વસીએ
વાસડીઆ ॥

જાણે નરશર્ધઓ ભારે ખારી માવડી દય માશડીઆ ॥ ૩ ॥
(૫૬ ૯ મુ, પાનું ૧૫)

૧. રાગ અશાવરી ॥ મેહેતા હમએ માધવજીના ॥ મહીના આપો આગલથી

રામકૃષ્ણ કહેતા જમ નાહા ॥ તે જોએ પામા પેહેલી ભાગતથી ॥ ૨ ॥
(૫૬ ૧૦ મુ, પાનું ૧૫)

૨ રાગ રામકલી ॥ સાબળ રાજની રે ॥ રૂપણા અતરમા લાધુ ॥

નરસઈઆચો સાંભી જાલે મહીએ જોટલે હું જંગી ॥ ૩ ॥
(૫૬ ૩૬ મુ, પાનું ૨૪-૨૫)

૧ શ્રીખલ ભગ મેહે પ્રગટીઓ શ્રીગોકુલના રે નાય ॥
જેવા પ્રભુને નહોં જોલખા ॥ પછે ગયસો રે હાય ॥ ૧ ॥

એ સુખ નહીજો દેખાડજો ॥ માંગે દાસનો દાસ ॥ ૧૭ ॥
(૫૬ ૩૭ મુ પૃ ૨૫-૨૭)

૩ રાગ ભેરવ ॥ ધાન ધર ધાન ધર નદજીના કુએરનું ॥ જરોદાના હવજનું ॥
જે થકી અખીલ આજુદ યાએ ॥ ૧ ॥

નરસીઆને મન આજુદ અતી જણે પુણ્ય મુગતાલે લઈ વધાવે ॥
(૫ ૨૮-૨૯)

૪. રાગ ભેરવ ॥ રેલ રજની જારે અટગટી દોએ તારે સાધુ પુરુષને સુખ ન રહેતુ ॥

નરસંપ્રાપ્તો સાંગી એ માથુ ચરણુ ચીત રાખ તું વનમારી ॥ ૩ ॥
(૫. ૨૬-૩૦)

સાદારે આગળે દોહ તું તો આવો ના ॥ ના એદલો કષ્ટાવો ના ॥
... ..
કુડા શોગન નંદજીના આવો ના ॥ શાત શખી મલી મંગળ ગાએ ॥
... ..
જુડી બનત બન્યાવો મા ॥
(૫. ૩૧)

૧. આવી મલો શાહેલદીછ ॥ હછડે હરખ ન માએ ॥
... ..
માધવદાસ માંગે શદાછ ॥ શ્રીગોકુલમાં વાસ ॥ ૧૫ ॥
(૫. ૩૧-૩૩)

૨. જે જે લાલ ગોવરધનધારી ॥ સુદર રૂડાં નામછ ॥
... ..
માધવદાસ એટલું માંગે ॥ શ્રીગોકુલમાં અવતરીએછ ॥
(૫. ૩૩-૩૬)

૨. ૧. ધન આઠેમ અંધારી એક કે લાદરવા વદી રે લોલ ॥
... ..
કહે હરિદાસ કે દરશણુ નીત આપજો રે લોલ ॥
તમારી રે લીલા અનંત અપાર હરદેમાં વાપજો રે લોલ ॥
(૫. ૩૪-૩૫)

કરજોડી પદ વંદીએ-રે અકુલ શ્રીવલ્લભ દેવ ॥
... ..
જેનાં ગંગ પ્રભુ ગુણુ ગાએ રે ॥ હોએ દેવકી નંદજીની કીરપા હોએ ॥
(૫. ૩૫-૩૭)

૩. પુસ્ટી મારગ તણા-મરમ દશ જાણીને ॥ જાતે આચરણુ કરે હરદે વીચારી ॥
... ..

આપણા દાદાની બાહે સાહે ॥ દશમે મરમ જે અનુભવે શ્રીકૃષ્ણની
કીરપા યાએ ॥ (૫ ૩૭-૪૦)

૪. પુત્રીમારેગ સીધાંતની ॥ સંભલો વલભરાએ ॥
શોભા જોઈ હુરીદાસ આનંદ મગળ ગાએ ॥ (૫ ૪૦-૪૨)

૧. ગરબા ॥ મારેગ યુકો નાથજી ઘેર જાવુરી ॥ મારે માથે મહીનું માટ,
ઝોડી યાવુ રે ॥
રાજેના રસીઆ નાથજી ઘેર ॥ મારે પ્રાણ, તમારી સાથ ઝોડી યાવુ રે ॥
(૫ ૪૧)

૨. દુ વારી જાહ વીહા જોર આવો રે
માહારા હર્ષડા તારા યાએ દશી બોલાવો રે ॥
રાજેના રસીઆ નાથજી ઘેર આવો રે
પ્રભુ પુરો મનની આશ દશી બોલાવો રે ॥ (૫ ૪૧-૪૨)

૩. વાટડી જોતાં આખી આ સાહેલી રે ॥ મેં તો મુખ જોવાને કાજ લજ મેલી રે ॥
રાજેના રસીઆ નાથજી સાહેલી રે ॥ વાહાલો પુરણ પરમાનંદલજ મેલી રે ॥
(૫. ૪૨)

૪. રાગ કાશી ॥ કાંનુડે કાંમણ કીધું ॥ હાં રે ચખી કાનુડે કાંમણ કીધું ॥
દાસ રાજેના પરજી અંતરજામી ॥ ચપણામા કુખ પામી ॥ (૫ ૪૫-૪૬)

૧. કાનુડે ગેલડા કીધતાજી ॥
મહીની મટકી લીધી વાસે કુકી ગોરજ દમારડા પીધાજી ॥ ૧ ॥
મીરડા પરજી ગીરીધર નાગરા ॥ તનમન દમારડા લીધાજી ॥ ૨ ॥ (૫ ૪૬-૪૭)

૨. હો રાજ તારે લીલવટ ટીલક જીરાજે ॥
રાજ મારે મહીરીએ પધારો ॥ કેદે મીરા જલીદારી હો ॥ ૩ ॥ (૫ ૫૨)

૩. જીલ રડો રે વશી મારે મન પીઠલ ॥
મીરા કે પ્રજા ગીરીધર નાગર ચગલા કુખ ગયા ખરી ॥ ૪ ॥

વલોણાનું પદ-નરસિંહ મેહેતા

મેકલો જ્યોદ્ધાજી કુંવર તમારો હમ ઘેર મહીડાં વલોવવા રે લોલ ॥
(પંદરેક દડી છે.)

પદ-કાનપુરી.

તું તો નીત આવે છે દાંણુ આજી શું બૂલી ગઈ.

વિશેષ-આ બધાં પદો બાજબાજ સિપિએ લખાયલાં છે, તો કે વચ્ચે કેટલાક અક્ષરોના મરોડ સુન્દરાલી સિપિના છે. ૮ પૃષ્ઠ પછીનાં બાકીનાં પાનાં કોરાં છે. પ્રતિ ખવાઈ ગયલી છે.

અં. ૭૨-ક-નંદબત્રીસી-શામલદાસ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૮૯૮)-પૃ. ૧-૫૯

આરંભ:-શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અથ વારતા નંદબત્રીસી-લખી છે ॥
શ્રી શારદાને નામું સીશ આરાધું હિમયાપતી ઈસ ॥
શ્રી ગણુપતીના પુણુ પાએ જેથી કામ સરલ સીધ થામ ॥

...

...

...

કહુ કથા નંદબત્રીસી તણી । બહુચર માતની કીપા ધણી ॥

અન્ત-શ્રીગોડ માલવી વીપ્ર સુભ શ્રીય નગરમાં વાસ ॥
સુત વીરેસ્વરજી તણો વારુ બુધવીલાસ ॥ ૮ ॥
શ્રી ગોડ બ્રામણુ શામકી । ઔદિય બ્રામણુ ગૌતમી ॥
ગોપીપરામાં વાસ કેહે કવી સામલદાસ ॥ ૧૫ ॥

ધૃતીશ્રી નંદબત્રીસીનું આક્ષાંન સંપુરણુ: શ્રી રસ્તુ: કથ્યાણુમસ્તુ:
શુભં ભવતુ: સંવત ૧૮૯૮ ના પર્વે જ્યેષ્ઠ સુદ ૭ વાર બુધે લખી છે:
લપતંગ મેહેતાજી કળ્ણારામ અંબારામ સ્વહસ્તે પોતાનું પુસ્તક કર્કે છે:

વિષયાદિ-વસ્તુ પ્રસિદ્ધ છે. કડી ૬૧૫ છે.

વિશેષ-આ વાર્તા બૃ. કા. દો. ભાગ ૧ માં પ્રકટ થયેલી છે. પ્રતિ બાલબોધ અક્ષરે બ્રાહ્મણુ લઘીઆએ લખી છે. છતાં ઘણી જ અશુદ્ધ છે. પ્રતિ ભૂલી નથી.

અં. ૭૨-ખ-છૂટક પદો

પૃ. ૩.

આરંભ-ધર્મનાં લક્ષણુ લખાં છે:

આતું તે તો વાવરો ખરચું તે તો પડું
અંતકાલે અલગુ રહેસે કીઈ એક હરપર ॥ ૧ ॥

અન્ત-એ મનસા જ-મ નહી મલે ફરી ફરીને ચાહાવો
કહે માંગણ હરી બળે મુઠા લોભનો દાવો ॥ ૨૨ ॥

આરંભ-(દાનની શીખ)

દાતારનું મુખ દેવતા ॥ પાપ દીવસનું જાણે ॥
અંગોઅંગે વરપીએ તો ॥ શરીર સાથે લખાએ ॥

અન્ત-દાતારને ને સત્યને સ્નેહ ધણો સામવીયાની સાથે ॥
તે ભવશાગરમા તરીયા તેહ હરીએ ઝાલા હાથે ॥
મુરખ સરખો માંગણ કહે સોય ટાલો માહારો ॥
આ વારમા ઉગારને એક આસરો તાહારો ॥

પદ-ગર્ભવાસનું રણુછોડ

સમજ સમજ સાધુ મન જાણુ, જૂલો ભટકો ચારે પાણુ

ધોળ-રણુછોડ (૭ કડી)

હરીજન હોય તે હરીને બળે ॥ તજ વીસે વીકાર ॥

પદ-પ્રીતમ (૯ કડી)

સત લક્ષણુ અતીસે સોહામણુ જે નીચત વરતા યર્ષ સત ॥

ધોળ-રણુછોડ (કડી ૭)

કામણુગારા રે કાહનજી ॥ કામણુ ફીધુ છે કાર્ષી. ॥

તુ તો રામરટણુ કર રગર્મા ॥ અગમા ઉપજે આનંદ ॥

પદ-પ્રીતમ-ગોવંદ બજ બાવસુ ॥ ગોવંદ બજ બાવસુ ॥

શાણુગારનો ગરબો-વદલબ

આ ગરબો કપાયલો છે આ મતિમા ગુજરાતી લિપિએ ધણો જ અશુદ્ધ લખેલો

છે મતિના બાણીનાં પાનાં કોરા છે

વિશેષ-આ મદો બાલબોધ લિપિએ લખેલા છે

અં. ૭૩-ક-ચડીનું આખ્યાન-શિવદાસ (૨. સં. ૧૩૭૭,

૧૧૬૭૭)-(લિ. સં. ૧૮૬૪)-પૃ. ૩-૩૫

આરંભ-(પહેલાં બે પાના ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી)

કીધા કરી મુઝને આજ ॥

કહૂ કીપાનીધી પુણુ છઉં ઉલાસ ॥

મે વ્યઆસ તણે મુજે ॥ બલા દેવે વેદ સાહાઅ અતીહાસ ॥

વલી પ્રસણુ પ્રગટયુ મન માંહાં ॥ કાહો મુજને રૂપીરાએ ॥
 શ્રી આદ શટક(કત) કરા ગુણુ સ્વાંમી ॥ સાંલલવા મન થાએ ॥
 એ શકતી શદા શહુને તન વાપી ॥ જગત વીખે એહેની આશ ॥
 તેહેનાં પ્રાકમ કાહો મુને સ્વાંમી ॥ દયા ઘણી મન આણી ॥
 (કડવું ૨ જી)

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)-

કવી કેહે હું અદ્યમતી મૂઢ ॥ મૂઢપણે કીધો પદબંધ ॥
 પદ પાંચશે ને પંચવીશ ॥ રાંધ (રાગ) શોદી કડવાં એકત્રીસ ॥
 સંખેપે કહ્યું આક્ષાંન ॥ પરથમ પરણુમુ ભગવાંન ॥
 એના ગુણુ બંમા દેવ ન જાણે ॥ તે શીવદાસ શી પેરે વીખાણે ॥
 શ્રી ગુરૂ વ્યાસ ભૂદર પદ વંદી ॥ અંખાચરીત્ર કહ્યું આનંદી ॥
 આશો શુદ્ધી આરૂમ પાવંન ॥ પ્રથમ આરંભ કહ્યો તે દીન ॥
 શંપત તેર (?) શતોતેર ૭૭ ઝાંણુ ॥ કારતેક શુદ્ધી પંચમી પ્રમાણુ ॥
 તે દાહાડે પુરંણુ થયું આક્ષાંન ॥ ઝીલીવા અશ આપો ભગવાંન ॥
 કાલાવાલા કરઝો પ્રમાણુ ॥ કાઈ ખોડ મો દેશો શુઝાણુ ॥
 પંડીત કાઈ મને દેશો દોશ ॥ શરવને કીપા કરો રંણુછોડ ॥
 આગન માંહાં ફલ માહા પ્રોઠ ॥ એ આગલ હું કવણુ મતી મૂઢ ॥
 તેહ તંણો મે ગ્રહો આધાર ॥ શંખેપે કીધો વીસ્તાર ॥
 શતભગીરથ (સ્તંભતીર્થ) માંહાં અલ નીવાશ ॥ મહીશંગમ
 તીરથ છે પાશ ॥

કવી વીરભૂદાશને મૂખ વાંણી ॥ કથા કરી મે આનંદ આંણી ॥
 કવી નાગર શાથણી તીરથ (સ્તંભતીર્થ) વાશ ॥ શ્રી રાંમઝંન કેહે
 વીરભૂનુ દાશ ॥ કડવાં ૨૧ ॥

શ્રી રાંમઝી શત છે ॥ અઘતી શ્રી આક્ષાંન માત ચંડીનૂ લખું છે શંપુર્ણુ ॥
 શ્રી શુભં ભવતૂં ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥ અત પ્રમાણુ લખુ છો લખનારને દોશ નહી ॥
 ભૂલ્યો ચુકો તપાશી વાચઝો મમ દોશો ન દીઅતે ॥ એ ચોપડો વાંચવા
 લેઈ ઝાએ તથા ચોરી લેઈ ઝાએ તેહેને માથે પાપ ચોરાશી પ્રગણાનું પાપ છે ॥

વિષયાદિ-૧. માર્કંડેય પુરાણમાંના સપ્તશતીના આખ્યાનને આધારે આ ચંડી
 આખ્યાનનો પદબંધ સારરૂપે કવિએ કીધો છે.

૨. રાગ અને કડવાંથી પદબંધ બાંધેલો છે; આમાં ઢાંલ કે વલણ કે ઉચલો નથી.
 કડવાં ૨૧ છે. કડી પરપ, ૧૬ રાગ અને ૩૧ કડવાં હોવાનું કવિ જણાવે છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. આ પ્રતિમાં ૨૨૫ સંવત ૧૩૭૭ આપેલો
 છે, પરંતુ તેમાં લહીયાનો દોષ હશે, કારણ શિવદાસનાં બીજાં પ્રકટ તેમ અપ્રકટ

આખ્યાનોથી જાણાય છે તેમ તેના કવિજીવનકાલ સત્તરમા સૈકાની અડધી સદી પછીનો, એટલે સવત ૧૬૫૦ પછીનો ગણાય છે. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, ને કે કેટલાક અક્ષરોનો મર્યાદા બાળબોધને અનુસરતો છે. આ આખ્યાન સવત ૧૮૬૪ની આ સંપાસ લખાયું હશે, એમ આ પ્રતિમાના બીજા આખ્યાનની લિપિ સવતથી સમજાય છે.

૨. બાવલે રચેલી સમસાતી મા. કા. ત્રિમાસિકમાં પ્રકટ થયેલી છે, તેમ જૂના ગદના રજકોડછએ પણ સમસાતીનો અનુવાદ કર્યો, તે પછી તળામના એક કણ્ઠાગ્રીએ અને કવિ પ્રેમાનંદે પણ કર્યો છે.

અં. ૭૩-ખ-ચંદ્રહાસ આખ્યાન-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં. ૧૬૩૪)-
(લિ. સં. ૧૮૬૪)-પૃ. ૩૫-૮૪

આરુભ-શ્રી ગણેશશાએ નમઃ ॥ શ્રી ગરુડોએ નમઃ ॥ અથ આજ્ઞાન રાગ ચંદ્રહાસનું લખ્યું છે ॥

રાગ રામગ્રી ॥ પ્રથમે પ્રણય ॥ ગવરીનું બાલજી ॥ ચમુને ॥ શુભ શુંદાલજી ॥
મઆ કરો મુજને કીજીએ ॥ દેવ દયાવજી ॥
દાલ ॥ મઆ મુજને ॥ કીજીએ ॥ ઝરા કીજીએ માદા પ્રોદ ॥
હું મદમતી મુજને સ્તવ ॥ મત માદારી છે મુદ ॥

માદારા મુજને ચરણે નમું ॥ હરી ભક્તને લાગુ પાએ
જેહેની કીપાએ કરી ॥ પદબધ પુરંજી યાએ ॥
અધમેધ તણી કથા ॥ શબલે અથ મુકાએ ॥
કર જોડી વીરજીદાશ કેહે ॥ હરી ભગતનો મહીમાએ ॥

અન્ત-(પ્રભાતી) (કડવુ ૧ કું)

રત્રીક વાણી રાગ ત્રેવીશ ॥ ચક્ષા દુ. પદ કડવાં ત્રીગ ॥
ભુવગાને બોલો નીરવાણુ ॥ પદ પાંચરોહ આલીશ પરમાણુ ॥
રાંપત ૧૬૩૪ રો રાગ ॥ ચેત્ર માસ હિતમ ગુરુવાર ॥
કણ્ઠ પદ ને તીથી ત્રયોદશી ॥ શુંણી કથા માહેર મન વધી ॥
અજાણે કીધો અભ્યાય ॥ બે દુ. કર જોડી કેહે વીષ્ણુદાસ ॥

॥ કડવા ૩૧ ॥

આજ્ઞાન ચંદ્રહાસનું રામપુરજી લખ્યું છે. સમત ૧૮૬૪ ના વરખે માગસીર શુદ્ધ ૧૩ વાર ચનીંડી ચપુરજી થઈ છે ॥ કાંનો માત્રે અક્ષર જુલા મુકા તપાસીને વાચકો લખનારને દોષ નહીં દેવા એ ચોપડા પારડીવારી મેહેતા

શ્રીવનારાએણનો છે એ દાર્ઠ વાચવા તથા ચોરી લેઈ આવે ને આવે તેહેને ચોરાશી પ્રગણાનું પાપ છે ॥ માતા ચંડીકા પુછે ॥

વિષયાદિ-૧. શ્રી મહાભારતના અશ્વમેધ પર્વને આધારે, નિરાધાર રાજપુત્ર ચંદ્રહાસ વિષ્ણુભક્તિના પ્રતાપે રાજ્ય પ્રાપ્ત કરી કેમ યશવાન્ થયો છે તેની કથા આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલી છે.

૨. કહવાં ૩૧ છે. જો કે મૂળમાં ૩૦ ની સંખ્યા આપી છે. પદખંધ રાગ, ઠાલ અને ઉચ્ચાથી બાંધેલો છે, જો કે નવો ઠાલ તેમ ઉચ્ચો જણાતા નથી. રાગ રૂઝ અને પદ કુલે ૫૪૦ હોવાનું કવિ જણાવે છે.

વિશેષ-આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રતિ ઘણી જ અશુદ્ધ છે; ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે.

અં. ૭૩-ગ-દાણસમેના સવાયા-અર્જુન-(ર. સં.)

(લિ. સં.)-પૃ. ૮૪-૮૪

હિન્દી ભાષામાં રચાયેલ છે. ગુજરાતી લિપિ અશુદ્ધ લખાયેલા છે.

અં. ૭૩ ઘ-દાણુલીલાના સવૈયા-ભુવરાજ (ર.

સં.) (લિ. સં.) પૃ. ૮૮-૮૨

આરંભ-પ્રાત શમે બ્રીઝ ગોપ સખા ॥ બ્રીઝ રાઝ મલો એક બાત ખીચારી ॥
ગોકુલની ગ્વાલણી સુંદરી રે ॥ મથુરાં મહી વેચવા આવે છે નારી ॥
વાટ વલાંમણીઓ પીએ કાંમેની ॥ માંહા વન માંહા વીઠલે વારે ભગારી ॥
ઝીવરાઝ પ્રભુ બ્રીઝ રાઝ કેહે ॥ તું શાંભલ રે બ્રીખલાંન કુમારી ॥

અન્ત-રાધાવચન ॥ કામેની કાંહાંનને કંઠ લાગી ॥

રણાં લક્ષ ચોરાશી નીઝના ચક્રી ॥ ઝરાઝનમની ખીક લાગી ॥

ભેડી આંખ અગ્નનીને અઝન કીધું ॥ હાવે નાથ કરણા કરી નાથ આગી ॥

કવી ઝીવ ગોવાલંણી એમ ભાણું ॥ પછે ગોપીએ નવનીધ લક્ત માગી ॥

દાણુશમેના શવાયા શંપુરણ ॥

વિશેષ-પંદર સવૈયા છે. આ સર્વે સવૈયાઓ છપાયા નથી, તે ભાવવાહી તેમ જ મનોહર છે, હિન્દીની લઢણને અનુસરતા છે. જૂની ઢળના અને જૂના લેખકસંપ્રદાયવાળા કવિના છે એ નોંધવાનું છે, ઇંગ્લેન્ડ કેળવણીના સપર્ક વિનાના કવિએ આ લખેલા છે. પ્રતિ ઘણી જ અશુદ્ધ છે, વચ્ચે કોઈ કોઈ ચરણ લાંબીઆના સ્ખલનથી પરેહું છે, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.

અં. ૭૪-ક-ઐષાહરણુ-પ્રેમાનંદ- (૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૯૨૩) પૃ. ૧-૬૧.

આગળ- એ નમ ॥ શ્રી શારદાએ નમ ॥ ત્રી ગોપીજન
વલ્લભાએ નમ ॥ . આક્ષાંન ઐષાહરણુ લખ્ છે ॥

શ્રી ગુરુને ચરણે લાગી છ ॥ તેના ગુણુ તે શુ લખીએ પાને છ ॥
દાલ ॥ પાને લખા જાયે નહી ॥ શ્રી ગણેશના ગુણુઆમ ॥
શકલ કારજ રીવ યાવા ॥ મુખે લેતા નામ ॥
ગજવદન નાશીકા ને દત્ત ઉન્નલ એક ॥
શગે બે શુધ બુધ નારી ॥ શુત લાભ ને લક્ષ ॥

અન્ત-(રાગ મેવાડો)

૧ ઐષાહરણુ જે કા શાંભવે ॥ તેહેનાં પાપ ત્રણે જાએ ॥
ભટ પ્રેમાનંદ દેહે કયા ॥ વહી મને જાનરાયે ॥
શરન કડનાં એહેનાં ॥ પદનધ કીધુ જયામતી ॥
ભણે શાંભવે અનુભવે ॥ તેહેની પીડા જાયે શર્વથી ॥
વટખતવાશી ચતુરવશી ॥ ભટ પ્રેમાનંદ નાય ॥
જયા બુધ કરી કયા ॥ ઓતાજન બોલો શ્રીહરી ॥

વલ્લભ ॥ રામ બોલો શર્વથા ॥ અન્ત સુદે ઐષાહરણુ કરી ॥
શરન ઓતાજન શાંભલો ॥ ફરી મુખે બોલો શ્રીહરી ॥

॥ કડવા ૬૪ ॥

૪તી શ્રી ઐષાહરણુ નંપુરણુ ચમાવત ॥ શ્રી કથાણુમસ્તુ ॥ ચપત્
૧૯૨૩ ના અવતરણુ વહી ૬ ને વાર મામે નંપુરણુ ॥ ચમત્ ॥ ઐષાહરણુ
પ્રગણે ગાંધી ધીયાણુનાં ગનાતી બામણુ મોઢ ચાતરવેદી અટક જોશી
ઉમાકર નરભેરામનો છે ॥ એ ઐષાહરણુ વાયવા અરથે તથા લખવા અરથે
લખ જાએ ને ॥ ઐષાહરણુ તથા બગાડે તેને શુરત શહેરનો પાપ ॥ કોનો માત્ર
શુધ અશુધ દોષો તે તપાશીને વાંચજો લખનારને દોષ નહી ॥ લખનાર
ગામ મીયાણુના ભામણુ અટક જોશી નરભેરામ સુત અમારામે દશના
અમેરે લખો છે પોતાને વાયવા ચામ લખુ છે ॥ યાદવ પુસ્તક દસ્તવા
॥ તાદવ લખીત મઆ ॥ વહી શુધ્યમ શુધ્ય વા મમ દોશો ન દીઅતે ॥

વિવચાદિ-૧ આખ્યાનનો પ્રમગ પ્રસિદ્ધ છે પદ્યગદ્ય રાગ, દાવ અને કડવાંથી
બધાયેલો છે

૨ કડવાં ૬૪ છે

૧૧

વિશેષ-૧. જૂ. કા. દો. ભાગ ૧ માં આ આખ્યાન પ્રકટ થયું છે. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. અને તે અશુદ્ધ છે. આ આખ્યાન પણ 'ભાનુમતીઆખ્યાન'નું માત્ર ચૌદમું કડવું પૃ. ૬૨-૬૪ માં ઉતારેલું છે.

૨. પ્રેમાનન્દના ઓખાહરણની વિવિધ પ્રતિઓ મળે છે અને તેમાં કડવાંની વત્તી ઓછી સંખ્યા હોય છે; તેમ પક્ષિઓ પણ વત્તીઓછી અને ઘાલધુસેડવાળી હોય છે. એટલે પહેલી વારનું કવિએ ક્યારે અને કેટલાં કડવાંનું, કેટલી કડીઓનું લખ્યું તે સહેલાઈથી જાણી શકાતું નથી. એક પક્ષ સંવત ૧૭૨૩ માં કવિએ પાંત્રીસ કડવાંનું ઓખાહરણ લખ્યાનું કહે છે અને તે પ્રતિ કવિ નર્મદાશંકરે લેયાનું જણાવ્યું છે.

૩. અહીં જૂ. કા. દો. ભાગ ૧ લાની ૭ મી આવૃત્તિમાં પ્રકટ ઓખાહરણને અતે પાના ૧૦૩ ની નીચે રા. રા. નટવરલાલ ઇન્દુરામ દેસાઈ જી. એ. એ. જે નોંધ બારે પરિશ્રમ અને સંશોધનને પરિણામે કરી છે તે નોંધવા જગ છે અને તેની સાથે સુજ્ઞ સંશોધકો સંમત થાય એમ છે, એ નોંધ નીચે પ્રમાણે છે:-

“જૂની હાથપ્રતો તપાસતાં જણાય છે કે મહાકવિ પ્રેમાનંદે સૌથી પહેલાં ૨૬ કડવામાં ઓખાહરણ રચેલું હોતું જોઈએ. તે પણ તેમણે લગ્નાદિ વિષયનાં મંગલગીતો વગેરે ઉમેરીને ૩૫ કડવામાં બાંધેલું. આ કાવ્યનું રચ્યાવર્ષ કવિ નર્મદાશંકરે એક ઠેકાણે વિ. સં. ૧૭૨૩ છે એ પ્રમાણે નોંધેલું છે. પ્રેમાનંદના સમયમાં અને તે પછીના કાળમાં આ કાવ્ય લોકોમાં અત્યંત પ્રિય થઈ પડ્યું, અને વિવિધ ગાનારાઓ અને માણભટ્ટોને હાથે ચેત્ર માસમાં કયા લંબાવવાને ઘણાં કડવાંઓનો તેમાં ઉમેરો થતો આવ્યો, ને પર, પદ, ૬૭, ૯૨, ૧૦૮ કડવાં સુધી તે વધેલું છે. એમાં પણ પ્રેમાનંદની પૂર્વે થઈ ગયેલા નાકર કવિના ઓખાહરણનો તેમ જ તેના પછી થયેલા કહાન નામના કવિની કૃતિઓનો સંગ્રહ ૯૨ અને ૧૦૮ કડવાવાળાં ઓખાહરણમાં થયેલો છે, અને એ સર્વ વધારાઓ નકામા અને ટ્રીકા છે. આ ૫૩ કડવાવાળા ઓખાહરણમાં પણ પુનઃકૃતિ દોષો પુષ્કળ છે, પણ લોકોમાં વિશેષ કરી એ પ્રચલિત છે. ૫૬ કડવાવાળું ઓખાહરણ રાજરામસુત ગોવિંદરામનું સં. ૧૮૫૬ માં વધારેલું છે અને ૬૭ કડવાવાળું કવિ દયારામનું સુધારેલું વધારેલું છે.”

અં. ૭૪-ખ-મોટું વિરાટ પર્વ (અપૂર્ણ)-(૨. સં.)-

(લિ. સં.)-પૃ. ૬૪-૧૦૭

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રી ગૂરૂભ્યો નમઃ ॥ અથ આંક્ષાંત મોટું વૈરાટ પર્વ લખ્યું છે ॥

રાગ કેદારો ॥ ઉમઆનંદન ગુણ વણવું ॥ પ્રણમુ દ્વલો દેવ ॥

જેહ તંણો પરવાર પનોતો ॥ સુરીનર સુનીજન શેવ ॥

શીધ શુધ અઝી, લખ લાલ તંન ॥ મંન કામના શુધ જેહને ॥

ગજવંદન મોદીક અતી વલભ, કર્લ પ્રણામ હૂ તેહને ॥

શ્રીગુરુચરણ પ્રણામ કરૂ શ્રીરામચંદ્રનું ધ્યાન ॥

નામ માત્રે જીવનધન કાપે આપે નીરમલ ગ્યાન ॥

અન્ત-(રાગ વેરાડી)

એમ કહી વીર ધાઈ વલગો મલને તે જોધ ॥

જાટ કાટે અજ બાધુ શો કરે તાંહા કોધ ॥

ધડી બે ધડી ધાઈ જુઓ ધણુ જુઓ તેહ ॥

જખી તે હાથે ચાલી ચપો કલો કચરો તેહ ॥

અધમુઓ ધેર લેઈ ગયા વીર પડી ગ્રેહેવા કાઝ ॥

પછે રાએ પુછે કને હવે શી કરવી પેર ॥

બાહોતેર તેમ વલી આપણુને જીત્યો વધારૂ શહી વેર ॥

એક શાયો હરયા પુઠે વલી જોધ ચાંદામુ જોઓ ॥

રતન પાહાણુ શાયે આયડી દેશ જીતવો છે કાઓ ॥

શુણી કંક કંક રાએને તેડાવો વાણુવો શુદાર ॥

(કંકુ ૨૬ મું)

વિષયાદિ-મહાભારતના વિરાટ પર્વનો સાર આમા ઉતારેલો છે ધૃતર્મા દાર્પા પાળી પાડેલો બાર વર્ષ વનવાસ સેવીને એક વર્ષ છપા રહેલા વિરાટ રાજને ત્યાં સેવા કરવા ત્યાં એ પ્રસન્ન આમાં વર્ણવેલો છે પદ્મધ રાગ, હાજ, અને વલ્લભી પદ્મધ બારેલો છે

વિશેષ-૧ ત્રય અપૂર્ણ હોવાથી કવિનું નામ, રચનસવત્ તેમ જ લિપિસંવત્ આપેલાં નથી. કંકુ ૨૬ મું અધવચથી પડતું રજુ છે આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી તેનાં કેટલાંક કાવા સ્ત્રીઓને મોટાં હોવાનું જણાય છે તેથી આ આખ્યાન કોઈ જાણીતા કવિનું હશે, એમ લાગે છે પ્રતિ જનશાહી લિપિએ લખાવેલી છે અશુદ્ધિ ધરાવી છે

૨ શ. શ. અભાષણ જુ જની પામેની સં ૧૮૭૮ ની પ્રતિ જોતાં આ આખ્યાન કવિ નાકરનું બધિયુ છે એમ જણાય છે પણ તેમાં આ ૨૪ મું કંકુ છે, તથા કેટલીક પંક્તિઓ તેમાં છે તે આમા નથી લલીઆએ આને મોટું વિરાટ પર્વ એ નામ આપ્યાથી કાવ્ય શુદ્ધિ પામેલું આ આખ્યાન હશે, પણ તેનું મૂળ નાકરનું સ. ૧૬૦૧ રચાયતુ વિરાટ પર્વ જ છે

અં. ૭૫-૩૫મુંદર કથા-માધવ (૨. સં. ૧૭૦૬)-

(લિ. સં. ૧૭૯૨) પૃ. ૧-૧૯

આરમ્ભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ ૨૫મુંદર કથા લીખ્યને ॥

મલ્લીસાપાદારવિદે દિ મળ્યા કમે ધ્યાયોદ્ધાન્યા પદપુલા

ગુપ્તી માપવાયો રોઃ સ્વાધિમનીપુર્તો નાં કર્યાં વમદેવમવૈ ॥ ૧ ॥

વિષયાદિ-૧. આ આખ્યાનમાં વાલ્મીકી રામાયણના અયોધ્યાકાંડને આધારે, યુવાવસ્થામાં આવેલા રામચંદ્રજીએ વિશ્વામિત્રાદિની પ્રેરણાથી કરેલાં કાર્યો, સ્વયંવરમાં સીતાનું હરણ અને છેવટે કૈકેયીની પ્રેરણાથી અંગીકાર કરેલા વનવાસ, આદિના પ્રસંગો સારભૂત વર્ણવેલા છે.

૨. કડવાં ૩૮ છે. પદ ૧૮૪૦ છે. રાગ, ઢાલ અને વલ્લભી પદબંધ બાંધેલા છે, ક્યારેક વલ્લભને બદલે ઉપલો પાણ દીસે છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન છપાયું નથી. પ્રત લુપ્ત છે, પણ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. તે કે 'ક,' 'લ,' આદિ અક્ષરોનો મરોડ બાવબોધ લિપિનો છે. પહેલાં પાંચ પાનાં, એટલે કડવાં ૭ અને ૮ માની ચાર તુક જેટલો ભાગ તુક છે. વળી વચ્ચે ૮૯ મું પાનું અડધું ફાટી ગયું છે. પાનાનો આંકવાળો ભાગ ફેટલાંક પાનાંઓમાંથી કરપાઈ ગયેલો હોવાથી બીજા કોઈએ પાનાંની સંખ્યા હાલની રીતિએ લખી છે, તે પ્રમાણે આ આખ્યાનનાં પાનાં ૧-૨૬૫ છે. લઠીઆએ દરેક કડવાને અંતે કુલ પદસંખ્યા તારવેલી છે.

૨. વિષ્ણુદાસે સંવત ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭ સુધીમાં આખું રામાયણ લખ્યાનું પ્રસિદ્ધ છે. આ પ્રતમાં માત્ર તેના ત્રણ કાંડ આપેલા છે. બાકીના આજ નામાવલિના હવે પછીના અંકમાં છે. ત્યાં તેના રામાયણ વિષે હસ્યોપ કરેલો છે તે જોવો.

અં. ૭૬-ખ-અનુભવકાંડ-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.)-
(લિ. સ. ૧૮૧૪)-પૃ. ૧૩૩-૨૧૪

આરંભ-શ્રી ગણેસાય નમઃ ॥ શ્રી રઘુનાથજી સત છે ॥ અથ શ્રી આરણીક કંડ અન્વેષા કાંડ પછીનો લખો છે ॥

રાગ ॥ ॥ ક્રીપા કરી મુખ વાંણી આપો ॥ દયા કરી દેવેસ ॥

સુભ કારજ પ્રથમે આરાધું ॥ ગવરી તે પુત્ર ગણેસ ॥ ૧ ॥

હંસવાહની વીરવજ્રેતા ॥ વાંણી વીર વીક્ષાત ॥

ઉગ્ર હાંમ મન વીખે હવી ॥ માહારી પુરણ કરજે હાંમ ॥ ૨ ॥

આરણીક કથા અતી ઉત્તમ ॥ કેહેવા મન ઓહોલાસ ॥

સાંભલતાં શુભ ઉપજે ॥ કેહે સેવક વીરસ્તુદાસ ॥ ૩ ॥

તાતવચનથી રાંમજીએ ॥ નીજ નયણે ભચ્યાં નીર ॥

પણ લક્ષમણુ જનંકી સંધાતે ॥ ઝઘ વચ્ચા છે વન ધનધોર ॥ ૪ ॥

અપર માતા કેકે કરાં ॥ વચન આગ્ના પાલી ॥

ચીત્રકોટ ગ(ગિ)રી વીખે જઈ ॥ તાંહાં રહાં મઠ વાલી ॥ ૫ ॥

અન્ત:-(રાગ દેસાખ)

પ્રથમ શ્રી રઘુનાથને આવી મલો હતુમંત ॥

પછે સુગ્રીવનુ મીત્રી કરી વાલીનો આંજીવ અંત ॥ ૧૬ ॥

પછે રવેતળધ બાધો સગવથા ॥ ઉતરા સાયર પાર ॥
 અનેક રાક્ષસ તણો રમિ ॥ કરી રણસધાર ॥ ૧૭ ॥
 દસ સેહેસ જન્મ કરે સહી ॥ વીખને દેયે સનમાન ॥
 તે ઉપર વધી કનકગીરી ॥ આપે દક્ષણ દાન ॥ ૧૮ ॥
 તે સ્થળી ક્ષ અધીક દેાએ ॥ એમ વદે સત્રતનાએ ॥
 રઘુનાથના ગુણ સારે ॥ સીખે અથવા ગાએ ॥ ૧૯ ॥
 તેણે દીવસે દરખ ધણો ધરી ॥ પદનધ પરીપુરણ કરે ॥
 નરનારી જે શ્રવણે ધરે ॥ તે ભવસાગર દેલા તરે ॥ ૨૦ ॥
 રામચંદ્ર પુરે તેની આસ ॥ ચીત ધરી સુણે તેને આવે અભવાસ ॥
 સરવ પ્રાસ્થીત તેહેના પામે નાહાસ ॥ બેકુ કર બેડી કહે વીરનુ ॥ સ ॥ ૨૧ ॥
 (કડવુ ૨૩ મું)

કડવા ॥ ૨૩ ॥ ૫૬ ૧૯૦ ॥ ઇતી શ્રી આરણીક કાંડ સમપુરણ સુભ
 મરણ કનાણુકારી ॥ સવત ૧૮૧૪ ના જેઠ સુ. ૭ ને દીને પુર્ણ કર્કે છે જેઠ
 સુ. ૧ દીને માકુ હવુ તે દીને ૬ મા પુર કર્કે છે ચોમાસામા કર્કે છે દાય
 વાલવાને લખુ છે લખનારો દાસોટવાસી મેદેતા વેણી મવાતમે લખુ છે
 દાઈ દોસ મા દેશેઠ

શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી

વિષયાદિ-૧ રામાયણના અરખાંડને આધારે, વનમાં રામચંદ્રે રાક્ષસાદિના
 કરેલા વધનો, અગત્યાદિ રૂપિયા સાધેના સમાપ્તિનો, સીવાના દરખનો અને મુખીય
 અદિ વાનરની સદાયના મેગવત ટિપ્પિયા પ્રતિ પ્રવાળનો, એ પ્રસંગ આમા વારુંવેલા છે
 ૨ કડવા ૨૩ છે ૧૯૦ છે રામ, દાસ અને વલખથી પદખ બાંધેડો ॥

વિશેષ-આ અખ્યાન પ્રાંત યુગ નથી. કુલશાની લિપિએ લખુ છે વચ્ચે (૬)
 આદિ અક્ષરોના મરેઠ બાંડનેય લિપિના છે, પ્રતિ ટર્નુ છે વદીઆએ કરેઠ કડવાને
 અને પદલખ્યા વારેલી છે

અ. ૭-ગા-કિષ્કિંધાકાંડ-વિષયુદ્ધાસ-(૨ સં)-

(લિ. અ ૧૮૨૪) પૃ. ૨૧૪-૨૧૭

આરંભ-શ્રી રણેય દાએના નમ ॥ શ્રી ચારદાએ નામ ॥ શ્રી રઘુ-
 નાથજી સન છે ॥ ૧ ॥ અથ શ્રીરામાએજીનો પ્રીકષાકંડ ત્રીજે લખા છે ॥ ૧ ॥
 રામ પનાગી ॥ શ્રી સર્વસાત્મલ રે ॥ તમ મુન પ્રજુમુ ૨ ॥

મુન મની પામવા રે ॥ નીત ચાણે નયુ રે ॥ ૧ ॥

પન ધન વ મુમદ રે ॥ ધાના વદની રે ॥

મથ આવે સ્વપુ રે ॥ મુર નરંદની રે ॥ ૧ ॥

ઢાલ ॥ વદની સુરવાંણી વીધે ॥ રસ આપે પરમ પવીત્ર ॥
 તવ લાંણુ કર જે ક્રીપા ॥ જેમ કહુ રામચરીત્ર ॥ ૩ ॥
 હાવે કીકંધા કાંડની પાવન ॥ કથા બોલીસ સોએ ॥
 એ વીમલ જય રઘુનાથના ॥ ત્રેલોક પાવન હોએ ॥ ૪ ॥

અન્ત:- (રાગ કેદારો) (કડવું ૧ હું)

રાજબ્રહ્મ થઈ વન ચાલા ॥ એ તો શ્રી અવીનાસ ॥
 સાથે સીતા પરમ સાધવી ॥ રવીન્નેત પ્રકાશ ॥ ૮ ॥
 લઘુ બ્રાતસુ ત્રણે જણાં ॥ રેહેતાં વનફલ આહારી ॥
 હરણુ કરી ॥ હરી ગયો તેઠ નારી ॥ ૯ ॥
 કાંમ સૂદ તે કાંમની કેઈ ॥ સાલે

વિશેષ-આ આખ્યાન કડવા ખીનની ૧૦ મી તુટી અપૂર્ણ છે. ૨૨૭ પદ્યોનાં પાનાં પ્રતિમા નથી. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. ગુજરાતી લિપિએ લખાયલું છે.

અં. ૭૭-ક-અશ્વમેધ આખ્યાન-ભાઉ (૨. સં. ૧૬૭૯)-
 (લિ. સં. ૧૭૨૫)-પૃ. ૧૩-૫૪

આરંભ:- (પહેલાં ૧૨ પાનાં નહી હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

... ... જ . સુએ ખરા ॥
 શુરીઆં પાંન છત્ર ચમર ઢલાએ ॥ અગર ઊવેએ વંને જાએ ॥
 હીસે હય ચાલે શુભ ચાલ ॥ પૂરુપ વસ્ત્ર ઊડે અખીર ગૂલાલ ॥
 મુંખે બોલે શહુ જે જે કાર ॥ અંનત દલ તેહનો નહી પાર
 પ્રોહું શરોવર સોવરણુ જ પાલ ॥ એહો પાસે મૂક્યા રખેવાલ ॥
 લાંહાં હય પાણી પીવા જાએ ॥ અવર પૂરશ નહી બોલે પાએ ॥
 જલ શમીપે આવ્યો જેટલે ॥ ભીમે અસ્વ દોડો તેટલે ॥

... ...
 શ્રોતાજન સાંભલજો સહી ॥ પણ કેહેવા શમરથ છોજી નહી ॥
 તે માટે હૂ કહૂ કરજોડ ॥ મૂઝને દોશ મ દેશો ખોડ ॥
 ભાઊ કેહે હૂ કાંઈ નહી લહૂ ॥ સાધૂશંગતથી મહીમા કહૂ ॥

અન્ત:- (રાગ ધન્યાશ્રી) (કડવું ૫)

વૌઈ શંપાએન બોલીઆ રે ॥ સુંણુ જનમેજે રાએ ॥
 પાંડવદલ અસ્વ લેઈ કરી રે ॥ આનંદ શું રે પલાએ ॥
 વલણુ ॥ આનંદશુ અરજુન પાંડવ ॥ અસ્વને લેઈ જાએ ॥
 બંધથી છોડ્યો પછે ॥ રાએ નીલધ્વજ રાએ ॥

... ...

જૈમુનિ વાણી ઓચરે ॥ સુંણ જનમેજે રાજન ॥
 વીસ્તારપૂરવક મેં કહ્યો ॥ તુઝ નીલધ્વજ આક્ષાન ॥
 શ્રોતાજન ચરવ ગાલલો ॥ એ પુરણુ થઈ આક્ષાન્ય ॥
 હવે અસ્વ જશે ચપાવતી ॥ જહાં નીલધ્વજ રાજન ॥
 તે રાખે છે અતી છ(સ)ત્ય વાત ॥ સુધનવા તેનો તન ॥
 તે અસ્વ અરણુન બધિગે ॥ ચગ્રામ યારો ચાર ॥
 હવે એ કથા કહી એટલે ॥ તેનો કેવારો વીસ્તાર ॥
 તે કથા આગલ થશે ॥ શ્રીકૃષ્ણ પ્રાકમ પ્રોઠ ॥
 વીસ્તાર પાર ન પામીએ ॥ કેહે કવી મત્ય મારી મૂઠ ॥
 શ્રોતા શહૂ કે શાલલો ॥ હૂ બાવક છુદ્ધ અચન ॥
 વરધ ધોટ અક્ષર સુક તે નહી આણુના મન ॥
 મૂઝ દીન જાણી ક્ષમા કરજો ॥ એટલુ માયુ માન ॥
 તમ પ્રસાદે છુધ પામીએ ॥ કાપીએ જડ આક્ષાન ॥
 ભગવત જન પાડીત કવી ॥ હૂ તમાગે જો દાસ ॥
 નારાએણુ ગુરુભટ્ટપ્રસાદે ॥ મેં કય્યો અભ્યાસ ॥
 સવત ૧૬ ઓગાપ્રાશીએ ॥ શાક ૧૫૪૪ પનરશે ચૌગિઆલ ॥
 આક્ષાન જમલા યે હુતા ॥ મલ માશ દેન વીશાલ ॥
 અધીક માશ આખાડ મધે ॥ સુકલ પક્ષ તે શાર ॥
 ત્રીજી તીથી સુભદાધની ॥ નક્ષેત્ર પૂસ્ય રવીવાર ॥
 કરજી ગીરી વાધાત જોગે ॥ વાગ દેવી દીધાં માન ॥
 પ્રથમ રાત ઘડી ત્રણુ જાતે ॥ પૂરણુ થજી આક્ષાન ॥
 બાવીશ કડવા, રાગ ચૌગિંદ ॥ પદ આઠસે ચાવીશ ॥
 જોવનાસ્વનું આક્ષાન પેહેલુ ॥ ભદ્રાવતીના પ્રથ ॥
 બીજી વલી અનુશાસવનુ ॥ ત્રીજી નીલધ્વજ રાજન ॥
 આક્ષાન ત્રણે એમ કીધા ॥ બાલક છુધ અચન ॥
 સુરયપૂર તાપી ત્રે ॥ ગોપીપરા મધ્યે વાસ ॥
 ઓદીય માંતીઈ શામલા ॥ જીજ વેદ અભ્યાસ ॥
 ગોત્ર કસ્યપ અડક પાઠક ॥ વમે છે તેણે ડામ ॥
 મહેશસુત આયુઆ તણે ॥ મુરજી તે એવું નામ ॥
 તેનો તન કવી બાવક છુધી ॥ મૂઠ મત અચાન ॥
 કર જોડી વીમ્બ ભાગી કેહે ॥ હવે પૂરણુ થજી આક્ષાન્ય ॥
 કર જોડી તમને કહું ॥ શાલનો શ્રી અવીનાશ ॥
 ભાગી કેહે મૂઝ દીનને ॥ રાખજો ચરણુ વાસ ॥

કડવાં ૨૨૥ શંપૂરણું ॥ ઈતી શ્રી આક્ષાંન્ય અસ્વમેધનું શંપૂરણું થયી ॥ તથા અક્ષેર ખરે ખોટો હોયે તે વાંચી સંભારજે ॥ પંજુ લખનારાને દ્વંદ્વજ નહી ॥ હકીકત એ જે ચોપડો જેહવી પ્રત દીડી તેરૂં લખુ છે ॥ તથા તે કરતા અક્ષેર એકું વંધવટ હોયે તે ગાલ મો દેશો ॥ તથા એ ચોપડાના ઘણીની વગત ॥ એ ચોપડો પરીખ રૂપજ દેવાનો છે લાઠ વીસા પ્રાંતીએ છે ॥ તથા સુત વલ્લભાશને હાથ અક્ષેર લખુ છે તે સુત વાસ્તે બેગમ પરા મધ્યે રહે છે ॥ શંવત ૧૭૨૫ ના વરખે શ્રાવણ વદી ૦) વાર ચામવારી તથા જાત્રા ડુંખશની એ આક્ષાંન શ્રી રામાંએ નંમ ॥ શ્રી શીર્વાએ નંમ ॥

વિધયાદિ-૧. મહાભારતનું યુદ્ધ સમાપ્ત થયા પછી, હિંસાના પાપમાંથી મુક્ત થવા રાય યુધિષ્ઠિરે અશ્વમેધ આરંભી અશ્વને છૂટો મુક્યો અને તેને ખાંધનાર રાજાને પ્રતિપક્ષી ગણીને તેની સાથે યુદ્ધ મચાવી, અશ્વ છોડવ્યાનો અને તે રાજાને નમાવી પોતાના પક્ષમાં ભેળત્રી ત્યાંથી પાછો અશ્વને છૂટો મૂકી, ફરીથી અન્યત્ર એવો પ્રકાર થતાં યુદ્ધવિજય મેળવવાનો અને આમ ઉત્તરોત્તર સઘળા રાજાઓને પાદાક્ષાન્ત કીધા પછી મહાન યજ્ઞમાં અશ્વને હોમવાનો પ્રસંગ કવિએ વર્ણવવા ધાર્યો છે અને તેનાં ત્રણ આખ્યાન આ પુસ્તકમાં આપેલાં છે.

૨. શ્રી મહાભારતના પ્રયોજક શ્રી વ્યાસના શિષ્ય લૈમિનીનો રચેલો અશ્વમેધ ગુજ-રાતમાં વિશેષ પ્રચલિત હોઇને તેને આધારે કવિએ આ આખ્યાન ખાંધેલાં છે. અશ્વમેધનાં જે કોઈ આખ્યાનો સાંપડે છે તે લૈમિનીના અશ્વમેધને આધારે જ ખાંધેલાં મળે છે; મૂળ મહાભારતમાં આ પ્રસંગ લેઇએ તેવો વિસ્તૃત કે સરસ નથી વર્ણવાયો તેથી.

૩. પદ ૮૨૪ છે; કડવાં ૨૨ છે, રાગ અને વલણથી પદબંધ ખાંધેલો છે, વચ્ચે વચ્ચે વલણ જણાવું નથી. પરંતુ સામાન્ય રીતે વલણ કડવાને અન્તે આવતું હોવાનું પ્રસિદ્ધ થયેલાં આખ્યાનોથી જણાય છે ત્યારે આ આખ્યાનમાં વલણ, કડવાના આરંભમાં ખીછ કે ત્રીછ તુકથી 'ઠાલ'ને સ્થાને દેખા દે છે. આ પદ્ધતિ સત્તરમા સૈકાનાં કેટલાંક આખ્યાનોમાં મુખ્યત્વે દેખાય છે, પણ અદારમા સૈકામાં એ તદ્દન અદૃશ્ય થઈ છે અને ઠાલ આરંભમાં અને વલણ અંતમાં એ જ પ્રમા અરુપલિત માન્ય થયેલી દેખાય છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન છપાયું નથી. 'વિષ્ટિ'વાળો કવિ લાલિ આ આખ્યાનનો કર્તા છે. પોતાના સંબંધી માહિતી કવિએ આખ્યાનને અન્તે આપી છે અને તે અહીં ઉતારેલી છે. તે સુરતનો ઔદિચ્ય જ્ઞાતિનો કરચપગોત્રી બ્રાહ્મણ હતો; તેની અવટંક પાઠક હતી; અને ખાપનું નામ સુરજ મહેશ હતું.

૨. આ જ કવિની પાંડવવિષ્ટિ પ્રા. કા. ત્રિ.ના સને ૧૮૬૦ ના ૩ જ અંકમાં પ્રકટ થયેલી છે. તેમાં કવિએ પોતાની બાળખાણી જ બોલી આપી છે. એના અંતમાં રચનસ્થાન વિષે આલો હલ્લેખ છે:-

સંવત સતર છાતરે આનંદ૦ શાકે પંદર ખેતાલ મન૦ કડવું ૩૦ કડી ૧૬.

આમાં સંવત ૧૬૬૭ લેઇએ, ૧૭૭૬ નહીં; શાક ૧૫૪૨ માં ૧૩૪ હમેરતાં સંવત ૧૬૭૬ આવે છે, અશ્વમેધ પણ સં. ૧૬૭૫ માં એણે રચેલો જણાવેલો છે. આ જ

યાદીમાં પડિવણી આ જ કવિની છે, તેમાં તેનો રચનસવત ૧૬૭૬ છે, અને એ જ ખરો છે

૩ પ્રતિ નૂતની તેમજ છલ છે સવત ૧૭૨૫ માં લખાયેલી છે એટલે આ આખ્યાન રચાયા પછી ૩૬ વર્ષને આંતરે લેવાયેલી છે સુરતની પાંચમી સાહિત્ય પરિષદના વૃત્તાન્તમાં પાને ૬૮ માં છેડે આપેલી યાદીમાં મેંધિવી પ્રતિ તે આ જ છે વિપિ ગુજરાતી છે ખરી, પરંતુ 'ક' 'જ' 'ક' 'ત' આદિ અક્ષરો ખરેખર બાલબોધનો છે પહેલાં પાંચ પાનાં નથી અને કડતું પાંચમું અલુર છે વચ્ચે પાનું ૨૨ સુ દરેક છે

અં. ૭૭-ખ-દ્રૌપદીસ્વયંવર-શિવદાસ-(૨.સં. ૧૬૭૩)-
(લિ. સં. ૧૭૨૫)-પૃ. ૧-૪૧

આરભ-શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રી શારદાયે નમઃ ॥ અથ આક્ષાંત પરખ
દુપદી સવર લક્ષ્મી છે ॥

રાગ કેદારો ॥ શ્રી શકરસુતને નમઃ । પ્રેમ ધરીને પ્રણમૂ ॥
અભીનવૂં રૂપ મનોહર ॥ તાહરૂં રે ॥
શીખ્ય બુધીનો એક ત સ્વામી । ક્રીપા કરે અતરન્યમી ॥
નીજનામી સુધ્ય અંગોચર આપીએ રે ॥

નૂટક ॥ સુધી અનંત અંગોચર આપે ક્રીપા કરી મુઝ માત ॥
કહૂં સવર દ્રુપદ દુઅરીનો તૂં સીર મેહેલે હાથ ॥
શ્રી ગૂરૂચરણકમલને વદી બોલૂં એ આક્ષાંત ॥
દ્રુપદીહરણ કયા કહૂં માડી પૂરણ કરે લગવન ॥
શ્રી માહાભારથ આદી પ્રવ તે વેદ પાંચમેા જણુ ॥
ગાતા સાબવર્તા નર નારી પામે પદ નીરવાણુ ॥

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)

પછે પાડવ સૂખ પામ્યા પરીપૂરણુ ॥ કૃષ્ણક્રીપાથી જાણુ ॥
ભારથ આદ્ય પરવ તે પૂરણુ ॥ થઈ છે તે પ્રમાણુ ॥
વેદપાંચમેા કેહે જનમેજે ॥ વીર્યન એ અતીહાર ॥
દ્રુપદશવર તે ગાએ સાબલે ॥ પોતાએ મનની હાથ ॥
પદ પાંચમેા પચારા ॥ કયાનધ વીક્ષાન ॥
ગોલ રાગ, દડવા ચોવીશ । પૂરણુ થયુ આક્ષાંત ॥
સવત ૧૬૭૩ શવત શોલ ત્રોતરા વરખે । મકર શંકાંતનો દીન ॥
તે હાલે આરભ કથો મે । આનંદ બિપન્ની મન ॥

એક માસ માંહાં કથા શંપૂરણ થઈ ॥ સમગ્ર શ્રી અવીનાશ ॥
 શ્રી ગૂંસ્તરણદીપાએ કરી ॥ બુદ્ધ આપી ભૂધર વ્યાસ ॥
 બુદ્ધમાને આક્ષાંત કરૂ મે ॥ આંણી મંત આનંદ ॥
 દક્ષણ દેશ વિજયાપૂર માહે ॥ કીધો એ પદબંધ ॥
 કવી નાગર સ્થંભતીરથનીવાશી ॥ કામેસ્વરનો દાસ ॥
 શદા ભગત આપે હરી તાહારી ॥ કહે શેવક શીવંદાસ ॥

(કડવું ૨૪ મું)

કડવાં ૨૪ ॥ ઇતી શ્રી આદી પરવં દ્રુપદી સંવર સંમાપત ॥ લખીતંગ
 શા. રૂપણ દેવાનો ચોપડો છે શુદ્ધ વલ્લભનાં હાથ અક્ષર છે તથા વલ્લભને
 વાંચવાને વાસ્તે લક્ષો છે સંભમરત ॥ અક્ષર ખરો જોડો હોએ તે તપાશને
 સંવત ૧૭૨૫ ના વરખે આવણુ વદ ૦)) અમાવાસ્યાથી ભાદરવા સુદ ૫ શનગી
 રૂપી પંચમી.

વિષયાદિ-૧. મહાભારતના આદિ પર્વના અન્ત ભાગને આધારે આ આખ્યાન
 રચાયલું છે. લાક્ષાગૃહમાં પાંડવોને જાળવાની પેરની દુર્યોધને રચાવી લાંથી તે દ્રૌપ-
 દીના સ્વયંવર પર્યંતના ભાગનો સાર આ આખ્યાનમાં ઉતારેલો છે.

૨. પદ ૫૫૦ છે; કડવા ૨૪ છે. રાગ અને વલ્લભી પદબંધ બાંધેલો છે, વલ્લ
 કડવાને અન્તે છે; વચ્ચે વચ્ચે તે જણાવું નથી. 'દાસ' તો છે જ નહીં અને તેને બદલે
 વચ્ચે વચ્ચે 'નૂટક' છે.

વિશેષ-૧ જી. કા. દો. ભાગ ૪ થામાં આ આખ્યાન પ્રકટ થયું છે. આ આખ્યાન
 રચાયા પછી બાવન વર્ષે ઉતારાયલું છે. કવિ ખભાતનો છે, પણ દક્ષિણમાં વિજયપુર
 (વિલપુર)માં રહેલો છે.

૨. જી. કા. દો. ૪ થા ભાગમાં પ્રકટ થયેલા આ આખ્યાન અને આ પ્રતિના આ-
 ખ્યાનમાં વિસ્તારફેર થયો છે. જી. કા. દો. વાળામાં કેટલીક પંક્તિઓ પાછળથી ઉમેરાઈ
 છે; તે છતાં ખુબી તો એ છે કે રચનસંવત ૧૬૭૩ અને માસ દિન વગેરે એનાં એ છે.
 ન્હાઓ જી. કા. દો. ૪ થો ભાગ દ્રૌપદીસ્વયંવર પાતું ૧૯૭ મું કડી ૨૫ અને ૨૬ અને
 તેને ઉપરના અંત ભાગમાં આપેલી કડી ૪-૫ સાથે સરખાવો. આખ્યાનના પૂર વિષે
 જી. કા. દો. ૪ થામાં નીચેની પંક્તિઓ છે:—

પદ છર્ષે ને ઝોગણીસ ઉપર કથાબંધ નિધાન;

અઠાર રાગ ને કડવાં ત્રેવીસ પૂર્ણ થયું આખ્યાન. ૨૪

એટલે પાછળથી કદ પદ વંધ્યાં છે; અને સમગ્ર છે તેમ ક્રોતા વૈષ્ણવજનોને
 સાર કંઈક ઉમેરો ઘટાડો ચત્રતત્ર કરાવો છે. તેમ સંશોધક અને લક્ષીઆએ પણ કેટલાક
 મનસ્વી ફેરફારો કરેલા જણાય છે.

૩. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, ભે કે 'ક' 'ક' 'જ' 'ત' આદિ અક્ષ-
 રોને મરેડ બાલબાધ લિખિતો છે, પ્રતિ ભૂની તેમ જ છર્ણુ છે.

અં ૭૭-ગ-જલધર આખ્યાન-શિવદાસ-(૨-સં))-
(લિ. સં. ૧૭૨૫)-પૃ. ૧-૨૨

આરભ-શ્રીગણેશાય નમ ॥ શારદાએ નમ ॥ અથ આક્ષાંન જલધરનું લક્ષ્ ॥
રાગ ગોડી ॥ પ્રથમે પ્રણમું આદ અનત ॥ કૃપા કરે શ્રી કમલાકથ ॥
જય આપો ૧ ગૂણપતી ગૂણરાએ ॥ પ્રેમ ધરીને લાગૂ તમ્હ પાએ ॥
પ્રથમે આરંભ કરતા કામ ॥ ગૂણપતી તાહાર્ક સમરે નામ ॥
સૂક્ષ્મ અરથે તૂને સમરે જ્યાંહ ॥ ચકલ કારજ સીદ્ધ પામે ત્યાંહ ॥
તે માટે મે સમર્યો આજ ॥ કીપા કરે મૂને શ્રી ગુણરાજ ॥
બ્રંભાની તનયા સ્વરસ્વતી ॥ મૂળ મૂખ વાચ કરે એકરંતી ॥

...

...

શ્રી માહાભારથ પરમ રચાલ ॥ તેમા શ્રી હરીવશ વીચાલ ॥
માહે અનત ગુણ ગોવદજી તથા ॥ બહુ પ્રાક્રમ જીવે કીર્ધા ધર્મા ॥
(કડવુ ૧ કુ)

...

.

..

અનત-(રાગ પ્રભાવતી)

શ્રી પદમપુરાંણ કથા છે પેહેલી ॥ વૃદાચરીત્ર કઈ રચમે હેલી
શ્રી કૃષ્ણે હાથે તેહેને મારી ॥ વૈષ્ણકપુર સ્થાપો નીરધારી ॥
એ કથા જે ધરો કરણ ॥ તે પામશે શ્રી હરીનાં ચરણ ॥
જે કા નર એહ ગુણ મારો ॥ તે કૃષ્ણકૃપાએ વૈષ્ણ જામે ॥
કથાશ્રમધ ન જાણુ જોડી ॥ કવી પહે માહારી મત્ય થોડી ॥
કવી કૃષ્ણ કૌંઈ ન્યાત નાગરની ॥ વાંશ ત્રંબાવદી ત્રદશાગરની ॥
એહ કથા ગૂરૂમૂખવી લીધી ॥ હીવશ ત્રગુ માહા પૂરણ કાધી ॥
કહે રીવદાસ દૂ તાહારો જાલ ॥ શદા ભગન આપો ગોપાલ ॥
(કડવુ ૧૫ મુ)

કડવાં ૧૫ ॥ ૧ નરકાસુરનું સપૂરણ થઈ છે ॥ તવત ૧૭૨૫ ના
વરમે બાદરવા વદ ૨ રાત્રે સુષવારે તથા અખેર ખરો ખોટો દોએ તે કીપા
હરી વાંચ્યો ॥ જોડેલી પ્રા તૂતી તેદવી લખી છે ॥ શૂં મન્નૂ ૧ મમ દોરો
ન યાઓ, ચોપડો પારેખ ફૂં દેવા મુન વલખનો છે તથા બાઈ દરીદાચને
વાસ્તે લખુ છે ॥

ચિત્રપાટિ-જાવપર રૂપે નામાસુરના પૂર્વજનનું આખ્યાન અહીં વર્ણવેલું છે
દિવ સાથેના મહાન રત્નસંચામર્મા વિન્ય જો તેની શ્રે વૃદારે, પ્તરી, દરિએ તેને

અંત આજ્યાની તેમ જ અન્ય જન્મમાં જલંધર નરકાસુર કપે અવતરશે એવું વરદાન આજ્યાની કથા અહીં પદ્મપુરાણને આધારે રચેલી છે, જે કે કવિ આરંભમાં મદા-ભારત અને હરિવંશ તે સંબંધમાં લેયાને હસ્યેષ કરે છે; પાતુ તેમાં આ આખ્યાન છે નહીં; પણ પદ્મપુરાણ જે પાછળથી મોટા ભાગે કૃષ્ણચરિતો વર્ણવવા માટે રચાયું છે તેમાં આવાં અનેક રસિલાં આખ્યાનો છે અને ઘણું ભાગે ગુર્જર કવિઓએ કૃષ્ણના જીવનપ્રસંગો વર્ણવતાં પદ્મપુરાણનો આધાર લીધો છે.

૨ કડવાં ૧૫ છે. રાગ, ઢાલ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે, જે કે વચ્ચે વચ્ચે ઢાલ અને વલણ જણાતાં નથી.

વિશેષ-આ આખ્યાન પ્રકટ થયતું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, જે કે કેટલાક અક્ષરોનો મરોડ બાલબોધ લિપિનો છે. પ્રતિ જુની તેમ જ જૂર્ણ છે; વચ્ચે પાનાની ફોર ખવાઈ ગયેલી છે.

અં. ૭૭-ઘ-ઈશ્વરવિવાહ- (ર. સં.) (લિ. સં.)
પૃ. ૨

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ આક્ષાંત ઈશ્વરવેદેવા લક્ષ્મી છે
રાગ ધન્યાશી ॥ આઘ આરાધૂં જૂગ જેવંત ॥ વંછીત વર દે મૂઘ્ય બૂઘ્ય કંથ ॥
કરશીધર તૂ હરસૂત કહીએ ॥ કહીમત્ર ઔઠા પાતીક દહીએ ॥
તૂટક ॥ તૂં દેહે ન કહીમત્ર ઔઠ પાતીક ॥ હરણ રૌરવ ઈરન ॥
જેમ અરકકરણુ તીમીર નાશે ॥ પસે ઔઠાં કરન ॥

વિશેષ-આ આખ્યાનમાં મહાદેવના પાર્વતી સાથેના વિવાહનો પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. આખ્યાનનાં પાનાં માત્ર બે છે, તેમાંયે પાતું બીજું ત્રણું છે. કવિનું નામ નથી, તેમ લિપિસંવત પણ નથી.

અં. ૭૮-ક-વિક્રમ ચરિત્ર (પંચહંકની વાતા)-નરપતિ-
(ર. સં. ૧૫૪૪)-(લિ. સં. ૧૬૬૫)-પૃ. -૪૩-૬૬

આરંભ-(પહેલી ૬૭૦ તુકનાં પાનાં ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)
(૨)તનસંધનિ ચંન નીવાર ॥ હૃષ્યડિ પોહિયિ (હર)પ અપાર ॥ ૬૭૧ ॥
“વીહવા કરી સહુ ન્યવરૂં થઈ ॥ વેશ્યાનિ તવ તેહૂ પૂગઈ ॥
વેશ્યા આંણી રાજા કનિ ॥ કાહોણી બૂદ્ધિ દીધી તૂરનિ ॥ ૬૭૨ ॥
મુનિ સુદ્ધિ નહી કિહિ તણી ॥ સાંભલિ રે રતનપુરના ધણી ॥
જે હોનારૂં તેહ જ હવૂં ॥ હૂં માહારૂં કીધૂં ભોગવૂં ॥ ૬૭૩ ॥

કન્યા દોઢી નગર મઝારિ ॥ નારી તણુ રૂપ અપાર ॥
 તે ઉપિરિ દ્રષ્ટ મઝ હવી ॥ કૂડ કરી કન્યા બોલવી ॥ ૬૭૪ ॥
 નગર માહિ તૂ એહવૂ કરિ ॥ અપહીરતિ માહારી પરવરિ ॥
 રતન ભરી પેટી અણાવિ ॥ શાહિ શાવ દૂ ભરી અણાવિ ॥ ૬૭૫ ॥
 પેટી વસ્ત અણાવી રાય ॥ વેશ્યાનિ વગૃયણુ યાએ ॥
 એહવી કેમ કરિ એ વાત ॥ માયિ પાટા કાઢો શાત ॥ ૬૭૬ ॥
 નાક કાન કાપી પરભવો ॥ રાશદિ બેસાડી ફેરવો ॥
 ધર ધર વાત સહુ લૂટી લીયો ॥ પછિ લેઈ દેશોટિ દીયો ॥ ૬૭૭ ॥
 વારતા ॥ રાજ રતન સીધિ રતનમજરી દુયિરિ બિહિન્ય કરી વેલાવી
 જ છિ ॥ તેહનિ શાસરવારો કરિજછિ ॥ ચોપાઇ ॥

(ઇતિ ત્રતીઅ આદેશો સમાપ્ત)

અન્ત-પથ ૬૩ ધરાવૂ છત્ર ॥ રાયો તણી રણિ પુરિ તત્ર ॥
 પ્રતન્યા પાનન એહલવીર ॥ રાજ કહીયિ શાહશધીર ॥ ૬૪૭ ॥
 અચલ દાન રાજ આપતિ ॥ જયકના દારીદ્ર ભાજતિ ॥
 પંચ શબ્દ ગૂઝારવ હોય ॥ શ્રવણે પડૂ ન સૂણિ કોય ॥ ૬૪૮ ॥
 રાજમગનિ પિહિરામણી ॥ આપિ અવપતીનુ ધણી ॥
 લાપીણા રેવત આપીયા ॥ શોવણુ કૂડય હાથી ચાપીયા ॥ ૬૪૯ ॥
 અનેક બરદ હવા વીક્રમ ॥ કરમધરમનું જાણિ મર્મ ॥
 અનેક આચારિ ઉછન હોય ॥ મનિ મનોરથ પુહોતા શોય ॥ ૬૫૦ ॥
 વીરકથા એજ નર સૂણિ ॥ શ્રવણે સૂય હોએ તેહ તણિ ॥
 ભાવલવારથ રશ વારતા ॥ જાણિ મરમ ધંદ્ર દેવતા ॥ ૬૫૧ ॥
 જેહવી મીઠી આકૂનિ હોય ॥ તે સમોવડિ ન દીયિ કોય ॥
 ગાહા દુહા ચોપાઈ ગીત ॥ જણ્યુ કામિ જેમ વાહાલુ શીત ॥ ૬૫૨ ॥
 કવિતા વ્યગતા શ્રોતા નામ ॥ જે જાહા તેહનિ તાહા પ્રમાણ ॥
 જે જાહા વસિ સરસ્વતી ॥ તે અક્ષિર આણિ જૂગતી ॥ ૬૫૩ ॥
 કવિ નરપતિ એહવૂ કિહિ ॥ ચોપાઇ પૂરી ચાપતી ॥ ૬૫૪ ॥

ઇતીશ્રી વીક્રમાદિત્ય પચડ્ડ છત્ર સપૂર્ણ સમાપત ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ શ્રી ॥
 સંવત્ ૧૬૬૫ વર્ષે લખીત ॥ શ્રી ॥ ॥ ૭ ॥ ॥ ૭ ॥ ॥ ૭ ॥ ॥ ૭ ॥ ॥ ૭ ॥ શ્રી ॥
 ॥ શ્રીનારાયણ ॥ જખૂસર વાસ્તવ્ય રાયજી કેન્ય લખિત ॥ શ્રી નારાયણ ॥
 શ્રી વેણી માધવ ॥

વિષયાદિ—૧. સિંહાસન બત્રીશીમાંની આ પાંચમી વાર્તા છે. વિક્રમે પોતાના સિંહાસનના શાણગાર અર્થે પાંચ દંડ વિવિધ સ્થલોએથી કેવા બુદ્ધિચાતુર્યથી તેમ જ કેવાં અતિ સાદુસિક્ક કર્મોથી આપ્યા તે પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે.

૨. દૂડા અને ચોપાઇથી પદબંધ બાંધેલો છે. કુલ પાંચ આદેશ છે. કુલ કડી ૯૫૪ છે.

૩. વચ્ચે વચ્ચે 'વારતા' એમ લખી ક્યાસંદર્ભ ગત્રમાં ચોરોડ ચોરોડ આપેલો છે અને પાછી એ ચોપાઇથી વાર્તા આગળ ચાલે છે. તેમ જ્યોડો પણ મધ્યે મધ્યે સમર્થનના આપેલા છે, જેમાંના કેટલાક ચાણક્ય આદિ નીતિગ્રંથોમાં મળી આવે છે.

વિશેષ-૧. આ વાર્તા પ્રકટ થઇ નથી. શામળની બત્રીસ પુતળીમાંની પંચડંડની વાર્તાની ગુંથણી અને પંચડંડની આ વાર્તાની ગુંથણી વચ્ચે સ્થળ, નામ આદિનું ઘણું સામ્ય જણાય છે. તેના રચનાર કવિ નરપતિ વિષે વિશેષ માહિતી મળેલી જાણ્યામાં નથી. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં, પહેલાં જે આદેશ આપ્યા અને ત્રીજે મોટા ભાગે પડેલાં હોવાથી કવિ સંબંધી ઓળખ જણાતી નથી.

૨. શ્રીમાન્ ગુર્જરનરેશ ગાયકવાડ સરકારની 'સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી' ના હસ્તલિખિત પ્રતોના સંસ્કૃત વિભાગમાં ૬૩૯ મા નંબરની પ્રતિમાં આ આખીયે વાર્તા છે. પણ તેમાં માત્ર જે પાનાં નથી, તે 'વિક્રમાસન' વાર્તાનો અંશ છે. તેનો લિપિસંવત ૧૬૭૩ છે, લિપિ બાલબોધ અને પડિમાનાવાળી છે. અને પ્રસ્તુત પ્રતિ કરતાં એ પ્રતિ વધુ શુદ્ધ છે. બન્ને વચ્ચે પાકાંતરો ઘણાં છે. એ પ્રતિમાં નરપતિએ પંચડંડની વાર્તા રચન-સંવત આ પ્રમાણે આપેલો છે.—

કવિયા જીવન રૂઝદૂ । સખસું અજઈ સંસારિ ॥

કવિ નરપતિ ધમ હયરઈ । દૂ છૌ મૂઠ મજારિ ॥ ૧૪ ॥

કવિ સ્વર સાચક સદા । કવિ ઈસ્વર ધમ નંહિ ॥

કવિ નરપતિ ઇણિ પરિભણઈ । વસઈ બ્રહ્માનાં વાંણિ ॥ ૧૫ ॥

ત્રિમ ગોરસ વલોય કરિ ॥ ધૃત અમૃત લેયંતિ ॥

ગોરસ શાહાસ્ર વલોય કરિ ॥ કવિ અમૃત ચાપંતિ ॥ ૧૬ ॥

ભાદ્રવા વદિ આરંભીઈ ॥ બીજ અનઈ બુધવાર ॥

સંવત શાકે ૧ પંતરહ એ સવિ હું અધિકાર ॥ ૧૭ ॥

૩. ઉપર મયાળે જે રચનસંવત ૧૫૪૪ નોંધેલો છે તે પ્રતિને મયાળે આ પ્રતિના સંપાદક રા. મણિલાલ બટ્ટારભાઈ વ્યાસે લખ્યો છે. પણ તે શા આધારે એ સમજાવું નથી; પણ બાપા જોતાં એટલી જૂની આ વાત હોવાનું સમજાય છે. ઉપર રાકેલા ગાયકવાડ સરકારની પ્રતિના ઉતારાથી સં. ૧૫૦૧ જેવું સમજાય છે, પણ તે સ્પષ્ટ નથી.

૪. પ્રતિ જૂની તેમ જ જર્ણ છે. પહેલાં ૪૨ પાનાં ગયલાં છે. બાપા પણ જૂની છે. પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખાયેલી છે, છતાં પણ અક્ષરોને મરોડ ગુજરાતી લિપિનો છે.

૫. આ વાર્તા સંવત ૧૫૪૪ માં રચાયેલી છે અને સં. ૧૬૬૫ માં લખાઈ છે. આ કવિ બાલણ અને લીમના સમયનો છે તેની બાપા જૂની છે, એ પ્રસ્તુત વાર્તાથી

જણાય છે આ એક જ પ્રતિમા જ નહીં, પણ વડોદરા રાજ્યની પ્રતિમાયે બંધી બાધાના સસ્કારો જળવાયા છે અને તે પ્રસ્તુત પ્રતિમા ઉતારા પછી વર્ષ ૮ ને અતરે લખાયલી છે
૬ વળી કદી ૬૫૧-૪ થી જણાય છે તેમ કવિનુ માફત (અર્જુન) બાધાનુ અભિ-
માન જ્યવંત છે અને પ્રેમાનંદને કે તેની પૂર્વેના કવિઓને બાધાભિમાન કે સ્વદેશ
ભિમાન નહીં હોવાનું કહેનારા વિવેચકો ઉદ્દાત્ત કથામાં છે

અં. ૭૮-ખ-વિક્રમચરિત્ર-મધુસૂદન વ્યાસ-(૨. સં ૧૬૧૬)-
(લિ. સં. ૧૬૬૫)-પૃ. ૬૯-૯૬

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ વીર રાજ નમઃ ॥ શ્રી વીક્રમચરીત્ર લખીત ॥
જૂપાશી ફહા ॥ પ્રતભિ શારદા પાએ નમૂ ॥ વાઘ વાણી વર દીઉ ॥
હથાગમ હરપિ કરી ॥ ચારો અક્ષર મઝ દીધો ॥ ૧ ॥
કર વીણા પૂસ્તક ધરી ॥ અક્ષકુમારિ વર દીર્જી ॥
વ્યાસ બલિ ગૂણ વર્ણવૂ ॥ જો મતિ આપુ માય ॥ ૨ ॥
ગોરવર્ણુ ગૌરીનદન ॥ વરદાવક વર આપિ ॥
અવીચળ વાણી સારી દીઓ ॥ તોરે ચરણ શિર થાપિ ॥ ૩ ॥
આગિ એક અનેક હવા ॥ કવિ બધન જોહો બધ ॥
મઝ મતિ મદસૂદન બલિ ॥ જોલૂ અક્ષરબધ ॥ ૪ ॥
માયાસૂદન ગૂરૂજી નમૂ ॥ નમૂ તેત્રીશે કાડિ ॥
વિક્રમચરિત્ર વેહવા કંપૂ ॥ રથે મઝ આવિ ધોડી ॥ ૫ ॥
વિક્રમાદિત વશિ છિ જ્યાંદા ॥ ઉજેણી નમરી અરિદાણુ ॥
વ્યાસ બલિ રથના વથી ॥ રથીયા અક્ષર આણિ ॥ ૬ ॥

* * * * *
ફહા ॥ સૂત દેખી સાદમૂ જોઈ જોલિ રાજા યમ ॥
વિક્રમચરિત્ર વિહવાયનુ કહો કરિય કપમ ॥ ૧૯ ॥
સભા સદિત સૂઝ સંભળો એમ જોલિ નર નાથ ॥
કાએ જોખિ પદ્મનિ આપૂય જોવે સાથ ॥ ૨૦ ॥

અન્ત-નધ રાખનિ પૂછી કરી સાથિ લીધી હસા ઓ ॥
મૂરત કીધૂ માલવ બણી પુરતનિ પેઠ ઉડિય ધણી ॥ ૨૪ ॥
દેશ માદિ જો આપુ રાખ જાણિ વધ આનુ જાપ ॥
જુ આબુ ઉજેણી કાદિ વેકમાદિય રાપુ મદ માદિ ॥ ૩૪ ॥
વિક્રમચરિત્ર મદ કાવડ કરે, રાપ વિક્રમાદિય નુદોનાર ॥
બાહ્યમાદ મુઠ્ઠયા માદિ, જમ તેડો ઉજેણીપનિ રાપ ॥ ૩૬ ॥

એક બોલ અહો કિહિલુ ખરો, રાજ આવી ભોળન કરુ ॥
 નેરાજ નહી આવુ આજ, દેશ માંદિ અહો કરસું કાજ ॥ ૩૩૭ ॥
 દીધુ નૂતર માનુ રાય, સહુ વર વરસું જય થવા જાય ॥

*

*

*

૪

કથા રાગ તો વ્યાશિ કંહી ॥ પીમિ (ત્રીણી) શોની કીધી શહી ॥
 ત્રણુ પરિક ત્રેતાલીશિ પરી ॥ કથા તણી કીધી ચુપૈ ॥ ૩૪૨ ॥
 સંવત ૧૬૧૬ મઝારી શ્રાવણુ માસ ત્રીજ રવીવાર ॥

કૃષ્ણ પક્ષ પૂરવા માંહિ ॥ કથા તીપાર્ષ કીધી ગામ ॥ ૩૪૩ ॥

મધ્ય દેશ મિહિમૂદ સૂલતાન ॥ ગાંમ શારશી પરિમરાણુ ॥

કથા કરી મધુસૂદન વ્યાસ ॥ પૂર્વ કવિતા પરિપ્રકાસ ॥ ૩૪૪ ॥

વિક્રમ ચરિત્ર સમાપ્ત ॥ ૧ ॥ શ્રી ॥ સંવત ૧૬૬૫ વર્ષે કાર્તિક શુદ્ધ

૩ વાર સોમ ॥ જંબુસર વાસ્તવ્ય ॥ રામજીવ્ય લપીત ॥...

॥ શ્રી લવાનીશંકરાખ્યાં નમઃ ॥ શ્રી કાલલૈરવ ॥ શ્રી વેણી માધવ ॥

પઠનાર્થ ॥ ઠાકુર શ્રી કલ્યાણુજી ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ છ ॥ ॥ છ ॥ ॥ છ ॥

વિષયાદિ-૧. વિક્રમ રાનનો કુંવર વિક્રમચરિત કેવી રીતે ત્રંખાવડીના રાજ
 ત્રણકસેનની પત્નિની સમાન પુત્રી સાથે લગ્ન કરી આવ્યો એ પ્રસંગ આ વાર્તામાં
 વર્ણવેલો છે.

૨ દૂહા ચોપાઈ અને રાગથી પદ્યંધ બાંધેલો છે. કુલ કડી ૩૪૪ છે કવિ પોતે
 ૩૪૩ રચ્યાનુ ઉપર કહે છે.

વિશેષ-૧. આ વાર્તા છપાઈ નથી, બાપા ભૂની છે. પ્રતિ ભૂની તેમ જ જર્ણ
 છે. વાર્તા સવત ૧૬૧૬ માં રચાઈ છે અને ૪૬ વર્ષે તે પ્રતિબદ્ધ થઈ છે. લિપિ બાલબોધ
 છે, છતાં ધણા અક્ષરોનો મરોડ ગુજરાતી લિપિનો છે.

૩ આ વાર્તાની બીજી પ્રતિ નામે 'હંસાવતી'ની વાર્તા રા. રા. અંખાલાલ છુ.
 ભની પાસે છે; તે સંવત ૧૮૩૮ ના સુમારમાં લખાયેલી છે, તેમાં રચનસંવત ૧૬૧૬
 જ આપેલો છે, છતાં વાર્તાનું પૂર ૭૨૭ કડી છે; ધણો મોટો ભાગ ચોપાઈનો છે. પણ
 તેમાં વચમાં ગીતો તેમ જ્યોટો પણ આપેલા છે કે જે પ્રસ્તુત પ્રતિમાં નથી જણાતાં.
 વાર્તાનું પૂર આમ લગભગ બેવડું થયા છતાં રચનસંવત તો એનો એ જ જણાય છે,
 એ એક ખાસ નોંધવાજોગ બાબત છે.

૪. રા. હીરાલાલ ત્રિ. પદિખની પ્રતિ ૪૭ ક્ માં 'હંસાવતી'ને નામે છે, તેમાં
 કવિની ઓળખનો ઉલ્લેખ ઉપર પ્રમાણે જ છે. પણ રચનસંવત આમ આપેલો છે:-

સંવત ૧૭૨૫ વરષે માગશર વદી ૨ દીન.

સરવ વાર માહા રવીવાર કૃષ્ણ પક્ષને પુરવા સાર;

તેમ તેના મથાળે સં. ૧૭૩૫ નો ટાંકેલો છે. પરંતુ કેટલાંક કારણોએ વાસ્તવિક
 રચનસંવત ૧૬૧૬ જ લાગે છે.

અ. ૭૮-ગ-વિન્દહનપચાશિકા-વિન્દહન-(૨ સ)-
(લિ સ ૧૬૬૫)-પૃ '૯૭-૧૧૨

આરંભ -ત્રિગણેશાય નમઃ ॥

ધ્યાત્વા ગણેશમલિલાગમસારભૂતં । શ્રી શારદાં મુનમસ્દૃતપાદપદ્યાં ॥

કિંચિત્તવરીયમતિસંસ્કુરિતેન તવ્ય । વાવ્યં કરોમિ તિદુપા મુક્તમોધાર્યં ॥ ૧ ॥

સ્વર્ગાર્ચનીમિલમડલચંદ્રતુલ્યે । મૂળડલેડળહિલપત્તનનામધેયે ॥

ઘીરાંગમૂર્જરજ્જનૈ પરિલેવ્યમાને । મોગી વખૂર નૃપતિ મિલ ઘીરસિંહ ॥ ૨ ॥

અન્ત મિત્રં શશીરપુવ્યશરો વસંતે । યસ્યાપિ વંધુરતિ યસ્ય રતિ કલ્પ ॥

યમ્યાપિ સુંદરધનુર્વનિતા કૃશાંગી । પુષ્પાતુ સ કુલં ચલુ પુષ્પધન્વા ॥ ૧૩૦ ॥

ત્રિદુલ્ભેન્મમાસુ વાવ્યકુશલૈરાપયમાના મુદા ।

સ્તુત્યા મૈત્ર ચ વજિતા વયપવે વિધેન તમ્યેનિ ચ ॥

સત્યં વાવ્યં વિચરત્યર્ચં વરમતિ ધીમાનત્ય તવ ।

સંપૂર્ણં સમવીરત્વીનિદુપા મધેન વાં મૈટુના ॥ ૧૩૬ ॥

इति श्रीविन्दहणपचाशिका समाप्त ॥ ॥ सप्तम १६६५ वर्षं लखीत ॥ छ ॥

વિષયાદિ-૧ વીર પ્રયોધી વસાવધી અણ્ણદિવપુર પાઠણ નગરીના ગુર્જર રાજ વીરસિંહની પુત્રી રાશીકતાના સ્નેહપાસમાં પડેલા કામભીરના પડિત બિન્દહણે સંસ્કૃતમાં રચેલા ૫૦ શ્લોક સાથે તેના મસ્તાવરૂપે સાકાગેલા ૭૪ શ્લોકો અને ઉપસહારના ૧૨ શ્લોકો મળી કુલ ૧૩૬ શ્લોકનું આ રમીતુ શૃંગારરસપ્રચૂર કાવ્ય છે

૨ આ કાવ્યમાં નીચેના પ્રસંગ વર્ણવેલા છે -અણ્ણદિલપુરપત્તનના રાજ વીર સિંહને રાશીકયા નામની એક પુત્રી હતી રાજાએ તેને બાળાવવા કામભીરના પડિત બિન્દહણની યોજના કરી પડિતે રાજકુમારીને વિવિધ વિદ્યાઓ સાથે કામસાસ્ત્રની વિદ્યા પણ શીખવી, અને બંને વચ્ચે ગાઠ સ્નેહ વધ્યો અને આધર્વ વિધિથી લગ્ન કરી, પડિત બિન્દહણે તેને કાળા કીધી અને શૃંગારાનુભવ લીધો એથી રાજકુમારીનું ૩૫ પૂર બદારમાં અંતરે વિકસ્યું અને રાજાને તેની ખબર પડી એટલે તેણે પડિતને કામભીરે મોકલ્યો ત્યાં કામભીરે આગળ પડિતે 'મદાપિ ત્વં એ વધતી રાત્ર થતા ૫૦ શ્લોક રચી પાતાની હાથેથી રાશીકયા સાથેના વિદ્યાસન્નપત્નું સ્મરણ નિર્ભર કર્યું રાજકુમારી પણ આપખાવ કરી તેની સાથે સ્વર્ગે સ્થવરથ તેવાર થઈ એટલે રાજાને તેના મધાને સમજાવ્યો અને પડિતને છૂટા કરી તેની સાથે રાશીકયાને પરખાવી

૩ આમાં પડેલા ૭૪ શ્લોક એક કોઈ કવિના (જેન કવિ સારંગ કદાચ દશે જુઓ જેન રાસમાળાની રાત્રી) આરંભમાં છે, તે પછી ૫૦ શ્લોક કામભીરી કવિ બિન્દહણના છે અને ૧૨ શ્લોક ઉપસહારના આદિની કુલ ૧૩૬ શ્લોક છે

વિષય-૧ ગુર્જરાનીમાં આ કાવ્યનું ચોપાર્દભદ્ર બાપાદર સવત ૧૭૩૩ ની અગાઉ લખ્યું છે, અને તે "ગુર્જરાની" પત્રના ૧૯૧૫ ના દિવાળીના અકમાં (તા. ૭-૧૧-૧૫, પાને ૧૯૨૬-૨૮ મે) પ્રકટ થયેલું છે

૨ પાટણના ભંડારમાં (પત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૧૫) પણ આના ભાષાંતરની પ્રતિ છે, તે સંવત ૧૬૫૫ ના માગશરમાં લખાયેલી છે.

૩ એક મત એવો છે કે બિહલણે “વંચાશિકા” રચેલી નથી, પણ તેને નામે કોઈએ ચઢાવી છે; કારણ હપર ને ‘સિદ્ધ’ આપોલક વંદાના ગુર્જર રાજ વીરસિંહ વિષે લખ્યું છે તે ઈ. સ. ૯૨૦ માં થઈ ગયો છે, જ્યારે ખરી રીતે બિહલણ સોલંકી રાજ કર્ણદેવના સમયમાં થઈ ગયો છે, અને બિહલણનો સમય, સંવત ૧૦૬૫ થી ૧૦૮૫નો લેખાય છે, તેનો ‘કાર્ત્તુસુન્દરી’ અને વિક્રમાંકાલ્યુદય પ્રસિદ્ધ છે.

કાન્ય ધણું રસીકું અને હન્ય પ્રતિનું છે. તેને સંશોધીને, તેના પ્રાચીન ગુજરાતી અનુવાદ સાથે તે અવશ્ય પ્રકટ કરવા યોગ્ય છે,

૪ કેટલાક આને ‘ચૌર પંચાગિકા’ પણ કહે છે અને કવિ ચૌર, નહિ કે બિહલણે તે રચ્યાનું કહે છે.

અં.-૭૮-ચ લોલિમ્વરાજરત્નકલા (મરાઠી) (૧. સં.

(લિ. સં. ૧૬૬૫)-પૃ. ૧૧૨-૧૧૬

આરંભ-નુરસવચનગુંફો દાનૃતા કપ્પટ્કો

વિજિતકવિદંવો ડાકિની ભીતિભેતા ॥

ત્રિદશસદસિ વાચ્યો દોષિણાં દોષહંતા

જયતિ ઘરણિપીઠે લાલ લોલિમ્વરાજઃ ॥ ૧ ॥

રત્નોવાચ ॥ ઘડી ઘડી મજ પાસીં ગોટિ ત્યાવી કરાવો

સકલ ભવન ભીતિં તો ચવિત્રિં લિહાવો ॥

વહુ વહુ ઉતકંઠા જીડ જાડલ જાળા

ક્ષણમરિ તુઝિ વાગ્ય લાલ લોલિમ્વરાજ ॥ ૨ ॥

તલમલ વિરહાની સવર્યાં નાહવેના

હૃદય ફુટત વાહે હારહો આવેરેના ॥

સકલચિ તુઝિ મિલાવો સાજળી શીઘ્ર જાવો

ક્ષણમરિ વિનવાવો લાલ લોલિમ્વરાજઃ ॥ ૩ ॥

અન્ત-ઝની ઘાલિમા લાગલાં ચંપકાચી નકો નેપુરેં કંકરેં રત્નકાચી ।

તડ યાજિ વા સર્વ શુગાર સાજે

જઈ મેટતી લાલ લોલિમ્વરાજે ॥ ૩૫ ॥

સર્લી ઉવાચ-લોલિમ્વરાજ તુજ ચિંતિ તુસે મૃગાશ્રી

હું અન્યથા જરિ અમે તરિ દેડ સાઢી ॥

જામીન થે હાળસિ કડઠિ સાંઢિ વાલે ।

ત્યાને સુઘી કરી તુંહી સુઢિ હોય વાલે ॥ ૩૬ ॥

જરિ રતવલા તુલે, હુ વાન્યા કુચ સૂન તીનહિં વાત હમારી ।

મનમમટ

વિષયાદિ-૧ આ છદ્મજ્ઞ મરાઠી અને હિન્દી કાવ્ય સવાદ રૂપે છે લોલિમ્બ-રાજના રતનકયા સાથેના રનેદનિબધનના રસિક સવાદ છે લોલિમ્બરાજની અને રતનકલાની સાહેલીઓની હકિતઓ મરાઠીમાં અને રતનકલાની હકિતઓ હિન્દીમાં છે

૨ ૩૬, આખા અને ૩૭ મેા અડધો છન્દ છે કાવ્ય અપૂર્ણ છે, તેમ મરાઠીમાં દોવાથી અને અશુદ્ધ લખાયાથી તેના પૂરો સમજાવ્યો હોવે યઈ શક્યો નથી

વિશેષ-સસ્કૃત અને મરાઠી શ્લોકોથી તેમ હિન્દી છન્દથી પદબધ બાંધેલા છે પ્રસ્તુત પ્રતિના આગલા ગ્રંથો જે હસ્તાક્ષરે લખાયા છે તે જ હસ્તાક્ષરે આ ગ્રંથ પણ લખાયેલો છે, એટલે તેના લિપિસંવત પણ ૧૬૬૫ હશે, એવું અનુમાન થઈ શકે છે ગ્રંથ અપૂર્ણ છે, તેના ૩૬ શ્લોકો આ પ્રતિમાં છે, બાકીનો ભાગ ત્રુટિત છે

અં. ૭૬-ક-વનેચટનો રાસ-લઘુ અને સુખ-(૨. સ. ૧૭૩૨)-
(સિ. સં.)-પૃ. ૨૨-૪૨.

આરભ-(પહેલી ૨૪૫ કહી પહેલી હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી)

હેને તે આપેા હાથ તો કહુ ઈક કરો મુઝ માત ॥ ૨૪૬ ॥

એટલું કામ કરો મન રલી । પછે કાંઈ નહી કહીએ વળી ॥

વીદાવીતાશી બોલી વાણુ । તું કેહે છે એ ચતુર સુખણુ ॥ ૨૪૭ ॥

મુઝ શરણી ઓ લાવે શોલ । તો રાએ હું પીરશુ રગરાલ ॥

વલતી વાઘ મુખ બોલી શહી । તાહારી જોડ કા બીજી કહી ૨૪૮

કાદાપી લાવે વીનેચટ શોન । વીદાવિલાશી કેહે મુખ બેત ॥

તાહારે શુ છે તું જઈ કેહે । ચતુર પુરચ હોશે લેહે ॥ ૨૪૯ ॥

આવી વાધ વીનેચટ પાશ । તાહા જમને મેહેસો નીચવાશ ॥

વીનેચટ, બોનો શહી ॥ તમને ના કહી વીધ કહી ॥ ૨૫૦

અન્ત-(રામ ધન્યાશ્રી)

એ કયા જે શાંભને । આનદ શુ રે ॥ એક મને નરનાર મન આનંદ શું રે ૫૪૦

આસા પોહોએ તેહ તણી । આણુદ ॥ પામે બગવત પાર મન આનંદ ૫૪૧

વીનેચટ મુણુ ગાએ તાં । આણુદ ॥ પોહોએ મનના કોડ મન આનંદ ૫૪૨

અદ્ર જોડે બેહુ મહી આનંદ શું રે ॥ દરજે કીધો જાણુ મન આણુદ શું રે ૫૪૩

સુરત રોદેર ગોદામણુ । આણુદ ॥ મહીધરપદમાં વાચ ॥ મન આનંદ ૫૪૪

નાત ચોરાશી વાણીઆ, આણુદ ॥ તેહ તણો ચણુગાર ॥ મન આણુદ ૫૪૫

શીમાલાની યાપન । આનંદ ॥ લખુ મુખ નીરધાર । મન આણુદ ૫૪૬

માતનાત આરોમ છે । આણુદ ॥ બાંધવ આર શુનણુ । મન આનંદ ૫૪૭

અહીંસ્તાપ્તરમ-જે-ભોગવે-આનંદ- ॥ શાવક કુલ અવતાર । મન ગોવંદ- ૫૪૮
 શતરશેહુ બત્રીશ માંહું । આનંદ- ॥ દીવાલી ને દીન । મન ગોવંદ- ૫૪૯
 તે દોઢે બેહુ જણ મતી । આનંદ- ॥ માંડો એ આરંભ । મન-આનંદ- ૫૫૦
 કારતેગીએ પૂરણ ધર્યો । આણંદ- ॥ દેવદીવાલીને દીન મન-આનંદ- ૫૫૧
 ભાઈ બેહુની બુધી થઈ । આનંદ- ॥ કીધો એ પ્રતિબંધ । મન આનંદ- ૫૫૨
 એક દીન એમ બેઠાં થકાં । આણંદ- ॥ બિલટ કિપનો મન ॥ મન ગોવંદ- ૫૫૩
 તે માટે ગુણ ગાઈએ । આણંદ- ॥ વીનચર રાગન ॥ મન આનંદ- ૫૫૪
 ગાશે ગુણ જે રાએન । આણંદ- ॥ હોશે જેએ કલાંણ ॥ મન આનંદ- ૫૫૫
 ઈતીશ્રી વીનચરનો રાસ વખાંણનો પ્રબંધ-શંપૂરણ લખ્યો છે ॥
 ॥ જેહવી પ્રસ હુતી તેહવું લખુ છે ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ શ્રી ॥

આદર્શ પુશતંક ડ્રસ્ટવા ॥ તાદરશ લીખીતં મયા ॥ જદી શુધમશુધવા ।
 મમ દોશો ન દીખતે ॥ ૧ ॥

વિષયાદિ-૧. સરસ્વતીની કૃપાથી મૂરખદત નામનો વ્યક્તિ પુત્ર વિનયચર નામે પ્રસિદ્ધ થયો અને રાજપુત્રી વિદ્યાવિલાસિની સાથે પ્રેમપાશમાં પડી તેને કેત્તી રીતે પ્રાપ્ત કરી, એ પ્રસંગ આ પ્રસ્તુત રાસમાં વર્ણવેલો છે.

૨. દૂહા, ચોપાઈ અને ઢાલ તથા રાગથી પદબંધ બાંધેલો છે. કુલ કડી ૫૫૫ છે.

વિશેષ-૧. આ રાસ પ્રકટ થયેલો નથી. આ રાસ વાંચતાં તેના અને શામલની વિદ્યાવિલાસિનીની વાર્તાના પ્રસંગ વચ્ચે ઘણું સામ્ય છે, એમ સમજાય છે.

૨. કવિ બે બાઈઓ નામે લઘુ અને સુખ છે (ક. ૫૪૬), સુરતના મહીધર-પુરાના શ્રાવક શ્રીમાળી વાણીઆ છે. આ વાર્તા સંવત ૧૭૨૨ના કાલિકામાં રચાયેલી છે, તેમ બે બાઈએએ મળીને એક દિવસમાં રચેલી છે એમ અંતના હસ્તેખથી સમજાય છે (ક ૫૫૨-૫૬) આ કવિ વિદ્યાવિલાસીના કર્તા શામળનો દંધક પુરોગામી છે; તેથી શામળે આ-વાર્તાનો આધાર લીધો હોય અગર પ્રચલિત કથાને આધારે બનેએ રચી હોય, એ ચોક્કસ કહી શકાતું નથી; બાકી પ્રસંગો અને પાત્રો વગેરેનું સામ્ય વિશેષ છે.

૩. અન્નદાવાદની ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના સંગ્રહમાં આ આખીયે વાર્તા છે: જુઓ નં.-૧૧.

૪. પ્રસ્તુત પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. લિપિસંવત આપેલો નથી. પહેલાં બાલીસ પાનાં ગયલાં છે.

અં. ૭૬-ખ-પદમાવતીનું આખ્યાન-શામળલટ-(૨. સં-
 ૧૭૭૪)-(લિ. સં.)-પૃ. ૪૩-૮૬ (અપૂર્ણ)

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રીશારદાયે નમઃ ॥ શ્રીશરસ્વતૈ નમઃ ॥

શ્રીમાહાલક્ષ્મી કાવ્ય છે ॥ અથ પ્રદમાવતીનું આખ્યાન-લખું છે ॥
 દોહરા ॥ પરધમે શારદા વરણવું । આશુ એક પથાએ ॥

આખ્યાન કહુ પ્રદમાવતી । તું જાણ આપે માએ ॥ ૧ ॥

શ્રી ગુરુને ચરણે નમું । ને ગણપતી રહુ કર જોડ ॥
 રહુ કવીતાની કર વીનતી । કાઈ મો દેશો ખોડ ॥ ૨ ॥
 આખાન કહુ પદમાવતી । ચતીશીરામણ જાણ ॥
 પૂરપરોન્ય રાએ વરી । હુ તેહેનાં કર વીખાણ ॥ ૩ ॥
 નગર એક અપાવતી । તે અપકુળેન્ય રાજન ॥
 પટરાણી પુરખાવતી । ને પૂરપરોન્ય એક તન ॥ ૪ ॥

અન્ત-(ફહો) ત્રણ માઠ થયા પછે । હે નાર તજશે પ્રાણ ॥
 રાગલ વારતા ચાલશે । એક હસણ બીજી હાથ ॥
 તજ માત એ અન જલ તણુ અમરત સુ દેહે ॥
 વાટ જોડે તે કુચરજ જેમ બપઘ્યા મેહે ॥
 ગુણકા કેહે શીઠ દુખ ધરે મુજને આપો લાણ ॥
 પર્યાને તે સાથે પાથવો મેલવુ ચતુર સુજાણ ॥
 વારો હેજ માવડી વારો દજ નાર ॥
 માશ તણામાં મેલવુ તમને રાજકુમાર ॥
 સુણતા આણુ ઉપજે કીધી બહુ પેર સાચે ॥
 ગરથ હાણુવણ પાવખી જાર ચતા મન જાએ ॥
 તે ખતર કેવા મોહોલમાં ગુણકાને તેડી જાએ ॥
 ગુણકા બોલી ઉતાવળી કુચરજ છે કાંઠા

(અપૂર્ણ)

વિષયકાન્દિ-૧ પદસેન અને પદાવતીની કલ્પિત વાર્તા છે

૨ દુહા સોવકા અને ચોપાઈથી પદગથ બાંધેલા છે

વિશેષ-૧ જુ કા દો બાજ ૨ મા આ વાર્તા પ્રકટ થયેલી છે મરતુત મતિ
 ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે વાર્તાનો સમયનો મોટો ભાગ પડેલો છે વચ્ચે ઉવટનાં
 ત્રણ પાનાં અવળસવળ લખામણાં છે

૨ આ વાર્તા સવત ૧૭૭૪ માં લખાયેલી છે જુ કા દો બાજ ૨ જાની મતિ
 તેમજ બીજી જુની મતિઓમાં રચનસવત વિરે મળમેદ નથી, માત્ર મહીનો આદિ
 છાપેલી મતિમાં સમજાવે તેવાં નથી અપાયા જુ કા દો મા તેનો ઉદ્દેશ આમ છે -

સવત સવર સુમેળરે, શુભ પક્ષ શુભ સાર,
 ફરી કયા દિન પા'મે, મળેનો મનગવાર.

પણ આવી જુ સ્વક ઉદ્દેશ સ ૧૮૪૨ માં લખાયેલી મતિમાં આ પ્રમાણે છે
 સવત સવર સુમેળરે, મદા માસ શુભ સાર
 પૂરક કયા થઈ પાવમે, મેળો નંજગાર.

અં. ૭૯-ગ-પરકાયાપ્રવેશની વાર્તા-શામળ-(૨. સં.)-
(લિ. સં.)-પૃ. ૨૪-(૯૫-૧૦૯)

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમાઃ શ્રી શારદાય નમાઃ પરકાયા પરવતી
વારતા લખી છે ॥

ચોપાઈ ॥ પરથમ શારદા કરૂં પ્રણામ ॥ મુજ મુખ દેખે રૂડી વાંચુ ॥
ગાઉ જે વીક્રમચરીત ॥ જે શામલતાં થાઉ પવીત ॥
ઉજણી નગરીના લુપ ॥ જેમાં કર્દપના શરણું રૂપ ॥
તેહ તણું શીદાર્શણુ શાર ॥ તે લાવો ભોજ ન લાગી વાર ॥
દેખતાં ઊપતુ હેત જ ઘણુ ॥
ચોખવ મગલ ઠાંમે ઠાંમ ॥ જેવા મલુ શઉ બાધુ ગાંમ ॥
ધાંન ઈશવરનું મનમાં ધરે ॥ શીવાસન બેઠાની ઇછા કરે ॥
દુહો ॥ રાજ ભોજ પગ ધરે ॥ ભેઈ સમુરત લાગ ॥
બોલી શામા પુતલી ॥ રાએ ન ધરશે પાગ ॥

અન્ત:-દુહો ॥ સુતો ભોજ ઢહે પુતલી ॥ હેવો પાકરંમ રાએ ॥
તેનો મહીમા શાંભલો ॥ પાંચે પાતીક જાએ ॥ ૧ ॥
હરશીધ કીરપા કરે ॥ ટળે વાધી ને શોક ॥
મંનવાંચીત ક્ષલ પામશે ॥ જે કા સુણશે લોક ॥ ૨ ॥
ગાએ શીએ ને શાંભલે ॥ તેને નરખાનું અશનાંન ॥
પુન ઉપર જે મંન ધરે ॥ કામલ રેહેશે મંન ॥ ૩ ॥
પ્રાક્રમી વીકરમ થઓ ॥ શુંણો ભોજ બેએ કરંણુ ॥
હેવાં પારાકંમ બે કરો ॥ તો ધરો શહાશન ચરંણુ ॥ ૪ ॥
પરદુખભાંજણો સુખકરણુ ॥ અણતે અભેદી થાએ ॥
એ શર્ધઆશંણુ અવનવું ॥ બીજે નવ ધરે પાઅ ॥ ૫ ॥
હેવું કહી પુતલી આપે ગર્ધ આકાશ
એ કથા પુરી થઈ કહે કવી શામળદાશ ॥ ૬ ॥

પરકાયાપ્રવેશની શંમપુરંણુ લખી છે ॥

વિષયાદિ-૧. સિંહાસન જત્રીસીમાંની આ સાતમી નાપીકની વાર્તા છે. શામા પુતલીએ કહી છે. વિક્રમે એક શુક પાસેથી પરકાયાપ્રવેશનો મંત્ર એક નાપિકની હાજરીમાં મળતાં અને નાપિકે પ્રાણ તજવાની ધમકી આપતાં વિક્રમે એ મંત્ર તેને શીખવ્યો અને પછી રાજ વિક્રમ પાસે વાઘના શરીરમાં પ્રવેશ કરાવી નાપિક પોતે એકદમ વિક્રમના દેહમાં પેઠો, અને આખરે ચોણી બુદ્ધિવાળા નાપિકે લોભને માર્યો વિક્રમનો દેહ લાગ્યો એટલે તરત જ વિક્રમે પુનઃ પોતાનો દેહ પ્રાપ્ત કર્યોઃ આ પ્રસંગ આ વાર્તામાં વર્ણવેલો છે.

૨. દુહા, ચોપાઈ અને છંપાથી પદબંધ બાંધેલા છે

વિશેષ-૧ આ વાર્તા જો કે પ્રકટ થયેલી છે, પરંતુ છંપાચથી વાર્તા કરતાં આનું પૂર નાનું છે પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે લિપિસત્વ કે રચનસત્વ આપેલો નથી

૨ સાદિલપસ્થિત બંડાળ કમીની તરફથી રા રા અબાલાલ છુ જાની ખી એ એમલો સરોધીને આ વાર્તા પ્રકટ કરી છે (પાનાં ૩૬૯ થી ૪૦૩) તેમા પાઠભેદ જોરે નોંધી પૂરતી માહિતી આપેલી છે

અં. ૭૬-ઘ-અબોલા રાણીની વાર્તા-શામળ (૨. સં.)-
(લિ. સં.) પૃ. ૮ અપૂર્ણ

આરંભ-શ્રીગણેશાયે નમ ॥ પુતલી ચીત્રરંગના ॥ વારતા અબોલા રાણીની લખી છે ॥

ચોપાઈ ॥ શ્રી તારણા તુજને નમુ ॥ ગણપતી દેવ પામે શીશ્વ ધર ॥

ચુકવો નાથે દીબો કાઢા ॥ રતન અણાવાને ગોપ છે કાઢા ॥

વિષયાર્થ-૧ સિંદાસન બનીશામાંની ચિત્રાગદા પુતલીએ કહેલી અબોલા રાણીની ૬ઠ્ઠી વાર્તા છે એક બ્રાહ્મણે પાનવાળાની દુકાને એક અંસરા સરખી યુવતીને જોતા તેની પુક પકડી તેના ભરતનિવાસમાં પ્રવેશ કર્યો ॥ પરંતુ તેની ફાસીએ વાવડીમા નહવાતું કહેતા તે નાહો એટલે પાણી મૂળને રથાને તે આવી પચો આમ નિરાશ થયલા બ્રાહ્મણને પેની અંસરા અપાવવાનું કામ વિક્રમે માથે લીધું અને અંસરા અબોલા રાણીની નદોં બાલવાની પ્રતિજ્ઞા વિક્રમે ખુશીથી વીરવેતાવની સદાયતાથી તોડારી, આ પ્રસંગ પ્રસ્તુત વાર્તામાં વર્ણવેલો છે

૨. દુહા, ચોપાઈ અને છંપાથી પદબંધ બાંધેલા છે

વિશેષ-૧ પ્રતિ અપૂર્ણ છે ઉત્તરનાં પાના ગયાં છે વાર્તા અશુદ્ધ છંપાચથી છે પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે

૨ સા પ. બ કે તરફથી રા અબાલાલ છુ જાનીએ સરોધીને આ વાર્તા પ્રકટ કરી છે જુઓ પાનાં ૩૦૩ ની ૩૬૮ એમાથીથી વાર્તાનું પૂર પાઠભેદ આદિની માહિતી બજાવજ મો તેમ છે

અં. ૮૦-ગિવમાહાત્મ્ય-મહાદેવમુત હરદેવ-(૨. સં. ૧૭૧૪ ?
૧૭૪૦)-(લિ. સં.)-પૃ. ૧૪-૨૦૩

આરંભ-(પહેલા ૧૪ પાના નદોં દોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી)

ઉપાસન ઉપદેશ દેરા કદા ઉતમ દામ ॥

દવે ચુરુ તણા લસણુ કદુ જે પમાડે મુખ ધામ ॥ ૨૯ ॥

કોમ લોભ મમના તજે ॥ ચીન રાજે નીરમલ જેદે

દદ જગની જાગે ચી(વ) તણી ભવચાગર તારે તેદે ॥ ૩૦ ॥

શોમ દષ્ટી ભાવે લુએ શહુને કપટ ન હોએ લવલેશ ॥
તે શેવતાં શંકર મલે પ્રીતે કરે ઉપદેશ ॥ ૬૧ ॥

... ...

શીવમંત્ર મહીમા ધણો શંભલે પુન અપાર ॥

શતાન રીધ પામે શહી લવ તારે દુસ્તર પાર ॥ ૭૧ ॥

નાના વિધિ સુખ ભોગવી વાશો રહે શીવપુર ગામ ॥

વ્યાશ વાંણી સ્કંદ પુરાણે પ્રથ અધો પુરાણ થયો છે ॥ ૭૨ ॥

વલણુ ॥ થયો અધો પ્રથમ પુરો બ્રહ્મોત્તર ખંડે એ હે કથા ॥

મહાદેવ સુત હરદેવ કહે શીવલક્ષ્મી કરજો શરવથા ॥ ૭૩ ॥

॥ કડવાં ૧ ॥ ॥ શ્રી ॥

અન્ત-(રાગ અઢાણા)

શંકરનો મહીમા ધણો જે શંભલે નર ને નાર ॥

શંશારમુખ પામે ધણું પ્રીત કરે શ્રી ત્રીપુરાર ॥ ૮૭ ॥

જે શંભલ્યાવે પ્રીતે કરી તે પામે નીરભય કાંમ ॥

વૃતપૂજા દરશણુ શીવ તણાં મુખ ઓચરે જો શીવ નાંમ ॥ ૮૮ ॥

થયા કૃતારથ રૂપીવર તહો શંભલ્યો શીવમહીમાએ ॥

એ શુભ કથા કહી સ્કંદ પુરાણે બાવીશમે અધ્યાયે ॥ ૯૦ ॥

એ બ્રહ્મોત્તર ખંડે કહો શીવકથાનો વીસ્તાર ॥

શીવ નાંમ મંગલ સુખ કરે શીવ તારે દુસ્તર પાર ॥ ૯૧ ॥

વલણુ ॥ શીવ તારે દુસ્તર પારનીએ એહેવો કરજો દ્રઢ વીશવાશ ॥

માહાદેવસુત હરી(ર)દેવ સ્વામી શંકર પૂરે આશ ॥ ૯૨ ॥

(કડવું ૪૬ મું)

રાગધવલ ધંન્યાશ્રી ॥

થયો સંમાપ્ત શૌનક રૂપી સુતને નીમીશારણુ મુઝારણ ॥

તે કહો અમે પ્રત ખંધો બુધ તેણે અનુશારણ ॥ ૧ ॥

પાંચે અધીક પટદશ શાકે શંવ(ત) ૧૭૧૪ ॥

કારતેગ સુદ ત્રયોદશી કુજવારે...અધ્યા બાવીસણ ॥ ૨ ॥

સ્કંધપુરાણુ બ્રહ્મોત્તર ખંડે વીસ્તરે પ્રાકૃતખંધ વીધ્યાનણ ॥ ૩ ॥

શાહત્રીશ કડવાં રાગની વીવીધ આજ છે શારણ ॥

છત્રીશ શત પેર ચોરાશી શંકા વીસ્તારણ ॥ ૪ ॥

પ્રથમે કડવે રાગ રામગી ગણપતી સરસ્વતી ધ્યાનજી ॥

મંત્ર મહીમા છે પ્રથમ અધ્યાયે વાચારહ આશાનજી ॥ ૫ ॥

(કડવુ ૩૭ મું)

વિષયાદિ-૧ સ્વપુરાણના બહોતર ખડમાં શિવના માહાત્મ્યના તેમ જ પ્રસાદના પ્રસંગો આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલા છે

૨ રાગ અને વલણથી પદ્મદ બાધેલા છે હાવ નથી કડવા ૩૭ છે

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન પ્રકટ થયલું નથી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે એ હસ્તાક્ષરે પ્રતિ લખાયેલી જણાય છે પ્રાંત પ્રાચીન નથી પહેલાં ૧૩ પાનાં નથી અને પહેલાં કડવાની ૨૮ કડીઓ જતી રહેલી છે પાના કટિ ખાંડેલાં છે છેવટનાં બે એક પાનાં ગયલાં હશે એમ લાગે છે તેથી કવિની પોતાની એળખવાળો ભાગ તેમ કવિશ્રીનો ભાગ જણાવો નથી વિષ્ણુદાસ આદિની રીતિને અનુસરીને કવિએ ૩૭ માં કડવામાં દરેક અધ્યાયમાં રાગ અને વસ્તુની અનુક્રમણિકા આપેલી છે

૨ અહીં લઘીચાતો રચનસવતમાં હસ્તદોષ થયેલાં છે આ માહાત્મ્ય સ ૧૭૪૦ ના કાર્તિકમાં રચાયેલા સ્પષ્ટ હત્યેજો પ્રસ્તુત સમ્રાટની અન્ય પ્રતિઓથી તેમ જુ વ સો ની અંક ૬૦ વાળી પ્રતિથી મળે છે ૭૫૨ જ સાકે ૧૬૦૫ આપેલા છે તેમાં ૧૩૫ કમેરતા સવત ૧૭૪૦ જ આવે, એટલે ૧૭૧૪ નિર્ધિવાદ ખોટા છે

૩ વધુ હકીગત મટિ આ ૬૬-પૃષ્ઠ, 'ખદાશિવ આખ્યાન' પાના ૮૭-૮૮ અને વિશેષ પા ૮૮ મું

અંક ૮૧-ક-અપ્પદિ (સસ્કૃત)-ઝયદેવ-(૧ સ)-(હિ
સ ૧૬૭૯)- પૃ ૨૭

પ્રકટ થયેલી છે

સ ૮૧-સ-ગગાપ્ટક

પ્રકટ થયેલું છે.

વિશેષ-પ્રસ્તુત પ્રતિમાં પહેલાં પાનાં ૨૨ માં કેટલાક યંત્રે, તર્પણમંત્ર, નવમહસ્તુતિ આદિ અશુદ્ધ લખેલાં છે વળી ગગાપ્ટક પછીનાં દસ પાનાંમાં પણ યંત્રાદિ તથા દિવની પદોની છત્રીવાદ પકિતઓ લખેલી છે

અ. ૮૧-ગ-અશ્વચિકિત્સા-રાજભોજ-(૨ સં)-(
(હિ. મં)-પૃ. ૯

આરભ-સ્વસ્તિ શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ સરસ્વતીપ્રસાદાત્

આપી કાલી રમેઝનલા કાના દેહ કાગરા તે પોડાનુ નામ ફુળજી સહ હારીક દેન આવે ॥ ૧ ॥

દેહકાલાઃ પગતીની ૩ કાલાઃ દેહ રાતા તે પોડાનુ નામુ પૂંચ કમ્પાણ-કારક શ્વિત્કમ્પાણકારક ॥ ૨ ॥

દેહ હરીણા મુખઃ પુછ ધવલાઃ તે ઘોડાનુ નામ ચઢ્યા સિત્તરી સિતુ દુહો
દીસિ જર્ઘ સંપૂર્ણ લિક્ષ્મી દેર્ઘઃ

અન્ત-ઘોડી પ્રસુતી ઉપચાર ॥ પ્રથમિ દીની ૧ ઉપવાસ રાખી જર્ઘ ॥
જેની ઘત સુપ ધાલી જર્ઘ ॥ કડવા તેલ સુ ચોપડી જર્ઘ ॥ તાતષ્ટ પાણી
સેક કિજર્ઘ ॥ પછર્ઘ ત્રીકુટ ॥ સોવા ॥ હરડષ્ટ ॥ ગુત્રાખિ ઇંગણરા ॥.....
ધણિ પરી દીન ૭ કીજે તો પછે રાનધ રોગ ન થાઈ ॥ તેસીંગ ૩ ભલા
હોઈ ॥ રોગ ન ઉપજર્ઘ ॥ ૬૦ ॥ ઘોડાકા આરાઆહાર કી ખિધી ॥ ત્રિકલા ॥
ધણા મોથ ॥ ખિજેરા ॥ ત્રિકુટા તંતડીક ॥ પરગીત રોહણી ॥ આસંધી ॥
અજમોદ ॥ પટોલ ॥ ગિલોઈ ॥ સીધા સમસ્ત વોષ ૪ અકંત્ર કીજર્ઘ ॥ પીઝી
કરી ગ્રાસ માહષ્ટ દીજર્ઘ ॥ બલમુષ્ટી કરષ્ટ ॥ સર્વ વ્યાધી નિવારણું ॥

ઇતિશ્રી મહારાજ્ય રાજધીરાજ શ્રીભોજ વિરચિત ॥

વિશેષ-આ અશ્વચિકિત્સા પ્રકટ થયલી નથી. પ્રતિ ખાલખોધ લિપિએ લખેલી છે.
આ ચિકિત્સા સમાપ્ત થયા પછી ભ્રમસંપ્રતિજ્ઞાની પુનઃવિધિ લખેલી છે. તેની પછીનાં
પાનાંમાં આદિયજ્ઞા અને સ્તોત્ર લખેલાં છે. તે પછી પિંડદાનવિધિ પણ લખેલી છે.

અં. ૮૨-ક-સ્વર્ગારોહણ પર્વ-સુરભટ્ટ- (૨. સં. ૧૭૦૪)
(લિ. સં. ૧૮૨૪)-પૃ. ૪૩

આરંભ:- (પહેલાં પાંચ પાનાં જીર્ણ તેમ જ તૂટેલાં હોવાથી રીતસરનો
આરંભ ઉતાર્યો નથી.)

રાગ માર ॥ કલીભુગે કલપ વ્રક્ષ નહી ફળે ॥ કોધ ... નહી ટલે ॥
સુરભી દુધવંતી શહુ ગાએ ॥ અંન વ્રક્ષ શુભ કલીભુગ માંહે ॥
કુપ શરોવર વ્યાપીક શાર ॥ તે મધે નહી દેશે પાર ॥
શમુદ્રા ગાંમની ત્રટે જેહ ॥ સુભ મેહે સુકાશે તેહ ॥
શલપ ધાંન નીપજે શહી ॥ શલપ સ્નેહે કલીભુગ માંહી ॥
પુત્ર પીતાને નહી આપે આણુ ॥ માત પીતાથી વલભ ધન ॥
(કડવું ૪ ચું પાના પાંચમામાંથી)

અન્ત:- (રાગ પંચમ)

પાંડવ વૈકુંઠ પાંખ્યા શહી ॥ એ કયા એટલેથી રહી ॥
શંપત ૧૭૦૪ આરોતર શાર ॥ જેષ્ટ માશ આરેશ ગુરુવાર ॥
શ્વર્ગારોહણી કાધી ગ્રંથ ॥ જેહેમાં શકલ ધરંમનો પંથ ॥
ગાંમ કરોલી રહેવું વાસ ॥ રચીક ભંમ અનાતી વદઆચાર ॥

રૂડી સ્તુતી નારાયણની કરે ॥ સુરભટ સુત તેહેનો મન ધરે ॥
તેણે ગ્રંથની રચના ઠહી ॥ રૂઢે કમલપ્રગટ્યા શ્રીહરી ॥
જે જન કૌર્ષ સુણે આક્ષાંન ॥ કથા પ્રદાન કરે બહુ માન ॥
નરનારી સુણે એકે મન ॥ રોમ દોષ તીહીને નહી, સુખીઉં તન ॥
પુનરપે મહા આવે નહી, સ્તરગપુર સુખ પામે શહી ॥
ગંગા જમના ને શરસ્વતી ॥ તાપી ગોમતી ને પ્રેમાવતી ॥
નદી ગોમતી, ગલકી, ગૌતમી ચાર ॥ નીમીપારણુ ગોમતી કેદાર ॥
ક્ષીપ્રા વેતવતી ને નરમદા ॥ શાભલે સ્નાન ફલે શરવદા ॥
અનેક તીરથ હરી શેવે જોઈ ॥ મુણતાં શદ્દ ફલ પામે તેહ ॥
શપતી મુળ મત પામે તેહી ॥ તે જને વૈકુઠપ્રાપતી લહી ॥
સુરભટ વાણી ઓચરે ॥ વૈકુઠ ફળ રોહેજે અનુસરે ॥

(કડવુ ૨૨ મુ)

કડવા ॥ ૨૨ ॥ રાગ શપ્તણુ “ધતી શ્રી આક્ષાંન સ્વર્ગી રોહેણીનું
શપ્તણું લખુ છે ॥ લખતગ બાણેદવાશી બ્રામણુ કઆસકર ધોલાએ લખુ
છે ॥ ખરે ખોટા બક્ષર તપાશીને વાચ્યો ॥ ખોડ મો દેશે ॥ શવત
૧૮૨૪ અરવન વદ ૭ ભોમવારે દીવસ ગદી ૧૩ ચહે તે શપુરણુ ચોપડો
લખો છે ॥ તાવીના પટેલ નરસંઘ સુત કુબેરનો છે,

વિષયાદિ-૧ હરિયુગનો આરભ થતા, અને લોકની દુષ્ટિ બગડતા મુધિહિરે
શ્રીમદ્ વેદવ્યાસની સૂત્રનાથી રાજ્યપાટ ઊડી, ચાર બાધઓ અને દ્રોપડી સાથે હિમા
લય તરફ પ્રસ્થાન કીધું અને સ્વર્ગમા સસા ધર્મની પરીક્ષા ધર્મરાજે કીધી પછી પુન
પોતાના બાધઓને નીરખી આનંદ પામ્યા, આ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે
મહાભારતના મહા પ્રસ્થાનિકપર્વ અને સ્વર્ગારોહણ પર્વને આધારે પ્રસ્તુત આખ્યાન
રચાયેલું છે

૨ કડવા ૨૨ ॥ રાગથી પદબધ બાંધેલો છે કાવ્ય તેમ વલણુ દીસતું નથી

વિશેષ-૧ પ્રસ્તુત આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી, પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી
છે પહેલાં પાંચ પાનાં ફટિલાં વહેલા હોવાથી પદબધ સળગ ઉતારાય એમ ન હોવાથી
પાનાં પાચમાંની છઠ્ઠી જે લીધીથી ચોણુ કડવુ સર થાય છે ત્યાંથી ઉતારો કરેલો છે

૨ આ કવિ સુરભટને નામે નીરજનું સુરેખાદરણુ આદિ કેટલાક ગ્રંથો મળ્યા
છે, તે મુખ્યત્વે ગાયક મનાયો છે કવિ નહીં, તેથી આ આખ્યાન તેનું છે કે બીજાનું
ઠક યત્નતઃ ફેરફાર સાથે તેને નામે ચડેલું છે તે તપાસવાની જરૂર રહે છે

અં. ૮૨-ખ-પાંડવ વિષ્ટિ-ભાઉ (૨-સં. ૧૬૭૬)-
(લિ. સં. ૧૮૨૫)-પૃ. ૪૪-૧૦૦

આરંભ-શ્રી ગણેશાયનમ ॥ શ્રી શારદા નમ ॥ શ્રી ગરુડ્યો નમ ॥
શ્રી માહાદેવજી શત છે ॥ અથશ્રી આક્ષાંત પાંડવ વીસ્ટીનુ લખુ છે ॥
રાગ કેદારો ॥ પ્રથમે લંબોદર ગુણુ સ્તવુ ॥ દોહો કર જોડી વીનવુ ॥
પ્રસ્તી અનુભવી પાંડવ તણી ॥
સ્વામી સુધી બુધી કયા ॥ આર્ષ શક્તી ઉમઆ માત ॥
તાતને કહે શ્રી શંભુ શહી રે ॥
શેવકની પુરો આશ ॥ વીધ કોટીને કરો નાશ રે ॥
સ્વામી દાશ જો તમ તણો રે ॥ ૩ ॥
શેવંત્રાં શીહરે શાર ॥ ગજવદન મોદીક આહાર ॥
શાર તે કરો સેવક તણી રે ॥ ૪ ॥
ભ્રમતનઆ શરસ્વતી ॥ ક્રીપા કરો હું જો મંદમતી ॥
અણુછતી બુધ આપો મુને રે ॥ ૫ ॥
રૂદે કમલ પુરો પાશ ॥ મુઠ મત હોએ નાશ ॥
આશને પુરો માહારા મન તણી રે ॥ ૬ ॥
કોઠ ॥ આશ પુરો માહારા મન તણી કવી જોડી કહે પ્રણામ ॥
બુધ જોડ અક્ષર શહ શબ્દા તે તૂ આંજી કાંમ ॥ ૭ ॥

... ..
અહાર પર્વશ્રી ભારથમાં ઉદ્યોગ પરવ છે એહ

શોતા વીગતા શહુ શાંભલજો વીસ્તારી કહુ વાત ॥ ૧૦ ॥

(રાગ શારંગ) અરજુનના અભીમાનથી ॥ આનંદશું રે ॥

કષ્ટી તેહેની કાએ ॥ મન ગોવંદશું રે ॥

ધર્મરાએ દુપતી શતી ॥ આનંદ ॥ તે માટે કીધી શાર ॥ મં ॥
તે માટે તંમને કહુ ॥ આનંદ ॥ શોતાએન શાંભલજોષ ॥ મં ॥
કામકોધ અભીમાન તજો ॥ આં ॥ તમે શેવો શ્રી હરી શોએ ॥ મં ॥
તે પદ પાંચ્યાં અતી ભલાં ॥ આં ॥ દલો શોખ શેતાપ ॥ મં ॥
વીરવાશ આંજી દુઠ કરી ॥ આં ॥ હરી નાંમ શમરે પાપ જાએ ॥ મં ॥
પ્રભટી પાંડવ તણી ॥ આં ॥ શાંભલે નર ને નાર ॥ મં ॥
ભવદુખ શાગર છુડતાં ॥ આં ॥ પાંચ્યાં પેલોપાર ॥ મં ॥
શંવત દશ પદ છોતરો ॥ આં ॥ શાકે પંદર બેહેતાલીશ ॥ મં ॥

ઐત્ર માસ સોહામલો ॥ આં ॥ મુજને કીધી શર ॥ મં ॥
કર જોડી વીંધે લાઉઓ કહે ॥ આ ॥ હવે મુગ્ધી પામાં અપાર ॥ મં ॥
(કડવુ ૩૦ મું)

કડવા ૩૦ ॥ રાગ ચંપુરણ ॥ સવત ૧૮૨૫ ના અસ્વન વદ ૧૩ શોમે
દીવસ ધરીકા ૧૪ ચઢતે એ ચોપડો ચપુરુ કરો છે ॥ લખતગ બોલોદવાથી
બ્રામણ ઓદીય ચીવાળને આશરેથી ચરણુવી લટ દુઆશકર ધોલાએ લખો
છે ॥ લખનારને દોશ મો દેશો ॥ જેવી પ્રત હુતી તેવુ લખુ છે ॥ પ્રગલે બલેશરી
મધે ગાંમ ઝખડા તાતીના કલખી વેરા નરશધસુત કુબેરનો એ ચોપડો વાચવા
લખાવો છે ને જે કાઈ વાંચવા તથા લખવા લેઈ જાએ ને ઓલવે તેને મા
મારીનું પાતીક ॥ શીધનાયજી શત છે ॥

વિષયાદિ-૧ વિશઠ. રાજના નગરમાથી વિદાય લઈ પાડવો ઇંદ્રમસ્થ તરફ
સચરતા હતા ત્યારે કૃષ્ણ પાડવો તરફથી સમાધાનીનો સંદેશો લેઈ દુર્યોધન સન્મુખ ગયા
અને રાજ્યભાગ, અને ઉવટે પાચ પછુ ગામડા પાડવોને આપવા માગણી કરી, પરંતુ
તેમ ન માન્યાથી પાડવોએ યુદ્ધનો નિશ્ચય કર્યો. આ પ્રસંગ વિદિમા વર્ણવેલો છે
મહાભારતના ઉલ્લેખપરંને આધારે આ વિદિ રચાયલી છે

૨ કડવા ૩૦ ॥ રાગ, દોઢ અને વનણથી પદખંધ બાગેલો છે, જે કે કેટલાક
કડવામાં દોઢ કે વલણ જણાવું નથી

વિશેષ-૧ પ્રા-કા-નિ વર્ષ ૬, ૧૮૮૦ ના અક ૩ માં આ વિદિ ઉપાયથી
છે પ્રતિ શુભરાત્રી વિધિએ લખેલી છે પ્રતિ જુની તેમ જ જુલાઈ છે

૨ હાપેલી પ્રતિમા 'દામ' છે ત્યારે પ્રસ્તુત પ્રતિમા 'દોઢ' છે

૩ કવિની ઓગળ આદિ મદિ જુઓ અ ૩૬-૬, પાનુ ૧૨૯ અને વિષયાદિ
તથા વિશેષ પા ૧૩૦ ૧

૪ કવિ બાકે ટ્રેશપર્વ પણ રચેલ છે જુઓ ૨ હીરાવાલ પ્રિ પારખનો
સંમદ ૧-૩૨ (કડવા ૩૫ છે) સ ૧૮૬૬ ના વરખે બાદશા સુદ ૮ શુક્રવારે આજ
કવિનું 'ઉલ્લેખ પર્વ' પણ છે, જે વિરે પ્રસ્તુત નામાવલિમા નોંધ થશે

૫ રા હીરાવાલ પ્રિ પારખના સંમદમા ૬ નવરમા આ આખ્યાન છે ઉપલા
સાથે મળતુ છે, પણ તેના અવર્માં કવિની જે ઓગળ આપેલી છે તે વધુ છે, પણ
અક ૭૭-૪ માં આપેલી ઓગળને મળતી છે માત્ર તેમાં આ આખ્યાનની કો
સખ્યા 'એક સદસ ને એકીસ, વધ ખેટિ અક્ષર મવિ' એમ આપેલી છે

અં. ૮૨-ગ-કામાવતીનું આખ્યાન-ગિવદામ-(૨. અં.)-
(સિ. અ. ૧૮૨૫)-પૃ. ૧૦૧-૧૩૫

આદ્ય-શ્રી મણેશાય નમ ॥ અય આજ્ઞાન કામાવતીનું લખુ છે ॥
દ્વા ॥ પ્રથમે મણુમતી વરસ્વતીને પ્રેમે લાગુ પાએ ॥

ચરીત્ર કહુ કામાવતી ॥ તૂ જશ આપે માએ ॥ ૧ ॥
 એક કનક દેશ કુંકુમ નગર ॥ તાંહાં કાંમશેન્ય રાજન ॥
 તેહેને શેન્યાની શંકા નહી ॥ શા શેહેસ પ્રધાન ॥ ૧ ॥
 કનકાવતી ઘેર ભારયા ॥ કામાવતી કન્યાએ ॥
 રૂપવીચીક્ષણુ આતુરી ॥ શકલ કલા ગુણુરાએ ॥ ૪ ॥
 યોગવચીક્ષણુ કન્યા શોયે ॥ જોતાં મલવા ન આવે દ્રાએ ॥
 ગુણુઆંમ વસુર કન્યા શહી ॥ તે શરખી દ્રાઈ ભુતલ નહી ॥

અન્ત:- (ચોપાઈ)

એ કામાવતી ચરીત્ર જે ગાએ ॥ શાંભલતાં સુખ પાંમે કાએ ॥
 તેહેને કહીએ વીજેગ નહી પડે ॥ સુખસંપત બહુ કીરતી વીસ્તરે ॥
 નીતનીત શબલા પામે ભોગ ॥ તેહેનાં કંમના જશે વીજેગ ॥
 શ્રોતા જંનની પોહાંચે આશ ॥ પરમ પદનો પામે વાશ ॥
 છત્ર શાહુએ વીએ એક કથા ॥ શક્ષેપ માત્રે કહી છે જથા ॥
 કહે શીવદાશ આનંદે કહી ॥ ક્રીપા કરે શહિને નરહરી ॥

છતી શ્રી કામાવતી કથા શંપુર્ણ ॥ શમામ ॥ જેહેવી પ્રત. હુતી તેહેવું
 લખું છે ॥ તે માટે લખનારને દોશ નહી ॥ સંવત ૧૮૨૫ ના વરષે માગશેર
 વદ ૬ ગુરવારે દીવશ ધરીદા ૧૩ ચઢતે ચોપડો પુરો લખો છે ॥ લખતંગ
 બોણેદવાશી શીવજીને આશરેથી ચરણુજીવી ભટ દઆશંકર ધોલાએ એ પ્રત
 પ્રમાંણે લખુ છે ॥ તે એ ચોપડો બવઠ દલાના કલખી વોરા નરશંધશુત કુબેરે
 લખાવો હુતો ॥ તેહેને એ ચોપડો ગમો નહી તે એ ચોપડો બોણેદના
 ભટ દઆશંકર ધોલાએ લાડવેના ધાંચી મંગલદાશ વીદમાંન કશંનદાશને વેચાથો
 આપો છે રૂપેઆ ॥ રા શવા બે પુઠા વગરે આપો છે એનો શાહેદ બોણેદના
 ધાંચી ગેણીઆહ ગોકલ હસ્તક આપો છે ॥ શ્રીધનાથજી શત છે ॥

વિષયાદિ-૧. કનકસેન રાજની પુત્રી કામાવતીએ પૂર્વજન્મના વાંછિત પુરુષને
 પરણવાની પ્રતિજ્ઞા લીધાથી, દર રવિવારે કાલિકા માતાના દર્શને જતાં જે કોઈ પર-
 પુરુષ દૃષ્ટિએ પડે તેને હણતી હતી. ચિત્રાંગદ રાજાએ તેના હાથની માગણી કીધી
 પણ તેને સાત સાત વર્ષ સુધી ભટકાવ્યા ત્યારે તેના પિતાએ ભર બળરે તેને વચવા
 કાઢી; આખરે કર્ણકુંવર નામના એક વ્યાપારીએ ચાર ગજ પોહોળો અને ઘણો ઉંડો
 કુવો ધનથી ભરી આપી તેને વેચાતી લીધી; કામાવતીનો પૂર્વ જન્મનો એ વાંછિત
 પુરુષ હતો. આ પ્રસંગ આ પ્રસ્તુત વાર્તામાં વર્ણવેલો છે.

૨. દૂહા, પૂર્વછાયા અને ચોપાઈથી પદબંધ લખેલો છે.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા પ્રકટ થઈ નથી. જૈન સાહ્યને આધારે આ વાર્તા લખાયેલી છે.

૧ જૈની આખ્યાન અવલોકીને બ્રાહ્મણી અને જૈની આખ્યાનમાં રૂઢિ, જમાવટ, આદિના પડતા ફેરફાર નોંધવા જવા છે, તેમ કહેવાય છે કે જૈનો અને બ્રાહ્મણી સાહિત્ય વચ્ચે ઘણો સળંગ ન હતો, એ કથન આથી ખોટું પડે છે

૩ વંડુ વિવત માટે જુઓ હ પુ સ નો ભાગ ૧ લો, અં ૬-ગ, વિશેષ પાનું ૭૨ મુ પ્રેમાનંદના શિષ્ય વીરજીએ પણ આ વાર્તા પ્રતિમા અને કંપનાના બળે લખાવી છે, એમ તેના પ્રકાશકો તથા કેટલાક વિદ્વાનોએ કહ્યું છે (જુઓ પ્રા ૩ મો) પરંતુ વીરજીની એવી શક્તિના વિવાનને જૈન આખ્યાન અને શિવદાસની વાર્તા ખોટું પાડે છે

અ.-૮૨-ધ-પદો-

પૃ. ૭

ત્રણ દિન્દી પદ તુલશીદાસના છે, સુરદાસના ચાર પદ છે

મીરાંતું આ એક દિન્દી પદ છે -

પવક ન લાગે મેરી ॥ શામ ખીન પવક ન લાગે મેરી ॥

મીરાંં કે પ્રભુ ગીરધર નાગર ॥ રહુગી તમારી ચેલી ॥

પ્રેમાનંદ અને રામકૃષ્ણનું પણ અલ્લેટુ દિન્દી પદ છે

તે પછી દશ અવતારની આરતી છે-પ્રથમ મહ તણો અવતાર, માર્યો અધાસુર પાપી ૦૥

આ આરતી પ્રકટ થયેલી છે

તે પછી સૂર્યનો છંદ છે -

નમ્ર આદ આદીતને હાય જોડી ॥ માહારાં કર્મના બધ તે લાગ્યા છોડી ॥

આ છંદ છેવટનું ફોટું હોવાથી અપૂર્ણ છે

અં. ૮૩-ક-નંદખત્રીગી-શામળ (૨. મ)-

(લિ. સ. ૧૯૦૧)-પૃ. ૧-૪૩

આરણ-શ્રી ગણેશયાએ નમાહા ॥ શ્રી ગરુડોએ નમાહા ॥ શ્રી ચારદા

એ નમાહા ॥ અયસી નંદખત્રીસી લખી છે ॥

ચોપાઈ ॥ બટુક બેરવને કર પરણામ ॥ એથી શરે મનોરથ કામ ॥ ૧ ॥

દુખની વારે સ્વામી વાર ॥ અસ્ટ બેરવ બલીઆ ભડવીર ॥ ૨ ॥

નોંધારાની વારે ચડે ॥ વીકટ વકટ પડે તાહા આવી અડે ॥

નરનારાએણુ શ્રી રણુગાડ ॥ આરાધુ બેટુ કરજોડ ॥ ૩ ॥

ધણા પ્રતનાં પ્રજુ પાયે ॥ એથી કામ સ્થીર જ થાયે ॥

ઈશવર શુધ આપે મુદને ધણી ॥ કડુ યા. ... શીતણી ॥ ૪ ॥

અન્ત-દોહરો ॥ નંદરાએ તણી કયા શાંભલે આતુરી બેદ ॥
 શોતા વગતાં શાંભલો ॥ જાને ન દેશો ખેદ ॥
 શહી શીખ નંદરાએની શુભે ॥ શીખે માંહેમાંહે ॥
 વીઝોગ લાગે તેહેના ॥ આશા પુરણુ થાએ ॥
 ગ્ન્યાન રૂદીયા માંદાં ઉપજે ॥ કષુધ ન વાપે દેહે ॥
 શત રાણુ શતીઆ તણું ॥ રહુ છે ઝુગ માંદાં નામ ॥
 તેમ રાખે શહુ લોકને ॥ કરજો લિતમ ટાંમ ॥
 શ્રી ગોડ માલવી વીમ્ર સુલ ॥ શ્રી નગર માંદાં વાંશ ॥
 શત શરવ ઈશ્વર તણુ ॥ વારુ યુધ વીલાસ ॥
 શેવક શહુ કવી તણો ॥ શિવપુજનો પરતાપ ॥
 શાંમલ ભટ કવી દેહે ઈશ્વરકૃપાએ આપ ॥
 માંતર પ્રરણુ મોરવી ॥ શીહોઝ શકલ સુલ ગાંમ ॥
 કલખી કરણુ શરખો વગે ॥ તેહેનુ રખીદાશ છે નાંમ ॥
 તેહેને કાંને શાંભલુ ॥ શામલ ભટની શાંખ ॥
 તેણે તેહુ મોકલુ ॥ પશાં કરી લખલાંસ ॥
 કવી તેડો દાડે કરી ॥ શંતોખી દેઈ માંન ॥
 વજ્ર ભૂખણુ આદી ભલાં ॥ ભાવે ધરતાં દાંન ॥
 નંદરાએ તણી કયાં મુણે ॥ ઝડા શુભ માંહે ॥
 પ્રભુ તમારી કીપાં યજી ॥ ઈશ લિપાંસન આંહે ॥
 શાંમલ ભટ સુલ કહુ ॥ નંદરાએ આંખાંન ॥
 શ્રી ગોડમાંલવી ગાંમ ॥ વેગમપૂરમાંદાંવાશ ॥
 નંદરાએ તણી ॥ કયા શાંમલદાશ કવી ॥

શપુરણુ શમાંપ્રત સુલ મશતુ કંલાણુ મશતુ ॥ એ ચોપડી શાંહા કૃષીર
 હરીલાઈની છે તે ઝાંણુજો ને લખનાર દયારાંમ હરીલાઈ વીગેર છે શા.
 ૧૯૦૧ ના ભાદરવા વદ ૬ ને વાર રવેલિએ શમપુરંણું લખુ છે તારીખ ૨૧ મી
 શાપટંબર શ. ૧૮૪૫ અંગરેજી

વિષય-૧. નંદરાએ અને ચોતાની પત્ની ઉપર પ્રધાનને શીયળભંગનો વહેમ
 લતાં, પ્રધાને રાત્રનું જુન કીધાનો અને પ્રધાનપત્નીએ સતીત્વના પ્રભાવથી રાત્રને
 છવતો કીધાનો પ્રસંગ પ્રસ્તુત વાર્તામાં વર્ણવેલો છે.

૨. દૂહા, ચોપાઈ અને છંપાથી પદ્યબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-શ્રી. કા. દો. ભાગ ૧ લામાં પ્રસ્તુત વાર્તા પ્રકટ થયેલી છે. પ્રતિ જૂની
 નધી, પરંતુ પાણી પધ્યાધી તેના પાનાં ચોટલાં છે, તેમ કેટલાંક પાનાં ખવાયલાં છે.
 ૨-૩-૪ પાનાં ગયલાં છે. ગુજરાતી લિપિએ પ્રતિ લખેલી છે.

અં. ૮૩-ખ-કામાવતી-શામળ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૯૦૧)-પૃ. ૪૫-૯૧

આરણ્ય-શ્રી ગણેશશાસ્ત્રે નમાહા ॥ શ્રી શારદાશાસ્ત્રે નમાહા ॥ શ્રી ગરુડ્યોગે નમાહા ॥ અથ સી આક્ષાન કામાવતીના ચરીત્ર કથા લખી છે ॥

પરમથે સી ગરુ શવરશતી ॥ પ્રેમે લાગુ પાંચે ॥
ચરીત્ર કહું કામાવતી ॥ જશ આપે માએ ॥
એક કનક દેશ ઉત્તમ નગર ॥ કામશેન રાજન ॥
તેહેને રોનની શક્ષા નહી ॥ શાંત જેહેન પરધાન ॥
કનકાવતી ઘેર ભારજ ॥ કામાવતી કન્યાએ ॥
૨૫ વચીહણુ ચાતુરી ॥ સકળ કળા શુણુ કાએ ॥

અન્ત-(ગોપાર્ધ)

પદર વરશે ટળો વીભેગ ॥ શરવ એકકા ચર્ચા શભેગ ॥
દુખ લાગુ શરવ ફેર કાએ ॥ કીરપા કરી શ્રી વૈષ્ણવકરાર્થ ॥
કામાવતી ચરીત્ર એ માએ ॥ શાલવતા સુખ પામે કાએ ॥
તેહેને કહીએ વીઝોગ ન પડે સુખ ચપત બહુ કીરતન ઝાંચરે ॥
નીતનીત રામજ વચિ ઝોગ ॥ શદા કાળ ન હોઈ વીઝોગ ॥
ઝેનવ ગાશત્રમાએ કથા ॥ રક્ષેપે કહી છે જયા ॥
કહે શીવદાશ આદે કરી ॥ કીરપા કરી લગવતે વધી ॥

કામાવતીની ચરીત્ર કથા ચપુરણુ રામાપત ॥ વરધ ખોટ અક્ષર ઝોડીને વચિઝો ॥ સુખ વરસ્ત કલાણુ મેશવ ॥ ચા ૧૯૦૧ ના આશી સુદ ૫ વાર શોમે ચમપુરણુ કરી છે ॥ શ્રી ગોપાળજી નમાહા છે ॥ શ્રી ગણેશશાસ્ત્રે નમાહા ॥ શ્રી રુદ્રોક્તિ માહારાજ શત છે ॥ શ્રી ગરુડ્યોગે નમાહા શ્રી બાળકેશજી માહારાજ શત છે

વિષયાદિ-જુએ પ્રતિ અ ૮૨ ગ અને તેનો વિશેષ પાનું ૧૫૨-૫૩, તેમ જ ૬ પુ સ ના બાલ ૧ લો પાનું અક ક-ગ, પાનુ ૭૨

વિશેષ-પ્રતિ જુની નથી ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, ઘણી જ અશુદ્ધ છે વચે ૮૧ સુ પાનું ગયતુ છે આ વાર્તા પૂરી થયા પછી પ્રેમાનંદજી નરસિંહ મેદે તાની નુંડીનું પાનું એક લખેલું છે, પાળીથી બીજાયાથી પાના ચોટયા તેમ ખવાયાં છે

અં-૮૩-ગ-ચંદ્રહાસનું આખ્યાન-લોજ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૯૦૨) પૃ. ૧-૨૬

આરંભ-શ્રી ગણેશશાસ્ત્રે નમોહા ॥ શ્રી શારદાશ્ત્રે નમોહા ॥ શ્રી ગરુ-
ડોયે નમોહા ॥ શ્રી બાલકશાસ્ત્રે માહારાજની કીરપાથી આક્ષાંન ચંદ્રહાસનું
લંબુ છે ॥ લોજકૃત ॥

રાગ ગોડી ॥

પારવતીસુત લાગુ પાએ ॥ કીરપા કરે મુને શવરશતી માએ ॥
મને લોજ હુમર મેહુદીઓ ॥ કાહું કયા જેણે શાયાનેક ગએ ॥
શારશવતપુરથી હુમર જાએ ॥ શેન્યા રાકલ તેહની પુકલ પલાએ ॥
શેન્યા શળકળ જે પાડવ તંણી ॥ રક્ષા કરે હુમરની ધણી ॥
આકાશમારગ ઉપર રમી ગએ ॥ કુંતલપોહાર માંહાં પોહાતો થએ ॥
અરયમ રણે નવ દીશે વંન ॥ તવ અરબુન વીચારે મંન ॥

અનંત-(રાગ ધંનારશી)

શ્રીકૃશ્ન આવા સાંભલા શરવ લોક જેજેકાર ॥
ઘેર ઘેર ગોડી ઉછલે તોરણુ ધાંધાં બાર ॥
મોટો ઓછવ તાંહાં ભગવંતજના ॥ કામ કામ તાંહાં કરાએ ॥
દુસ્ત યુધ ને મદન જેહુ લાગા (તે)હને પાએ ॥
રાજરીધ લંડાર સરવે શ્રી કસ્નારપણુ તાંહાં કીધાં ॥
ભગવંતે તે પાહું આપું ॥ પીતા પુત્રને રાજ ॥
ચંદ્રહાસ તે કહે થએ શીકૃશ્ન શેવા કાંજ ॥
ત્રણ રાંત તે પુર માંહાં અસ્વ મુકા જેહુ શેએ ॥
આગલ થઈ તે અસ્વ ચાલી ગયાં ઉતર દશાં તેહ
ચંદ્રહાંશનું આક્ષાંન જે કા શાંભલે નર ને નાર ॥
તેહેને ભગત વાંછે ઓધારે મોરાર ॥

ને સંશારનો ફેરો ટલે ॥

જેહુ કરજોડી લોજ કહે જે ભાવે કરી બેશે શાંભલે ॥

(કડવું ૧૯ મું)

કડવાં ૧૯ ॥ આ આક્ષાંન ચંદ્રહાંશનું શંમપુરણુ લખુ છે ॥ અત
પરમાણે ઉતાઈ છે ॥ એકુ હરકુ ભુલો ચુકા હં તપાશીને વાંચી લેજો ॥
શ્રીરામજી ॥ શુભમશંતુ કલાણુમશંતુ ॥ આ ઓપડો શા. કૃષ્ણ વીદ્યાન
હરીભાઈ ત્યા દયારામ વીદ્યાન હરીભાઈનો છે દશકલ દયારામનાં છે ॥

એ ચોપડો વાચવા લઈ જાએ ને જોલવે તેમાં ...નું પાપ છે શવતે ૧૯૦૨ ના. આખા સુદ ૧૦ ને વાર ચનેલેએ પુરો કરે છે દીશના આંશરે કલાક. તે પુરો થયો છે-શ્રીરણુછોડજી તા શી બાલાજી માહારાજ ॥

વિષયાદિ-૧ વિષ્ણુભક્ત રાજકુમાર ચદ્રદાસ બા'યાવસ્થામાં પિતા મરણ પામતા, અને પ્રવાને રાત્ર્યપાઠ પચાવી લેતા, શ્રી વિષ્ણુની ઐકાન્તિક ભક્તિથી કેમ હમયો અને રાત્ર્યપાઠ કેમ પ્રાપ્ત કીધું, એ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે

૨ શ્રીમદ્દામારતના અશ્વમેધ પર્વ અધ્યાયના આધારે આ આખ્યાન રચાયેલું છે

૩ કડવા ૧૯ ॥ રાજ અને વલ્લભથી પદબદ્ધ બારેલો છે, પરંતુ નોંધવા જોગ બાબત એ છે કે ધણીખરા કડવામાં 'વલ્લભ' કડવાની રાગચાતની ચાર-છ લીટી પછી 'રાગ'ના 'દાવ' કે 'ચાવ'ને સ્થાને વપરાયેલું છે, કે જે પ્રકાર કેટલીક આચારીય કૃતિઓમાં જણાય છે

વિશેષ-આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી આ આખ્યાનના લેખક લોજ વિષે કાંઈ હકીગત પ્રસ્તુત આખ્યાનથી મળી આવતી નથી પ્રતિ શુભશાલી સિપિએ લખા ચલી છે ધણી જ અશુદ્ધ છે યાના ખવાચતા છે

અં. ૮૩-ધ-નરસિંહ મેહેતાના પુત્રનો વિવાહ-હરિદાસ (૨. સં. ૧૭૭૫ ?) (લિ. સં. ૧૯૦૩) પૃ. ૧-૪૨

આરભ-શ્રી ગણેશશાએ નમાદા ॥ શ્રી શારદાએ નમાદા ॥ અથ શ્રી આક્ષાંન નરસાઈ મેહેતાના પુત્રનો વેહેવા લયો છે ॥

રાગ રામત્રી ॥

પ્રથમે પરણામું ભિમચાતનજી ॥ સુરીનર વાંઝે માદામુની જનજી ॥

કરોતી પુજા શ્રીની પાવન-૭ ॥ વીધન હરેવા રૂપ રતનજી ॥

ઠાક ॥ વીધનહરણુ ગુણવત કહીએ તેજનો અખાર ॥

પીતા પ્રતી કૈર્ધવાસનો શુદ્ધ શુદ્ધ સુંદર ન્યાર ॥

માત ભીમીઆ હેમતંનઆ ॥ સ્વામી કારતેક બાત ॥

લક્ષ લાભ સૂત તેહેને શોભતા ॥ તેના પ્રતી વીક્ષાત ॥

સોંદુરલેપન શદા રોહીએ ॥ એક ભજવલ દત ॥

મુખક વાહન મનપતો દૂદાનો જશવત ॥

(કડવુ ૧ હું)

અન્ત-રાગ ધવલ ધનાશી ॥

નરસાઈ મેહેતો રોવે નીત હરીને એહેવું મનરે જાણીજી ॥

પરમ કીપા પ્રસોતમ કરી કવી કેહે કેમ વીખાણું ॥ ૩૦ ॥

એ કથા પુરી પુરણ કીધી કરતા શ્રી ગોવંદજી ॥

વધસ્થવ જનની પરમ કીપાથી ભપજો મન જ્ઞાનદજી ॥

ગાતાં શુભતા મેન વાંચીત ક્ષ ક્રીપા કરે ભુગદીશજી ॥ ૩૨ ॥

પદ શો ચાર ને પંચાંગ, કડવાં છે આવીશજી ॥

રાગ ચઉદ માંદાં ચાક્ર ભુજવી ॥ ૩૩ ॥

શુધમાને વીસ્તારીજી ॥

કારતેગ શુદ્ધી પ્રતીપદા દીપ ઝોછવ અનુરાધા બ્રહ્મવારજી ॥ ૩૪ ॥

શાંવત ૧૭૭૫ પંચોતર પુરંજી છે ॥ વીરા છેમો તેજી દીનજી ॥

શીધ ભેગ માંદાં પુરંજી કથા થઈ ॥ ૩૫ ॥

હરી ખોલો હરીજનજી ॥

કરતાં શ્રીગોવંદ કરે છે ॥ નીમંત માત્ર અવીધાંનજી ॥ ૩૬ ॥

ભજવેશ્રી ભગવાંન ભાવે શોતાજન લો ચીત ધરી ॥

હરીદાશ કહે શરૂ હરખ શાથે એકવાર મુખખોલો હરી ॥ ૩૭ ॥

શ્રી કડવાં ॥ ૨૨ ॥ છે-॥ શ્રી ઇતીશ્રી નરશાંઈ મહેતાના કુચરનો વેહેવાં શંભુપુરજી શમાપત સંભ ભવંતુ કલાંજી મશતુ ॥ શાલ ૧૮૦૮ના ભાદરવા શુદ્ધ ૧૫ વાર શુકર ॥ તારી: ૨૪ શપટખર રાને ૧૮૪૭ અંગરેજી શંભુપુરજી થઈ છે ॥ જેહેવી પ્રત હુતી તેવી લખી છે કાનો માત્ર ત્યા અરફલુકથી રહો હોએ તો સંભાલી વાચને ॥ લખનારને દોશ દેશો નહી ॥ લાક્ષા મોરારની ચોપડીમાંથી ઉતાર્ છે ॥ લા. મેતા ફરીદાશ હરીભાઈની ચોપડી છે. ને વાંચવા લખ જાએ ને આપી નહી જાએ અથવા આલવશે તેને ખાલકશજી પુછશે ॥ શ્રી ગણેશશાએ નમ ॥

વિષયાદિ-૧. નરસિંહ મહેતાના પુત્ર સામળશાનો વિવાહ વડનગરના પ્રધાન મદનને ઘેર થયો અને શ્રીકૃષ્ણે તે વિવાહકક્ષવ અતિશય અવ્ય ઠાઠમાઠથી જનવાન્યો, એ પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે,

૨. કડવાં ૨૨ છે. રાગ, ઢાલ અને ઉપલાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-૧. આ વિવાહ પ્રા. કા. ં. ૯ માં છપાયેલો છે. તેમાં રચનસંવત ૧૭૨૫ છે, ન્યારે પ્રસ્તુત પ્રતિમાં સંવત ૧૭૭૫ છે, દિવસ, યોગ, નક્ષત્ર વગેરેનો ઉલ્લેખ બન્નેમાં એકસરખો છે, એ જોતાં ઉપર આપેલો રચનસંવત યથાર્થ લાગતો નથી. પ્રસ્તુત છેલ્લું કડવું ઘણું અશુદ્ધ ઉતારાયલું છે, તેમ જ કડીઓમાંનાં કેટલાંક પદ પણ ખડેલાં છે, એ ઉપરનો ભાગ વાંચનારને જણાશે.

૨. પ્રતિનાં પાનાં ખાણીથી ચોટયાં તેમ જ ખવાયાં છે.

૩. આ કવિ મહાકવિ પ્રેમાનંદનો શિષ્ય હોવાનું જણાયું છે. તેનાં બીજાં આખ્યાનો ભારતસાર, સીતાવિરહની ચાતુરીઓ, અને નૃસિંહ મહેતાના બાપનું આદ્ય પ્રા. કા. ં. ૯ માં પ્રકટ થયેલાં છે, અને તે ૧૭૨૫ની આસપાસ રચાયાં છે, તેથી પણ ઉપરનો રચનસંવત ૧૭૭૫ અસંગત છે અને-સં. ૧૭૨૫ જોઈએ, એમ લાગે છે.

અં. ૮૪-મત્સ્યવેદ (દ્રૌપદી સંવત્સર)-શિવદાસ-
(૨. સં. ૧૬૬૩)-(લિ. સં.)-પૃ. ૧-૩૦

આરભ-શ્રી ગણેશઅનંભા શ્રીમાહાલક્ષ્મીની ક્રીપાથી મજવેદ લખે છે ॥
રાગ કેદારો ॥

સકરસુતને પ્રણુમુ વીનવુ અબીનવુ રૂપ મનોહર તાહરુ ૧
સુધશુધનાઅક તું સ્વામી, ક્રીપા કરો અતરજામી
નીજનામી શુધી અગોચર આપીએ

હામ ॥ શુધ અગોચર આપો સ્વામી ક્રીપા કરો જુ તાત
કહુ સ્વઅવર દુપદી કરો સુઝ મુક દીજે હામ ૩ ॥

અન્ત-રાત પ્રમાત ॥

પછે વેદવાસ નારદ સુની આવા, પાડવતુ હેત જાણી
તેણે દુપદીના વારા કરી આપા જે પાડવ ઘેર પટરાણી
બાહેતેર દીવસ એક એક તણી ઘેર વસે સાધવી સોએ
એકાંતથી દેશે તેને ત્રણ વર્ષ જ્ઞન હોએ ૧૯

એવો પરઠ કરો રૂપી સવે વરતો જેજેકાર
પછે અતરધાન આપુ પાડવને સ્વામી જુગદાધાર
એક સવજર ર(હા) પ્રણુ પાડવના ધર માહા
કાર્યદ્રી પરણીને લાવા રાવતીને મારયા ॥ ૨૧ ॥

પાડવસુ પાંખા પરીપુરણ કૃષ્ણક્રીપાથી જાણુ

ભારથ આદ કથા અત કુંદર, શીવલ વાસ બોલા વાણુ ॥ ૨૨ ॥
કડાવા રજ સપુણુ છે

વિશેષ-આ આખ્યાન જુ કા દો ૪ થા ભાગમા છપાયુ છે. મતિ ધટીજ
અશુદ્ધ છે, બાલબોધ લિપિએ લખાયતી છે કાંઈ ખાસ નવીન જાણવા જેતુ નથી.

૨ જુ કા. દો ભાગ ૪ થામા આ આખ્યાનને અતે રચનસવત, કવિની બોજખ,
મ ધનું પુર આદિ આપેવા છે પણ પ્રસ્તુત પ્રતિમા એ ઉપેખ જાણાતો નથી.
અ ૭૩-અ-(પાનુ ૧૩૧-૨) લેવાથી એ મળી રહેશે

૩ આ કવિનું જનપદ આખ્યાન (અ ૬૪-૮) બાજસરિત (અ ૫૩-૬-પાનું
૧૨-૧૩), ચી આખ્યાન (અ ૭૩-૬ પાનું ૩૧૨) વગેરે જાણીતા છે

અં. ૮૫-ક-ગિવપુરાણ (ગિવમાહાત્મ્ય)-મેહાદેવસુત હરદેવ-
(૨. સં. ૧૭૪૦)-(લિ. સં.)-પૃ. ૧-૧૦૨

આરભ-શ્રી ગણેશાએ નર્મા ॥ શ્રી વારદાએ નમા ॥ શ્રી ગરુડોએ
નર્મા ॥ શ્રી શીવપુરાણ પ્રાકટે લખુ છે ॥ કાર્ત દોશ મો દેમો ॥

રાગ રાંમઝી ॥

એક દંત ગજવર્ણુ ખીરાળે ॥ શેલીત અરણુ રંગઅંગ અત યાળે ॥
કમલ કરેણુ શેવત્રાંનો હાર ॥ અશેદાએક કરે મોદીક આહાર ॥ ૧ ॥
શૂરવર મૂતીવર જેહેને શેવે ॥ ગણપતી લગ્ન કરી હુરદેવ ॥ ૫ ॥
પદ પૂરણુ ॥

રાગ રાંમઝી ॥

પ્રથમે પૂણુ ગણપતી દેવણુ ॥ શૂરીનર સ્વાંમી કરે તાહારે શેવણુ ॥ ૧ ॥
શ્રી લખોદરનૂ લીજે નાંમણુ ॥ વીકટ નીવારે દરણુધ હાંમણુ ॥ ૨ ॥
દર મત હાંમ ટાલે યહી એહેવા ગવરીપૂત્ર ગંણેસ ॥
ક્ષણમાત્રજે કા સમરણુ કરે તેહેનાં દક્ષ ટાલે લવણેશ ॥ ૩ ॥
અન્ત-રાગ ધવલ ધનાશી ॥

થઓ શંવાદ શૌનક રૂપી સૂતને ॥ નીમશારણુ મોઝારણુ ॥
તે કહેા અમે પ્રાકૃત ખંધે ॥ બૂધી તણે અનૂશારણુ ॥ ૧ ॥
પાંચે અધીક અટદશ શત શાકે ॥ રાંમત શતર આલીશેણુ ॥
કારતેગ સુદી તેરશ ભોમવારે ॥ થયા અધા બાવીશણુ ॥ ૨ ॥
સ્કંધ પૂરાંણુ ભ્રંમોત્ર ખંડે ॥ શંકર માહુત્તમ નીધાંનણુ ॥
ચંદ્રશેખર આક્ષાંન વીસ્તાર ॥ પ્રકૃતખંડ વીધાંનણુ ॥ ૩ ॥
શાહત્રીશ કડવાં રાગ પંનરની વીવીધ ચાલ છે શારણુ ॥
એકવીશ શત ઉપર પીશતાળીશ પદ સંક્ષા વીસ્તારણુ ॥ ૪ ॥
પ્રથમ કડવે રાગ રામઝી ॥ ગણપતી શરસ્વતી ધાંનણુ ॥
મંત્રમહીમા છે પ્રથમ અધાએ ॥ દાશાહર આક્ષાંનણુ ॥ ૫ ॥

શાહત્રીશ કડવાં એ રંગાતે ॥ સીવકથા કહી શારણુ ॥
અધીક પૂંત અક્ષર પૂરીને ॥ કવી કર્ને હાપગારણુ ॥ ૨૬ ॥
ન જાણું ગત કવી જન કરી ॥ પૂઝી કરો વેપારણુ ॥
રાગબંધ પદ કાએ ન જાણુ ॥ શુધ છે અદ્ય અપારણુ ॥ ૩૦ ॥
સ્વસ્થાંને શીવપૂર કહે કવી અમાર ॥ જન્મભોમી ખંભાતણુ ॥
વછશ ગોત્ર પદ છટે જાણુ ॥ શેહેસુ હિદીચ ગૂજરાતણુ ॥ ૩૪ ॥
દેવતી પોલ શોમેસ્વર ફલીએ ॥ તાંહાં કવી પૂર ઘર વાણુ ॥
દારીદ્રલગ્ન શીવકરણુ પૂરણુ કીધો એ અલાશણુ ॥ ૩૪ ॥
તાપીતીર સૂરએ પૂર પાવન નંદ ગમ પરામાં વાણુ
શીહોશર શંગ રહૂ હવડાં માક્ષી ફલીઆ પાણુ ॥ ૩૫ ॥

મુભટ જાત શેહેદેવ, જગનેસ્વર, જાગેસ્વર મુભ નામજી ॥
માતા નામ શ્રીકરજી જનૂની જે થઈ ગોકુન ગમેજી ॥ ૩૬ ॥
શુકલ શેસ્ટી દેવ ગૂઝને ચર્ણપ્રતાપે ॥ કવી પામે અબીધાનજી ॥
મહાદેવમુત હરદેવ પ્રભુ ॥ શીવ ભગતી પર્મ નીધાનજી ॥ ૩૭ ॥

વયજી ॥ પર્મ નીધાન શીવ કરી ભગતી ॥ પ્રીત કરીને ચીત ધરે ॥

માહાદેવ મુત હરદેવ સ્વામી ॥ શદ શીવને અનુસરે ॥ ૩૮ ॥

॥ કડવા ॥ ॥ ૩૭ ॥ ॥ ૫૬ ॥ ॥ ૨૬૦૪ ॥ શ્રીરામજી શત છે ॥ શ્રી
ભોવા ચક્ર માધેન વીરવનાથ શત છે ॥ શ્રી કીરજી દેવ શત છે ॥ ॥ શ્રી ॥
શ્રી ભમા વીરનુ ને મહાએસ્વર એ મૂરત ત્રણ એક જાણુ જે પૂત ધણા
હોરો ॥ ઈતીશ્રી સ્કધ પૂરાણે ભમેતર ખડે ॥ શીવ મહાત્મ અધાએ ॥ શમા
પત શ્રી રસ્તૂ ॥ શુભ મરતૂ ॥ શ્રી મહાદેવજી શત છે ॥ રાંકર નાથ શત છે ॥
શ્રી કીરજી દેવ શત છે ॥ શ્રી રામજી શત છે ॥ શીવકથા લખી છે ॥ એ
ચોપડો વાચવા લેઈ જાએ ને પાઠો આપી જાએ “તેહે જે વાચાનુ પૂત
છે ॥ એ ચોપડો વાચવા લેઈ જાએ ને જોવરી રાખે તેહેને માથે માડરીનુ
રાજ છે ॥ તે જાણુ તે પાપ છે ॥ તેને માથે મુઝારાનુ પાપ છે ॥ ચોપડો
જોવવે તેને જે કા મુરત રોહરમા ચાડીચૂકની જુહુ આલ કાઢને માથે
ચઢાવે તેહેનુ પાપ ચોપડો વાચવા લેઈ જાએ ને આપે નહી તેને માથે એ
પાપ છે ॥ જે એ ચોપડો વાચીને પાઠો આપી જરો તેહે અડશેટ ત્રીરથ
નાંદાવાનુ પૂત છે ॥ તેને શ્રી મહાદેવ રખા કરશે ॥ શ્રી ગોકર્ણુ મહાજન
ચોપડો વાચરો તેની આશા પૂરશે ॥ શ્રી ॥ અપૂજ લીંગ પૂજનુ પૂત છે ॥
શ્રી રામ શત છે શ્રી ॥ શ્રી કીરજી દેવ શત છે ॥ શ્રી ॥ શ્રી મહાદેવ લીન-
કક શત છે ॥ શ્રી મહેકાલેસ્વર શત છે ॥ શ્રી ॥ શ્રી કતારેશર શત છે શ્રી ॥
શ્રી વેળનાથ શત છે ॥ આશી નેહેજ રખી શત છે ॥ શ્રી ॥ શ્રી તેત્રીશ
કાટી દેવ શત છે ॥ શ્રી હરીચંદ્ર શત છે શ્રી ॥ શ્રી નવરસો જુધીશરી શત છે ॥

વિષયાદિ-૧ શ્રીસ્કંદ પુરાણના પ્રકોત્તર ખડના બારીસ અધ્યાયના આધારે
રાકરની કૃપાથી ઉદ્ધાર પામેલા બડો અને રાકરની સ્થાપનાથી પવિત્ર થયેલાં તીર્થ
સ્થળો સંબંધી કથા આ પુરાણમાં વર્ણવેલી છે

૨ કડવા ૩૭ છે રામ ઠાન, અને વસજીથી ૫ બધ બાવેનો ॥

વિશેષ-૧ આ માહાત્મ્ય છપાયતું નથી પ્રતિ ચોખ્ખા અક્ષરે લખાયેલી છે, સિધિ
ગુજરાતી છે પ્રતિ ભૂતી છે, જે કે સિધિ સવત આપેડો નથી, પણ બાળમોઘ વિધિને
અનુસરના કેલક અક્ષરોના મરોડ તેમ જ જોણી ઉપરથી તે ભૂતી હોવાનું સમજાય
છે પાના જરાક જરાક ખરાબ માંજા છે ૩-૪ એ જે પાના પરેડા છે, બાણી
આખ્યાન સંપૂર્ણ છે

૨. વધુ હાથીકત માટે જુઓ અં. ૧૬-૮૦ સદાશિવ આખ્યાન અને કવિશામજીએ
હસ્તેષા માટે તેના વિશેષ-૨. પાનું ૮૯ મું; વળી જુઓ અં. ૮૦ પાનાં ૧૪૫ થી ૧૪૭

અં. ૮૫-૧૦-વિરાટ પર્વ- નાઠર- (૨. સં. ૧૬૭)-
(સિ. સં.)-પૃ. ૧૦૩-૧૫૮

આરંભ—શ્રી ગણેશાય નમાં ॥ શ્રી મરુતોયે નમાં ॥ શ્રી શાશ્વતે
નમાં ॥ અથ આદ્યાંન વર્ષરાટ પર્વ લખીતંત્ર ॥

રાગ ગોરી આદોષા ।

ગીરીન્તસુતાને સ્તવૃ ॥ પ્રેમ ધરી નથ પ્રથુમ્ ॥

અળીનવૃ રૂપ મનોહર તાદઅર ॥ ૧ ॥

વીધનદરણુ ગણુપત સ્વાંગી ॥ સ્તવંન હર નીલ શીર નાંખી ॥

સુધ બૃધ સ્વાંગી વાંણી અવીચલ આપજો રે ॥ ૨ ॥

મન-૦૦ નવ તૂં સુરનરનાએક ॥ વીધન હરો શુભ રાજ ॥ ૩ ॥

બ્રમસુતા જે આદે શરસ્વતી ॥ હંસવાહની માત ॥

કર જોડી નાઆકર કેહે મા જશ વીક્ષાત ॥ ૪ ॥

માહારા શ્રી ગૂરૂ ચરણકમલને વંદી બોલૂ કથાશર્મધ ॥

જેમ તેહેતણી કરુણાએ કરીને પૂર્ણ હોએ પદ અંધ ॥ ૫ ॥

શ્રીમહાભારથ કથા અતી કોમલ વેદ પાંચમો શાર-૧

તે મધે અતીહાશ અનોપમ વર્ષરાટ પર્વ વીસ્તાર ॥ ૬ ॥

(કડવું ૧ હું)

અન્તઃ-રાગ પ્રભાતી ॥

વૈરાટ પર્વ કથા પરી પૂરણ પદ અઢારશે ત્રીશ રે ॥

રાગ પંનર નેકડવાં પારોઠ બિતંત્ર કથા અતી હાસ રે ॥ ૮ ॥

સંધત અટદશ શત એક ઉપર વર્ષ માશ દાંમોદર રાય રે ॥

દશમી દેવ ને શુધ પક્ષ રે શુભ લગ્ન સોમવાર રે ॥ ૧૦ ॥

ગૂરૂ વૈષ્ણવ અર્ણુકમલ પ્રતાપે કવીજન અહંપ્રકાશ રે ॥

નીર્મલ ગ્રંથ અર્ધચંદ્ર શરખૂં કૃષ્ણાર્પણુકત દાશ રે ॥ ૧૧ ॥

ગાંએ વાંચે પૂછે શાંભલે નરસી વર્ણુ અઢાર રે ॥

પાંચ માહાપાતીક ને ત્રાશે પાંચે અવીચલ ઠામ રે ॥ ૧૨ ॥

વીરક્ષેત્ર મધે વાંણીઓ દેશાવલ કૂલ શાર રે ॥

વીકાનો સુત મુક્ત વર્ણવે હરીભક્ત સુભ આચાર રે ॥ ૧૩ ॥
કરી અથ વાડવ કર શોષી વીરવ પૂરણ વીસ્તરવા રે ॥
મધ નાગર કૂલ નામ મદસુદનગાએ ભવજલ તરવા રે ॥ ૧૪ ॥
અકલ દાન જપતપ તીર્થ અર્ધાન ભેગ અભાશ રે ॥
તોફન લેહે કેહે ગૂણ હરીમૂખ નાકર દાશનો દાશ રે ॥ ૧૬ ॥
હરીકથા કાએક જનજાણે બાઝી રવાન ચકટ જેમ તાણે રે ॥
કેહે કવીના હુ કાર્ધ ન જાણુ તાહારી ગત તૂ જાણે રે ॥ ૧૭ ॥
॥ ૬૩વા ૪૩ ॥

અતી શી વૈરાટ પર્વ સપૂરણ ॥ સમાપત ॥ સુભરવત્ ॥ કલાણુમરત્ ॥
એ ચોપડો પટેલ જીવન રાધવજી ગનાતે કળખી કહુઆનો છે પોતીક દશકતે
લખા છે એ વાચવા લેઈ જાએ તેને કાશી ગમ્યાનૂ પૂન ને આલવે તેને જે
કાર્ધ અધર્મ કરે તે તેને મથિ પાપ છે એ ચોપડામાં પસ્ત શીવપૂરાંણ તથા
વૈરાટ પર્વ લખ્યું છે શ્રીકૃષ્ણ દેવની કીપા માટે લખ્યું છે લખનારને દોશ કાષ
દેશામા જે વાચશે તેનાં અઠોતાર ફન આધરે ને ગાંભીરે તેહેને ગમાનૂ શનાન
વને અઠાશી શીદેઅ રૂખીની કીપા કરે તે જાણુએ શહી શ્રીરામ શ્રીકૃષ્ણદેવના
કીપા ॥ શદાશીવ આશ પૂરે ॥ નારાયણે શત છે ॥

વિષયાદિ-૧ છુતમા દુર્યોધન સાથે હાર્યાથી પાંડવો બાર વર્ષ પ્રકટ રીતે વન
સેવ્યા પછી એક વર્ષ ગ્રહ રીતે રહેવા વિરાટ રાજના નગરમાં રહ્યા, તે સમય દર
મ્યાન તેમને ભોગવવા પડેલાં સકટો, તેમ જ દુર્યોધને વિરાટ રાજની ગાયો હરી લેવાથી
અર્જુનની સહાયતાથી રાજકુમારો યથેલા વિજય, ધત્વાદિ પ્રસંગો આ પર્વમાં વર્ણવેલા છે
૨. ૬૩વા ૪૩ છે, જે કે અન્તમા કવિ ૬૫ ૬૩વા હોવાનું કહે છે, અને તેના મેળ
આ જ કવિના સુભાપર્વનાં ૨૨ ૬૩વા ઉમેરતા આવે છે કેટલીક પ્રતિઓમાં તો આ બે
પર્વ સામટા જ લખાયનાં દીસે છે

૩ રાગ, ટાલ અને વલણથી પદબધ બાધેનો છે

વિરોધ-મસ્તુત પર્વ પ્રકટ થયલું નથી પ્રતિ જુનરાતી લિખિએ લખેલી છે,
અશુદ્ધ હોવા છતાં સુવાચ્ય છે એ કે તેનો લિખિસવત આપેલો નથી પણ અક્ષરનો
મરોડ, ભેડણી આદિ ભેનાં પ્રતિ ભૂની જણાય છે

અ. ૮૫-ગ-કર્ણપર્વ-વિષ્ણુદાસ-(૨-સં. ૧૬૫૫)-(લિ. સં.)-
પૃ. ૧-૩૬-(અપૂર્ણ)

આરભ-શ્રી ગણેશાએ નમા ॥ શ્રી ચારદાએ નમા ॥ શ્રી ગરબોએ
નમા ॥ અથ શ્રી માદ્વાકારથ મધે કર્ણપર્વ લખ્યું છે ॥
રાગ કેદારો-શ્રીગીરી સુતાત્મજને સ્તવ ॥ જે ગરબો શ્રીગૂણ રાએ રે ॥
પાએ રે લાગી પ્રેમસુ રૂંધે ધરી ॥ સ્વામી વીધનહર વગે કરી ॥ ૧ ॥

ઢાલ ॥ શ્રોતાન્ન મન સ્થીર કરીને શાંભલજી શર્વ દાએ ॥
 કહુ કુંજુ પર્વ તણી કથા જે અખીલ પાવન હોએ ॥ ૫ ॥
 નરનાર જે શ્રવણે ધરે આંણી મન હોલાશ ॥
 કલાંણી કરજો કીપા કર જોડી કહુ વીરજીદાશ ॥ ૬ ॥
 (કડવું ૧ હું)

અન્ત-એ ધર્મરાજ બ્રાત તહારો ગર તણો અધીકાર ॥
 કુંજુ હણો રથ રાએનો પછે કરે અદ્ભૂત માર ॥ ૨૩ ॥
 એ શંણુ ઈછે તાહારૂ તૂજ વનાં રાક્ષે કાણુ ॥
 કરુને પાર્ય હણે એહેવૂ કર છે પૂર્વે પોણુ ૨૪ ॥
 એહને મારવા તતપર થયો એ દાણુ તાહારો ધર્મ ॥
 બહુ વીર સુણુતાં કરે નંદા દેખી તાહરું કર્મ ॥ ૨૫ ॥
 શંત શંભૂ કાંઈ છે નહી શહુ શતને આધાર ॥
 પણુ પ્રાણુ શંકટ પડે જરે તારો નહી અધીકાર ॥ ૨૬ ॥
 અથવા પડે શંકટ બહુ દ્વીજ ધેન બાલક નાશ ॥
 અથવા વીહીવા વેપારમાં શત ન તોલાએ તાર ॥ ૨૭ ॥
 તો તેહેનૂ પાતીક નહી સુકીત શાસ્ત્ર બોલે વેદ ॥
 તો નીરથક રાજા તણો તૂ કાં કરે અહીં ભેદ ॥ ૨૮ ॥
 અગ વાલ એક વન માંહાં રહે તેહેનૂ બલાહંક એહેવૂ નામ ॥
 તહારી પ્રતીગ્ના જોશે નહી ચીતવીએ આણે ગ્નાન ॥
 હું શત હિપરે અતીહાશ કર એમ વદે શ્રીભગવાન ॥ ૨૯ ॥
 તે માત તાતને પૂત્ર ભાળે પોક્ષવાનું કામ ॥ ૩૦ ॥
 ધર્મ પોતા તણો પાલે શતવાદી તાંહે ॥
 ન હીરી શંકો હિપર કદા આંનદે ચીત મન માંહે ॥ ૩૧ ॥

વિષયાદિ-૧. મહાભારતના કર્ણ પર્વના આધારે કર્ણ સાથે ચાલેલો યુદ્ધપ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે.

૨. આખ્યાન અપૂર્ણ હોવાથી કુલ કડવાં કટલાં છે તે જણાવેલું નથી. આ પ્રતિમાં ૨૬ મા કડવાની ૨૯ તુક સુધીનો અને તેથી એક તુક કડવાની ૨૫-૩૧ તુક લખેલી છે.

૩. રાગ ઢાલ અને વલણથી પદ્યબંધ બાંધેલો છે, જે કે વચ્ચે વચ્ચે વત્તણ જણાવેલું નથી.

વિશેષ-૧. આ પર્વ પ્રકટ થયું નથી. લિપિ ગુજરાતી છે, પાનાં ૩૬ થી પ્રતિ તુરતી છે. એ રચનસંવત, કવિની જોગબ કે લિપિસંવત તેમાં આપેલા નથી.

૨. આ આખ્યાન વિષે વધુ માહિતી માટે જુઓ અં. ૬૬-૮૧ અને તેનો વિશેષ-૨, ૩. (પાનાં ૮૯-૯૧).

અં. ૮૬-ક-નરસિંહ મેહેતાના કુવરનો વિવાહ-હરિદાસ
(૨. સં. ૧૭૨૫-૨૬)-(લિ. સ. ૧૮૦૩)-પૃ. ૪ (તૂટક)

આરભ-(આગલો ભાગ ન હોવાથી રીતસરનો આરભ નથી)

.. માદારો જનમતાપ એ ભાગો ॥

સેવા દા છુ સ્વામી ॥ તમે દરીભગત માદાનીજ નામી ॥

મુરખ હું નવ જાણૂ વાત ॥ તમને કરણુ વધકું નાથ ॥

એમ કહી ચરણે લાગો શોહે ॥ દરીજન દરી ખોલો ચરવ કાએ ॥

વાગા વાણજ તાહાં બધી ભાત આવો જાન-ગે ચહુ શાય ॥

લોક તણે મન અતી બવાચ ॥ થેહુ કર જોડી કેહે દરીદાસ ॥

(કડવુ ૨૧)

અન્ત-(ધવલ ધ-વાસી)

એ કથા પરીપુરણુ કીધી કરતા થી ગોવલજી, ॥

વીમજનની પરમ કીપાથી ભપજે મન આનંદજી ॥

કવીજન કે મૂને ખોડ માદરો અજણે કીધો કીધો શરમજી ॥૮॥

તાલ રાગ ગત ભેદ નાં જણૂ વીખાણૂ પરીભ્રમજી ॥

ગાતા સૂણતા મનવાંછી ફળ કીપા કરો જુગદીશજી ॥

પદ ચારશે પથાણૂ કડવા છે બાપીશજી

રાગ ચઉદમાં ચાલે જુગવી જુધમાને વીસ્તારીજી ॥

દારતગ શુદ્ધ પ્રતીપદા દીપ ઓછની અનુરાધા બગૂવારજી ॥

ચવત ૧૭ ખંચનીશો પૂરણુ છવીશો તે દીનજી

સીધ જોગમા પૂરણુ કથા યર્ષ ચખેયે દરી જનજી ॥

કરતા થી ગોવલ કરે છે ॥ નમીત વાત અવીધાનજી ॥

તેહેમાં કઈ અબીમાન ના ધરવૂ ભજવા શ્રી ભગવાજી ॥

વલજી ॥ ભજવા શ્રી ભગવાન ભાવે ॥ શોતાજન લો ચીત ધરી ॥

દરીદાસ કેહે ચહુ દરખ સાચે ॥ એક વાર ખોલો શ્રી દરી ॥

કડવા ૨૨ ॥

ઈતી શ્રી નરચર્ચ મેહેતાનો કુવરનો વેહેવા ચપૂરણુ લખો છે ॥

ચવત ૧૮૦૩ ના માદા વદ ૧૨ વાર તોમે ચપૂરણુ લખૂ છે ॥ લખતગ

મેરો મીઠાન જોગપાળ વાચજો શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-૧ વાનગરના દિવાનને પેર નરસિંહ મેહેતાના પુત્ર સામજયાનાં લખ
શ્રીકૃષ્ણની કૃપાથી પૂર્વ આગળથી યયાં એ પ્રસન્ન અર્ધા વર્ણવેલો ૭

૨. કડવાં ૨૨ છે. રાગ, ટાલ અને વલણથી પદ્યબંધ બાંધેલો છે.

૩. કવિ મહાકવિ પ્રેમાનંદનો શિષ્ય છે.

વિશેષ-૧. પ્રા. કા. ગ્રંથ ૯ માં આ વિવાદ છપાયો છે. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. કડવાં ૨૦ અને ૨૧ માનો મોટો ભાગ વૃદ્ધ છે.

૨. આ કવિ સંબંધી માહિતી આદિ મટે લુઓ અં. ૮૩ ધ. નો વિશેષ ૩. પાનું ૧૫૮ મું. આ આખ્યાનનો રચનસંવત ૧૯૨૫-૨૬ છે; ૧૭૨૫ માં આરંભ કર્યું અને ૧૭૨૬ ના કાર્તિક સુદ ૧ મે પૂરું કર્યું એમ કવિ કહે છે, લુઓ અંતની લીટી ૯ મી.

અં. ૮૬-ખ-પદ- ભાલણ

રાગ શાંમેરી ॥ કહે ભાઈ તુ હુ તે સૂ કરઃ ॥ પાંચો માનૂષ દેહઃ ॥
હરીરશ પ્રેમે પ્રાણો નહીઃ ॥ નાં આવો પાપનો છેહઃ ॥
ભાલણ સીખાંમણ જે કહે ॥ તે તમે ધરજે રે કાંત ॥
કહે ભાઈ હુ તે સૂ કરઃ ॥

અં. ૮૬ ગ-રણુછોડજીનો શલોકો-શામળલટ્ટ-(૨. સં. ૧૭૮૧)-
(લિ. સં. ૧૮૦૩.)-પૃ. (૮૫૭-૬૫)

આરંભ-શ્રી ગણેશએ નમાંઃ ॥ શ્રી રણુછોડજીનો શલોકો લખો છે ॥
આદ્ય આરાધૂ માતા શરસ્વતી ॥ કૃપા કરીને આપો સુલ મતી ॥
મહારા મન કેરા પૂરીએ ક્રોડ ॥ વરણુ કરીએ શ્રીરણુછોડ ॥
લગત કરીને બોહાડાણુ લાવા ॥ હેતે કાકાર કાકાર આવાઃ ॥
પ્રથમ ઉત્પત્ત કહુ તેહ તણીઃ હોશ હેડે પ્રગટી છે ધણી ॥
કાસરા પ્રગણુ-છપંન ગાંમઃ જાત રજખૂત વીજેનંદ નાંમ
પેહેલી વીશીમાં વરસ જ આરઃ તેહેવી ગંગાજલ ગંગાખાઈ નાર ॥

(મધ્ય ભાગ)

ગાંમ લોકોમાં થજી છે જાણુઃ ॥ આવા મહારાજ પૂરંન પૂરાંણુઃ ॥
નાતાં મોટાં સહુ નરખવા આવેઃ ॥ કુંકુમ ચંદન ચોખે વધાવેઃ ॥
દોલ ઝંઘા વાજે નીસાંણુ ॥ ગૂજરાત દેશે થજી કલ્યાણુઃ ॥
સંવત વીક્રમ ખરોતર ખાર ॥ કારતંગી પૂનંમ સુભ ગુરુવાર ॥
પૂશનક્ષત્ર સુભ જોગ સાર ॥ અગ્રત ચોઘડીએ પ્રભુ પધાર ॥
કલ્યાણુ વરતાં થયો પ્રભાતેઃ ॥ દ્વારકા ધડની કહુ હવે વાતઃ ॥
અન્ત-હમરી પદવી તમને આપી ॥ થાપો જઈને શાયું તે માતી ॥
લોક આવશે જાતરા કરશે ॥ ભેટ શાંમગ્રી આગળ ધરશે ॥

લેશે લેશે તમારા હાથની છાપ ॥ શત કહુ છુ પરશન થાને ॥
પાછા ફરીને દારકા ગયા ॥ રોવત્રી વાવે શહુ એકઠા ગયા ॥
હીપાનદને ઠાઢીને લાવા ॥

સ્થાનક ભેધને ચાપા રણુછાડ ॥ દે છે વધામણા અતી ધણા કાડી ॥
રલીઆત યધ તે નગરની નારી ॥ બાલ ગોપાલજી જન્યે બલીદારી ॥

શમપૂરણુ લખુ છે ॥ લેખવગ મોહોટા મીઠા ચાપાનેર મધ લખુ છે
સવત ૧૮૦૩ ના વરખે ફાગણ શુદ્ધ ૩ વાર રવેલિ અખર ઓછો અદકા
ખરો ખોટો વાંચનાર દોશનાં દેવો પ્રત ભેધને ઉતારી છે ॥ ભે કાષ વચિ તેહને
અમારો જે ગોપાલ ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-૧ સધવી બેઠાણે રણુછાડજીને દ્વારકાથી ડાકાર ફેવી રીતે લેઇ આવ્યો
જાને ફેવી મુગીબવમા દ્વારકાના યુગ્મજીઓથી મૂર્તિનું રક્ષણ કીધું, તેનું વર્ણન આમા વર્ણવેલું છે
૨ પદગણ એક ચોક્કસ માપની આસપાસ આવેલો છે, પણ તેનું નામ આપેલું
નથી, તેમ પદસખ્યા પણ ગોપેડી નથી રાડોકો એ સ્થાનનું અગ્રહ ૩૫ છે, મરાસાનું
નીવ જે એનો અર્થ છે

વિશેષ-આ આખ્યાન મધ્ય થયું છે, પણ છાપેલી પ્રતિ(સ ૧૯૬૫)ના કરતાં
આમા ફેરફાર પંક્તિઓનો ફેર છે, તેમ પાકફેર પણ છે તેમ છાપેલી પ્રતિ નેતા ૪૦
પંક્તિઓ ઉપરની આમા જણાતી નથી

૧ પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે વચ્ચે વચ્ચે પા. કે વડ પડેલાં જણાય છે
૩ છાપેડી મતિથી તેમ ખીજ સાધનોથી જાણુ છે તેમ આ રાડોકો સામળ
બટ્ટનો રચેલો છે સ ૧૯૬૫ ની ડાકારમાં છપાયેલી પ્રતિમા નીચે મમાલે ઉદ્દેખ છે -

બાદ ચારણ કવિજન સહુને પો લાગુ હું બાદ બટ્ટને,
સામળજી બાદાલ, ધીંગા નાત વાસ વેજભૂપુર દેશ ગુજરાત
ડાકાર બધને કીર્તી દશન, પૂજ્યા પ્રગુને યવા મસલ
શીખે સાબી દેતે ને ચાવ, તેને પરિવ્રજ મસલ ચાવ
સપત સાદ ને કરશે દાન, આ લોકે જસ ને પરણે માન
જાને સંતજીએ તેનો પદોચ્ચે કાઠ, સામળભટ્ટ કહે છે ને ને શ્રી રણુછાડ

૪ કવિ નર્મદાદાસે “ભૂનું ગદ્ય” (ગુજરાતી મીન્ડર્સ પ્રેસનું)મા સામળના
આખ્યાનામાં રણુછાડજીનો રાડોકો સ ૧૭૮૧ માં સ્થાનું મેળવું છે પણ લાં તેજે
એના માસ, લિપિ, વાર અદિનો કયો ઉદ્દેખ કીધો નથી. આ રાડોકો બેઠાણા
આખ્યાન’ તીકે પાત્ર પ્રસિદ્ધ છે, સૂઝા બોનેરીમા સામળના ઉદ્દેખથી જણાય છે તેમ
જીનાસને લા ગયા પડેલાં (સ ૧૭૮૫) એજે આ રાડોકો ૧ રોડો દેવો ભ્રમ

૫ ડાકારમા રણુછાડજી ક્યારે પધાર્યા તેની સાથે દત્ત ચાલસ થઈ નથી. એડા
મેમેડીવશમાં પાને ૧૬૩ મે લખેલું છે કે “About the year 1115 there
lived a certain Rāmdas otherwise known as Bodhiāna by
certain a Hindu” એટલે સ ૧૧૩૨ માં રણુછાડજી મૂનિ ડાકારમાં આવી

અને એક ખત્રી બોડાણો તેને લાવ્યા. બૃહદાવ્યદોહન ભાગ ૭ માં પાને ૭૬૬ થી ૮૦૪ માં ગોપાળદાસને નામે પ્રકટ થયેલો બોડાણો, જે શામળનો રાજુછોડાજીનો ગ્રંથોકો છે અને જે બોડી સમજ કે ભ્રમથી ગોપાળદાસને નામે ચઢાવાયેલો છે, જેમાં ઉપરની પ્રતિ લેટલી ન પદસંખ્યા છે અને બીજી સં. ૧૬૬૫ વાળી પ્રતિ કરતાં ૪૦ તુક ચોખી છે, તેમાં તેમજ સં. ૧૮૬૫ વાળી પ્રતિમાં મૂર્તિ ડાકોરમાં આવ્યાનો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:-

અમૃત ચોધરીએ પ્રભુ પધાર્યા, શુભ નક્ષત્ર શુભયોગ સારા.

કલ્યાણ વર્ત્યો થયો પ્રભાત, દ્વારકાગટની શી કહું વાત.

પરંતુ ડાકોરમાં સંવત ૧૧૧૨ માં એ મૂર્તિ આવ્યાનું માનતાં ખચકાતું પડે છે, દંતકથા તેમ આ પ્રચલિત શલોકો, જેને આધારે બોડા ગેટ્ટેડીઅરમાં સને ૧૧૧૫નો ઉલ્લેખ થયો હશે એમ મનાય છે, કારણ તેમાં કોઈ પ્રમાણ આપેલું ન નથી, કેવળ આધારભૂત ન ગણાય. બીજાં ઐતિહાસિક સાધનો લેવાની અપેક્ષા રહે છે. ડાકોરનું હાલનું દહેરું સને ૧૭૭૨ માં એટલે ૧૮૨૮ માં સતારાના ગોપાલ જગન્નાથ તંબિકરે ખાંધું છે, પણ તે અગાઉ સૈદ્ધાંથી રાજુછોડરાયજીનું માહાત્મ્ય ડાકોરમાં ગણાયેલું છે, કવિ નાકર સં. ૧૫૭૨ માં શ્રી રાજુછોડરાયજીનાં દર્શને ઉમરેક બણી ગયાનું જણાવે છે, જે કે ડાકોરનું નામ તે લેતો નથી, તે લખે છે:-

સંવત પંદર બોતેર અલ્યાસ, બુદ્ધાટમી બાદરવો માસ,

દર્શને ગયાતા ઉમરેક બણી ત્યાં કયા માંડી લેડણી.

(હરિશ્ચન્દ્રાખ્યાન, કડવું ૩૧ મું)

ઉમરેક પાસે લીંબડો છે, ત્યાં રાજુછોડાજીનો પહેલો મુકામ હોવાની, અને તેથી તેની એ ડાળ મીઠી થયાની દંતકથા છે અને એ સ્થાન અત્યાર સુધી પણ પ્રસિદ્ધ છે; એ નોંધવાલેગ છે. સ્વ. સા. તનસુખરામબાઈ જુ કા ૭ ની પ્રસ્તાવનામાં મીરાના જીવનમાં પાને ૩૮ મે (૪) એ મૂર્તિ સં. ૧૮૦૦ માં આવ્યા જણાવે છે, પણ તેમણે પોતાની જાણનું મૂળ જણાવેલું નથી, એટલે અત્યારે તો ત્યાંથી શોધ અટકે છે. છતાં સને ૧૧૧૫ માં એટલે સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજકાળમાં સૌરાષ્ટ્રના એક ખુલાના દ્વારકામાથી ગુજરાતના મધ્ય ભાગ ડાકોરમાં એની પ્રતાપવંતી મૂર્તિ એક રજપૂત ડાકોર લાવી શકે, એ માની શકાતું નથી, તે વેળા ગુજરાતનો ડાકોરવાળો ભાગ વધુ અણુવિકસેલો અને જંગલમય હોવાનો સંભવ છે; અને તીર્થ તરીકેની તેની પ્રસિદ્ધિ એટલી પ્રાચીનતમ નથી. નરસિંહ-મીરાના અને તેમ લીમ આદિ પ્રાચીન કવિઓના સમયમાં જે માહાત્મ્ય દ્વારકાના રાજુછોડરાયજીનું હતું તે જો મૂળ મૂર્તિ તે અગાઉથી ત્યાંથી ખસેડાઈ હોત તો ટકી ન શક્યું હોત. આવો મહત્વનો બનાવ વગર લોહી રેડાયે, વગર સંગ્રામ ખેડાયે બને, એ એકદમ માની શકાતું નથી.

અં. ૮૬-ઘ-કામાવતીની કથા-શિવદાસ (૨. સં.)-

(લિ. સં. ૧૮૦૩) પૃ. ૬૨-૧૦૪

આરંભ-શ્રી ગણેસાય નમાઃ ॥ શ્રી માતા કાલીકાજીની કીર્તિ છે ॥
કામાવતીની કથા લખી છે ॥

પૂરવજાહો વાણી આપે શરવતી , પ્રભુમી લાગૂ પામે ॥

ચરીત્ર કહુ કામાવતી તુ જશ આપે માય ॥

અન્ત-જૈન શાહુએ વીખે એ કથા સા જેની મે કહી શરવથા

કહે સીવદાસ આનંદે કરી કીપા કરેમુને શ્રી નરહરી ॥૧૩॥

ધતીશ્રી જૈન સાહાએ કામાવતી ચરીત્ર સમપૂરણ સમાપતે લેખક
મોહોટા મીઠા ગનાન દીસાવાન શ્રી ચાપાનેર મધે લખૂ છે સવત ૧૮૦૩
ના વરખે પ્રમાણુ અખાડ શુદ્ધ ભોમે વારે સપુરણ કથા કીધી છે અખર
એછો અદ્દા ખરો ખોટો વાંચનાર દોસ ન દેવો પ્રત જોષને ડાનારી છે જે
કાષ્ટ વાએ તેને અમારો જે ગોપાવા છે શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-અ. ૦ ૮૨ગની (પા ૧૫૨-૩) તથા આગ ૧ લાના અ. ૦ ૬ ગની નોંધ

વિશેષ-જૈન શાસ્ત્રને આવારે આ વાર્તા સવત સત્તરમા સંક્રામા ખખાતન
વડનગરા નાગર સામણુ સિવદાસ કવિએ લખેલી છે પ્રતિ ગુજરાતી નિધિએ, જૂની
મતના આધારે લખેલી છે પ્રતિ જૂની છે વચ્ચે પાના ખરાયા તેમ તરડાયા પણ છે

અં. ૮૬-૭-અનિરૂદ્ધહરણુ(ઉપાહરણુ)-ત્રેમાનદ-

(૨. મ.)-(લિ. સં. ૧૮૦૩)-પૃ. ૧૦૪-૧૪૨ (અપૂર્ણ)

આરંભ-શ્રી મણેતાએ નમા ॥ શ્રી નરવધરાએજીની કીપાએ કરીને
શ્રી અનીરૂદ્ધહરણુની કથા લખી છે ॥

શ્રી શબ્દસુતને આરાધૂજી ॥ શ્રી ચતુર દશ લોક જેહને માનેજી ॥

તેહેના ગુણ સુ લખીએ પાનેજી ॥

૬૯ ॥ પાને રે લખા જાએ નદી શ્રી ગુણપતીના ગુણગ્રામ ॥

શકલ કારણ સીધ પામે મૂખ લેતા નામ ॥

૧૬૫ ॥ ૫૬નધ બાધૂ કથા કારણ આમા અ ળિધદગજી ॥

વડે વીપ્ર ત્રેમાનદ શ્રધને આવે બાપુ ॥ ૬૩૫ ૧

અન્ત-ગોવરની ગત ન જાએ કહી જાતવગેન્યા આરી મથી

મત્રી કહે હોં નૈશ દલ જાહરનૂ ચાપે નરેશ ॥

અનૂચર આવો લાવો વાન દલ દીશે છે અનાધાન ॥

મત્રીને કીધી નેત્રસામના ॥ ગેવડને આપો આગ ॥ ॥

૬. બી નાનાવીધ મડે મડે ॥ અઝ ધરી વાર વા—(૬૩૫ ૨૪ મ)

વિષયાદિ-નુમેા નોવ અ. ૦ ૫૧-૬ની પાના ૧-૨ ૬૫૨ની

વિશેષ-૧ સ ૧૮૦૩ માં આ સવા. લખેલો જાદુ વ છે પ્રતિ ગુજરાતી નિધિએ
લખેલી છે ૬૩૫ ૨૪ માની ૧ ૬૩૬ની અપૂર્ણ છે વચ્ચે પાના ખરાયા છે,

૨. આ જાળાહરણ છે, માત્ર તેને નામ અનિરૂદ્ધહરણું આપેલું છે. વાજપી રીતે કહીએ તો જાળાનું હરણ યવાને બદલે દ્વારકામાંથી અનિરૂદ્ધનું હરણ બાણાસુરના શોણીતપૂરમાં થયું હતું, એથી અનિરૂદ્ધહરણ નામ સાર્થ છે. જૂ. કા. બા. ૧ માં આખ્યાન હપાયું છે.

અં. ૮૬-ચ-કામાવતીની વાર્તા-શિવદાસ-(૨. અં. ૧૭૩૩)-
(લિ. સં. ૧૮૮૮)-પૃ. ૬૪૨-૪૬)

આરંભ-માત્ર છૂટાં છ પાનાં છે અને ૪૧ મા પાના ઉપર આમ લખેલું છે:-
અથ પાછલી વાત કામાવતીની લખી છે પાંતે એકતાલીસમેથી ચાલી છે
દોઅરો-કામાવતી કેહે પ્રાણપતી કે રવાંમી સુ દુખ છે તમુને અતી ॥
તમુને ભો કાનો છે નહી તો કાં ચંતા મંન આણો શહી ॥
અન્ત-સોતા જંનની પોએ આસ તે પરમ પદનો પામે વાસ ॥
જઈન શાહુન્દ્ર વીજ છે એ કથા સંજોપે કહી છે જથા ॥
(દોહરો) શંવત શતર તેત્રીસે બાદરવા વહી નામ તે રવીવાર ॥
અષ્ટમી ને આદીત વાર ગ્રંથ પુરણ થયો નીરધાર ॥
શીવદાસ કવીતા કેહે તમે સુણો સોતા જંન સાર ॥
એક વાર કાહો સી હરી તો ઉતરશે ભવને પાર ॥

વારતા કામાવતીની સંપુરણ કરી છે સહી સંવત ૧૮૮૮ પોશ સુદી અગીઆરસ ને વાર જુથે સંપુરણ સમાપત થઈ છે તે જાણુજો. લખીતંગ ગ્નાતી શ્રીમાલી સોની ગણપતરાંમ સંકરદાસના હાથ દસકત છે. પત પરમાંજો લીખી છે શહી. લખનારને દોશ નહી સમાલી ભલયુક વાંચજો.

વિષયાદિ-જુથો નોંધ અં. ૮૨-ગ તથા ૮-ગ તથા અં. ૮૬-ધ ઉપરની

વિશેષ-૧. અહીં આ વાર્તાનો રચનસંવત સંવત ૧૭૩૩ આપેલો છે, પણ તે યથા-યોગ્ય નથી, ઘણી પ્રતોના આધારે સં. આશરે ૧૬૮૩ હોવાનું સમજાય છે. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.

૨. વધુ માહિતી માટે જુઓ વિશેષ પાનું. અં. ૮૨-ગ ૧૫૩ અં.

અં. ૮૭-ક-સીતાની શોધનાં પદ આદિતરામ-પૃ. ૨
આરંભ-રાગ ખીલાવર : ॥

શુગરીને કેહો રાંમજી : કરજો સીતાની પેર :

રાજ સાંમી સુખીઓ થયો : જઈને ખેઠો છે ઘેર : ॥ શુગરી ॥ ૧ ॥

શના શહીત શુગરીવ આવીઓ : પરજુ ખેઠો જે ઠામ ॥

આવીને પરનામ કરેા કહે આદીતરામ શુધર ૫ પદ ૧
અન્ત-લકા આવા હનમાનજી જોઆ ચોક બાજર
જોખજળ મદર માલીઆ ॥ જોઆલાખ હજર ॥ લકા ॥૧॥
વાડીમા હનમાન આવીઆ આસોપાલવ ચામ ॥
જુએ તો માતા રૂદન કરે કહે આદીતરામ ૭ ॥ પદ ૪ ॥

વિશેષ-૧ જીર્ણ કાગળ ઉપર પદ ગુજરાતી લિખિએ લખાયવ છે, લખાવટ જૂની
નથી રચનાે કે લિખિને સવત્ર આપેલો નથી ઉપરના પદ ૪ થી વિષય અનુરો
રહો છે, તેથી પદ છુટક હોવાનુ સમજાય છે કારણ આ વિષયનુ એક છુટક પદ આ ન
પ્રતિમા રાજાહાના પદ પછી આપેલુ છે, તેમા રામચદ્ર ને અયોધ્યામા રાજ્યાભિષેક
થયા તેનુ વર્ણન કરેલુ છે, અને તે પદનો અંક ૧૬ નો છે
૨ હોકોમા આ પદ પ્રસિદ્ધ છે, ઉચી જ્ઞાતિની સ્ત્રીઓના કંઠે તે રહેવા નજાય છે

અ. ૮૭-ખ-રામચદ્રની ગરળી-રણુછોડ-પૃ. ૭

આરભ-શ્રી ગણેશાચ નમ ॥ ગરળી રામચદ્રની લખી છે ॥
રાગ ખીલાવર ॥ કાષ્ઠ શુધ લાવે માહરા રામની ॥ તેને નવે નીધ આપુ ॥
માતીકે વધાવીને ॥ માદારા રૂઆમો આપુ ॥ કાષ્ઠ ॥
છની વીનતી વીનતા તણી ॥ નહી કાષ્ઠ શરંગનો શાથી ॥
ભવશામરમા છુડતા રણુછોડ ઊગરશે કાંઠાથી, કાષ્ઠ ૫ ॥ પદ ૧ ॥

અન્ત-માનુનીઓ મગળ ગાએ છે ॥ દાનતનો નહી પાર ॥
રણુછોડ શામી રાજે બેસીઆ, વરતો જેજેકાર, રૂ. ૮ ॥ પદ ૧૫ ॥

વિષયાદિ-સીતાજીની રોધ રામચદ્રે હનુમાન દ્વારા કરાવી અને રાવણને સહારી
અયોધ્યામા રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો એ પ્રસંગ આ ૧૫ પ.મા વર્ણવેલો છે રીઠી મધુર
છે આ પદ હજી નાગર તેમ અન્ય ઉચ્ચ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના બેશને મોટેથી સામળવામા આવે
છે તેના રચનસવત્ર કે લિખિસવત્ર આપેલો નથી મત જીર્ણ કાગળ ઉપર લખાયતી છે
ખરી પણ લખાવટ જૂની નથી

વિશેષ-આ પદર પદ પછી આદિતરામની સીતા રોધનું ૧૬ મુ પદ ઉતરેલું
છે તે પછી રૂદનાથ કવિની વસતવની સાખી આ પકિતવાળી નવ કીની લખેલી છે -
રતુ આઈ વસતકી આજે આવો મોર ॥
આજ પરજીજી ગેર પડેલુલા ॥ રાજ સખીઓને દોડાદોડ ॥

અં. ૮૭-ગ-તરસિહ મેહેતાનાં પદ ૨-પૃ. ૧

મરખી-રંગે રમે રંગીતી નાર રંગમો જો ॥

અતિ આનંદ વાધો એહના અંગમો જો ॥ રમે ॥ પૂ. ૧ ॥

તાલી પાડે ને તાંન રૂડાં કરે જો: ખાએ ધુમડી ને ફેરડુદડી ફેરે જો: રમે ૧
 નરશઘ્યાના સ્વામીને વશ કરી જો, તેને આવાગમન નહીં ફરી જો: રમે ૭
 ગરબી-જમનાકાઠે ઉભો શુંદર શામળો જો, હથ ગેડી ને ખાંધે કામળો જો: જમ.
 મેહેતા નરશઘના સ્વામીને કહેજો, હું તો સદાએ તમારી આધીન રહું જો ॥

વિશેષ-આ બે ગરબી પછી રાધાકૃષ્ણના શૃંગારનાં નરભેરામે તથા દયારામે
 રચેલાં પદ નવ ઉતારેલાં છે, તેમા પાંચ નરભેરામનાં અને ચાર દયારામનાં છે.

અં. ૮૭-ધ-શિવલીલડીસંવાદ-પૃ. ૫

વિશેષ-“શંકર વસે રે દેવાશામાં”એ તકવાળો આ સંવાદ લોકમાં પ્રચલિત છે;
 આની ૬૩ કડીઓ આ પ્રતિમાં ઉતારેલી છે. તે ધણી જ અશુદ્ધ છે. આ સંવાદ
 પ્રકટ થયેલો છે.

અં. ૮૮-સીતારામપ્રબંધ-સમયસુંદર-પૃ. ૨૮-૯૯

ઘી ॥ જાઉં કરિ આણુંદળ ॥

મેઘવાહન લંકા જાઇ અછઠડિ રાજ કરઇ નિરંદળ ॥ ૯ તિ. ॥

રાક્ષસ દીપ રાપઈ વિદ્યાધર । તિણુ રાક્ષસ કહિવાઇછ ॥

પણિ રાક્ષસ અન્નેરા કેઇ । સુર નહીં છઇ ધણુ ઠાપછ ॥ ૧૦ તિ. ॥

મેઘવાહન વિદ્યાધર વંસંદ્ર । બહુ રાજા હુપા કેઇછ ॥

તસુ અનુક્રમિ રતનાશ્રવ અંમજ । રાવણુ રાજ કરેઇછ ॥ ૧૧ તિ. ॥

પ્રબળ પ્રચંડ ત્રિખંડ તણુઉ ધણી । ત્રૈલોક્ય કંટક તેહછ ॥

તેજ પ્રતાપઇ રવિ સરિષઉ । બરિબલ ગંજણુ એહછ ॥ ૧૨ તિ. ॥

બાલપણુઇ બાપઇ પહિરાઉ । દેવ સંબંધી હારછ ॥

ત સુરતને બાલક નવ મુહડા । પ્રતિબિંબ્યા અતિસારછ ॥ ૧૩ તિ. ॥

દશ મુંહડા દેવી બાલકના રતનાશ્રવ ધયઉ પ્રેમછ ॥

દીધું નામ દસુઠણુ દિવસઇ । એ દસ વદન તે એમછ ॥ ૧૪ તિ. ॥

બારહ વરસ ગયાં સાધંતાં । વલિ ઉપરિ ચ્યાર માસછ ॥

તિન દિવસ ઘા કઇ પૂરઇ થયઇ । લહિયઇ લીલ વિલાસછ ॥ ૨૩ તિ. ॥

ઇતિ પાંચમા ખંડ તણી ઢાલ બીછ ॥ રવણુ ઉતપતિ જાણુછ ॥

સમય સુંદર કહઇ હું છું હદમરથ ॥ કેવલિ વચન પ્રમાણુછ ॥ ૨૪ ॥

સર્વ ગાથા ૯૯ દૂહા ॥ ૧૨ ॥

ઇતિશ્રી સીતારામ પ્રબંધે નવ ખંડે સીતાસંહરણુ નામા પંચમ: ખંડ:

સમાપ્ત: ॥ સર્વ ગાથા ૨૪૮ ॥ દૂહા ૧૪ ॥

અન્ત-ઢાલ છઠી ॥ રાગ કેદાર ગહડી મિશ્રી

વીરા હો દ્વારધ સેહધ મોઢા પુરપ વિચાર, લાડણી વીં એ વીવાહ રાગી તરી

ઢાલ ॥ એક દિવસ આવી કરી । રામ નહ પ્રદક્ષણ દેખ ।

કેવલી વિધિ સેતી વાદી કરી । સીતેન્દ્ર પ્રસન્ન કરેષ ॥ ૧ ॥

કેવલી આગમ્યા તનહ દહધ । શ્રી રામચન્દ્ર મુણિ કે ॥ આકણી ॥

૨ જીવ જિન ધર્મજી એહ

કહુ સામી એ નર કથી । નીસરિ ઉપજિ સ્થપ કેધિ ॥ ૩ ॥

મુગતિ લહિર્યધ કિણુ તવધ । મિન ર્યધ વલી મુજ કેધિ ॥ ૨ કે ॥

(નવમ ખડની ઢાલ ૭ મીની ૨ જી કડીથી તૂટક)

વિધવાદિ-જેન ધર્મના સિદ્ધાંતને, અનુસરતુ રામાયણ આ સીતારામપ્રબંધમાં કવિ સમયમુદરે આપેલું છે વાર્ધિમજી રામાયણ અને જૈન રામાયણ વચ્ચે ધણું મેટા ફેર વસ્તુ, પ્રસંગ, પાત્રોની ઉત્પત્તિ, આદિ સબધમાં હોવાનું જણાય છે

રામ, ઢાલ અને દેશિઓથી પદ બધ બાધેલો છે કુલ નવ ખડ આ પ્રબંધના છે

વિશેષ-આ પ્રબંધ પ્રકટ થયો જળ્યામાં નથી પ્રતિ તૂટક છે પહેલાં ૨૭ પાના, એટલે કે પાચમા ખડની પહેલી સુધીના બાગ ખડિલ છે તેમ નવમા ખડની સાતમી ઢાલની બીજી કડી પછી બાગ પણ ખડિલ છે એટલે કવિની બોગખ રચન સવત કે ત્રિપિસવતની મદિની આ પ્રસ્તુત પ્રતિભાથી સાપડતી નથી પ્રતિ બાવ બાધ સિધિએ, પડિમાત્રાની દબે જૈન શૈલિએ લખાવતી છે, તેથી તે પ્રાચીન હોવાનું સમજાય છે, જે કે કાગળો એટલા જૂના હોવા વિરે શક છે કેટલાક પાનાઓ ઉપર બાળુએ કાપક કે રોકડી કરીને પરેવા અક્ષરો, કે પદો, કે પદિતઓ પણ પાળળથી હમરેલા હોય એમ બિન્ન દસ્તાવિજથી સમજાય છે બા ॥ ધાની જ પ્રાચીન છે, એમ વિશ્વસિતના પ્રત્યયોની સુધિથી તેમ ક્રિયાપદોના રૂપોથી જણાય

મં.-૮૮-ક-કકકો-રણુછોડ-પૂ. ૩-૬-(તૂટક)

આરભ-(પાના બે ન હોવાથી રીતમરનો આરભ નથી)

॥ તલે પરતાપ ॥

ટટા ટાસો મનના ટેક ॥ અનર જમી જલો એક ॥

જે જાણશે તે કાન્ના જશે ॥ પ્રભુ પીડમાં પરગટ થશે ॥

લખો અક્ષર તે આવી મને ॥ ટટા તે કેમ ટાનો ટસી ॥

કા ॥ હાએ જે કેમજે ॥ આદ પુણ્ય ને લુગતે જાજે ॥

કેણીએ કારજ નદી સરે ॥ રેણી રાજે તે નર તરે ॥

આપે ઓલખે જ્ઞાતમા રામ ॥ મ્હા એ હરવાનો હામ ॥

અન્ત- ષષા પદ્મથી પાપેણ લાગે ॥ સંત વીનાં બ્રાંત કાણુ લાગે ॥
 દુરીજન લોક દુરમતી ઉપજવે ॥ પંક પડે પંચ પાછો આવે ॥
 તેથી રામ રંગમાં ખેલો ॥ ષષા પત્રના સંગત મેહેલો ॥
 હયા દરીશું હેત વધારો ॥ સેજે ઉતરો પેલે પાર ॥
 સંત શબ્દ જોલે તે સાચો ॥ પીંડ પોતાનો જાણવો કાચો ॥
 ગરૂપરતાપે થઈ છે દયા ॥ શ્રી અક્ષર સપૂરણ થયા ॥
 કકો કવીતમાં સમાયો ॥ એ રસ રંક રણુછોડ ગાયો ॥

શંપુરેણ સમાપ્ત । શ્રીગુરુના પ્રસાદથી લખ્યું છે । રાંમણ સત છો ગુરુ સત છે ॥

વિષયાદિ-પ્રત્યેક વ્યંજન ઉપરથી સૂચિત તત્ત્વજ્ઞાનનો ભોધ જીવને આ કક્ષાદ્વારા કવિએ કરેલો છે. સામાન્ય રીતે આપની પેઠે પદવાળી ટાલથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ કકો પ્રકટ થયેલો જ્ઞપ્તિમાં નથી. પ્રતિ ભેદે ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે, છતાં 'ક' 'ય' 'ઉ' આદિ ધણા શબ્દોનો મરોડ બાલભોધ લિપિનો છે. પ્રતિ અશુદ્ધ છે, અને પ્રાચીન નથી.

અં. ૮૯-ખ-છપાયા અને કવિત-અખો-પૃ. ૬-૧૫.

આરંભ-શ્રી રાંમાંયેનમઃ ॥ અથ સવાયા કવીત લખાં છે ॥

પર્મ ધાંમ પ્રણુ હરી હું પ્રથમે કર પ્રણાંમ ॥
 પર્મ જો પરીક્ષમ સદા જાંહાં નહી મને રૂપ ને નાંમ ॥
 તાંહાં અણુસતો હું થઇ પ્રણુમુ વાયેક વેલાસ ॥
 જાંહાં મન વાંણુ પોચે નહી તાંહાં સુ. કહીને સ્તવે દાસ ॥
 નિરગુણમાં ગુણુ અણુસતા આરોપી અષે ઓચર ॥
 સત સત પરામાત્મા હું નંહી નંહી એહવી સ્તુતિ કરું ॥ ૧ ॥
 તંમો નીરગુણુ ગુણુપતિ નાંમધાંમ ધર ગુણુનું આલે ॥
 અચુક અંબરલીન દ્રીવત નંહી નીરંગ નીરાલે ॥
 તેહને આરોપ્યા ગુણું હંસ સીસ ઢલે જેહેને ચંમર ॥
 નીકટ રહી અસ્ત સીધ નવ નીધ ખુષ કહું અંમર ॥
 શ્વર વેણાં ધરતી સ્થકી ચીદશક્તિ માહા સરસ્વતી ॥
 તેહને અપો જમલ જાંણી સ્થળે જે સર્વાતીત સઉનો પતિ ॥ ૨ ॥

અન્ત- એ જે સુણુસે નરનાર સાર વસ્તુ સ્વે તે થાસે ॥
 ક્ષણં ઉમાં જોહ દેહ ગલી જલ માંહાં જાસે ॥
 જેમ પર્વતે જાયે બ્રહ્મ આશ કીધા વાનાં ઉડે ॥

તેમ એ બહાવીયાર સાર પામિ સતશુર વડે ॥
 જે જાણે જે જાણે બુધમાને અધે ઓચર ॥
 નિમીત માન અપો કેહેતાપણુ તો જાણે જેણે કરે ॥ ૩૮ ॥
 અદ મધ અને અતે જુવસુ જુવે વીયારી ॥
 તે રજ કેવલ અન્હ ચર્મ ન હોએ નર ને નારી ॥
 એ છપૈયા સત્રીસ દીવસ છે અન્હનીસાનો ॥
 અને ચાર કલા પુસુત તે લેય છે અન્હ દીસાનો ॥
 સર્વ મલી ચાલીસ એ અપા જે ઉરમા ધરે ॥
 ચીદાનદ ચીદ પ્રતે શ્રીમુખે હરી ઓચરે ॥ ૪૦ ॥

શંખપુરણ સમાપ્ત ॥ ગુરુગ્રંથની કૃપાથી લખુ છે ॥

વિષયાદિ-૧ અદ્વૈતવેદાંતના તત્ત્વજ્ઞાનને અનુસરતો જોવા આ ચાળીસ છપૈયા થઈ છે
 ૨૬૫ છપૈયા ૪૦ છે

વિશેષ-આ છપૈયા પ્રકટ થયા નથી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે જે
 કે ધણી અક્ષરોનો મરોડ આવજોધ નિપિનો છે લેખનરૈની ધણી જ અશુદ્ધ છે જે કે
 ૭૫૨ ૪૦ છપૈયા રચાયલા હોવાનું વર્ણવાયુ છે, પણ મસ્તુત પ્રતિમા ૩૬ છપૈયા છે,
 ૩૬ મો છપૈયા કદાચ લઘીઆની ઉતાવળે રી મરો જણાય છે

અ ૮૯-ગ-પચીકરણ- કઠોર-પૃ૦ ૧-૫

આરમ -શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અધ પચક્ષ્ણ કરીલુ છુ છે ॥
 આદ્ય અગ્રીમત સેહેને શ્રમ ॥ તો વી જાણા જાણાશ શ્રમ ॥
 આજ્ઞાશ શ્રમરી જાણા ॥ સમાજાશ શ્રમ વાણ શ્રમ ॥
 વાણ શ્રમરી જાણા ॥ સ્તે તેજ શ્રમ ॥
 તેજ શ્રમરી જાણા ॥ પાણી શ્રમ ॥

અન્ત-ગુરુ કરીરે રામજાહ્યા સેહેને ઉતરે પાઠ
 મુખમ સ્યુ(ઘ) છે પચર્માંસુ અતમ ઉપના યોગ્ય
 જામ ઉપના વીચારે ॥ મુદ્ર પચીક્ષણ માહારામેષ ॥
 આમ અનુભવ વીચાર ॥ ગુરુ ઉપદેશ દોષ

૫૦ શ્રમોદ વીચાર ગદ ઉપદેશે સપુરંજ રામાત્મ ॥ રૂતો પચીક્ષણ છુ છે
 કરીરજીનું છે ॥ ॥ સરસ્વતી પ્રચાર ગુરુગ્રંથની કૃપાથી છુ છે ॥

વિષયાદિ-પચમહાભૂતના વર્ત્તના આચારી મિત્રલૂચી સૂક્ષ્મ અને સ્પષ્ટ દેહ
 કેમ જ યો, એ પ્રકાર અર્ધી વણવેસો છે

વિશેષ-આ પચીક્ષણ પ્રકટ થયુ છે પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે

અં. ૮૯- પદો-ગોકુલ-

પૃ. ૫-૩

રાગ વસંત-ટોપી પેરી રે સંસારીએ ॥ નથી પેરી રે આનાં ધારીએ ॥ ટેક ॥

૧. કહુ તેમાં કંઈ કીધું નહી ॥ મુખે રાંમનું નામ લીધું નહી ॥
કૃત કરતાં મંત્ર બીધું નહી ॥ ટોપી પેરી. ॥ નથી. ॥૨. ,, એક વીજળીના ચમકારામાં મોતી પોલી લેજો પક્ષ વારમાં ॥ ટેક ॥
જો પડેવે તો પોરવાએ રે ॥ કરે આગસ તો રહી જાએ રે ॥
ફરી દાવ ન આવે એવો રે ॥ વીજળીનાં જણુકા જોવો રે ॥ વીજળી ॥૩. ,, જો દેશમાં પ્રગટ દેવ રે તે દેહર પુન્યએ તતક્ષેવ રે ॥ ટેક ॥
દેર દેવ તણે પરતાપથી ॥ દેર પુન્યએ તેના આથી ॥ જો દેશમાં ॥
,, દેર પુન્યએ દેવને લીધે રે તેણે દેશનું કારજ સીધારે ॥ જો દેશમાં ॥

— — — — —

અં. ૯૦-ક-ભગવદ્ગીતા-રામકૃષ્ણ-(૨. અં. ૧૬૬૦)-
(સિ. અં. ૧૮૨૪)-પૃ. ૧૧-૨૭ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલાં ૧૦ પાનાં ન હોવાથી રીતસર આરંભ નથી.

... .. માહારી ગતીને કો નવ કસે ॥

જેમ ઉદક પં એઃ ॥ આકાશ મન શુધી એ કથા ॥ ૨ ॥

અહંકાર મળી આઠે જાંણુઃ ॥ અષ્ટ પ્રકૃતી એ જીવ પ્રમાણુઃ

એણી પ્રકૃતીએ ઉત્તરપંતઃ ॥ એહેમાં અધીકારી તે મંત્રઃ ॥ ૩ ॥ (અ. ૭મો)

અન્ત-રામકૃષ્ણ કેહે સુણે શ્રી હરીઃ ॥ રહીત કાંમનાએ સ્તુતી કરીઃ ॥ ૪ ॥

વેદાંત મત ગીતાનું જ્ઞાનઃ ॥ પ્રાકૃત મે વળુવૂ આક્ષાંતઃ ॥ ૪ ॥

જ્ઞાન પક્ષ રસ પીસે જેહઃ મૂગત પાંમેવા નહી સંદેહ ॥ ૫ ॥

શવત શોલ ને સાઠોતરોઃ આસો માસ પક્ષ ઉજલે(૧) ॥ ૬ ॥

દીવસ દુઆદસી ને રવીવારઃ ॥ કથા કલી કીધો નીસ્તારઃ ॥ ૭ ॥

દુહો શ્રીગુરુચરણ કીરપા થકીઃ ॥ આરંભૂ આક્ષાંતઃ ॥

અષ્ટ દશ અધા ભગેઃ ॥ કેવળ બ્રહ્મજ્ઞાનઃ ॥ (અધ્યાય ૧૮ મો)

જો તૂંડેઅ ઝદૂપત કેરાઃ ॥ અબ્લુન જશ વીસ્તારઃ ॥

દેવે પૂરુષવસ્ત્રી કરીઃ ॥ ભૂકિ ઉતારો ભારઃ ॥ ૮ ॥

નીશ્વત એ નાંનૂ કહુંઃ ॥ જોડો છે વીસ્તારઃ ॥ ૯ ॥

રામકૃષ્ણ એમ વીનવે ॥ મૂગાનો દાતાર ॥ ૯ ॥

મોક્ષપદારથ આપીએ ॥ તરીએ ભવસંસાર ॥

ભવનાં બંધન કાપીએ ॥ લંબન કીરપાથી મોરાર ॥ ૧૦ ॥

શપૂરણ સમાપ્ત ॥ શ્રી રત્ન કલાણ્મરત્ન ॥ પરત પરમાણે લખૂ છે ॥
વધધટ અક્ષર થયો હોયે તે ઝોડીને વાયઝો ॥ લખનારો ખોડ નહી ॥
સાજને લાડ વીશા સા બીખારીદાસ પરશોતમદાસની ચોપડી છે ॥ શા
દ્વનલ ગગાદાસની ચોપડીથી ઉતારી છે ॥ લખતગ ગનાતી સાઝને લાડ વીશા
સા. દુલલ ગગાદાસ કઠોદીઆએ લખી છે, જે કાષ્ટ વાયવા તા ઉતારવા લેખ
જાએ ને ઓલવી રાખે તેને માથે શવત ૧૮૦૩ નો પાપ તા બરચનો પાપ છે ॥
સવત ૧૮૨૪ના માગસેર વદ ૭ વાર સનેહિએ સપૂરણ લખી છે તે સહી ॥ જે
કાષ્ટ વાયવા લેખ જાએ તે ધણીને ઠાપકી પચાડઝો ધરસુ લખીએ

વિષયાદિ-શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના ૧૮ અધ્યાયનો સાર આ ગીતામા ઉતારેલો
છે ક્રૂદા અને ચોપાઇથી પદખવ આવેલો છે

વિશેષ-આ ગીતા મુકટ થયતી નળ્યામા નથી પ્રતિ વિષે જુઓ આં ૬૦-ગ

અં. ૬૦- ખ-ગોકુલલીલા-વલ્લભ-પૃ. (૨૮-૩૨)

આરભ - શ્રી ગણેશાએનમ ॥ ॥ અથ ગોકુલલીલા લખી છે ॥
પ્રથમે પ્રણમ શુર દેવને ॥ પાએ લાગી હુ એહ ॥
શદા શરવદા માગીએ ॥ હરિચરણે કે(રંગ)હે સનેહ ॥ ૧ ॥
સ્નેહરસ ગાવા મન થઉ ॥ કીરત્રા કરો માહારાજ ॥
શ્રી ગોકુલલીલ પ્રણવૂ ॥ જે રમેત કરી વીજરાજ ॥ ૨ ॥

અનુત - અગણીત શોભા બહીત છે ॥ અગણીત એન વીશાવ ॥
અગણીત શોભા રામની ॥ નીત સદા વૃદાવન વાસ ॥ ૬૩ ॥
એ લીલા રસ રૂપ છે ॥ પ્રેમહેતની વાત ॥
ધ્યાન ધરી ગાએ શદા ॥ પામિ તે વીજ ॥ ૬૪ ॥
એ લીના ગોકુલ વીજ તણી ॥ હુ શદા ગાઉ મહારાજ ॥
જનમ જનમ એ આપઝો ॥ એ હરી માજ ॥ ૬૫ ॥
કર ઝોડી વલ્લભ કેહે ॥ એ ગોકુલ લીલા ગાએ ॥
છુટે છોડે જીવને ॥ વળી પાપી પાવન થાએ ॥ ૬૬ ॥
પ્રતિ શ્રી ગોકુલલીલા સમપૂરણ ॥

વિષયાદિ-શ્રીકૃષ્ણે જાણક અવસ્થામા ગોકુલમા ગોપીઓ અને રાધા સાથે કરેલો
વિહાર આ લીલામા વર્ણવાયો છે ધોળથો પદનધ આવેલો છે કુવ ૬૬ કડી છે
વિશેષ-આ લીલા ધણા વૈષ્ણવોને મુખે છે, પ્રતિ વિરે જુઓ આ ૬૦-ગ નો “વિશેષ”

અં. ૯૦-ગ-દાણુલીલા-પ્રેમાનંદ-પૃ. ૩૩-૩૪

આરંભ-શ્રી ગણેશએ નમાઃ ॥ શ્રી મારગ દાંણુલીલા લખી છે ॥
 રાગ ॥ ડો ॥ મોહનજી મથુરાંને મારગડે ॥ થઇ બેઠા છે દાણી રે ॥
 મહીઆરીનાં મહી લૂટે છે ॥ તે વાત રાધાજીએ જાણી રે ॥
 ચંદ્રાવલી રાહી ચંદ્રભાગા ॥ લલીત વીશાખા દાસ રે ॥
 રાહી પ્રીઆ સખી તેડી ॥ શુ. વ શાહેલી રે ॥

... ...
 ઘેર ઘેરથી ગોપી થઇ ટોલે ॥ ગોઠ હરીની વાલી રે ॥
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને ॥ કીતવા શવકા આલી રે ॥
 મોહનજી મથુરાંને મારગ થઇ બેઠા છે દાણી રે ॥ પદ ૧ ॥

અનંત-ક્રીલા કીવંનજીને હારી સુંદરી ॥ લોકાચાર રહ્યાં વીશરી ॥
 વઝાડી કીવંનકીએ વાંસલી ગોપીકા થઇ બ્રહેની વાકુલી ॥ જી. ૧.

... ...
 ઉગ્યો ચંદ ન ઉગો લાંણુ રે ॥ થઇ પ્રીત વીનતાને શાંત રે ॥
 શરવે સ્તૂતી કરી ॥ પ્રેમાનંદ પ્રભુને પાએ પડી ॥
 ક્રીલા કીવંન ને હારી સુંદરી રે ॥ ૮ ॥ પદ ૧૪ ॥

રાગ ધનાશ્રી-નમો નારાયણ શ્રી રાધારાણી ॥ હુ ... સ્વાંણી ॥ નમો ॥
 પડોશણુ નણુદ શાસ્ત્ર ઝેઠાણી ॥ કરે રીશ જરાએ ના અધાંણી ॥ નમો ॥
 સુણે લણે દાણુલીલા તે ધન પ્રાણી ॥ ઝમકીંકર ન શકે તેને તાણી ॥ નમો ॥
 એ અદભૂત લીલા ખૂધ સુવીખાં ॥ એમ સાગર માંહાથી બગલે ચાંચ ભરી પાણી,
 તેમ પ્રેમાનંદ દાણુલીલા વખાણી ॥ શરણાંગત મૂને રાખો શારંગપાણી ॥
 નમો નારાયણ રાધાં રાણી ॥ પદ ૧૫ ॥

વિષયાદિ-૧. ગોકુળ વૃન્દાવનના માર્ગમાં શ્રીકૃષ્ણે મહીના દાણુને નિમિત્તે ગોપી-
 ઝોને ખાળી અને રાધાએ એ ગોપીઓનું નાયકપદ લેઈ કૃષ્ણ સાથે સંવાદ કર્યો છતાં
 તેમાં હારી અને કૃષ્ણને શરણે ગઈ. એ પ્રસંગ પ્રસ્તુત લીલામાં વર્ણવેલો છે.

૨. કડવાં ૧૫ છે. રાગથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ લીલા બૃ. કા. દો. ભાગ ૧ માં પ્રકટ થયેલી છે. તેમાં ૧૪ પદ છે
 હારે આ પ્રતિમાં ૧૫ પદ છે, તેમાં પંદરમું આખું પદ અહીં ઉતાર્યું છે. પ્રતિ
 ગુજરાતી સિપિએ લખેલી છે. પાના કટિ આધેલાં છે તેમ પાણીથી ભીંજાયાથી કેટલાક
 રાખેલો અને અક્ષરો ઉઝરડાયેલા છે. પ્રતિ પ્રાચીન નથી, તેમ નવીન નથી.

અં. ૬૦-૬-વિવેકવણ્ણારો-પ્રેમાનંદ-પૃ. ૪૩-૫૦

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમા ॥ અથ વિવેકવણ્ણારો લખો છે ॥
રાગ ગોડી ॥ મધુર્વ મધુપત્ની ચારદા વણ્ણારો ॥

સત્ગુરને લાગૂ પાએ ॥ શમજ મન મારા રે ॥

કાઆ નગર સોદામણૂ વણૂ ॥ તાદા વચવાને કીધુ ગામ સમજ મન માગ રે ॥

અન્ત-શ્રી ગૂ(ગ)રાત દેશ સોદામણો વણૂ વીરખેત્ર વડોદઈ ગામ શમઃ
ગાત યોવીશ વીરની વણૂ કંચુ સુત પ્રેમાનંદ નામ શમઃ
વીવેક વણ્ણારો આતમા વણૂ અધ્યાત્મ ને ઉપદેશ શમઃ
એ વણ્ણારો ગાએ ને શાસતે વણૂ તેદનો દલે કમકનેશ શમઃ
ઝપતપધરમ શરવ અનુસરે વણૂ તેના યાએ મનરા કીત કામ શમઃ
ભટ પ્રેમાનંદ કરી ગયો વણૂ શરવે શમરો સીતારામ શમઃ

વિષયાદિ-છતા માને સસાર રૂપી વ્યાપારશુદ્ધિમાં વ્યાપાર કાવા અર્થ મરત
ધવડો વાર્જુ, મરતિરૂપી પત્નીના મોદમા હુર યદ, પરમા મતત્વને વીસી, ખોટ
ખમતો અને પછી નિરુત્તિરૂપી બીજ પત્નીની પ્રેરણાથી પુનઃ પરમાત્મવાચને પામને,
આ આખ્યાનમાં વાર્જુવેડો છે

વિશેષ-આ વણ્ણારો જુ ઠા દેલ બામ ર મા મકર ધવડો છે આ પ્રેમાનંદની
જેથી હિં લેખાય છે

અં. ૬૦-૬-અર્જુનગીતા-ધનકામ-પૃ. ૫૦-૫૩.

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમા ॥ અથ અરજુન ગીતા લખી છે ॥

શ્રી કૃષ્ણપાએ ગાઇએ ને કી પા યાપૂ જન ॥

પરીનમ માદારો આતમા ને મન તે અરજુન અર્જુન ॥

અન્ત-અર્જુન મદીમા સંભાળી ॥ મહા યમ પ્રયત્ની પડ્યો ॥

નવજે વેદે ક્રત્યાર ॥ અરજુન ॥ ૪૧ ॥

પીતાને એ અનુસરે ॥ ગાએ નર ને નાર ॥

ઝેના(ન)દ બાગર દોએ તે અરજુને ॥ પનકામ ગીતા ગાએ ॥ અર્જુન ૧૭ ॥

વિષયાદિ-અર્જુને કૃષ્ણે કાનેલી ૧૮ અર્જુને અર્જુને વર વર્ષ તેમના
બીજ સાચવાના મર્યો ૭ ન સમજા મરુત લોચસિદ્ધ ગીતામાં વર્ણવે છે

અં. ૬૦-૬-પદ-ગદાધર-પૃ. ૫૩-૫૪

આરંભ-કૃષ્ણાની વારાની કીધ નમારો ૩૨૦ મોજુ ૩૫ રીજો

જે પડે કામે નહી માદા ૩૨૦ બાજુ ૩૬ રીજો ॥

અન્ત—પૂરણુ પુણ્યપ્રભાવ કરીને: મુખ શરવ અંતર આમી ॥
ભક્ત હેત ગોદૂત્ર અવ રયા: ગદાધરના સ્વામી ॥

અં. ૯૮-છ-ભ્રમરપચ્ચીશી-પ્રેમાનન્દ-પૃ. ૫૪-૬૦ (તૂટક)

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ અથ ભ્રમરપચ્ચીશી લખી છે ॥

રાગ કેદારો ॥ શ્રીપતી શ્રીગૂર ચરણકમલનું ॥ ધ્યાન રહે માંદાં રાખો રે ॥
સંવાદ ઓધવ વીઝ વીનતાનો ॥ ભ્રમરચીતાનો ભાંખૂ રે ॥ ૧ ॥
ગૂમ સંદેશો ગોપવધૂને ॥ કાણુ શંઘાથે કાઢાવું રે ॥
વીપ્ર પ્રમૂ કેહે ઓધવને ॥ તમને ઘટે છે જાહાવું રે ॥ ૫ ॥

અન્ત-પદ ૧૮ માંથી તૂટક હોવાથી રીતસરનો અન્ત આપેલો નથી.

વિશેષ-આ ભ્રમરપચ્ચીશી જી. કા. દો ભાગ ૩ માં પ્રકટ થયેલી છે; જો કે તેમાંનાં કેટલાંક પદ મરુતુત પ્રતિમા નથી, છતાં સંદર્ભ અસ્ખલિત છે. કુલ ૧૮ પદ છે. પ્રેમાનંદના દશમસ્કંધમાંની ભ્રમરપચ્ચીશી સાથે આ સરખાવવા લેવી છે

અં. ૯૧-પાંડવવિદિ-ભાદિ-(૨.સં.)-પૃ. ૧-૩૪-(અપૂર્ણ)

આરંભ-(પહેલાં બે કડવાં ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

રાગગોડી ॥ વૈષંસપાયન કેહે મુણુ રાએ ॥ શ્રીકૃષ્ણનો તૂને કહુ મહીમાય ॥ ૧ ॥
વીહરનું દીઠું નીશ્રવ મેન ॥ નાંદાના વીધ નીપાયાં અંત ॥ ૨ ॥
(કડવુ તીર્થુ)

અન્ત-(રાગ વેરાડી) (કડવા ૧૫માંથી વિદિ તૂટક હોવાથી રીતસર આરંભ નથી.)

સ્વામી હુતા અને છે માંદાં તો તાં મે કેમ રહેવાય તારાં : ॥

કાઠી ખાહાર આવો વૈશ્વદેવ : કીરણુ અરજૂન પાસે તતખેવ : ॥

માડીને સઘળી કહી વાત ॥ આંણી દાયકા છો ભરમતાત : ॥

વિષયાદિ-વિરાટ રાજાને ત્યાં ગુપ્ત વાસ વસ્યા પછી, રાજ્યપાટ પાહું મેળવવા દુર્યોધન સાથે યુદ્ધ કરવું ન પડે અને શાંતિથી થોડો પાણુ રાજ્યભાગ પાંડવોને મળે તે હેતુથી તેની સાથે સરસંદેશ શ્રીકૃષ્ણે અલાવેલા, તેનું વર્ણન આદિ આ વિદિમાં છે.

વિશેષ-પ્રા. કા. ત્રિ. વર્ષ ૬ હું અક ડ જમાં આ વિદિ છપાઈ છે. પ્રતિ નવી જ છે, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. આરંભનો તેમ જ અંતનો ભાગ વટક છે.

અં. ૯૨-હાંગવાખ્યાન-શિવદાસ (૨.સં. ૧૬૭૨) પૃ. ૧-૪૨ (તૂટક)

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ આખ્યાન હાંગવ રાજાનું લખ્યું છે ॥

શ્રી ગણુપતીને લાગુ પાએ ॥ જશ આપો મુને શરશવતી માએ ॥

કરો શાહે શ્રમશુતા મુજને ॥

ત્રણ લોકમાં તાહારી ક્ષાત ॥ અવીચલ વંશી દોઝો માત ॥

દીઝો હાય મુજ ઉપર કરુણા કરી રે ॥

ઠાલ ॥ મરતક હાયમા દીઝો મુજને દાશ તમારો જાણી ॥

કહુ આક્ષાણુ ડાંગવ રાગનું ॥ કીપા કરો કવાણી ॥

અનત-(રાગ મેવાડો-ગોડી)

એ કયા હુરીવશ માહા ગાતા શાલકતા સુખ થાએ ॥

રૂપી વૈરાપાએન બોલીઆ ॥ તું શાંખલ જનમેજે રાએ ॥ ૬ ॥

શવત ગોલ બોહુતરે કીધો કયાનો વિસ્તાર ॥

પૈશાખ માસ સુદી દુવાદશી પુરણુ ત્રયવીસ્તાર ૧૦ કડવા ૧૫ ॥

વિષયાદિ-૧ હરિવશના ભવિષ્યપર્વના અધ્યાયને આધારે, આ આખ્યાન વર્ણુ
વેદુ ■ દુર્વાસા રૂપિના શ્રાપથી ધોડી થયવી હર્વશી અપ્સરાને ડાંગવ રાગએ પોતાને
સા રાખતા શ્રીકૃષ્ણે નારદની પ્રેરણાથી તેને પોતાને હસ્તક સોંપવાનું અને ન સોંપે
તો યુદ્ધ કરવાનું આજ્ઞાન કીધુ ડાંગવ ધોડી સાથે રાસલ માગેતા નહિ લોકમાં વિચર્યો,
આખરે લીમસેને સુભદ્રાની પ્રેરણાથી તેને રાસલ આપ્યું અને શ્રીકૃષ્ણ સાથે યુદ્ધનો પ્રસંગ
આદરપૂર્વક સ્વીકાર્યા અને યુદ્ધ થતા ઇ દ્રે કહેલા તોડ અનુસાર ભીમના અગ ઉપર
ગદા અને વજ્રનો ચોખ થતા ધોગ હર્વશી પુન અપ્સરા થઈ અને કલહ રાત પડ્યો
આ પ્રસંગ પ્રસ્તુત આખ્યાનમાં વર્ણુવેલો છે

૨ રાગ, ઠાલ ને ઉપસાથી પદબદ્ધ બાધેલો છે કડવા ૧૫ છે, પદસખ્યા ૨૬૫ છે

વિશેષ-મા કા ત્રિ વર્ષ ૭, અક ૪ મા આ આખ્યાન પ્રમટ થયુ છે પ્રતિ
પ્રાચીન નથી, શુન્દરાની લિપિએ લખાયલી છે લહીઆએ પદરમા કડવાની છ'લી થોડીક
પદ્ધિઓ પ્રસ્તુત પ્રતિમા ઉતારેલી નથી અને પાનું કેવ રાખેલું છે એટલે તેમાં કવિની
ઓળખ વિપિસવત આદિ જણાતા નથી

અં. ૯૩-ક-વૈદકીય નોંધ સંગ્રહ-

પૃ ૪૭

આરુઝ-અભય મારવાની વિધિ અત્રપ કાળા ભાજી ભૂંડો કરે પછે
મૂસાના રસમાં ખલ કરે ૧ છુતો દિન ૮ લગે રાપવો ૧ પછે ભાગરાના રસમાં
પરલ કરવો દીન ૮ લગે ૧ પછે તેની ટીકડી ટાપને માજને કરવી પછે
કારી કલકીમાં થરે થરે મુકી ૧ મુદા ૪૫૩ માટીઈ કરે ગજપુટમાં અગ્નિ
દારનો ૪ નો મધુસા મધુગી દુકુ થયે ને કાઠે ખાવાનું વજન વાત ૧
પ્રમેના કણીને કેનાશુ દિએ પડે દરેક પરાની જે ॥ (૨૦૬)

અનત-કપીર મારવાનો ઉપાએ ॥ કપીર તોલા ૪ અજમા તો ૬ હસદ
તોલા ૬ વિજઆ તોલા ૬ પાપરની રાપ તોલા ૪ એ સરવ એકત્ર કરિ

હીકરાંમા અગ્નિ દિને હીકરા હેઠે ॥ પછે થોડો થોડો ભુકો મુકતાં જમ્યે,
એ વંગ ધારણુનો ઉપાયે (૩૧૬)

વિષયાદિ-ધાતુઓને, ગંધક મારવાના, અને આદાશીશી, પ્રેમેહુ આદિ મહા
રોગોની દવાઓ તૈયાર કરવા નિવિધને તે લેવાનાં માપ વગેરે આ સંગ્રહમાં છે.

વિશેષ-પ્રસ્તુત સંગ્રહ આલખોધલિપિએ લખેલો છે. કાગળો ને લેખનશૈલી જતાં
તે પ્રાચીન જણાય છે. વૈદક અને રસાયનની દૃષ્ટિથી આ સંગ્રહ કીમતી જણાય છે.

અં. ૯૩-ખ-ચાક્ષિણિની સાધના-

પૃ. ૪૭-૬૨

આ મંત્રવિધિ ઘણી જ અશુદ્ધ છે. આલખોધ લિપિએ લખેલી છે,

અં. ૯૪-દ્વાદશ માસ- રતનેશ્વર- પૃ. ૮-૨૫ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલાં પાનાં ૮ ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

લહેરે રે જય

ભિટ કરૂં ભરથારને થઈ કૂપની છાંદ ॥

અંગે અનંગ વસી રહો ॥ રતિના દિન આજ ॥

અવસર વીતે મેહુલો વરસે સે કાજ ॥

આંખે વલગી બેલડી સાહેલી છે જોય ॥

માહારી બેલડીએ નહી નાથજી દુખ સા હોય ॥ (માસ ૫)

અન્ત-એણી વિધિ વિલસે રાધિકા ॥ પ્રેમભરે રંગ ॥

આનંદ પામી અંગના આવ્યા ગોકુલ અંગ ॥

વૈષ્ણવ લોક ખીરાજતા દર્શાવતી માંહે વાસ ॥ માસ ॥ ૧૨ ॥

સ્તુતી કીધી રતનેશ્વરે કીધા દ્વાદસ માસ ॥

હોહો ॥ મધુપુર હરિ આવે નાર મોતી વધાવે ॥

રસખસ થઈ રાધા ભાગતી ભોગ બાધા ॥

ધરધર થકી ગોપી નીસરે લાજ લોપી ॥

નષસિષ લગી ન્યાલી આરતી જે ઉજ્યાલે ॥ માસ ૧૨ ॥

વિષયાદિ-પ્રિયતમ કૃષ્ણવિરહથી વિરહાતુર થયલી રાધાની બાર માસની
વિરહવેદના અહીં વર્ણવેલી છે. રાગ અને દૃહાથી પદખંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-પ્રા. કા. ત્રિ. વર્ષ ૫ મું અંક ૨ જમાં પ્રકટ થયેલા છે પહેલાં ૮, ૧૧,
મું અને ૧૩ પાત્ર નથી.

અં. ૯૪-ક પદ-

પૃ. ૨૫

આરભ-શ્રી ગોવિંદ જશોદા કહું તન તમારો ॥ કુવર છે કર્મભુગારો ॥
માત્ર ૫ લીટી છે

અ. ૯૪-ખ-ગરબો બહુચરીનો-વલ્લભ ભટ્ટ-પૃ ૨૫-૩૩.

આરભ-શ્રી ગોપીજન વલ્લભાય નમ ગરબો શ્રી બહુચરીનો લખ્યો છે
પ્રથમે પાર્વતીને પાગે નમુ રે લોલ દીન જાણી વાણી દીને કહું સમુ રે લોલ ॥
સરસ્વતી તવ ચરણપ્રતાપથી રે લોલ રિદ્ધિસિદ્ધિ બુધ આપો આપથી રે લોલ ॥
કરૂં ધ્યાન ધરૂં ધ્યાન બહુચરી તણૂં રે લોલ કરો સાર વાર વિવાદસુ કહું
ધણૂં રે લોલ ॥

અન્ત-આઠ સીધ નવ નીવ સીધને ઓવારણા રે લોલ
દેવી વાઝીયા બધાવે ચાર પારણા રે લોલ ॥
મન મોહુ ગોપ ચાચર સોહામાણી રે લોલ
ભટ્ટ વલ્લભ મેવાડો માને લાંમણે રે લોલ ॥

વિશેષ-મતિ માટે જુઓ અ. ૯૪-ક

અ. ૯૪-ગ-રાધિકાજીનો ગરબો-વલ્લભ-પૃ. ૩૩-૪૩

આરભ-આજ અનોખમ દીકુ એક સખી તુઝને કહું રે લોલ ॥
બેહુ જણે કાધા બેદ અનેક કે તે સર્વ હું લહું રે લોલ ॥
નદજનો નદન નિહાની કે આવ્યો મુઝ જાણી રે લોલ ॥
મારગ રાધ(ા) દ્રષ્ટે ભાની રે સગ સખી ધણી રે લોલ ॥
નપસિય સૌભગતામા સીમ કે સકળ શિરોમણી રે લો ॥
રસના એક કહું કેમ મા કે મતિ માહારી હણી રે લો ॥

અન્ત-સર્વ તું તરવ દયા ને દાન કે ધીરજ ને દીજ્યે રે લો ॥
તેમા હું કે શ્રી લગવાન કે સતપત દીજ્યે રે લો ॥
નાહે હલ જે કાસીવાસ કે શુક મુપ ઓચરે રે લો ॥
તે નર ના હો ગર્ભવાથી કે ભવ સિધુ તરે રે લો ॥
અવગુણ એક ને ગુણ પચાસ યા યા વધારીયે રે લો ॥
વલ્લભદાસ દાસનો દાસ કે પગરજ જાણીયે રે લોલ ॥

વિશેષ-શ્રીકૃષ્ણ અને રાધાનો પ્રેમપરિચય આ ગરબામાં વર્ણવાયેલો છે આ
ગરબો મઠ યેલો જાણનામાં નથી, દેવીભક્ત વલ્લભે રચેલો છે મતિ બાલભાષ

લિપિએ લખાયલી છે, કાગળો ભૂના અને જીર્ણ અને પાણી તથા માટીથી ખરડાયલા હોવાથી અક્ષરો ઉઝરડાયલા છે અને પાનાં ખરડાયલાં છે.

અં. ૯૪-ધ-ઓધવનો ગરખો-વલ્લભ લટ્ટ-પૃ. ૪૬-૫૫

આરંભ-ઓધવ અરજ અમારી સાંભલો રે કહેજો હરીને જૈ ॥

મોહન મુકી મનનો આંખલો રે આવો ને વ્રજ વહી ॥

તમ તમ સાંહાંમું નિહાલતાં રે રમે રમે રીસ ॥

વલતુ વ્રજ ઉપર મન વાલ પાયે પાસે નમાવું શીશ ॥

દિવસ ધણુની છે વાતડી રે આવી રહી છે હોઠ ॥

હૃદયે સૂધ ન જાયે રાતડી રે ક્યાંહાં જઈ કીજે ગોઠ ॥

મન માન્યા વિણ માનની રે વાત કહી ન કહેવાયે ॥

પીડ ન જાણે કો તનની રે જીવ ઘણું અકલાયે ॥

અન્ત-માની લેજો જીગદીસ ગરખો વ્રજરોહણીનો કરો રે ॥

પદ પૂરણ પંચાસ વચને વચને રસ પાંડો ન રથો રે ॥

કહે તેને વ્રજવાસ મકનમ વચને ગાયે સાંભળે રે ।

વ્રજનો પ્રેમજોગ વિરહી જન મનમાં નીતે હેને મલે રે ।

ભોગવે તે રસભોગ । ભવ પ્રેહેમાં માહદેવ જૂલા ભમે રે ॥

શ્રી પત ગત મત મૂઠ । મન વામા ન આ શ્રુતિ આથમે રે ॥

પુરષ માહા મતી મૂઠ વલ્લભ કર જોડી કહે છે કરગરી રે ॥

જે જન મન સોહાઅ ખોલો ॥ જે જે જે જે મુષકું ભરી રે ॥

જે ગોવર્ધનરાય ॥ ધૃતિ ગરખો ઓધવજીનો ॥

વિશેષ-કૃષ્ણ કંસને હણવા મથુરા આવ્યા, તે પછી વિરહવેદી વ્રજ વનિતાઓના સાંત્વન અર્થે ઓધવને કૃષ્ણે વૃંદાવન મોકલ્યા અને ઓધવે તેમનાં મનનું સમાધાન કીધું એ પ્રસંગ આ ગરખામાં વર્ણવાયેલો છે. આ ગરખો પ્રકટ થયો જાણવામાં નથી.

અં. ૯૪ ૬ રંગીલા કાનુડાનો ગરખો વિશ્વનાથ

જાની પૃ. ૫૫-૬૦.

આરંભ:-શ્રી ગરખો રંગીલા કાંહાનુડાનો લખ્યો છે. ॥

સખી આવો તો હરી નિહાલીયે મેતો જોવા વિણ ન રહેવાય રંગીલો કાહાનુડો ॥

એને સુણીયે ઉપવાડે ખોલતો મારું ધરમાંથી મન અકલાય રંગીલો કાહાનુડો ॥

એહેની આંધિકા રંગના જેવડી એના લોચન લાલ ગુલાલ રંગીલો કાહાનુડો ॥

એહેનો ઘટકો મુને પૂચી રહ્યો એહેની વેણુ રસીક રસાલ રંગીલો કાહાનુડો ॥

અન્ત-

વિથિનાથ નાગર કવિ એમ કહે હું કૃષ્ણ રાધાજનો દાસરંગીવો કહાનુડો ॥
એ ગરબો ગાએ ને સાંભળે તેને હોએ તે વૈકુંઠવાસ રંગીલો કહાનુડો ॥
ગરબો કાનુડાનો સપૂર્ણ ॥

વિષયાદિ-વિરહાનુર રાધા અને ગોપીઓ પ્રેમમય સમીપન આમા વર્ણવેલું છે
આ ગરબો મહત્ત્વ યથોચ્ચ જાણાયા નથી પ્રતિ વિષે જુઓ ટીકા અં. ૯૪ ગ

અં. ૯૪-અ-ગરબો-રાધાના દાણુનો-વિનાયક-પૃ. ૬૦-૭૧

આરંભ-ગરબો રાધાના દાણુનો લખ્યો છે ॥

એકાદશી રાધા નદી નાહી સરપે અધા રાધા ઘણું ડાઈ ॥
સરદ સસી સરીપી સોહાઈ ઉરે જે વસી પરીસી મોહાઈ ॥
લલાવે બરી લાલી લલતાર્ધ, યુલું એવડી બરી મલીતાર્ધ ॥
તરણા તને તેહવી તરણાર્ધ કહે ન બને મોહ અરણ્યાર્ધ ॥
અગો અમ આછી અપલાઈ, વ-રી તે ઉચાટે ઉમાર્ધ ॥
આલે ગજ આલે અતુરાર્ધ આલે મનમા અતુરાર્ધ ॥

અન્ત-વડો ધીપ દેહ પામી પૂરણાર્ધ, સારું દયાદાન જો જાએ અપાર્ધ ॥
મિથ્યા અભીમાન જો જાએ અપાર્ધ ॥ લીધે નામ હોએ અજ લેહેલાઈ ॥
મહા પાપ તો પ્રભુ મુગતદાર્ધ ॥ જાણું ન કસે જવાએ તરાર્ધ ॥
વિનાયક સવલભે મવાઈ ॥

વિષયાદિ-નૃણે મહીનું દાણ ગોપીઓ પાસેથી માગતાં તેમની નાચિકા રાધા
સાથે વાદવિવાદ કૃષ્ણને થયો અને તેમાં કૃષ્ણનો વિજય થયો, એ પ્રસંગ આ ગરબામા
વર્ણવેલો છે આ ગરબો મહત્ત્વ યથોચ્ચ જાણાયા નથી પ્રતિ વિષે જુઓ અં. ૯૪-ગ
ખાના ૭૧-૭૨-૭૩ માં કોઈ નામ વિનાના કવિનાં લિ લી બે કવિત્ત અને બે
દોહરા ઉતારેલા છે

અં. ૯૪-છ-સખીની ગોઠડીનો ગરબો-પૃ. ૭૩-૭૭

આરંભ-સખી ગોઠડી કીજે તે આપણ મનની રે ॥ એક વાતડી કહ રે પેલા દીનની રે ॥
હું તો એકલી મર્ધદુતી મદાવનમા રે તાંદા તો કોએ નહોતું તેમાં નખીજનમા રે ॥
અન્ત-જે એ ગરબો ગાએ ને લાવે સાંભળે રે ॥ મુપસપન પામે ને પરમેશ્વર મહે રે ॥
પામે અર્થ કામને માણુ અને દરી મહે રે ॥ તે તો સાચે જપામે

જેમ લૂણ જલમા બને રે ॥

વિષયાદિ-કૃષ્ણ અને ગોપીઓ પ્રેમપરિચય આ ગરબામાં વર્ણવાયેલો છે,

અં. ૯૪-૯૪-ગરખા-નાથ-પૃ. ૭૮-૧૧૨.

શ્રીકૃષ્ણ અને ગોપીઓ પ્રેમપરિચયના વિવિધ પ્રસંગોના જૂદા જૂદા ગરખાઓ વર્ણવાયલા છે. પ્રતિ ૧૧૨મા પાનાથી તૂટક છે.

અં. ૯૫-છૂટક પદો-પૃ. ૨૯.

વિશેષ-રણછોડ, પ્રીતમ, ગોવિંદરામ, બાલણ (૧), બાણદાસ, આધવ, જન કૃષ્ણ, કળીર, લીઓ, રામકૃષ્ણ, નરસિંહ મહેતા (૧), સુરસાર આદિનાં ભક્તિ અને શૃંગારનાં પદો આ પ્રતિમાં ઉતારેલાં છે. કળીર, અને સુરસારનાં પદ અને સવૈયા હિન્દી છે.

અં. ૯૬-દશમ સ્કંધ (ભાગવત)-રત્નેશ્વર-(૨. સં.

(લિ. સં. ૧૯૧૦)-પૃ. ૧-૧૪૩ (તૂટક)

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમાહાઃ ॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમાહઃ ॥ શવત ૧૮૧૦ વર્ષે શાકે ૧૭૭૫ પદ્માદી નામ સંવત્રે શાલીવાહને ॥ માર્ગશીર્ષ માસે શુભકારી વૈશાખ માસે કૃષ્ણપક્ષે પ્રદીપદાયાં ભોમ વાસરે દશમ સ્કંધ આરંભઃ ॥

વીરાજતે યસ્ય મુખે શરદ્વતી લક્ષ્મી શદા વક્ષ વિપેશ રાજની(તિ)

યેને હૃદે શાન પ્રકાશ ધામ નૃસિંહેને આધ્ય કર્મ પ્રણામ ॥ ૧ ॥

વિશ્વશર્જન્ વિશર્ગ આચ્યે નીત્ય યુક્ત નવલક્ષણે જયે ॥

કૃષ્ણરૂપ પરધામને નમું હ શદા જગતધામ પર્ણમુ ॥ ૨ ॥

પ્રથમથી નવ સ્કંધ કહી વલ્ય! શુકદેવ પરીક્ષત શાંભલ્યા ॥

દશમમાં કહે કારણ બોધનું દશમ લક્ષણ દુષ્ટ નીરોધનું ॥ ૩ ॥

વારવા વિપદ, દુષ્ટ મારવા, તારવા સ્વકુલ, ધર્મ ધારવા ॥

પૂર્ણતા પ્રથવી પ્રગટયા હરિ ॥ એ કયા દશમ મધ્ય વીસ્તરી ॥ ૪ ॥

અન્ત-(રાગ વેરાડી)

શ્રીમદ્ભાગવતે યયા સત્તર અધ્યાયે ॥ દશમસ્કંધે દીપતો કાળી મહીમાયે ॥૪૭॥ રત્નેયત્ને કસ્યા જહાં છવીસ સ્લોક અડતાળીશ પદ આપતાં રાખ્યાં વ્રજલોક ॥૪૮॥

૪તી શ્રી ભાગવતે મહાપુરાણે દસમસ્કંધે સમ્પદશો અધ્યાયઃ ॥

વિષયાદિ-શ્રીમદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધનો વિસ્તીર્ણ સાર વર્ણવેલો છે. રાગથી પ્રદર્બંધ બાંધેલો છે. દરેક અધ્યાયના આરંભમાં સ્લોક છે. અધ્યાય સત્તર છે.

વિશેષ-આ દશમ સ્કંધ પ્રકટ થયો નથી. પ્રતિ ચોખ્ખા અને મોટા અક્ષરે ગુજરાતી લિપિએ બે હસ્તાક્ષરે લખાઈ છે. અશુદ્ધ છે, અધ્યાય સત્તરથી તૂટક છે. દરેક અધ્યાયને અંતે કવિએ ભાગવતના મૂળ કેટલા સ્લોક ઉપરથી પોતે કેટલા સ્લોકમાં પ્રદર્બંધ બાંધ્યા છે તે જણાવેલું છે.

અક્ર ૯૭-ક-ગોરખદત્તાત્રેયસંવાદ-(લિ. સં. ૧૯૧૬)-પૃ. ૧-૨૨
આરંભ-શ્રી ગણેશશાસ્ત્રે નમઃકા ॥ શ્રી ગંભોજે નમઃકા ॥ શ્રી શારદાએ
નમઃકા ॥ શ્રીસ્ત ગરુડેવની કીરપાથી ॥ અથ ગોરખ દત્તાત્રીનો સવાદ લખો ॥

બ્રમ તુ એક છે બેદ ન આણીશ લગાર ॥ ૧ ॥
શત્રુ શત્રુ કહુ તુજને માનએ નીરધાર ॥ ૨ ॥
શાર્તા પાતા તુ નહી ॥ ગતે તા દેતા તુ ન હોએ ॥
તાંહારી સીસતા એ શરવ થાએ ॥ માન એ શત શોએ ॥
કામ કોષ તુજને નહી ॥ શત્રુ મીત્ર નહી કાએ ॥
શરીર નેજે સરવ ભારી ॥ ખોડુ સરવ હોએ ॥ ૩૬ ॥

અન્ત-દુતોવાય ॥ રૂદે સ્થનિક નેહેતુ ॥ પ્રાણુ વારક તેહેતુ નામ ॥
શ્વાશોશ્વાશ તે કરે છે ॥ એકથી દશ યથા પ્રમાણુ ॥
સુક્ષ્મ વીચાર તુજને કલો મર્મ તે રોએ ॥
નેગશાધન કરે શહી ગનાની વીના નાણુ અનણુ તુ હોએ ॥
નેગ કરી સીધ યઓ ॥ વચન રૂપુ શહી ॥
આન વિના તુ નાણુ ॥ અવિચત પદ પામે નહી ॥
અવીચન પદ પામવા નેગનું નથી કામ ॥
સ્ત (સત) ગુરુકીરપાએ ભાઈ નામ દલી યાએ અનામ ॥

છતી દત્ત ગોરખનો સવાદ સમપુરણુ ॥ સમાપ્ત સુભ ભવતુ ॥
રામાએ નમઃકા ॥ કલાણુમસ્તુ ॥ શ્રી નીરજન શત છે સીવોદ ॥ શ્રી છે ॥
શ્રી છે ॥ સમજને વાયળે અલ્પ શુધીએ શ્રી ગુરુની કીરપાથી સવાદ પુરણુ
લખાએ ॥ શ્રી નીરજન નીરાકાર શ્રી રણુડોણુ મદારાજ સ્ત છે ॥

વિષયાદિ-અદ્વૈત વેદાવનું તત્ત્વજ્ઞાન દત્તાત્રેય અને ગોરખના સવાદ રૂપે વર્ણવેલું છે
વિરોધ-આ સંવાદ મહત્ત્વ યથો ભવયામા નથી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ સવત
૧૯૧૬ માં લખાઈ છે, પછી જ અગ્રજ છે આદ્યમા કાઠી ૨ પછી એકદમ ૩૬, ૩૭
એમ કાઠીની સખ્યાનો નિર્દેશ ૧૭૫ થી ૬૧ સુધી કરી પછાથી ૬૧ની સખ્યા આપવાનું
માંગ વાળેતું છે પાત્રીએ જાનવાથી કેટલાક પાનાં ચોગી ભર્યાં છે.

અં. ૯૭-ખ-હિદોળાનાં પદ-પૃ. ૨૨-૨૫

પરમાત્મ, ચતુર્ભુજ, ત્રિરિધર, રામકૃષ્ણ, નરદાસ અને ગુરુદેવ અક્રેક
૫૬ મગી કુલ ૭ પદ હિદોળાનાં અને છી કૃષ્ણગીતાના ઉતારેલા છે. પ્રતિ
શુજરાની ત્રિપિએ લખાયેલી છે.

અં. ૬૭-ગ-ભગવદ્ગીતા-રામકૃષ્ણ-(૨. સં. ૧૬૬૦)-
(લિ. સં. ૧૮૧૬)-પૃ. ૨૬-૬૬

આરંભ-શ્રીહરીકૃષ્ણાએ નમાં ॥ શ્રીગણેશએ નમાં ॥ શ્રીમરુખ્યાએ
નમાં ॥ અથ ભગવતં ગીતા લીખતે ॥

દોહા ॥ આંદ સી ગરૂને નંમુ ॥ આંદ પુરશનું ધાન ॥
ભગવંત ગીતા બોલસુ ॥ કૈવલ્ય ખ્યમ ગ્નાન ॥ ૧ ॥
અરજુન કૃરે કારણે ॥ જગતહીત ઉપદેશ ॥
કહુ મત વેદાંતનો ॥ તે તુ ચીત ધરેશ ॥ ૨ ॥

અન્ત-રામભક્ત કેહે સુણો શ્રી હરી ॥ રહીત કાંમનાં મેં સ્તુતી કરી ॥ ૬ ॥
વેદાંત મત ગીતાનું જ્ઞાન ॥ એ ઉપર કીધું આજ્ઞાન ॥ ૧૦ ॥
શ્રી ગુરૂચરણકીપાએ કરી ॥ અમૃત હરીરસ મુકો હરી ॥ ૧૧ ॥
ગ્ન્યાં પાંત કરી પીશે જેહ ॥ મૂકતી સૂપ લણીને તેહ ॥ ૧૨ ॥
સ્વત શોલ સાંઠાતરો આંશો માશ પખ્ય ઉજલો ॥ ૧૩ ॥
દીન દવાંદરી ને રવીવાર ॥ કયાં હવી પુરણ વીજ્ઞતાંર ॥ ૧૪ ॥

...
નીવ્રત મારગ નાનો કરો રે ॥ નહી કીધું વીસ્તાર ॥ ૨૭ ॥
રામભક્ત એમ વિનવે રે ॥ પ્રભુભક્ત આંધાર ॥

મોક્ષપદારથ પાંખીએ રે ॥ છુટીએ ભવશંસાર ॥ ૨૮ ॥ (અધ્યાય ૧૮)

છતી શ્રી માંહાંભારથે ॥ શ્રીકૃષ્ણઅરજુનશંવાદે ભગવતગીતા શંપુરણાં
॥ શ્રી છે ॥ શ્રી છે ॥ એ શ્રી કૃષ્ણઅરજુનશંવાદે ભગવતગીતાં શ્રી મરુ
બ્રાહ્મણ કાલાં શ્રીહરીનાં કલ્પવૃક્ષ પુરવ દીધાં એ છે તેમણે દયાં હેત એ દેહે
નાંમ ઉપર દયાં કરી મગાંવીએ આંપીને સ્તવયન બોલાં જે તુ મારાં
દાંશનો દાંશ થાંઆં ને ગીતાં કડી ચોપાઈ શહીત લખી લે ને અહો રાંત દીવથં
શ્રીભગવતગીતાનું જિયારણ કરએ તેથી ભગવત તાંહાં રામો હોમદલો ભયકાર
મેલાંવશે ને ગઉલોકનો વાંશં આંપશે એવાં ગંરૂદેવનાં વચનથી શપુરણ લખાઈ
છે શમજીને વાંચજો દોશ દેવો નહી ॥ શાલ ૧૮૧૬ માં શ્રી રાંધાંકૃષ્ણનો
સ્થાપન કરેલો ઉત્તમ માંશ પેરશોતમ માશ પરથમ આશો સુદ જિનવલ પક્ષ
પર દોશની ત્રીઓદસી વાર ગરેઉએ શપુરણ લખાઉ છે ॥

વિષય-શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના અઠાર અધ્યાયનો સાર છે. હુહા, ચોપાઈથી પદ-
બંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ ભગવદ્ગીતા પ્રકટ થઈ નથી. પ્રતિ અશુદ્ધ છે અને તે ગુજરાતી
લિપિએ લખાયેલી છે. પાનાં પાણીથી ચોટલાં છે.

અં. ૯૭-ઘ-ગોપાલગીતા-ગોપાલ-(૨. સં.)-
(લિ. સં ૧૯૧૬)-પૃ. ૧-૧૧ (તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણેશચાએ નમા ॥ શ્રી શારદાએ નમ ॥ શ્રીગરુભેએ
નમા ॥ અથ શ્રી ધૃસ્ત ગરુદેવ ધ્રમ દેહે ધારણુ પુરવ દીર્ઘાના વાસી ત્રીલો-
કમા શયરાયેર વ્યાપીક કાલાં કરણુ અવતારી પ્રરૂપ ભગ્ત સ્વ હેતકારી ગરુ
મહારાજની કીરપાથી ॥ અથ શ્રી ગર્ભાન વાર્યા ગર સીખ શર્વાદ ગોપાલ
ગીતા લખીતગ ॥ આકાશ નામે સીસી ખપરી ॥ હાર નામે ગુરી ॥ પર-
મારથ ભુધીની વ્રાસ અરથે ॥ ઓહિતયો શ્રી પરાંત માને ॥

જમ જમ શ્રી આધ્ય નીરજન ॥ અવીચન ભુધી નીવારણુ ॥
શત શરૂપ ચનાંત ચાખી ॥ તેહેનૂ કરુ વીખાણુ ॥ ૧ ॥
શા કરુ વીનતી બેહુ કરજોડી ॥ શતગુર અધતન દેવા ॥
કીરપા કરોને મ(નિ) સ્વાંમી ॥ ખૂધ વાધે તતક્ષેવ ॥ ૨ ॥

અનુત-પ્રતિ તૂટક હોવાથી રીતસરનો અંત નથી

વિષયઘટિ-અદ્વૈત વેદાતનું તત્ત્વજ્ઞાન આ ગીતામા વર્ણવેનું છે
કડવા ૩ થી કઠી ૩૬ થી પ્રતિ તૂટક છે, રાગ અને લયવાથી પદબધ બલિષ્ઠા છે
વિશેષ-પ્રતિ તૂટક હોવાથી સ્થનસંવત કે લિપિસંવત જણાતા નથી પ્રતિ
અશુદ્ધ છે અને શુભરાત્રી લિપિએ લખાયલી છે પાણીથી પાનાં ચોંટલા છે

અં. ૯૮-ક-સિદ્ધાસનખત્રીશી-સામળ ભટ્ટ-(લિ. સં. ૧૯૩૮-૯)
ક-વાર્તા ૧ લી વીખની તથા ભરથરીની (લેગી) પૃ. ૧-૫૦

આરભ-શ્રી ગણેશચાએ નમા અથ શીધાસન ખત્રીશી મધ આદ
કથા લખી છે ॥

શી શારદા સુખદાએની । મતદેણી તુ માત ॥
વેણુપુસ્તકધારણી । વાંણી દેવી વીક્ષાત ॥ ૧ ॥
હેતકારી હસવાડેની । ભમપુત્રી ભમ રૂપ ॥
ડકકમલ ધારણી । અરણુવ અકલ અનુપ ॥ ૨ ॥
જેહને તુઠી ચરસ્વતી ॥ તેહેને ચાંદાની ખોટ ॥
કવી કેહેવાએ કીપારથકી ॥ મેહેર તણી એ મોટ ॥ ૩ ॥

(કવિની ઓળખ)

પરમ મનોહર પરમ પવીત્ર । વરણુ વાર વીર્કમયરીત્ર ॥
શુચીનીધી દેશવડો શુભરાત । વીરવ બાધા માંહાં તે વીક્ષાત ॥ ૨૫ ॥

પુઠલ પરગણાં અધીક અનેક । માતર પરગણે વડી વીવેક ॥
 સીહુજ ગામ શીરોમણુ શાર । દેવાધીદેવ મોહોટો દાતાર ॥ ૨૬ ॥
 વીરેશ્વર શીવતી નીરમલ નામ । તેહ કરે મનવાંછીત કામ ॥
 તેહેનો મહીમા છે અતી ધણો । અઢે લાકુ શવા બે મણુ તણો ॥ ૨૭ ॥

...

...

...

...

...

લાએક લાંવામાં । કણખી કુલ કાઢિછ ક્રેહીએ ॥
 વાશણુવંશ વીવેક । માંનરાજ માહારાજ જ લહીએ ॥
 રાજસુત રામદાસ ॥ બેહેકં જરાશાં જેહવી ॥
 કેશર જેહવી ખુશખોષ ॥ તોલ તરતીએ તેહેવી ॥
 ચૌદ વીખ્યા ગુણુ બંણુ । જાત જાત વાંત સુણે નવી ।
 દાંનમાંન શત માનથી । તેણે સંતોએ શામજ કવી ॥

અન્ત-સીદ્ધાંશન શાંદાંમુ બેઘશ મો । નીદાંલી શપના માંદાં એ દેશ ।

દુખ ભાંગે દુનીયાં તણાં । તો શીવાશન પર બેશ ॥ ૯૩
 ખરૂં કહેતામાં ખીજશો । વરવી લાગશે વાંણુ ।
 દુખ લાગાથી શુખ થશે । નહીતર હોશે હાંણુ ॥ ૯૪ ॥
 એમ કહીને પુતલી આપે ગર્ભ આદાશ ।
 એ કથા પુરી થઈ । કેહે કવી શાંમજદાશ । ૯૫ ॥
 શોતા વીગતા સમજતા । કેહે કવીતા કર જોડ ।
 શાંમલભટ કેહે બોલબો । જે જે સી રણુછોડ । ૯૬ ।

છતી શ્રીવીરંમચરીત્રે સીધાંશનખત્રીશે પ્રથમ કથા શંપુરણુ શુભંમસ્તુ ॥
 કલાંણુ મસ્તુ ॥ આછ ૨ અસ્તુ ॥ ૧૥ શંવત ૧૮૭૮ ના વરખે આશાડ
 શુદ્ધ ૫ વાર સોમે લખી છે ॥

વિષયાદિ-રાજ ભોળને વિક્રમના સિંહાસન ઉપર બેસવા જતાં ક્રમે ક્રમે ૩૨
 પુતલીએ ખાળે છે અને વિક્રમનાં પરદુઃખભંજનનાં કામો સંબળાવી તેવો થવા પ્રેરે
 છે, એ પ્રસંગે સિંહાસન ખત્રીશીમાં વર્ણવેલા છે. પહેલી વાર્તામાં વિક્રમના સિંહાસનની
 ભોળને પ્રાપ્તિ, તે પછી તેની હત્યા અને પ્રતિષ્ઠા વર્ણવી છે, અને વિક્રમના મોટા
 ભાઈ ભરથરીનો વૈરાગ્ય અને વિક્રમને થયેલી રાજ્યપ્રાપ્તિ અને તે પછી તેણે કુમારવં
 દુઃખ ટાળ્યાનો પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. દ્વિતી, ચોપાઈ અને છપાઈ પદ્યબંધ બાંધેલા છે.

વિશેષ-પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. સંવત ૧૮૩૮ માં લખાયેલી હોઈ
 ને વાર્તાના રચનસમયની સમીપતર છે. આ વાર્તા પ્રકટ થયેલી છે. પણ તેમાં ને
 આમાં કેટલોક પાઠફેર છે. આ વાર્તાની પછી સરસ્વતી પુતલીએ કહેલી વાતનું એક પાતું
 લખી અધુરી મૂકેલી છે. પ્રતિ જૂની તેમ જ જૂર્ણ છે; વચ્ચે વચ્ચે પાનાં ખવાયેલાં છે,
 ઠી કે પંક્તિની સંખ્યા લખવાનો કોઈ ચોક્કસ નિયમ જળવાયેલો નથી.

અં. ૯૯-ખ-વાતા-સ્રીચરિત્ર-પુતલી સીલવતી-સામળસદ્
આરભ-શ્રી ગણેશશાસ્ત્રે નમા યાસન બત્રીશીમાંથી વારતા બીચરીતની
સખી છે ॥

ચોપૈઠ ॥ શી વીણુ ને ચારસ્વતી માતલ આપે શુભ મતી ॥ ૧ ॥
અધીક મન પુરો આશ ॥ કરો માતા રતનાએ વાશ ॥ ૨ ॥
દીગએ મુજને મનોહર મતી ॥ શુભ અક્ષર બાવા વાસતી ॥ ૩ ॥
એ...મે ગણુપતી ધીર ॥ બોજરાઅ નરમવ ગુણુ નીર ॥ ૪ ॥

જમણો પાગ ધરે જોટ્યે ॥ સીલવતી બોલી તેટસે ॥
રખે રાએ તુ ધરે તુ પાએ ॥ આશન બેસે શુભ નહી થાએ ॥
અન્ત-શીલજ ગામ શીરામણી ॥ માતર પ્રગણા માદા ॥
વડો દેવ વીરશવરો ॥ તેહ ખીરાજે તાહા ॥ ૫ ॥
તેહ ગામે કણુખી વરો ॥ વાચણુ કરે વશ ॥
ઠાઉછ કુલ દીપક બહો ॥ રખીઅલ ઈશ્વરનો અશ ॥ ૭ ॥
રખીદાશ રાજશ વડો ॥ નજસુત મેહેરાણુ ॥
લેખ સખાવા તેમજે ॥ પરમારય પુરાણુ ॥ ૮ ॥
પાય પુત્ર પરતાપીક પવિત્ર ॥ વેણી વીવેક વડ દય ॥
દાનમાન ડહાપણુપણે ॥ શુભ વરતે શમરય ॥ ૯ ॥
ઝવેર જશઝીતણુ શદા ॥ હરીએન ગુણુવત ગજ ॥
સખુ લાએક લક્ષણુ શહી ॥ જીનણુ શદા મુખ શગ ॥ ૧૦ ॥
શામજી વીર સનકણે ॥ માધુ આધુ બે વન ॥
એકએકથી આગતા ॥ ભુગ જણીતા જન ॥ ૧૧ ॥
રખઅલ તણુ હો રાજવી, કુપ જેહેવા ભત્રીજ ॥
બહુ પ્રાકમ બહુ ચાતુરી ॥ મુખશાગરના ખીજ ॥ ૧૨ ॥
શીંગોઝ માલવી વીપ્ર શુભ ॥ ગુજરાત માદા ગુણુનીવ ॥
વાદી ભેગમપુર તણે ॥ વીખાણુ વડેરા વીધ ॥ ૧૩ ॥
શામલ ભટ તાહા તેડીઓ ॥ વીખાણુ શુણી ને વાત ॥
ખીતા પુરશોતમ તણે ॥ ખટ દરયણુ મોહાં ક્ષાત ॥ ૧૪ ॥
પ્રયવી કરી પઠાએતે ॥ ખાનપાન ધનધાન ॥
કર ભેડીને એમ કહુ ॥ દેખનિ જાગ્રા માન ॥ ૧૫ ॥
શુમાન ભાટ દરોહીએ ॥ જેહેવો વીવેક વજ્રતાલ ॥
દોષો શ્રથ તે ભારને ॥ આળી અઢકો વાહાવ ॥ ૧૬ ॥

શીગોડ માલવી વીત્ર શુભ ॥ ગુણનીધ ગુર્જર ગાંધ ॥
 પુરાણ કરાં પરમારથી ॥ જોહેનું નવ ખંડ માંદાં નાંમ ॥ ૧૭ ॥
 શીહાશનખત્રીશનો ॥ કરો ગ્રંથ ગુણ ગેદ ॥
 પુનવંત પુરખને શ્રીએ ધણો ॥ નીરમલ જનને નેહે ॥ ૧૮ ॥
 ભાટ ચારણ કે બ્રામણાં ॥ ખોડ મો દેશો દેએ ॥
 શદખુધી દીધી શારદા ॥ દરીઈછાથી હોએ ॥ ૧૯ ॥

... ..
 ભોજ પ્રતે કહી પુતલી ॥ આપે ગઈ આકાશ ॥
 એ કયા પુરણું થઈ ॥ કેહે કવી સાંમલદાશ ॥ ૨૦ ॥

છતી શી વિક્રમચરીત્રે પરમારથપુરાંણે ॥ કવી સાંમલદાસકીતાઅં ॥
 શીહાશનખત્રીશી મધેની સ્ત્રીચરિત્રની કથા શમપુરણું ॥ શમોપતં ॥
 સંવત ૧૮૩૯ ના વરખે મારોતંમ માએ ફાલગુન માશે શુક્લ પક્ષે અષ્ટમીને
 રવીવાશરે ॥ રાત્ર પોહોર ડોડ શમે સંપુરણુ કરી છે ॥ સાંમી પરત માફક
 ઉતારી છે ॥ અક્ષર અદકા ઓછો સંભાલી વાંચજો ॥ લખનારને દોશ દેવો નહી ॥
 એ ચોપડી સોની શીવદાશ દઆલદાસની છે ॥ પોતાને હસ્તે ઉતારી છે ॥ એ
 ચોપડી જો કાઢ વાંચવા લેઈ જાએ ને રાખે અથવા ચોરી લેઈ જઈને રાખે
 અથવા કાઢ પાસે મગાવીને રાખે અથવા ભુલે ચુકે રાખે તેને માતા હરશીધ
 પુછશે તે જાણજો કથા વાંચીને ધરમ ઉપર મન શૌ રાખજો ॥ ધરમે કરીને
 જોએ થાશે શહી ॥ સંપુરણુ ॥

વિષયાદિ-વિક્રમના સિંહાસનની પુતલીએ ૨૯ મી સ્ત્રીચરિત્રની વાર્તા કહેલી
 છે, એમાં વિક્રમનું પુરૂષ જ ચતુર હોવાનું અભિમાન એક વણીકપુત્રીએ તેના પુત્રની
 વહુ થઈને કેવી રીતે સતીત્વ જાળવીને તોડયું, એ પ્રસંગ વર્ણવેલો છે.

વિશેષ-મતિ વાર્તાની રચનસમય પછી ૩૫-૪૦ વર્ષને અંતરે લખાયેલી છે.
 તેની લિપિ ગુજરાતી છે. પાનાં છણું છે. આ પાનાંને અંતે કવિએ પોતાની તેમજ
 પોતાના મુરખી રખીઅલની ઓળખ આપેલી છે.

અં. ૯૮-ગ-વાર્તા પાનની-સામળ લટ્ટ-(લિ. સં. ૧૯૩૯)-
 પૃ. ૧-૨૮.

આરંભ-શ્રી ગણેશાએ નમાહાં ॥ અથ પાનની વાર્તા લખી છે ॥ પૂતળી કર-
 પૂરગોરા છે. ॥

દોહારો ॥ પ્રથમ શીવ પ્રપંતપ પણાંમુ ॥ ગણપતં ગુણનીધ નાંમ ॥
 દુંદાળો દુખલંબણો ॥ કરતો વાંછીત કાંમ ॥ ૧ ॥

શતદાએક તુ શારદા ॥ હશવાહેની માત ॥
વેણાપૂશતંગધારણી ॥ વાણી દેવી ખાત ॥ ૨ ॥
કસ્યુ કીરપાલ કંરુણા નીધી ॥ નદ નદન નરનાથ ॥
ગીરીધર ગદાધર ચક્રધર ॥ મોરલી ધરે હીત હાથ ॥ ૩ ॥

અન્ત-ગુણશાગર ગુઝ(ર)ધરા ॥ શીહઝ ગાંમ શુભશુ ॥
ઠાંગિજી કુવ કલખી વડો ॥ મનજી પુત્ર મેહેરાણુ ॥ ૭૩૩ ॥
રખીદાશ રાઝસ ગુણે ॥ પૂન તણો એ પૂર ॥
દેજીઆ માહા લાએક લહો ॥ નાએપણાગિ શૂર ॥ ૭૩૪ ॥
પ્રમારથ પાત્રેઅ કરા ॥ નીરમલ શુભ નવાણુ ॥
પ્રવાર પનોતો પૂત્ર શુભ ॥ ચકવ શાહાજી શુભશુ ॥ ૭૩૫ ॥
ભહુ વન ભાટે ભાણું ॥ શુણુ રૂડા રખીદાસ ॥
કાવીએ કાલીદાશ ગમો ॥ વેગનપૂર્મા વાસ ॥ ૭૩૬ ॥
કીર્તમાને શુણી અમો ॥ અકવ અમારી આજ ॥
તેહેને તેડૂ મોહલો ॥ મનજી સુત્ર માહારજ ॥ ૭૩૭ ॥
પ્રીત હિપજે પૂન પર ॥ ધરમે મન રહે ધીર ॥
બુધે બત્રીરીશી કરી ॥ અખુદ પૂન એ સાથ ॥

વરણુવ વીક્રમ વીરતુ ॥ ૭૩૮ ॥

રામચરીત્ર એ સાંભલે ॥ પૂરણુ મંત્ર પવીત્ર ॥
તે રામોવડ ઝાંણુએ ॥ વાદ વીક્રમચરીત્ર ॥ ૭૩૯ ॥
ઢહે કવી હુ જાણુ નહી ॥ શુભ અખેરની શુધ ॥
અતરમા ઢાહો અધીપતી ॥ બહુ પ્રકારે બુધ ॥ ૭૪૦ ॥
ઢહે પૂતલી બોજને ॥ એહેવો થએ તે રાએ ॥
એહેવા પ્રક્રિમ જો કરો ॥ ધરો શીહાનન પાએ ॥ ૭૪૧ ॥
એમ કહીને પૂતલી ॥ અપિ મધ આકાશ ॥
એહ કથા પૂરણુ થઈ ॥ ઢહે કવી રામવદાસ ॥ ૭૪૨ ॥

૪તી શ્રી વીક્રમચરીત્રે શીહાસનબત્રીશે ॥ કવી રામલદાસ વીરચીત્રા
પાનની વારત્રા રામપૂરણુ ॥ તમા પ્રત ॥ લખતગ મોડ વાણીઆ શા. ખુશાલ
કીકા શાએ લખી છે પોતીઢે હાથે શવત ૧૮૨૯ ના ચક્રતર શુદ ૧૭
બોમે સમપૂરણુ થઈ છે

વિષયાદિ-આ વાર્તા સિંહાસનબત્રીશીમાની કર્પૂરજીરા પૂતથીએ કહેલી છે
રામસખામાં વિક્રમ આજળ એક તબોથીએ પાન આણી, તેનાં દત્તપતિ સ્થાન, ગુણ
અમૃતમય કે વિષમય આદિનો પ્રશ્ન કીધો અને વિક્રમે તેની ચોધ કરી છવના જોખમે

પરમાર્થ પ્રાપ્તિ, એ પ્રસંગ આવી વાનિયો છે. કુલ કહી ૭૪૨ છે. ચોપાઈ, દ્વંદ્વા અને છપાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ વાર્તા ધણી જ અશુદ્ધ રીતે છપાયેલી છે, પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. તેનો લિપિસંવત ૧૯૩૯ છે. એટલે તે સ્વન સંવતનાવિશેષ સમીપે છે. પ્રાચીન ભાષાના સંસ્કારો કહીક કહીક જળવાયલા છે.

અં. ૯૯-કપીલકર્દમચરિત્ર-વલ્લભ-પૃ. ૧-૧૭ (તુટક)

આરંભ-શ્રીગરુડ્યો નમ ॥ શ્રીસરસ્વતીયે નમ ॥ અથ આખ્યાન કપીલજનું ॥ આખ્યાન કરદમનું કપીલજનું ॥ અથા વીસ ॥

રાગ રામગ્રી ॥ પરીક્ષત રાજા પુછે વાતછ ॥ દોહો મસજોગી પુરની ક્ષાંતછ ॥ ૧ ॥

સ્વયંભું મનુની પ્રજા છે જોડછ ॥ ઉત્પત્ત વીસ્તારી દોહો તેડછ ॥ ૧ ॥

... ...

સેવી સેવે પધારીઆ એમ પુછે છે કપીધીસરે ॥

હવે ત્રત્તીય સ્કંદ ભાગવત તથા થઆ અથા પૂરણ એકવીસ રા ૧૮ ॥

॥ ૨૧ ॥ કડવાં ૧ ॥

અન્ત-(રાગ ધન્યારી)

સ્થાવર જંગમ રહો બ્યાપી હરી સકલ સ્થાનક તુ રહે ॥

સરવ ભુતમાં નિવાસ તાહારો સેહે વેદવાણી એમ કહે ॥ ૫ ॥

તુહ તારણ, તુઅ મારણ, દુપનિવારણ્ય હરિ મુગ્તી તુધી પાંમિએ ॥

તાહારી કૈપાથી સંસારદોસ હરિ એક ક્ષણી વાંમિએ ॥ ૬ ॥

રવિસસી સરળ નક્ષત્રમંડલ જે ત્રેભોવંન રચના કરી તહી ॥

શ્રી હરી... ... (કડવું ૧૩ અધ્યાય ૩૩)

વિષયાદિ-શ્રીમદ્ભાગવતના તૃતીય સ્કંધના અધ્યાય ૨૦-૩૩ના આધારે કપીલ કર્દમનું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે. રાગ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે, લે કે વચ્ચે વચ્ચે વલણ જણાતું નથી. કડવા ૧૨ પૂરાં અને તેરમું અધુરું છે.

વિશેષ-ગુજરાતીપ્રેસના પદબંધ ભાગવતમાં આ સ્કંધ છપાયો છે, - લે કે તેમાં તેના સંશોધકનું ઉમેરણ તેમ જ પાઠદેર ઘણાં છે. આ પ્રતિ ધણી જ અશુદ્ધ છે. ૨૦ થી ૩૩ અધ્યાય આમાં આપેલા છે. ૩૩ થી તુટક છે. પાનાં છટા છે. બાલબોધ લિપિ પણ વચ્ચે વચ્ચે 'ભ', 'મ', 'એ', 'ઊ', આદિ અક્ષરો ગુજરાતી લિપિના છે.

અં. ૧૦૦-ક-શિક્ષા-મોહન-

પૃ. ૩-૬૧

આરંભ-(પહેલાં જે પાનાં નહીં હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

વી...ભ્રાંત અમાનઃ જનક... શ. વીક્ષાતઃ ॥

વીળુ ગુરુ કહ જે દેવઃ વીદા... ગ શારે સેવઃ ॥ ૧૨ ॥

નેત્ર . જા ને વીવા નેત્ર મુક્તા ગી. દાએ વચણુ ॥
બાહુ ચરણુ બ્ય કર પાગ વીદા નરક તણી માહે ભાગ ॥ ૧૩ ॥
સદસ અસ એ વીદા મહે કવચ રાપ સેના હો ઝાઢા તહિ ॥
... રજણુ પુણુ વીક તસ ॥ વારણુ વેરી વીખય અરાય ॥ ૧૪ ॥

અન્ત —ગીરજપત ગમાધર નાય ॥ કરા અદ્ર સમ કોગી અનાય ॥
મોજ પાપીસ ઉચા થકી ॥ ભુમ ન તલપે હોડ ઝ બકી ॥ ૨૦૯ ॥
એ સુકન નઈ બકી દેશ ॥ અનરથ કારજ હાથુ અસે ॥ ૨૨૦ ॥
ભોજન કરવો નીત વહેવાર ॥ સકત સમોવડ પ્રાગ પ્રસાર ॥
કહેવું વેદવું સગવડ કાજ ॥ લખખી વરજીત રાખણુ લાજ ॥ ૨૨૪ ॥
એ સીક્ષા મુધારાર્તુ મુલ ॥ અતર જામ હોએ અનંદુલ ॥
સકલ કારજ સભારે સાય ॥ હરજી મહી ન મેહેસે હાય ॥ ૨૨૫ ॥
સીક્ષા સવણુ કરે જે ભણે ॥ તેહેના સકલ મનોરથ મણે ॥
મુણે તે સીખ કૂસલ તાં યાએ ધરમપરાયણુ રહે ચીત પ્રાણુ ॥
સદાકાલ વરતે કલાણુ ॥ મોહોન કહે તમે મુણુ— સરી ॥
વીદાની લય મુકથી નહી ૨૨૫/૧૨૨૭ ॥

શ્રી શ્રી શ્રી છત્રી સીખ સમપુરણુ મુલ ભપતુ કર્યાણુમરતુ ॥ શ્રી શ્રી શ્રી
ઉ ઉ ઉ એ ચોપડી હામોટ વાસ્તવગ મેહેતા વેણી મઆરમે લખુ ઉ એ
ચોપડી ભાઈદાસ વનમાવીની ઉ જે આસવે તેહેને સનાસીઆનો પાપ ઉ
વિષયાદિ-૧ વિલાયી માસ થયલા ગુણુ અને કાર્ય કરવાની આવડી શક્તિનો
ભાષ આ શિક્ષાર્થ કરેલા ઉ

૨ ચોપાઈથી ૫૦૫ બધિડો ઉ કુલ કહી ૨૧૨ ઉ, જે કે લડીયાએ ૨૨૫ નો
આડ લખ્યો ઉ ૨૦૮ મી કહીપી એકદમ ૨૨૩ મી કહીનો આડ લખેડો ઉ

વિરોધ-આ શિક્ષા પ્રકટ થોવી નળ્યામાં નથી, બારા તેમ રૌલી સરજ અને
સદન ઉ વિષય નાખવા અને વિચારવા ભેગ ઉ પ્રતિભૂતી તેમજ છર્જ ઉ, ગુજરાતી
લિપિએ લખેલી ઉ, જે કે કેટલાક અક્ષરોનો મરોડ બાળગ્રાંથ લિપિનો ઉ

અં, ૧૦૦-ખ-રત્નેશ્વરમહિમા-ભટ્ટ ભવાનીરાકર-

પૃ. ૬૨-૧૨૫ (તટક)

આરભ-શ્રી ગણેશસાએ નામ ॥ શ્રી સારદાએ નામ મી ગરબ્યો
નામ ॥ અથ શ્રી રતનેશ્વર માહોરવનું આજ્ઞાન લખુ ઉ ॥

રાગ રામગ્રી ॥ શ્રી ગણપતી ને ઘાટે આરાધુ ॥ ચત્વે નામી સીસ ૧ ॥

• માતા જેહેની પારવતી ॥ ને પીના શ્રી ભુમદીસ ૧ ॥ ૧ ॥

વિષયાદિ-વાચ્યોદિ રામયાનના યુદ્ધકાંડના આધરે રાવણ સાથે રામલક્ષ્મણાદિના યુદ્ધના તેમ જ રાવણની દાર અને અયોધ્યામાં પુનરાગમનના મંત્રણાં વર્ણવેલા છે.

રાગ અને લયલાથી પદગંધ બાજેલા છે.

કુલ કડવાં ૪૭ છે.

વિશેષ-આ યુદ્ધકાંડ પ્રકટ થયો જળયામાં નથી. પ્રતિ જૂની તેમ જ છાંદો છે; ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, જો કે કેટલાક અક્ષરોનો મર્યાદ બાવબોધ લિપિનો છે.

અં. ૧૦૨-ખ ઉત્તરકાંડ-રામજન દૂતર-(૨. સં. ૧૭૧૬)-
(લિ. સં. ૧૭૬૧)- પૃ. ૩૪૭-૪૬૧

આરંભ-શ્રીગણેશાયેનમઃ શ્રીસારદાયનમઃ શ્રીગૂરુભોચેનમઃ શ્રીરામ-
છની કીપા છે ॥ ઇતીશ્રી યોતરકાંડની કથા લખીતંગ ॥

રાગ અસવારી ॥ પ્રથમ ગળનન વીનવૃ ॥ હૂ પ્રણામી લાગૂ પાએરે ॥

ગૂણ રાએરે ॥ હુ શ્રવન કરુ મૂખ તાડરુરે ॥ ૧ ॥

આઈ હસ વાંદાંણી સ્વરસ્વતી ॥ ત્રેલોક વીક્ષાંત રે ॥

માત રે સાહપણુ કર માહારુરે ॥

દાલ ॥ તૂ સાહ મારી કરે માતા ॥ દીન જાણી મન ॥

તાડરી છીરપા માટે અનૂભવૂ ॥ રઘૂનાથ ગૂણપાવન ॥ ૩ ॥

સહી અંમલ જસ રઘૂનાથના ॥ કેા સૂણે અથવા ગાએ ॥

સંસારથી નીરમે થઇ ॥ વધકૂક મારેગ પૂલાએ ॥ ૪ ॥

તે માટે મન સ્થીર કરી ॥ જન સાંભલજે શ્રવ કાએ ॥

કહુ કથા યોતરકાંડની ॥ જે એ અ...લ પાવન હોએ ॥ ૫ ॥

માહારા શ્રી ગુરુને ચરણે નમૂ ॥ કવી તણે લાગે પાએ ॥

લટ બાલકૃષ્ણની કીપાથી ॥ એ ગ્રંથ પૂરણા સાએ ॥ ૬ ॥

ઉથલો ॥ થઇ રહો જે એ જે એ કાર બાધઓ ॥ તેમાં કાંઈ સંધે નહી ॥

રામજન દૂતર કેહે ॥ હવે રુક્ષી સહુ આવા સહી ॥ ૨૫ ॥

॥ કડવૂં ॥ ૧ ॥

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)

સત કોટી રામ આંણા શોએ ॥ ઉતર કંડ તે મધે હોએ ॥ ૧ ॥

નગનીવાસીશુ અવસમેવ ॥ સરગ પધારા દેવાધીદેવ ॥ ૨ ॥

ભાવ ધરીએ જન ગાએ ॥ ગરભવાસ કરાં હુખ જાએ ॥ ૩ ॥

ઉત્તરકાંડ કથા એ શાર ॥ શંકેયે કીધો વીસ્તાર ॥ ૪ ॥

શેખનાગે નવ પૂરણા નવ થાએ ॥ તેા વીસ્તારી મે કમ જાએ ॥ ૫ ॥

તે માટે વધિન જેએ હોએ ॥ મુજને ખોડ મ દેસો કાએ ॥ ૬ ॥

હુ અણપડ બુધ ન જાણુ મોડી ॥ કવમાણે મત માહારી થોડી ॥ ૭ ॥
 લઘુ દીરઘ અક્ષરનાં માન ॥ તેહ તણુ નવ જાણુ આન ॥ ૮ ॥
 આગેના કવીતા માહાપાત્ર ॥ તે આગળ હુ કહી માત્ર ॥ ૯ ॥
 કાહા સસી તારા સાહેર કૃપ ॥ કાહા રાંક ને કાહા તે જૂપ ॥ ૧૦ ॥
 કાહા ચપ આ ઝોન કેહેવાએ ॥ ચદન જમલ કરીર ન પાએ ॥ ૧૧ ॥
 કાહા રવી દીપક જમલ નહી શુધ ॥ તેમ તે આગલ માહારી બુધ ॥ ૧૨ ॥
 તેહ તણુ મે લેધ આગાર ॥ મન પ્રમાણે ઈધો વીરતાર ॥ ૧૩ ॥
 આદ સકત શાહાએ ચઆ અત ॥ તે ગય મે માડો સત ॥ ૧૪ ॥
 પદ એવીસસે છત્રીશ શોએ ॥ ગુલ કડવાં પાડ વન હોએ ॥ ૧૫ ॥
 ભર બાલકેરણુ કરુણા કરી જાણુ ॥ બુધ આપી સીર મૂકો પાણુ ॥ ૧૬ ॥
 તેહ તણી કીપાએ કરી ॥ ઉતરકડ કયા વીસ્તરી ॥ ૧૭ ॥
 શવત ૧૭૧૬ યોત્રા (૧ સોળ) સાર ॥ આસો વદ તૃતીયા
 સોમવાર ॥ ૧૮ ॥

તદીન પૂરણા હવૂ આખાંન ॥ શાહ કરી મૂને શ્રીલગવાન ॥ ૧૯ ॥
 વાસે સ્તભતીરથ છેજાહ ॥ કવીતા ગ્નીનાત મફૂર ફૂલ મેહુ ॥ ૨૦ ॥
 અકખરતર મધે મૂલવાસ ॥ વહનન જનના કાહાવૂ દાસ ॥ ૨૧ ॥
 કવી કૂઅર કેહે રાધવરાએ ॥ મૂકને કરને પરમ કીપાએ ॥ ૨૨ ॥
 ॥ કડવા પાડ ॥

શપૂરાણા ॥ ઈતીથી રામકથા બિતરકડની શમપૂરણા ॥

વિષયાદિ-વાર્તિકી રામાયણના ઉત્તરકાંડનો સાર આ આખ્યાનમા ઉતારેલો છે. રામ, દાત અને ડયવાથી પદબધ આવેનો છે, જે કે કોઈ કોઈ કડવામા કા તેો દાવ કે કા તેો ઉધલો જણાતો નથી.

વિશેષ-આ કાડ મફૂર થયો નથી રચાયા પછી ૬૫ વર્ષે લખાયેનો છે. પ્રતિ જૂની તેમ જ જૂલું છે. ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે, જે કે કેટલાક અક્ષરોના મરોડ આવનાય લિપિનો છે.

અં. ૧૦૨-ગા-જાલધર આખ્યાન-૧૨૫દાસ-(૨. સ. ૧૭૩૭)-
 (લિ. સ. ૧૭૮૧)-પૃ. ૪૬૩-૪૭૬

આરભ-(પાનું ૪૬૨ ન હોવાથી રીતસર આરભ નથી)
 રાહરી ॥ વાસી દ્વારકાં વેગે કરી ॥ ૮ ॥

જરાસમ ઝીવો સીસૂપાલ ॥ સુખમાણી દરણા કરુ ગોપાલ ॥
 અ દરી પરણા જેહ ॥ આકમ અવ સુંજા મે તેહ ॥ ૯ ॥
 એ કયા મે અવણે શુણી ॥ વતી એક પુષ્પ તમને બણી ॥

કેમ નરકાસૂર મારો હરી ॥ સોલ સેહેઝ કંના કેમ વરી ॥ ૧૦ ॥
 નરકાસૂર પાપી ને ઘેર ॥ સોલ સેહેઝ લાવો ફેલી પેર ॥
 કાહેનો સૂત એ બલીયો બહુ ॥ કાહે સ્વામી મૂંઢુને કારંણ સહુ ॥ ૧૧ ॥

...

...

...

...

...

વધાપ્રતી (વૃંદાપતિ) બલધર જેહ ॥ સુદ તેજથી પ્રગટો તેહ ॥
 કથાનો કહૂ બપાએ ॥ વૈશમપાએન કહે શુણા રાએ ॥ ૧૫ ॥
 કેહે સીવદાસ આનંદે કરી ॥ ક્રીપા કરે મૂઝને શ્રીહરી ॥ ૧૬ ॥
 કડવાં ॥ ૧ ॥

અનંત-(રાગ પ્રભાતી)

એ નરકાસુર તણુ આક્ષાંન ॥ શુણતાં ક્રીપા કરે ભગવાંન ॥ ૧૬ ॥
 શ્રી પદમહા(પુ)રાંણ કયા છે પેહેલી ॥ પ્રદાચરીત્ર કહ રસરેલી ॥ ૧૭ ॥
 શ્રીકૃષ્ણે હાથે તેહેને મારી ॥ વધકુંઠ યાપો નીરધારી ॥
 એ કયા જે ધરસે કરંણુ ॥ તે પદ લેહેસે હરીના ચરંણુ ॥ ૧૮ ॥
 જેએ રશના એ ગૂણુ ગાસે ॥ તે કૃષ્ણદ્વીપાથી વધકુંઠ ભાસે ॥
 કયા સમધ ન બાંણુ બેડી ॥ ડવ પ્રમાંણે માહારી મત થોડી ॥ ૧૯ ॥
 કવીકુલ શુભ પ્રનાત નાગરની ॥ વાસ ત્રંખાવટીત્રટ શાગરની ॥
 માહારો શ્રી ગૂર વાસ ભૂદર શુભ જાત ॥ નીગમ ચાર ધરે હાથ ॥ ૨૦ ॥
 એ કયા ગૂરુમંખથી લીધી ॥ દીવસ ત્રણ માંહાં પૂરંણા કીધી ॥
 કેહે સીવદાસ હુ તાહારો બાલ ॥ શદા ભગત આપો ગોપાલ ॥ ૨૧ ॥
 કડવાં ૧૫ ॥

શવત ૧૭૩૭ ના વરખે આશાઃ સુદ ૧ વાર સોમે શપૂરંણા શમાપત ॥
 જેહવી પ્રત હતી તેહવી લખી છે ॥ શવત ૧૭૮૧ ના વરખે ભાદુરવા શુદ
 ૧૦ વાર સોમે લખી છે ॥ લખનારને દોસ દેસો માં જેહવી પ્રત હતી તેહવી
 લખી છે ॥ લખતંગનાં દોશ ગીનાતી વીશાવડે શાજ કે મીઠા વીકલદાસે લખી
 છે ॥ શ્રી રામજી શત છે ॥ શ્રી.....શ્રી ગોપીનાથની ક્રીપા છે. ગોવર-
 ધનનાથજી શત છે ॥ શ્રી રણુછોડજી શત છે ॥

વિષયાદિ-૧. નરકાસુરને કૃષ્ણે મારી સોળ સહસ્ર રાજકન્યાઓ આણી અને
 દેવમાતા અદિતિને કુંડલ આપ્યાં, એ કયા અહીં વર્ણવેલી છે.

૨. કડવાં ૧૫ છે; રાગ, ઠાલ અને ઉપલાથી પદબંધ બાંધેલો છે, જે કે વચ્ચે વચ્ચે
 ઠાલ કે બચેલો જણાતો નથી.

વિશેષ-આ કયા પ્રકટ થઈ નથી: પ્રતિ જૂની તેમ જ જૂર્ણ છે; ગુજરાતી લિપિએ
 લખેલી છે. જે કે કેટલાક અક્ષરનો મરોડ બાલબોધ લિપિનો છે. પ્રત રચનસંવતની
 સમીપતર લખાયેલી છે.

અ. ૧૦૨-ઘ-કપોતનું આખ્યાન-કૂંદ-(૨ સં.)-
(લિ. સં. ૧૭૮૯)-પૃ. ૪૮૦-૪૮૬

આરભ-શ્રી ગણેશશહે નમ શ્રી શા(ર)ાએ નમ ॥ શ્રી ગુરુભોએ નમ
શ્રી રામજી શત છે શ્રી નાથજી શત ॥ અથ શ્રી આખ્યાન કપોતનું લખુ છે ॥
પ્રથમે રાગ કેદારે ॥

પ્રથમે ગણાપતી ચરણા ॥ પૂજ્ય વીર વીધનહરંજી ॥
લવતગ માહા મગજ જશ જેહેનો રે ॥ ૧ ॥
શીષ દેવ ચરસ્વતી ધાર્જી ॥ દો મતી મન પાવન ધાર્જી ॥
જેમ ગણિમાહુતમ ગોદાવરી રે ॥ ૨ ॥
વલણુ ॥ ગોદાવરીમહાત્મનો મહીમાએ ॥ મૂખ કહો નવ જાએ ॥
સુર તેત્રીસ સેહેઅ અઠાસી ॥ વેદ ચતુરમૂખ ગાએ ॥ ૩ ॥
તેહ માહા એક અનોપમ કથા છે ॥ કપોતનૂ આક્ષાંન ॥
તે બોલીસ વીધીપૂરવક સાવે ॥ પૂરણા તાહા અત્રીતપાંન ॥ ૪ ॥
(કકણુ ૧ હું.)

અન્ત-(રાગ ધનાશી)

દયાનીવી ઉપમાર નીતે ॥ અનૂભવે આત્મગર્માન ॥
તે સકલ તીરથ સરૂપ જાણો ॥ જીનનમૂર્તી સમાન ॥ ૧૧ ॥
એ આક્ષાંન કપોતનૂ ॥ જે કરે શ્રવણે પાન ॥
તે અંત કાલે સ્વરગ પામે ॥ ચઢી પૂખપ વીર્માન ॥ ૧૨ ॥
ઉધણી ॥ ચઢી વીર્માન અગર સર્માન રે ॥ અનૂભવે મન અક્ષાસી ॥
ત્રોતા વીગતા ને લિલા અતા ॥ કની કૂંદ કેહે વધકૂંદવાસી ॥ ૧૩ ॥
કકણાં ॥ ૧૦ ॥

ધંતીશ્રી કપોતનૂ આખ્યાન શપૂરજી સમાપત ॥ શવત ૧૭૮૨ ના વરખી
ભાદુરવા શુદ્ધ ૧૩ વાર ગરબીએ લખુ છે શપૂરજી સમાપત જેહેની પરત તેવી
લખુ છે લખનારને દોસ દેસો મા ॥ લખતગ ॥ ૨ ॥ મીઠા વીઠલદાશ નાદારા
ગીનાતી વીસાવડે શાહાજને લખુ ॥ શ્રી રામજી રામજી શ્રી નાથજી શત છે
શ્રીરાણાહોડજી છે

વિષયાદિ-૧ ગોદાવરીના વડે જગલમા વસના કપોત-કુળોમાથી એક નરકપોત
સિવાયનાં બીજ સર્વ કપોતોને વ્યાધ ઉપાડી પાનરામા પૂરે છે, અને ભક્તિપરાયણ
કપોતિનીની વાઢારે તેનો પતિ કપોત ચડે છે અને જગલમાથી વ્યાધની મુપડી આસ
પાસ ધાસ ગોઢની તેને બાળે છે અને વ્યાધ પાનરામાથી પડીએને ઇાગ મૂકે છે,
અને એમ કપોતિની તથા તેના જન્મા ઉગરે છે, એ પ્રસંગ આ આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે,
૨ ગોદાવરી-માહાત્મ્યનો આધાર આમા કવિએ લીધેલો છે

૩. રાગ, ઠાલ અને ઊપલાથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડવાં ૧૦ છે.
 વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.
 પ્રતિ અશુદ્ધ છે.
 ૨. આ કવિ ભરૂચ તરફનો છે, અને નર્મદાની હત્તર બાજુ બાણમાં આવેલો
 નથી બાણતો. તેની ઓળખ માટે જુઓ. અં. ૬૪ અ-૩કિમણી હરણ, પાનું ૬૬-૬૭.
 ૩. આ આખ્યાનની પછી હરિદાસ અને સુરદાસ અને નંદદાસનું અકલ્પ પદ છે.
 ૪. ધીરા આદિ કેટલાક કવિઓએ આ વિષયનાં રસભર છંદક પદ લખ્યાં છે.

અં. ૧૦૨-૬-ખજુવાહન આખ્યાન-વિષ્ણુદાસ-પૃ. ૪૯૦-૫૦૫

આરંભ-(પાનું ૪૮૯ મું ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

રાગ રામગ્રીરી ॥.....એ મૂની ઝોચરે ॥ અધમીત વાણીએ ॥

આંણી આનંદ અતી ધણીએ ॥ ૧ ॥

અસ્ય ગ્રહો તેણો કહૂ ઉપાએ ॥ રાએ વચન શ્રવણે શુણીએ ॥ ૨ ॥

ચાલ ॥ રાએ વચન શ્રવણે શુણો ॥ પાંડવ તંણો હેએ જેઅ ॥

પ્રભાતની વેળા સમે ॥ મણીપુરનાં તેહ ॥ ૩ ॥

અન્ત-(રાગ દેસાખ)

આગળ રત્નપોહોરે વીખજે ॥ જાંહાં મોરધવજ છે રાએ ॥ ૧૧ ॥

તાંહાં જાંધુ તે સખળુ થશે ॥ એમ કહે રૂપી જેએમૂન ॥

એ કથા મે તૂજને કહી ॥ શુણા જનમેજેએ રાજન ॥ ૧૨ ॥

એકમંત્રા જેએ સાંભલે ॥ પલ ધરી અતી ઓલાસ ॥

વૈકૂંઠ પદ પાંમે સહી ॥ ઊધ(ી)રે શ્રી અવીનાસ ॥ ૧૩ ॥

વલાંણુ ॥ ઊધારે શ્રી અવીનાસ સ્વામી ॥ આસા પૂરે મંન તણી ॥

વીજ્યુદાશ કહે તેહેને કીપા કરે ॥ શ્રી કૃષ્ણ વૈધકુઠનો ધણી ॥ ૧૪ ॥

॥ કડવાં ૧૯ ॥

ઇતીશ્રી ખજુવાહનનું આખ્યાન સપૂરણુ સમાપ્ત ॥ સંવત ૧૭૮૧ ના વરખે
 ભાદુરવા શુદ્ધ ૧૫ વાર શુકરે ને દીને સપૂરણુ લખુ છે લખતં નંદોરા
 ગ્નીનાતી વીસાવડે સાજને મીઠા વીઠલદાસે લખુ છે. જેહવી પ્રત હુતી
 તેહેવી ઊતારી છે લખનારને દોસ દેસો માંહાં ॥ શ્રી નાથજી સત છે શ્રી
 શ્રી રણાછોડજી સત છે શ્રી આચારજીની કીપા છે.

વિષયાદિ-૧. જુઓ. અં. ૬૬-અ પાનું ૮૧ મું.

૨. રાગ, ઠાલ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડવાં ૧૯ છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.
 પાનાં વચ્ચે તુલસી અને ફટલાં છે. કડવું ૧ હું અને પાનું ૪૮૯ મું પ્રતિમાં નથી, આ
 આખ્યાન પછી સુરજના છંદની બે કરી લખેલી છે.

અં. ૧૦૨-અ-મત્સ્યવેદ-શિવદાસ-(૨ સં. ૧૬૭૩)-(લિ. સં.
૧૭૮૧)-(પૃ. ૫૦૬-૫૩૭)

આરંભ-શ્રીગણાચાહે નમ ॥ શ્રી ચારદાએ નમ ॥ શ્રી ગૂઝુભોએ નમ ॥
શ્રી મહાવધ દુપદીનો વસવર (સ્વમવર) લખો છે ॥

શ્રી ચક્રચુતને નમુ ॥ પ્રેમ ધરીને પ્રણામુ ॥

અનુભવુ રૂપ અનોપમ તાહારૂં રે ॥ ૧ ॥

દાલ ॥ બૂધ અગોચર આપોને ॥ કીપા કરી મૂઝ તાત ॥

કહુ ચવર દુપદકુઅરીનો ॥ સીર મેહેલો હાથ ॥ ૩ ॥

માહારા શ્રી ગૂઝુચરણે વદીને ॥ બાપુ એ આક્ષાન ॥

દુપદીહુરણા કથા કહુ ॥ તાર્હા પૂર્ણા કર ભાગવાન ॥ ૪ ॥

માહારાસરથ આદ પરવ ત વેદ પાંચમો જાણ્યા ॥

જો ગાતા શુણ્ણ નરનારી ॥ પદ પાંચે નીરવાણુ ॥ ૫ ॥

(કડવુ ૧ કું)

અન્ત (રાગ પ્રભાતી) ભારથ આદપરવ કથાએ ॥ પૂરણા થઈ આખાન રે ॥ ૨૨ ॥

વેસમપાએન કહે જનમેજેએ ॥ પાંડવ વન અતીદાસ રે ॥

દુપદી સનર શામલ ॥ પોહોએ ઝંનની આસ રે ॥ ૨૩ ॥

કથાર્મથ દુપદ પાંચસે ને ઉપર પોચીતર રે ॥

સોલ રાગ કડવા ૨૩ ॥ તેત્રીસ ॥ દારણુ થી પુરાણુ રે ॥ ૨૪ ॥

ગવત ૧૬૭૩ વરખે મકર સકરાતનો દીન રે ॥

તે દાડે આરભ કરો ને ॥ આણાદ આણી પ્રેમ રે ॥ ૨૫ ॥

એક માસ માહા પૂરણા કથા થઈ ॥ ચમરા મન અવીનાસ રે ॥

શ્રીગૂરુચરણાદીપાએ કરી ॥ બૂધી આપી હુદર વાસરે ॥ ૨૬ ॥

લુધીમને આક્ષાન કરૂં એ ॥ આણી મન આનદ રે ॥

દશણા દશા વીજપહોર માહે શીખો એ પદનથ રે ॥ ૨૭ ॥

કવી નાગર રથભતીરથનીવાળી ॥ કામેગરનો દાસ રે ॥

સદા મત આપો દરી મુઝને ॥ કહે એવક ગીવદામ રે ॥

કડવા ॥ ૨૩ ॥ પદ ૫૫૫ ॥

શ્રી મહાવેદ આદ પરવની કથા સપુરણા ચવત ૧૭૮૧ ના વરખે બાદુ-
રવા માસે કૃષ્ણ પખે ચતથી ૭ શુરવારે લખીતમ નદિાર નીનાની વીસવડો
જાળને લખતમ સેવક શ્રી ॥ વીસદાસ લખુ છે લખનારને દાસ દેરી મા
જેહેવી પરન તેરેવી જાનારી છે શ્રીરામજી ચત છે શ્રી નાથજી ચત છે શ્રી

રણાછોડરાએજની ક્રીપા છે શ્રી માદાવખમીની ક્રીપા છે શ્રી નંદદેવજી શ્યામ છે શ્રી કતારનાથની ક્રીપા છે.

વિષયાદિ-૧. વિષય માટે જુઓ અં. ૭૭ ખ-વિષયાદિ ૧, પાનું ૧૩૨ મું.

૨. રાગ, ટાલ અને ઉપલાથી પદબંદ બાંધ્યો છે. કડવાં ૨૩ છે, પદ ૬૦૯ છે, જો કે લાહીયાએ ૫૭૫ ની રખ્યા નોંધી છે, પણ તેમાં તેની ભૂલ છે.

૩. જુઓ વિગત માટે અં. ૭૭ ખ વિશેષ પાનું ૧૩૨ મું. અં. ૮૪ પાનું ૧૫૯ મું. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે; વચ્ચે પાના ૫૫માનો પાછડો અરધો ભાગ ફેરો છે, અને તેમ પાના ૫૩૧ માનો પાછડો પા ભાગ અને ૫૩૨ માનો આગલો અરધો ભાગ ફેરો છે. આથી પ્રતિ તરફ છે.

અં. ૧૦૨-છ-શુકદેવઆખ્યાન-વસ્તો-(૨. મં. ૧૬૨૪)-
(લિ. મં. ૧૭૯૧)-૫. ૫૩૭-૫૪૨ (તૂટક)

આરંભ-શ્રી ગાંધેસશાએ નમઃ ॥ શ્રી સારદાએ નમઃ શ્રી સુખદેવના આખ્યાન લખીતંગ ॥

રાગ ધંતાસી ॥

ગૂણાંપતી શાંભી ગૂણા લખોદર ॥ સુણો ખર્દ નમી વલી વીધણાહર ॥

છ જ્યશવંતા શીશ બલી ॥ અપ મુખ વાંણી આપો નીરમલી ॥

ઢાલ ॥ નીરમલી વાંણી મંન જાણી ॥ ભગતભાવે થાપો ॥

સીવ તણા સુતને પૂજીએ ॥ એકમંતા રહી કરજોડ ॥

પારવતીપુત્ર તૂં રદ્યા તણી જડ મોડ ॥ ૩ ॥ (કડવું ૧ છું)

રાગ ગોડી ચૌપૈ ॥ સમરથ લેઈએ સરડો ॥ એવાં દીવ લોચન દાક્ષ ॥

સાંતીપર્વ તણી કથા કહુ શંસાર પૂરો સાક્ષાત્ ॥ ૮ ॥

વક્ષાંજી ॥ શંસાર હુ કથા કહુ ॥ ભાવ આપે ભગવતી ॥

દાસ વસ્તો દીન બોલે સાર કરો માતા સરસ્વતી ॥ ૯ ॥ કડવાં ॥ ૨ ॥

રાગ ગોડી ॥ સરસ્વતીએ તાં કીધી સાર ॥ હૈયડે હરખ ન માએ ॥

સંવત શોળ એવીસો શાર ॥ માધ સુધ ખારશ ગૂરુવાર ॥

ગૂરુવારે ગુણા ગાસૂ કવી ॥ વીપ્રપ્રસાદે વાણી હેવી ॥

તે બ્રાંમણના પુત્ર પાચ ॥ વાડવવચને ગથ બંધાએ ॥ ૨ ॥

અન્ત-રાગ રામગ્રી ॥ વાશ વાણી એચરે ॥ વીનીતા વીધન શભાર ॥

લોકવાએક એમ કહે ॥ વાંઝીઆનું છતું બાળ ॥ ૮ ॥

વક્ષાંજી ॥ પુત્ર વંતા પરીવાર શુનો ॥ નરનારી ચંતા કરે ॥

પુનઃકારણ વાશજીએ ॥ પોહો.....વરે ॥ ૧૦ ॥ કડવાં ૧૦ ॥

વિષયાદિ-૧ મહાભારતના સાતિર્વર્ણના આધારે તત્વજ્ઞાની અને નિરૂપિતપરાયણ વ્યાસ પુત્રવાસનાથી અપ્સરાને વરી, શુકદેવને ઉત્પન્ન કરે છે અને તેને જ્ઞાનસપત્ર કેવી રીતે કરે છે, એ પ્રસંગ પ્રસ્તુત આખ્યાનમાં વર્ણવેલો છે જુઓ અ ૬૨ ત, પાનુ ૮૭ સુ ૨ રાગ, ઠાલ અને વલ્લથી પાળખ બાપેલો છે, જો કે કેટલેક સ્થળે ઠાવ ને બદલે વલ્લ લખેલું છે અને ક્યાંક વલ્લ પાલુ કહવાને અંતે નથી

વિશેષ-આ આખ્યાન જુ કા દો ભાગ ૪ થામાં પાને ૨૪૭-૨૮૮ માં પ્રકટ થયું છે આ પ્રતિમા કવિનું પોતાનું નિવાસસ્થાન અને નામ સિવાયની વધુ ઓળખ આપેલી નથી, જ્યારે કેટલીક બીજી પ્રતોમાં તે જુઓ અ ૬૨ ત-પાનું ૮૭ સુ, તપા અ ૬૪ ગ-પાનું ૬૩ સુ

૨ જુ કા દો માં રચનસવત ૧૬૭૩ છે, પણ મલીનામાં ફેર છે -

“સવત સોળ ચોતીસો સાર, માગશિર શુદ્ધ દ્વાદશી શરવાર”

અતમા પાદનોંવમાં (પાનુ ૨૮૮) આ કહી સ્વ ઈચ્છાશમભાષ્યે ઠાંકી છે -

સવત સોળસે પર ત્રેપન, જોગી એકને કીલો પાવન,

માગશિર વડ તેરસ ભણુ પુરણ કીધુ શુભખ્યાન

પરંતુ પ્રસ્તુત મતિ નુકઠ હોવાથી આ કહી તેમાં દોવા ન દોવાનો નિશ્ચય થવો સમ્ય નથી

૩ મતિ જૂની તેમ જ છલ્લ છે, શુભરાત્રીલિપિએ લખેલી છે, દરેક પાનાની છેલ્લી

લીનીના ઘણા ખરા અક્ષરો કરપાઈ ગયા છે, તેમ પાનાં ખવાયલા અને વહેલા છે

અં.-૧૦૩-ક-સૌસિક્ત પર્વ-વિષ્ણુહાસ-(૨. સં.)-

(લિ. સં. ૧૭૯૭) પૃ.-૧-૧૮

આરભ-શ્રી ગણેશશાએ નમ શ્રી વારદાએ નમ શ્રી મરુભોએ નમ
અપ શ્રી માહાભારત પરખ મધે શોવતી પરખની કયા લખી છે ॥

રાગ ગોઠી ॥ રાજે કેહે સાબન શુભ મતી ॥ ઝારે ભોમ પડો મહીપતી ॥ ૧ ॥

તારે માહારથી ત્રણે જોહે ॥ રાએ સમીપે આવા તેહે ॥

જની કુખ દર્ધડા માહા ધરે ॥ રૂદન કરે જલ નદીજો ભરે ॥ ૨ ॥

કેહે દરજોપન વાએક સુજો ॥ અઘમે કરી મુને બીમે દરો ॥ ૪ ॥

તે કુખ માહે નીરવાંજી ॥ નથી જતા મહારા પ્રાણ ॥ ૫ ॥

એદેવ વાએક સ્વજો સામની ॥ દોણપુત્ર પછે બોલો વરી ॥ ૬ ॥

પુરણ વેર મન માહે ધરે ॥ જો નપાંડવી હુ પ્રવવી કરે ॥ ૭ ॥

(કંડુ ૧ કું)

અન્ત-(રાગ દેશાખ) અદાર ચોદણી દગ ઝારે ॥ મનુ એકે કાર ॥

ભોગીભાર ઉતારવા ॥ તારે ભણ કરે ત્રીપગ ॥ ૪ ॥

બરવરમાં પ્રેરીઓ ॥ એક ખડન આપૂ દાય ॥

દેરા વીજે ભેદે ગઓ ॥ તાર્કા ઉગરા જણુ યાત ॥

તે ગાદી દેવ ગાળીએ નથી ॥ દેવ કરી મંત્ર ગીતાર ॥
 રક્ષા શુભા પાળીએ ॥ મેળીએ શ્રી ગાદાદેવ ॥
 મંત્ર મંત્ર મંત્ર પરીવાર રત્ન ॥ આવી એ મહાદેવ ॥
 ને માટે મંત્ર ॥ દેવ ધર્મને ॥ પાંડવો, કરીની કેવ ॥
 ત્યે વમદેવપાદેન દેવાદે ॥ કાળુ જનમેજે મેજે ॥
 ને સાંધાની પદ્ય કથાનાં ॥ હદો રક્ષવ દેવાદે ॥ ૮ ॥
 એ સાંધાવારથકના નર મંત્રો ॥ મંત્ર મંત્ર મંત્ર મંત્ર ॥
 રક્ષવ જનમના પાળીએ કરે ॥ મંત્રમાદેવ પદાને ॥ ૯ ॥
 વેદકામાદેવ પદાને ॥ દેવ મેદેવો કાંઈ નહીં ॥
 વીરકાદાદે દેવે નવે કરીએ ॥ કાંઈકે પદ્ય પાંડવે કરી ॥ ૧૦ ॥

કર્યા ૧૫ ॥ ૫૬ ૨૬૫ ॥ મંત્રો રી કંપરજી ગણ ॥

વિષયાદિ-મહાભારતના મંત્રો પદ્યના આકારે આ પર્વ લખેલ છે. દર્શાવે
 બીજો મહાદેવ તપ્તા ૧૦, તેને સાંધવ આપણે મંત્રમાદેવ નામથી પૂજી શી
 પાંડવોનું નિવંધન દાવાની મળિયા કરી, પાંડવોની મળિયા મળેલ દેવાદે ૧૫ ૬ કરી
 કાંઈકેના પાંચ પુરોને તેના શુભા દેવા તે તેના મંત્રમાદેવ દેવે કાળુ રીધા અને
 પાંડવોને દેવાદે; તે પાળી પાંડવોનું મંત્ર રૂપે લખાઈ છે. મંત્રમાદેવ આજ્ઞાપુત્ર
 દેવાદે તેની તપ્યા કરી મંત્રમાદેવ-પાંડવ પ્રત્યે પ્રજ્ઞાત કર્યા પડેલા છે.

વિષય-૧. આ પર્વ પ્રમદ થતું નથી. તે મંત્રો આજ્ઞા મહાભારત રૂપે દેવાદે
 મંત્રપિત છે. અને આ પર્વ તેને કેવ જાણે છે, તેમ જ દેવે કરીએ મંત્રો (કાન્તિ)
 પદ્ય ગીત શી"એ વચ્ચેના છે.

૨. મંત્ર મુનિશાની વિધિ લખેલી છે. મેટા મહાદેવ છે. મહાદેવ મેટા છે.
 શરૂઆતનાં કથિતો પાનાં સંગ્રહાં છે, મેટા કથિતો રક્ષાદે મેટા છે, તેમ પાનું ૮ મું
 કથિતું છે

અં. ૧૦૩-ખ-મુસળાપર્વ-શિવદાસ-(૨. મં.)-

(સિ. મં. ૧૭૬૭)-પૃ. ૧૬-૩૨

આરંભ-શ્રી ગણેશદાસેનમઃ શ્રી શારદાએ નમઃ શ્રી ગુરુએ નમઃ અથ
 શ્રી મૂલાલપરવ તણી કથા લખી છે. સંવત ૧૭૬૭ ના માગસેર વદિ ૪ પૂષ.

રાગ નટ ॥ પ્રથમે પશુમુ ગણુપતી દેવ ॥ સુરીજન મુનીજન દેવે જેહેની શેવ ॥

લક્ષ લાભ, સુત સુધ પૂષ નાર ॥ શીદુરે શોભીત શંભુગાર ॥

ઐદંત ને ગજમૂળ શાર ॥ શદા દેવે મોહીકનો આદાર ॥

જેજી હુને સમરો મંત્ર ધરી ॥ ઇછા તેહેની પુરંધુ કરી ॥

માહારા મનમા ધ્વિજા ધણી ॥ કયા કહુ દુલ્યાદશ મધ્ય તણી
શ્રી ગુરચરણકમન મન ધરી ॥ કહુ કયા કેમ ગયા શ્રી હરી ॥

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)

શ્રી મહાભારથ માંહા વીસ્તાર ॥ શ્રી ભાગવત શકિયે શાર ॥
એ શાંભવતાં જન વધકુંદ જાએ ॥ ગાતાં પદ આપે જદુરાએ ॥
હરીગુણ કહેતાં નાવે પાગ ॥ કેમ કહી ચકુ વીસ્તાર ॥
પદ બરો હિપર પાંચાશ ॥ ગાએ શાંભવે તેને વૈધકુંદવાશ ॥
શ્રી ગુર પાવન ભુદર વાસ ॥ જે મુક્ત કયા સુણી ઓવાશ ॥
ત્વીતા કુલ નાગર મુજ જાણુ ॥ કામેસ્વર કરણા મુખ આણુ ॥ ૧૮ ॥
શાગરત્રય ત્રખાવટી વાશ ॥ વીરપુલગત જન કેહે રીવદાશ ॥ ૧૯ ॥
કંડવા દસ મધે વીસ્તાર ॥ કંડવા ૧૦ ॥

શામપુરણ ॥ ધ્વિજા શ્રી મુશળ લખુ છે યવત ૧૭૬૭ ના વરખે માગ
શેર વદિ ૭ વાર સનેહિ લખુ છે જેહેવી પ્રીત કુતી તેહવુ હિતાઈ છે ॥
લખનારને દોરા દેશો માં ॥ અક્ષર ઓ છે અદ્દા હોએ તપાશી પયજો એ
ઓપડી મેતા મનહરદાસ રાધવજીની છે પોતે હિતારી છે

વિષયાદિ-૧ શ્રીકૃષ્ણના વચન ચાલે શ્રીપ્રભાસ ક્ષેત્રમા આપસ આપસમાં
હરી કેમ સહાર પામ્યા, કેમ સનેગોમાં શ્રીકૃષ્ણ સ્વધામ સીધાર્યા, અને શુદ્ધિદ્વિરાદિ
પાંચે પળ સ્વર્ગે સીધાર્યા, એ પ્રસંગ પ્રસ્તુત પર્વમા વર્ણવેલો છે શ્રીમદ્ભાગવતના
બારમા સ્કંધના અધ્યાયને આધારે આ પર્વ લખાયું છે, જે કે પર્વનું નામ તે
શ્રીમદ્ભાગવતના આ જ નામના પર્વ ઉપરથી લીધું છે

૨ રાગ, ઠાન અને ડિશવાથી પદબદ્ધ બાવેલો છે, એકે વચ્ચે દાસ કે ઉચ્ચે લખાવા
નથી કંડવા ૧૦ છે

વિશેષ-આ પર્વ હપાયું નથી પ્રતિ પ્રાનીન છે ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે

અં. ૧૦૩-ગ-પ્રસ્થાન પર્વ-વિષયકદામ-(૨. અં. ૧૬૬૧)-
(સિ. મે. ૧૭૬૭)-પૃ. ૩૨-૪૫

આરંભ-શ્રી ગણેશચાએ નમ શ્રી શાગદાએ નમ શ્રી ગુરગોએ નમ
અત શ્રી પસ્તાન પરવની કયા લખી છે ॥

રાગ કેદારો ॥ શ્રી સદર સુવને ધાઉં ॥ ૫૦ વદીને મનસા ગગ ॥

પાવન યાગી ॥ નીરમલ વાળી પામવા રે ॥

ચૈતલસુતા જેદની માત ॥ સ્વામી કારતેગ બળીએ ભાત ॥

વીદ્યાન ભુવાન ૧જુ માંદા જે નીર ॥ ૧ ॥

દાસ ॥ ભુવાન તણ માંદા પ્રથમ પ્રજે ॥ શુદ ભુક્ત સ્વામી જેલ ॥

લક્ષ લાલ મુતજ ઊમઆતન ॥ સ્વર્ન કરે મુર તેહ ॥

શકલ શીધની તુચ્ચ દાતા ॥ કરે દાસની શાર ॥

શ્રી માહાભારતની કથા કહુ ॥ જે મુણતાં પાંમે પાર ॥ ૧૩ ॥ કડવૂ ૧ કું ॥

પ્રસ્તાન પરવની કથા કોહો ॥ જેમ પાંમ મન ઓહલાશ ॥

તારે વૈષંભપાએ ન ઓયરા ॥ મુણુ જનમેજે રાએ ॥

કહુ પરવ શક્ત દશમુ સદી ॥ જે સાંભળે અથ જાએ ॥ ૧૦ ॥ કડવૂ ૧ કું.

અન્ત-(રાગ પ્રભાતી)

વૈશંભપાએને કહે મુણુ રાએ ॥ ધરંમ રાજન શોધવાને જાએ ॥

હવે એ કથા શંપૂરણુ દવી ॥ શરંગા રોહિણી માંદાં કહેશે કવી ॥

પદ બશે ઉપર આલીશ ॥ કડવાં નવ ઉપર દશ ॥

અધા ત્રણુ રૂઆ માંદાં ધરી ॥ પ્રાકૃત બૂધ વાંણી બચરી ॥

સંવત શોલ એકાંણુશે એ ॥ શ્રાવણુ માસ ઊજલ પક્ષ હોએ ॥

એકાદશીને દીને પ્રેતીવાર ॥ તે દીને એ કીધો વીસ્તાર ॥

હુ અર્ધાન મટિ છર્જી બાલ ॥ કીપા કરે મુને શ્રીગોપાલ ॥ ૧૬ ॥

અક્ષરે દીરધ ન જાણુ જોડી ॥ કવી પણે માહારી મત થોડી ॥

આદ શક્તિનો આધાર ॥ તે હુ અરંધ પાંમે પાર ॥

તે મટિ વીરુણુ જે હોએ ॥ મૂળને કોડ મ દેશે કાએ ॥

શંકલ દવીજનો લેઈ અલાશ ॥ પછે બોલો માહારી બૂધ પ્રકાશ ॥ ૧૮ ॥

ભારતકથા લાવે ધરે મન ॥ તેના પ્રીતુ પાંમે સ્વર્ગ શર્દાના ॥

એહ કથા શાંભલશે કાએ ॥ પ્રાતીક તેહેનાં પ્રલે હોએ ॥ ૧૯ ॥

એ કીરુણુ કથા જે શેહેજે ગાએ ॥ તે નીશે વૈષંકુ જાએ ॥

શ્રીહરી તેહેને પ્રે આશ ॥ બેહુ કર જોડી કહે વીરુણુદાશ ॥ ૨૦ ॥

કડવાં ॥ ૯ ॥ શંપૂરણુ શમાપત ॥ શંવત ૧૭૮૭ ના વરખે માગશેર

વદિ ૧૦ વ. ભૂમો. લ. મેતા. મનેહરદાસ રાધવજી ગનાત દશા નાગર.

વિષયાદિ- ૧. કલિકાલનો પ્રભાવ થયેલો જાણી રાજ્યપાટ પરિક્રિતને આપી યુધિ-
ષ્ઠિરાદિ પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીએ હિમાલય તરફ પ્રયાણ કર્યાનો અને માર્ગમાં યુધિષ્ઠિર
સિવાયના અન્ય બ્રાહ્મણોનું પતન થયાનો અને યુધિષ્ઠિરે સદેહે સ્વર્ગમાં પ્રયાણ કર્યાનો
પ્રસંગ વર્ણવેલો છે.

૨. મહાભારતના ૧૭ મા મહાપ્રસ્થાનિક પર્વને આધારે આ પર્વ લખાયેલું છે.

૩. કડવાં ૯ છે. રાગ, ટાલ અને બિજાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ પર્વ મકટ થયું નથી, પ્રતિ જૂની અને ગુજરાતી લિપિએ લખાઈ છે.

અં. ૧૦૩-ઘ-સ્વર્ગારોહણી-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૭૬૭)-પૃ. ૪૫-૫૪ (તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણેશશાએ નમ શ્રી શારદાએ નમ અય શ્રી સ્વર્ગારોહણી
લખી છે ॥

રાગ અશવરી ॥ પ્રથમ વીનાએક વીનવૃ ॥ શ્રી ગુરુઆ ગણુવપતી રાએ ॥

પાએ રે લાગી પ્રેમ રહે ધરુ ॥ લખોદર દાલીદ્ર દર ॥ ॥

સ્તવન કરે શીશ નામી ॥ સ્વામી રે વીધન હરો વેગે કરી રે ॥

ચાવ ॥ સ્વામી વીધન શીએ ધર્મ હરો ॥ મન તણી પ્રૂરો હામ ॥

સુભક એક તાં પારવતીસુત ॥ તુને કરે પ્રણામ ॥

ધન ધન્ય ધાતા નદની ॥ વદની સુર વીક્ષાત ॥

મુને હીન જાણી દયા આંણી ॥ ક્રીપા કરો મુઝ માત ॥

સ્વર્ગારોહણીની કથા ॥ કહુ ધરી મન ઝોહુવાશ ॥

જેણે સાભલે સુખ પામીએ ॥ કરે જોડી કહે વીરપુદાશ ॥

વધરમપાએન રખી તણા ॥ પ્રેમસુ પ્રણમી પાએ ॥

રાએ જનમેજેએ એમ પ્રણયુપુઠે ॥ દેખડે દરખ નવ માએ ॥ ૬ ॥

મહારા મુરવજ પાંડુના સુત ॥ ધૂતાસ્તરના સુત જેહ ॥

સ્વર્ગને પામી પછે ॥ કવણુ સ્થાનક જઈ વશા તેહ ॥ ૭ ॥ (કડવુ ૧ હું)

અન્ત-(પ્રતિ વૃટક હોવાથી રીતસરનો અત નથી) રાગ દેશાળ ॥

સુત મુરારીક જિયરે વાણી એ ॥ આંણી મૌન આનં મનઅતિ ધરો રે ॥

હરખ ધણો પામ્યો જનમેજે રાયે રે ॥ સામસ્યો મહીમા ભારથ તણો રે ॥

દાસ ॥ ભારથ તણો મહીમા જનમેજે કહો નવ જાએ ॥

પછે કાએ તાંદા રહી ॥ કરતા હવે તે રાએ ॥

મન માંદા અતી ચતુરદ દવા ॥ જે સ્વામી શ્રી લુગદીશ ॥

જગન અતે અમર શરવ ॥ વદતા દવા આવીય ॥

હરખતા અહી કુલ જિપનો ॥ આરતીક મૈન ચતોક ॥

પરી પ્રૂરણ એ જગન કરાવી ॥ રાજ દવા નીરદોશ ॥

જગન દરાવા આવા હુતા ॥ માનુષાવ રખ જે હોએ ॥

દેને દાન આપી અપરમીત ॥ રાએ યનોદાશ અવ કોએ ॥

જે જગન માંડવને વીએ ॥ આવા હુતા રક્ષેવ ॥

તાંદા રચકા પછે વીમ ચાઇ ॥ ચક્ર હીચ-(કડવુ ૭ મું અપુરું)

વિષયાદિ-૧ અદાભારતના સ્વર્ગારોહણ પર્વને આધારે, પાંડવો અને દ્રૌપદીની

સ્વર્ગમાં યજ્ઞની સ્થિતિ આ પર્વમાં વર્ણવી છે આમાં ગુપ્તિદ્રિના સહ ધર્મની પણ

કરોડી દર્શાવેલી છે

૨. રાગ, હાલ અને હયલાથી પદ્યોંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-૧. આ પર્વ હયાયુ નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. કડવા સાતમાની છઠી દેલીથી અધવચ પ્રતિ લૂક છે. પરંતુ જણાય છે તેમ પ્રસ્તુત પર્વનું આ છેલ્લું કડવું લૂકે.

૨. પ્રતિનાં ૫૫ માં પાનાથી તે ૨૮૭ પાનાં જતાં રહેલાં છે; અને તેમાં મહા-ભારતનાં અન્યપર્વો લખેલાં હશે, એમ આખી પોથીના વસ્તુસંગ્રહથી સમનય છે.

અં. ૧૦૩-૬-સ્ત્રીપર્વ-વિષ્ણુદાસ-(૨-સં. ૧૭૧૫)
(લિ. સં. ૧૭૬૭) પૃ. ૨૮૮ (તૂટક)

અન્ત-(આગળનાં પાનાં પડેલાં હોવાથી માત્ર અન્ત જ રહેલો છે.

રૂદન કરતા શર્વ ॥

વીલાપ કરે શંત્યવંત રાગ તથી(છ) મનથી ગર્વ ॥

આશવાશના કરતા હવા શાહશીક ધર્મક્રમાર ॥

પછે શાય શર્વ જે હતી તે કર્ણના શારોધાર ॥

પછે ગંગાગટ વીશ્રંભ કીધો કૌરવ પાંડવ જેહ

અહીં થકી પ્રૂંછુ હવી સ્ત્રીપર્વ કથા રશ એહ ॥

વેશંભપાએન બોલીઆ તુ સુણ જનમેજે રાએ ॥

સ્ત્રીસ્નાનપર્વ સર્વ ઉદાસ ॥

એકવીશ અધ્યા વીજે છે વીરતાર શબ્દો જાણુ ॥

એક મને જે શાંભળે ઉધારે શારંગપ્રાણુ ॥

રાગ ને કડવા વીશ પાવન ॥ કથા કીધી એહ ॥

પદ ખટ શત એકાંણૂ શહી પ્રૂંછુ થજી તાં તેહ ॥

શંવત શતર પંનોતરા ને માશ માગશેર ધન્ય ॥

શુકલ પદ્મે ને પંચમી ગુરુવાર પ્રૂજ પાવન ॥

એ કથા કેહે રે શાંભલે વલી પ્રચ્છું કરે જે કાચ ॥

શંદારભવ બેહલાં તરે ગ્રભવાશ નાવે શોચ ॥

વલી અનેક દુખથી નીવર તેને ઉપજે ચિત્ત ગ્નાન ॥

વૈકુઠપદ પાંમે શહી ઉધારે શ્રી ભગવાંન ॥ ૩૧

ઉથલો ॥ ઉધારે શ્રી ભગવાંન રે તે જનમમાંથી નીશરે ॥

કર બેડી વીરુદાશ કેહે તેહેને કીરણ દેવ કીપા કરે

ધતી શ્રી મહાભારત સ્ત્રીપર્વ શંપ્રાંણુ થઉ છે ॥ સંવત ૧૭૮૭ ના

માહા શુદ્ધિ ૧૧ વા. શુકરે લા. મેતા મેનેર રાધવજી

વિષયાદિ-૧ દુર્યોધનાદિ કૌરવોના મરણ પછી સ્મશાનમાં તેમની માતા ગાંધારી અને અન્ય રાણીઓએ શોક પ્રકટ કર્યાનો પ્રસંગ મહાભારતના પર્વ સ્ત્રીપર્વને આધારે વર્ણવેલો છે

૨ કડવાં ૨૦ અને પદ ૬૯૧ હોવાનું પ્રતિમા નોંધેલું છે

વિશેષ-આ પર્વ પ્રકટ થયું નથી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે પ્રસ્તુત પર્વનું માત્ર એક જ પાનું અવશેષ રહેલું છે

અં. ૧૦૩-ચ-ગાદ્યપર્વ-વિધણુદાસ-(૨. સં.)-
(લિ સં ૧૭૬૭)-પૃ ૨૮૮-૩૦૨

આરભ-શ્રીગણેશસ્વામી નમઃ શ્રી નાયજીની કીરપા છે શ્રીશારદાએ નમઃ અથશ્રી માહાભાર્થ મધે સહપરર્વની કથા છે તે લખતગ ॥

રાગ ધન્યાશી ॥ શ્રી ગણપતીને વીનવૂ ॥ પ્રણમ લાગી પાએ રે ॥

શુભ મતી મુજને આપીએ રે સ્વામીશ્રી ગુણરાએ ॥

હાલ ॥ ગુણરાએ મત આપેા મુને હુ દીન જાણી બાલ ॥

મુને કીપા કરજો ગજન(વ)દન ॥ મત આપ શુધ વીશા(લ) ॥

હંસવાહની સ્વરસતી બાઈ પૂરેા મનની આશ ॥

મુને કલાણી કરજો કીપા કર જોડી કેહે વીરણુદાસ ॥

શક્તિર્પવ તણી કથા જે અખીલ પાવન હોએ ॥

કહુ ભુધમાને વીસ્તારી ॥ શાલસજો શર્વ કોએ ॥

જનમેજે એ ઊચરે સુણુ વેશમપાએન વાત ॥

ભુધ કરતાં રણુ વીએ કેમ શક્તિ પામેા પાત ॥

સમામ કેમ રણુ માહાં હવેા તે ભુધ અપરમીત હોએ ॥

તે કથા કોહો માડી મુકુને શુભ શબ્દ પામૂ શોઅ ॥ (કડવૂ ૧૬૫)

અન્ત-રાગ દેશાખ ॥ શાત બાણે સુંદર તેનેા રથ બાનેા એવ ॥

એક બાણે થીય છેહુ રહા નીરખે દેવ ॥

તે ચરવ મરતા શલ રોન્યા રહુ રણુમા શોઅ ॥

પછે ધ્રુસુતના મારથી રણુ પાડા તે અવ કોઅ ॥

દરજેધન બરવે ચઢી નાહાશી ગએા નીરધાર ॥

પછે દ્રોણસુત, કીપા, કૂતવરમા રહા રણુ એ ચાર ॥

દુજ પૂતની સેન્યા વીએ ॥ બાહી ચરર્વ પકુ ઉજણુ ॥

ધૂનાસર એહવૂ શાલસી ॥ જોલીઓ મુખે વાણુ ॥

તુ કેહે રે ધીજે વીસ્તારી હુ હુખ પમો મન ॥

મુજ પુત્ર કંહી નાશી ગયો તે કેહે શત વચન ॥
 શંજે કેહે છે તાંહાં સ્થકી શાંચરો મારગ માહે ॥
 નીસ્વાશ મેહેલી અતી ધણો ॥ બહુ દુઃખ ધરતો તાંહે ॥
 જેહેવૂ કર તેહવૂ થજી એમ દુખ ધરતો મન ॥
 દીપા અન દ્રહ મધ જલસ્થંભી રહો દરજોધન ॥
 તારે કીપાચારજ, દ્રોણસુત ને કૂતવરમા જેહ ॥
 રથ લાવીને દ્રોહ શમીપ રહા આવી તાંહે ॥
 દરજોધનસુ પ્રેમ વાણી બચરા નીરધાર ॥
 તે ગદા પર્વ વીખે કયા તેહેનો કરીશ વીસ્તાર ॥
 વૈશંપાએન ઝોચરે રાએ જનમેજેએ અવીધાર ॥
 એ શલ પર્વ તણી કયાનો કેહો શર્વ વિસ્તાર ॥
 એક મંને જે શાંભળે આંણી મંન બલાશ ॥
 વૈકુઠપદ પામે શહી બધારે શ્રી અવીનાશ ॥ ૧૬ ॥
 બચલો ॥ બધરો શ્રી અવીનાશ સ્વાંમી આશ પૂરો મંન તણી ॥
 વીરનુદાશ કેહે તેહેને શ્રીકૃષ્ણ ॥
 કીપા કીપા કરે તાંહાં અતી ધણી ॥ ૧૭ ॥

કડવાં ૧૫ ॥ ૫૬ ૨૯૯ ॥ ઈતી શ્રી શલ પર્વ મહાભારત કથા શંપુરણ ॥
 લખતંગ મનોહર રાધવજી ગનાત નાગર દશની ઓપડી શંવત ૧૭૯૭ મહા
 શુદ્ધિ ૧૪ શામે.

વિષયાદિ-૧. શ્રીમહાભારતના શલ્ય પર્વને આધારે, રણમાં કર્ણ પાંચા પછી
 શલ્યના સેનાપતિપદે દુર્યોધનના સૈન્યે મર્યાવેલો સંગ્રામ અને અંતે શુધિષ્ઠિરને હાથે
 તેનો થયેલો પરાજય પ્રસ્તુત પર્વમાં વર્ણવેલો છે.

૨. રાગ, હાલ અને બચલાથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડવાં ૧૫ છે. ૫૬ ૨૯૯ છે.

વિશેષ-આ પર્વ છપાયું નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. પ્રતિ જણ્યું
 છે. પાનાં મધ્યે જવાતે કોરેલાં છે.

અં. ૧૦૩-છ-એકાદશસ્કંધ (ભાગવત)-રામભક્ત નારાયણ
 ભટ્ટ-(૨. સં.)-(લિ. સં. ૧૭૯૭)-પૃ. ૩૦૨-૩૩૯

આરંભ-શ્રી ગણેશ શાએ નમઃ શ્રી શારદાએ નમઃ શ્રી ગરુડાએ નમઃ
 શ્રી કૃષ્ણાંચરીત્ર એકાદશ કંધની કથા અહાંન ઓધવ કૃષ્ણાનો સંવાદ લખો છે ॥
 રાગ દેવારો ॥ પ્રથમે રે પ્રણમુ શી શુરદેવજી ॥ સ્વસ્તશ્રીની કરે શેવજી ॥
 અરવમેવ મુજૂ પદ શ્રી શુર તણાજી ॥

ગર રવરૂપે ગુણવતી ॥ આદે કંઠ તેહેની સુતીજી ॥
 ઈંધુ છલિ હરી જસ વીસ્તારવ્યા ॥ શ્રી વામ દેવી પ્રભુમુજી ॥
 દેઆ કરો હરી ગુણુ રતવૂજી ॥ એકાદશમ સ્કંધની કથા કહુ રે ॥
 શ્રી પરીક્ષતનો રાવાહ કથા કહુ છલિ આહ અનાદે ॥
 શ્રી ભગવનિ ઓધવને કરી રે ॥

વલણુ ॥ ઓધવને બિદ(પ)વેશે કરીને પ્રાણી માત્રને હેત ॥
 પાર નવ જાણુ હરી પ્રાકમનો કંઈ એક કહુ શરૂપ ॥
 પ્રભુજીના નાભ સ્થકી ॥ એક અખૂજ વીરવ રૂપ જેહેનુ નામ ॥
 તે મધે બ્રહ્માની જાતપત ॥ બ્રહ્મા નવ દેએ ધામ ॥ કંઠવા ૧ ॥

અન્ત—રાગ ધન્યાશી ॥ પરીક્ષત મુછે સ્વામીજી ॥ પ્રભુજી એ સુ ઠર રે ॥
 કેમ છોડો લીલાવત દેહ ॥ અગુણુ રૂપ કેમ વર રે ॥
 સુકજી કેહે સુણો રાએ ॥ ત્યારે સુર બ્રહ્માદીક આવીઆ રે ॥
 જોવા પ્રભુનુ પ્રઆણુ ॥ દેવતાએ રએ વધાવીઆ રે ॥
 ઈંદ્રાદીક શહુ દેવતા ॥ જે જે વાણી ઓયરે રે ॥
 મુની જન્મ દેહે અભીપેક ॥ નારદજી કીરતન કરે રે ॥
 પુરવ ગધર્વ જેહ ॥ શીષ વીધ્યાધર આવીઆ રે ॥
 કીનર રાક્ષસ જક્ષ ॥ બહીજન પ્રભુને સ્તવે રે ॥
 કીરણુજીના રે દરશુ કો જ શહુ કો દેવ પધારીઆ રે ॥
 અસ્વ સ્થવ મુલ કેરે ॥ શેખ નાગ તાહા આવીઆ રે ॥
 ડમરત કરો નમસ્કાર ॥ શુણુ ગોવદના ઓયરા રે ॥
 વરતો હવે જે જે કાર ॥ પ્રૂષ્પવીરડી દેવતા કરે રે ॥
 વસતા શ્રી ભુગદીશ ॥ ધન બ્રહ્માને નીરખતાં રે ॥
 મેવાં કમલસોચન ॥ મનુશબાવને મુક્તા રે ॥
 જેહેવો વીઝ તણો જાતકાર ॥ દેવતાએ એમ પેખજી રે ॥
 હરી પામ્યા અતરધાન્ય ॥ બ્રહ્માદીકે એમ દેખજી રે ॥
 કરે વારોવાર નમસ્કાર ॥ કરે ચંપુસ્ટ જોડી રહા રે ॥
 આ(ગા)તા હરીગુણુગ્રામ ॥ આપ આપણે સ્થાનેકે ગઆ રે ॥
 દુહબી વાળં રે આકાશ ॥ અતરીખ તાહા જે જે કરે રે
 ધન ધન એહ અવતાર ॥ હરીજન એહવૂ ઓયરે રે ॥
 શ્રી એકાદશસ્કંધ અધ્યા એકત્રીશ પુરણુ થયા રે ॥
 કીરણુજી લીલાવત આનદે વેધકુહ પરવરા રે ॥
 નામનો એહ આપો આદાર ॥ પુન્યનો પાર નવ લહુ રે ॥

એ પદ સુક્ષ દાતાર ॥ કવી કહે અદકુ સુ કહુ રે ॥
 કથા અમ્રીતરશ પાંન ॥ અધ્યાએ જે જન કહે રે ॥
 તે પામે બ્રહ્મ શાક્ષાત ॥ ભવશાગર શેરેજે તરે રે ॥
 સ્વાંન કીટનુ ભક્ષણુ એહેવૂ દેહ જે જાણુશે રે ॥
 તે છૂટે ભવસંશાર ॥ ત્રભવાશ આવે નહી રે ॥
 ત્રુટે બંધન કર્મ ॥ હરીસેવા જેણે બહી રે ॥ -
 ભટ નારાંએણુ પેકુંઠ ॥ કથા કહી રે ॥

રશકેળવીઓ ॥ મેળવીઓ ॥ પદ બંધ રામભગત ગાઉ ઉદાશ રે ॥
 શ્રીગુરુચરણુ પશાઅ ॥ એ કથા અક્ષાંન યુરણુ કરે રે ॥
 રામ ભગત ગુણુ ગાએ તનમન હરીચરણુ ધરે રે ॥ (કડવું ૧૯ મું)

શ્રીમદ્ભાગવંત એકાદશમ સકંધની કથા શંપુરંણુ થઈ છે ॥ શુભ ભવંતુ ॥
 કલાંણુમસ્તુ શંવંત ૧૭૯૭ ના વરખે આખાડ શુદ્ધિ પરવેઉ લખુ છે ॥ લખતંગ
 મેતા મનહર રાગવળુએ બિતાડે છે.

વિષયાદિ-૧. કૃષ્ણે ઉદ્ધવને ભક્તિનો ઉપદેશ કર્યાનો પ્રસંગ શ્રીમદ્ભાગવતના
 એકાદશમ સ્કંધને આધારે આમાં વર્ણવેલો છે.

૨. રાગ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડવાં ૧૯ છે.

વિશેષ-૧ પ્રસ્તુત સ્કંધ પ્રકટ થયો નથી. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.
 આખી પ્રતિમાં પ્રસ્તુત એકાદશ સ્કંધ સિવાય મહાભારતનાં પર્વો લખેલાં છે.

અં. ૧૦૪-ઉદ્યોગ પર્વ-ભાઉ- (૨. સં)-(લિ. સં ૧૮૨૧)-

પૃ. ૧-૨૦૩

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ; શ્રી સરસ્વરસ્તીએ નમઃ શ્રી યૂએ નમઃ;
 શ્રી વીસ્વનાથની કૃપા ॥ અથ આક્ષ્યાંન શ્રી મહાભારત ઉધ્યોગ પ્રવ લક્ષીતે. ॥
 દ્વહ ॥ પ્રથમે ગણપતી વ્રણુ કરે જૌ પ્રણામ ॥

માગૂ અવીચલ વાંણુ ॥ મન બિતકળ્પ છિ ધણી ॥

શ્રી શીવજી મૂખ ધરજે પ્રાણુ ॥ ૧ ॥

તૂ સ્વાંમી શમરથ છિ અનેક વાંછત કૃણ દાતાર ॥

નામે નવનીધ પાંમીએ અને સુધ બૂધનુ દાતાર ॥ ૨ ॥

મૂખકવાહન તાંહાં રહે અને ગજમૂખવહન વીસાસ ॥

વસ્ત્ર બીરોદક પેરણુ ॥ કંઠે શેષત્ર માસ. ॥ ૩ ॥

શામલ સ્વામી વીનતી કહૂ છીં કરી પ્રણામ ॥

વરદૈ કરુ પાડય તણી તે પૂરણુ કરજો સ્વામ ॥ ૪ ॥

આપે અનત ભટ તે બ્રાહ્મણ ગાહી ॥ તીણે ધણી કથા પ્રીછતી કહી ॥
તો મેં જાણ્યા અક્ષર સુદી ॥ દયા કરીને આપી ભુદ્ધ ॥ ૧૧ ॥
માંદાભારથ કુત વેક બારા ॥ ઊઘોગ પ્રર્થ વાચૂ આહોલાશ ॥
તે કહે વને ઈચ્છા ધર ॥ પ્રણામ ચકવ ચબાને કહુ ॥ ૧૨ ॥

અન્ત-એક કથા કલસ હેવુ જાણી ॥ લપયુ શ્રી ભારથ પુરાણ ॥
અડસટ તીરથ ઠીપે સ્નાન ॥ ગ્રહણ કાલ આપે માદા દાણુ ॥ ૧૧ ॥
કવપ કાદી કાસીમા રહે ॥ તે કલ વાચે ગાએ કહે ॥
પ્રેમ ધરી ધરી શામલશે નારી ॥ ભયો પુત્ર પામે નીરધાર ॥ ૧૨ ॥
પાતીક સામ્યા હોએ જેહ ॥ ગાતા સુચતા જાએ તેહ ॥
એકમનાં રાષો વીસ્વાસ ॥ કવી કથા એહે ભાઉ દાસ ॥ ૧૩ ॥
એક કથા સામલસે જેહ ॥ અંતે વેકુઠ પામે તેહ ॥
આગલ સામલવા ધજા ધરી ॥ દ્રોણ પર્વને આર કરી ॥ ૧૪ ॥
તેહેમા છે સદુ વીસ્તાર ॥ પુન્ય અર્થ ને ધર્મ વીચાર ॥
તેથી ભારથ પુરણુ ધસે ॥ સુણે પુરુષોત્તમ પદ પામસે ॥ ૧૭૬૫ ॥

૬તીશ્રી ઉધ્યોગ પર્વ સપુરુષ સમાપત ॥ ૨૧૦૬ ॥ ચાંચ પુસ્તક દ્વારા લાદશ
સ્વીત મયા ॥ યદી મુખમુર્ધ વા મમ દોષો ન દીરતે ॥

૬તી શ્રી માહાભારથે ઉધ્યોગ પર્વ વૈદ્ય પાંડવની લખી છે જેહેની પ્રત
તેહેવુ લખુ છે લખનારને દોષ મો દેમો ॥ શી ૧૮૨૧ આવણુ સુદ ૧૨ શામે
દીવસ પોહોર ચઢતે ચપુરણુ મજ છે

વિષયાદિ-૧ વિશદ રાજને લાગે વર્ષ એકને ગ્રહ નિવાસ પ્રકટ થયા પછી,
પાંડવોએ દુર્યોધન સાથે પોતાનો રાજ્યભાગ મેળવવાના સંદેશા શ્રીકૃષ્ણ દ્વારા ચલાવ્યા
અને તેમાં ન કાવતાં સુદની તૈયારી કરી-એ પ્રસંગ પ્રસ્તુત પર્વમાં વર્ણવેલો છે

૨ દુર્યા અને યોધાણથી પદબધ બળિસે છે કુલ કી ૧૭૬૫ છે

વિશેષ-મા કા. નિ અકમા આ ધવિનું આખ્યાન પાડવ વિટિને નામે પ્રકટ
થયવું છે પણ તે રાજ, ટાળ અને કડવાથી બળિતુ છે, તેને લલોગ પર્વનું નામ કવિએ
આપેલું નથી તેમાં અને કવિની યોગજ્ઞ આદિ તેમ અવશ્યનાનો કાળ પણ આપેલો છે
તેથી સમભય છે તેમ પ્રસ્તુત આખ્યાન કાં તો બાકનું નહીં દોષ, અગર તેણે આ
લલોગ પર્વ રચ્યા પછી પાડવ વિદિ કૃત્રીથી નવેસર નવા બધારણથી બાધી પણ દોષ

૨ પ્રતિગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે એ કે વચ્ચે ૧૦૮-૧૧૧ એ પાના બાલમેધ
લિપિએ લખેલાં છે અને પાનાં ૧૧૨-૨૦૨ એક ત્રીજા ૪૮૬૫૨૨ લખાયેલાં છે

અં. ૧૦૫-ક-હંસાવલી-શામળભટ-પૃ. ૧૧-૨૩ ૯ (તૂક)

આરંભ-(પહેલા ૧૦ પાનાં પડેલાં હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

જહલકે મોહોર પતાકા શાર ॥ મણીપુરશ રખુ દીશે નીરધાર ॥
 સુંદર શરોવર ભરીઆ નીર ॥ તાહા જમ જલ પીધુ નીર ॥
 વળી જલ પાઉ ગોડલા ॥ નવાંણુ કરા પાસતા ॥
 સુદર નાર ભરે છે નીર ॥ કુવર ઉભા બેહુ શરોવર તીર ॥
 પ્રેમદાને પુછે શુ જાણુ ॥ રાય નગરનું શુ છે નામ ॥
 શામા કેહે તુ સાલલ રે રાએ ॥ કનકપુર એ નગર કહેવાએ
 કરનાકેત રાજનું નામ ॥ રતના નાગર એનો પરધાન ॥
 જોઇ નગરને સુખીયા થાએ ॥ કુવર બેહુ આવા નગરજ માંહે ॥
 સાજ પડી શુરજ આઠમો ॥ ધડી ચાર નગરમાં હા ભયે ॥

અન્ત-ચોપાઇ શલા મધે બેઠો રાજન ॥ લોક તણા તાહા હરખા મન ॥
 દેશ દેશથી આવે વાત ॥ જશ બોલે ચારણુ ને ભાટ ॥
 કવી જન તાંહાં કરી વીખાણુ ॥ રાજકુવર બનો ચતુરસુખણુ ॥
 શલા મધે આવે જોગંદ ॥ જેવો શોભીએ પોતે ઈંદ્ર ॥
 ધણા રાએ શલામા આવે શહી ॥ દેશ દેશ વારતા વીસ્તારી ॥
 કેહે કવીતા જાએ નહી કહુ ॥ શરવે આનંદે સુખીજી થજી ॥

દોહરો ॥ પ્રેમે બેઠી આશને ॥ શરણે સરખી જોડ ॥

શામલભટે શાયુ કહુ ॥ જે જે શી રંણુછોડ ॥

ચોપાઇ ॥ શામલ ભટ તાહા વરણવે ॥ હંશાવલી આક્ષાંન ॥

ગાએ શીએ ને સાલલે ॥ તેહને ગંગાઅસ્નાન ॥

શતવાદી જે હંશાવલી, ગાએ શુણે મહીમાએ ॥

વીજોગ ભાગે તેહ તણો, આશા પુરંણુ થાએ ॥

ચોપાઇ ॥ ચાર ખંડની શુદ્ધ, જીજવી ॥ ચારે ખંડી શમાતે હવી ॥

સંપુરણુ લખુ છે. છતી ખંડ ચારની કથા સંપુરંણુ ॥

તરવાડી મેવાડા બ્રામણ અંતક પાઠક. લખમીરામ હરગોવિન ચોપડી
 હંશાવલીની છે જે કોઈ વાચવા લેઈ જાએ ને-ઓલવે તેને માથે જેતા મઉ
 બ્રામણ ગાએ અસ્તી હસા છે ॥ શુભં ભવતુ સંવત ૧૮૮૫ ના પોશ વદ ૮
 વાર શુધે લખી છે.

વિષયાદિ-૧. અપર માતાની ભંભિરણીથી પ્રવાસે નીકળેલા રાજકુવરે કરતા કરતા
 કનકપુરમાં આવી પહોંચે છે અને મોટા રાજકુમાર ઉત્તર-પ્રધાનપુત્રીના પ્રેમમાં પડે
 છે, પરંતુ તે ન મળવાથી કાશી જઈ આવત મુઝવે છે; પછી એક તપસ્વી યતિના

પ્રતાપે જીવતો યઈ એ કન્યા પાછી પામે છે અને પુનઃ પિતાનું સામ્યપાટ મેળવે છે-
આ પ્રસંગ પ્રસ્તુત વાર્તામાં વર્ણવેલો છે

૨ મુખ્યત્વે દોહરા અને ચોપાઈથી પદબદ્ધ બાંધેલો છે, વચ્ચે વચ્ચે કેટલેક સ્થલે
રાગબદ્ધ ધોડાંક બાગમાં કંઠલ અને વીરરસ પર્ણ છે

૩ પદસંખ્યાની નોંધનું ઠેકાણું નથી

વિશેષ-૧' આ વાર્તા પ્રકટ યઈ નથી સામળ બટની આ વાર્તા પ્રસિદ્ધ હોય
એમ જણાવતું નથી, જો કે તેણે રચેલી હોવાનું કહેવાયું છે ખરું

૨ પાટણના મધુસુદન વ્યાસે પણ હંસાવતીની વાર્તા સવત ૧૬૧૫ માં રચેલી છે તે
પણ અપ્રસિદ્ધ છે તેની પ્રતિ સે ૧૮૭૦ માં કાળાયેલી રા' રા. અબાલાન પ્રસાદીરામ
નનીની પાસે છે પણ તે સાથે આને જરાએ મળતાપણું નહિ પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ
લખેલી છે આરબના ૧૦ પાના પડેલા છે, તેથી વાર્તા તટક છે વાર્તાના આરખડ છે દરેક
ખંડને અંતે આવેલો ઉદ્દેશ છે "આર ખડની પ્રુવ જીનવી ॥-ખડાની રામાસ હવી"

અં. ૧૦૫-ખ-ગણપતિ વરદાન (પદ)

-પૃ ૧-૨

નમો ગણપતી ગણપતી નમો નમો ૨ ॥

પ્રીતી શીવ ધરંવર ॥ માતા પારવતી ॥

એ રીધ સીધ કે દાતાર નમો નમો ૨ ॥

કડી ૭ છે

અં. ૧૦૫-ગ-વાવ મજરી (પદ) કવીર

પૃ ૨

હાપ હાપે બાહાન મતેવરી બીને માર મનકુજરે કીયા ॥

અં. ૧૦૫-ઘ-ગણેશવરદાન (પદ)

પૃ -૩-૪

કૃત્ત્વ અવતાર (પદ-હિન્દી)

પૃ ૪-૬

વલ્લભ પ્રાકટમા ગ્રંથ હિન્દી પદ

પૃ ૫-૭

અં. ૧૦૬-ક-પ્રાહ્મણના પુત્રની વાર્તા-સામળ-પૃ.-૭-(તૂટક)

આરંભ-(પહેલા બે પાના પંચાથી રીતસરનો આરંભ નથી)

કહે . . કહેવો દેશ કહેવું નગર ॥ કહે દે શબલાવો કાન ॥ ૨૧ ॥

કહેવો રાજા ને ॥ કેવું રીધધર ॥ કહેવો એ દ(૧)ત(૧)ર ॥ ૨૨ ॥

કેવા પારક(૧) પરમારયથી ॥ કહેવા કરા પરકામ ॥

મહીમા કાહે મહીપતી તણે ॥ કરી રહુ અ નામ ॥ ૨૩ ॥

તહેવો, જોઈ તો પગ ધર નહીતર કર પુજન ॥

બોલ શમુ ઉતાર વલી ॥ ધન આજનો દીન ॥ ૨૪ ॥

અન્ટ-ગર્ભ વીધત્ર લખીયા લેખ: ॥ વાર ન લાગી પલક જ એક: ॥
 પાછી વલી રે આવી તાંહે ॥ રાજ વીકરમ બેઠાં વંચે ॥ ૮૭ ॥
 રાજ કહે લખુ જે કરમ: ॥ મુજને તે શભલાવો મરમ: ॥
 કહે વીધત્ર નહી સુજ ગત ॥ પરથમ પુછુ શામું ચાત ॥ ૮૮ ॥
 ઉદરે ગરલ રહો જે દીશ ॥ તે દાડે લખાતું શીશ ॥
 જે લખનારો છે હોનાર ॥ તેહેનું નામ કરણી કીરતાર ॥ ૮૯ ॥
 પુરવળનમ શાચા પરતાપ ॥

વિષયાદિ-૧. ખત્રીસ પુતળીમાંની ૩૭ પુતળીએ કહેલી ક્યા. વિક્રમે ટુંકા આયુષ્ય-
 વાળા બ્રાહ્મણના પુત્રને અને અમૃતદંડીથી સજવન કીધાનો પ્રસંગ વર્ણવેલો છે.

૨. ચોપાઈ, દોહરાથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-આ વાર્તા રા. અંબાલાલ યુ. નનીએ સંશોધેલી સિંહાસનખત્રીશીના ભાગ
 ૧ લામાં પહેલી વાર્તા તરીકે પ્રકટ થઈ છે. ગુજરાતી લિપિએ લખી છે. પ્રતિ ભે કે
 કમળ ઉપરથી જુની જણાય છે. પણ પ્રાચીન નથી. તે લગભગ ખવાયેલી છે.

અં. ૧૦૬-ખ-રામકથા-લવાન-પૃ.

આરંભ-શ્રી ગણેશશાએ નમા: ॥ શ્રી શારદાએ નમા: ॥ શ્રી ગરુડાએ
 નમા: ॥ આખશાંત રામકથા લખી છે: ॥ રાગ ગરબીનો લખ્યો છે: ॥
 રૂડી રામકથા સુખદેવને પુછે રે પ્રીખત રાએ: ॥
 ત્રણ ભોવનમાં શુણતાં શબ્દનાં પ્રાણીત પ્રણે થાએ: ॥ ૮૬ ૧ ॥ ॥
 શુકદેવજી વાણી ઓચરે: ॥ પરીખત રાજ શરવણે ધરે: ॥
 શબ્દ દેવતા પુરુષની વ્રશટી કરે: ॥ ૩: ॥ ૨ ॥ ॥
 રાજ દશરથે તેડાવા છે રે રૂશી: ॥ રામને રાજે બેશવાની વાત પુછી: ॥
 અન્નેધામાં શરવે થયાં છે ખુસી: ॥ રૂડી ૩ ॥ ॥ (૫૬ ૧ હું)

અન્ટ-રઘુવરનં(દન)ની કીરતી ગારો: ॥ તેનો જનમારો શક્ત થારો: ॥
 વીમાને બેશીને વધકુક જે (જશે): ॥ આનંદ લયો રામ છતા ને
 રાવણ હારો: ॥ ૧૨ ॥

રામકથા પુરાંપુરણ યઈ: ॥ બુધપરમાણે શંભેપે કહી: ॥

શાત પદ ને તારી ચોપાઈ યઈ: ॥ આનંદ: ॥ ૧૩ ॥

કહે ભવાંન લાલાને લેહે લાગી: ॥ પદ બાંધાં છે ચરણે લાગી: ॥

ગારો તેને જમની બેએ લાગી: ॥ આનંદ: ॥ ૧૪ ॥

અપુરંણ ॥ રામ લખમણ બ્રત શત્રુગંણ: ॥ શતીઆ શતી સીતા: ॥
 નામ લેતાં રખે ખીતાં પ્રાણી રખે મૈથુયોં ખીતાં: ॥

વિષયાદિ-૧ આ કથામાં રામચંદ્રના રાખ્યાબિયેકની તૈયારીઓના આરંભથી તે તેમના વનનિવાસ, અને રાવણના પરાજય પછી પુનઃ રાખ્યાપ્રાપ્તિ પર્યંતનો મસંગ વર્ણવેલો છે.

૨ ગરખીઓથી પહંબ બાવેલો છે પદ (ગરખી) ૭ છે અને કડી ૨૩ છે.

વિરોધ-આ કથા મઠ યયરી જણાયા નથી મતિ જૂની નથી, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે.

અ. ૧૦૬-ગ-અખોલા-થોભણુ-પૃ. ૧ (તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણેશશાએ નમા ॥ અરથ અખોલા લખે છે ॥

પાધરી વાટે ચાલ પાતલીઆ શીદને આડો યાએ છે

પર નારીનો પાલવડો તે ધોલે દાડે શીદ શાહે છે ॥

વેણુ વગાડી મોય માદી(ડી) વાત કરી શીધ શાહે છે ॥

થોભેણુના શામી શુણુ ગોપીશુ ગોરસ લુતી ખાએ છે ॥ ૧ ॥

પ્રુણે ખેશીને શું ચમજવુ જગડો કરવો જારે ॥

થોભેણુના શામી શુણુ ગોપીશુ દાણુ લેવુ છે મારે ॥

દાંણુના દોઢા આપશે રોઢા રીત કરી શું ખટકે ॥

નાથજી નવી લોખરી બાવા કડી ખતણુ જડશે ॥

જતન કરીને બાધજે છેડે જોજે છુદી પડશે ॥

થોભેણુના શામી શાયુ ફેહેતાં તમને રીસ ચડશે ॥ ૨ ॥

રીસ ચડે તો રચનાં બોલીએ તે કાન આગલ વીનવુ ॥

પ્રુખડે મીઠાં વેણુ બોલીને કાન મનાવે કડવુ ॥

થોડે ગજે થોડ બાધીને શામ શાયુ શુ વડવુ ॥

થોભેણુના શામી શુણુ ગોપીશુ જોર જોરાવડી પડવુ ॥ ૩ ॥

વડવુ જગડવુ વાતમાં ગાટમાં એમ શું કાન કાપડી ॥

કાઈ મલશે માર્યાની નાર અંગ જીડાવશે આપડી ॥

બાપડી રે તાર બત શુ આવડુ ॥ કાન હાએરની ખેટી ॥

રવીરાશીના અજવાલામાં

વિષયાદિ-દાણુ લેવા શ્રીકૃષ્ણે ગોપીઓને સતવેલી, એ મસંગ ઉપાલબ રૂપે વર્ણવેલો છે. પહંબ કડીયાવાડી ચોપાઈના માપે બધાયેલો છે. અર્થાં તે મત્ર ચાર જ અખોલા દવારેલો છે.

વિરોધ-આવી ઘટ્ટીનો ઉપાલબવાળો પહંબ કડીયાવાડમાં પ્રચલિત છે આ અખોલા મઠ યયા નથી.

અં. ૧૦૬-૬-મીરાંતું ચરિત-દયારામ-પૃ.-૧-૪-(તૂટક)

વિશેષ-આ ચરિત દયારામ કાવ્યસંગ્રહમાં પ્રકટ થયેલું છે. કહી માત્ર કર જ ઉતારેલી છે. કંઈ નવીન નથી.

અં. ૧૦૬-૭-કાલીકાનો ગરબો-સામળ ભટ્ટ-પૃ. ૧-૪

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમાઃ ॥ શ્રી શારદાય નમઃ ॥ શ્રી ગરબોયે નમાઃ ॥ શ્રી અંબાજી શંત છેઃ ॥ ગરબો કાલીકાનો લખો છેઃ ॥ ગરબો કાલીકાની બિતપતીનો લખો છેઃ ॥

પુલુ ગણપતીના પાએઃ પુલુ અંબીકાની પાવડી રેઃ ॥

શેતું શલર્ખનપુરી રાએઃ ॥ મઆ કરો મુજ માવડી રેઃ ॥

ચતુર દેશ આંપાનેર વશે કહનાનીધ કાલીકા રેઃ ॥

કરે તુ (ત)રણાનો મેર એવી બહુ ગુણી બાલીકા રેઃ ॥

અંત-ચયો શુરનો શરદાર નરપતીને તે તો નડો રેઃ ॥

સામદ શોલે હજાર પ્રથવી પાડી પોતે પડો રેઃ ॥

સામદ શોલે હજાર મારી નાંખી મીટ માવડી રેઃ ॥

... ..

સામલભટ્ટ સીંગોડ પીતા પરશોતંભજી તણા રેઃ ॥

ગાએ ગરબો કરજોડ જશ મહીમા વાધે ગંભીર રેઃ ॥

ગાએ સીખે નરનાર કીરપા કાલીકાની છે ગણી રેઃ ॥

સામલ કહે વારોવાર જે જે બોલો તીપુરાં તંણી રેઃ ॥

શપુરંણા લખો છેઃ ॥ લખનારને દોશ નહી વરધ બોટ બોએ તે શંભોલીને વાચજોઃ એમાં લખનારને દોશ નહીઃ ॥ શાબી પરત પરમાને લખુ છેઃ ॥

વિષયાદિ-આંપાનેરના છેલ્લા રાત્ર પતાર્થ રાવણની પડતી તેના દુષ્ટ નીતિભર્યા વર્તનથી કેવી રીતે યદ્ય, એ પ્રસંગ-આમાં વર્ણવેલો છે.

વિશેષ-૧. આ ગરબો અમદાવાદવાળા સ્વ. બાલાજી ભગવાનજીએ સંગ્રહી પ્રકટ કરેલા 'અંબિકેન્દુશેખરકાવ્ય' આવૃત્તિ પહેલીમાં પાને ૧૫૩ મે 'પતાર્થ રાવણનો ગરબો' એ નામે પ્રકટ થયેલો છે. લોકોમાં અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓમાં તો તે બહુ જ પ્રચલિત અને માનીતો છે.

૨. સામળ ભટ્ટ બહુચંદાણની ઉત્પત્તિનો ગરબો પણ લખેલો છે. આથી જાણાય છે કે સામળ ભટ્ટ દેવીનાં સ્તવનો માટે પણ પ્રખ્યાત અને લોકમાન્ય નવિ હતા.

અં. '૧૦૬-ચ-કલ્લુગનો ગરબો-વલ્લભ ધોળા' ભટ્ટ-
(૨. સં.)-(લિ. સં. ')-પૃ. ૧-૫-(તૂટક)

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમા શ્રી ચારદાય નમા શ્રી ગરબોએ નમા અથ
ગરબો કલ્લુગનો લખો છે ॥ શ્રી બિચરાજ સંત છે —

પરમેશવરીને પાએ નમુ ઓ બહુચરી કહુ કલીલુગના કરમ ॥

અકલ નથી કાલ એવડી હો બહુચરી કહુ રાગનાએ રાખલો શ(ર)મ ॥

વિષયાદિ-આમા કલિનુગથી દુનીયામા વ્યાપેલા અંધર્મ અને અનીતિના કામે
વીરસના લજ્જતા લદ્દગારોથી અને અવરની ચીસાથી લાગણીથી વર્ણવેલા છે

વિશેષ-આ ગરબો ઉડી લાગણીથી લરપૂર છે, સ્વ ભાલાલ ભગવાનજીએ સંમતી
પ્રસિદ્ધ કરેલા 'અભિકેન્દુરોપકાવ્ય'ની, પહેલી આશુતિમા પાને ૧૨૩-૧૨૬ મે પ્રકટ
થેલા છે, પ્રતિ નથી છે, જો કે કામજા બૂના છે

અં. ૧૦૬-છ-પદો-કૃષ્ણચરિત-(કવિનું નામ નથી) ૮ લીટી-પૃ.

શ્રીજીને વિનતિ અતુર્ભુજદાસ

શ્રીગોવર્ધનવાસી સાગ રે લાલા ॥ તુમ વીણ રલો નવ જામ હો ॥

ધીજ ગજ લડતા લાડી લેજો-

વિશેષ-અર્ધ હિન્દી-ગુજરાતી, આ વિનતિ ગુજરાતમાં સ્ત્રીઓને લખી જ પ્રિય છે

કાફી બે-ધીરાની પદ-નરસિંહ મેહેતો ૧, પરબાતીયા બે નરસિંહ મેહેતો,
કલો (અધુરા) કલો કર સતગુરો સગ (પ્રકટ થયેલો છે) પાનું ૧ છે

રામસ્તુતિ-રઘુનદન કૃત-પૃ. ૨.

દિંદી પદો-ગુર્જર, પુસ્તોતમ,

રામલ્લા સ્તોત્ર સંસ્કૃત-પ્રકટ થયેલું છે

અ. ૧૦૭-ક-જાલધરનુ આખ્યાન-શિવદાસ-

(લિ. સં. ૧૮૩૮)-પૃ ૧-૪૬

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમ ॥ શ્રી ગુરુએ નમ ॥ શ્રી રામજીની કીપા
છે ॥ અથ આદર્શન જાલધરનુ લખું છે ॥

રાગ ગોડી ॥ પ્રથમે પ્રણય આદ અર્તન ॥ કીપા કરે થીકમલાકય ॥

જય આપો ગુણપતી ગુણ રાએ ॥ પ્રેમ ધરી તુજને લાગુ પાએ ॥૧॥

પ્રથમ આરભ કરતાં કામ ॥ ગણપત તારૂ લીને નામ ॥

શુભ આરંભે તુને સમરે ભંડા ॥ કોજ સકમ શીખ પામે તારા ॥૨॥

શ્રી ગૂરુચરણ કમલ મન ધરી ॥ કથા કહુ જશ આપો હરી ॥
 એ કથા ભવશાગર નાવ ॥ શાંભલજે ચીત આણી ભાવ ॥
 નરકાશુર કેરૂ આક્ષાંન ॥ જે રંણ મારો શ્રી ભગવાંન ॥
 માહાભારથ પરમ રથાલ ॥ તે માંહાં શ્રી હરીવંશ વીધાલ ॥
 માંહાં અનંત ગુણ ગોવંદજી તણા ॥ બીજાં પ્રાકંભ(મ) છે અતી ધણાં ॥

...

...

...

...

કેમ નરકાશુર મારો હરી ॥ શોભ શહેઆ કંના કેમ વરી ॥
 નરકાશુર પાપીને ઘેર ॥ શોભ શહેઆ કેમ લોપો ફેરી પેર ॥

...

...

...

...

તેહ હું કશુકથા કહુ આજ ॥ ચીત ધરી શાંભલો માહારાજ ॥
 જેએ કરવે જલધર રાએ ॥ નરકાશુર પ્રગટો કાએ ॥
 વ્રંધાં(દા) પ્રાપગતિ જલધર જેહ ॥ રૂંડુ તેજથી પ્રગટો તેહ ॥
 કથાનો કહુ ઉપાએ ॥ વૈશંપાએને કેહે શુણી રાએ ॥
 કેહે સીવદાસ આનંદે કરી ॥ કીરપા કરો મુજને શ્રીહરી ॥ ૧૬ ॥

॥ કડવાં ૧ ॥

અન્ત-રાગ પરભાતી ॥

હું પરભુચરીત ન પામું પાર ॥ કેઈ પર કહુ વીચતાર ॥
 શેખ નાગે કહા નવ જાએ ॥ તો મેં મુંઠ કેમ કેહેવાએ ॥ ૧૬ ॥
 એ નરકાશુર તણું આખાંન ॥ સંજુતાં કીપા કરે ભગવાંન ॥
 સી પદમપુરંજુ કથા છે પેહુલી ॥ પ્રંદાચરીત કહુ રસ મેહેલી ॥૧૭॥
 શ્રી કૃષ્ણે હાથે તેહેને મારી ॥ વૈકુંઠ પુર થાવો નીરધારી ॥
 એ કથા જે ધરશે કરણુ ॥ તે પદ લેશે હરીનાં ચરણુ ॥ ૧૮ ॥
 જે ર(સ)નાએ ગુણ ગાસે ॥ તે કૃષ્ણકીપાથી વૈકુંઠ જાસે ॥
 કથાસંબંધ ન જાણુ જોડી ॥ કેવ પ્રમાણે માહારી મત થોડી ॥
 કવી કુલ સુ(ક્ષુ)દ્ર ગનાતી નાગરી ॥ વાશ પ્રંખાપટી ત્રટ શાગર ॥
 માહારો શ્રીગુરૂ વાસ ભુદરસુભ જાત ॥ નીગંમ ચારધરે હાથ ॥૨૦ ॥
 એ કથા ગુરુમુખથી લીધી ॥ દીવસ ત્રંજુમાં પુરંજુ ડીધી ॥
 કેહે સીવદાસ હુ તારો બાલ ॥ સદા ભગતી આપો ગોપાલ ॥ ૨૧ ॥

કડવાં ૧૫ ॥

સંવત ૧૯૭૭ના વરષે આખાડ સુદ ૧ ॥ શોમે ॥ શીમાપત ॥ જેહેવી
 પ્રત કુતી તેહેવી બખી છે ॥ સંમત ૧૮૮૬ ના વરષે ॥ આશો સુદ ૧૫
 વાર રવીએ પુરંજુ બખી છે ॥ બખનારને દોસ મા દેસો ॥ જેહેવી પ્રત તેહેવી

લખી છે ॥ લખતગ વરાછા વાઝી(સી) પટેલ લલુ વીદ્યાન મોનભાઈએ લખુ છે ॥ સી રામજી સત્ છે ॥ એ ચોપડી વાયવા લેઈ જાએ જે બોલવે તેહેને માહાદેવ કપીલનાથ પુછે ॥

વિષયાદિ-૧ પ્રસ્તુત આખ્યાનમા શ્રીપદપુરાણના આખ્યાનનેઆધારે જલધર અને તેની સતી સ્ત્રી વૃદાના પાતિનયનો ભગ શ્રી વિષ્ણુએ કરેલો તેનું આખ્યાન વર્ણવેલું છે શ્રી વિષ્ણુએ કપટથી જલધરનો સંહાર કેવી રીતે કર્યો અને પછી તે નરકાસુર રૂપે કેમ અવતર્યા એ પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે

૨. કડવાં ૧૫ છ રાગ, અને જયવાધી પદબદ્ધ બોલેલો છે

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન પ્રકટ થયેલું નથી સવત ૧૭૩૭ની પ્રતિ ઉપરથી આ પ્રતિ ઉત્તરાયણી હોવાનું સમજાય છે, જે કે લઘીઆએ તેમ સ્પષ્ટ નથી લખ્યું, પણ માત્ર સવત આપેલો છે આ આખ્યાનની અન્ય પ્રતિમા આ જ સવત આપેલો છે પ્રતિ જૂની નથી, યુજરાતી લિપિએ લખેલી છે અને અશુદ્ધ છે

૨ પ્રસ્તુત નામાવલિના આ ૬૪ ક (અર્ણવ-પાર્ણ ૩૭ મું), અ ૭૭-ગ- (પાર્ણ ૧૩૩), અને આ ૧૦૨-અ-(પાર્ણ-૧૮૯-૨૦૦) મા આ આખ્યાન છે વધુ વિગત માટે પાના ૧૩૩ નો 'વિષયાદિ' અને વિરોધ જુઓ

૩ આ આખ્યાનની પછી એ ચેતામ(વ)જી માત્ર છ લીનીએ લખેલી છે રચનારનું નામ નથી જાણે ઉપાવેન રૂપે તે લખાયેલી છે

અ. ૧૦૭-ખ-કપોતનું આખ્યાન-કૂંદ-(૨ સ.)-

(લિ. સ. ૧૮૯૯)-પૃ. ૪૭-૬૬

આરભ-શ્રીમલેસલાએ નમા ॥ શ્રી ગુરુભોજે નમઃ ॥ શ્રીરામજી સત્ છે ॥ એ આખ્યાન કપોતનું લખુ છે ॥ પ્રથમે ॥

રાગ કેદારો ॥ પ્રથમે મણપતી ચરણ ॥ યુજસ વીર વીલન હરણ ॥

જવતર માહા મગલ જસ જેહેનો રે ॥ ૧ ॥

સીધ દેવ સરસ્વતી ધાણી ॥ દો મતી મન પાવન યાહી ॥

જેમ ગહિતમ માહાત્મામા ગોદાવરી ॥ ૨ ॥

દાસ ॥ ગોદાવરી માહાત્માનો મહીમાએ ॥ મુખ કહો નવ જાએ ॥

સુર તેનીસ સેહેજ બહાસી ॥ વેદ ચતુર મુખ માએ ॥ ૪ ॥

તેહ માહે એક અનોખમ કથા છે ॥ કપોતનું આધ્યાન ॥

તે બોલીસ વીધીપુરવક સાથે ॥ પુરૂણ તાર્હા અમરીતપાન ॥

પ્રથમ સરસ્તી જમાએ કાધી ॥ જો જન ઠોક પચાય ॥

તેહેર્મા ઈડકા અરણુ મનોહર ॥ જાહા શ્રીસજ્જનો વાસ ॥ ૫ ॥

અન્ત-(ધંનાસી)

એ આક્ષાંન કપોતનું ॥ જે દરે શ્રવણે પાંન ॥

તે અંતકાલે સ્વરગ પાંમે ॥ ચડી પુરણુ વીમાન ॥ ૧૨ ॥

ઉચ્ચે ॥ ચડી વીમાન અંમર સમાન ૨ ॥ અનુભવે મેન અભાસી ॥

સોતા વીગતા ને ઊભા એતાપ કવી પુઠકેહે વધકુકવાસી ॥૧૩॥

કડવાં ૧૦

૪તીશ્રી કપોતનુ આક્ષાંન સંમપુરંણુ શંભાંપત ॥ સવત ૧૮૯૫ ના વરંએ
અસંવન વદ ૩ ॥ ને વાર યુધે સંમપુરંણુ લખું છે ॥ જેહેવી પ્રત હુતી તેહેવું લખું
છે ॥ લખનારને દોસ મો દેસો ॥ લખતંગ વરાઝાવાસી પટેલ ॥ લલ્લુ વીદમાંન
માનલાઇએ લખુ છે ॥ સંમપુરંણુ ॥ સંમાપત ॥ સંવત ૧૮૯૫ના વરંએ અસંવન
વદ ૩ને વાર યુધે શંમપુરંણુ છે ॥

વિષયાદિ-૧. ગોદાવરીમાહાત્મ્યને આધારે આ કથા લખાયેલી છે. ગોદાવરીતટે
પંચવટીના વનમાં એક કપોત પોતાની કપોતિની અને બાલકો સાથે રહેતો હતો; તે ચરવા
ગયા ત્યારે એક પારથી તેની ગર્ભવંતી સ્ત્રીને ઉપાસી ગયા. કપોતે પાછા ફરતાં સ્ત્રીને ન
દીકાથી કહ્યાંત કીધું અને ગૌતમ ઋષિના પ્રતાપથી તેની બાળ મેળવી; પછી બારે
વરસાદની હેલીવેળા ચાંચમાં અગ્નિકણુ આણી પારથીનો તાપ તે વડે ઉરાડી અને
પોતાની સ્ત્રી પાછી મેળવી; આ પ્રસંગ પ્રસ્તુત કથામાં વર્ણવેલો છે. આમાં કંઈ રસ
ગાઠ છે, અને ગૃહસ્થાશ્રમનું માહાત્મ્ય વર્ણવેલું છે.

૨. કડવાં દસ છે. પંક્તિઓની સંખ્યા તે કે વચ્ચે વચ્ચે નોંધેલી છે, પણ ક્રમ જળવાયો
નથી. રાગ, ટાલ, વલણ અને ઊચલાથી પદબંધ બાંધેલો છે. બે ત્રણ સ્થલે વલણે ટાલનું
સ્થાન લીધું છે, કે જે પ્રકાર કેટલાંક પ્રાચીન આખ્યાનોમાં પરિચિત છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. કવિની જાળખ આમાં આપેલી નથી,
પણ તે સુરતનો છે, એમ ખીજ પ્રતિઓના આધારે જણાયતું છે. આ નામાવલિના
અં. ૬૪-૬૫ માં પાને ૬૬ મે કવિએ પોતાના 'કૃતિમણ્ડીહરણુ' માં પોતાના
નિવાસ, જ્ઞાતિ આદિની જાળખ આપેલી છે, તે જોવી તેમ પાને ૬૭ મે 'વિષયાદિ-
૨' જુઓ.

૨. આ નામાવલિના અં. ૧૦૨-૧૦૩ માં પાને ૨૦૧ મે આ આખ્યાનની ખીજ પ્રતિ
છે તે અને તેનો 'વિષયાદિ', 'વિશેષ' જુઓ.

૩ પ્રસ્તુત પ્રતિ કંઈક અર્વાચીન છે; સુજરાતી લિપિએ લખેલી છે અને ઘણી જ
અશુદ્ધ છે; પાના ૬૦ માથી પાનાનો ક્રમ લઘીઆએ નોંધેલો જણાતો નથી.

અં. ૧૦૭-પ્રકીર્ણ પદો-

નરસિંહ મેહેતો પદ (૨); આધારસનું પદ (કવિનું નામ નથી); આલ ભટ્ટ
(અર્ધ હિન્દી-સુજરાતી) પદ બે; દાણલીલાનો ગરબો (અધૂરો) પાનું ૧,
કવિનું નામ નથી. પ્રેહેદેવનું પદ ૨, વલ્લભવંદ, રણુછોડ, સીતાવિયોગનું પદ

(કવિનું નામ નથી.) 'વનચર વીરા વધામણી કાણુ દેશથી આવ્યો?' એ આદિ પદો ચાર છે

સુરજનો છદ હરિભટ્ટ-પૃ. ૩ (રાગ જલ) (ભુજંગી) 'નમો આદ આદીતને હાય જોડી, મારા કર્મના બધ તું નાખ છોડી'

દાણસમય (હિન્દી) પૃ. ૫. પ્રતિ જૂની તેમજ છૂટું છે સિ સ ૧૯૨૫ છે. કિપિ ગુજરાતી હોવા છતાં ધણા અક્ષરોનો મરોડ બાલબોધ કિપિનો છે આ આખ્યાન રાધાકૃષ્ણના પ્રસંગ સંબંધી છે

માનસમય (સર્વેયા) (હિન્દી) પૃ. ૭ પ્રતિ સંબંધી ટીકા ઉપર જુઓ. રાધાકૃષ્ણના પ્રેમપ્રસંગનું વર્ણન.

પ્રવૃત્તિ પદ સુરદાસ (બે પદ), મીરાં (બે પદ), પ્રેમાનંદ

અ. ૧૦૮-મકીર્ણ પદો

ગોવિંદદાસ પૃષ્ઠ ૩, કૃષ્ણદાસ-પૃષ્ઠ ૨, મગલદાસ (૨), (મોહન ધાળનું પદ) પૃ. ૩, રાકૈષ્ઠ્યો (૧) (રાકૈષ્ઠ્ય આચો સ્વામી), શામદાસ, નરસિંહ મેહેતા, (પૃ. ૫૬, ૮૦, નરસિંહ આચો સ્વામી)

પદો (હિન્દી) કૃષ્ણદાસ, પ્રેમાનંદ, માધો (રાગ સામેરી અને સાગી તરીકે ડુહા ઓયો મિશ્રિત)-કૃષ્ણલીલાનું વર્ણન, પ્રેમાનંદસ્વામી ગોપિકૃષ્ણનો, શૂનાર પૃષ્ઠ ચાર, શામદાસ પૃષ્ઠ બે, ગોવિંદદાસ, હીતસ્વામી, ગદાધર, કલ્યાણગિરિ માળેકવંદ, પરમાનંદ, સુરદાસ, બાહુકરણ, પીપો, મરીદાસ, વિષ્ણુદાસ (હિન્દોલો), છોમસુત, ગિરિધરલાલ, નારાયણદાસ, ગોવિંદદાસ, ચતુર્ભુજ, નંદદાસ, રામદાસ, ચતુરદાસ, ગોપાલદાસ, વિચિત્રદાસ, દાસ, જગન્નાથ કવિરાય, તોતન, ધોધી, કનીર (૬)

કૃષ્ણાકૃત સ્વિમળીવિગ્રહ પૃ. ૭૩ ૭૯

વિશેષ-૧ આમાં ધણાજણ પદો શ્રીકૃષ્ણકીર્તનના અને દિન્દોવાના છે અને સુદાસ, કૃષ્ણદાસ તથા પ્રેમાનંદના પદોનો મોટો ભાગ છે

૨ પ્રતિ છૂટું તથા જૂની છે વિષિ ગુજરાતી હોવા છતાં અક્ષરોનો મરોડ બાળ બોધ કિપિનો છે વચ્ચે વચ્ચે નાનાં નાનાં પાના સાથે સાથે ગોઠાઈને ચોપડી બાંધેલી છે

અં. ૧૦૯-૩-ખાર માસ-અખો-(સિ સં. ૧૭૪૭)-પૃ. ૧ તૂટક આરભ-(રીતસરનો આરભ નથી)

કાવે લેવે નહીં શુદ્ધ લેવું જમ્મુ બિંમ મળ ॥ ખારે. ॥ ૭ ॥

જેરૂટ પદ જોતા એહજ લાસે મુનિ ઈસ્વર એવથી આપ ગાસો ॥

શ્રી ગુરૂ સતના ચરણ સેવો સદા ઘણા અગેનીનું કર્મ બાસો ॥

જેણે માસે જલ ત્યાંહાં ત્યાંહાં હલતે ॥ અવની અંકાર નિમ મુકિ લીલા ॥
 અંગ અંગમાં આતમા પ્રકટે જે આદ અહંકારના કાઢે ખીલા ॥ બારે ૮ ॥
 આપાડ માંહે પડ્યા દેહેલે નર નીશરે ॥ દેહે અહરૂપીઉ ઉગ્ર મોટુ
 એહેમાં ગરકાવ થયા સુર નાગ નર ॥ સત્ય દીશે પણુ માંહાં ખોટુ ॥
 આઓલાં વાહાનાં બહુ અધવચ ગયા ખટદરસંત ખટપટ કરતા ॥
 આવી અચાનક હાય હરીયે અલો તેહ નર નીશચ્યા નેટ ભરતા ॥

બારે ૦ ॥ ૬ ॥

અન્ત-બારે માસ પુરણ થયા તેહને જે જંત અર્થ એહેને પ્રીછે ॥
 વપુ વીમલ આકાસવત યઈ રહ્યા સીવપદે લીન હવે હવન ઇછિ ॥
 સીએ સાંભલે જે જન અનુભવે તે નર તાં તદરૂપ થાયે ॥
 પરતક્ષ શંભ રસનાને આલખી અખા શતગુરૂ બાલક હોયે તેહેમ
 ગાયે ॥ બારે ૦ ૧૩ ॥

વિષયાદિ-બારે માસની ઋતુનાં લક્ષણું નિરૂપણુ કરી તે દ્વારા જીવને તત્ત્વ-
 જ્ઞાનનો ઉપદેશ અખાએ આ મહીના દ્વારા કરેલો છે. વિચાર ગૂઢ અને મર્મજા હોવા
 છતાં રસિક અને બોધગ્રાહી બાપામાં લખાયલા છે.

વિશેષ-૧. આ માસ અખાની કૃતિઓ સાથે સર્ગંગ પ્રકટ થયલા ભણ્યામાં નથી.
 પ્રતિ ભૂની છે. બાલબોધ લિપિએ લખાયલી હોવા છતાં ધણુ અક્ષરોનો મરોડ ગુજરાતી
 લિપિનો છે. માસ તૃક છે, માત્ર એક જ પાનું અને છ કડી છે.

૨. “કાન્તમાલા” સ્વ. કવિ મહિંશકર સ્તનજી બટ્ટની સ્મારક નિમિત્ત પ્રકટ
 થયલી ગ્રંથાવલિ(૧૬-ભૂત, ૧૯૨૪)માં પ્રાચીન કાવ્યોના સંશોધક રા. અંબાલાલ છુ.
 ભૂનીએ (૧૮૪) સંશોધીને સહિક અખાના બારે માસ ગુજરાતી પ્રીત્દીર્ગ પ્રેસની
 રૂ. નટવરલાલ ઈશ્વારામ દેસાઈની પ્રતિ ઉપરથી પ્રકટ કરેલા છે. (પાનું ૪૨૦-૪૨૨)

અં. ૧૦૯-સ્વ-યોગશત-(ર. સં.)-(લિ સં ૧૭૪૧)-પૃ. ૨-૩૬

આરંભ—શ્રિગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીગિરિધારીણે નમઃ ॥ ॥

પ્રણમ્ય ધન્વંતરિમાદિદેવં સુરાસુરૈર્વેદિતપાદપદ્યં ॥

પરોપકારાય સતાં હિતાર્યં વિરચ્યતે યોગશતાભિધાનં ॥ ૧ ॥

કૃત્સ્નસ્ય તેત્રસ્ય ગૃહિતધામ્ના ચિકિત્સિતાદ્વિપ્રકૃતસ્ય દૂરં ॥

વિદગ્ધવૈવ્યપ્રતિપૂજિતસ્ય કરિષ્યતે યોગશતસ્ય વંધઃ ॥ ૨ ॥

પરિક્ષ(સ્થ) હેત્વામયલક્ષણાનિ ચિકિત્સિતજ્ઞેન ચિકિત્સકેન ॥

નિરામવેહસ્ય હિ મેપજાનિ ભવંતિ યુક્તાન્યમૃતોપમાનિ ॥ ૩ ॥

શરીરનેત્રવળરોહણાનિ વિપાનિ ભૂતાનિ ચ વાલતંત્રં ॥

રસાયનં પંચવિધં ચ કર્મ અષ્ટાંગમાહુઃ પ્રવંદંતિ વૈયાઃ ॥ ૪ ॥

અન્ત—અથ લેપક ॥ સૈંધવ મિરિચ ચૈવ સર્પિયા કુટ્તમેવ ચ ॥

• વસ્તમૂળેણ પિથાનિ નર-તદ્વીનિવારણ ॥ ૧૨૮ ॥

શરીર ચક્ર ગોમૂત કૃષ્ણામિરિચ સૈંધવૈ ॥

અજન સ્યાત્પ્રવોધાય શરસ્તેન શિલાવૈ ॥ ૧૨૯ ॥

મણુક સારસિધુ છ વચોજન કળા સમા ॥

શ્લક્ષ્ણં પિટ્થામસ્થાન કુર્યાત્સંપ્રવોધન ॥ ૧૩૦ ॥

इति श्री क्षमिन्याम चिरिस्ता ॥ इति सन्निपात उल्लिख समाप्ता ॥ संवत् १७४७
ना वर्षे आपाद मासे कृष्णपक्षे ८ बुधे लग्ना ॥ कोठारी रणछोड काशी ॥ ए चोपडी नाहाना
काशीनी छे ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

વિષયાદિ-૧ પ્રસ્તુત ગ્રંથ વેદકોનો છે સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલો છે અને વચ્ચે
વચ્ચે ઔષધ બનાવવાની કે વાપરવાની સૂચનાને લગતી એકાદ લીંડી ગુજરાતી ભાષાની
આપી છે, તેમ ઔષધો અને વનસ્પતીનાં નામ પણ ગુજરાતી ભાષાનાં ॥

૨ શ્લોક, વાતવિકાર, જ્વરવિકાર, નેત્રવિકાર, અને મૂત્રાશયના રોગઆદિની ચિકિત્સા
અને તેના ઉપાયો, ધાતુ, અસ્ત્રો અને ચૂર્ણોની કૃતિ અને તેના નિદાન વગેરે વર્ણવેલું છે.

વિશેષ-૧ આ ગ્રંથ પ્રકટ થયો નવસામાં નથી પ્રતિ જો કે બાલબોધ લિપિએ
લખેલી છે, હતાં 'ખ' 'સ' 'હ' 'અ' આદિ અક્ષરોનો મરોડ ગુજરાતી લિપિનો છે.
શ્લોકાદિની અઠ સખ્યા બરોળર ક્રમસર નથી પ્રત્યેક બાળકના શ્લોકની સખ્યા
નિરનિરાળી છે અને પાના ૩૩માના 'કર્કસાદિચિકિત્સા'ના વિષયથી પરમે આઠ રાફ
કની અંત પર્યંત ૧૩૦ સુધી ચાલુ રાખેલો છે

૨ પાના ૩૪ અને ૩૫મા માં વર્ણાધિકારનો અપૂર્ણ વિષય લખેલો ॥ અને તેમાં
ગુપ્તે દિગ્વાદિ, શૂલ દિગ્વાદિ, ગુલમર્શાદિલ, નારાયક અને જ્વરાક્રુશ એ ચૂર્ણોના સંસ્કૃત
શ્લોકો ઉતારેલા છે

૩ પાના ૩૬મા મા 'શમખાણુ હરીતાલ-હરતાલ ખાસવાનો અને તેનો ઔષધ
તરીકે લેવાનો વિધિ ગુજરાતી ભાષામાં રચેલો છે

અં. ૧૦૬-ગા કપિલ મુનિનું આખ્યાન-રામલક્ષ્મી (૨ મં.)-
(લિ. મં. ૧૭૪૮)-પૃ. ૧-૧૬

આરંભ-ગ્રીગણેશાયે નમઃ ॥ કપીલ મુનીનું આદ્યાન ॥

રામ મન્યાસી ॥ પ્રથમિ પ્રણેયુ શ્રી ગુરુસ્વામી ॥ બેટું કરજોડી મસ્તક નામી ॥

ગણપતી શરસ્વતી ચરણે લાગુ ॥ હરી જય ખાલવા વાણી માગુ ॥

ઈમ રૂપીનું કૃત તેધન ॥ જાદા અવતરવા કપીલજી મુન્યજી ॥ ૧ ॥

વસણુ ॥ કપીલ મુનીએ અવતાર લીધો ભગવતી વાચા પાલવા ॥

લાપ જોગ મમટ કર્યો ॥ અગન્યાનના મોઢો ટાલવા ॥ ૨ ॥

મી બાગવત રૂપ તણું ॥ લક્ષણ બહીરસમાં બેઠીયે ॥

મોહો જલ જડ અગન્યાંન લક્ષણ ॥ જ્ઞાન ખડગે છેદવા ॥ ૩ ॥
ત્રતીય સ્કંધે અધ્યા તેત્રીશ નીરાપણ નીરધારીયે ॥
ચોવીશ પુઠિ નવ રહ્યા તે કપીલમુખે વીસ્તારીયે ॥ ૪ ॥

અન્ત-(રાગ દેશરો)

એણે માર્ગિ કરી અનેક જોગી ॥ પ્રલપદારથ પાંખા ॥
એહેવુ કહીને કપીલ આલ્યા ॥ માતાનાં મોહો વાંખા ॥ ૪૩ ॥
તે વાર પુકી દેવહુતીયે જોગ ધારણા કીધી ॥
શાક્ષાત પદ પાર અલ્લનિ પાંખી કપીલિ આગન્યા દીધી ॥ ૪૪ ॥
તત્ત્વ તત્ત્વમાં લઈ મેલવ્યા શરસ્વતીમાં લે પાંખી ॥
ઉદ્ધ સંધાતિ એક યધનિ ગઈ જન્મ મૃત લય વાંખી ॥ ૪૫ ॥
તે માટે એ ક્ષેત્ર સરસ્વતી ॥ પુન્ય થકે અતિ પુન્ય ॥
ત્રિલોક્યમાં વીક્ષાત મુઘ કર મુણો પરીક્ષત રાજન ॥ ૪૬ ॥
એ આક્ષાંન મુણે સંભલાવિ ॥ નરનારી જે ગાએ ॥
દેવહુતીની ગતીનિ પાંખી ॥ વીળ્લુલોક તે જાયે ॥ ૪૭ ॥
ઉચ્ચલો ॥ વીળ્લુલોક તેહેનિ નહી દુલભ જેહેનિ હરીનુ ધ્યાન ॥
રામભક્તને ચરણે રાખે લગવાન ॥ ૪૮ ॥ કડવાં ૫ ॥

૪૮૦ કપીલ મુનીનુ આક્ષાંન જ્ઞાનપ્રબોધ શંપુરણ ॥ લખતંગ કાઠારી
રણુછોડ કાશી સંવત ૧૭૪૮ના બાદ્રવા શુદ્ધ ૧૨ દીને

વિષયાદિ-૧. શ્રીમદ્ ભાગવત તૃતીય સ્કંધના આધારે આ આખ્યાન રચાયું છે. કપિલ મુનિએ પોતાની માતા દેવહુતિને તત્ત્વજ્ઞાનનો પ્રબોધ કરી સંસારમાંથી રાગનો ત્યાગ કરાવ્યો, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે.

૨. કડવાં ૫ છે. રાગ, વલણ અને ઊંચલાથી પદખંધ બાંધેલો છે. આમાં વલણ ઢાલની ગરજ સારું છે, કે જે સરણી કેટલાંક પ્રાચીન આખ્યાનોમાં જોવામાં આવે છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. આ પ્રતિ બાલભોધ લિપિએ લખેલી છે, પણ કેટલાક અક્ષરોનો મરોડ ગુજરાતી લિપિનો છે. પ્રતિ જૂની તેમ જ હાલુ છે. છેલ્લું પાનું ફટકું છે.

૨. છેલ્લા પાના ઉપર 'શ્રીરામસ્તુતિ'ની ૧૦ કડીઓ લખેલી છે, અને તે તૂટક છે. પાનું ફટકું હોવાથી ઉતારાય એવી નથી.

૩. આ કવિ સંવત ૧૭૬૦ ની આસપાસ થઈ અચલો છે, તેની ભગવદ્ગીતા, યોગવાસિષ્ઠ સાર વગેરે પ્રચલિત છે. આ નામાવલિના અં. ૫૨-અ (પાનું ૭ મું). અં. ૬ (પાનું ૧૭૭ ૭).

અં. ૩-૧૧૦-શિવપુરાણ-હરદેવ-(૨. સં. ૧૭૪૦)-
(લિ. સ ૧૭૬૮)-પૃ. ૭-૧૫૩ (તુલક)

આરભ-(પહેલા ૭ પાનાં ન હોવાથી રીતસરનો આગલ આપેલો નથી.)

ખેતા મનોરથ મદીર ચાવે ॥ ઉલટ અમ ન માએ ॥ ૭૦ ॥

શીન શબ્દનો મહીમા ધણે ॥ સાંભલે પૂન અપાર ॥

શનમાન રીધ પામે શ્રી ॥ ભવતરે દુરતર પાર ॥ ૭૧ ॥

નાહાંના વીધી સુખ ભોગવીને ॥ દાસારહ શીવપૂરે ગએ ॥

વ્યાસ વાણી સ્ફુલ્લપૂરાંણે ॥ પ્રથમ અધ્યાયે પૂરણ થયો ॥

વલણ ॥ થયો અધ્યાય પ્રથમ પૂરણ ॥ ભ્રમોતર ખડે કથા ॥

મહાદેવસુત હરદેવ કેહે ॥ શીવભગ્ની કરને શરવથા ॥

॥ કડવા ૧ ॥

અનંત-રાગ ધવલ ધનાશી ॥

થયો શવાદ શૌનકે રૂપી સુતને નીમીસારણુવ મુઆરણ ॥

તે કહેા અમે પ્રાકૃતબધે ॥ શુધ તણે અનુસારણ ॥ ૧ ॥

પાયે અધીક ખટ દશ શત શામે ॥ શવત ૧૭ ચાલીશેણ ॥

કારતેગ સુદ તેરશ શુરવારે ॥ કથા અધ્યાય આવીશણ ॥ ૨ ॥

સ્ફુલ્લ પુરાંણ ભ્રમોતર ખડે ॥ શકરમાહાવમ નીધાનણ ॥

ચદ્રશેખર આખાન વીસ્તાર ॥ પ્રાકૃત બધનણ ॥ ૩ ॥

શાન્તીશ કડવા રાગ પનરની વીવીધ ચાલ છે સારણ ॥

એક વીશ શત ઉપર પીસ્તાલીશ ॥ ૫૬ સખા વીસ્તારણ ॥ ૪ ॥

પ્રથમ કડવે રાગ રામગ્રી ॥ ગણપતી શરસ્વતી ધાનણ ॥

મન મહીમા છે પ્રથમ અધ્યાયે ॥ દાસાહર આખાનણ ॥ ૫ ॥

× × ×
એ રીતે પરીપૂરણ કીધુ ॥ ચદ્રશેખર આધાનણ ॥

પરમ મુર શીકરને શેવૂ ॥ રૂદે કમલ પરીધાનણ ॥ ૨૮ ॥

શાન્તીગ કડવા એ સંધાતે શીવકથા કહી સારણ ॥

અધીક તુન અખેર પૂરીને ॥ કવી કરએ ઉપમાણ ॥ ૨૯ ॥

ન જાણું ગતી કવીઝન કેરી ॥ પૂછી કરો વીસ્તારણ ॥

રાગ પાનધ કાઈ ન ઝાણુ ॥ શુધ છે અલપ અપારણ ॥ ૩૦ ॥

સ્વસ્થાને શીધુપૂર અમારો જન્મભુમી પરભાતણ ॥

ધરણ ગોમ ૫૬ છે અંબે ॥ શકુલ ઉઠીચ શુભરાતણ ॥ ૩૧ ॥

દેવને પોલ શોભેશ્વર ફેલીઉ તાંહાં પૂરવ ધરવાશછ ॥
 દારીદ્ર ભજન શીવકરુણા પૂરંછ ॥ કીધો એ અભાશછ ॥ ૩૪ ॥
 તાપીતીર સુરઝપુર પાવન યોગમપરા માંહાં વાશછ ॥
 શીહોરા શંખા રહુ હવડાં માલી ફેલીઆ પાશેછ ॥ ૩૫ ॥
 સુભટ ભાત શેહેદેવ જગ્નેશ્વર જગેશ્વર શુભ નાંમછ ॥
 માતાનામ શ્રીકૃષ્ણ ઝનુનીનુ ॥ એ થઈ ગોકૂલ ગાંમછ ॥ ૩૬ ॥
 અંખા કેરૂ પૂજન કરતાં ॥ શ્રી કૃષ્ણ પરએ પાંમીછ ॥
 તે નાંમે અભીધાન પીઆનું ॥ નીત શેવે શીવ સ્વાંમીછ ॥ ૩૭ ॥
 શ્રી દેવગુરને ચરણ પ્રતાપે ॥ કવી પાંખા અભીધાનછ ॥
 માહોદેવ સુત હરદેવ પ્રભુ ॥ શીવભગતી પરમ નીધાનછ ॥ ૩૮ ॥
 પરમ નીધાન શંભુ ભગતી ॥ પ્રીતી કરી તે ચીત ધરો ॥
 માહોદેવસુત હરદેવ સ્વાંમી ॥ શદાશીવને અનુસરો ॥ ૩૯ ॥
 કડવાં ૩૭ ॥

પદ ૨૧૮૮ ॥ રાગ શંપૂરંછ-શુભ ભવતુ ॥ શવતં ૧૭૬ ઠના વરખે અશ્વજી
 વદી ૧૪ વાર શોમે ॥ શમાતે ॥ શવત ૧૭૮૬ના વરખે આશો વદ ૫ વાર
 શોમે ॥ લખતંગ જગદીશદાશ વણારશીદાશ ॥ એહેવી પ્રત હુતી તેહેવી ઉતારી
 છે ॥ માટે લખનારને દોશ નહી ॥ અખેર ખરો તથા ખોટો હોએ તે સંભાલીને
 વાંચજો ॥ મે માહારી બુધ પરમાણુ ઉતાર છે ॥ શ્રી ગોપાલછ શત છે ॥
 શ્રીનાથછ શત છે ॥ શ્રી માહાલખમીની કીપા છે ॥

વિષયાદિ-ભુઓ અં. ૬૬-૭૭-(પા. ૮૯), અં. ૮૦ (પા. ૧૪૭), અને
 અં. ૮૫-૬ ના 'વિષયાદિ' અને 'વિશેષ'.

વિશેષ-પ્રત જૂતી તથા જર્ણ છે; શુભરાત્રી લિપિએ લખેલી છે; માત્ર પહેલાં
 છ પાનાં કોઠએ કાપી લીધેલાં છે તેથી પ્રસ્તુત આખ્યાન તુલક રહુ છે. કવિએ રચ્યા
 પછી ૨૮ વર્ષને અંતરે આ પ્રત ઉતરાયલી છે.

અં. ૧૧૦-ખ-રણુચક્ષ-પ્રેમાનંદ (૨ સં. ૧૭૪૧)-
 (લિ. સં. ૧૭૮૭)-પૃ. ૧૫૩-૧૯૩

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમઃ ॥ શ્રી શારદાયે નમઃ ॥ શ્રીગુરુભો નમઃ ॥
 અથ શ્રી રણુઝગ્ન શ્રીરામજીનો લખો છે.

શ્રી રાગ-શ્રી ગુરુ કમલાપતીને ॥ ચરણ લંદી કરૂં પ્રણામ ॥

સ્મરંછ કરતાં શારંગધરનું ॥ શરે શબ્દાં કામ ॥ ૧ ॥

શાંમીછ શનમુખ ભુઓ ॥ અંધી શોવક અન ॥

શંશારશામર દ્વિતર તરવા ॥ ગાઈ ગૂણુ ગોવદ ॥ ૨ ॥
 શાર કથા શ્રવણે પાન કરતા ॥ ત્રીવીધ તાપને ટાલે ॥
 શ્રી રામચંદ્ર તણા ગુણુ ગાતા ॥ પ્રાતીક પાત્ર પરઝાલે ॥ ૩ ॥
 (કકડુ ૧ હું)

અન્ત—લવ કૃષ્ણ મુકા નદીપુર માંહા ॥ વશ રાખવા શ્રીરામજી ॥
 એ રેણુ જગનની કથા સખેચે ॥ કહા હરી ગુણુઆમજી ॥
 કડવા છવીશ પદ પૂરણુ શાત શેહે ॥ બ્યાર રાગ દસ દેશીજી ॥
 કથા કવી નદાવતી માંહા ॥ હરીલીલા ઉત્તમ પ્રવીશીજી ॥
 સવત ૧૭ એતાલીશ ॥ વરખે ચર્ચત્ર સુદી દીન બીજી ॥
 રવીવારે કથા ચર્ચ પૂરણુ ॥ કાઈ રથીયા લેજો સ્વાદજી ॥
 દેશાધ મેહુતા રાકરદાશ ॥ મુજને આગના દીધીજી ॥
 રાખેચે કથા કહી કાંઈ હુતી પૂરવે તે મે વીસ્તારજી ॥
 ગુજરાત મધ્યે ગામ વડોદર ॥ પાવન પુર વીરખેત્રજી ॥
 જહાં વર્ષણુવ ઝન ઉપજે બહુ માતી વાહાલા પકજનેત્રજી ॥
 ચતુરવશ જ્ઞાતે બ્રાહ્મણની ભટ પ્રેમાનંદ નામજી ॥
 સુધ અનુસાર એ કથા જોડી શ્રી રઘુપતીના ગુણુઆમજી ॥
 ભણે શાભલે જે જન શીખે તેહેનાં ભવ દૂખ જાએજી ॥
 બ્રમહતાદીક પ્રાતીક નાહારો ॥ જમ તીરથ ફલ યાએજી ॥
 મુઠા ભવતું કલાણુ કરી ॥ ઘરવ મગલ હરીનું નામજી ॥
 ભદ્ર પ્રેમાનંદ કેહે કર જોડી ॥ રાખો ઘરણે શીખીતા સ્વામીજી ॥
 કડવાં ૨૭ ॥

પૂરણુ યાએજી શિવત સતર સતાશીના કારતેગ સુદ ૩ શુકલ પખેજી ॥
 વાર શીખે પૂરણુ યથો વીસ્તારજી જેહેવી પરત હુતી તેહેવી ઉતારી કીધી છે
 માં બખનારને મુજ નહી દએ ॥ મે માહારી સુધ પરમાણે ઉતારી છે અખેર
 ખેરા તથા બો એ તે શલાવીને વાચને શ્રીનાથજી સત છે
 વિષયાદિ—શ્રીમદ્ રામાયણના મુદ્દકાં અનુસાર લગભગ સીતાની પ્રાપ્તિ અર્થે
 રાખે રાવણ સાહેનાથજી સત નજીરમાર્ગ વર્ણન મસ્તુવ 'રણયત્ર'માં કહેલું ॥
 ૨ કડવાં ૧ ॥ શ્રી વીનકે ૨૬ કોવાર્ડ લખે છે. રાગ, ટાપ અને વલણુધી પદ
 બધ બોલેલો છે
 વિશેષ—૧ ઇનરાજ વાણુકા ભા ૩ માં તથા પ્રાચીન કા. ત્રિ અકે ૨ મા
 છપાયો છે તે પદેએજી નીરધારે છે, અને પ્રેમાનંદ જણાવે છે તેમ તેણે આની પુન
 શરતિ આ સાલ લગભગ પ્રેમાનંદના સમયની છે, ગુજરાતી લિપિએ
 લખેલી છે 'ન' વાળા આખાપ્રાપ્તો ફેર તેા નથી છેવાં જે પાનાંમાં લખાણુની આસ
 પાસ વેલો, મોટા, નજીરમાર્ગ વગેરે કાપેલા છે
 ૨ આ પ્રતિ આખ્યાન રચાયા પછી ૩૫-૩૬ વર્ષના અંતરે ઉતરાવલો છે

અં. ૧૧૦-ગ-શૃગાલ પુરી-કૂટ-(૨. સં. ૧૬૮૪)-
(લિ. સં. ૧૭૮૭)-પૃ. ૧૬૩-૨૦૫

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી શારદાય નમઃ શ્રી ગરુડાય નમઃ
શ્રી અથ શૃગાલપૂરી લખી છે ॥

રાગ ધંન્યાશી ॥

શીવકાંધી રે નગરી લંગારે કાર ॥ પ્રતુલ કમલની રે ॥ દશ ઝોઝન વીસ્તાર ॥ ૧ ॥
રતનકનક પેરે ॥ મણી ગ્રેહે ઝોત પ્રકાશ ॥ અથ નહી લેપે રે ॥ એમ વધકૂંઠ
કષ્ટાશ ॥ ૨ ॥

ઢાલ ॥ કૈલાશ સુ ઝન નીવાશ સુરમૂની ॥ વીણુધ ઝન વીથાંમ ॥
સુખે ત્રખીતી તલ ધરમ અરથશ(શુ) ॥ કાંમ મોખ અભીરામ ॥ ૩ ॥
શમ પૂરી માંહાં વીમલ થલ છે ॥ કાટી ઉપમા ઝોગ ॥
ખટદશ કલા નવ રશ નીધી ॥ શંપૂરંણુ અખેભોગ ॥ ૪ ॥
તાંહાં શ્રીવંતા શા શૃગાલ શા શેઠે ॥ કર પૂત્ર પ્રદાન ॥
તેહેને શદાશીવ શંતુષ્ટ થયા ॥ એ અનોપમ આખાંન ॥ ૫ ॥
તે કૂતોહલ કહુ વીધીપૂરવક ॥ લગીરથ મહીમાએ ॥
એ કથા અથવીધશની ॥ ત્રેતાપ દૂર પલાએ ॥ ૬ ॥
તે શૃગાલશા તવીક પૂરવ ઝનમે ॥ માહા દાતા કાણુ ॥
તે પ્રથમ પેહેલાં આપતો ॥ નીત શવાભાર શોખરંણુ ॥ ૭ ॥
(કડવું ૧૬)

અન્ત-(રાગ ધવલ ધંન્યાશ્રી)

શાહા શૃગાલ પૂરી પ્રકા સંધાતે ॥ એકા પૂરપ વેશુ ॥
શંભુએ કર અહી શાંનીધ લીધાં ॥ કીધાં આપ ॥ ૮ ॥
અદભુત ઓખવ વેદ દુદભી ॥ વરતો એઝેકાર ॥
પૂઝાનાં ફલ પરતખ પાંમા ॥ શાગતી વીશ્વ ॥
એ અનુભવરશ ગાતાં સુણતાં ॥ ફલ ॥
જીવન સુગત અમર ખુની શરખા ॥ ૧૦ ॥
શંવત ૧૬ ગુવાસીઓ ॥ આખા ॥
પ્રતીપદા શનીવાર શંખેપે ॥ પાંમી ॥
શુધમાને આખાન કરએ ॥ વરણુ ॥
શતગુરુ વૈશ્ણવ શંત કીયાએ ॥ કર ॥
કડવાં ॥ ૧૨ ॥

ધતીશ્રી સગાલ પૂરી સપૂરણ ॥ સવત ૧૭૮૭ ના વરખે મહા સુદ ૧૦
વાર શુકરે સપૂરણ ॥ કર છે ॥ જેહેવી પ્રત હુતી તેહવી ઉતારી છે માટે
લખનારને દોશ નહી ॥ માટે અખેર ખરો ખોટો હોય્ને તે સલાહીને વાંચ્યો ॥
શ્રીરામજી સત છે ॥ મીનાયજી સત છે ॥ શ્રીમહાલખમીજીની ક્રીપા છે ॥
શ્રીમાતા તાપીની ક્રીપા છે ॥ શ્રી રણછોડજી

વિષયાદિ-૧ સિવભક્ત રાગવશા રોકતુ અભ્યાગતને જમાવ્યા પછી જમવાનું અહમ
મત તોડાવવા શિવે એક દિવસે તેના એકના એક પુત્ર ચેવૈયાતુ માસ તેને જ હાથે
શિરચ્છેદ કરાવી, તેને અને તેની પત્નીના હાથે આખમાથી વિના એક પણ આંસુ સર્વે
તે ખાડીને પોતાને જમાડવાનો આગ્રહ કરી, કસોડી કીવી અને તેમા સગાલશા રોક
પાર હતયો, એ પ્રસન્ન પ્રસ્તુત આખ્યાનમા વર્ણવેલો છે

૨ કડવાં ૧૨ છે રાગ અને હાવથી પદબધ બાધેલો છે, વળણુ કે ઉપલો જણાતા નથી

વિશેષ-૧ પ્રસ્તુત આખ્યાન મકંઠ યથુ નથી સામાન્ય રીતે વિશ્લેષે અગ્રારપથી
સાધુનો વેષ લેઈ રાગાળયાની કસોડી કર્યાંતુ નખ્યામા છે, ત્યારે આ કાવ્યમા શિવે
એને તાબ્યાનુ વર્ણવ્યુ છે, એટલે મહત્વનો ફેર છે

૨ બોલભક્તે પાંચ કડવામા ચેલેયા આખ્યાનને નામે રાગાળયાનુ આખ્યાન
લખ્યુ છે, જુઓ જુ કા દો બા પ મો ૫ ૧૨૧-૧૨૫

૩ કવિ નાકરે પણ ‘‘રાગાલપુરી’’ લખ્યુ છે અને તેનો હવે પછીના અકમા
હલેખ થયો

૪ પ્રતિ સવત ૧૭૮૭ ની છે, એટલે જૂની છે, ગુજરાતી લિપિએ લખાયલી
છે પ્રસ્તુત આખ્યાન લખનારા લાટીઆએ લીટી પૂરી થતા કાનો પણ અક્ષરથી છૂટા
પાડેલો છે

૫. આ કવિ સ ૧૬૫૨ ની આસપાસ અનાવન સ્વસ્થાનતા સૂપા ગામમા થયો
જુઓ આ ૬૪-ધ ના ‘વિષયાદિ’-૨, પાનું ૬૫ સુ

અ. ૧૧૦-ધ-ચદ્રાવલામાલા-કવિ કૃદ-(૨. મ.

(લિ. સ. ૧૭૮૭)-૫. ૨૦૬-૨૧૬.

આરજ-શ્રી ગણેશજીએ નમ ॥ શ્રી શારદાએ નમ શ્રી ગુરુભોજે
નમ શ્રી નાયજી સત છે ॥ શ્રી ચદાનલા માતા આખાડાના ॥
રાગ સામેરી ॥ શ્રી વીનાએક વીસ્તરે ॥ સ્વામી સુધ સુધ કયરે ॥

વીષનરાજ વાણી વીજે ॥ વર દેગોજી (ઝ)ય વત ॥ ૧૨૦-

વરદેગોજી નીરધાર ઝથવત વીધાતા ॥ ભવદુખભાજની ભારત માતા
માવા આખાડાને ભા(ભા)મણે જાઉં ચુશુજ ચદ્રાવલા ગાઈ ॥

એ ઝુગદીય રે ॥ ૧ ॥

શાઃ જગદીશદાસ વણુરશીદાસ જાતે લાડ વીશા શ્રી રામજી શત છે ॥ શ્રી મહાદેવજી શત છે શ્રી માત તાપીની કીપા છે. શ્રી મહાલખમીજીની કીપા છે.

વિષયાદિ-૧. શ્રી યોગવાસિષ્ઠના પહેલા પ્રકરણના આધારે ૨૧ સર્ગનો સારોદ્ધાર આ આખ્યાનમાં કરેલો છે. શ્રી રામચંદ્રને વસિષ્ઠે તત્ત્વજ્ઞાનનો આપેલો બોધ આમાં વર્ણવ્યો છે.

૨. રાગ, ઠાલ, દૂડા અને ચોપાઈથી પદબંધ બાંધેલો છે. સર્ગ ૨૧ છે, પદ ૬૮૨ છે.

વિશેષ-૧. આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી; પ્રકટ કરવા યોગ્ય છે. પ્રતિ ભૂતી અને જીર્ણ છે, ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે. લલીચાએ અક્ષરનો કાનો લીટી પૂરી થતાં બીજી લીટીમાં ક્વચિત્ ક્વચિત્ લખેલો છે. ૨૨૯ મા પાના પછી પાનાના આંક લખેલા નથી.

૨. આ જ કવિની ભગવદ્ગીતા સુપ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય છે. તે સં. ૧૬૬૦ માં થયો છે. તેની ઓળખ આદિ માટે ભુજો અં. ૫૪-૬ (પા ૨૧-૨૨) ના “વિષયાદિ” તથા “વિશેષો.” વળી ભુજો ૯૭-ગ, (પા ૧૮૮) અં. ૯૦-૬ (પૃ. ૧૧૭), તેમ જ આ કવિના જ્ઞાનભક્તિના કલશરૂપ ‘એકાદશસ્કંધ’ માટે ભુજો અં. ૧૦૩-છ (પા. ૨૧૨-૪) કવિએ તેમાં પોતાની ઓળખ કંઈક આપી છે.

અં. ૧૧૦-ચ-સુદામાચરિત- (૨-સં)-

(લિ-સં. ૧૭૮૭)-પૃ.-૧૧-(૨૬૧-૨૭૨)

આરંભ-શ્રી ગણેશાશાએ નમ ॥ શ્રી શારદાએ નમ ॥ શ્રી ગરબો નમ ॥ અથ શ્રી સુદામા ચરીત લખુ છે ॥

રામ રમાપત રઘુપતી ૨(૧)ધ્રુવ ॥ કીશ્ણુ ગોપાલ ગોવર્ધનધ(ધા)રી ॥
નાદર શબ્દે શીરપર કાદર ॥ સુંદર તંન ધન શાંભ મોરારી ॥
સુરત ખુબ અબળએય સુરત ॥ આલંમકા મેહેબુબ બીહારી ॥
ઝગમગ ઝગે જમાલ ઝગતમે ॥ હીલમીત્ર દીલ કીજે બલીહારી ॥ ૧ ॥
શત શલાંમ ઓર ભેટ બંદગી ॥ તે શકૂને અપને દીલ આંતે ॥
જીઉ જીઉ ધ્યાદ કરે એહ બંદા ॥ લીઉ લીઉ વે અપના કરમાંતે ॥
દેખોજી કરંમ કીઆ બાંહાંમણુ પર ॥ દીઆભુ કુજ અપને જીઆનાંતે ॥
એશા કાણુ બીના ગીરીધારી ॥ જો ગરીબકે દૂખકે ભાંતે ॥ ૨ ॥
ખોહોત ગરીબ સુદામા બાંહામન ॥ નીકટ ફલાકત મે જબ અટકા ॥
શતપે વંન લગે ચાદરકે ॥ શીર બાંધા જખુનશા પટકા ॥

ભુતી ગઈ દુટકે કટકે ॥ કીશી બાતશે દીલ નહી મીટકા ॥ ૩ ॥

અન્ત-ગરમ કીઓ પાનીકા બાશંન ॥ ખોહોત સુર્ગધ શમારમ ગાઆ ॥

ચોકી ધરી મુરશાધારી ॥ તાંહાં સુદામા ભેખ બકાઆ ॥

કહો કાજ મેહેણુજ ખુબે દીલ મીલ ગુણ કરાઆ ॥
 પૂજ અંગુષ્ઠા ઉપરાના ધોતી ॥ સુરંગ ખરગ તખ્તી પેહેનાઆ ॥૫॥
 આશન બેઠે ધ્યાન કરે દીલ ॥ ધરા કીશ્ણુ સાહેબકા ધાન ॥
 નીજ દેખર શીર રાખ સુદામા કરે તાંદા હજાર શુકરાના ॥
 દીઆ ભોગ જળ લગ વૈજા ॥ ભગત જોર મન કરમાના ॥
 જીસ સાહેબકી કરે ગુલામી ॥ તીનેહી રૂલ શેવાકા જાના ॥૫૨॥
 શવત ૧૭૮૭ ના વરખે ચમતર સુદ ૭ વાર ગરેહ ॥ જેહેવી પ્રત
 હુતી તેહેવી ઉતારી ૭ ॥ માટે લખનારને દોષ નહી ॥ અખેર ખરો ખેટો
 હોએ તે સભાધી વાચજો ॥ લખનારને દે(૧)શ નહી ॥ રાપૂરણુ છે ॥ લખતંગ
 શા જગદીશદાસ વારાણસીદાસ આતે લાડ વીશા ચોપડી સુરત મધે ઉતારી
 વિષયાદિ-અજ્ઞા સુદામાનું દારિદ્ર્ય કૃષ્ણે કેમ બાળ્ય તેનું વર્ણન ઉર્દુ બાપામાં
 કવિએ લખેલું છે લાવણીની દાલ પ્રમાણે ચાર ચાર લીંગના દુઃખ પર તુક છે ઉર્દુ
 બાપામાં સ. ૧૭૮૭ માં આવે કાવ્ય રચાય એ એક નવીનતા છે
 વિશેષ-આ આખ્યાન પ્રકટ થયું લખ્યાર્થ નથી પ્રકટ કરવા યોગ્ય છે સારા
 આવ વર્ણવેલા કા પ્રતિ જુની અને છર્ણુ છે, ગુજરાતી લિપિએ લખાવવી છે

અ. ૧૧૦-છ-ચંદિકાનુ આખ્યાન-શિવદાસ-(૨ સં.) -
 (લિ. સ. ૧૭૮૭)-પૃ. ૭-(તટક)

આરભ-શ્રી ગણેશચાએ નમા શ્રી સારદાએ નમ શ્રી શુરભો નમ
 શ્રી મહાલખમીની કોપા છે શ્રી નાયજી સત છે શ્રી અથ ચંડીકા(આ)મનું
 આખ્યાન લખુ છે ॥
 રાગ કેદારો ॥ શ્રી હરીને લાગૂ પાએ કરુણાતીથી કરજો સાદાએ ॥
 ગુણ રાંચે ગાતા જય આપે ધણો ॥૧॥
 શુભ અરથ સમરો તુને ॥ અવીચલ શુભ મને ॥
 ઉમીઆ અગ થકી તુ ઉપનો ૨ ॥૨॥
 દાલ ॥ ઉપનો ઉમઆ અગ રથકી ॥ મજવદન મુખકકાર ॥
 શીદ્ર અરચીત મુઠ રોબે ॥ કઠ મણીએ હાર ॥૩॥

મુની મારફૂડ રૂપીએ કર ॥ જે પૂરણ પરમ નીધાન ॥
 સાદા શ્રી પાઠ કયા કહુ ॥ જે ભગવતી આખ્યાન ॥

અન્ત-(ચોથા કડવાથી કડી ૧૬ માં તટક છે. એટલે રીત સરનેા
 અન્ત નથી)

વિષયાદિ-આ ન આખ્યાનની બીજી પ્રતિ મળે જુઓ અં ૭૩-ક તેમ ન આ
 કવિની યોગ્ય તેમ અન્ય કવિઓના આ વિષયનાં આખ્યાન મળે જુઓ અ. ૭૩-ક તે
 વિશેષ પૃ. ૧૧૮-ક ની નોંધ.

અં. ૧૧૦-જ-ઓખાહરણ-નાકર-(૨. સં.)

(લિ. સં. ૧૭૬૩)-પૃ. ૩૦

આરંભ:-શ્રી ગણેશશાયે નમઃ શ્રી શારદાયે નમઃ શ્રી ગરુડાયે
નમઃ શ્રી શરસ્વતીની કૃપા છે શ્રી ગોપાલજીની દયા છે અથ શ્રીઓખા-
હરણ લખુ છે ॥

રાગ ગોડી ॥ પ્રથમે લંબોદર કરુ પ્રભાંમ રે ॥ માગુ રે સુધધુધ શારદા રે ॥

સ્વામી સીદુરે કીજે શણુગાર રે ॥ મોદીક આહાર તમને અરપીએ રે ॥૧॥
ઢાલ ॥ હરે મોદીક આહાર તમને અરપીએ રે ગમન વાંચીએ તે આપ ॥

શેવક તાહારો રે સાધ છઉ ॥ સ્થાનકે સ્થીર કરો સ્થાપ ॥
વલણુ ॥ મહેશ્વર જેહનો તાત કહીએ પૂરે મનોરથ કાંમ ॥

પ્રથમે લંબોદર પ્રણમુ ॥ માગુ તે સુધધુધ શારદા ॥ ૪ ॥

રાગ આંદોલ ॥ સ્વામીજી બાણાસુરે માહાતપ માંડો રે છાંડો રે મોહો

રાજધર તણો રે ॥

સ્વામીજી એકમને ધાધઓ રૂડો ઈશ રે ॥ બાંજુ જૂગદીશ સનમુખ રે ॥૨॥
ઢાલ ॥ સનમુખ જુએ ને કારજ હોએ ॥ માંડીઓ તાંહાં ખપ ॥

માહા વન માંહાં જઈને બેઠો ॥ આચરે છે તપ ॥

અન્ત-(રાગ દેશાખ) હવે પાછાં વલાં ॥ દૂખ ॥ લાંછળ્યાં રે ॥

આવાં મંડપ માંહે ॥ મલાં મન માંનીઆં રે ॥ ૮ ॥

ઓખા અનુરધ લેધ વલો ॥ દૂખ ॥ આવા દારકાં માંહે ॥ મલાં ॥૧૦॥

એકમને જે શાલલે ॥ દૂખ ॥ કથા ને હરીવંશ ॥ મલાં ॥૧૦ ॥

કીરણુજી એમ આચરે ॥ દૂખ ॥ તેહેનો ન ઝાએ નીરવંશ ॥ મલાં ॥૧૧॥

હવે એક મને જે ગાએરે ॥ દૂખ ॥ નરનારી ન આવે ગ્રલવાશ ॥ મલાં ॥૧૨॥

દેશાવાલ કૂલ અવતરો ॥ દૂખ ॥ તેહેનો વડોદરા માંહે વાશ ॥ મલાં ॥૧૩॥

વીકાનો સુત વીનવે ॥ દૂખ ॥ નાકર હરીનો દાશ ॥ મલાં મનમાંની

આં રે ॥૧૪॥ કડવાં ઉપ ॥

(રાગ ખીહાગડો)

ઓખા બાઈ ચાલાં રે ચાલણુહાર ॥ ઓખા બાઈ ચાલાં શાસરે ॥૧॥

ઓખા બાઈએ મેહેલાં માએ ને બાપ ॥ મેહેલાં મંદીર માલીયાં રે ॥૨॥

ઓખા અનુરધને રે જુહિ રજે રે ॥ પછે લાગાં ગોત્રજતે પાએ ॥

કંઠજુદારા તાંહાં છાડીઆં રે ॥ કર્ણેડી કહે માધવદાશ ॥

ઓખા શુભ નહી વીશરે ॥૧૮॥ કડવાં કડા ॥

(સાડત્રીસમા ઠડવામા દરેક ઠડવાનો રાગ અને તેના વિષયની અનુ ક્રમશ્ચક્ર પદ્યધ આપેલી છે અને સાડત્રીસમા ઠડવામાં આખાએ આખા હરણના પ્રસંગના સારોદ્ધારનું ગદ્યાધર કવિનું પદ આપેલું છે)

શાપૂરણ જેહેવી પ્રત હુતી તેહેવી ઉતારી છે માટે લખનારને દોશ મે દેશો ॥ અખેર ખરે તથા ખોટો હોએ તે તપાશીને વાયજે ॥ મે માહારી કુધ પરમાણે ઉતાર છે ચવત ૧૭૯૪ના ફાગણ સુદ ૧૩ ગરેહ ॥

વિષયાદિ-૧ હરિવરના વિષ્ણુ પર્વના અન્યાયના આધારે, બાણાસુર પોતાની પુત્રી હયા સાથે ગુપ્ત રીતે સંસાર લોખવનાર કૃષ્ણના પૌત્ર અનિરુદ્ધને કેદ કરતા, કૃષ્ણ અને બાણાસુર વચ્ચે મચેલો રણસંગ્રામ અને પછી હયાનું અનિરુદ્ધ સાથેનું લગ્ન એ પ્રસંગો આખ્યાનમા વર્ણવેલા છે

૨ રાગ, દાવ અને વનણીથી પદ્યધ બાયેલા છે

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન પ્રકટ થયુ નથી, પ્રતિ જૂની છે ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે

૨ આ આખ્યાન સબધમા વિશેષ જાણવા લેગ એ છે કે આમા લીમ, નરસિંહ મેહેતો, ચતુર્ભુજ, ગદ્યાધર, વિણ્ણદાસ, અને માધવદાસના પદ વચ્ચે વચ્ચે નાખેલાં છે નાકરના આખાહરણની જૂની પ્રતિમા આવેા પ્રકાર જણાતો નથી, તેથી પ્રસ્તુત પ્રતિ જે પ્રતિને આધારે લખાયેલી છે તેમા કોઇએ એ પદો વચ્ચે ગોઠવ્યા હશે, એવો સંભવ છે આ જ અનુમાનને કડુ ૩૬ સુ અને ૩૮ સુ દેકો આપે છે ૩૫ મામાં પ્રસંગની ઈતિથી સ્વાભાવિક રીતે ચયથી હોવા છતાં ૩૬ ઠડવામા સ્વશુર ગૃહમાં પરણીને જતાં આખા અને અનિરુદ્ધની લગ્નક્રિયાની સમાપ્તિના અવતની જે શ્લોક દીકાઓ વર્ણવી છે, તે અને ૩૮ મા ઠડવાનો સારોદ્ધાર, પાળ્યથી ઉમેરેલા છે, એમ સમજાય છે

અ ૧૧૦-ક-પદ (હિન્દી)-ફરીર (૫ ૨૮-૩૦), સુરદાસ-
(૫ ૨૮-૨૯), પરમાનવદાસ

પદ-નરસિંહ મેહેતો (૫ ૨૬-૩૩), લીમ ૫ (૨૬-૩૦),
કેશવ (૨)-શ્રી કૃષ્ણનું મથુરામા આગમન, રામકૃષ્ણ

અ. ૧૧૧-ક-ગિવલીલડી સંવાદ-ભાલણ-
(૨ સં)-(લિ. મં. ૧૭૫૮)-પૃ. ૪-૭

આરંભ-(પહેલા ૩ પાના ન હોવાથી રીતચરનો આરંભ નોંધેલો નથી)

તેહ તંણી હુ સુદરી ॥ વીચારી જોલ ॥ ૪૧ ॥
 શંકર કહે રે કામની ॥ ભીલને શુ વખાંણે ॥
 હુ પતી છજી કંઠલાશનો ॥ તે તું શાચુ જાંણુ ॥ ૪૨ ॥
 અધમ જાત માંહા બીલની ॥ મુખ જોલે વીચારી ॥
 પસુગત નીશા તેહેની ॥ સુ હરજે નારી ॥ ૪૩ ॥

અન્ત-ગીરીજ કંઠલાશે આવીઆં ॥ ઉમીઆને ધશ ॥
 ઉમીયા કેહે સ્વામી મન રજે ધરતા રીશ ॥ ૮૮ ॥
 સ્વ(શિવ) સ્કતી (શક્તિ) એક છે ॥ જુઓ મન વીચારી ॥
 એહવુ શાંભળી ધસ્તર હશા ॥ વરતો જે જે કાર ॥ ૮૯ ॥
 ઇશવરસંવાદ પૂરણ થયો ॥ શાંભલે જે ગાયો ॥
 સુખ પામે સંસાર માંહાં ॥ અંતે વંધકૂઠ જાંએ ॥ ૯૦ ॥
 એકમનાં સંજુને સ્તવે ॥ પોહોયે મનની આશ ॥
 ભાલણુ પ્રભુ રાખજો ॥ નીત ચરણની પાંશ ॥ ૯૪ ॥

સંપૂરણ થઈ છે ॥ બીલડીનો રાશ લખો છે તે પૂરણ ॥ લખનારને
 દેશ મો દેશા ॥ જેવું આવડુ તેવું લખું છે હરી પરતાપથી લખુ છે એમાં
 ખોટ વરૂંદ હોયે તે સી કરજુના પરતાપથી લખુ છે ॥ માટે વરૂંદ અખેર
 હોયે તે તુ જડતા આ હો ॥

વિષયાદિ-૧. તપ કરવા શિવ વનમાં સીધારતાં, પાર્વતીએ ભીલડીને વેશે તેમને
 છળ્યા અને તપ મૂકાવ્યું, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે.

૨. કડી ૯૧ છે, જો કે લહીઆએ ભૂલમાં ૯૦ પછી ૯૪ નો અંક લખ્યો છે.

વિશેષ-૧. આ સંવાદ જી. કા. દો. ભાગ ૧ માં પાને ૬૭૧-૬૭૬ મે પ્રકટ
 થયેલો છે. તેમાં તેમ જ અં. ૫૪-૭ (પાનું ૨૩) વાળી પ્રતિમાં ૮૦ તુક છે (તેનો
 વિશેષ જુઓ પાનું ૨૪). ત્યારે આમાં ૯૪ તુક વધારે છે.

૨. આ કવિતા ખીજ ગ્રંથો માટે જુઓ અં. ૧૦૨-૬ પાનું ૨૦૧-૨.

૩. પ્રતિ જૂની તેમ જ જર્ણુ છે, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. પ્રસ્તુત સંવાદનો
 લિ. સં. જો કે લહીઆએ નોંધેલો નથી, પણ પાછળના આખ્યાનથી તેમ જ લેખન-
 શૈલીથી તે સં. ૧૭૫૮ હોવાનું સમજાય છે.

અં. ૧૧૧-ખ-સુદામાચરિત્ર-પ્રેમાનંદ-(૨. સં. ૧૭૩૮)-
 (લિ. સં. ૧૭૫૮)-પૃ. ૧-૨૭

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમ ॥ શ્રી સારદાયે નમઃ શ્રી કીરણ સંત છે ॥
 આખ્યાન સુદામા ચરીત્ર લખતંગ ॥

શ્રી ગરૂદેવ ગણપતી સમરૂ ॥ અમા સ્વર સ્વત ॥
 પ્રમલ મતી ॥ વીમલ વાણી પામવા રે ॥
 રામારમણ રૂપા રાખૂ ॥ શ્રી ભગવતલીલાં બાખૂ ॥ ૧ ॥
 ભગતરસ ચાખૂ ॥ જે ચાખો સુક શામીએ રે ॥ ૨ ॥
 વલણ ॥ સુક સાંમી કહે સાબલ રાગ ॥ પરીખત પુન પવીત્ર ॥
 દશમ સ્કંદ અધા એક ॥ કહુ સુદામાચરીત્ર ॥ ૩ ॥

અનન્ત-(રામ ધનાશી)

વેદધાન અગ્નીહોત્ર હોમે ॥ આહનીશે હરીનુ ધાન ॥
 માલાં ન મુકે ભગત ન મુકે ॥ વર્ષસ્વવ રૂપી ભગવત ॥ ૬ ॥
 એ સુદામાચરીત્ર જે સાબલે ॥ દાલીદ્ર હેલાં જાએ ॥
 જન્મદુખ વાંમે મુગત્રી પાંમે ॥ ભયો માધવ રાએ ॥ ૧૦ ॥
 છે વીરક્ષેત્ર મધે વડોદરા ॥ ગુજરાત મધે ગાંમ ॥
 ચતુરવશી આતી બ્રાંમણ ॥ કવી પ્રેમાનંદ (નાંમ) ॥ ૧૧ ॥
 રાવત રાતર આહત્રીશ માહાં ॥ રાંવણુ ગુદી નીધાન ॥
 તા (તી)થી ત્રીતીઆ ભ્રગુવાર ॥ પદ્મધ કીધા આક્ષાંન ॥ ૧૨ ॥
 ઉદર નીમીત્ર પરદેશ કીધા ॥ રોણુ નદર આંર ॥
 નદી પુરમાહાં કથા કહી ॥ જ્યા બૂધી અનુસાર ॥ ૧૩ ॥

બિયલો ॥ બુધીમાને કહી કથા ॥ કરનારે લીલા કરી ॥

ભટ પ્રેમાનંદ નામે રીશ ॥ શોતાજન બોલજો શી હરી ॥ ૧૪ ॥

॥ શ્રી રામ ॥ શ્રી રામ ॥ ॥ પૂ(ર)ણ ॥ ઇતીશી સુદામાચરીત્ર લખુ છે ॥

આખાન ચપૂરણ ॥ ચવત ૧૭૫૮ વરખે બાદવા વહી ૧૩ વાર ભોમે ॥ એ
 ચોપડી વનમાલી વેણીની છે જે વાંચવા લેછ જાએ ને આશવે તેને માતા
 પુણાઈ દેખે ॥ તેને શીકરણ દેખો ॥ થીકલાણ મતુ ॥

વિષયાદિ-૧ બન્ન સુદામાનું દારિદ્ર્ય તેમના મિત્ર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કેમ
 વિદાર્યું, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે

૨. કડવા ૧૪ છે રાગ, વલણ અને લિપલાથી પદબદ્ધ ખરિડો છે

વિશેષ-આ આખ્યાન જુ કા. બા. ૧ લામા પ્રકટ થયેલું છે પ્રતિ નૂતની અને છલું છે,
 ગુજરાતી લિપિમાં લખેલી છે સવત ૧૭૩૮ મા રચાયેલું છે, અને સવત ૧૭૫૮ માં
 આ પ્રતિ ઉતારાયેલી છે મિના છવનકાળમાં ન ૨૦ વર્ષને અંતરે તેના કાવ્યની પ્ર
 તિલિખિત પ્રતિનો આ નોંધવાયોગ્ય દર્શાવે છે; આ પ્રતિમાં બાપા માયીન નધી, પછ
 લગભગ અર્વાચીન બાપાને ન મળતી છે વગેરે બીજા એક નોંધવા જેવી એ બાબત છે
 કે કેટલીક માયીન પ્રતિઓમાં જણાયું છે તેમ આમાં પણ કેટલાંક કડવામાં 'દાવને
 રથાને કાંતો 'વલણ' કે 'જયડો' એમ લખેલું છે, અને કેટલાંકમાં કેવળ 'રાગ' ન છે

અં. ૧૧૧-ગ-પ્રકીર્ણ પદ-પૃષ્ઠ ૧-૪.

નરસિંહ-(કૃષ્ણનો સત્કાર(૧)-ભીમ-(જીવને પ્રબોધ); કેશવ-મથુરામાં-
કૃષ્ણનું આગમન-(૨)-રામ કૃષ્ણ-(કૃષ્ણ અને ગોપીનું મીલન)-બે પદ.

રામશ્રી-પધારા વાલા કુંકાને પગલે ॥ લડશડતા મોહજીજી

આવા ડગમગતે ડગલે ॥ ૧ ॥

દુધ મેહે વોઢા નારશંધઆને આંગણુડે રંગસે

શાકેર કેરા કરા પડા રે રંગ ચઢો ઢગલે ॥ ૩ ॥

હિન્દીપદ—હિન્દી-કવીર, (જીવન પ્રવોધ), સુરદાસ (કૃષ્ણમીલન ॥ બે પદ.

પરમાનંદ,

અં. ૧૧૨-ક-વામનાખ્યાન-પ્રેમાનંદ-(૨. સં.)

(લિ. સં. ૧૮૬૮)-પૃ. ૧-૭-(તૂટક)

આરંભ-(કડવાં ૧૦ અને ૧૧ માની કડી ૧૯ સુધીનો ભાગ નહીં હોવાથી
રીતસરનો આરંભ છે નહીં.)

શુક કહે...બ્રાંમણ જીગદીશ છે ॥ બંધીએ હેવું જાંણુ ॥

વેરી થાશે વાંમનો ॥ .. રે મુકશેા પ્રાણી(જી) ॥ શુક કહે બલી રાએને ॥ ૨૦ ॥

હુ તાહારો શત્રુ છુઉ શહી ॥ દેઉ છઉ શાખા દાંએ ॥

હે પરમેશ્વર છે વાંમનો ॥ તુને છલવા કાજે ॥ શુક કહે બલી રાએને ॥ ૩૧ ॥

અન્ત-(ધન્યાશી) હેવું કેહી બલ રાએને ॥ મોકલ્યો પાતાલ ॥

લોક કેહે બલી બંધાઓ ॥ પણ બંધાઆ ગોવાલ ॥ ૬ ॥

ધ્રાશન ધ્રનું રાણું ॥ દેવતા શુખીઆ થયા

બલીદુવારે ભક્તવછલ પોલીઆ થઇને રલા ॥ ૭ ॥

હે કથા શ્રી વાંમન તણી કો જાણે પ્રીતે શાંભલે ॥

વલે ફલ તીરથ તંણુ ॥ ને કોટીક પ્રાતીક પ્રજલે ॥ ૮ ॥

શુતાં બેસ(તાં) ને કારજ કરતાં ॥ લીજે હરીનું નાંમ ॥

પ્રેમાનંદ પ્રણુ મુગ્ધી આપે શમરો શ્રીતા રામ ॥ ૯ ॥

ધતીશ્રી વાંમનજીનો જનમ ॥ બલીની કથા શંપુરણા ॥ રસ્તુ ॥ શુભ

ભવંતુ ॥ શ્રી ગોકુળ ચન્દ્રમાળની કીપા છે ॥

વિષયાદિ-૧. શ્રીમદ્ભાગવતના સપ્તમ સ્કંધને આધારે વામન રૂપ ધરી હરિએ
બલિરાજને સ્વર્ગ અને પૃથ્વીનું રાજ્યપાટ ઓઢાવી પાતાળમાં કેમ આંખ્યા, એ પ્રસંગ
વર્ણવેલો છે.

૨. રાગ, આલ અને વલ્લભી પદબધ બાધેલો છે કડવા ૧૫ છે.

વિશેષ-૧ જુ કા દો બાગ ૪ ચાર્માં તથા મા કા ત્રિ. ના એક અંકમા પ્રકટ થયેલું છે

૨ પ્રત સ ૧૮૬૪ ની લખાવથી છે, વિષિ માયાબાવેથી શુભરાતી છે, પાનાના અંક બધેલા નથી આમા આખ્યાન તેમ પદો બંને છે

અં. ૧૧૨-ખ પ્રકીર્ણ હિન્દી પદ પૃ. ૧-૨

સમીતનું પદ ૧, પરમાનંદનાં ૨ અને રસીકનું પદ ૧

અં. ૧૧૨-ગ-નરસિંહ મેહેતાની હુડી-પ્રેમાનંદ (ર. સં. ૧૭)-

(લિ. સ ૧૮૬૮)-પૃ. ૧-૧૩

આરભ -શ્રી મણેશયાએ નમા ॥ શ્રી શારદાએ નમા ॥ શ્રી ગોકુલચંદ્ર માંજીની કીરપાથી ॥ મેહેતા નરસિંહની હુડી લખી છે ॥

રાગ કેદારો ॥ શ્રી ગરગોવંદને ચરણે લાગુજી ॥ શુધ શુધ શારદા વાણી માંજીજી ॥

અતરગતમા ધંજા છે લણીજી ॥ બાવે તે બાપુ હુડી શ્રીમેહેતા તણીજી ॥ વલણ ॥ હુડી શ્રી મેહેતા તણી વરણુવુ માહે ॥

ધન મેહેતા નરયાઈઆ ॥ જેણે લુનાવદ સ્વસ્થાન ॥ ૨ ॥

અન્ત -(રાગ ધનાશી) આની નરસિંહઆને પગે પડીઆ ॥ સાચો તાહારો શોકા ॥ વાણોતર ને તુ ખરો ॥ બાકી ચરવે દેધવની વેઠ ॥ ૧૧ ॥

નરસિંહ મેહેતા કમલ વાચ્યો ॥ જે લખો શ્રી માહારાજે ॥ ૧૨ ॥

ધન માહારા નાથજી ॥ તુ વીના કાણુ રાખે લાજે ॥

છે વીરખેત્ર વડોદર ॥ શુજરાત મધે ગાંમ ॥

ચતુરવશી આત ભાંમણ ॥ કવી પ્રેમાનંદ નામ ॥ ૧૩ ॥

એકમને જે સાબને ॥ તેની પેાચે આશ ॥

હર જોડી પ્રેમાનંદ વીનવે ॥ શેવક હરીનો દાસ ॥ ૧૪ ॥ કડવા છ ॥

ધંતીશ્રી હુડીશ્રી નરસિંહ મેહેતાજીની ચપુરણુ ચામા પ્રતથી ઉતારી છે

અખેર જૂલોચુકા માફ કરવો ॥ લા. વુલચીદાસ દુલમ મેહેતા ગનાતે મોડ વીચા અરાડખવાશી ॥ શ્રી સુરત સેવક શ્રી દેવકીનંદનજી માહારાજ નાની એ ચોપડી છે ચવત ૧૮૬૮ના વરણે જેઠ વદ ૧૪ વા. જોમે ન દીને ચવારે પુરી લખી છે—

વિષયાદિ-૧ દ્વારા નર્તા પ્રવાસીઓના રૂપેઆ લઈ જૂનામડથી નરસિંહ મેહેતા એ દ્વારાના શોક સામલસાદિજીના નામની હુડી લખી અને તે સામલસાદિ ૧૫ લઈ મધુને સ્વીકારી, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે.

૨. રાગ, ઠાલ અને વલણથી પદબંધ બાંધેલા છે. કડવાં ૭ છે.

૧. વિશેષ-આ હુંડી બૃ. ઠા. બા. ૨ લઘાં પ્રકટ થઈ છે. ગયાળાં બાંધેલી જુનાતી લિપિએ લખેલી છે. તેમાં નોંધવા લેગ એક બાબત છે કે એક કડવામાં 'ઠાલ' ને સ્થાને 'વલણ' છે, અને પાંચ કડવાંમાં 'ઠાલ' પાળુ નથી.

૨. આના પછી કવિ કહાનનાં બે દિન્દી પદો દુષ્કર્મોપાવિલાસનાં છે.

અં. ૧૧૨-ઘ-શકુનાવલિ-(લિ. સં. ૧૮૬૪)-પૃ. ૧-૪

આરંભ-શ્રી ગણેશાએ નમા ॥

૧	૨	૩	૪	૫
૬	૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
૨૬	૨૭			

એ આંક ઉપર ચીતવીને શાપારી મુકાએ વસતે તેના વિચાર લખ છે તે શહી સીધ છે.

૧ શ્રી વાસુદેવ પુછે ॥ વીહુર કેહે એણે શકનો કામ કંમ કરીએ ને શરવ કંમ શ્રીધ પામે શહી એ તે જાણુ ॥

૨ શ્રી નારદ પુછે શ્રી મહા પુરુષ કેહે જે ॥ એણે શકનો મન વાછન કામ શીધી વરખે શહી જાણુ ॥

અન્ત-૨૬ શ્રી વાસુદેવ પુછે નારદ રૂપીશ કેહે એણે આકે જેવુ પુન છેએ તેવુ પાશે આપણ દીનથી વાર જણુશે શહી.

૨૭ શ્રી રૂપમણી પુછે શ્રી કૃષ્ણ કેહેએ એણે આકે શુકન મનમાં જેવુ ચીતવીએ તેવુ પામીએ શહી જાણુ

વિષયાદિ-મનની કામના સફલ અથવા સફલ જશે, તેવું સૂચન કોઈ ને કોઈ દેવ કે ઋષિને નામે કરેલું છે. આ સહુ ગદ્યમાં લખેલું છે.

વિશેષ-આ શકુનાવલિ પ્રકટ થઈ નથી, સં. ૧૮૬૮ માં લખેલી છે,

અં. ૧૧૨-૩-સેવાફલ-(હિ. કા.)-સુરદાસ પૃ. ૧-૩.

કુવ કહીએ ૨૫ છે આમા પ્રભુ-કૃષ્ણની નિત્ય પૂજાસેવા કરવાનો પ્રકાર અને તેનું ફળ કહેલું છે

આની પછી એક ગુજરાતી વિધિએ લખેલું અને બહુધા સસ્કૃત ભાગલું એક કૃષ્ણસ્તોત્ર વૃદ્ધ જા કહીતું છે જે કંઈક શુદ્ધ કરી નીચે આપું છું -

“બળે પ્રભૈકમડન, સમસ્તપાપખડન, સ્વબલ્કતચિત્તરખન, સદૈવ નદનદન ॥ ૧ ॥
સુપીઅશુઅમસ્તક, સુનાદવેલ્લહસ્તક, અનચરચસાગર નમામિ કૃષ્ણનામદ ॥ ૨ ॥
નવીનગોપનાગર, નવીનકેલિમદિર, નવીનમેઘસુદર, બળે પ્રભૈકમદર ॥ ૩ ॥
સદૈવ પાપપક્ષ ભદારમાનસો નિજ દધિતિનદ-બાલક,

આની પછી રાગ બિવાલરના ‘કૃષ્ણજન’ના પાંચ પાંચ કહીનાં એ હિન્દી પદો છે, રાગ સારંગનું એક અને આસાવરીનું એક એમ બે હિન્દી પદ પરમાનંદદાસના, સારંગનું એક કુભદાસનનું અને એક અચલુજલ એમ બે હિન્દી પદ કૃષ્ણ-ભક્તિના છે

અ. ૧૧૨-ચ-પ્રકીર્ણ ગુજરાતી પદ-પૃ. ૧-૨

રામાષ્ટક-સ. ૧૫૯૯-ભુગનાથ

પ્રથમે ઈશના પુત્રને પાહે લાગુ, કહું રામનાં ચરિત્ર ને શુધ માગુ ॥
પેહેલા જે રખણી ગયા રખપાળ, ત્યાંહા અસુરનીએક કાધો જ સાર ॥૧॥
ત્રીકાલ ભણે સાંભલે નર નાર તેહને અવીચલ પદ આપજો સાર ॥
શાહે ચૈ(યૌ)દ ચોહોશેઠે શ્રુત કાધી, આવણુ સુદ એકાદશીહે શુધ લીધી
કહે ભુગનાથ કુલે કહ લાગુ, પ્રભુ રાધવ તોરડે ચરણે લાગુ ॥

વિશેષ-સમજાય છે તેમ આ શાહે ૧૪૬૪ એટલે સ ૧૫૬૬ માં રચાયેલુ રામાષ્ટક

■ ભુગના ઇદની ચાલ છે કવિનું નામ ભુગનાથ છે

પુરણુ લમ પુરાણે પરખું નિગમ ૨૫ નારાએણુ નીરખું ॥
કરે પ્રણામ ચરણુ અવીનાશી ॥ રોખસુખાસન વૈકુંઠવાસી ॥૧॥
સરસ્વતી અતી કરે નીત રગ ॥ અનુદીન ચરણુ પખાલે ગગ ॥
અગનીત ભગતાજન તમ સાચ, સોણે સેહઅપતી કમલાનાથ ॥૫॥
આદ અનાદ અનાય અનંત ॥ વિષ્ણુદાસ હરીચરણુ શેવત ॥

આના પછી ‘સારંગ’નું પરમાનંદનું એક અને રાગ ‘અડાણ’નું શામદાસનું એક, એમ બે હિન્દી પદો બખ્ખે કહીનાં છે.

અં. ૧૧૨-છ-સવાનીનો છંદ-લઘુ નાકર-૫૫ ૨-

આરંભ-શ્રી સવાનીનો છંદ લખો છે ॥

રાગ ગોરી ॥ જય જગદંબે નમો નમો ॥ અગુરસીદારણી સુરદિતકારીણી ॥

પ્રકટીત રૂપ મનોદરંણા ॥ બીન તીલક ચંરણ શીર્યંખીત ॥

હરતી પ્રાણ મહીખાશુરણા ॥ ૧ ॥

જયે જગદંબે નમો નમો અંબે નમો નમો ॥ જેયે શક્તીવાદની
નમો નમો ॥ ૨ ॥

અન્ત-અર્ધપાદ પુનઃ પ્રભુ ॥ પ્રેમવંતી ચરણ કમલ મમ સીરા ॥

ઠેઠે લઘુ નાકર ઉછંગી અખલા ॥ ઝટાધર લુગદીસ ॥ ૫ ॥

જયે જગદંબે નમો નમ ॥ અંબે નમો નમ ॥ જે શહેવાસી નમો નમ ॥

વિષયાદિ-અંબાજીની સ્તુતિ છે. પાંચ કહી છે. કવિનું નામ 'લઘુ નાકર' કદાચ સં. ૧૬૦૧ વાળો વરોદરાનો દિશાવાળ વાળીઓ નાકર હશે એમ વિશેષ સંભવે છે.

વિશેષ-આ છંદ પ્રકટ થયો નથી. લિપિ માયાંબચિલી ગુજરાતી છે.

.વિશેષ-આની પછી રાગ 'માત'નું વામનચરિતનું, 'સુર સુમીત'નું એક દિન્દી પદ ૯ કહીનું છે. પછી 'કાકાનડા'નાં પ્રેમાનંદ'નાં બે, 'રસિક'નું એક અને 'સુર સુમીત'નું એક એમ ચાર દિન્દી પદ છે. પછી 'બીલાવડ'નું એક 'કથનદાસ'નું, એક 'ગોપાલ'નું એક દુંભનદાસનું, એમ ત્રણ દિન્દી પદ છે. પછી 'સારંગ'નું 'પ્રેમાનંદ'નું અને 'ટાટી'નું દુંભનદાસ'નું એમ બે દિન્દી પદ છે. આ હપરાંત પ્રેમાનંદ, વીશીદાસ, દ્વારકેશ, જગન્નાથ, નંદદાસ, કૃષ્ણદાસ, માકડસ્વામી, ચત્રભુજ, સગુણદાસનાં પદો ૧૮ પૃષ્ઠમાં આપેલાં છે. તે પછી

નગરિહ મેહેતાનું નીચેનું ૩ કહીનું પદ છે.

દેશાખ-ખાલક ખાડવાં રે પરવત મેલ પાછો ધરણી,

કામળ કર તાહારો કરમાશે તે રા કીધાં કરણી ॥૧॥

હયી આગળ ચશકો લા(નાં)ખશે બોહે નહીં બલવંત ॥

બીજવાસીને કાળે વાહાલા આવડી શી માંડી ખંત ॥૨॥

કોહોને કાળે વાહાલા કીળે રંચક દુધ દહીને કાળે ॥

ગોપી ગાલી દઈને ખાળે

॥૩॥

ખાલક કહે શામલીઓ શાબલી માન પરડપગારે લુન ॥

નરસૌઆચો શામી શ્રી ગોદુલ રાખું વીખે યયા સુનીનન ખાલક ૪

આની પછી કૃષ્ણની બાલકીડાનાં પ્રેમાનંદ, કૃષ્ણદાસ અને ચિત્તસ્વામીનાં ત્રણ દિન્દી પદ છે, પછી બે પાનાં કાસાં છે.

અં ૧૧૨-જ-સુદામાચરિત્ર-પ્રેમાનંદ-પૃ. ૧-૨૨ (તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણેશાએ નમા ॥ શ્રી પરમ ગરુડાએ નમા ॥ અથ ॥

શ્રી સુદામાચરિત્ર લખુ છે ॥ રાગ કેદાર ॥

શ્રી ગરુડા પ્રતી શમર અખાજી સ્વરસ્તી ॥ નીરમલ મતી વીમલ વાણી આપીએ ॥

રશ રામાણુ રહે રાખુ શ્રી ભાગવતવીલા ભાખુ ॥ હરીરશ આખુ એમ કહીઉ શુખ

સ્વામી રે ॥

વનણુ ॥ શુખ સ્વામી કેહે ॥ સામલો રાજ ॥ પરીખત પુન પવીત્ર ॥

દશકથ અશીમે કહુ ॥ સુદામા ચત્ર ॥

અન્ત-(કડવુ ખારમાથી તૂટક હોવાથી રીતસરનો અન્ત છે નહીં)

(રાગ મેવાડાની આલ)

જો અદન કુળજનું લીધુ ॥ તો રૂપ કમલાનું કીધુ ॥

જો ભાજપત્રનો કીધો હાર ॥ તો વીંદુર તરે ભવશશાર ॥

શ્રીહરી શહુને કરે પ્રતીહાર ॥ પશુ માહારા કરમ કઠોર અપાર ॥

વીનેક આન શુભે મહુ ॥ ધને કરી મુજને મદ યાન-

વિશેષ-આ ચરિત્ર ૪ કા ડો બા ૧ લામા પ્રકટ થયુ છે પ્રતિ ૧૮૭૯ ની હોવાનું સમજાય છે, વિધિ માયાળાધેલી ગુજરાતી છે નોંવવા એમ વસ્તુ એ છે કે 'દાલ' કે 'આલ' આ પ્રતિમા જણાતા નથી, માત્ર કડવા ૧ લામા 'દાલ' ને રૂપને 'વલણુ' લખેલો છે, જે પ્રકાર પ્રાચીન પ્રતિઓમાં મોજુદ છે

વિશેષ-આની પછી સાડાઆઠ પૃષ્ઠ(ચાર પાના)માં 'રણુછોડ'ના 'કૃષ્ણ રાધા-વિલાસ'ના ૧૫ થી ૧૯ એમ પાંચ મુવલિત પદ છે પછી ત્રણ પાના દોરા ॥ પછી નન્દદાસના બાર મહીના રાગ કરી એક કહી લખી ત્યાંથી અગ્ર મૂકી, 'સુરદાસ'ના ત્રણ દિંદી અને ભગવાનદાસનું એક ગુજરાતી એમ ચાર પદ ઉતાર્યા છે પછી એક પૃષ્ઠ કોર મૂકેલું છે

અં ૧૧૨-ઝ-ખાર માસ નંદકીશોર-પૃ ૧-૬

આરભ-શ્રી ગણેશાએ નમા ॥ શ્રી શારદાએ નમા ॥ શ્રીગુરુબોએ નમા ॥ અથ ખારે માસ લખા છે ॥

કારતેક મારો કાદાનજી ચાહેલી રે ॥ રો અપરાધે શાંતિ ગયા મને મેહેલી રે ॥

અવગુણ અમારા શેહેતા ચાહેલી રે ॥ જે હરીએ ઉતારા હેત મયા મને મેહેલી રે ॥

અન્ત-પ્રેમ હતો તો હમે મલા ચાહેલી રે આ જોવા મલીઆ લોક લજા મેહેલી રે

જેમ રણમાં વૈદ્યની વલવલ ચાહેલી રે ॥ તમ પ્રભુ કરતી દાકાર ॥ લગન

પાયરણી ડુલે ભરા ચાહેલી રે ॥ પ્રભુ સરજો મારો કાજ ॥ લજા મેલી રે ॥

શાશુનાં મહેણાં શહી શાહેલી રે ॥ ગોવીંદ તમારે કાજ સજ્જ મેલી રે ॥
પ્રભુ પ્રેમે કરી આરતી ॥ શાહેલી રે ॥ ગોવીંદજીને લાગુ પાએ ॥ સજ્જ-
બારમાસ પુરણ થયા ॥

વિષયાદિ-ગોપીના કૃષ્ણના વિયોગનો વિરહ વર્ણવેલો છે. ગરબીથી પદબંધ બાંધેલો છે. પદો ઘણાં સુંદર અને બાવવાલી છે. બાપા પણ લલિત છે.

વિશેષ-૧. આ બાર માસ પ્રકટ થયા નવયામાં નથી. પ્રતિની લિપિ માયાં-બાંધેલી ગુજરાતી છે.

૨. આની પછી કિદારાનું ૭ કડીથી અધુરું એક ગુજરાતી પદ છે. અધુરું હોવાથી કવિનું નામ નથી જણાતું. તે પછી એક પૃષ્ઠ કાંડે રાખી ભગવાનદાસનાં બપ્પે કડીનાં બે હિંદી પદ છે. તે પછી વિષ્ણુદાસ, નદદાસ, સૂરદાસ, ચતુરગુજ, પરમાનન્દદાસ આદિનાં હિન્દી છંદક પદો એની પંદરેકની સંખ્યા છે. પ્રતિ ખંડિત, સ્તુટિત અને કાટલી છે.

અં. ૧૧૩-ક-બારમાસ-(ગુ. કા.)-નંદકિશોર-(લિ. સં.))-
પૃ. ૧-૫

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ મારા બારે લખ્યા છે:

કારતેગ માસે કાંદાનજ શાહેલી રે રો અપરાધે શ્યાંમ ગયા મુને મેલી રે ॥૧॥

કારતેગ કઠણ કઢાયા શાહેલી રે હોડા હંસ નંદકિશોર ગયા મુને મેલી રે ॥૭॥

અન્ત-

અશ્વનમાં સખિ આવશે વનમાલિરે । મારે થારો હરિશું હેત આજ દિવાલિ રે ॥૧॥

પ્રેમે કરતિ આરતિ વનમાલિ રે ॥ વલી વિચ હસંતિ આજ દિવાં ॥૬॥

અશ્વિનમાં આલિ મધ્યા વનં ॥ હો છવણ નંદકિશોર આજ ॥૭॥

શ્રીકૃષ્ણ મારા બારે સંપૂર્ણ ॥૧૨॥

વિષયાદિ-૧. શ્રી કૃષ્ણની પ્રીતિ સંભારી તેના વિરહથી દરેક મહીનામાં બે શોક-સંતાપ તન અને મનને વિરહિણી ગોપીને થયા તેના બારે માસ સુંદર રીતે પણ સંક્ષેપમાં આમાં આલેખ્યા છે. આમાં ઋતુજ્ઞાન તથા તે પરત્વેનું અવલોકન પણ પ્રમાણમાં સાફ દીસે છે.

૨ બાર પદ છે. દરેકની કડી ૭ છે.

વિશેષ-૧. અં. ૧૨૨-ઝ પૃ. ૨૪૭ માં આ બાર માસ પ્રકટ થયા છે, તે જુઓ.

૨. પ્રત કા. ત્રિ. અં. માં આ માસ પ્રકટ થયલા નથી.

અં. ૧૧૩-ખ-પદ-(ગુ. કા.) કવિ રાજે-(પૃ. ૬-૯)

આરંભ-

શ્રી ॥ હુંવારી જઈ રે વિઠલા ઘેર આવો રે । માહારા હૈયાં ટાઢાડાં યાય હશી બોલાવો રે ॥૧॥

હું શેરિ બાહારી રાજ કંઠે ઘેરં હરિ ઉપર વેરૂ ફૂલ હશીં ॥૨॥

ક્યાં કરો રે કાંદાનજ ઘેરં માહારિ વિનતિ માંનો નાય હશીં ॥૩॥

રાજેના રસિયા નાયજ ઘેરં પ્રભુ પૂરો અમારિ આશ હશીં ॥૭॥ પદ ૧.

વહાવો વાટી જોતા આવિયા સાહેલી રે ॥ રોવકનિ કરના સાર લગ્યા મેહેલી રે ॥૧॥
 રાજેના રશિયા નાથજી સાં ॥ તે પૂરણ પ્રેમદયાળ લગ્યા મેહેલી રે ॥૭॥ ૫૬ ૨
 મારેગ મુકો મહાવજી ઘેર જઈ રે ॥ મારે મારે માથે મહિનું માટ ખોટી યાઉં રે ॥૧॥
 રાજેના રશિયા નાથજી ઘેર ॥ મારો પ્રાણ તમારી પાસ ખોળી ॥૭॥ ૫૬ ૩
 ખાઈ જી જોલિ લઈયાં વહુઆર રે ॥ આવડી કાઢી લાગિ વાર સેવા સાર રે ॥૧॥
 ચચા કલક નહિ ઉતરે વહુ ॥ પટે કર્યો કોટિ ઉપાય સેવા ॥૬॥
 રાજેના રશિયા નાથજી વહુ ॥ તે મુકે નહીં નિરવાણિ સેવા ॥૭॥ ૫૬ ૪
 સામુજી તમે સંભળો આ વદિ રે ॥ તમે કોહો છો આવડાં વેણ કહું તે માટે રે ॥૧॥
 નવ લખ ગાયો નહિ આં ॥ તેને વેહેતાં લાગી વાર કહું ॥૪॥
 ગાયો ગીરબા કરે આં ॥ તે સમી માંડે સમી કહું ॥૫॥
 તે મેં કાનને કહું જે દાક આં ॥ તમે દ્યો છો તેનું નામ કહું ॥૬॥
 રાજેના રશિયા નાથજી આં ॥ તમે કરજો અમારી ગાય કહું ॥૭॥ ૫૬ ૫
 કામણુ કીધા કાઢાનજી કાઈ અમને રે ॥ કાઠય ન મુઝે હાંમ મુ કહું તમને રે ॥૧॥
 રાજેના રશિયા નાથજી કાંઈ ॥ પ્રભુ પ્રાણજીવન આધાર મું ॥૭॥ ૫૬ ૬
 મધુરા માહે તમ્યો અવતરયા કાનુકા રે ॥ પટે આવ્યા ગોકુળ મહિ દગ રડા રે ॥૧॥
 માખણ ખાઈ માગિને કાં ॥ ગરજે ચરાવિ ગાય દગ ॥૬॥
 રાજેના કાં ॥ તે બક્ત વર્ષસ બગર્વાન દગ ॥૭॥ ૫૬ ૭
 મોહનજી તમે મોરવિ હું વારિ રે ॥ અમ્યો ધરતા તમારૂં ધ્યાન આસ તમારિ રે ॥૧॥
 રાજેના હું ॥ તમે પુરો દુખના વાર આં ॥૭॥ ૫૬ ૮
 ભતા વળતા વાટમાં અમો દારી રે ॥ નૈણે ખાંચો નેહ મારિ મારી રે ॥૧॥
 દસતા રમતા એકઠા અમો ॥ તે મુખ શુ કહેવાય મારિ ॥૪॥
 રાજેના અમો ॥ મુખ સાગર કહેવાય મારિ ॥૫॥ ૫૬ ૯
 અમો સદિ સમાણિ સાંચરયા શરિવરિયે રે ॥ તા કાંઈડે ઉભા કાઢાન પાણીડાં સદિયે રે ॥૧॥
 સોના તે કેરુ બેનુ, સરો ॥ ઉઠણી રતન જડાવ પાણિયાં ॥૨॥
 બજનો ફેરો બાગમે સરો ॥ રાજેના રશિયા નાથ પાણિયાં ॥૫॥ ૫૬ ૧૦
 એક હમું ને દાણુ કોને કહિએ રે ॥ અલગેથીના આવ કો' કમ સદિયે રે ॥૧॥
 રાજેના રશિયા નાથજીને કા રે ॥ એ વાટે લાધુ હેવ લાગ્યા મિઠા રે ॥૬॥ ૫૬ ૧૧
 વાત કરો વેગના રદિ મુંજી વાડાવા રે ॥ પેવાદેજિ દુરિનન લોક એગા આશા રે ॥૧॥
 રાજેના રશિયાસામજી આ વદિ રે ॥ તે મુકે નહિ નિરવાણ કહું તે માટે રે ॥૫॥ ૫૨ ૧૨

વિપયાદિ—ગોપલમા મૂખની ગોખીઓ સાથેની બાલગીલા અને વિનોદ આ બાર
 પદમા કવિ રાજેએ રસબરિત વાગીમા વર્ણવ્યા છે આમા કવિનાનાં ઉચ્ચ અને
 અમકારા મારા છે

અં. ૧૧૩-ગ-વાંસલીનાં પદ (શુ. કા.)-હરિજન-પૃ. ૯-૧૩

આરેલ-પદ વાંસલીનાં લખ્યાં છે.

રાગ કેદારી ॥

હાં દે કાંઈ મનડાં વેધ્યાં માહારાં તારી મોરલીએ કાંઈ કાલજ માહારાં છેલાં. તારી ॥ ૧ ॥

વૃંદાવનમાં વેણુ વળડી કર્યો મધુરો સાદધનમાં ઘિલેલી થઈ મેં તજ સરવ મરનદ. તારી ॥ ૨ ॥

નહિએ જિયે વાંસલીને તમે વળડી પેટેલી દે

હરિજન પ્રભૂ પાતલા દે હું તહીંની યહ ઘેલી, તારી ॥ ૪ ॥ પદ ૧

એણે લીધા હરિ અમ માંણુ દે વેરણુ વાંસલી

સુણ શહીએર ચતુરસુજણુ વેધિ મારી વાંસલી ॥ ૧ ॥

એણે હરિશું પ્રીત કહી જેમ આવે મજાને રંગ દે

હરિજન પ્રભૂ પાતલા દે એણે રાખી રૂઝ્યા સંગ. વેરણુ ॥ ૫ ॥ પદ ૨

મુને મારયા દે કઠારીના ધાયે તારી મોરલીએ (૧)

હવે એ ગત થઈ છે માહારી. તારી. ૬

મુને મારય મારે ૦ તેણે પ્રવેણુ ॥ ૪ ॥ પદ ૩

મોં જશે દે શહીએર કોય જમુના ધાટડીયે ॥

વાહાલો મારે દે મોહોના બાણુ એણી વાટડીયે ॥ ૧ ॥

રાત દિવસ વિલખ્યાં કંઈ ને કેમ કરી રાખું ધિર દે

હરિજન પ્રભૂ પાતલાનાં લોચન લાગ્યાં તીર. એણે ॥ પદ ૨ (? ૪)

કેમ જીવું દે મોરિ માત મનડાં વેધ્યાં દે

મુને લાગો છે કારી ધાય કાલજ છેલાં દે ॥ ૧ ॥

દ્રવ્ય ચોર સહુકો લેહે પણુ ન લેહે ચિતનો ચોર દે ॥

સનમુખ જોતાં શામલીયા દે કાંપે કાલજ કોર મનડાં ॥ કેમ ॥ ૧ ॥

હરિજનના પ્રભુ વાત લીધો દે પડ્યો અમારી કેડ મનડાં ॥ પદ ૫

કેમ જીવું દે મોરિ માત! મોહન મન હરયું, મુને સુખ નહિ દિન ને રાત કાંઈ કામણુ

કરયું ॥ ૧ ॥

હરિજનના પ્રભૂ રાનમુખ મલીયા દે ॥ પ્રેમ પ્રીત ને તોલો મોહન ॥ કેમ ॥ પદ ૬

હરિ કામણુગારા કાહન તે કાંઈ કીધાંજ ॥ હરિ સનમુખ જોતાં શામ ચિત હરી લીધાંજ ॥

રાનમુખ જોતાં ચિત વિત ચોરયું શ્રવણે સુણતાં વેણુ દે ॥

રાહરહા મોહન મુખ ન્યાહાહું લાલચ લાગાં નેણુ તે કાંઈ ॥ ૨ ॥

મીઠકી જોતાં મોહનજના મેહેવલ થાયે મજનારિ દે

હરિજનના પ્રભુ જીગ વશ કીધું તારી કીકી કામણુગારી. તે કાંઈ ॥ પદ ૭

હું તો ઘેલી યહ દે ગોવિંદ નહી જઈ સાસરડે ॥ હું તો પડી પ્રેમના ફંદ. નહીં

શંગે બેઠાં મુને શામલીયાનો પાશ વરશવશ લાગો દે

હરિજન ૦ નહીં હું તો ૦ ૪ ॥ પદ ૮ ॥

નહિ જાયુદે મોરી માત મહીયર મન લાગું ॥ અહીં આવ્યાગમનનું આજ માહાફે હુખ બાગું ॥

સાશર માદાઝ સૂલી સરખ મલીયર મોહનવેલ રે
નિશદિન હરિતુ મુખડુ ભેલી વાવે રમી રેલ રે ॥ નહીં ॥ અહીં ॥ ૧ ॥
મા મોહનજ સાથે સખતુ મનડું બાધું રે
હરિજનના મધુ સનમુખ મળીયા રૂલ અમુવળ લાધુ

॥ મલીયર ॥ નહીં ॥ અહીં ॥ ૪ ૫૬ ૬

વાર ભયુ રે મીઠડા લાલ લાઠારા મુખડા પર ॥
મરો જીવ કંઈ ખુરખાન લાઠારા લઠકા પર ॥

અમુજ વરણી રે આંખલડી ને મુખ પુનેમનો ચઢ રે
અચલ માવ સોઢામણી ભેઈ શુધ ગઈ છો ભૂલી રે
હરિજન ૦ વારી ॥ મીઠારો ૪ ॥ ૫૬ ૧૦

અલમેલા રે આત્મારામ મિઠડાં સાં બોલો સતુણા રે મુદરવામ । મિઠડો ॥ ૧ ॥
આંખડલી અણીઆળી હરિની કીકો કામણુગારી રે ।
હરિજનના મધુ હસી બોલતા તનમન નાથુ વારી રે ॥ મીઠડાં ૫૬ ૧૧

એવો નાગર નહુમાર મિઠડો લાગે છે ॥ એના મિઠડા લોચનખાણુ રૂઢયામા વાગે છે ॥
પિઠેર સાસર પણ સોઢાવે સહીયેર સું કંટું ઘુળને રે
હરિજનના મધુ પાવલીયાની લે લામિ ॥ મુળને ॥ મીઠડો ॥ ૪ ॥ ૫૬ ૧૨ ॥

વિષયાદિ-આ કૃષ્ણની બાળલીલા અને ગોપીબો સાથેની દુહાબલીલા, આદિનાં
પદો છે આ પદો કવિ રાજેના રચેલા છે

અં. ૧૧૩-ઘ-સતીમાનો ગરબો-(શુ. કા.)-નાનામુત દુર્લભરામ-પૃ. ૧૩-૧૯

આદરભ-શ્રી ॥ શ્રીગણેશાય નમ ॥ શ્રી અબીકાજી સત્ય છે ॥

આકુ(ક)લ જુગમાં રે સતી માનેર યયા ॥ નાગરની ન્યાતમા રે માન ભવાં ને રયા
સરથતિ માતને વિનવુ ને ગણપતિ લાય પાય રે ॥ સતી માનેર યયા ॥ ૧ ॥
સંવત ૧૭૯૪ના સાદરવા વદ સાર રે ॥ એકાદશી શુભ વાર ગરબે
સવ ચડુ નિરધાર ॥ સતી ॥ ૨ ॥

ને ઠાંડાના સ્વામિજી પધારયા તે ઠાંડાનું ભણુ રે દુધ પિંધે પ્રાણુ જ રાખ્યો
ધરમાં કોયે નવ ભૂ રે ॥ સતી ॥ ૩ ॥

પેદેલાં પોદોરનું ચન ચડુ ને વારનો કાગલ વાગ્યો રે ॥ આપ રૂપ યઈ
પોતે બોડા બોડા પૂરવ જનમનો સાંપિ રે ॥ સતી ॥ ૪ ॥

મુરતમાં એવો ચોર યયા ને નાગરમા શતિ વારે રે ॥ ભર્તા મોઢાં ભેજે
સાંમધુ સદ્ગો ભેલાં ભય ॥ સતી ॥ ૫ ॥

તમે શાનેના કાલો હાથે માહારે રચીએ વર છે માર્યે હરિ એકવાર બોલો રે

અમ સાથ પાવતીયાં ૫૬ ૪

મારા સામતીયા માટે દિલ બાગો રે અમને કહોની

મારા પાતાલીયા કી મૈલ ચીવડાં બા યા રે અમને કહોની.

તમે દાસ શાનેના મધુ બોલો બાવપણે મળતા વટિ,

આ નય છે સમે સાબજોની, તમે દયા કરી દુખ દાલોની, મારાં ૫૦ ૫૬ ૫

વિશેષ-૬૯ મૂળ ૫૬ છે

અં. ૧૧૩-ચ-૫૬-(ગુ. કા.)-જન વિઠ્ઠલ-પૃ. ૨૦-૨૭ (તૂટક)

આમાં કૃષ્ણમનિના ગોપીઓના કૃષ્ણ વિરહનાં ૫૬ ૨૦ છે અને ૨૧ મું અધુર છે
આના પછી પ્રતિમા ચાર પાના ગણત થયાં છે

અં. ૧૧૩-છ-આઠમાસ-પ્રદાનંદ-પૃ. ૩૧-૩૭ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલી બે કહી નથી)

મધી ૥ ૨ ૥

શરદિએરે કોને ન દિવસ રમનિના ભોગ ॥ કહિ શુ કોહેલાં નાથ વિભેગ ॥ ૩ ॥

ચિર અપેલાના ચોતારાં આપા કેરિ રે માલ ॥ વન વન વાપ સવાપે રે

વાપે મહની કાજ ॥ ૪ ॥

મેં નવ ભણુ રે મોદન રેહેયો મધુસામાં રે ગવન કરતા ગોપાલનિ કહિ

શખતાં બાંહે ॥ ૫ ॥

વલખુ-દોહરા-વલવણે વિરહલિ મેઢે રે વાપે મનમય ભોગ રે બાણુ સંધ્યા

પીર વિના ધરી ધરી નવચોડાય, જવન જડુનાથ જોવાને નહ્યો ॥ ૭ ॥ મારા ૧

(આમાં ૭ કહીના આંક પછી થાય છે છ વળી બાકીના માસના દરેકની ૮ કહી

છે, એટલે આમાં કુલ ૬૮ કહી એમ લાગે છે)

અન્ત-બારે મારા તે વદિ ગયા તેરમે તે કેમ નય વિરહાદિની વડી રે વિધાના મેં

ચાને સરખ્યાં માય ૧

વલગડવાં રે વદિ ગયા બાગો મનનો રે ભેદ(વ) પ્રદાનંદ મધુ તો મળ્યો

પુણુ દેવાધિદેવ ૭

કોહો ॥ માય તેરે વણુ વડન ગાયે ॥ નિત નિત ગયા કોણ નાદે ॥

વરાત સો કવિ ભક્ત શાધિ એકયો ચાર તે તુલ બાધી ॥

મારા ૧૩

શ્રી ॥ શ્રી સપ્તમી ॥ ૯૫ અવતુ ॥ કલ્યાનસ્તુ ॥ શ્રી બ્રજાણુ નવતુ ॥ શ્રી ॥ ૧૦૮ ॥

વાર ૧૦ (અધુર છે)

વિવરણ-૧ શ્રીકૃષ્ણ ગોકુળમાંથી મધુમાં સંધ્યાએ તે પછી ગોપીનો વિરહભાવ-

બારે માસની તેમની મન અને વનની વિવરણો બાવ વર્ણવ્યા છે

૨ કવિના સહી બાવણી અને મ્યોનેધની છે ॥ વિષે તેમાં કહા કવિની

૫૫ ૧૧૫ કાગી છે

૩ રાગ અને વલણ હોદરાથી પદબંધ બાંધ્યા છે.

વિશેષ-આ માસ પ્રકટ થયા નામ્યા નથી. પણ પ્રકટ કરવા નેવા છે.

અં. ૧૧૩-૪-સત્યભામાનો ગરબો-(ગુ. કા.)-વલ્લભદાસ-

પૃ. ૩૭-૩૯

આરંભ-શ્રી ॥ રાગ ॥ શ્રી

મંદીર આવ્યા નારદ મુન્ય કે શતભામા તણે રે લોલ ॥ ૧ ॥

અરમ્યા અર્ધપાત્ર રૂપીજન કે અંદન અતી ધણે રે લોલ ॥ ૨ ॥

અન્ત-લાણું પારજતનું પ્રક્ષ કે । સ્વરગના નાયસુ રે લોલ ॥ ૬૯ ॥

ચતુરા ચોક્ષ પણાણું ખાટ કે । રોપું હાથસુ રે લોલ ॥ ૭૦ ॥

અબલા લિધિ ઉરમું આપ કે ॥ તાપ ટલી ગયા રે લોલ ॥ ૭૨ ॥

દૃષ્ટુ કશ્યું રસ ઉત્તમ ગાન કે । શ્રવણે ને ધરે રે લોલ ॥ ૭૨ ॥

તેહને કીપા કરે ભગવાન કે । ભવબંધન હરે રે લોલ ॥ ૭૩ ॥

સુક શરપાને દરશણ માહાં કે । દુલભ હારત (હ)રું રે લોલ ॥ ૭૪ ॥

વારો વાર વિનવે વલ્લભદાસ કે । ચરણે શીખવું રે લોલ ॥ ૭૫ ॥

વિષયાદિ-૧ નારદ મુનિએ સત્યભામાને મંદિરે જઈ અષ્ટ પટરાણીઓમાં રૂકિમણીનું માન વધુ છે અને તાંડે ઓણુ છે એમ કહી તેને ઉત્તેજ અને સ્વર્ગમાંથી પારિજાત વૃક્ષ લાવવાને કૃષ્ણને યેરવા ઉશ્કેરી અને તેનાં મેહેણાંટાણાને અંતે શ્રીકૃષ્ણે પારિજાત લાવવાનું વચન આપી તેનું રસણું રામાણ્યું, એ પ્રસંગ આમાં રસભર વર્ણવાયો છે.

૨. કડી ૭૫ છે. રાગ જાણીતો છે. આવાં રસણાં લોકપ્રિય વિશેષે હોય છે.

અં. ૧૧૩-૫-પદ (ગુ. કા.)-અકીર્ણ-પૃ. ૩૯-૪૩

વલ્લભદાસનું એક પદ

વારે વનમાલિ મો છેડો કહું છો સુકો અમારો કેડો

વાહાલ વલભના વનમાલિ નિતનીત દાશી દિન તમારિ ॥ ૧૪ ॥

નરસિંહનું પદ

નહિ મેલું રે નંદલાલ છેડલો નહિ મેલું, તાહારિ સુંદર દિરો આળ. છેડલો ॥ ૨ ॥

ચાલો જૈએ વૃંદાવનમાં કહિએ કોઠિતુક ષેલ રે

તાહાં લગન તો મુને લાગું નરશંખો રંગરેલ. છેડલો ॥ ૬ ॥

કૃષ્ણાખાઈનાં. પદ. ૩ વૃંદાવનમાં ગોપીના વિરહના છે.

ભવાનીનું પદ ૧-૨

આહિરડા ઓહોરો આવ રે એક વાત કહું તારા કાનમાં

માહારા તેનના તાપ શંભાવ રે આવડો શો ભરો રે આભમાનમાં ॥ ૧ ॥

ખાણુવન પ્રભૂ પાતલા તમો હમારા કાઠ

દાશ ભવાની મહા રસ વાગ્યો મલીયો નર કિશોર રે ॥

હરિ વારે અરણ્યે ચેક છે રે મેં તો અણેત જોયા રે જવારી ને ॥
કોઈ તેમાં આણ્યુ તેરે મેં તો ॥

કરતા હરતા નહિને કોઈ ભક્ત જાવાની બજેશે મેં તો ॥ ૩ ॥

ભગવાનનું એક પદ

હરિ અંગથિ અણે રહે રે ભણું છે ડાહો છે રે ॥

બજે ભક્ત જાગવાન રે હરિં ભણું છે ॥ ૪ ॥

મીરાનું એક પદ-

જુલમ ન કરિએ એતા જલમ જુલમ ન કરિએ એતા

મીરા કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર બેર બેર કટુ કેતા ॥ જુલમ ॥ ૩ ॥

મુખાનંદ કવિત (૫૬)

૧ માહાદેવ મન છે મુખડું ન્યાયવાને તમેા ધુધટનો પટ શીદ કરો છે

૨ નારીની મીતની રીત છે અતિત છે માહા કરે તેડેથી નાહાસ્તિ ઢીંટ

મીરાનું પદ ૧

આંધિ મિત ન કીજિએ ખ્યારિ બાહે પકડી તો પાર જવારી રે

મીરા કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર ॥ તળમેરા મન રાજ ઉપર ॥ ૩ ॥

નાથનો અખાણનો ગરબો પૃ.-૪૪-૪૬-(લિ. સં.-૧૮૭૬)

જો કોઈ અખા માવને આરાધસે રે તેને પુત્ર પરિવાર જસ વાધસે રે

કરજેડિ ને નાથ વાળી વહે હું તો માણ હું અખાણ રહે રહે

ધૃતિ શ્રી ગરબો તપૂર્ણ થયો છે લેખકને કસ્ય દોસ ન દીયતે ને વાચે તેને

લખનારના પરણામ વાંચેલા રીવત ૧૮૭૬ આશ્વિન વદ ૮ રવિવાસરે લખ્યો છે

અં. ૧૧૪-ક-ભ્રમરગીતા-(ગુ. કા.)-બહદેવ-(ર. સં. ૧૬૦૮)-

(લિ. સં. ૧૭૪૪)-પૃ. ૧-૧૩

આરમ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી સારદાય નમઃ ॥ શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ ॥ શ્રી
નાથજી સત છે ॥ શ્રી ભ્રમરગીતા લખી છે

પ્રભુ તમ યાચુ મ્હી ખરજામજ ॥ મોરઈ મૂક્ષ આ(ગુ)પુજ સુદર સામજ ॥

આજ ધમ્મી છઈ ॥ મૂળનિ તમારીજ ॥ રસનાથ રમુજ મુદ્ધ મોરાલીજ ॥

દેમસ્ત્રતાસ્ત્રને અરણ્યે લાગૂજ ॥ કમરૂબતનવાળી વાળી માગૂજ ॥

ખિરે કિરિ હરી આપુ મૂલનિ સાગૂજ ॥ ભ્રમરગીતાનિ બાવિ મ્હી યાગૂજ ॥

સદગુરુ દેરાં ચરણ ઉપાસીય ॥ હરી ગુણુ દેલાં તુ આવર દેખિ ॥

કોઈવક મોપીના અરણ્ય ઉપાસીય ॥ વલ્લુ કાંચક ઉધરજનિ દીપ ॥

તાલ ॥ એમ કહિ રે કૃષ્ણજી સૂણો કહ્યવ મજ જાઓ વેો તમેા ॥

બહુ ચોડ આજુઈ અમના જે તજને આપ્યા અણે

નિજ ગર્ભાં દેખિ જુઝવે મજનાર દુષ આજુ રે ॥

દીપ કૃષ્ણજી એમ ॥ હાથીજ જે નેદેલા મધીમું દે સયે ॥

અન્ત-ઉધવ સાથે સધીચિ કહાવીઉં તે હરી કેર મન અતી ભાવીઉં ॥

કુસ્લેષ માંહિ યા હારિ સદ્ આવીઉં હરિચિ ગોપીનું મન મનાવીઉં ॥

દૂઠ ॥ મનાવી મન મંદધીનું કહીઈ તે રંગ ગનૂં ધણું ॥

યક્ષિ પૂરંણુ હરી તુ અધમ આનંદ કોટિ ભમરગીત તણું ॥

અરથ હું એક ન જાણું । તે જોલાતું તે કડું

જે નરનારી ગાય સાંભલિ । તેહનું કૃષ્ણ પાવન યયુ ॥

સંવત ૧૬૦૮ વૈશાખ શુદ્ધ ૧૧ એકાદસી

સોમવારિ અંથ સૂતું હરિકથા મોરે મનિ વશી ॥

કવિનંત કેર કષ્ટ ભાગ્ય મ્યતામગ્ન કરમાંહિ આવીઉં ॥

મહીદાસ સૂત ખિદેઉ કિહિ હરી કીપા કરી મુવિ કારાવીઉં ॥ ૪૭૫ ૪૦

રાગ વસંત ॥ સંવાદ ઉધવ ગોપી તણું જેહનું બાઈજિ દુઈ તે શિ ન જાણું ॥

નહીતર પ્રેમ ધરી ગૂણો । રઢીયાલો રાસ સોદામણો ॥

હરી હીર સપર દોરી વાળી ॥ માંહિ વેશ્યાં મૂગતાફલ પાંત્ય કરી ધાળી ॥

રથી રચના ભંમર ગીતા તણી ॥ રઢીયાલો

ખિશિ બાવન પદનિ બાર રાગ મુદ્રા ગીત જોઈ એકાદશ ભાગ ॥

આલિશી ૪૭૫ ૪૭૬ સમાભાગ ખિદિઉ કિહિ ગાતાં કૃષ્ણ કોટિ જગ ॥

૪૭૫ ૪૦ પદ ૧૦ અતી ભંમરગીતા સંપૂર્ણ ॥

સંવત ૧૭૪૪ વરષે માધ શુદ્ધ ૭ વાર બુધે ગંધ પ્રત જોધને લખો છે લ. કૃત્યાણુ જત પરી આંખા મૂંદે ઝાલોલા ગ્નાની લખૂ સાપા શ્રીરોપવર મંથે નિવાસ તેહના પ્રત જે ॥ શબ્દ બવતું ॥

વિષયાદિ-૧ આ ભમરગીતા છે. મધુરામાં શ્રીકૃષ્ણ આવી વસ્યા તે પછી તેમને ગોકુળ વૃંદાવનની ગોપીઓનું હેત સાંભર્યું અને તેઓ વિષમ વિરહદશા લોગવતી હશે, એમ લાગ્યું, તેથી તેમના મનસંતાપ શમાવવા અને જ્ઞાનોપદેશથી મન મનાવવા પોતાના ભક્ત હૃદયને ત્યાં મોકલ્યો અને તેણે તેમને વિવિધ પેરે સંસારની અસારતા અને પ્રેમ-મોહની અસાશ્વતતાનો બોધ કર્યો, પણ તેમનું મન માન્યું નહીં-એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવ્યો છે.

૨ ૪૭૫ ૪૦, ખરી રીતે ૪૧ છે. રાગ ૧૨, કડી કુલ ૨૫૨, તેમાં પદ ૧૦, છે. હાલને બદલે વચમાં 'દોઢ'-'દૂઢ' દેખાય છે. આ એક જૂની પદબંધ રીતિ છે.

વિશેષ-૧. આ ગીતા રસવાહિની હોવા ઉપરાંત ગુજરાતમાં વિશેષ પ્રચલિત છે. તેની પ્રતિઓ ઠામ ઠામ સાંપડે છે. આ પ્રતિ કવિએ ૧૬૦૮ માં રચ્યા પછી ૧૩૬ વર્ષને આંતરે ઉતારાયલી છે. તેમાં ખૂબી એ છે કે પહેલાં આર ૪૭૫(સં. ૧૭૪૪)ની લેખનરૈલી, જે બહુધા પ્રેમાનંદના સમયની મધ્યકાળની છે, તેમાં ઉતારી, લહીઆએ તે ભાગ રદ કરી, જૂના ગુજરાતીનાં રૂપો અને જોડણીને જળવળી રાખનારી જૂની લેખન રૈલીમાં સળંગ પ્રતિ ઉતારી છે. આ એક નરસિંહ મહેતાના સમયથી હાલની ગુજરાતી રૈલી આલી આવે છે એમ જે એક વાદ કરાયેલો છે તેને તોડી પાડે છે અને નિરાધાર કરાવે છે.

૨ પ્રતિ સં. ૧૭૪૪ની હોવા છતાં કાવ્ય જૂની ગુજરાતીનાં રૂપો અને જોડણીનું પ્રતિબિંબ રજૂ કરે છે. જો કે તેમાંથી લહીઆ પોતાના સમયની શૈલિના સંસ્કારને

જુલો રાખ્યો ન હોવાથી વચ્ચે વચ્ચે ફેટલાક રૂબરૂનો થયા છે તેણે દૂસ્વ કે દીર્ઘ 'ઈ'ની ચોક્કસાઈ રાખી નથી, તેમ દૂસ્વ કે દીર્ઘ 'ઈ' લખવામાં પણ તિંગભેદને પણ વિસાર્યા છે

૩ સ ૧૮૩૦ માં આ ગીતાની એક પ્રતિ રા રા અખાલાલ જુ નની પાસે છે, તેની શૈલિનો આ સાથે મુકાબલો કરવાથી નવીનની શૈલિનો સ્પષ્ટ રૂબરૂ થઈ શકે એમ છે

૪ રા રા અખાલાલ જુ નની પાસેની પ્રતિમા પદ ૨૫૨ ને બદલે ૨૮૨ હોવાનો હકાર છે

બસે બાવાસી પદ, ની બાર રાગ

૪ જુ કા દોદન બાગ ૧ લાની નથી આવૃત્તિમા આ કાવ્ય પ્રકટ થયયુ છે પણ તેમાં ન્હી ન્હી પ્રતોનાં પાઠાવરોનું સરોધન ખતથી કરાયયુ નથી ફેટલાક મહત્વનો પાઠભેદ તેમ શબ્દોના અર્થના અનર્થ કરનારાં રૂપાંતર તેમા દેખા દે છે, તથા ન્હી શૈલિમુદામ ફેરવાયલી છે

અ. ૧૧૪-ખ-રાસલીલા-(ગુ. કા.)-વૈકુઠદાસ-(લિ. સ્. ૧૭૪૪)-પૃ.-૧૪-૨૨

આરંભ-શ્રી મહેશાય નમા ॥ શ્રી વલ્લભનંદનાય નમા ॥ રાસલીલા પથાધાઈની ચીપે આવ પ્રથમિ પ્રજુમૂ શ્રી ગોકુલચંદનિ ॥ રસીકશીરોમણિ આનંદકંદનિ

પાર અમમ છિ ભેદનો છંદનિ ॥ તે કમ આવિ હર મતીમંદનિ ॥ ૧ ॥ ૧

૬૬ મંદ મતી કયમ વર્ણુ જે ઇસ બક્ષા નવ લલિ ॥

આલ લીલા ફાણુ ઠેરી નિત નિત તે શુનિ કલિ ॥

રોપ સરવાને રથે સદસ રસનાએ સ્તવિ ॥

તેલ ગુણ ન ચકિ કટી તો હીન કવિતા કમ કલિ ॥

નારદાદિ શુકાદિ મધુકરે પદમ પદમ હર પ્રીયિ પ્રિમિ કલિ વૈકુઠ પ્રથમિ પ્રજુ(મૂ) ગોકુલચંદનિ ॥ ૫૬

દરીગણુ કથીએ નીજ વાણિયિ બીનૂ મિથા એદવૂ નળીયિ ॥

હલૂ તે લીલા બ્યાસ વિખાંડીયિ

૬૯ વિખાળી શુક બ્યાસ લીલા રાસ એ પ્રત્યક્ષ કરી

નીરખી નયણી નંદનંદન સરદ રોસીત સરસી ॥

પ્રીત પ્રમુદા પ્રતિ પ્રભની ॥ કમ કરીને વીખાળીયિ ॥

વેણુ વાયો નાપ વૈકુઠિ દરીગણુ કથીએ ભવ નીજ વાણિયિ ॥ ૨ ॥

અન્તા-આલ-ફેટલી એક કટીયે રોષા રાસની ॥ પૂરી મનસા ગોપીની આસની ॥

રેવની પ્રીધી બક્ષાના માસની ॥ ગરદની પૂનમ પ્રકાશની ॥

૬૯ ॥ પ્રકાસ દીસે સખલો ભામની ॥ રથણુ કરવાને સરે ભામની ॥

શ્રોકૃષ્ણ સાથે રમતાં ફાણુ એક ભામી નદા

અનીચલ પદ મકરદ એદના તે કેમેઈ ન વીસરેઈ ॥

તે સૂપસાગર સોઢે ગોપી ઝીલે તે ભવ શે ન તરૈઈ ॥

હવે રાત્ર વીતી રસ સોભે ગોપીકા ઘેર ઘેર ગઈ ॥

કાર્ય કરતાં નીસાલીલા નીમેય તે વાસંત નહી

ક્યા કહેલાં આસ પોહોતી સકલ વૈકુંઠદાસની

એક રસના તો શું કં કંટલોક કહીએ સોભા રાસની ॥ ૩૮ ॥

આલ રાસકીડા સુણે ને ગાયેસે, અંગ અંગ તેહને સીતલ યાચેસે,

અતી ધણે સમાયેસ તેહને યાચેસે.

દોઢ ॥ સમાયેસ કરી મન રાષે નેહરે ભગત હરીની વાધ અધલી હરી ॥

એમ કહેસે પ્રાણપતી મુંદરી, એ ક્યા ગાય સાંભળે તે અણકારે ગઈકાઠી કાઠી

વિપચાદિ-૧ શ્રીમદ્ ભાગવતની રાસપચાધ્યાયીના આધારે રાસ પુનમની રાત્રિની

આ રાસલીલા વિઠલ કવિએ વર્ણવી છે.

૨ ૫૬ ૩૮ છે. દરેકની કડી ૬-૭ છે. વર્ણન રસીકું છે. તેમ ભાવ પણ મનહર છે.

વિશેષ-૧ આ રાસલીલા પ્રકટ થઈ નથી.

૨ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીના વંશજે ગોસ્વામીશ્રીઓના પ્રતાપ અને પ્રભાવ ગુજરાતમાં સં. ૧૭૪૪ ની અગાઉથી પૂર્ણપણે જાણ્યાનું આથી સમજાય છે.

૩ પ્રતિ વિષે જુઓ અં. ૧૧૪-ક-વિશેષ ૨' પાનું ૨૫૬-૭

અં. ૧૧૫-ક-ગોકલનાથજીનો વિવાહ-(ગુ. ક. મ.)-(રાં.

મહાવદાસ)-પૃ. ૧૪ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલાં પાંચ 'શોભન' નહીં હોવાથી આ કાવ્યનો રીતસર આરંભ સમજ શકાયો નથી)

લમે તણાં હરપશું ધવલ ગાયજિ

(મંગ)જ વરતે તે જોઈને સહુઅને હરખ ન માયજિ ॥ ૧૪ ॥

(ચો)થું મંગલ જ્યાહારે વરતે છે સારે વરતુ સાલો ત્યાંહાં આવ્યોજિ

અદિ બિહોં વરજના ચરણનો અંગુઠો જણ્યો નિધિ ફાવ્યોજિ ॥ ૧૫ ॥

ચાયા હરિ વસજીએ બહુમૂલ વસ્ત્ર વર સાલોને દીધુંયિ

વરનો સાલો મન હરપિઓ ચોથું મંગળ પૂરું કીધુંજિ ॥ ૧૫ ॥

સભા પૂરી વિઠલજીએ બેઠા છે મંડપ માંહજ

પુત્ર બેઠા-(તા)ત વીંટીને સહુઅને ઉત્તર સાંકજિ ॥ ૧૭ ॥

X

X

X

X

બ્રાહ્મણે અલિપેક કીધો છે મંત્ર લણી અમ બોલ્યોજિ

ચોરીતું કાજ થઈ રહ્યું આનંદે માહવો ફૂલ્યોજિ ॥ ૨૧ ॥

॥ શોભન ॥ ૬ ॥

મધ્ય-મથુરા નગર માંહે રહ્યા રે વિઠલજી વર્ષ સાત રે ॥

।ગરદશા વલી અતિ ધણી તેહેનિ ન કેહેવાએ વાત રે ॥૪॥
 શ્રીગુસામજીએ વસાવિઈ હરખે તે ગોકુલ ગામ રે ।
 નરસિંહ રેખરિકસહિત કૃષ્ણજીને રહેવાનો હામરે ॥૫॥
 શ્રીગુસામજી પરિવાર સાથ વસિયા શ્રીગોકુલમા હરે ।
 દાહાડા સવને આનદ હવે નિલ હોએ ઉત્સવ ત્યાંહે રે ॥૬॥
 વિકૃલજીનો કુચર મો(સો)હામણો સોહે શ્રીગોકુલનાથ રે
 કૃપા કરીને શરણુ રાધા દીન જાણી ગુજરાતી સાથ રે ॥ ૭ ॥
 દાહો વલો ગુજરાતિનો વર પામ્યા શ્રીગોકુલરાય રે
 શ્રી પુરુષોત્તમ પ્રકટ હવા જે નદનદન કેહાય રે ॥ ૮ ॥
 X X X X
 ધન્ય શ્રીગોકુલ ગામ રે ધન્ય ગુજરાતિય લોક રે ૯
 જિય વર સાથે રમતાં રે સસાર કીધો છે ફેક રે ॥ ૧૦ ॥
 X X X X
 પાર્વતી વહુ સગે પેલે શ્રીવલ્લભજી શ્રીગોકુલવાસ રે
 માહુ બલિખતિ જાએ શ્રીવલ્લભજીના દાસનો દાસ રે ॥૧૨॥

॥ રોજન ॥ ૧૨ ॥

અંત-શ્રીગોકુલ શોભા દેખી લાજ્યો માર વિવિધ લતાદ્રુમ સોહે છે સહકાર ૬
 મેરકેકિલા આતક મધુર છંકાર ભક્તહિત પ્રભુ ધરે મનુષાકાર ૭
 મજમાં એમ કરે નિત્ય વિહાર મજ નારીના સદા એ આધાર ૮
 કો સોહે રતનગુહાર નિજ જનના તે દેખ્યા સર્વ વિકાર ૯
 પ્રકટ કિધો છે પુષ્ટિરસ સાર પ્રગટ્યા છે એ મજમાં નહકુમાર ૧૦
 પ્રાગટ લીલા કરે વિવિધ પ્રકાર પ્રગટ થયને કીધો વિશ્વ ઉદ્ધાર ૧૧
 કીધો સનાથ સર્વેએ સસાર નિત્ય વિકારી માહુવ પ્રભુ નિર્ધાર ૧૨
 રોજન ॥ ૧૪ ॥

ધૃતિ વિવાહ સમાપ્ત ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-૧ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીના લાલબાવા વિકૃલનાથજી અને તેના લાલબાવા
 ગોકુલનાથજીના વિરાહ ગુજરાવના 'વિણા' ભટ્ટની પુત્રી પાર્વતી સાથે થયા, તેનું વર્ણન રસ
 ભરિત વાણીમાં વિવિધ રાગ અને આલપ્ત કરેલું છે

૨ રચનાર કવિ વૈષ્ણવ મહાવદાસ છે એ ગુજરાતી કવિ હતો. ગુજરાતી
 લોક ગોકુલનાથજીને ગુજરાતની કન્યા પરણાવી ધન્યથ થતા પ્રાપ્ત કર્યાનું જાણીએ છે

૩ મહાવદાસે બીજા અનેક કવિતાઓ શ્રીમદ્વલ્લભીય સમગ્રાય સંબંધી કર્યાનું
 જણવામાં છે

૪ કવનને બદલે 'રોજન' કહ્યાં છે. ૧૪ કુલ રોજન છે, માપમાં સરખાં નથી,
 કોઈ કોઈ મોટાં તે કોઈ કોઈ નાનાં છે

વિશેષ-૧ આ કવિતા છપાઇ હોય એમ જાણવામાં નથી.

૨ પ્રતિ ખંડિત છે. પહેલાં પાંચ શોભન અને ૬ ઠૂા શોભનની ૧૩ કડી નથી. પાનાના અંક પણ આપેલા નથી. પહેલાં બે પૃષ્ઠ શોભન ૬ ઠૂાની ૧૪ થી ૨૧ અને શોભન ૭ માની ૮ કડી સુધીનો ભાગ જર્જરિત દશામાં છે.

૩ કવિતા સુંદર અને ભાવવાહી છે. ગુજરાતની કેટલીક રાજશાહી લગ્નક્રીડાઓ આમાં રસભર વર્ણવેલી છે. શ્રીગોકુલનાંયજ્ઞ અને તેમનાં વંદુજ ચૌરીકર્મ યથા રહ્યા પછી જે રંગબેલ ખેડ્યાં, તેમ લવણુનો અને ચોખાના લોટનો એમ બે હસ્તીઓ ઉપર વિવિધ પેરે આરોહણ કર્યાં, એ સહુ વર્ણન તેમ શ્રીપાર્વતીજી સાથે શ્રીગોકુલનાયજ્ઞએ રંગબેલ ખેલવાને અતઃપુરમાં કરેલી શોભાનું વર્ણન કવિ છીણવટ છતાં કલાકારને શોભે એવી કલાછટાથી વર્ણવે છે.

૪ પ્રતિ બાળબોધ લિપિએ લખેલી છે કવિતામાં જૂની ગુજરાતીના કંઈક સંસ્કારો જળવાયેલા છે અને તે ગોકુલનાયજ્ઞનાં લગ્ન યયાં તે કાલે કે કંઈક નિકટવર્તી કાલે રચાઈ છે. કવિતામાં રચનાસંવત, તેમ કવિના સ્થલનો કે કવિની ઓળખનો નિર્દેશ આપેલો નથી.

અં. ૧૧૫-ખ-રસસિંધુ-(ગુ. ગ. ૫)-(૨. મહાવદાસ)-

પૃ. ૧-૧૦ (તૂટક)

આરંભ-રસસીંધુ ગ્રંથ લખીએ છે ગુજરી બાપા. હવે એહેલું મન માંહિ ઉપજે છે જે એક અતિ રસિક ગ્રંથ કીજે શ્રીકાકો જોઇએ છે ભવબદીની સંગત કીજે છે તોહો પણ સ્નેહ ઉપજતો નથી તે માટે જો સ્નેહ મન ધરી સાંભલે તો સ્નેહ ઉપજે અને સ્નેહ પ્રજ્ઞ પામે એહેલો એક ગ્રંથ શ્રીગોકુલવાસી મહાવદાસ કરે છે. ॥ ગ્રંથનું નામ તે રસસિંધુ સંહસકૃતે ધણાએક ગ્રંથ કીધા છે પણ તે સહસકૃતે સમજશે નહીં તો માટે બાખાએ કીજે છે ॥ કાંહીએક વાતો કરીને કહેસુ ॥ કાંહીએક ચોપઇએ કરીને કહેસુ.

(આ ધાટીએ ચોઆખરો, ગાહા, કુંડલીઆ, સવાયા, ચંદ્રાવલા આદિ ખીજ રાગના ઉલ્લેખ કર્યા છે. વળી લખ્યું છે.)

ઉંચે સ્વરે ગાહું જોઇએ અને સ્નેહની વાત તો છાંની રસપોએ તે માટે ધણું વાતે કરીને કહેસુ ॥ ત્યાંહાં પ્રથમ મંગલાચરણ કહેછે શ્રીવલ્લભજીના પ્રતાપરૂપીય દીવા કરીને વર્ણવીએ છે.

(પહેલું પાંદ ઉપલા સવૈયામાં પડેલું લાગે છે.)

સવાયે-× × × × થાલુ તો કછપ જેહનું.

સેખનાગ દંડ જેહનો ફણ્યાહુ ધર તે કોડીયું છે જેહનું

સાગર તેલ ભર્યું મેર દીવટ જેહની, કાજલ તે આકારનું

પતંગ અસુર પણ દામ તે કારણ જેહનાં

જગત ઉલોત કરે દુઃખ ટાલે જેહનું શ્રી વલ્લભ પ્રતાપ મોટા દીવા ત્રિભુવન માંહિ,

સોહો છે તો કરો હવે ભજન રે તેહનું. ૧

ચોઆખર-ગ્રંથ કરે છે મહાલો રસસીંધુ તેહનું નામ

સ્નેહીને મન ગમતો આનંદ કરે ધામ, ૨ ॥

સામગ્રતા સુખ વધિ હરીમુ નેહ

ઉપભવિ બહુ વિરહનિ પરવરા થાયે દેહ ॥ ૩ ॥

અન્ત-હે શ્લોકનો અર્થ ॥ સરખે મોડી પરથવી વીગી તે પ્રથવીયે મોટા સમુદ્ર જેણે પ્રથવી વીગી છે સમુદ્રયે મોટા અગસ્ત મોટા જેણે એ સમુદ્ર અન્તલીએ કરીને પીગે અગસ્તયે આકાસ મોટા બહા અગસ્ત ઉગ્યો દીસતો નથી તે આકાશયે ભ્રમાંડ મોટા યે જગદીત મોટા જેહનું એ ડગડું ન 'યક' તે જગદીસયે મોટા બગવદીય ॥ જેણે સસ્વયે મોટા જગદીસ તે હેયા માંહે રાખ્યા ॥ તે બગવદીથી કોઈ હોએ મોટું નહીં ॥ તેહેવું થીમુએ કહુ તે એ સાબદુ ॥ તે મોટા બગવદી તે કાકારના સ્વરૂપ છે કાકારને ધણુ વાઢાવા છે માટે બગવદીય મોટા ॥ ને બગવદીનાં પરકાર કહુ સાબદો બગવદી તે હસ્તીનો ગુણુ જોઈએ ઉતમ હસ્તી તે સદામત હોએ છે કસી ઉતમ વસ્ત ખવરાવે છે તારે વીનતી કરીકરીને ખવરાવે છે ॥ એ ગુણુ બગવદીને હસ્તીનો જોઈએ વહી કહે છે ॥ કુડલીઆ ॥ મત ગજ કહેને નવ માને હોએ સદા બવહીર ॥

ધુમ્કાએ વનમાં ચાલે છે મન અતી ગભીર

છે મન અતી ગભીર રમે જમ સુખ ઉપજે

એહથી ભ(કિત) શર્વદા હરીજન તે હરીને ભજે ॥ ૧ ॥

હસ્તી તે મહા રસીઓ છે ॥ રસના કાંઈ ન ભાવે ॥ રસ

વિષયાદિ-૧ આ ગણપદમિશ્રિત ગ્રંથમાં શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીનો પ્રતાપ અને તેજાશ્રીએ પોતાના બકતો અને બગવદીઓના મહીમાના કહેલા વચનો નિરૂપેતા ॥ ચોપાઈ, ચોઆખર, કુડલીયા, ચદ્રાવલા, સવૈયા, વૃત્તજલ્લ શ્લોક ત્રણે વચ્ચે વચ્ચે ગાડીને ગદ્યમાં વાર્તા કહી છે

૨ આ ગ્રંથ પ્રાચીન જાણાય છે અને પ્રેમાનન્દની પહેલાં વૃત્તો અને છંદો રચાતા અને ગદ્ય લખાતું તેની ઉજ્જવલ પ્રતીતિ કરાવે છે

૩ શ્રીજીના વચનો રસભર અને અતિરસનું નિરૂપણ આપા હોવાથી કવિ મહાવદારો તેને રસસ્તિધુ એ નામ આપેલું છે

વિશેષ-૧ આ પ્રતિ અપૂર્ણ છે લિપિ ભે કે ગુજરાતી છે, પણ માટે બાળશિષ્ય વિપિની લઢણે કટલાક અક્ષરો લખેલા છે શ્રીગોકળનાથજીના વિવાહનો અને આ રસ સિધુનો લહીઓ જૂદા ॥

૨ આ ગ્રંથ વધુથીય વૈષ્ણવોને જેમ ઉપયોગી છે તેમ ગુજરાતમાં વડેલી વૈષ્ણવ ધર્મે પ્રવેશ કેમ કેમ કર્યો તે પણ આથી જાણવાનું મળે તેમ હોઈને તેમને પણ ઉપયોગી છે

૩ પ્રતિ ઉત્ક છે, વચ્ચે વચ્ચે પાનાં ખવાયા છે

અ ૧૧૬-વડોદરાની ગઝલ-(હિ ક.)-દીપવિજય-

(ર. સ. ૧૮૫૪)-(વિ. સ. ૧૮૫૯)-પૃ. ૧-૪

આરસ-અય વરોદરાની ગજલ લિખતે

ફૂલા ॥ સેવકને વરદાવનિ બગનિચથી ઉવલ

મધુમી વટપદ નયરનિ ઠહેર્યું એક ગઝલ ॥ ૧ ॥

વટપદ્ર-ગઝલ ॥ વટપદ્ર ક્ષેત્ર હે વીકતટણી વહેતહે નીરાક
 શીરતિ ગીરદ દો કાસાક ક્યોં રહે શત્રુકિ હોસાક ॥ ૨ ॥
 આગુ રાવ દામાબિક જેસાન્યાઈ રામાબિક
 ગોલાનોલસ સાધ્યાક કિલ્લા તેતના બાંધ્યાક
 કીલા પુળ હે ઉચા કસિ સાગાર સેં ॥
 સીચ્યાક ગાડા વદસે ચોડાક ઉચાં પુ બહે પ્રોઢાક ॥ ૩ ॥
 ખુરજે નાલકીયાં લાંકિ નિરખત હોત હે ખાં લાંક
 વીકા માન નવ ગન્ગાક દૂજી બોહત હે સગનક ॥ ૪ ॥
 ચ્યાસૂચ્યાર દરવાજેક અલકા નયર કે લાજેક
 ગાયકવાલ સીઆજીક ગંગા માત હે માજીક ॥ ૫ ॥
 ગોવંદરાવ હે રાજાંક જાકાં સૈન હે તાજાક
 મયગલ કુલ તે માંતક ગોપં તે સૈન્ય-સોતાતેક ॥ ૬ ॥
 નીકે ચરનમેં તોડેક મુંડે કમલ કે ડોડેક
 પાષરખુ વસુક લાતાંક ઘોડા લાખ ઠકુરાતાંક ॥ ૭ ॥
 પાટવી રાવ આનાજીક સેવક બોહોત મેલાંરેક
 નીત્યે જાત દરબારેક દુજ રાવ કાંહા ન્યાજીક
 જં લક્ષ્મીવિજય વીરક્ષેત્રે સંમાપતઃ શ્રી ॥

વિષયાદિ-૧ વડોદરામાં સંવત ૧૮૫૬ માં જૈન ગોરજ દીપવિજયજી ચોમાસું કરવા રહેલા, તે સમયે પોતે ત્યાંના કિલ્લા, કોટ, તેની સાજવારી, મેહેલ, પોલો, બજાર, ગાંધી, નેસ્તી આદિને ત્યાં વેચાતી ચીજો, બાગબગીચાનાં ફૂલ કુલ આદિ જે જોયું તેનું વર્ણન હિન્દી ભાષામાં કર્યું છે. આમાં માત્ર વસ્તુ આદિની ગણના નોંધવાનેજ છે. આમાં કવિત્વ નથી. તે વેળા વડોદરામાં રાજા ગોવિંદરાવ ગાયકવાડ હતા, અને તેના પાટવી આનાજી (આણુંદરાવ) ગાયકવાડ હતા.

૨ કડી ૬૨ છે. બે દોહરા અને ૬૦ ગઝલની તુક છે.

વિશેષ-૧ પ્રસ્તુત ગઝલ પ્રકટ થયલી જાણવામાં નથી. આમાં સંવત ૧૮૫૪ ની વડોદરાની સ્થિતિ વર્ણવ્યાથી અને તે ગ્રાંથ વર્ષ પછી પ્રતિબિમ્બિત થયાથી, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે.

૨ પ્રસ્તુત પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખેલી છે, વચ્ચે વચ્ચે જૈની લઢણના ‘ડ’ ‘ઝ’ આદિ અક્ષરો દીસે છે. આ પ્રતિ કોઈ બીજી મોટી પ્રતિની અંગમૂત હશે એમ સમજાય છે. કારણ શરૂઆતમાં ‘દપ’ નો આંક છે.

૩ પ્રતિ ફા. ગુ. આ. હ. નામાવલિના ભાગ ૧ લા માં (અં. ૪૬-૧-૪૦ પા. ૨૫૨) વડોદરા સખદી કવિતા પ્રકટ થયેલી છે, તેમ “ગુજરાતી” ના ૧૯૨૬ ના સં. ૧૯૮૨ ના દિવાળીના અંકમાં રા. મંજુલાલ રણગેડલાલ મજમુદારે પણ એક બીજી

કિસ્સો સરોધી મઠ કરેલો છે આ સહુ કિસ્સા વડોદરાની તે તે કાળની નહોતલાની અને નગરધના, લોકની રહેણીકરણી વગેરેનો ઠીક ખ્યાલ આપતા હોવાથી સમજણીય છે અને એકત્રિત કરી પ્રકાશનીય પણ છે

અ. ૧૧૭-ક-શૃંગાદ્યપુરી-નાકર-(૨. સં.)-પૃ. ૪-૧૨

આરભ-(પહેલા ત્રણ પાના નથી તથા ચોથુ ધસાયુ છે, એટલે તેનો રીતસરનો આરભ નથી

આરભ-(પહેલા ત્રણ પાના નથી તથા ચોથુ ધસાયું છે એટલે તેનો રીતસરનો આરભ નથી)

તિહા ઉરતા દહિ અપાર ॥ મિથૂ કિધૂ યગદાધાર ॥
 વૃત સમાલિ તિહા આપણૂ ॥ દેષિ સર્વ સોના તણૂ ॥ ૩૧ ॥
 ત્રાહિ ત્રાહિ રે યગદાધાર ॥ રા આગનિ ઉભા દેવ મોરાર ॥
 પૂછિ હરિકા ક્ષત્રી કરજુ ॥ કારણ મુહુનિ લલિત્રિ કમ ॥ ૩૨ ॥
 સ્વામી અન દાન તાન દીધૂ ॥ ફોફટ ફિરો તે તો કીધૂ ॥
 હેમદાન દીધૂ અતિ ધણૂ ॥ દીધૂ સર્વ સોના તણૂ ॥ ૩૩ ॥
 અન દાન સમૂ નહી સાર ॥ કુધા મુહુનિ પીડિ અપાર ॥
 અન વિના તા ત્રપતિ ન હોય ॥ વિધ્યુ વિના તા મૂગતિ ન હોય ॥ ૩૪ ॥
 વક્તા બોલ્યા યગદાધાર ॥ કા હી કિહિનિ કાધો ઉદગાર ॥
 સ્વામી મદરિ આબ્યુ એક તી ॥ આલ્યુ હેમ ન લીધૂ રતી ॥ ૩૫ ॥
 કહિ પ્રાદાણો લક્ષો અપાર ॥ કરિ કરી દેપાડ્યૂ સાર ॥
 કૃષ્ણુ લલિત્ર તમ્હો એમ કર ॥ એ આગનિ તા મૂપમા ધર ॥ ૩૬ ॥
 મુષ માહિ મેહેલ્યુ કર આપણે આબ્યુ ઓડકતાં પચામૃત તણે ॥
 જેહેવૂ દીછએ તેહવૂ પામીએ ॥ અન વિના તા દિન વામીએ ॥ ૩૭ ॥

અનુ-

રાગ ॥ માગિ માગિ વર આપૂ બોલ્યા વૈકુઠનાથ ॥
 શ્રેષ્ઠ સગાલનિ વાસીઉ નગર કાતિ સહીત ॥
 નિહવાં મદિર માલીયા હૂતાં કાતી માહિ ॥
 એહવા અતરિ વાસીયા અતર ધામીહા ॥
 શ્રેષ્ઠ સગાલનિ ચગાવતી ॥ ત્રીજુ એલછઉ તેન ॥
 પુષ્પવૃષ્ટિ સૂરનર દરિ ॥ અતર આબ્યુ તેહનિ ગમ ॥
 એકમના જે ગાયસિ ॥ તેહનિ ગગાનૂ સનાન ॥
 સસારસાગર તારિ લાભિ દૂષ શ્રી ભગવાન
 એકમના જે આલવિ નર નિ વથી નારિ ॥

પુત્રવિયોગ ન પારિ પામિ પુત્ર નિ પરવાર ॥

દીસાવાલ કુલિ ઉપનો વીરપેત્ર માહિ વાસ ॥

વીકાનુ સૂ(ત) વી(ન)વિ નાકર હરિનુ દાસ ॥

॥ છ ॥ શ્રી ॥ ॥ ઇતિ સગાલપુરિ સંપૂર્ણ

વિષયાદિ-૧. શેઠ શગાલ શાહનું આતિથ્યસત્કારનું વ્રત તાવવા શ્રી વિષ્ણુએ સ્વયં તેને દ્વારે બાવાને વેષે આવી તેના પુત્ર ચૈલૈયાનું માંસ માગ્યું અને તે અર્થે આત્મ-સમર્પણ કરી પુત્ર પોતે મરવા તૈયાર થયા તથા શેઠ શગાલશા અને ચંંગાવતીએ તેને ખાણીયામાં ખાંડયા; આખરે પ્રભુએ દર્શન દઈ તેની ભાવટ ભાગી-આ પ્રસંગ પ્રસ્તુત આખ્યાનમાં રસભર વર્ણવેલો છે.

૨. રાગથી પદખંધ બાંધેલો છે. કડકું, ઢાળ તેમ વક્ષણ કે ઉપલો કાંઈ જણાવેલું નથી.

વિશેષ-૧. પ્રસ્તુત કાવ્ય પ્રકટ થયું નથી. તેનો રચનાર કવિ નાકર સંવત ૧૬૦૦ માં થઈ ગયો છે. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં રચનનો કે લિપિનો સંવત આપેલો નથી. પરંતુ તેની ભાષા, લેખનશૈલી અને કાળો જોતાં પ્રતિ સંવત સત્તરમા સૈકાની હોય એમ સમ-ન્ય છે. લિપિ બાળબોધ છે, અને વચ્ચે વચ્ચે 'પડિમાત્રા'ની શૈલી દેખા દે છે. પ્રતિ જૂની અને જૂની છે, વચ્ચે ખવાયલી છે પહેલાં ત્રણ પાનાં નથી.

૨. આમાં વિષ્ણુએ શગાલશા શેઠને તાવ્યાનું જણાવ્યું છે ત્યારે બીજાં એક બે ચૈલૈયા આખ્યાનમાં શેઠને અને તાવ્યાનું જણાવ્યું છે; જે ખતાવે છે કે એક પ્રસંગને શૈવ કવિએ શૈવ ભક્તો માટે એક રીતે વર્ણવ્યા છે ત્યારે વૈષ્ણવ કવિએ વૈષ્ણવ ભક્તો માટે બીજી રીતે વર્ણવ્યા છે.

અંક ૧૧૭ રૂ—જાતકનક્ષત્રસમુચ્ચય । (સં—જ્યો.) પૃ ૧-૨૮

આરંભ:—શ્રીગણેશાયનમઃ । વિનાયકં નમસ્કૃત્ય લાલનાં હિતકામ્યયા ।

ઉદ્ધૃતં તુ મયા કિંચિત્ શાસ્ત્રગોચરકારણાત્ ॥૧॥

છંદો લક્ષણસંયુક્તં નક્ષત્રાણાં સમુચ્ચયં ।

સંક્ષેપેન પરં જ્ઞાનં રત્નકોશાત્સમુદ્ધૃતં ॥૨॥

સર્વેષુ શુભકાર્યેષુ કુયોગાન્ પરિવર્જયેત્ ।

દગ્ધં વિદ્ધં ચ નક્ષત્રં તિથિં દગ્ધા ચ યા સ્થિતા ॥૩॥

અન્ત--સંધ્યાકાલે ચ મધ્યાહ્ને ગર્ભો ાત નિશિગોચ ૪ ।

વિષ્ણ્યાં ચ પર્વકાલેષુ ાક્ષોર્કમ્ વિવર્જયેત્ ॥૨૫॥

હસ્તં સર્વો-પુ કૌર રાજાજ્ઞા સૂતસૂતકે ।

મત્તદીક્ષા વ્રતાદાને મોક્ષ તીર્થામિસંપ્રદે ॥૩૦॥

ઇતિ કૌર્કમ્ પ્રકર્ણ ॥

વિષયાદિ-પ્રસ્તુત ગ્રંથિકામાં જ્યોતિષ શાસ્ત્રને લગતાં કેટલાંક પ્રકરણો ઉતા-રેલાં છે. પ્રથમ કરણનિધિ ઉતારેલો છે જેના આદિ અને અંત ભાગ ઉપર ટીકેલા છે. તેમાં ૧૭ શ્લોક “ગાયત્રી પ્રકરણ” નાં, ૩ શ્લોક સીમન્ત

પ્રકરણના, ૬ શ્લોક અજમારન પ્રકરણના અને ૫ શ્લોક કૌશર્કમ પ્રકરણના, એમ મળી કુલ ૩૦ શ્લોક છે આ પ્રકરણોમાં કીયા મહીનામાં, કીયા વારે, કીયા નક્ષત્રમાં, કીયા પેળી, કીયા સમયે ઉપરનાં કર્મો કરવાં તે દર્શાવેલું છે

૨ આ કરણવિધિના ૩૦ શ્લોકોની વચ્ચે ૨૩ માં શ્લોકના ત્રણ અક્ષર લખી, વચ્ચે પાનાના એક પાસામાં કોઈ એક પ્રાચીન આખ્યાનના ઉત્તારનો આરંભ કરેલો છે, પણ તેના સ્તુતિભાગની માત્ર છ પંક્તિઓ જ ઉતારેલી છે, તેની બાધા જૂની છે એ પંક્તિઓ નીચે આપી છે —

રાગ ધન્યાસી, ત્રિરઆ ગણપતિ રે ગુણનિધિ ગુણ સ્તવ્યઃ ઉમયાસુતનિ રે વેગિ વિનયુઃ ।
સ્વામી સિધિ બુધિ રે બદ્ધ અંગના પૂત્ર બિદ્ધ પૂરિ રે મનોરથ મનના
ઋદ્ધિસિધિ બેટુ કિકરી પ્રસ્તુતિ કરે માયકવાદના
જેદનિ હિમાચલની મુલા માતાપિતા હુ શિરલ સહી
કર્પૂરી આરતી બર પુષ્પ ધર હું પ્રેમરૂ
મુદિ લોહાવિ બહુ ભાવિ નાયક નમિયિ ને હનું
મત્સ, હરમ વેષ, વારાહ, નારસિંહો, તુ વામના
શમો, રામકેશવ, બુધ, કનકી, નરદરિ વિશ્વવદના
અવતાર લીધા અસુરકારણિ દેસ દુર્જન મારયા
તે વેલા તાલરી સ્તુતિ કરે જૂરના બધ ટાલયા

૩ આની પછી 'કરણવિધિ' ૨૩ માંથી બાકીના શ્લોકો લખી સમાપ્ત કરેલી છે તે પછી ૧૧૭-૭૧ માં આપેલુ 'રેવામાદાત્મ્ય'નું 'સ્વર્ણજિન્દ્રેશ્વર' સ્તોત્ર (પાનાં ૧૧) અને તેની પછી ૧૧૭-૮૫ 'કાશી વિલાસરાસ' (પાનાં ૪) છે અને તેની પછી પાછું 'ભતક' પ્રકરણ ૩૨ માં શ્લોકથી ૫૬ પર્યંત આતું કરેલું છે (પાના ૨) અને તેને પાછું, ત્યાંથી અધુર મૂકી, વચ્ચે ઉભે પાને 'રેવનાખ્યાય' ૪૦ શ્લોકથી પૂરો લખેલો છે અને તે પછી પાછું 'ભતક' પ્રકરણ ૫૭માં શ્લોકના ૭૫ શ્લોક પર્યંત લખેલું છે ૩૧ થી ૬૨ શ્લોકનું 'યાત્રા પ્રકરણ' અને ૬૩ થી ૭૫ શ્લોક પર્યંતનું 'કૃષિપ્રકરણ' છે તે પછી 'શૃદ્ધારંભ પ્રકરણ' ૪૨ શ્લોકનું, અને '૧૧ પ્રકરણ' ૩ શ્લોકનું, 'વચ્ચપ્રકરણ' ૧૨ શ્લોકનું, 'દિવમતિતા પ્રકરણ' ૩ શ્લોકનું, 'રાત્રિમિતિ પ્રકરણ' ૨ શ્લોકનું, 'વિવાદપ્રકરણ' ૩૦ શ્લોકોનું, 'સુપ્રતિવિધાન' પ્રકરણ ૩૨ શ્લોકનું, 'મૂળ લક્ષણ' ૬૨ શ્લોકનું, 'ગર્ભવાત' લક્ષણ ૨૨ શ્લોકનું, 'દયાકૃત' ૩૦ (૨૩ થી ૫૨) શ્લોકનું, 'કુદલી પ્રકરણ' શ્લોક ૫૨ નું છે પછી અઢી 'ભતક' પૂર કરી 'સીતલક વિરોધ' પ્રકરણ ૨૨ શ્લોકનું લખેલું છે

૪ તે પછી ગોપીના કૃતારના પદરેક કાગળનું ૫૬ એક છે તેનો આરંભ આ પ્રમાણે છે રાગ દેશના ॥ મલિય છે તેવ તેવડિ સર્વ ગોપીની તેવિ

ચિર પેર આપાનું સોદે આંધિ ચેલિ

ગૌર રયામ મુંદર બલિ બળે સિનડે માંન નવજીવના

મનમોહનિ છાન્નિ બદ્ધ માન

૫. આની પછી '૧૧૧'નું કાગળનું ૫૬ છે તે પછી અધૂર પાંચ કાગળનું રામ ગીતાનું ૫૬ છે બાધા જૂની છે

અંક ૧૧૭-ગ-રેવામહાત્મ્ય

પૃ ૧-૨

આરંભ—શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ માર્કંડેય૦ ॥

તતઃ ક્રોશાતરે તીર્થે સ્વર્ણવિદ્વાક્ષમુત્તમં । પાપદોષહરં પુણ્યં ધન્યં સ્વર્ગસ્ય સાધનં ।
 વિશ્વો ધનપતિર્નામ જયંતી સંભવઃ પુરા । સ્વર્ણકૌટિશ્માયુક્તો વૃદ્ધસ્તીર્થ રુચિર્વર્મા ॥
 રેવાતીરમનુપ્રાપ્ય તત્ર સ્થાને યુધિષ્ઠિર । વ્રતોપવાસનિરતો જલાશી ફલમક્ષકઃ ॥
 અન્તઃતત્ર સ્નાત્વા પિતૃન્ પાર્થ તર્પયિત્વા વિધાનતઃ । પિંડદાનેન ચૈકેન તૃપ્તા સ્યુઃ
 પિતરશ્ચિરં ॥

સ્વર્ણચિન્દ્રીશ્વરં દેવં ભક્ત્યા સંપૂજ્ય માનવઃ । હૃદયેદાંત્મના સાર્ધં પુરુષા નૈકવિંશતિ ॥

इति श्रीरेवामहात्मने सुवर्णविंदुतीर्थं ॥

વિષયાદિ-૧. નર્મદાતટે એક વિષે તપ આદરી, નિત્ય સુવર્ણનું જલબિંદુના ગ્રમાણુમાં દાન આપી, અને શંકર સ્વર્ણબિંદુશ્વરને પ્રસન્ન કરી, ૨૧ પિતૃઓને કેવી રીતે તાર્યા તેનો વૃત્તાંત આપેલો છે.

૨. યુધિષ્ઠિરને રેવામાહાત્મ્ય કોઈ રૂપિએ સંભળાવ્યું હશે, તેનો આ એક ખંડ માત્ર છે, એમ સમજાય છે.

વિશેષ-પ્રતિ પ્રાચીન છે. લિપિ બાલબોધ છે, અને વચ્ચે વચ્ચે “પડિ માત્રા” જણાય છે.

અંક ૧૧૭-ઘ-કાશીવિલાસ-દેવદ્વિજરાજ (સં-ગુર્જર અનુવાદ)

પૃ ૧-૬

આરંભ:-પ્રણીર્ધ હુંદી વિનાયક તાં મન લાગૂ ધ્યાન

કાશીય નયર નીવાસિઅ હંસલુ માગિ દાણુ ॥

શ્લોક ૧ ॥ શ્રીદુઢીરાજસ્ય પદપ્રસાદાત્ લબ્ધતથાનંતં ફલયા ચેતત્ ॥

નિર્વિઘ્ન કાશીવાસ સૌખ્યં । જોગં વિના યત્ર લભેત મોક્ષં ॥૧॥

આનંદવન અતિ સુંદર મંદિર તણેા પ્રવેશ ॥

શેવો એ રિથર મન સ્થાપિ પાપીય નહોં પ્રવેશ ॥

શ્લોક ૨ ॥ શ્રી વિશ્વનાથ નિજમંદિરસારભૂતે-મ્ । આનન્દકાનનમિદં સુકૃતં નિધાનં ।

તિર્થંતિ યત્ર મુનયઃ સુરસિદ્ધસંઘાઃ નૈવાત્ર પાતકિ જનસ્ય પદપ્રવેશઃ ॥ ૪ ॥

કાશીય નગરનીવાશીય ધન ધન જનની પુત્ર ॥

ગંગામૃત નિત્ય પ્રાશીએ ત્રાસીયે ના યમહૂત ॥ ૫

કાસ્યાં સદા સંવસતા જનાના- । ધન્યાસપીત્રી કુલદીપવાનાં ।

પિવંતિ ગંગામૃતપુણ્યપૂરં યદર્શનાદ્યાપિ (તિ) યમોડવિદૂરં ॥

અન્ત-કાશી રાસ ભણુતાં હિર સુણુતાં પાતક જાય ।

પામીએ ઋદ્ધિસિધિ સંપતિ અંતે સદાશિવ થાએ ॥ ૪૧ ॥

શ્લોક—યે પટ્ટીદ શૃણ્વતિ કાશીસ્તવનયુત્તમ ।

તે મુત્તવા સર્વસૌંદ્યાનિ શિવલોકે વસતિ તે ॥૪૨॥

ગાથિ ૐ શુશ્રુવત વસત સદાશિવરાસ

ત (તિ) કુન શોક સનાપ પાપ નહી ગર્ભવાસ ॥ ૪૩ ॥

શ્લોક ॥ કાશીવિલાસસ્તવન વસ તત । પૂજન વિશ્વપાર્તિર્વોમિ ।

કુર્વતિ નિત્ય પરમાર્થવુધ્યા । તત્ત્વાભાસિદ્ધા સુપિનો ભવતિ ॥૪૪॥

દેવરાજ દ્વિજ એમ બોલે એ જોડે એને બેઠું હાથ ॥

કાશીના શુશ્રુ જાણે એ માને શ્રી વિશ્વનાથ ॥ ૪૫ ॥

શ્લોક ॥ ક્રુત્વેતિ કાશ્યાં પ્રણર્તિ કરોતિ । દાસાનુદાસો દ્વિજદેવરાજ ।

ક્ષત્ત્વમેતન્ વિરુષેર્મયોદિત ॥ શ્રીવિશ્વનાથ પ્રણતોદિમ સર્વદા ॥૪૬॥

इति कशीरिलास समाप्त ॥ ४७ ॥

વિષયાદિ—આમા કાશીપુરી અને તેમા આવેલા પવિત્ર તીર્થસ્થાનનું બાહ્ય અર્થવર્ણન છે કવિએ પ્રથમ ગુર્જર ભાષામાં દ્વેહો રચી તેજ ભાષાને વિશેષ વિસ્તારથી સંસ્કૃત શ્લોક દ્વારા દર્શાવ્યા છે અને તેની કુન સંખ્યા ૪૬ છે

વિશેષ—આ કાશીવિલાસ પ્રકટ થયેા જાણવામા નથી લિપિ, બાલગ્રાધ અને પદિમારાત્રી છે, તેથી તેમજ કામળ ઉપરથી પ્રતિ પ્રાચીન લાગે છે

અ. ૧૧૮-અકીર્ણ પદો-(ગ. હિ. ક.)-કૃષ્ણલક્ષ્મિ અને
વેદાન્ત-જ્ઞાન-(લિ. સં. ૧૮૬૦)

આરંભ-

રાગ પિરજ । ધોખી મળ્યા મારા બાગ રે નદક પિય નાલે ધ્રુએ ધોતીઆ ૧

નિરભેરામ સદા શુશ્રુ ગાએ રે સામળીયાનું સુહાગ રે ૪

પદ ૨, નાનદનસુ નેહ રે સર્ધ ॥ કરસે તે જન જાણુસે ૧

નરભેરામ સુધિ વલણે રે આસુડા વહે જળ મહરે ૪

વિષયાદિ-૧ આ આખાંયે પ્રતિ અનેક કવિઓના કૃષ્ણવિલાસ, વૈશાખ અને જ્ઞાનનાં વિવિધ પદોથી ભરપૂર છે વળી એમાં કોઈ કોઈ પદો હિન્દી તો કોઈ ગુજરાતી છે અને કોઈ તો હિન્દી-મિશ્રિત ગુજરાતી છે આ પદો ઉત્તારવામાં કોઈ ચોક્કસ સંકલના હોય એમ જાણતું નથી મોટા ભાગે નરભેરામના પદ વિશેષ છે સુરનાસ, પરમાનંદનાસ, છપ્પર, માનપુરી, મોહનપુરી, આદિના હિન્દી પદ છે નરસિંહ મેહેતાનાં પદ પણ સારી સંખ્યામાં છે મીરાંબાઈનાં પણ કેટલાંક છે આમાનાં પદ મોટા ભાગે હિન્દીમાં અને જુદા જુદા ગુજરાતીમાં છે બાલજીનું એક પદ છે નેરાજનાસના પદ પણ સારી સંખ્યામાં છે રખૃષોડ, નંદ, કાનપુરી, મૂલદાસનાં પણ છે વળી પદોના રાગો પણ વિવિધ છે જેવા કે પંજબી, સીંધી હોસેની વિગરે

૩ પ્રતિ એક લઘીઆને હોયે લખાવલી નથી પણ જૂદા જૂદા લઘીઆઓએ લખેલાં ધાનાં એકાં કર્યાં હોય એમ લાગે છે,

પદોનો ક્રમ: ૨ પદ (શ્રુ.) નરભેરામ; ૧ દરિદાસ (દિ.); ૪ નંદ (શ્રુ);
૧ કૃષ્ણદાસ (સિ.).

રાગ દિલ્યાણ સિંધી: જવડે જવડે જવડે મીઠે ઠાકુરનો નાલો ।
જવડે જવડે જવડે મીઠે ગોવિંદનો નાલો ।
નાલો વઠ નારાયણનો ચોર પાંચ ચમ

૧ માનપુરી (દિ) રાસનાં કીર્તન: (પ્ર. ૧-૯) ૧ નરોદરિદાસ (શ્રુ.),
૬ કાનપુરી; ૧ દરદાસ (શ્રુ. ૬-૨૧) ૧ દરિવલ્લભ:

રાગ હોસેની : હાં રે તું તો સાંભલને સણુગાર મારી સજની રે
હું તો રમવા ગઈતી આજ વનમાં રજની રે ૧
શ્રીકૃષ્ણ કહો ને વાર હરી હરી વચને રે,
હાં રે એવા હરીવલ્લભના નાથ રદીયે રમને રે ૪૯

ઈતી શ્રી રાસ સંપૂર્ણ.

ધોળ : મારી વિનતડી અવિધારી નાથ નિદાસી રે
મારા નાથ તણો અપરાધ મ ગણજે બાલી રે ॥ ૧ ॥
તારા મન માંહે જે મોદ એમ અનુચરને રે
તુજ પાસેથી દેંયે ન જાયે એમ અનુચરને રે ॥ ૫ ॥
ભણે નરસૈયો સુણુ સાહેલી હરપે સુંદડા ભરજે
કલ કલીરસ છે અતિમીઠા તે આળીને અનુસરજે ॥ ૬ ॥

સધી મલી કરે અનોપમ વાત ગોકલ ગરબો કીજે રે
આવા રૂડા સુંદર શ્યામ નંદકુમાર શેલામાં લીજે રે ॥ ૧ ॥
અંગો અંગ નયાવે તાન કુંવરબાઈ જોઈને વારી રે ॥ ૯ ॥

ગરબો-માધવદાસ (શ્રુ); ૧ રણછોડ (શ્રુ.) પછી ૭ નરભેરામની કાદીઆ ૭,
રાગ ખંભાતના પદ ૪, પછી નરસિંહ-

રાગ પ્રભાતિ:

ધ્યાન ધર હરિ તણું અલ્પમનિ આલસુ જે થકી જન્મયા દુઃખ જાયે
નરસૈયા પ્રીતકર પ્રભુજીવું ખરી અવર વેપાર નહીં કૃષ્ણ તોલે ॥ ૫ ॥
આજ સોણલામાં જળકીને જાગી, જાણું મારા વાલાજીને કંઠડે રે લાગી
સઘ સમાણી રે બાઈ માંડે સોણલું વિચારો નરસૈયાયો સ્વામી મારે
મિદર પધારો ૫

રામકલી: હરીને પુછોને અખોલડા સ્યા લીધા, કહીને કામણુગારી હરીજીને
કામણુ કીધા ૧

આલીંગન લેતાં કઠન કુંચ પુતા સ્યા અપરાધ અમારા ?
નરસૈયાયા સ્વામી મારે શઠા મનાવો અટલા પાડ તમારા ૫

પછી બિહામડાનાં ૨ પદ તુવસીદાસ (હિં), ૧ કૃષ્ણ (હિં), અને ૧ ભુધાનદં (હિં),
પછી નરસિંહનું

રામકવી આવું નહિતમ જોખન મારૂ તે તો તમે જોવાને સ્થાને નાવો મારા વાલા ૧
એવાં એવા વચન સુણીને હરી હસિયા નરસૈયાયા સ્વામી મારે
રીદીયા વસીયા ૪
આજ બાઈ મુને બેતી લછન લાગુ કેમ કરી અખર ઓઢુ રે હું વ્યાધુ ૧
નરસૈયાયો સ્વામીને સગે રમતા અનુભવીયા રે રસ માણે ૩
આણિ નિહુડિએ પરવસ કીધા સેજડીએ સામળીઓ આબ્યા
મેં તો સંધ્યા ન લીધા
નરસૈયાયા સ્વામી રે કહું તુજને હમડા તે બીતર જાગો, આણિ ૩
પદ ૧ મારથી ગમ (હિં), ૧ પ્રાણજવન (હિં), ૧ આસકરન, ૧ કુસનદાસ,
પરમાનંદ, જવન, સિકસેન, અને સુરદાસ

ખારમાસી-હરિ ખીમો-(શુ ક) (૨ સ ૧૭૯૬)-પૃ ૧-૪

કારતકે જુડા તું જુલો રે ફોક પ્રભ્યો રે મન માંએ
ધન રે જોખન સત પરોણા દેવતા દોલાયે ૧
અવસર આવો નહીં મયે દુર્લભ મનષી દેહ,
કહું હરી પીમ અતે કરી સામનીયાસો સનેહ ૪
અધીક મહીને તે અનુભવે પામ તત્ત્વ અપ્રમાન
પૃથ્વી અપ તેજ વાયુ છે આકાસે નિરવાણુ ૧
સવત સત્તર છત્રવે જોત્યા બારે માસ
ગાયે સીધે ને સાંભળે હરખે હરીના દાસ ૩
કયે હરી પીમ વતે કરી સામળીયાસુ સનેહ ૪

વિશેષ-૧ દરેક માસની ચાર ચાર એમ તેર મહિનાની પર કરી છે

૧ તે પછી પદ ૪ રામ છતાળ 'નિરભેરામયા સ્વામી' સ્વામી (શુ), ૧,
મૂલદાસ (શુ); સોરઠ મલ્હાર આદિ ૧૮ નરભેરામનાં (શુ) ગાહે ધણીની કરી ૬-૬
છ, યોડાકની ૪-૪

કંકડો-અયો-પૃ ૧-૫

ઓ નમો પરમાત્મા જે આનિ નીરજનદેવ અગોચર ગોચર થવાને કહું
કકાનો બેવ ૧
કક ઉપેશ્યો કેધનો મહે ન નીકમે કાઠ, એહપૂ સૂઝ સમારનું સંન સૂચો
સહ પાઠ, ૨

ખરો મેં ખોટો પોર પરો સજન કુટુંબ પરિવાર
 ચિત હરે સહુદા મદિ જયમ ક્રમ્તો વીકાર ૩
 ક્ષવંરતે છેદું નિષે મુર્ધામાં હંકાર
 પર ચક્ર વેતા તે પરા જોપનાં જાણુણુદાર ૪૫
 કકા એ પુરા થયા સીધે શુણે ને ગાય
 પરબ્રહ્મ તાં તે વસેં જોહ પ્રીછે મન્દીમાય ૪૬
 એમાં જ્ઞાનલક્ષિત વેરાગ છે માંહે ગુરુ સસક્ષી ભેદ,
 શ્રી ગોવિંદજીના ચર્ણુ પામે સત્ય માનો વેદ ૪૭
 સજી ગુરુને નાયણુ અખ્યા જોઈ કરજો વિચાર
 વિચારતાં વસ્તુ પાછું સુધે તરો સંસાર ૪૮
 ધતિશ્રી અપેજના કકા સંપૂર્ણ.

(પૃ. ૬-૧૫) ૧૨ હિન્દી તાલ અખ્યાનાં; ૧ પદ અખો (શુ.):-
 માર-દેહનાં કૃત્ય માંહા સહિએ ભુત્રા પડ્યા દેહ પ્રીછયો તેણે ન જાઈ
 ઉપાધ્યની ઓટ માંહાં સહુજ આવિ ગયાં વસતુસાનિધ્ય તેણે ન ચાઈ ૧
 મુલ સિદ્ધય વ્યાપીને વિલસી રહી તે મુલગે પદ સરજે સમાએ
 તે મુલગે પદ અખો રહો ઓચરી અલગો પડે તો જીવ થાએ. દેહ ૫

મીરાતું પદ (પૃ. ૧૬)

રામકલી-મોહના મન હરયો માર્ધ મેરો મોહના મન હરયો
 કા કર કિમ જાઉં સજની પ્રાન પરવસ પરયો ૧
 દાસ મીરાં લાલ ગિરધર જનત એ વર વરયો ૩

અખો (પૃ. ૧૭-૨૮) રાગ પ્રભાતી-

ઝીલ તું સંતસંગત રૂપી જાનવી, માનવી થાય મુકી જ મનનું
 જીમ નીપજે નવ પંડ પણુ કામધનનું સતસંગ. દોહ.
 ખીક જનમની ટલે સ્વર્ગ આશા પડે તરત ત્રીકમ મલે ઘેર બેઠાં,
 સંકલ્પ મનના ટલે મનોર્થ નવ દમે, એક દરી મૂળ ગમે કર્મ હેકા. ઝીલ ૧
 નિશ્ચય સિલ સદા દગ મગે નહી કદા, કારણુ વિના મુદા દેવદર્શી
 સંત ગંગા તણું દૂળ તે એ હવો ધણું કહે અખો મુંલણું જાને પર્સી. ઝીલ ૫

વ્યાપી કિમ વેગલો થાએ જો રહો છે રદીયા માંહે. દોહ.
 અમે જાણ્યું અમે દ્વારકા જાણું, દરસણુ કરસું દેવ અંતરજામી

લાઈરે બ્રહ્મભાવ તે આણે સ્થિર પુરણુ આતમા સધવે પરમાણે ૧
લાઈ મુગત્ય તેજ માનની જે હોએ આલોકે
અધે તે ઉરમાં ધરયુ જે કહ્યું ચતુર મ્તોકે ૮

જોતા રે જેમ છે તમ દીહુ વાગળવ સધલુ ગયું જે લાગુંતું મીહુ ૧
જોતા લાઈ માની તેહજ જાણુજો જે અણુલિંગી જોને
આપ મુએ આપ રહે અધા તેહને સહુ તોલે

જનુ તે સદગુરને સરણે જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે
પ્રીછવે ઘોલે નહીં આપણે (૮ કડી)

આવા દુષ્ટ ૧૧ પદ (શ્ર) અખાના છે પણ બે ગોપાલદાસના અને ૧ પ્રાણુ
જીવનનું (૧૨ કડીનું) પદ છે

માળાનો મરમ-ગોપાળદાસનું પદ, રાગ પરજ ૧૭ કડીનું છે તેમાં માળાના
મણુકા, હોરી આદિને વર્ણના પશ્વે તીર્થો અને દેવતાએ ધરાવ્યા છે અને તેના જાળનારા
હરિ, શકર, શુક્રદેવ આદિની મહત્તા અને માળાજાળના મહીમા વર્ણવાયા છે દ્વાન્ત

હોરી સમજ તાત નહીં ત્રુટે રે સદા જેમની છે તેમ છૂટે રે ૨
સુતર અગમ નિગમે કરી લાવો રે નાની જાતના મણીઆની હારો રે ૩
માળા બાળ જીતર રિદા માહે રે નવ પડે, નવ જલે પાએ રે ૪
માળાનું મરમ જે કાએ જાણે રે તેને વૈરનવ વેદ વધાણે રે ૧૬

ગરુડોમરણે દવા કરી દીધી રે દાસગોપાળને માળા આપી સીધી રે ૧૭
૧ આના લખાણમાં 'ડ' ર, બ, ડ, ઝ, અને જી એ સહુ અક્ષરોને સ્થાને

કદિમદિ લખાયેલા છે

૨ તે પણ જ્ઞાનનાં ૨ ૫૦ સુરદાસના (હિં) ને ૧ પરમાનંદનું (હિં) છે પણ
શુભારનું ૧ અને કૃષ્ણ જાળલીલાનું ૧ એમ બે પદ (શ્ર) નિરભેરામના છે અને
૫ જ્ઞાનના પદ નેરાજના (શ્ર) છે પણ ૧ જ્ઞાનની કડીઓ અને ૧૧ પદ (શ્ર) અને
૧૩ પદ (હિં) નરભેરામનાં અને ૧ પદ (શ્ર) નેરાજનું છે પણ ૨ પદ 'પ્રભ' નાં
નરસિંહનાં છે અને ૧ જ્ઞાનનું લાલજીનું છે

રાતલડી રમીને રે અમ ધર આવિયા રે વળીયાસુ બારણુ મ ઠેલ ૧
નરસૈયાઓ સા(સ્વા)મી રે મિદર પધારેયા રે રંગ ધણો ને થોડી રાત ૭
રાતલડી અધારી રે વેરણુ વહી ગમ રે ઉગો ઉભો અનુભવીએ સૂર, ૧
નરસૈયાઓ સામી રે મિદર પધારેયા રે આનંદધનનું આરામ ૩
રૂડા રાધવજીને સેવા રે પ્રાણી પ્રેમસુ રે જેને સેવે સવિ સુખ હોએ
જમરા કકર રે હરે પ્રાણી બેટે રે પીડા તેને કદી ન સકે કોયે ૧
લાલજીના મણુ રે જે કોઈ બજસે રે લવને સાગરમાં દોએ દાય ૮

૩. તે પછી ૬ પદ (હિં.) જ્ઞાનનાં નિરભેરામનાં, ૧ (હિં.) દેવાનું અને ૧ (શુ.) અખાનું છે:

રાગ કારાષ્ટક : બટ પિઠત નિવેઢીઆ વૈશ્રવ ગર્ભ(ર્વ) કરો સુ ઘેલા
મનસુ વાત જુઓને વિચારી કાણુ ઉજલા, કાણુ મેલા. ૧
જો તું સિર્જતા સર્જિત શ્રોવણુ કરો તો આવત ખીજ વાટે
મુંઠ મતની દેહ ન ધરતો પવિત્ર કયે(લે) તે માટે ૨
સંતચરણુરજ સદા પવિત્ર માન મુકી માયે નાવે।
અવીચક્ષ પદવી પામે અષો કહે એમ પરમ પદ પાવે। ૫

૪. તે પછી ૪ કાદી (૧ હિં.+૩ શુ.) નરભેરામની છે.

૫. દુકાળીયું વર્ષ ગણવાની રીત: “જે વરસ હોયે તેને ૩ ત્રણ ગણે કરવો તેમાં પાંચ લેળવા સાતે પાતીએ ૫ અપુ વળી અપર વાધે તેવા ભાવ હોયે:

એકે ત્રકે આગમકાર સમતુલ હોયે તો પડે દ્રકાલ,

બે ગણા સાર ચોકો પટલે મેધ અપાર

પાચા પયે પાંચ સસુદ્રા છોકો ગાંજે મેધ અનંતા.

ચૈત્ર સિતાત્ ॥ સંવત ૧૮૨૪ વર્ષે શાક, શાકે ૧૬૨૦ પ્રવૃત્યમાને”

૬ તે પછી ૪૫ (હિં.) સુપદેવચરણ, (હિં.) લખમીદાસ તુલસી અને સુરદાસનું છે.
તે પછી ૯ પદ અખાનાં (૧ શુ. + ૮ હિં.) છે. (પૃ. ૧-૬)

રાગ કલ્યાણ-રામ જાણે તેને રામ ફલે દૂર જાણે તેને દૂર પલે છે.

કહરો જાણે તેને તીર પાટલે છે કરસાણુ જાણે તેહનું અંતર બલે છે. ૧

પોતાનું મત પોતે કહ્યો છે એ અષે પદમાં અષો રહ્યો છે. ૭

૭ પછી ૧ પદ ભાણુદાસનું (પૃ. ૬) છે: રાગ પ્રભાતી-

એક નિશ્ચે નિરધાર નર માનજે વેદવચને કરિ વાત માહરી

ખિરદ સૂરિત તણો સંગ નિવારજો હુંકડાં નાવજો નિકટ નારી, ધ્રુવ.

કહે ભાણુદાસ વિવિધ પ્રકારનાં લક્ષિત ને મુક્ષિત તો તેજ લહેસે ૬

૮ તે પછી અખાનાં ૪ પદ છે; (૨ શુ. + ૨ હિં.) ભૈરવ, ૩ પદ શુ. રામગરી, ૧ પદ ગુજરી (હિં.) ૧ પદ દેશખ (શુ.), ૩ પદ (હિં.) સામેરી, (પૃ. ૬-૧૪)

નિરાધાર રહે તે સંત આધારે વલગાં રહે જંત ૧

પરોપ વાદતાં ન કરે અષો જે જેહવો તેહવો પારષો ૪

વસ્તુવિચારે વિશ્વ જ નથી ત્રિગુણુ ધૂઆડો કાઢ્યો કથી ૧

વાધે અષો છે બહુ ભાર આપ નહીં તાં રયો સંસાર ૫

આજ આનંદ મુને અદ્ભૂત પ્રગટયો મુજને માહેરો પાટ લીધો ૧ (૫)

વસ્તુને વિશ્વ કિસો નથી આંતરો અંતર દૃષ્ટે અવિલોકી જોસો ૧ (૫)

ચેતને ચિદાનંદ વિલસી રહ્યો રે એ તો ચરમ દૃષ્ટે કરી ચરમ દીસે (૫)

યોગ ને ધ્યાન જંજલ કરવો ટલ્યો મૂર્તવંતો જ્યારે માહાવ પામી ૧ (૫)

૬ તે પછી ૭ પદ (આસા) નરસિંહ (પૃ ૧૪-૧૭), પછી ૫૬ સામેરીનાં, ૧ લઘુ શ્રીધર, ૧ ગોવિંદદાસ, ૩ નરસિંહ (પૃ ૧૮-૨૦), ૧૧ પદ (કિરો) નરસિંહ (પૃ ૧૯-૨૫), (શ્રીરામ) ૨ નરસિંહ, ૧ અખો (પૃ ૨૫-૨૬), ધન્યાશ્રીના ૫૬-૭ નરસિંહ (પૃ ૨૭-૩૦) (રામગી) ૧ નરસિંહ (૩૦-૩૧), અને ૬ (શુ) અખાના છે

૧૦ પછી અખાના ૫૬ (શુ) છે - (સામેરી) ૧, (રામગી) ૧, (મિવાડો) ૪, (માર) ૭ (૫ શુ + ૬ હિં), (રામગીરી) ૬, (હવાણ) ૧, (હિં) (પૃ ૩૪-૫૦) આમા અખાતું નીચેનું ૫૬ (પૃ ૩૮-૪૦) દયારામના 'ત્રિમરસ તેના ઉરમાં હરે' એ ૫૬ સાથે સરખાવવા જેવું છે

બ્રહ્મ અથ તે પીયે રે જે બ્રહ્મઅસી હોયે,

જે દૃષ્ટ નપુષ્ટ અનામ અપર પ્રતક્ષ પીવૂ સોયે - મુવ

* * * *

સિંહચ કરા દૂધને જીરવે તે સિંહનાં બાલ,

તે સાઠ સોનાના પાત્ર વિના ફૂટી નીકળે તતકાલ ૩

સ્વાન તે જીરવે નહી ગવરી તે મહિષીનું ઘી,

ત્યમ દેહદરસીને તત્ત્વદરસી સમજાવે મન ધીર ૪

૧૧ તે પછી હિન્દી પદો છે ૧૦ પદ કખીરના (પૃ ૫૦-૫૬) છે તે પછી, ૫ સૂરદાસના, ૨ માધાના, ૨ સૂરના, ૩ દાસના (૫૭-૬૨), ૨ સૂરના (હિં) અને ૧ નરભેરામનું (શુ) છે પછી ૪૭ પદ નરભેરામનાં છે તેમા કોઈ કોઈ હિન્દી પણ છે

૧૨ તે પછી ગોપીકૃષ્ણસવાઈ (બાર માસ) નરભેરામનો કડી ૨૫ છે (પૃ ૧-૫) -

પરથમ સગઈ ગણપતી, સારદાને લાગુ પાય રે,

કાએ આઁઓ રથ મથુરા થકી તેને દેવીને ઉડી લાએ. ૧

* * * *

ગગાનું ફલ પામસે સાળને એમ કે છે નીરભેરામ ૨૫

૧૩ તે પછી ૭ પદ નરભેરામનાં છે પછી 'આર દેશી ધોળ'માં બાર માસની

૧૫ કડી છે

સદેશી સામને જૈ કળે રે કૌ છુ સમ દેઈ સો સો વાર ૧

૧૪ તે પછી તિથિઓ, નરભેરામની ઉપવાજ રાજમાં છે, કડી ૧૭ છે

ઓધ(વ) માધવને મનાવજે રે આવો આવોની ગોકુલ ગામ

પનર તીથ ગ્રેમે જે ગાસે રે વાસ વૈકુઠનો તેને યાસે રે

નિરભેરામની પૂરી સાલે

૧૫. તે પછી ૪ પદ નિરભેરામના છે તે પછી ધોળની દેશી ૨૨ નરભેરામની

૧૭ છે (પૃ ૧-૬)

અં. ૧૧૮-ખ-બારમાસી-નિરભેરામ-(શુ. ક.)-

(૨. સં. ૧૮૪૩)-પૃ. ૧-૧૪.

આરંભ-અથ બારમાસી લિખ્યતે

રાગ સોરઠ સામેરી ॥ સાધી ઉમયાસુત આરાધતાં મંગલ વરતે ચારઃ
વિધન હરે, મંગળ કરે, એનો સેસ ન પામે પાર ॥ ૧ ॥
દેસી ॥

હું પ્રથમ સમરું આજ ગુણુપત દેવા રે એ સુધબુધનો દાતાર કરીયે સેવા રે
હું ધુપ કરું નૈવેદ્ય આરતી ઊતારું રે, તારાં ચરણુકમલ મન માંહે અહુતીસ ધારું રે ૧
શુર ગોવિંદજીને પાયે સીસ નમાવું રે, હું પ્રીત ધરી મન માંહે સરણે આવું રે
દ્વાદસ માસની વાત પ્રણવા ડૉં છું રે, હું હરિના દાસનો દાસ થેને રૉં છું રે ૨

X X X X

શ્રીભાગવત ફેરી વાત બ્યાસે વષાંશી રે તે ડૉં છું સાઝપ્રયોગ જુગતે જાણી રે. ૩
હરિ જીમ બોલાવે બોલ તીમ મારે બોલું રે એમ કહે નીરભેરામ પ્રેમે હું ડાલું રે. ૪
સાધી ॥ રવિ આથમતે હો સધી દિઠો રથ મે કાકહ

નંદલુવન ઉભો રહ્યો તણે ઉપનો શોક

દેસી ॥

એમ ઉભી સર્વ નાર જોવા આવી રે, સૌયે દીઠો રથ અકરૂર રે છે ભાલી રે ૧
૬ છે નીરભેરામચો સાંમ રમસુ રાસે રે, તમે જોજો વેલી વાટ ચૈતર માસે રે ૪
અન્ત-સાધી ॥ બાર માસ પુર થયુ મલવિષલ સંજોગ

કૃષ્ણગોપીનો સંવાદ છે ગાતાં પડસે ભોગ ॥ ૧ ॥

દેષી ॥

સધી બાર માંસું જે ગાય હરથ ધરીને રે, તે પાંધૂ ન આવે કાએ પુનરપ મરીને રે
જે સાંભલે સીધે ગાય ફલ બહુ ભારી રે, વીમાને બેસીને જાએ નર તે નારી રે ૧
સંવત ૧૮ ત્રેતાલે પદ્મંધ કાષો રે, માહુ સુદ પાંચમ રવી વાર લાયો લીધો રે
રાણુ કન્થ દેશમાં ભુજ નગર ખીરાજે રે, ખીદર મોટાં ચોફેર સમૂદ્ર ગાજે રે ૨
તીઆં નારાયણુ સર તીરથ સૌમાં મોટું રે, મરજન કરતાં સંસાર ભાસે ખોટું રે
તે ભુજ માંહી નીવાસ કાષો હરથી રે, સદશાઝ તે સતસંગ તે સહુ પરથી રે ૩
કાહે હોએ ષોટ ધખાડ ભુલ અમારી રે, મે મારી બુધ અનુમાન કંઈકે વીચારી રે
હેડાની પુરી હામ નથી રહી વામી રે, હવે નીરભેરામ ગુણુ ગાએ આનંદ પામી રે ૪
સંપુરણ બારમાસી.

વિષયાદિ-૧ શ્રીમદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધમાંથી અહૂર કૃષ્ણને ધનુર્મખ માટે
મળથી મથુરા લેઈ જવા ગયા હતા તે પ્રસંગ લેઈ ગોપીઓનો બારે માસનો વિરહવિયોગ

કવિએ આલાખ્યા છે કૈવથી ક્રમ લીધો છે, અને અધિક મહીના ક્ષાણ પછી ગાળી તેર મહીનાની ગોપીઓની મન સ્થિતિ વર્ણવી છે

૨ દરેક મહીનાની ૧ કડી સાધીની ઓ ૪ દેશીની મળી પાંચ પાંચ કડી છે કુલ ૮૦ છે ૬૫ તેર માસની, પહેલી પાંચ પ્રસ્તાવનાની, બીજી પાંચ વિષયમંડનની અને છેલ્લી પાંચ લપસદારની, એમ મળી કુલ ૮૦ છે

વિશેષ-૧ કવિ નિરભેરામ કચ્છજીવનો છે તેના સળથી અન્તની ૩ જ કડી કરતાં કાંઈ વિરોધ નબર્યામાં નથી તેણે સ ૧૮૪૩ ના મહા મહીનાની પાંચમે આ માસ પૂરણ કરેલા છે તેનું બીજું કાવ્ય તિથિઓનું સ ૧૮૪૬ નું છે તેની કવિતા સારી, મીઠી અને હાડમકવાળી છે, તેમ કવિ સારો સસ્કારી છે ગુજરાતમાં ગવાતી વિરહ બાશમાં, તિથિ, વાર આદિ સાથે આ સહુ સરખાવવા યોગ્ય છે

૨ 'નરભો નાહું ના'યે ર જે ઠાકરના ઠાકરવાળો 'નરભો'-નરભેરામ અને આ નરભેરામ જૂદા છે

૩ તે પછી ૫ પદ (દિ) ભેરામના છે તે પછી નિરભેરામના પદ ૩ (ગ), ૫ (દિ), અને ૫ (ગ) છે તે પછી પદર તિથિ છે

અં. ૧૧૮-ગ-પંદર તિથિ-નરભેરામ-પૃ. ૧-૩

રાગ સામેરી : પરથમ સમર સારદા, સમર તે ગણપત દેવ રે
પનર તીથિ મસુવી કહુ, હું રાત દીનસ કહું સેવ રે ૧
પીઉ કહે સુણો સુંદરી અમે ચાનસુ હવે આજ રે
રાખ્યા તે નહી રૂંધે હવે, વણમે તે સરવે કાજ રે ૨

ઉપલો ॥ પાવે તે નહીં છુ ચાલવા, કીમ કરી જામે કય ॥ વાલા ॥

દાય કાકણ મેદવી કરી કુંણુ જુએ જૈને પય વાલા ૩

અને હો વાલા માનો માનો અમારી વાત વાવા,

અને હો વાલા હવે પડી પડોસે ભાત વાલા,

અને હો વાલા રહી જાઓ આલુની રાત વાલા,

૬૬ પીઉ કહે સુણુ સુંદરી રે સમજ તે જાઓ બેઠ રે,

પ્રીત મણી ત્યાં કુપ મણુ એમ કે છે ચારે વેદ રે, ૪

અન્ત-ઉપલો ॥ પુનમે નહીં છુ ચાલવા રે દુ તમને કીકાકીક વાતા,

ચાલુ ચતાલુ પરદરો તમે કેની મન રાવો બીક વાલા, ૭૧

પીઉ કહે સુણુ સુંદરી રે રેવાવાનો આ છે હામ રે

પપવાડુ પુર થયું એમ કહે છે નીરભેરામ ૭૨

વિષયાદિ-૧ આ તિથિઓમાં પતિને વિદેશ જતો જટામવડો પવિત્રની વચ્ચેના પદર તિથિની દરેક દરેક તિથિને બેદશીને ચિરહસગ્રાપ અને મનામણા-દુલામણા સળધી સંવાદ વર્ણવાયા છે,

૨. કુલ કડી ૩૨ છે.

૩ આની પછી આનંદધનનું (હિં.) ૧ પદ છે. તે પછી ૧ (હિં) કબીર અને ૧ (હિં) જ્ઞાનદાસનું છે. તે પછી ૧ (હિં) સમાધક, બદ્રીનાથ પંચરત્ન (હિં. ૫ કડી) અને નિરમલ પદ્મ (હિં.) છે. પછી પદ ૧ (શુ) નિરભેરામનું, પછી પરમાનંદ અને સુરદાસનાં છૂટક પદ (પૃ. ૩-૬) છે. તે પછી સંતદાસની સાખીઓ ૩૬ (હિં.) (પૃ. ૬-૯) છે તે પછી છે:-

અં. ૧૧૮-ઘ-શરદ પુનમનો રાસ-નિરભેરામ-

(૨. સં. ૧૮૪૬)-(લિ. સં. ૧૮૫૯)

સામેરી: પ્રથમ હું સમરૂં રે ગણપતિ દેવા રે ભવોભવ ભક્તિ તમારી લેવા

X X X

એક સમે જોયું હરિએ વીચારી: તેડું રે વનમાં વળતી નારી

X X X

સંવત અઢાર છેતાલો જાણો મહિનો ચૈતર સુદ પરમાણો

તીથ છે પંચમી રવી વારે મુરત જોધને પ્રથમ ઉચારે ૬૦

વાંચે સીધે તે સુષદાઘ નરભેરામ કહે ગુણ ગાઈ ૬૧

ધતિશ્રી પંચ અધ્યાયનો રાસ સંપુરણ, સંવત અઢારસે ઓગણસાઠ પદ, ના કારતક વીદ ૧૦ સમ સનીવારનો લખ્યો છે.

તે પછી સુરદાસનાં બે હિન્દી પદ છે. તે પછી તુલસીદાસ, અગ્રદાસ આદીનાં રામાવુલચાર્યની વધાઈના હિંદી પદ છે. તે પછી ૧ (શુ.) પદ રણુછાહનું અને એક નરસિંહનું છે:

દેવગાંધાર-મનડાંના નિત નવલાં પરિયાણુ રે ક્ષણુ ક્ષણુ માંહે ચાતુ રે (કડી ૩)

તે પછી કેવળદાસ, રોહીદાસ, મોહન, તુળસી, અગ્રદાસ, સુરદાસ અને દેવાકરનું અક્કેકું હિંદી પદ છે. અંતે નરસિંહનું પદ છે:

રાગ રામગ્રી ॥ સસનેહી રે સજની સામલીયો અંગે પાતલીયો ॥ રસ ॥

વાલો નયણે નેહ જણાવે રે સજની ૧

નરસૈયાઓ સ્વામી ભલે મલીયો રમણરંગીલડો માણે રે ૪

અં. ૧૧૯-ક-નંદખંત્રીશી-(શુ. વા.)-સામળભટ્ટ-(૨. સં)-

(લિ. સં. ૧૮૩૬)-પૃ. ૧-૨૫

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમઃ અથ નંદખંત્રીસી લખ્યતે:

ઓપાઘઃ શ્રી જ્ઞાનદાને નામું સીસ આરાધું ઉમયાપતિ ધર્શ

શ્રી ગણપતના પુનું પાય જેહથી કાંમ સકલ સિદ્ધ થાય. ૧

શ્રી દીગ્ગમન શ્રી રણુછોડ આરાધું તુને જે કેર જોડ,
બટુકનાથ મોટો મહારાજ, લક્ષ વિશાઈ રાવે લાજ ૨

x x x x

હૃદા પશ્ચિમ દેશ, નદ નગર, નંદસેન રાજન
રાજભાર અધિકાર હિ વધનોચન પરધાન ૬

અનન્ત- નદરાયની કથા કહી કરી અતુરાર્થ જોડ
સોતા વક્તા સાબલે કોઈ મદે જ્યો ષોડ ૫૨
અક્ષા સીપે નંદરાયનું મુણે એ મહીમાય
વિન્નેગ ભાગે તેહના, આસ્થા પુરણુ થાઈ ૫૩

x x x x

શ્રી ગોડ ભરામણુ સામકી શ્રી અમદાવાદમાં વાસ
નદકથા તેણે કરી કહે કવી સામલદાસ ૫૬
સેવક સહુ કવી તણા સીવપુજન પ્રતાપ
સામળ ભટ કવિ કહે આઈ ઉપાસી આપ ૫૭
માત્ર પ્રગણે મોરખી સેદજ સકલ મુખ ગાંમ
કણખી કરણુ સમે વમે રધીદાસ જેહનું નામ ૫૮
તેણે કનિ સાબલ્યુ પસાય કરી પક્ષ લાભ
તેણે તેહું મોઢલું તીર્હાથી ચાવી આખ્યાત ૫૯
કવી તેજોં કોડે કરી ઝાઝા દીધો માન
વચ આણુપણુ અતી ખણી ભાવે આખ્યા ધરતી ધાન ૬૦
સીંગોડ માલવી સામકી વેગનપુરમાં વાસ
શ્રીનંદરાય તણી કથા કહે કવી સામલદાસ ૬૧
સામલ ભટ મુખ કણૂ નદ તણૂ આખ્યાન
મુણે સીપે સાબલે તેને ગંગાસ્નાન ૬૨
શ્રીના વમ્તા સદુ સાબલો કહે કનિતા કરજોડ
સામલ ભટ મુખથી કહે જોડો જે જે શ્રીરણુછોડ ૬૩

૪૮૧શ્રી નંદજનીસી સંપૂર્ણ સવત ૧૮૭૬ ના કારતક શુક્ર ૧ લાગીત શુભ

વિષયાદિ-વાર્તાનો વિષય સુમસિદ્ધ છે

વિશેષ-૧ આ વાર્તાનો પદ્મપદ્મ હૃદા, અને હૃદયથી થયેલો છે કુલ કદી ૫૬૩ છે

અ ૭૨-૮માં કદી ૧૧૫ છે તેનાથી વધુ નૂતની મતિ આ ૬૨-૮ છે આ મતિ કરતાં
એમા કદીથી કદી વધુ નજાય છે

૨ મસ્તુદ મતિ બાલનોય લિખિયે લખેલી છે, તે સ ૧૮૭૬ ની છે અને તેમાં

પ્રાચીનત્વના સંસ્કાર કેટલાક જળવાયલા છે. પ્રતિ વાર્તા રચાય પછી ૫૦ વર્ષના અરસાની છે, અને જોડણીમાં લગભગ શુદ્ધ છે.

૩ જી. હ. કા. દો. ભાગ ૧લામાં (ધ. સ. ૧૯૧૫) આ વાર્તા પ્રકટ થયલી છે. તેમ રા. હીરાલાલ ત્રિ. પારેખની સં. ૧૮૦૨માં લખાયલી પ્રતિમાં આ વાર્તા છે. તેમાં અને આ પ્રતિમાં ઘણો પાઠભેદ છે, કેટલોક મહત્વનો છે તો કેટલોક શાબ્દિક છે. જી. કા. દો. માં કડી ૬૩૨ છે.

૪ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં નથી તેવી, જી. કા. દો. ની તેમ રા. હીરાલાલવાળી પ્રતિમાં આ કડી છે:

નંદરાય તણી કથા સુણી જે સંસ્કૃત માંહે

કરો પ્રાકૃત તમે પ્રીતશું ધ્રષ્ટ ઉપાસી આંહે (૬૩)

૫ રા. બ. કેશવલાલ હ. ધ્રુવની સં. ૧૭૯૩ ની પ્રતિમાં પણ આ વાર્તા છે; તેમાં અને આમાં કેટલોક પાઠભેદ છે. બધી પ્રતિઓના પાઠભેદો નોંધી એક સંશોધિત આવૃત્તિ પ્રકટ કરવાની અગત્ય વિશેષ છે.

૬ જૈન કવિઓએ પણ નંબત્રીશી લખી છે, તે સરખાવવા જેવી છે. સિંહકુશલે નંદબત્રીશી ચોપાઈ સં. ૧૫૬૦ માં લખેલી છે. જુઓ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ’ (રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈનું) પાનું ૧૦૩. “બુદ્ધિપ્રકાશ”માં સને ૧૯૧૬ ના મે-જુન-જુલાઈના અંકમાં સ્વ. રણજિતરામ વાવાભાઈ મહેતાએ ડેક્કન કોલેજના હસ્તલિખિત પુસ્તક સંગ્રહમાંથી આ વાર્તા ઉતારી પ્રકટ કરી છે. તેની નોંધ વાંચવા જેવી છે. એનો કવિ હેમવિમલ સૂરિ હોવાનું તેમણે જણાવેલું છે. પણ ખરી રીતે હેમવિમલના શિષ્ય દમનશીલના શિષ્ય સિંહકુશલકૃત છે, (જુઓ “જૈન ગુર્જર કવિઓ” પા. ૧૦૩-૪).

૭ કવિ નરપતિએ સં. ૧૫૪૫ માં નંદબત્રીશી લખેલી છે. (જુઓ જૈન ગુર્જર કવિઓ” પાનું ૮૮) રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ આ કવિને જૈન માને છે, પણ તેનો સંતોષકારક પુરાવો તેઓ આપી શક્યા નથી. તેમ એ નરપતિનું ‘પંચડડ’ (જુઓ “જૈન ગુર્જર કવિઓ” પા. ૨૯૧) સં. ૧૫૪૪ માં રચાયલું છે, તેની જૈન ભાંડારથી અન્યત્ર (વંડોદરા) ઉપલબ્ધ પ્રતિઓથી તે જૈન હોવાનું સમજાતું નથી. તેના રચનાસંવત સંબંધમાં રા. મોહનલાલ શંકાશીલ છે, પણ પ્રસ્તુત નામાવલિના અં. ૭૮-કના વિશેષ-૨ (પા. ૨૩૬) નો તેમજ તેમના ઉક્ત પુસ્તકના પાના ૨૯૨ થી ઉપરનો રચનસંવતનો ઉલ્લેખે સ્પષ્ટ રીતે વિક્રમ સંવત સૂચવે છે, અને તે સં. ૧૫૪૪ નો સિદ્ધ થઈ શકે એમ છે.

અં. ૧૧૯-ખ.-સિંહાસનબત્રીશી-શામળલટ્ટ-(૨. સં. ૧૭૭૭)

(લિ. સં. ૧૮૩૬-૪૬)-પૃ. ૨૬-૮૨૯

વાર્તા ૧ લી-હરણુની-પુતળી નંદા-પૃ. ૨૬-૨૯

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમઃ અથ સીંધાસન બત્રીસી લખતે:॥ પ્રથમ નંદા લખી છે:॥

દ્વંદ્વાઃ કહે નંદા સુંણ મહિપતી રાજ ભોજ સુખેણુ

પંચ પાપ મહે કરે સુંણતાં વીક્રમ બાંણુ. ૧

- ચોપાઇ ઉજેણી નગરી અતિ સાર જેહવુ ઇંદ્રાસન અપાર
નવતેરી નગરિયું નામ શિલ્પવર્ત સહુ બાધુ ગામ ૨
વર્ણુ અદાર વસે સહુ વાસ વેદપાઠ પંડિત બહુ પાસ,
રાજકુલી છત્રીસે સુર રાજમા ધંધરનું રૂપ ૩
- અન્ત- કનકતતા રાય પુત્રી જેહ, બ્યાધિને પરણાવી તેહ,
મુખો રાજ આસન અધિકાર, એહવો પરદુષભજનહાર, ૭૩
નામ શિલ્પઈ વિક્રમ તણું સીત સુધ પામે તે ધણું,
હાતી થયો તે કલલુગને વિષે નહી બીજો કા વિક્રમ પપે ૭૪
નદા કહે સુણુ ભોજ રાજન પરદુષભજન કરે બહુ પુન્ય ૭૫
- હુદા એહવો રાજ જે યસ્યે, જે કરસ્યે પરકાજ,
તે બેસે સિંહાસને એક છત્રધર રાજ ૭૬
એહવુ કહીને ઉતપતી ગઇ પુતળી આકાસ,
હવે સુભદ્રા બોલસે કહે કવિ સામલદાસ ૭૭

ઇતિ સપૂર્ણ ॥

વિધયાદિ-૧ પ્રસંગ-ઉજેણી પાસેના આધર્વ મસાણુમા એક આદેશી રાજ વાસો વડ
ઉપર રહ્યો. ત્યાં આસ્માન ઇન્દ્રસભા જેવી ચોખા મધ રહી અને એક દરજી રાજપાઠ
બહુ તેણે ન્યાય ચૂકવ્યો. સગરે તે સહુ અદૃશ્ય થયુ એટલે આશ્ચર્યચક્રિત થતો. બારવાડ
પર આવ્યો અને જીને સદુ દીકું તેણે કહ્યું બીજે દિન ધણીધણીવાણી ત્યાં રાતવાસે
ગયાં અને પહેલી રાત્રિના એવો જ પ્રકાર દીકો પછી તેમણે રાજ વિક્રમને એ વાત
કહી ત્રીજી રાત્રે વિક્રમ ત્યાં ગયો તેણે એ સદુ ભણું અને દરજીને પાઠે બેઠા પછી ત્રીસ
મંડે દર્શ્યો. સદુ ઇન્દ્રસભા યહી રહી અને વિક્રમ તે સ્થાને ચડી બેઠો. તરત વિમાન
આવ્યુ અને જેવો દરજી તેમા બેસવા ભય છે, તેવો જ તેને અટકાવી આ સદુ અદૃશ્ય
વ્યતિકર થવાનું કારણ ખૂણું દરજી પછી સ્વર્ગે વિદાય થયુ વિરમે ભરવાડને બોલાવી
ધન દોષ સર્વોપાયા કહ્યું મળુ તે નમાનો થયો એટલે પોતાની કુવરી કન્યાવતા આપી
તેને રાજ્યપદે સ્થાપ્યો.

૨ આ વાત નદા પુતળીએ કરી છે હુદા અને ચોપાઇથી પદબધ બાગેશો છે
૧૭ હુદા અને ૬૦ ચોપાઈ મળી કુલ ૭૭ વૃક્ષ છે સ્તુતિભાગ બિલકુલ નથી, તેમ
ભોજે સિંહાસન બેસવા તૈયારી કર્યાનો ઉલ્લેખ નથી, તેમ નથી સિંહાસનમાસિની
પ્રસ્તાવના, એકદમ પુતળી નદા વિક્રમનાં વખાણ કરે છે ત્યાંથી આર્ચ થાય છે ૧ છેલ્લી
કહીમાં માત્ર 'સામલદાસ' એટલો જ કવિનો પોતાના વિશે ઉલ્લેખ છે ૨ રખીદાસ
નો ઉલ્લેખ નથી ૩ વીરેશ્વર તથા નવાખનું સૂચન નથી

વિશેષ-૧ મુખ્ય સિવાજીપર્મા બત્રીસે પુતળીએનો વાર્તા સંબંધ પ્રકટ થયેલો છે,
તે પછી શિયામણે વિવિધ પ્રતિજ્ઞા ઉપાધ છે, પણ સદુય ચરક છાપું છે, કહીએ કહીએ
છત્રી પાડી નથી, તેમ તેમા 'ધાલ ધુસેડ' પણ એળી નથી થયેલી અને અશુદ્ધિનો તો
પાર રવો નથી.

૨. ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદ ભંડોળકમીટી તરફથી રા. રા. અંબાલાલ બુ. જી. જી. પહેલી ૧૫ વાર્તાઓ જે ભાગમાં આજ પ્રતિ ઉપરથી સંશોધી, બીજી જૂની પ્રતિઓના પાઠ આદિથી શુદ્ધ કરી પ્રકટ કરેલી છે. તેમાં પાને ૨૬-૪૦ આ વાર્તા પ્રકટ થયેલી છે.

૩ અન્ય પ્રતિઓનો ઉલ્લેખ “સં. ૧૮૩૬ માગસર સુદ ૨ રવિ” ને રાજ પૂરી લખાઈ રહેલી, રા. હીરાલાલ ત્રિ. પારેખની પાનીયાં પ્રતિ છે. એમાં સિંહાસનની વિક્રમ-ને પ્રાપ્તિ વગેરે, લોભમુંજનો ઉલ્લેખ આદિ છે. તેમ જ બધાં કથાનક પ્રચલિત પણ છે. જે છપ્પા અને બાકી દોહરા ચોપાઈ છે; માત્ર અંતમાં જ રખીદાસ માટે ૧૦ તુકો છે. આ વધારા માટે જુઓ ‘અં. બુ’ વાળી ‘સિંહાસનખત્રીશી’નું પરિશિષ્ટ નં. ૧, પૃ. ૪૧-૫૩.

૪ રા. બ. કેશવલાલ હ. ધ્રુવવાળી સં. ૧૭૯૬ માં લખાયેલી લેખાતી પ્રતિ, તેમ રા. હી. ત્રિ. પારેખવાળીમાં ‘સિંહાસનપ્રાપ્તિ’નો ભાગ હોવાથી તેની ૧૯૪ તુકો રા. અં. બુ. જી. જી. સંશોધી ઉપર્યુક્ત આવૃત્તિમાં પ્રથમ છાપી છે. છાપેલી પ્રતિઓમાં રખીદાસ આરંભમાં જ આવે છે, સ્તુતિભાગ આદિ બીજી કેટલુંક ઘણું વધારે છે. પ્રકાશકે એ દાળમાં પાણી બહુ જ નાંખ્યું છે.

૫ પ્રતિ ચોપડા ઘાટની લાંબાં પાનીયાંની છે. શુદ્ધ બાળબાલ અક્ષરે એક જ લહી-આને હાથે લખાયેલી છે. જે કે સામાન્ય રીતે અક્ષરનો મરોડ અને ઘાટ એકસરખાં આખી પ્રતિમાં આપ્યાં આપ્યાં છે, પણ વચ્ચે વચ્ચે કંઈક ભાગ ઝીણા અક્ષરે પણ લખાણ છે. પાને ૨૨-૨૩ લીટીની રાસ આવે છે, કદિમદિ ૨૬-૨૭ ની પણ ખરી, પણ તે બહુ નહીં પાતું ૬ ઇંચ પહોળું અને લાા ઇંચ લાંબું છે, તેમાં જે બાજુ હાંસિયો પાડીને લખેલું હોયને ૫ ઇંચ પહોળા અને ૮ ઇંચ લાંબા ભાગમાં લખાણ લખાયેલું છે. કુલ પૃષ્ઠ ૧-૮૨૯ છે; વચ્ચેમાં ૧૪ મી વાર્તા જૈન ધર્મીઓનાં મન દુભવે એવી હોયને તે નહીં લખતાં લહીઆએ પાનાં ૨૧૧-૨૩૯ કોરાં રાખ્યાં છે ૨૫ પાનાં નંદખત્રીશીએ, અને બાકીનાં ખત્રીશ પુતળીએ રોક્યાં છે. નંદખત્રીશીના પૃષ્ઠના અંક પાછળથી લખાયેલા છે. જૂની પદ્ધતિ જે પાસના પાનાને એક જ અંક આપવાની છે, સારે અહીં જે પૃષ્ઠના જે અંક નોંધ્યા છે. ૫૮ પૃષ્ઠ છેવટે કોરાં છે.

૬ લહીઓ જૈન છે, છતાં એકંદરે નાગરી લઢણ તરવરે છે અને જૈન લઢણ ખાસ હીસી આવતી નથી.

૭. વાર્તા ૧ લીના અંતમાં લિ. સં.નો ઉલ્લેખ આમ છે:-

“સંવત ૧૮૩૬ ના કારતક શુદ્ધ ૧ લખીતં શુભં.”

૭ મી વાર્તાને અંતે (પાને ૧૨૧) આ ઉલ્લેખ છે;

“સંવત ૧૮૩૬ ના માગસીર વદ ૧૧ વાર રવૌ લખીતં. કપડવણુ મધ્યે લખી-તંગ પનાસ મીકાના ચેલા જીવણુ લખીતં”

૧૦ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૧૬૨ મે):-“શ્રીકપડવણુ મધ્યે લખીતંમ જીવણુ.”

૧૨ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૨૦૩ મે); “સં. ૧૮૩૬ ના વર્ષે ચૈત્ર શુદ્ધ ૫ પંચમી રવીવાશરે લખીતં કપડવણુ નગરે લખીત.”

૧૫ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૨૫૫ મે); “સં. ૧૮૩૬ ના વર્ષે ફાગણ વદી ૧૧ વાર શુક્રે લખીતં પં. શ્રી ૧૦૮ શ્રીમીકાજ શીખ જીવણુ લખીતં.”

૧૬ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૨૮૩ મે): “સં. ૧૮૩૬ ના ફાગણ સુદી ૧૧ વાર શુક્ર.”

૨૦ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૪૦૩ મે): “સં. ૧૮૪૫ ના ફાગણ સુદિ ૫ રવૌ.”

૨૩ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૪૮૩ મે) “સ ૧૮૩૭ ના વર્ષે જેઠ વદિ ૧૩ દિને”
૨૬ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૬૪૭ મે) “સ ૧૮૪૫ આષાઢી ૪૬ ના વર્ષે ભાદ્રવા
વદી ૧૦ વાર ચંદ્રે”

૩૨ મી વાર્તાને અંતે (પા. ૮૨૬ મે) “સ ૧૮૪૬ ના આષાઢ સુદિ ૨ વાર
સુધે લખીત આષાઢાદિ”

૮ આથી જણાય છે તેમ પ્રતિ આખી લખતા લઘીઆએ ૧૦ વર્ષ, અને ૮ મહીના
અને જે દિવસ લીધા છે, કાલ સ ૧૯૩૮-૪૪ ના વર્ષનો આજો પડેલો હતો (જુઓ
૨૩ મી અને ૨૦ મી વાર્તાના સિ સં વચ્ચેનો અવરાજ)

૯ ટુંકાક્ષરીનો ખુલાસો આ અ ૧૧૬ ખ માં નેવેલી ૩૨ વાર્તાઓમાં જેઠેઠ
સ્થળે ટુંકાક્ષરી વાપરી છે, તેનો ખુલાસો -કે (હી જ કરાવવાવ હ મુવની પ્રતિ
સ ૧૭૯૧ ની), આ (શ હીરાવાવ ત્રિ પારખની સ ૧૮૩૪ થી ૧૮૩૮ ની), હી
(શ હીરાનાવ ત્રિ પારખની સ ૧૮૦૧ અને તે પછીની), સા (છાપેલી, સાહિત્ય પરિષદ
બેંગલો કમીટી તરફથી સરોજીને મઠ કરાવેલી ૨૧ અખાલાવ શુ ભની વાળી પ્રતિ)

વાર્તા ૨ છ-વિદ્યાતાની-પુતળી સુભદ્રા-પૃ. ૨૬-૪૧

આરભ-અથ સિદ્ધાસનમત્રીસી મધ્યે પુતળી સુભદ્રાની આમંત્રણે દીકરો
જવાહરો તેહની વાર્તા લખ્યતે

ફૂલો ભોજ રાય આનદિયો વનિ સુમુદુરત લિધ
નગર ભોજ કરાવિયું રચના બહુ વિધ કિધ ૧
ચદન ભોમિ છટાવિયા અતિસં મેહેલ આવાસ
કુકુંમજડા દેવરાવિયા વેચ્યા પુષ્પ ચોપાસ ૨

અન્ત-કહે સુભદ્રા સાબન ભોજ નહિ વિક્રમ દેરા સોજ
એહવો ઠા યર્યે પરમાર તે બેસસે એજે ઠાર (૩૦)૮

ફૂલ કહે સુભદ્રા સાબનો મન વરિ વિશ્વાસ,
વિક્રમમદિમા સાબતે તેહની પોહ્યે આસ ૬
સીદ્ધાસન જો બેસીઈ જો હોઈ નિલય મન
હવે ધનદા બોતસ્યે તે જોજે રાજન ૧૦
ગાય સીયે ને સામને જે કરસ્યે નર દાસ્ય
દત્તીય કયા પુરણ ચર્ષ કહે કવિ સામઘદાસ ૧૧
ધૃતિ સપૂર્ણ

વિષય-૧ મહત્ત આમ વર્ણવેલો છે એકા સિદ્ધિ મયલો વિક્રમ ‘મદિસમૃતિ’
નમ્રીમાં આવી ચડ્યો અને એક બ્રાહ્મણને ઘેર રાતવાસો રહ્યો. ત્યાં મધ્ય રાત્રે એ
બ્રાહ્મણની વદુએ પુત્ર જન્મવાથી છઠ્ઠી દેવી વિદ્યાતા આંક લખવા આવી વિદ્યમે તેની
૩૬

પાસેથી જાણી લીધું કે એ બાળક પરણતી વેળા વાઘથી મરશે જ મરશે. છતાં વિક્રમે તેને ગમે તે ભોગે એમાંથી ઉગારવાનો સંકલ્પ કીધો. તત્કાળ તે વિક્રમે આ વાત મનમાં રાખી, અને ત્યાંથી વિદાય લેતાં બ્રાહ્મણને તેના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે ઉજ્જેણ નિમંત્રણ મોકલવા વિનંતિ કરી. પછી લગ્નપ્રસંગ આવતાં ત્યાં વિક્રમ રાજકાક સાથે આવ્યો. અને ચોછી મૂકી એવો પાકો બંદોબસ્ત કીધો કે જેથી અરણ્યનો વાઘ ચોરીમાં આવી જ ન શકે અને બ્રાહ્મણપુત્રને મારી ન જ શકે. પણ દૈવગતિ બદલતી હોવાથી ચોરીમાં ટાંગેલા ચિત્ર-માંનો વાઘ તે સમયે સજીવન થયો અને બ્રાહ્મણનો પુત્ર મુઓ; વિક્રમે તેનું રાજ રક્ષણ સાથે ઝાડે બંધાયું અને પાછા આવવાને વર્ષનો વાયદો કરી, પોતે તેને માટે અમૃત લેવા નીકળી પડ્યો. માર્ગે જતાં વનમાં એક સાપે તેના પેટમાં રહેવાની માગણી કરી; વિક્રમે હા પાડી, અને તે પેસતાં પોતે ઉદરોગિયો થયો. એક આપકમાઇમાં માનનારી રાજ-કુંવરીને તેના પિતાએ આ કાપડી-વિક્રમ સાથે પરણાવી. તેણે પેટમાંના સાપને મારી વિક્રમને ઉગાર્યો, પણ પરદુઃખભંજન વિક્રમે આશ્રિત સાપને માર્યા બદલ તેનો સામેા તિરસ્કાર કર્યો અને એ મુએલા ભોરિંગનાં અસ્થિ બાંધી પ્રવાસે વિચર્યો. ત્યાં અચાનક પેવા સાપના દર પાસે જઈ પહોંચ્યો અને પુત્રવિરહથી કલ્પાંત કરતી તેની મા પાસે તે બદલ ઘટતી શિક્ષા માગી. પણ તેણે અમૃત આપ્યાથી વિક્રમે સાપ અને સાથે પેલા બ્રાહ્મણપુત્રને જીવાડ્યો.

૨. દુહા, ચોપાઈ અને છપ્પાથી પદબંધ બાંધેલો છે. કુલ કદી ૩૧૩ છે. નેધિલી ૩૧૨ (૧) કદી છે. ૧ છપ્પય બાર લીટીનો, ૯૨ દુહા, ૨૪૦ ચોપાઈ છે.

૩. સ્તુતિભાગ અને રખીદાસનો ઉલ્લેખ નથી. જાણે સિંહાસન હતું અને તે ભોળે રાજગાર્થું, અને તે ઉપર તે બેસવા તત્પર થયો અને પુતલી સુભદ્રા બોલી, એવો પ્રસ્તાવ છે.

વિશેષ-૧ સા. પ્રતિ ભાગ ૧ લામાં આ જ પ્રતિને આધારે આ વાર્તા છપાઈ છે; જુઓ પાનાં ૫૪ થી ૧૦૨ અને તેનું પરિશિષ્ટ પાનાં ૧૦૨-૧૧૮.

૨. કે. પ્રતિમાં કેટલાક વધારા છે, પણ મહત્વની બાબતમાં કંઈ ફેર નથી.

૩. પા. પ્રતિમાં (લિપિસંવત નથી) આ વાર્તાનો હકાવ જ એર છે. ૧૨૫ કદીમાં સ્તુતિભાગ, ભોજપ્રશંસા, રખીદાસનો ઉલ્લેખ, સિંહાસનારૂઠ થવાની તત્પરતા, વિક્રમની યોગ્યતા આદિનો વધારા છે. તે માટે જુઓ (સા. પ્રતિની પાઠનોંધો તથા પરિશિષ્ટ અં. ૨ (પા. ૧૦૨-૧૧૮))

૪. છપેલી (સં. ૧૯૪૯ ની શા. ગોક્ષ્ણદાસ નગીનદાસની) પ્રતિમાં આરંભ તેમ ઉપસંહારમાં રખીદાસનું નામ નથી. અને 'બત્રીશી' સંસ્કૃતમાંથી, ભોજપ્રબંધાદિમાંથી પોતે પોતાની ભૂમિથી બાંધ્યાનું, પરમાર્થના હેતુથી રચ્યાનું જણાવેલું છે. એટલે તેમાં રખીદાસનાં નવાણુ કે વીરેશ્વર મહાદેવનો ઉલ્લેખ તો ક્યાંથી જ હોય ?

વાર્તા ૩ જી-કમળની-પુતળી ધનદા-પૃ. ૪૧-૪૭

આરંભ-અથ સીંહાસન બત્રીસી મધ્યે કથા કમલની લખી છે.

દુહા: ભોજ રાય મન વિમાસીયું ભોજન કરાવ્યું ગામ

ગુરુ પુરણુ યોગે કરી બેસણુ ધાલે હામ.

મુળ યોગ સાધી કરી, મેલ્યાં રાણા રાય,
વાળ વિવધ વજડાવીયા ઉછવ મગલ થાય ૨

દુદા સિંહાસન ઉપર ઠરચો ચલાવે ધરસૂત્ર,
મળ પાવે પ્રેમસ્થુ નિમ પોતાનો પુત્ર (૧)૬૫

કોડ ક(કો)રન્ય એહવાં કચ્યા તે જીમે ન કહાય,
નથી થયો અવની વીધે વલી કો કાવે થાય ૬૬

કહી વાત શ્રીભોજને ધનદા જેહનું નામ,
એહવુ પ્રાકમ જો કરે તો બેસ્યો આ ઠામ ૬૭

એહવુ કહીને ઉત્પત્તી અતરીક્ષ આકાસ,
તૃતિય કથા પુરણુ યર્ધ કહે કવિ સાંમળદાસ. (૧) ૬૮

ઇતિ તૃતિય કથા સપૂર્ણ

વિષયાદિ-મસંજ આમ છે (કહી ૭ મીથી) એકદા મૃગયા રમતો રાજ વનમાં
આવી ઘટયો, ત્યાં એણે એક કુવાની તેડે વારકપુરના રાજાનો પુત્ર ઝુરનો દીદા તેણે
પૂજ્યાથી એ રાજાએ કહ્યું કે આ કુવામાંથી કમલ દર આકામે નીકળે છે, પણ લેવા જતા
ઝડે ઘટ જાય છે, મટિ તે આણી આપે વિક્રમે બીજા આકામે કમળ મેળવવા કુવામાં
અપહાર્યું, ત્યાં પાતાળની વારીમાં એક રાજકુરરીને દીડી તેની પાસેથી કમળ મેળવ્યું
અને એ યુવતી પણ મેળવી બહાર આવી રાજપુત્રને પેહું કમળ આપ્યું અને એ યુવતી
પણ તેને પરજાવી

૨ દુદા-નોપાછથી પાછળ બાપેડો છે કુલ ૧૧૬ કહી છે, ૧૬ દુદા અને ૧૦૦
બોપાઈ છે

૩ મસ્તુત પ્રતિમાં રતુતિભાગ અને ઉપસંદારમાં કવિમદિમા, કવિઓળખ, રખીયલ,
તેનાં પરમાર્થ કામ, નવાજ, વીરેશ્વર આદિના ઉદ્દેશો નથી

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઈ છે જુઓ આ પ્રતિનાં ભાગ ૧ લામાં પાનાં
૧૧૮-૧૫૧

૨ કે પ્રતિમા આ વાર્તા ૧૭ મી છે તેનો ૧૧૬ મી કહી પછીનો વધારો નોંધવા
ચોખ્ખો છે એમાં કવિએ રખીદાસના પુત્ર વેણીદાસની પ્રસંસા આમ કરી છે

કવિ તેડો કોડે કરી વેણીદાસ વડ દય,

ધન માન ડહાવણુ શુભ વાતે સમરથ

આથી જણાય છે કે પાછળથી આ વાર્તા સુધારાયલી છે કે પ્રતિમાંના વધારા
મટિ જુઓ આ પ્રતિ ભાગ ૧ લો, પરિશિષ્ટ પા. ૧૪૨-૧૫૧ કે માં આ વાર્તાનું
પૂર આરોમાર વધેલું છે

૩. ૫૧ પ્રતિમાં આ વાર્તા નથી.

૪ છાપેલી પ્રતિમાં રતુતિભાગ કી ૫, સિંહાસનાદિ સંજની કહી ૧૦-૧૨ છે,
ઉપડહારમાં રખીયલ, વીરેશ્વર, આદિનું સૂચન છે; નવાજની વખત નથી,

વાતાં ૪ થી-સિંહલ દેશની પદ્મિની-પુતળી માનવતી-

પૃ. ૪૮-૬૭

આરંભ-૧૧ ૬૦ ૧૧ શ્રી ગણેશાય નમઃ ૥ કથા પદ્મિની સીંગલ દેશની પુતલી માનવતીની લખી છે.

ચોપાઠ-શ્રી મુખ સેવું સરસતિ સદા જે કષ્ટ ન વ્યાપે કા કાલે કદા

હંસવાહની મોટિ માત જેહની વાંણિ વેદ વિખ્યાત. ૧

શ્રી ગણપત્ય હુંદાલો દેવ સીધ્ય સનકાદિ કરે જે સેવ

... .. ૬

દૂહા-માત તાત ગુર ધજને ચરણે નામું શીશ

વરણુવું વિક્રમરાયને ક્રિપા કરે ભુગદીશ. ૭

અન્ત-ભોજ એ ભારથ સાંભલિ વિક્રમ તણો વિલાસ

પુરાણ લખ્યાં તિહાં પંડિતે કવીશ્રી કાલીદાસ (પ)૪૬

શ્રી ગોડ માલવી વીપ્ર સુભ વીરેશ્વરનો તન

સેવક શીવશક્તી તણો નિર્મલ રૂઢું મન. ૫૪૭

રાગ ન જાણું રાગણી લગણુ તગણુના ભેદ

લઘુ દીરઘ લઠું નહીં વાણી વ્યાકરણુ વેદ ૫૪૮

x x x x

એમ કહીને પુતલી આપે ગઈ આકાશ

ચોથી કથા પુરણ થઈ કહે કવી સાંભલદાસ ૫૫૧

એ માનવતી પુતલી કહી કથા સુવિશાલ

આગળ હંશા બોલસ્યે જે છે વાત રસાલ ૫૫૨

ઇતિ સીધલ દેસની વાર્તા સંપૂર્ણ: ૥

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ આમ છે:- (૫૧ મી કડીથી) એકદા નિદ્રામાંથી વિક્રમ જબજીને જાગ્યો. અને અંધારપછેડો ઓઢી નગરચર્યા કરવા ઉપજ્યો. ફરતાં ફરતાં ગાંધર્વ મસાણુમાં તેણે એક ચિતા બળતી દીઠી અને માલવ દેશના બ્રાહ્મણને તેમાં પડતો અટકાવી, તેના દુઃખની વાર્તા સાંભળી. એ બ્રાહ્મણે કહ્યું: સ્વપ્નમાં સિંહલની પદ્મિનીને તેને વરવાની માગણી કરતી જોઈ, પણ પાસે જવા જતાં તે અદૃશ્ય થઈ, અને તે પરણવા માટે ન મળી શક્તાં ચિતામાં તે અંપલવતો હતો. વિક્રમ, અને તે આણી આપવાનું વચન આપી સિંહલ દેશ જવા નીકળ્યો. તે અગાઉ માતા હરસિદ્ધના પ્રતાપથી ભાંના વિકટ માર્ગના ખ્યાલ તેણે લીધો હતો. ભાં અત્યંત વસમી અને અદ્ભુત પાંચ ચોક્કો હતી: ૧ દૈત્યની, ૨ અગ્નિની, ૩ સિંચાણુની, ૪ પથ્થરમય બનાવનાર પવનની અને ૫ હાથીની. વિક્રમે આ પાંચ ચોક્કો વૈતાળ અને શક્તિ દેવીની સહાયતાથી નિર્વિઘ્ને વટાવી, અને સિંહલ નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. ભાં વાડીમાં માનનિયો રમતો હતો. એક બાલિકાએ પુરૂષને આવવાની મના સંભળાવી, વિક્રમને પાછો ઠાઠવા માંડ્યો. પણ પાંચ ચોક્કો વટાવ્યાને ભેદ

સાંભળી સિદ્ધલ દેશ આવવાનું કારણ વિક્રમને વિચાર્યું, તેણે સ્વપ્નમાં ધાક્કણે એક મુદરીને પરણવાનું નોતરે દેતાં જોઈ અને તે અસ્ય થઈ, તેથી તેને મરતો અટકાવી લેવાને સિદ્ધલ મારે આવવું પડ્યું'છે એમ કહ્યું એ તો બારે સખીઓનો જીમલો હતો અને તેમને એક જ વરને વરવાનો ચારતો હતો. વિક્રમ તેમને ખાડા સાથે પરણાવી ઉત્તમણી આવવા નીકળ્યો અને પાછા ફરતાં અનુકૂળ ચયલી પેલી પાંચ ચોખીઓના રક્ષકો પાસેથી વિવિધ પ્રસાદો અને સમૃદ્ધિઓ લઈ રાજનગર ઉત્તમણે આવ્યો અને લોભી ધાક્કણને તે સમજાવ્યુંએ આપીને સંતોષ્યો.

૨ વાર્તાનો પદબદ્ધ દુહા અને ચોપાઈથી બાંધેનો છે કુલ કડી ૫૫૪ છે ૧૭૧ દુહા અને ૩૮૩ ચોપાઈ છે છપ્પો એકે નથી

૨. સ્તુતિભાગ કડી ૭ છે, રખીયલનો ઉલ્લેખ નથી, લોભપ્રસાદ છે સિંહાસન અને પુતળીનું માત્ર મુંદર વર્ણન કડી ૫ મા છે પણ તેની માસિ જણાવી નથી માત્ર આટલું જ સૂચન છે

વાસવે સુંધુ વીરને વિક્રમ નર નરેશ

કાયેક સળવે તે ગયું પૃથિવી માંહે પ્રવેશ ૧૫

ઉપસહારમા કનિની એળખ અને અવના મૂળ વિષે ચાર કડીઓ છે, રખીયલ કે માતરનો ઉલ્લેખ જ નથી

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઈ છે, જુઓ આ પ્રતિભાગ ૧, પાનાં ૧૫૬ થી ૨૨૪

૨ ખા પ્રતિ ઉપથી પ્રતિને લગલગ મળતી છે માત્ર ઉપસહારમા ૪ને બદલે ૧૮ કડી છે, તેમાં રખીદાસ અને તેના વસાઓના ગુણગાન વર્ણવ્યાં છે પોતાના ગ્રંથોના ઉલ્લેખો પણ કર્યા છે જુઓ છાપેની સા પ્રતિવું પાનું ૨૨૮ મુ

૩ ખા પ્રતિ ૧૮૩૪ના માગસર વડે ૭ વાર રાત્રિની છે, તે ત્રવાડી પીતાંબરે નવતાડ ગામમાં લખેલી છે તેણે આ વાર્તાને 'પષ્ટમે' અધ્યાય કહી છે

૪ જૂની છાપેલી પ્રતિમા રખીઅલ ઉલ્લેખની ૧ કડી છે, પણ તેમાં તેના વંશને સળધી સૂચન નથી

૫ કે પ્રતિમાં આ વાર્તા ૧૪ મા છે અને પૂરણા પુતળી બાંધે છે

વાર્તા ૫ મા-૫મું હંકની-પુતળી હસા-૫. ૬૭-૮૬

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમ ॥ અથ સિંહાસનખત્રીસ મધ્યે કથા ૫મું ૫ની પુતળી હંસાની લખી છે

દુહા: નમું માતા સરસતિ તુને પુર્ણ દોઉ પાપ

કરણા દ્રષ્ટ જુઓ તમ્પો શુધી પ્રકૃતિત થાય ૧

ભોજ રાજ મન દરખીઉ મુદુરત રૂઠું લીધ

સિંહાસનને પુજિઉ સોભા બહુ વિધ કીધ. ૨

x

x

x

x

ભોજરાજ તવ બોલીયો પુતલી પ્રતે તે વાત,

કહો વર્ષાજી વિક્રમ તણાં મુલ્ક જોડિ બે દાય. ૭

અન્ત- એક કથા જે સાંભલે કરે વિવધ પેરે દાન,
આ લોટ્ટે જસ પામર્યે પર લોટ્ટે સનમાન. (૫)૨૬

X X X X

સહુથી મોટો ધર્મ છે કરો વિચારી આપ,
વિક્રમે જસ દિગવીજે કર્યો તે પુણ્ય તણો પ્રતાપ, ૫૨૮

X X X X

રામકથા નવું ચરિત્ર સુણે નરનારિ જન,
એક એક અક્ષર સાંભલે રેવાનું દરસન. ૫૩૧
એક પ્રાક્રમ જે કરે તે બેસે આસન,
કહિ કથી જે પુતળી સુણીઈ બોજ રાજન. ૫૩૨
એકલું કહીને પુતલી, હંસા ગઈ આઠાસ,
અષ્ટ કથા પુરણ થઈ કેહે કવિ સામલદાસ. ૫૩૩

પ્રતિ શ્રી સિંહાસનખત્રીસી કથામાં પંચ હંડ સંપુરણ: શુભ લવતુ.

૧ શ્રી અભેદ હંડ દેવદમનીને ઘેર છે. ૨ હંડણુ હંડ ઉમવાદે નારી. ૧
અણત હંડ ૨ રાક્ષસને પાસે ૪ અજય હંડ ૩ રતનમંજરી પાસે ૩ વીધધર
હંડ ૪ બ્રાહ્મણપુત્રી પાસે. પ્રતાપ હંડ કૌતીકંદોયણુ પાસે ૫.

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ આમ વર્ણવેલો છે: (કહી ૧૬ માથી) એકદા રાત્ર વિક્રમ
રાજઠાઠમાડથી નગરમાં સ્વારીએ ફરવા નિકળ્યો, દરમ્યાન દેવદમની ધાંચણે માળાઆ
ઉપર વાસીદું વાળવાને પોતાની દાસીને વઢીને મોકલી અને તેથી વાદળપૂર ધૂળ હડતાં
સ્વારીના ભેદાઓ ધૂળ ફરાડનારને પકડવા તેના માળાએ ચઢી ગયા અને દાસીને મારી.
આથી દેવદમનીએ ચીઠાઈ સ્વારીના આગલા ભાગમાં અભેદ હંડની આડ કરતાં અભેદ
દિવાલ ઉભી થઈ ગઈ. અને સ્વારી ત્યાં જ અટકી. અને એ દિવાલ તોડાવા અથાગ પ્રયત્ન થતાં
છતાં તે ન તૂટી તે ન જ તૂટી, અને વિક્રમ હતતેજ થયો. પછી દેવદમની સાથે વિચારતાં તેણે
પંચહંડ પ્રાપ્ત કરવા રાત્રને પ્રેર્યો અને વિક્રમ તેની છોકરી સાથે રાત્ર પાસે ચોપટ બેસવા બેઠો.
હરસિદ્ધિની કૃપાથી એ છોકરીને સ્વર્ગમાં નૃત્ય કરતી પકડી અને તેનાં આભૂષણુ ખુબીથી
મેળવ્યાં અને તે પછી તેને હરાવી. પછી દેવદમનીની પ્રેરણાથી વિક્રમે સોપારાની બ્રાહ્મણી
ઉમવાદેને જિતી ૧ 'હંડણુહંડ', દૈત્યને હરાવી ૨ અનિતહંડ, ત્રંભાવટિની રાજકુંવરી
પાસેથી ૩ અભયહંડ, વીરમટની પુત્રી કનેથી ૪ વિધધરહંડ, અને કૌતીકંદોયણુ કનેથી ૫
પ્રતાપ કે જ્ઞાનહંડ એમ પાંચે હંડ મેળવ્યા અને સિંહાસનને જડાવ્યા આમ સાત
પ્રસંગોની આડ વાર્તાઓ કહેલી છે.

૩. સ્તુતિભાગ કહી માત્ર ૧ છે, સિંહાસન બેસવાની તૈયારીની કહી ૭ (૧-૮)
કે રખીબદાસનો ઉલ્લેખ નથી. અને કવિની બોળખની કહી માત્ર ૧ જ છે.

૪ કુલ ૬૩૩ છે, દૂધા ૨૭૮ અને ચોપાઈ ૨૮૫ છે, એકે છાપેા નથી

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઈ છે જુઓ સા પ્રતિ ભાગ ૧ લેા, પાના ૨૨૫ થી ૩૦૨

૨ અહીં નેધિવાળેજ બાળત એ છે કે અને 'અષ્ટકથા પૂરણ યથ' એવો ઉલ્લેખ પ્રસ્તુત પ્રતિમા છે, સ્વારે તે ક્રમમાં પાચમી આવે છે આથી વાર્તાઓનો ક્રમ પાછળથી ખચિત થયાનો સંભવ હોસે છે

૩ જુ કા સા ૧ લામા આ વાર્તા છપાઈ છે તેમા અને આમા મહત્વવાળો ફેર નથી

૪ પા સ ૧૮૪૪ની પાનીયા પ્રતિમાં સ્તુતિભાગની ૮ કહી છે અને ઉપસહારમા સિંહાસનનું વર્ણન અને રખી ભૂ અને તેના પૂર્વે વિરે ઉલ્લેખ છે કે પ્રતિમા આ વાર્તા ૧૨ મી હોવાનું જણાવેલું છે

૫ નરપતિ કવિએ સ ૧૫૪૧ પચડડની વાર્તા લખી છે, જુઓ અ ૮૮ કે (પા મુ) તેમ જ મોહનલાલ દલીપદે દેસાઈવાળા અથ "જેનુ શુર્ગ" કવિઓ" જુઓ (પાનું ૨૯૨)

વાર્તા ૬ દ્વી-અખોલા રાણીની-પુતળી ચિત્રાગદા-પૃ. ૬૦-૧૦૮

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમ અખોલા રાણીની વાર્તા પુતલી ચીત્રા-ગનાની કથા લખ્યે ॥

દૂધા શ્રી શારદાને નમુ શુભપતિ પુંજી પાપ,

સેંહાસનખત્રીસમા વર્ષુવુ વિક્રમરાય ૧

સુકળ્યો નામ જોવાલીઈ જે યયું બોજને જલુ

તે હેલથી કાઢિયું સેંહાસન પરમાણુ ૨

અન્ત-એહવુ કહીને ઉતપતી આપે ગણ આકાશ,

છઠ્ઠી કથા પુરણુ યથ કહે કવી સામળદાસ ૪૪૭

પહેલે પડે પુતલી રમી ચતુર નર આર

બ્રામણ, સોની, સાળની, ચોથો તે સુતાર ૪૪૮

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ આમ વર્ણવેલો છે-(કહી ૧૯ મીથી) હાલમિનીના મંથ બલમાં લગીયું એક હાટ હતું સાથી રતિને સમયે એક દાસી રોજ રોજ મહોર આપી પાન લેવા આવતી તેને જોઈ લગીયોને એની રોકાણીને જાણખવાનું મન થયું અને પોતાનો ગોર તેની પુક પુક મહત્થો જગવ, પરંતુ વદાવર્ત પેલો વિધે દાસીની પાછળ આવતો આવતો એક શુક્ર સમીપ આવ્યો અને દાસીની પહેલાં તેમાં પેઠા લા તેણે જાનવાન ગાતી, એક કુવામાંથી સોનાની ઘડયવાળા રહેલથી ખાટી કાઢતી અને અખોલાની આણુ જોવતી સુંદરીએને જોઈ વિધે તેમને અખોલા દેખાડવાનો અત્યાચ્છ કયો તેમણે કહ્યું કે અખોલા પુરખનું મુખ જોતી નથી તેની એવી પ્રતિજ્ઞા કે એક રાતમાં આર પડાની અંદર તે બેઠી હોય સ્વારે તેનું મૌન તોડાવી આરે પડા એક એક પછી બેઠે તે પુરખનું મુખ જોવુ અને તેની મૂલખરીદી દાસી થયુ, પણ જે પુરખ તેને જોવાની આતુરતાથી લા આવી ચડે અને એક જ રાતમાં તેનું મૌન તોડાવી ન શકે તેને માત્ર બાળે કાશગદે નાંખેલા પેલા વિધે તો આવડત જણ્યા હતા અખોલાને જોવાની

ખડોંસ કરી અને આત્મહત્યા કરવા તત્પર થયો ત્યારે તે બ્રાહ્મણ હોઈને તેને જતો કરવાની મનીષાથી તેને એક દુડમાં નહાવા મોકલ્યો અને જોવા તે એમાં પડ્યો અમતકારથી આકુણ્ણિએજ પેલા તંબોલીના હાટ આગળ આવી પડ્યો. બગી ઉઠતાં તેણેલો દેખાવ યાદ કરી રડવા લાગ્યો, ત્યાં નગરચર્યા જોવા નીકળેલો વિક્રમ આવી ચઢ્યો અને તેનું વીતક સાંભળી તેની આતુરતા વૃદ્ધ કરવા વચન આપ્યું, અને પછી એક રાતે તંબોલીની હાટ આવેલી પેલી દાસીની પાછળ પાછળ વિક્રમ અખોડાની શુદ્ધાએ ગયા અને ચાર (પેઠા) વાર્તાઓ કહી અખોડાનું અખોડપણું તોડાડ્યું. પછી તેના મુખેથી તેના જન્મની પૂર્વકથા સાંભળી અને બ્રાહ્મણ સાથે તેને પરભાવી વીસ ગામ સુધ્યાં.

૨ કુલ ૪૫૪ કડી છે. તેમાં ૧૪૩ દ્વંદ્વા, ૩૦૭ ચોપાઈ અને ૪ (બારબાર લીટીના) છપાય છે.

૩ સ્તુતિભાગ કડી ૧ છે, રખીદાસનો ઉલ્લેખ નથી; ગ્રંથમહીમા છે, કવિ જોળખનું માત્ર એકજ પાદ (૪૪૯) છે.

૪ અતે ચાર પડદા પેઠા વાર્તા તેનો સંક્ષેપ ૪૫૦-૩ એ ચાર કડીમાં આપેલો છે.

વિશેષ-૧. આ વાર્તા સા. પ્રતિ ભાગ ૧ લો, પાના ૩૦૨-૩૬૮ મે પ્રકટ થયેલી છે.

૨. કે. પ્રતિ અને સ. ૧૯૦૧ નો ચોપડો હિ. પ્રતિ આ પ્રતિને લગભગ મળતા છે. હિ. માં ૪૫૦-૪ એ કડી નથી. સ. ૧૮૩૬ ની પા. પ્રતિમાં ૨ કડીમાં રખી-દાસનો અને ૨ કડીમાં કવિની જોળખનો ઉલ્લેખ છે. સં. ૧૮૬૯ વાળી પ્રતિમાં રખી-દાસનો ઉલ્લેખ નથી.

વાર્તા ૭ મી-નાપિકની-પુતલી શ્યામિકા-પૃ. ૧૦૮-૧૨૨

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમઃ । અથ સિંહાસનત્રિસી મધ્યે વાર્તા નાપિકની પુતલી શામકની કથા લખ્યતે ॥

ચોપાઈ. પ્રથમ સારદાને કરું પ્રણામ મુઝ મુપ દેજ્યો સુંદર વાણિ,
ગાઈ હેતે વિક્રમચરિત્ર જે સાંભલ્યેથી થાઈ પવિત્ર. ૧
ઉજેણિ નગરીયે ભુપ જેહમાં કંદ્રપના સરિપું રૂપ,
તેહ તણું સિંહાસન સાર તે લાગ્યો ભોજ ન લાગી વાર. ૨

દુહા: સુંણો ભોજ કહું પુતલી એહવો વિક્રમરાય,
તેહનો મહિમા સાંભલે પાંચે પાતિક જાય. (૨) ૯૫
હરસિધ તો ક્રીપા કરે દલે વ્યાધિ ને શોક,
મનવંછીત ફલ પામર્યે જે કાય સુણસ્યે લોક. ૨૪૬
ગાઈ, સીપે ને સાંભલે તેહને નર્મદાનું દર્શન,
પુન્ય ઉપર જે મન ધરે કામલ રહેર્યે મન. ૨૪૭
પ્રાક્રમી વિક્રમ થયો ભોજ સાંભલો કર્ણ,
એહવાં પ્રાક્રમ જો કરો તો ધરો સિંહાસન ચર્ણ. ૨૪૮

પરદુર્બલજન સુધકરણ અજીત અભેદિ યામ.

એ સીદાસન ઇંદ્રનું બીજને ન ધરે પામ ૨૮૯

એહવુ કહીને પુતલી આપે ગઇ આકાસ,

સમગી કથા પુરણુ થઈ કહે કવી સાગલદાસ ૩૦૦

ઇનિ સીદાસન બત્રીસી મધ્યે કથા નાપીકતી સપૂર્ણુ શ્રીરસ્તુ શ્રીસુભં
બવતુ સવત ૧૯૩૬ ના માગસર વહી ૧૧ વાર રવી લખીત કપડવણુજ
મધ્યે લખીત પનાસ મીઠાશુ એવા જીવણુ લખીત સુભ લવતુ કલ્યાણુમરતુ શ્રીરસ્તુ

વિષયાદિ-૧ અમમ આમ વર્ણવેલા છે -(કડી ૧૦ મીથી) રાજા વિક્રમ એક
વખત હાલમ પાસે પત્ર અપાવતો હતો તે વેળા એક કાનફટા યોગી આવી ચઢ્યો એ
તેની પાસેથી, હાલમને બહાર કાઢી, પરકાયાપ્રવેશનેા મત્ર શીખ્યો, વિક્રમે બહાર કાઢયાથી,
હાલમને મન વસવસો રહી ગયો અને ધેર જઈ મરવા તત્પર થયો નગરથર્ધાએ નીકળેલા
વિક્રમને તેની ખબર પડી એટલે એ પરદુર્બલજન રાજાએ તેને પરકાયાપ્રવેશનેા મત્ર
શીખવ્યો વિક્રમ તો એ વાત વિચર્યો એકદા મૃગયા અર્થે રાજા વનમા ગયો, અને મૃગને
માર્યો, પછી પેલા મત્રનેા પ્રયોગ કરી જોવા અરૂપર જોયુ અને કાઢને ન ફીકુ, એટલે રાજાએ
પોતાના યોગીયામાથી જીવ કાઢી મૃત મૃગના દેહમા પ્રવેશ કર્યો પરતુ કર્મસંજોગે
તેટલામાં પેલા હુએા હાલમ લા આવી ચઢ્યો અને તે અટુ દઈને રાજાના જ દેહમાં પેઠા.
એટલે વિક્રમ તો ઉતરાયો તેનાથી પોતાના દેહમાં પાછા ન પેસી રાકાયું અને હાલમ
વિક્રમ બની બેઠો, અને જલદા પેના (બાડા) મૃગને (વિક્રમ તેમાં પેઠેલો હોઈને તેનું
કાસણ કાઢવા) મારવા દોડયો, પણ મૃગરૂપ વિક્રમ તે ચેતી નાસી ગયો એટલે વિક્રમ
બનેલા નાપિકે કાઈ પણ મનુષ્ય પેના (બાડા) મૃગને મારે તેને ગામ આપવાનું નહેર
કર્યું, પછી તે જોણી આવી વિક્રમનું રાજપાટ ચલાવવા લાગ્યો પણ રણવાસમાં પટશાહી
તેનાં ચિહ્નોથી કળી ગઇ કે એ રાજા ખરો વિક્રમ નથી, એથી તે એની અડારો પણ ન
ગઈ અને પતિવ્રતાપણું ભજવ્યું

આ પાસ એકદા એક પોપટને મરતો દેખી હરણની કાયા છાડી વિક્રમ તેમાં
પેઠા અને પોપટ થઈ પ્રધાનને લા ગયો, અને તેને ચેતવ્યો કે ખરો વિક્રમ તો હું પેતિ
હું અને હાલ જે છે તે હાલમ હોઈ જોડા છે પણ પ્રધાન, રાણી અને પેના પોપટ
મળી એક એવો સમ રચ્યો કે એક મુઆ પેટાને રાજદ્વારે બાધી રાણીએ તેને કશું કે જો
તું સાચો વિક્રમ હોય તો પરકાયાપ્રવેશ કરીને પેટાને જીવતો કા અને તેમ કરે તો હું
તને મારી ખરો ધણી વિક્રમ માત્ર બોલીમલનેા હાલમ તેથી તેણે આપવડાઈ દાખવવા જોવા
પેના મુએલા પેટાના યોગીયામા પ્રવેશ કર્યો કે અટુ દઈને પોપટના દેહે હાજર રહેવા વિક્રમે
પોતાના મૂળ દેહમા પ્રવેશ કર્યો અને હાલમને પેટાના દેહમાં ચુંમાઈને રહેવુ પડ્યું વિક્રમે
પછી તેનું પાળીપોષી પૂર જતન કરવા માંડયુ દરગયાન જનવાસણ તે એક બ્રાહ્મણના
જીવાનજેધ પુત્ર ઉપર વાધે વનમાં તરાપ મારી, પણ દયા આવતાં તેને છાત્યો ખરો,
પરતુ ભયનેા માર્યો તે મરી ગયો એના મૃતસગીરને બ્રાહ્મણ રાજ્યદ્વારે લાવ્યો તેનું
કર્પાંત મુણી પેલા પેટાના દેહમાં રહેલા નાપિકને વિક્રમે બ્રાહ્મણપુત્રના દેહમાં પેસવા
પ્રત્રાધ કર્યો અને હરામી હાલમે વિક્રમની પુત્રી પરજીવાનું અને વીસ ગામ લેવાનું વચન
મેળવી, પરકાયાપ્રવેશ કરી, બ્રાહ્મણપુત્રને જીવાઓ

૨ દુલ્લ કહી ૩૦૧ છે; ૯૪ દુલ્લ, ૩ હપ્પય, અને ૨૦૪ ચોપાઇ છે. પ્રતિમાં ૩૦૦ કહી નોંધી છે, પણ ૪૧ મીનો આંક બેવડાયાથી ૩૦૧ થાય છે.

૩. સ્તુતિભાગ કહી ૧ છે, રખીદાસનો દક્ષિણ, તેમ અન્યમદિમા કે કવિ-ઓળખ નથી.

વિશેષ:-૧. આ વાર્તા હપાઈ છે. જુઓ સા. ૫. લં. ની સિદ્ધાસન બત્રીશી બામ ૨ લો, પાનાં ૩૬૯-૪૦૩.

૨ સં. ૧૯૦૧ નો ચોપડો હિ. આ પ્રતિને મળતો છે. સં. ૧૮૩૬ ની પ્રતિ પા. માં આ વાર્તાનાં પાનાં પડ્યાં છે. કે. પ્રતિમાં થોડોક વધારો છે, પણ તે ખાસ મહત્વનો નથી.

—:૦:—

વાર્તા ૮ મી-ધનવંત શેઠની-પુતળી લક્ષ્મણા-પૃ. ૧૨૨-૧૩૩

આરંભ: દુલ્લ-ખેઠો ભોજ સલા કરી તેડા વિપ્ર મુનંજી,
મુહુરત મુલ આપો મુને જોતિક જોઈ પુરાંજી. ૧
પુખ્ત નક્ષત્ર પુરાણ તિથી સીધ યોગ ગુરવાર,
ધન લગ્ન મુહુરત મુલે અમૃત ચોષડીયું સાર. ૨

અન્ત: દુલ્લ-નથી થયો અવની વીપે સત્યવાદિ રાજન,
એહવો જે દાતા થયે તે ખેસે આસન (?) ૮૫
મુખે ખેસો ભોજ રાયજી દાતા એહવા થાયો,
પરકામ એવાં કરી નવિ સંક્રા તો નવિ ધરસ્યો પાયો. ૮૬
એમ કહીને પુતલી આપે ગર્ભ આકાશ,
આઠમી કથા પુરણ થઇ કહે કવી સાંમલદાસ. ૮૭
એહ લક્ષ્મણા પુતળી કહી કથા સુવિશાળ,
હવે કામાક્ષા બોલસ્યે આગળ વાત રસાળ. ૮૮

પ્રતિશ્રી વીક્રમચરિત્ર કવી સાંમલદાસ વીરચિતે ધનવંત શેઠની વાર્તા સંપૂર્ણ શુભ લવતુ. શ્રીયૌરસ્તુ:

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ-એકદા વિક્રમે પોતાનો ગર્થભંડાર બાણવાની ઇચ્છાથી પૂછતાં પ્રધાને કહ્યું: જ્યાંસુધી તમારે પુણ્યનું કામ છે ત્યાંસુધી દામ જરૂરી છે. આથી તેણે ધન આણવા ઇષ્ટ-ઉપાસના આદરી શકે તેને દક્ષિણ સાગરના બેઠમાંના કદલી વનમાં એક અવધૂત રહે છે, તે તને કંઈક આપશે, જેથી તારા ભંડાર ભર્યા રહેશે એવું વરદાન દીધું. યોગિનીની મદદથી વિક્રમ ત્યાં ગયો. અને એક જડીબુટ્ટી કનકલતા પ્રસન્ન થઈને અવધૂતે તેને આપી કહ્યું કે પદ તોલા કયીરમાં પા રતિ આ બુટ્ટી નાંખી તપાચ્છેથી બધું સોનું થશે અને આખાંયે વાપર્યાંથી પદ કરોડ ટંકા થતાં બારણે ધન્ય કુરકશે અને ભેરી વાગશે. પણ બીજી વાર જો આ બુટ્ટી માગવા આવીશ તો પ્રાણ જશે. વિક્રમ તે લઈને ઉઠ્યો

આવ્યો તેણે ૫૬ કરોડ ટકા એ વડે પડાવ્યા હજેણુમા એક ધનપાલ રોક ૫૬ ફોટીનો ધણી હતો તેણે પોતાના દીકરાનો વિવાહ એવા જ ધનવાન શ્રીવત સાહની દીકરી વેરે કર્યો પણ તે પછી વિષમ દસા બેઠી અને સઘળું ધન, વ્યાપાર, માલ ધનપાલનાં આશ્વર્યા ગયા, એટલે પોતાની દીકરીનો વિવાહ શ્રીવત સાહે ફેક કર્યો, અને એક ધનાઢય બાનો શાની પુત્રી વેરે પરણાવવા તત્પર થઇ ગામ ચોરાશી જમાડી ત્રિકમ નગરચર્ચા બેવા નિકળ્યા તો ધનપાલનો દીકરો વિવાહ ફેક થતા મરવા તત્પર થયેલા દીકો ત્રિકમે તેને પોતાનું બધુંએ ધન સોંપ્યું અને તેને રાજપુતને યોગ્ય ઠાઠમાઠથી પરણાવ્યો.

૨ કુલ કડી ૨૮૮ છે, કુહા ૧૦૪, છપા ૫, અને ચોપાઈ ૧૭૬ છે પ્રતિમા કડી ૨૮૭ નોધી છે પણ (૨)૫૬ મીને બા.ચે (૧) ૬૦ લખાયાથી એક કડી વધુ નોંધાઇ છે

૩ સ્તુતિભાગ નથી, અષમહિમા, કવિઓળખ, રખીયલકલ્લેખ આદિ પણ નથી

વિશેષ-વાર્તા છપાઇ છે જુઓ સા. ૫ લ ક સિંહાસનખત્રીશી ભાગ ૨ જો, પાના ૪૦૪-૪૪૧ કે પ્રતિ ધણી ખરી મળતી છે ૩ હીરાનાવના ચોપડામા આ વાત નથી, પાનીયાં પ્રતિ-પા મા આગ્રહમા ૧૫ કડી સ્તુતિની વધુ છે, તેમ રખીયલ પ્રસાસાની કડી ૪ વધુ છે, એ પ્રતિ તુલક છે, એમા કેટલાક દુહા-ચોપાઈ વધુ છે

વાર્તા ૬ મી-હંસની-પુતળી કામાક્ષા-૫ ૧૩૩-૧૪૭

આરક્ષ શ્રીગણેશાય નમ ॥ અથ સિંહાસનખત્રિસિ મધ્યે કથા હસની પુતલી કામાક્ષાની લપી છે ॥

દુહા	આદિ નમું ભેરવ તુંને ચરણે રાપુ મન,	
	ક્રિપા કરે મહા વીર તું બાણિ નિર્થે મન	૧
	બુદ્ધ ભેરવ પ્રસક્ષ છે નોધારા આધાર	
	જે કહેવાય તમ તણે કરો તેની સાર	૨
	આનહ થયો મન બોજને લીધુ મુહુરત લમ,	
	સિંહાસનને નિરખીયું થયું મોહ મન, મમ	૩

અન્ત-દુહા ચરિત્ર એહવુ સાભળી દાતા આપો લાંદાણુ,
કિરપી તો માંને નહી સુંમ તો છડે પ્રાણુ (૩) ૪૫

X	X	X	X
	એહવુ સાભળે હેતે કરી કરે પુન્ય મહા કામ,		
	ફલે દર્શન નર્મદા તણું નાભે ગગાસ્નાન		૫૦
	નથી થયો અવની વિષે સલવાદિ રાજન,		
	એહવો જે દાતા યસ્મે તે બેસે આસન		૫૧
	સુપે બેસો બોજ રાયજી દાતા એહવા થાયો,		
	પરકામ એહવાં ઠરિ નબ્ધ કાકો તો નવિ ધરસ્યો પામ,		૫૨

એહવું કહીને પુતળી આપે ગઈ આકાશ,
નવમિ કથા પુરાણ થઈ કહે કવી સાંમલદાસ. ૫૭

ઇતિ સિંહાસનખત્રીસીમાં હંસકથા સંપૂર્ણ:

વિષયાદિ:-૧ પ્રસંગ:-એકદા વિક્રમ વાડીએ ફરવા ગયો. ત્યાંથી વનમાં શિકારે સંચર્યો. પાછા આવતાં વાટમાં કણ્ણીને ગોફણ મારી પક્ષીઓને હડારતો અને મારતો બેઠો. એટલે ઉછેલી આવી પક્ષીઓ માટે રણમાં અજના કોઠાર બરાબર અને પાણીના ઘાટ કરાવ્યા. આથી તેની કીર્તિ પ્રસરતાં પ્રસરતાં ઠેક માન સરોવરે પહોંચી અને હંસો ત્યાંથી આવ્યા. તેમને માતીનો ચારો આપી વિક્રમે સતોધ્યા. એટલે સ્વર્ગમાં જઈ ઇન્દ્ર આગળ તેને વખાણ્યો. ઇન્દ્રે તેમને કેદમાં પૂર્યા. હંસીઓને તેની ખબર પડતાં એક દૂત મોકલી વિક્રમને જાણ કરી. વિક્રમ તેઓને છોડવવા નીકળ્યો. માર્ગમાં સુખવંતી નગરીમાં વણિકકુટુંબ જતાં તેને નિર્દોષ રાત્રના સદાશતે જનો કહેવામાં આવ્યું. તેને એ રાત્ર એ ધન ક્યાંથી લાવે છે એવી જાણાસા થઈ અને રાત્રે તેની પાછળ સાગરતીરે ગયો અને ત્યાં રાત્ર ચંદ્ર અને જોગણીઓને પોતાના દેહનાં અવયવોનો ભોગ આપતો દીકો; પછી જોગણીઓએ તેના દેહને ચારોગી, હાડકાં એકઠાં કરી, અમૃતથી સજ્જન કર્યો; અને અપરંપાર સુવર્ણ આપી વિદાય કર્યો. વિક્રમ ખીન્ને દિને રાત્રે પહેલો ત્યાં ગયો અને અંગેઅંગે મીઠાઈ ભરી, જોગણીઓને દેહ સમર્પ્યો. તેમણે અમૃતમય સ્નાહથી પ્રસન્ન થઈ વરદાન માગવા કહેતાં વિક્રમે વિના અવયવો સમર્પ્યે નિર્દોષને અદ્ભુત ધન મળ્યું જ જય તેમ માળ્યું. દેવીએ ચિંતામણિ નિર્દોષને આપવા તેને સોંપ્યો અને તેની પોતાની રાણી માટે સદા યુવાની રહે એવી બે ઝાલ કાનની આપી. વિક્રમ તે લઈ પાછો વળ્યો. વાટમાં નિર્દોષ મળ્યો; તેણે વિક્રમ પાસેથી ચિંતામણિ લીધો અને પેલી 'ઝાલ' પણ પડાવી લીધી. વિક્રમ ત્યાંથી નીકળ્યો. તે એક નગરમાં ગયો ત્યાંની રાજપુત્રી રોજ ઉદરરોગથી રાજ્યના અકેક માણસને વારાફરતી ખાતી. તે દિને એક કુંભારપુત્રનો વારો હતો. તેને ખદલે વિક્રમ ગયો અને એક તંબોલીઆ નાખે, કુંવરીનો ભોગ લેતો જોઈ માર્યો અને કટકા પાસે રાખ્યો; કુંવરીનો રોગ મટ્યો. એ કુંવરી તેને પરણવા તૈયાર થઈ, પણ કુંભારપુત્રની આજ્ઞા જોઈ વિક્રમે તેને પરણાવી. ત્યાંથી વિક્રમ વનમાં જતો હતો ત્યાં નાગને વિલાપ કરતો જોયો; પેલો પોતે મારેલો તંબોળીયો તેના પુત્ર હોવાનું સમજતાં તેના કટકા આપ્યા, એટલે અમૃતથી તેને સજ્જન કર્યો. તેની સાથે વિક્રમ વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગે સંચર્યો. અમરાવતીની ઇન્દ્રસભામાં અદ્ભુત કાર્ય કરતાં ઇન્દ્ર પ્રસન્ન થયો અને હંસોને છોડ્યા તથા ઇન્દ્ર કનેથી કુંડલ, હંસ કનેથી હાર, નાગ કનેથી પુષ્પ અને કન્યા લેઈ ઉર્જણુ આવ્યો. પણ ત્યાં ગુણકાએ જરદારા પેલો હાર, વણિકપુત્રે કુંડલ, ક્ષત્રિયાણીએ ધણીદારા મૂલ અને વિધવા બ્રાહ્મણીના પુત્રે કન્યા વિક્રમ કનેથી આત્મહત્યાના ભયથી મેળવ્યાં

૨. કુંલ કડી ૩૫૪ છે. ૧૬૫ દૂહા, ૨ છપ્પા (બાર લીટીવાળા) અને ૧૮૭ ચોપાઈ છે. પ્રતિમાં ૩૫૩ કડી છે, પણ ૨૯૦ પછી એક કડીની ભૂલ છે.

વિશેષ-૧. આ વાર્તા છપાઈ છે. જુઓ સ્. પ. લં.ની સિંહાસનખત્રીશી ગ્રંથ ૨ જો, પાનાં ૪૪૨-૫૦૦, સ્તુતિભાગ ભેરવની કડી ૪; રખીઅલભદ્રેષ્ય કે કવિઓળખ તેમ ગ્રંથમહિમા નથી. હી. કે. પ્રતિ મળતી: ખા. માં ફેર અને વધારો; સરસ્વતી,

રામ અને નાના બટની સ્તુતિનો ભાગ વધુ, અતમા અથમહિમાની કહી ૪, રખીઅલ અને વીરશરના ઉલ્લેખની કહી ૩

૨ લઘીઆએ આ વાર્તાને અંતે પચડડની વાર્તાની છ કહી લખી છે, ભૂલ થવાનું કારણ પચડડને અને અષ્ટમી કથાનો અને આ વાર્તાને અંતે 'સપ્તમી' કથાનો ઉલ્લેખ (ને છકયા છે તે) છે

વાર્તા ૧૦ મી-ગર્ધભસેનની-પુતળી વનિતા-પૃ. ૧૪૮-૧૬૨

આરભ. શ્રીગુરુવૈ નમઃ અથ સીંહાસન બત્રીસી વાર્તા રાખ ગર્ધભસેન પુતળી વનિતાની લખ્યેતે

ચોપાઠ શ્રી ગુણપત્ય કેરા પુણ્ય પાય, વર્ણવુ ત્રિકમ રહેા રાય,
એક સમે શ્રીભોજ રાજન, વિચ્ચાર પોતાને મન, ૧

અન્ત -(દ્વિહા) કહે પુતળી ભોજ સુંણ, એહવેા થયેા તે રાય,
એહવા પ્રાક્રમ કરી સહેા તેા તમે ધરજ્યેા પાય (૩) ૪૭
જે મલ દિધી સારદા તે મેં કરી અભ્યાસ,
કરતા વકના પ્રથરી કહે કવિ સામનદાસ ૪૮
એ ઉતપલ વિક્રમ તણી સુણતા પોહોચે આસ,
દશમ કથા પુરણ થઈ કહે કવિ સામળદાસ ૪૯
એહ વીનિતા પુતળી કહી કથા સુવીસાળ,
હવે બાળા પુતળી કહેશે વાત રસાળ ૫૦
ગાય, સીજે ને સાબળે તેહના મન પોહોચે કોડ,
રણ માહે જસ ઉપજે જોતાં હુશે હોડ ૫૧

ઇતિશ્રી સીંહાસનબત્રીસી મધ્યે કથા ગર્ધભસેનની સપૂર્ણ ॥ શ્રીકૃપા વણ્ણમ મધ્યે લખીત ૫ જીવજી શ્રીચોરસુ

વિષયાદિ: ૧ પ્રસંગ -વિક્રમની ઉત્પત્તિ આ કથામા વર્ણવાઈ છે એક સમયે ઇન્દ્રે મેનકા પુતળીને કૈલાસમાં સંકર પાસે નૃપ કરવા જતા હુકમ કર્યા રસ્તામાપી રાણી ઇન્દ્ર-પુત્ર તેને પોતાને લાં લઈ ગયા આ વાતને મહીનો વીતવા ઇન્દ્ર કૈલાસ ગયેા અને પોતાની આસરા વિષે પૂછા કરી, મહાદેવે જતરમા કહ્યું કે તુ એને મારી પાસે મોકલ્યાનું જુકું કહે છે એટલે અનુચર મોકલી મેનકાને ઇન્દ્રે લાં બોનાવી મગારી અને પોતાના પુત્રને ગર્દભરૂપે અવતરવા સાથ આપ્યા. અનુમદ માગતા ઇન્દ્રે તેને દિવસે ગરેડો બની રહી, રાત્રે દેવતા યજ, રાયની પુત્રી સથે રમે રમજે, એમ કહ્યું, પણ તે ખખાતમાં ગર્દભ યધને રામજ હુબારને લાં અવનયોં એક દિને ગધેડાએ રાખ પાસે જઈ તેની કુવરી પરજાવવાનું કહેવા રામજને પ્રેયોં પણ સાથ આપી, ઉવેા વાળવાનો ભય દેખાડી, દિવાન દ્રાણ રાજને તેની કંથા પરજાવવાને પ્રવેશ્યેા અને ચમકારમાં ત્રાંબાનો ગદ

ખંભાતની આસપાસ ગર્દભે કરી આપ્યો, અને તેની કન્યા પરણ્યો. રાજમોહોલમાં રાત્રે પેલો ગર્દભ સુંદર પુત્ર યઈ કન્યા સાથે રંગે રમતો અને દહાડે પાછો ગયેડો ખનતો. તેણે આ ગુલ વાત કોઈને ન કહેવાની પ્રતિજ્ઞા લેઈ કુંવરીને કહી. તેના પ્રધાનની પુત્રી પણ ગર્દભને પરણી, તેને ગર્ભ રહ્યો. માતાના પૂછવાથી તેને પોતાનો ધણી એ ગર્દભ નહીં ઇન્દ્રનો પુત્ર હોવાનું કહ્યું, અને રાત્રે તેને એ પ્રકાર દાખવ્યો. આખરે સ્ત્રીની જાત, એથી પ્રધાનની પત્નીએ જોયું પુત્રપત્નું રૂપ ગયેડાએ હતારી ધર્યું તેણું જ પેલું જોળીયું બાળ્યું. તરત જ પોતાની પત્નીએને ચેતાવી ગર્દભસેન વિમાને ચડ્યો અને ચઢતા કહ્યું કે તમે નાસવું હોય ત્યાં નાસો, ધડીકમાં આ નગરનું દંટતર થશે. એટલે તે સ્ત્રીએ ત્યાંથી નાહી અને પાંચેક કોરા પહોંચતાં ખંભાત ઉધું વળ્યું. પેલી સ્ત્રી નદીતટે ઋષિને આશ્રમે ગઈ. રાજકુંવરીને વિકો અને પ્રધાનપુત્રીને પરભવ નામનો પુત્ર થયો. પરભવ મોટો થતાં વલુજરા તેને વનમાં ફરતો હતો ત્યાંથી ઉપાડી ચડા, અને તે શકુનપરીક્ષા અને પક્ષીબાલી શીખ્યો. વિકો મોટો થતાં શિકાર કરવા લાગ્યો તેથી બ્રાહ્મણો કચવાયા, એટલે વિકો ત્યાંથી પરભવની શોધે ચાલી નીકળ્યો. માર્ગમાં વલુજરાની પોઠભેળો તે રહ્યો. અને એક ભવિષ્યભાષુ શાલ્વીએ પક્ષીબાલીથી પૂરથી ઉભરાતી નદીમાં તરતી શણગારભરી સુંદરીના શકુન કહ્યા. વિકો એ સાંભળી નદીએ ગયો અને મહદું બહાર કાઢ્યું અને ઘરેણાં લીધાં. એથી વનચરેએ પ્રસન્ન થઈ તેને રાજ થવાની આશીષ આપી દીધી અને ભવિષ્ય ભાષ્યું કે સવારે વલુજરાની પોઠ હુંડારો. વિકાએ પોઠોમાં પેલા દાગીના ધાલ્યા. અને પાસેના નગરના રાજ પાસે જઈ વલુજરા પોતાના ચાર હોવાનું કહી રાજસેવકોને ત્યાં આણી સુદામાલ પકડાવ્યો. રાજએ તેને દંડ દીધો અને શાલ્વીને પોતાના ભાઈ તરીકે જોળખી વિકાએ સાથે લીધો. ત્યાંથી તેઓ ઉજેણી નગરી આચ્યા, અને વૈતાળને મહાત કરી તેની મદદથી રાક્ષસને હણી, ઉજેણીનું રાજ્ય સુધ્યું અને વિકાને વિક્રમ થયો.

૨ કુલ કહી ૩૫૧ છે; દ્વંદ્વા ૧૫૦, હપ્પય ૧ અને ૨૦૦ ચોપાઈ છે. સ્તુતિભાગ કહી ૧ છે, રખીઅલહલેખ કે કવિ જોળખ આદિ નથી.

વિશેષ-વાર્તા છપાઈ છે; જુઓ સા. પ. ભં. ક. સિંહાસનખત્રીશી ભાગ ૨ જો, પાનાં ૫૦૧-૪૦. પા માં કેટલોક વધારો છે; ખીજી પ્રતિઓમાં ઝાઝો ફેર નથી.

—:૦:—

વાર્તા ૧૧ મી-કલશની-પુતળી-બાળા-૫૮-૧૬૩-૭૬

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમઃ અથ વાર્તા કલશની પુતળી બાલાની લખી છે: ॥

દ્વંદ્વા: વાકવાદની પ્રણમું પ્રણવું ગણપતિ રાય,

કરુણા દષ્ટે અવીલોકતાં જીધી પ્રકૃતીત થાય. ૧

X X X X

ધાર નગરનો રાજયો ભોજ રાય માહા સુર,

ચતુરસીરોમણ આગલો જોહમાં ઈશ્વરનું તુર. ૬

અન્ત-સંસ્કૃતમાં કાલીદાસે કહ્યું જીધી સાર સાંભલે લલૂં,

પ્રાકૃત વીલા એહને ગમી પ્રબંધ બાંધ્યો પંડીતને નમી. (૪૦)૩

X X X X

એમ કહીને પુતળી આપે ગઈ આઝાય

અગ્યારમી કથા પુરણુ થઈ કહે કવી સમિળદાસ (૪૦) ૬

એ કનકા પુતળી કહી કથા શુવિશાળ,

હવે સીંદકા બોવસ્યે આગળ વાત રસાળ

૭

ઇતિશ્રી સીંદાસનખત્રીસી મધ્યે પ્રાકૃતપ્રગથે કવી સમિળદાસ વીરચીતે
કળસની વાર્તા સપૂર્ણ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

વિષયાદિ ૧ પ્રસંગ -વિક્રમના પવન તળેના લોચરામા ચાર કળશ ૫૬ કરોડ
ટકાના મૂલ્યના મણિ આદિથી ભરેલા હતા ચાર ચોરોએ મળીને ખાતર પાડી જગલ
મા જઈને ફાટયા વિક્રમે તે ગુપ્ત ચર્ચાથી જાણ્યું અને બીજે દિને હા જઇ તે એ કળશને
ખોદી લાવી, ગાદીમાં ધાલી, છૂંચિણીમાં લાવેના હતા ત્યાં દ્રવ્યના અભાવે દુખી થઇ
બ્રાહ્મણકુટુંબ દેશવટે જઇ દીકું તેની આગ્રહી આરભુથી વિક્રમે એ ચારે કળશ તેમને
આપ્યા બ્રાહ્મણે વિવાહ આદર્યો દરમ્યાન પેલા ચાર ચોરને ફાટેલા કળશ ન મળતાં
બ્રાહ્મણને ત્યાં હોવાનું જણાતા રતોવડ ચોરી કરી, અછક હડાવી લીધા બ્રાહ્મણ એ કલશ
ચોરાયા જણતા રાજદ્વારેઆવી વિક્રમને ગળે પડી તેણે જ ચોરી કરાવી ઉપડાવ્યાને આશ્વેપ
મૂક્યો વિક્રમ અભરાયો તેણે જાતજાતના લોકોને સઠથી તપાસ્યા, પણ કળશની બાજ
ન જ મળી આખરે જુઝારીઓની ટોળી બોવાની અને ખુળીથી એક કથા કહી તે દ્વારા
પકડવાની શુક્તિ આફરી એક વાણીયાનો પુત્ર અને બીજા વાણીયાની પુત્રી નિરાળમાં
લણતા હતાં ત્યાં પેલી છાત્રી પાસેથી વણિકપુત્રે વચન મેળવ્યું કે જો મારો પિતા તારી
જેઠે મને ના પરણાવે તો પરણેવ ધણી સાથે રહેવા જવા પહેલા, તારી સાથે એક
શત્રિ આવી હું રહી જઇશ વણિકપુત્રી એવો પ્રસંગ આવતા પોતાના ભવા શ્રીમત
ધણીની ધરવાનમી મેળવી બનીકનીને પેલા વણિકપુત્રને ત્યાં ગઈ રસ્તામાં ચોર મળ્યા
તેમને પ્રેમીને ત્યાંથી ખાજ ફરતા ફાળીના આપવાનું વચન આપીને પેલા પ્રેમી શેકને ત્યાં
ગઈ પ્રેમીએ વચન પળાયહું જોતાં જોન કહી તેને વચનમુક્ત કરી રસ્તે વળતાં, દરમ્યાન
ચોરોને લાભ મેટા થયાથી તે મઠિ એ સ્ત્રીને એમને એમ જવા દીધી આમ શ્રીનું
વચન રહ્યું ધણીની સાવસાઈ સચવાઈ, સતીનું શીવ સાચવ્યું અને ચોરોએ જોરતાથી
મકૂતિ વિરૂદ્ધ સ્વભાવ દાખવ્યો વિક્રમે આ ચારમાંથી સૌથી સાર કાણુ એવો પ્રસ
કર્યા, અને જે ચાર જણે ચોરને વખાણ્યો, તેની ઉપર ચોરીની સજા લાવી, કળશ સોપી
દેવા તાપ આપ્યો, પણ તેમણે ન માન્યું સાચું શિક્ષા ન કરવાનું અને ઉલટાં પીસ
ગામ આપી વજર બનાવવાની ખાત્રી આપી ત્યારે તેમણે એ ચારે કળશ સખામાં
ખાજ સોપ્યા અને વિક્રમે તે પેલા બ્રાહ્મણને સોપ્યા

૧ કુલ કડી ૪૦૭ છે દૂહા ૮૫ અને ચોપાઈ ૩૨૨ છે

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઈ છે જુઓ સા ૫ ભા ૬ સિંદાસનખત્રીસી ૨ ભે,
પા ૫૪૦-૫૮૩

૨ પુતળી બાગા એવો આદંબમાં ઉલ્લેખ છે ત્યારે અંતમાં 'કનક' નામ આપ્યું
છે સ્તુતિમાળ ૪ કડી છે કવિઓગળ ૧ થી કુલ ૨૬૫ કડી છે

વાર્તા ૧૨ મી-કાવડીયાની-પુતળી સિંહિકા-૫૮. ૧૮૦-૨૦૩

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ અથ સિદ્ધાસનખત્રીસી મધ્યે પુતળી સિંહિકાની વાર્તા.

દ્વકા-કમલજતનયા વર્ણવું મારું ઉતમ ભુધિ,

વાસ કરો રસના વીરે તો બોલું અક્ષર શુધ. ૧

વર્ણવું વિક્રમસેનને તો ભુધિ પ્રકૃતીત થાય,

ધર્મભુધિ ધણું ઉપજે ને પાપ સમુહું જાય. ૨

અન્ત-ચોપાદ-અમદાવાદ મધ્યે છે વાસ રહું છું રાજપરને પાસ,

શ્રીગોડ માલવી બ્રાંમણુ જાતિ બહુચરપ્રતાપે શુભ સાક્ષાત. ૬૧

ક્રીપા સારદા સીવજી તણી બહુકનામસ્તું પ્રીત જ ધણી,

કરતાહરતા સર્વે છે ઈશ જશઅપજશ માનવને શીશ. ૬૨

X

X

X

X

કાષ્ટ તણી જિમ પુતલી રમાડે તે સુતાર,

તે વત હું તો જાણુજ્યો મુજ ઈશ્વરનો આધાર. ૬૫

બોજ પ્રત્યે કહે પુતલી જો સાદસીક એહવા થાઉં,

પરકારજ પ્રાક્રમ કરો તો સિદ્ધાસન પાસે જાયો. ૬૬

ઈમ કહીને પુતલી વેગે ગઈ આકાસ,

બારમી કથા પુરણુ થઈ કહે કવી સાંભલદાસ. ૬૭

ઇતિશ્રી કવી સાંભળદાસ વિરચ્ચીતે પ્રાકૃતપ્રબંધે કથા કાવડીયાની વિક્રમચરિત્રની સંપૂર્ણુઃ સમાપ્તઃ શ્રીરસ્તુઃ કલ્યાણમસ્તુઃ શ્રીસંવત ૧૮૮૬ના વર્ષે ચૈત્ર શુદ્ધિ પંચમી રવીવાસરે લપીતં કપડવણીન્ય નગરે લપીતં શુભં ભવ.

વિષયાદિ-૧ અસંગ-ભોજ સિદ્ધાસને ખેસવા ગયો ત્યારે બારમી સિંહિકા પુતળીએ વાર્યો. એટલે તેને વિક્રમચરિત્ર સંભળાવવા તેણે કહ્યું, ત્યારે તે બોલીઃ- એકદા રાનમાં ગોવાળ ચોપાં ચરાવતો હતો, તેમાં એક ગોવાળે સીંધી હાંકના છતાં ચોતાની વૃદ્ધ ગાય વાંકી વાંકી ચાલતી હતી તેથી લાકડીના પ્રહાર કર્યા અને તે ધર્મ-સંજોગે મુઈ. એક બ્રાહ્મણપુત્રે તે દીકું. તેણે એ વાત ગામમાં કહેવાની ટકાર કરી, ત્યારે ગોવાળે ચીઠાઈ તેને પણ માર્યો. આમ ગોહત્યા અને બ્રહ્મહત્યા તેને લાગી. પછી તે રાત્રે ઘેર સુતો હતો ત્યારે તેના પેટમાંથી ગાય બોલી. ગોવાળણીએ જાણી જોયું તો ધણીના પેટમાં કીડા ખદખદતા જોયા. અને તે હત્યારો હોવાનું કળી જતાં તેને ગાળો દેઈ, ગંગાતીરે દેહ પાડવા કાશી જવા પ્રણેધ્યો. એટલે તે કરવત સુકાવા કાશી ગયો. કરવતીયાએ તેની વાત સાંભળી ગોહત્યા અને બ્રહ્મહત્યા કરવત મૂકાવ્યે નહીં ટળે એમ કહ્યું, ત્યારે પાસેના તપોવનમાં જઈ બળી મરવા તત્પર થયો. ત્યાં ચ્યવન ઋષિ આવ્યા અને તેમણે સુરપાણુ નજીક ગૌતમ ઋષિના આશ્રમે જઈ તેમના પ્રસાદથી હત્યામુક્ત

યથા ક્ષણે ત્યાં તે એકલો ન જતાં અવનને સાથે લઈને તે સ્થળે ગયો અને ગૌતમ જ્ઞપિએ તેને યથાવિધિ વિક્રમચરિત્ર કહી શુદ્ધ કર્યો પણ ત્યાંથી પવિત્ર ધર્મને જોવાળ ધેર ગયો, તે દરિદ્રી મગી પ્રભાસપાટણનો જોવાળ સધરાજ ગયો, અને મરતાં કેનાસ વાસ પાગ્યો, અને તે જોનરૂપે ધારાનગરીમા અવતર્યો

પછી પેથી પુતળીએ વિક્રમના પરદુ ખબજનની વાત કહી એકદા ગંગાજળ ભરીને ઝાડખડી વૈજનાથને સ્નાપના કાવડ લેઈ જતા કાવડીયા ઉત્તેજી આવીયા વિક્રમે તેમને સંતોષી પોતે પણ કાવડ લેઈ અડસઠ તીર્થ કરવા મન ધર્યું, અને યાત્રાએ ચાલ્યો ફરતો ફરતો કર્ણાટક આવી ચઢ્યો, અને રાત વાણિકહટિ રહ્યો તેના સપગસાથી એ વાણીયા કમાયો, એટલે તેના આગ્રહથી બે દિન વિક્રમ વધુ રોકાયો ફરયાન એ વણિકની પુત્રી કુંવારી હતી તે પરણવા યોગ્ય થઈ હતી છતાં પરણવામા વિંચળ કરતી હતી તેથી એ સબધમા તેને વાહ યતાં તેની બાબીએ મહેણ માર્યું કે તારે તો વિક્રમને પરણુ હશે, માટે કોઈ વાળીયાને તું પરણતી નથી આથી વાદે ચઢી તેણે ળડોરા કરી, એણે જ પણ હીધું લેતા તો શું તેણે એ લીધું, પણ વિચાર કરતાં એમ થયું અસહનિવ લાગતાં કુને પડવા મધ્યરાત્રે પરવરી વિક્રમ (કાવડીયા) પણ તેની પાછળ પાછળ ગયો અને તેને કુને પડતી અટકાવી પોતે છતો ગયો, છાને ગાધર્વ વિવાહ કર્યા અને પોતાની મતીતિ ખાતર એક દુહો લખી આપેા તથા વાંગિ આપી, અને તેનામા ગર્ભધાન કીધું પણ વિક્રમ ત્યાંથી તીર્થયાત્રાએ ચાલ્યો પેથી વણિકપુત્રીને ગર્ભ રહેતા ધરના તેમ બદારના સદુએ તેને અભિચારિણી કહી વગેાવી એટલે તે ગામ બદાર શિવ-મંદિરે ગઈ અને તેના મંદવને આશ્રમે રહી ત્યાં તેને પુત્ર અવતર્યો પણ તે મોટા થઈ નિશામે બાણવા લાગેા ૧૨ વર્ષનો થતાં તેને કોકે નળાપો ક્યો આથી તેને રીસ ચઢી અને માને પોતાના બાપની વિમલ પૂછી, પણ પેગા દુહો અને વાંગિ લેઈ વિક્રમને શોધવા અને પોતાનું રાજપુત્રત્વ સાધવા ઉત્તેજી ગયો ત્યાં માલસુધેર રહી, ધાળીક ખુળી, તરલીખ અને સાદસિક દિગ્મવથી વિક્રમરાજને હરાયો તેના બે પડિતો, બે કંઠાઈ અને એક શુણ્ઠા અને ખુદ વિક્રમ એ સદુને મહાન કર્યા અને પછી ઉધાડા થવાનું રાજ-આબ્દાન મેળવી, ભરસલા વચ્ચે ઉધાડો થયો વિક્રમે તેને જોળખી, રાજપુતપદે સ્થાપ્યો યોડાક સમય વીત્યા બાદ પાવનપુરનેા એક વાળીયા તળાવ ખોદાવતાં પાણી નહોં ટકવાથી એક બત્રીસાનેા જોગ મેળવના વિક્રમ પાસે આગ્યો અને તેના આ રાજપુત્રને જોગ આપવા આગ્રહ ધરી પાવનપુર લેઈ ગયો પણ માત્ર તંની વચસો આમળીના લોહીથી રેવી અને વરણદેવ પ્રસન્ન થતા વધ વિના કાર્ય થયું અને રાજપુત છળ્યો પણ તેને રાજપાટ સોંપી વિક્રમ પરદુ જો બાગવા લાગ્યો

૨ કુવ કહી ૧૬૮, ૧૬૭ ની નોંધ બૂલરાગી છે, જાયાયે દુહા અને નોપાઈ છે ૨૧૮ દુહા અને ૪૪૬ ચોપાઈ છે સુતિની ૧ કહી જ માત્ર છે રખીવસ ઉદ્ગેખ-નથી, મયન્દિમા અને કવિ-જોગખ દુકાં છે છતિશીમા “પ્રાનૂવમળધ” એ સત્તા બત્રીસ પુત્ર અને અપાઈ છે

૩ આ વાર્તામા વિક્રમમદિમા સહપુરાણમા દોવાનો નીચેનો ઉદ્ગેખ નોંધવા, વિચારવા અને તપાસવા યોગ્ય છે —

કદે ગૌતમ જ્ઞપિ સુણેા પાપી યાવ પવિત્ર,

નરમ.ા સંનિધ્યે સંશિરે વાર વિક્રમચરિત્ર ૪૩

X

X

X

X

કલિનુગમાં એ વિક્રમ થયો, મનુષ્ય, દેવ ને ઋષિએ લલો,

પુત્ર આલે તે ઇન્દ્રજ તણો મુકુંદપુરાણમાં મહિમા ધણો. ૪૪

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઇ છે: પાનાં ૫૮૪ થી ૬૬૧. હિ. ઘણીખરી મળતી છે. કે. માં કેટલાક વધારા છે: સ્તુતિભાગ ૫ કડી છે. સં. ૧૯૧૫ ની અમીચંદ ગ્રંથ-ભાઇની શિલાછાપની પ્રતિ અને સં. ૧૯૪૯ ની શિશકાક્ષરે છાપેલી પ્રતિમાં કાંઈ મહત્વનો ફેર નથી, પણ સં. ૧૮૬૯ના એક ચોપડામાં લીટી ૮૫ વધુ છે. ૫૪ દૂહા, ૧૦ છંપય અને ૨૧ ચોપાઇ, એ ચોપડો અકલેશ્વરમાં લખાયેલો છે. તેમાં છંપયની નીચેની લીટી નોંધવાજોગ છે.

સીંહાસન બત્રીસ કયા એ પંદર પહેલી,

કોડે શાંભલી કાન, અધીક થઈ અત્રંતની હેલી.

સત્તર રહી વણુ સાંભલી શંકત માંહે ધીરજ ધરે,

મંત્રજસુત રખીદાસ કહે માફેમ માંણે પુરાણ રે.

વળી ચોપાઇમાં આ પંક્તિ છે:-

લખતંગ માધવ સુત કર્ણોડ, હરીજન બોલો શ્રીરણોડ.

કર્ણોડી કવીને કહું શાહાસ શાખ સુભણ,

નવા ગ્રંથ નેહે કરો પરમારથપુરાણ.

તેમ છેલ્લી આ પંક્તિઓ નોંધવા જોગ છે:-

શંવત શતર છેતુ છતે આસો માસે અધીકાર.

મુંદર દશમી વીઝીયા દીને ગૂણ ગરવો ગુરુવાર.

—:૦:—

વાર્તા ૧૩ મી-સમુદ્રની-પુતળી-માદલાજી-પૃ.-૨૦૪-૧૧

આરંભ-શ્રીગણેસાય નમઃ ॥ અથ સિંહાસન બત્રીસી મઠો કયા સમુદ્ર-ની: પુતળી માદલાજીની લપી છે ॥

દૂહા: રાજ ભોજ હરખો ધણું તે વેલા બહુ દિન,

સિંહાસન બેઠા તાણું કરવા માંડ્યું મન. ૧

સમુદ્રરત સુલસ લલું આબ્યું જણે દિસ,

સિંહાસન પુજ કરી પાગ નમાર્યું સિસ. ૨

અન્ત-દૂહા: કહે માદલા ભોજને એહવો થયો તે રાય,

એહવા થાયો તમ્યો તો ધરો સિંહાસન પાય. (૧)૭૨

એમ કહીને ઉતપતિ આપે ગઈ આકાસ,

તેરમી કયા પુરણ થઈ કહું કવિ સામંતદાસ. ૧૭૩

છતિ સમુદ્રની કયા સંપુર્ણ: ॥ શ્રી ॥ ૧૩ ॥

વિષયાદિ:-૧ પ્રસંગ:-વિક્રમે એકદા પંડિતસભા મેળવી પ્રશ્ન કર્યો કે “શાથી જશ થાય?” કોઈ-કાઇએ પુણ્ય, વ્રત, વિદ્યા, સત્ય, ઉદયમ, સદ્ગુણ, સેવા, ધન આદિ

આજળ ધર્મો તેમથી ધનની સર્વોપરી મહત્તા સમજતા વિક્રમે તે મેળવવાનો ઉપાય વિચાર્યો અને સમુદ્રપૂજન તથા આદ્યુ અને યજ્ઞમાં આવાહન કરવા સમુદ્રને નોતરી તેડી લાવવા એક બ્રાહ્મણને મોકલ્યો. બ્રાહ્મણ આને તે પહેલાં તે પૂજનથી ક્યનનો, મેઢ પાંચ દિન વરસ્યો, અને વિક્રમે સહુ બ્રાહ્મણ, યાચકાદિને સતોથી યજ્ઞકાર્ય આટાપ્યુ અને પેલા વિપ્રને કાઈ પણ દેવાનું ભૂલ્યો. યજ્ઞ કાળ તે સમુદ્રને નોતરવા ગયલો પેલો બ્રાહ્મણ તેને તેજા સિવાય ઉઠેટા અપમાન પામી રાજદરબારે પાછો આવ્યો અને સમુદ્રે અપમાન ક્રીધાથી તેનું વેર લેવા અને વશ કરવા વિક્રમને સાગરતટે મોકલ્યો. વિક્રમે ત્યાં જઈ દરસિક્કિ દેવીની મદદથી સમુદ્રને જિત્યો અને સમુદ્ર કનેથી ઉપહારમાં પાચ રત્ન લેઈ પાછો આવ્યો. એક રત્નથી ધાર્મી અખૂટ ધનની, બીજીથી ધાર્મી વિચારની સિદ્ધિની, ત્રીજીથી અનુપમ આબૂષણની, ચોથાથી અમૃતમિવા અને બદ્ધ લોભનની, અને પાચમાથી મોક્ષની, એમ પાચે મહત્વના પદાર્થોની પ્રાપ્તિ થશે એમ સમુદ્રે કહ્યું. ઉજ્જેલું આવી વિક્રમે પેલા વિપ્રને તેડી સમુદ્રવિષયની હકીમત કહી અને પાચમાંથી એક રત્ન લેવા કહ્યું. પણ તેણે તો ઉલટા પોતાના કુટુંબીઓના આગ્રહથી પાંચે રત્ન માગ્યા અને વિક્રમે તે આપ્યા.

૨ કુવ કહી ૧૭૩ છે ૭૧ દૂહા, ૧૦૨ ચોપાઈ, સ્તુતિભાગ, રખીયલ-ઉદલેખ કે પ્રથમઉમા નથી.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા છપાઈ છે જુઓ સ્કા પ ભ ક અગ ખીજે ૧૬૦-૭૦૨ પાના હિ માં આ વાર્તા નથી કે મા કંઠલોક વધારે છે પણ પા (સ ૧૯૩૪)માં મોટા વધારા છે (જુઓ સ્કા પ ભ ક અગ ખીજાના પરિશિષ્ટ ૧૩ ના પાનાં ૧૬૦ ૭૮૨)થી એમા રખી અને સામળને સિદ્ધુજ જોવાવી 'પરમારથપુરાણ,' 'વિક્રમચરિત્ર,' 'સિદ્ધાસનબ્રહ્મણી' લખવા પ્રિયાર્નું જણાવેલું છે નીચેની કહીએ જુઓ.

લોભપ્રબળ જોયો બ્રાહ્મણે સાહસિક મુળજી,
સામલ બટ વરણુવ તે પરમારથ પુરાણી
જેહવ શ્રીમત ભાગવત તેહવ રામચરિત
તેહવં અરિત વિક્રમ તણુ પુરણ મન પવિત

X X X X

પરમારથને પુન્ય થણું કવિની આતુરી લેક,
પડિત હરો તે પારખે વિખાણુ પાચમો વેદ

છાપેલી પ્રત (સ ૧૯૬૬) કે મા અને પ્રસ્તુત પ્રતિમા આ ઉલ્લેખો નથી, એ નોંધવા ભેગ છે.

વાર્તા ૧૪ મી-તૌકાની-પુતળી કાન્તા-પૃ.૨૧૧-૨૪૦

વિશેષ-આ વાર્તામા જૈન વરતીયાની ઉપકથા દ્વારા જૈન ધર્મ અને જૈન ધર્મની નિંદા હોવાને લીધે અનુમાન થાય છે તેમ લહીખાણે, પોતે જૈન ગોર હોતાં તે ન લખતા ૧૯૧ પાનાં કોર્સ મૂક્યા છે, જેની કુવ કહી ૪૨૫ છે અને તે કે પ્રતિમાથી લઈ સ્કા પ ભ ક અગ ખીજામાં પા ૭૦૨-૩૬ છાપેલી છે પણ મા પણ આ વાર્તા સંપિક્તી નથી.

વાર્તા ૧૫ મી-મેના પોપટની-પુતળી વૃંદા-પૃ. ૨૪૦-૨૫૫

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ સિંહાસન બત્રીસી મધ્યે પુતલી વૃંદા
વાર્તા મીના પોપટની લપી છે. ॥

ચોપાઈ:-શ્રીગણપત્યના પુત્રું પાય શુદ્ધ શુદ્ધ સ્વામી રૂડો રાય
સીધી દાતા સુપદ્યેયુ દેવ સુભ કાંપે સદાય શુભ સેવ. ૧

X X X X

વાયુ વસ્યે તરણુ નિમ જાય તિમ દેહવા માત્ર છે મારી કાય
કરતા હરતા ઇશ્વર આપ પરી વેદ પુરાણે છાપ. ૪

X X X X

સહેજે સ્પર્શ કરે જેટલે વૃંદા વાંણી કહે તેટલે
ભુપતિ ભોજ મ કર, તું ભાર વિક્રમ સરિયો નહોં દાતાર. ૭

અનંત:-એહવાં જે પ્રાકૃત કરે નીમેષ ન રાખે પુન્ય
તે એ આસન ઐસર્યે કરે એહવાં જે પુન્ય. (૪૦)૨

ચોપાઈ:-કહ્યાં પુતલીઈ એહવાં વૃત લખ્યાં પુરાણ પંડીતે પ્રત
સંસ્કૃત કાલીદાસે કહ્યાં પ્રાકૃત કથાંતર તેહનાં થયાં ૪૦૩
શ્રીગુજર ગુણસાગર ગાંમ વાસ રૂડો વેગનપુર નાંમ
શ્રીગોડ માલવી ભારે ભ્રમ કરે કુલ આચારિ કરમ. ૪૦૪
તેહને શુધ રહેમાં ધરી પનર વારતા પેહુલી કરી
રૂડી બ્યાત ચાલી તેહ તણી જેણે કથાંતર કાને સુણી ૪૦૫
માતર પરગણે મોટા મણી સેહજ ગામ ધોરંધરધણી
સંતોષી કરજોડી કથું લક્ષણુ પુન્ય તણે જે લહું
પનર વાત પેહુલી સાંભળી બ્રાંત આપ રહેથી ટલી. ૪૧૧
સત્તર રહી તે પુરણુ કરો ધ્યાન સારદા કેરું ધરો.
વચન આપ ચઢાવું શીષ સંભારયા ઉમયાપતિ ઇંશ. ૪૧૨
સંસ્કૃત માંહેથી સોધી જયા કહી પ્રાકૃત કવીએ કથા,
કવી કહે હું સહુનો અંક ક્ષેમા કરજો માહરો વાંક.

કહે પુતલી સાંભળ રે રાય, એહવા થાઓ તો ધરજો પાય. ૪૨૦

દ્વંદ્વા:-ઇમ કહીને પુતલી પોતે ગણ આકાશ

પનરમી કથા પુરણુ થઇ કહે કવી સાંમલદાસ. ૪૨૧

ઇતી શ્રી સીંહાસન બત્રીસી પ્રાકૃતપ્રબંધે વાર્તા મીનાં પોપટની સંપુર્ણ:

॥શ્રીરસુ કૃત્યાણુમસત્તુ સંભવતુ. સંવત ૧૮૩૬ ના વર્ષે શુભ શ્રાગુણ વદી ॥ ૧૧
વાર શુક્રે લખીત પં. શ્રી ૧૦૮ શ્રી મીઠાણ શીખ, જીવણુ લખીત,

ત્રિવિધાદિ-૧ પ્રસંગ-એક સમે શિકારે ચઢેલો રાજા વિક્રમ વનમાં આવ્યો. ત્યાં દેવમાં એક પોપટને પકડેલો દીઠો. તેને પકડેલો અટકાવી તેનું દુઃખ વિચાર્યું એટલે તે બોલ્યો. રાજાશ્રી નમસ્કાર નમસ્કાર પદમચ્છદ સાદનો હું પોપટ, હું ભવિષ્યવાદી દેવાથી મળાવતીના શેઠ માનસંખની પુત્રી પદમચ્છદના સાથે તારો વિવાદ થયો એમ મેં તેને કહ્યું તેજ પ્રમાણે પદમચ્છદનાની ભવિષ્યવાદી મેનાએ પદમચ્છદ સાથે સાથે તેનું લગ્ન થવાનું ભવિષ્ય બાબતું અને અતે એ જાણેનાં લગ્ન થયા. સાસરે આવતા મેનાને પદમચ્છદનાએ પોતાની સાથે આપી અને એ એક પાળે પૂરાયા પછી તેની સાથે અને પ્રીતિ ઉપજતાં મેં તેનો સગ કર્યો પણ એથી તે તો હલકી ચીકાઈ અને અને શેઠ પામે મારી નજવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી શેઠે અને 'મેં અત્યાચાર કર્યો છે' કે 'મેનાએ તેમ કરવા પ્રેર્યો હતો,' એમ પૂછ્યું અને હું તેમાં મારી પોતાની પહેલ દેવાનું નામુકર થયો. મેનાએ તે ન માન્યું અને મેનાએ પુરુષની દુષ્ટતાની એક વાત કરી, ત્યારે મેં સામી સ્ત્રીલતિની દુષ્ટતાની ઉપકથા કરી આખરે મેં ખરી વાત કરી અને મેના જે રૂઠ વરીકે જે કાંઈ કાર્ય કરી આપવાનું કહે તે કરીને પણ તેને પ્રસન્ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી ત્યારે મેના બોલી કે શેઠાણીને કંઈ સનિદેશથી સંવતિ નથી થવાની, તેથી તેને જ પુત્ર આવે અને છવેનું રહે, તેમ જ શેઠને ચાર માસ પછી શેઠ નીજનાર છે તેમાંથી તે જમરે, એવું કાંઈ તું કરે તો તારી સાથે પ્રીતિ કરે હુંયે એવું વચન આપી ત્યાંથી નિકળ્યો તો ખરો, પણ તે સફળ થવાની પેરની નહીં જકડતાં દેવમાં બળવા વત્તર થયો હું.

વિક્રમે તેને નહીં બળવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાની, તેનું ધાર્યું કરી અપવાની સામી પ્રતિજ્ઞા લેઈ, રાજમેદેલમાં આવ્યો અને પાળે ધાર્યો. પછી તે એકાદ લગ્ન સાથે શિકારે ગયો અને પેર અપવમાં એક સાપુને તપ વપતો દીઠો. તેને કાંઈ માછી લેવા વિક્રમે આગ્રહ કર્યો ત્યારે સાપુએ પોને પ્રસન્ન પવે માટે તે અને તેટલું ખાવાનું આપવાનું વચન તેની કનેથી લીધું અને વિક્રમ ઉલ્લેખમાં આવ્યો. એક સમે પેલા સાપુએ વિક્રમના પુત્રનું દરજ્જું કરાવ્યું અને તેના જાળિયા વેચવા આગ્રહને રાજાનીમાં મેળવ્યો. રજા પાડી તેને પકડ્યો. ત્યારે તેણે તો એ દેવ પોતાના ગુરુ સાપુનું દેવાનું કહ્યું વિક્રમ તેની સાથે ગયો અને સાપુએ તે ઉપરને પાતે ખાવાનું કહ્યું વિક્રમે તેથી પ્રસન્નતા જાળવી અને સાપુએ પોતાના ગુરુને જાણીતીના ઉપાસન અર્થે જતીસ લગ્નજા પુરખેના ભોજ અપવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. વિક્રમ ત્યાં સંઘર્ષો અને પોને બરાનીના ભોજ થવા વત્તર થયો. કેટલું પ્રસન્ન થયાં અને તેણે જે ફળ આપ્યા, એકથી અપુત્રવતીને પુત્ર થવાનું અને બીજાથી કેટલું જવાનું જાણ્યું અને સાપુએ કીર્તીપુષ્પને આપીતો આપ્યો. વિક્રમે પેર આવી પોપટને એ મુખ્યાં અને શેઠશ્રીના જા નદયોજ દૂર થયા ખો વાળના ફીટી એટલે મેનાએ પોપટને પોતાનો પ્રિયગમ કર્યો.

૨ ૬૩ કી ૪૧૬ છે, ૬૬૬ ૧૪૧, ૩ ૭૫૫, અને ૨૪૦ ચોપાઈ છે. સ્તુતિ-ભાગ ૫ કી છે. કવિ-ભાગ અને રખીલલ હલેજ છે, તોરેશ્વર મદદેવનો કે નવાજુ ને હલેજ નહીં.

વિરોધ-૧ આ વાર્તા ૭૫૫ છે. જુઓ સા. પ. ૪૧ ૭ કવ બીજાનાં પાના ૭૩૬ ૭૩૮.

૨ આ વાર્તા ઉપર્યદારમાં શ મગ જતીદ પુવતીની પહેલી પાસ વાર્તા બનાવી. રખીલલે ત્યાં માગના અપ સિદ્ધને જવાનો અને તેને ત્યાં ફી જાળીની સદા

સંસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃતમાં પૂરી કર્યાનો ઉલ્લેખ છે, એ નોંધવાનું બાબત છે. કે. અને પા. માં આ વાત નથી, પણ ૧૭ મી વાર્તાના પા. પ્રતિના ઉપસંહારમાં આ મુદ્દો લખેલો હોવાથી એને ટેકો મળે છે; તેમ જત્રીસમી વાર્તાનો ઉપસંહાર પણ તેને ટેકવે છે.

વાર્તા ૧૬ મી-કાષ્ઠના ઘોડાની-પુતળી અમૃતલવા-
પૃ. ૨૫૬-૨૮૩

આરંભ: શ્રી ગણેશાય નમઃ અથ સિંહાસનજત્રીસી મધ્યે પુતલી અમૃતલવાઃ વાર્તા કાષ્ઠના ઘોડાની લખી છે: ॥

દ્વહાઃ ગીરજનંદન હું નમુ રિધસીધનાં દાતાર
સિદ્ધર અંગે સોભતો મોદિક અમૃતઆહાર ૧
X X X X
ક્રીપા કિધી છે સારદા આપિ રૂડી ભુધિ
રસનાઈ આવાં વસી આપો બોલી સુદ્ધ. ૧૮
વાયુને વશ તરણુ જિમ દશ દશાઈ જાય,
સારદાવશ સાંભલ કવી કર્યકરવત કહેવાય. ૧૯
શ્રોતા વક્તા સાંભલી લેસ્યે અક્ષર વાર,
સુત કાંઠનદાસ કવિત કરે નહીં તેહનો વેહેવાર. (?) ૨૦
X X X X

(ઓપાઠ) એક દિવસ વિચ્ચારું મન માગસીર વદિ ચતુરથી દિન,
ગણપતિતું વરત સહુકા કરે સંપત સાર પુજન આચરે. ૬૧

અંતઃ-દ્વહાઃ કહે પુતલી બોજને એહવો થાયે જો રાય,
તે સીંહાસન બેસસે ધરસ્યે જમણો પાય. (૭)૬૦
X X X X
નગરપુર રાજમાં રહેવા સુંદર ગામ,
વિરેન્દ્રમુત વીનવે સાંમત્રણ સુલ નાંમ. ૭૬૭
શ્રીગોડ બ્રાંમણ માલવી કવીજન ફેરો દાસ,
ક્રીપા કિધી સરસ્વતિ અંબાઈ પુરી આસ. ૭૬૮
વિક્રમચરિત્ર એ વરણબ્યું સંષેપે સુલ જાંણી,
દિધી ભુધિ જિમ સારદા રસનાઈ આપી વાંણી. ૭૬૯
એહવો જે દાતા હસ્યે જે કરસ્યે પરકામ,
તેહ એ આસન બેસસ્યે દેવ તણો એ હામ. ૭૭૦

એહલુ કહીને ઉતપતિ આપે ગઈ આકાસ,
સોલમી કથા પુરણ હરી કહે કવિ સામલદાસ

૭૧૧

ધતિશ્રી સીદાસન ખત્રીસી મધ્યે કથા કાઢના ધોડાની સપુર્ણ સન
૧૮૩૬ ની ફાગુણ શુદ્ધ ૧૧ વાર ગુરુ લખીત શુભ બનતુ કલ્યાણમસ્તુ

વિષયાદિ-૧ અસંગ -માગરાવ વહ ૪ દિને ગણપતિ ચતુર્થીનું મત હોઇને વિક્રમ
હરસિદ્ધિ માતાને દહેરે ગણપતિનું પૂજન કરવા ગયો ત્યાં એણે એક કોનોગિયા બ્રાહ્મણને
ખડગથી મરવાને તત્પર થયો દીઠો મહા મુરદેનીએ તેને જાગવી, મનાવી વિક્રમે તેના
હુ ખેનો પાર લીયો બ્રાહ્મણે કહ્યું હુ, કુચારો અને મારી જાતિમા કન્યાની ખોટ હોઇને
શોકાતુર રહેતો હતો ત્યાં એક અતીત આવ્યો, અને તેને મેં સતોળ્યો તેણે કામરૂ દેરામા
વા દક્ષિણના સ્ત્રીચારાજનાં ધણી ધણી સ્ત્રીઓનો સદ્ભાવ અને પુરુષોનો અભાવ હોવાનું
કહ્યું એટલે ત્યાં કોઈ નમેરી નાર હોય અને પુરુષની પરવાયે ન કરવી હોય એવી
હોય તો તે વિષે મેં અને પૂછ્યું અને એણે એવી એક સ્ત્રી ત્યાં હોવાની અને સાચી
તે પુરુષને તિરસ્કારનારી થઈ છે તે વિષે એની કથા કહી હું તો ત્યાં જવા લવચાયો
અને ગયો પણ ખરો પેલી સ્ત્રીને શોધી કાઢી પણ તેણે એવું મત લીધું હતું કે, રાત્રે
ચાર પડદાની અંદર તે રહે અને જે મરદ સવાર પડતા મુખીમા સુરસ વાર્તા કરી
એ ચારેય પડદા ભેદે તેને એ વહે, અને ન ભેડી શકે તો તેના નાકકાન વીધી, માર
મારી ગામ બહાર કાઢે છે હું ત્યાં હુસે ગયો ખરો, પણ તેના પડદાને ભેડી ન
શકાવા ઉઘટો માર ખાઈ ગામ બહાર રહવડતો પડ્યો ત્યાં હતુમાનની હાક સામળતાં
હું નપુંસક થયો એવી સ્થિતિમાં હું મારે ગામ પાછો આવ્યો અને નામદીંથી ગામમા
રહેવું એ કરતા મરણ વધુ સારું એમ સમજી અહીં આપધાત કરવા આવ્યો છું

વિક્રમે તેનું સાત્તન કર્યું, અને એ જ સ્ત્રીચારાજની કન્યા તેને પરજીવવાનું વચન દીધું
પણ વિક્રમ તે દેરો ગયો અને એ નમેરી કન્યાને શોધી તેના પટંગણે બેઠો તેને ત્યાં
ચાર પડદા તોરાણ હતો પહેલે તોરાણે પોપટ, બીજે મેના, ત્રીજે મોર અને ચોથે ઢેલ,
એ ચારે જડ અને કનકના હવા ખીજી કોઈ તે કામિ આવ્યું નહીં એટલે તેણે વીર
વેદાક્ષને બિલાવી પોપટમા પ્રવેશ કરાવ્યો પણ પોપટે વિક્રમના શુભજ્ઞાન કર્યા અને
પોતાની માલગીજી કન્યાની અવિવેક વર્ણવ્યો અને રસીની વાત કહેવા પ્રેયો પણ વિક્રમે
ખર્જોસ કરી તેની માલગીજી કન્યા વાર્તા સામળવાની આતુરતા દાખવે તો જ વાત
કહેવાની મનોરુત્તિ જણાવી પણ દાસીઓની સમજાવટથી એ કન્યાએ પોપટને હાકર
વાત કહેવા તેને વિનય્યો અને વિક્રમે વાત ચવાવી

કાંકણના કોરવ પાટણના રાબને જમવાન સેવના પુત્ર થયો, તેને એક સુવાર
પુત્ર ત્રાપે અગાધ અને અવૃદ્ધ પ્રીતિ બધાથ સદુ કોઈ અરે રાત્રરાજી પણ તેનાથી
વહેમાયા અને સુવારપુત્ર તે કળી જર્વા વિલા શિખવાને નિમિત્તે પરદેસ સચર્યા ત્યાં
કાંકેનો ધોરો દોરીસચર્યા આકાશમા અતિવેગે અને અતિદૂર નિકળી ભય તેવો લાગ્યો
એક સમે પેરો રાજકુવર પોનાના ધોડા સાથે રાજુમાર સજીને એકડો સુવારેર ગયો,
અને ત્યાંની રાજવાડીએ બને સચર્યા ત્યાં આગ્રહ કરી કાંકેને ધોરો રાજકુવર ચઢ્યો
અને ઉડ્યો, પણ ઢેઠે ઉતરવાની કળા નહીં ભવયાથી ગભરાયો અને ધોરો આકાશમા
ધણે દૂર અનળયે દેલાવર જઈ ચઢ્યો આ પાસ સુવારપુત્ર નુચવાયો ત્યાં રાજપુરેયો

આવી તેને કેદ કરી દરબારે લેઈ ગયા અને તેને રાજપુત્રનો વધ કર્યાના ગુન્હાસર વગર તપાસે શુભાએ દેવા તૈયાર કર્યો.

આટલી વાત કરતાં પહેર એક વીલો, અને પોપટ મુંગો રહ્યો. વૈતાળ બીજે તોરણે મેનામાં પેઠા. તેણે વિક્રમને વાત આગળ ચલાવવા કહ્યું. પણ માલકીણ કન્યાની ગ્રેરણા સિવાય કંઈ ન કહેવાનો આગ્રહ ધર્યો. દાસીએને રસ પડ્યો હતો, એટલે કન્યાને સમજાવી વાત આગળ ચલાવી:

શાણા લોકોએ સુતારપુત્ર પાસેથી વાત જાણી લીધી અને રાજપુત્ર જીવતો હોવાથી અવશ્ય કે કાળે પાછો ફરશે, એમ રાજાને સમજાવી તેને કેદમાં રખાવ્યો. આ પાસ પેલા કુંવરે દોર મૂકી દેતાં કનકપુર પાટણના રાજાની વાડીમાં આવી પહોંચ્યા; ત્યાં ઘોડાને સંકેતી તે વૃક્ષ તળે સૂતો અને એક વંધ્યા રાજમાલણુ તેને પુત્ર કરી પોતાને ત્યાં લેઈ ગઈ. પછી રાજાના અંતઃપુરમાં રાજકુંવરી સાથે તે ગ્રેમમાં પડ્યો; તેને ગર્ભ રહ્યો અને પેલા કાળના ઘોડે ચઢી બંને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યાં. વાટમાં અરણ્યમાં પેલીને પુત્ર પ્રસવ્યો, એટલે રાજપુત્ર અગ્નિ, અન્ન, પાણી લાવવા પાછો હડ્યો અને અગ્નિ આદિ સાથે પાછો ફરતો હતો ત્યાં અગ્નિકણુ હડતાં ઘોડાની દોરી બળી અને ઘોડો પણ બળ્યો. એટલે તે ભર સમુદ્રમાં પડ્યો. આ પાસ રાજકુંવરી શુક્રમાં બાળકને રાખી ધણીને શોધવા નીકળી, પણ તે તો ન મળ્યો. દરમ્યાન શિયાળ તે બાળકને હરી ગયું.

અહીં બીજે પહેર થયો અને મેના મુંગી થઈ, એટલે વૈતાળ ત્રીજે તોરણે મોરમાં પેઠા; મોરે વિક્રમને આવકાર દઈ આગળ વાત ચલાવવા કહ્યું; પણ માલકીણના નિમંત્રણનો આગ્રહ કર્યો. તેણે પણ આખરે કહ્યું, એટલે વિક્રમે વાત આગળ ચલાવી:

કુંવરીએ શુક્રમાં આવતાં પુત્રને ન દીડો અને મુંઝાઈ, ત્યાં એક ડાકણુ આવી તેને સમજાવી પોતાને ઘેર લેઈ ગઈ અને અલબત્ત ત્રિદ્વિસિદ્ધિવાળા હોવાથી રાજકુંવરીના ઠાકમાઠથી તેને રાખી. આ પાસ શિયાળવું પેલા બાળકને લાવવું હતું ત્યાં વાઘ આવ્યો અને બાળકને પડવું મૂકી, શિયાળ દોડી ગયું. બાળક રણમાં પડ્યો હતો ત્યાં અચાનક એક અપુત્રિયો રાજા આવ્યો અને તેને લેઈ ગયો અને રાજકુંવર કીચે તે હઠરી સોળ વર્ષને થયો ત્યારે રાજાએ તેને પરણવાનો આગ્રહ કર્યો, પણ તેણે કહ્યું કે મારી મનમાનતી સ્ત્રી મળશે ત્યારે જ હું પરણીશ. પછી પેલી ડાકણુને ઘેર રહેલી સ્ત્રી ઉપર તેને પ્રીતિ બંધાઈ અને તે સ્ત્રીએ પોતે પરણેલી હોવાનું કહ્યું છતાં તેની સાથે પરણવાની જીજ્ઞાસા રાજપુત્રે લીધી, અને આખરે તેને ઘેર રહેવાને ગયો. આમ માતા સાથે આડો વહેવાર કરવા પુત્ર અજાણતાં તત્પર થયો.

અહીં ત્રીજે પહેર થયો અને મોર મુંગો રહ્યો. વૈતાળ દેવમાં પેઠા અને વિક્રમને વાત આગળ ચલાવવા આગ્રહ કર્યો. પણ અગાઉની પેઠે માલકીણનું નિમંત્રણ માગતાં તે જાતે આવી વિક્રમને પાંચે પડી પણ વિક્રમે તેને પોતાને સ્થાને બેસવા અને દેવના હુકારા સાથે વાત કહેવા જણાવ્યું. તે પોતાને સ્થાનકે ગઈ, અને તેણે વાત ચલાવી:

પેલા પુત્ર માતા સાથે જીવે રમવા ગયો ખરો, પણ તેની વાડીમાંના વાહકાને એમ બોલતાં સાંભળ્યો કે આ રાજકુંવર મા સાથે અજાણતાં કામ કરવા આવ્યો છે. એ સાંભળી તે પોતાની રાજમાતા આગળ ગયો અને પોતાની ઉત્પત્તિ સાંભળી; એટલે પસ્તાઈને તેણે પેલી ડાકણુને ઘેર રહેતી સ્ત્રીને બોલાવી અને તેની હકીકત જાણી પોતાની માતા હોવાની ખાતરી લીધી પછી પ્રાયશ્ચિત્ત પૂજતાં બ્રાહ્મણોએ આંદાજણુ પ્રત કરી

કોળામા ચાર રત્ન ધાલી દાન દેવા કહ્યું રત્ન તો હતાં નહીં, પણ કાળસંભોગે એક વેપારી વહાણ સાથે આવી પહોંચ્યો અને વહાણમાંથી રત્ન ચાર મળ્યા વળી એ વ્યાપારી કર્મચોગે રાજપુત્રનો પિતા નિકળ્યો તેણે પોતાની વીતી કહી દરીયામા પડ્યા પછી એક વહાણવડીને હાથ આવ્યો અને તે પછી વાણોતર થયો. રાજાએ પોતાની માને બાંધાવી અને તેણે પોતાના ધણી તરીકે તેને પરખી લીધો. પછી રાજાએ એ વહાણવડી બાપને પોતાનું રાજ સોંપ્યું, પરંતુ તે પોતાનાં માળાપને મળવા સ્વદેશ કોરવપાટણ સીધાચોં

આ પાસ કોરવપાટણનો રાજા પોતાનો કુવર ધણી વર્ષો લગી નહીં સાપડતા સુવારપુત્રને રાજ સોંપી, કારણ જવા તત્પર થયો. એટલામા તેમને તેમનો પુત્ર આવી મળ્યો અને સહુ સુખી થયા

આ વાર્તા સામળી પેલી શ્રીયારાજની કન્યા નિતાઈ અને વચન પ્રમાણે બંધા યાથી વિક્રમ તેને લઈ હજારેણુ આવ્યો અને પેલા કનોનિયા બ્રાહ્મણને પરણવા કહ્યું પણ તે તો નપુસક થયો હતો, એટલે તેણે એને પરણવાની ના કહી પણ હરસિદ્ધિ માતાના પ્રતાપથી સુવાળની બહુચરી દેવીના દરેને તેને મોકલ્યો અને જેમ તેના માન સરોવરમાં ઘોડી ફીગી ઘોડો થયો હતો તેમ એ બ્રાહ્મણ પુરુષ થયો અને એ કન્યાને પરણ્યો. વિક્રમે તેને જામનરાસ પુષ્કળ દીધા

૨ કુવ કહી ૭૩૨ છે બંધા દૂદા અને ચોપાઈ છે, છપ્યો કોઈ નથી રખીયવ-જલ્દીખ વા કવિ-ઓળખ નથી

વિશેષ આ વાત સરોવાઈને છપાઈ નથી સ્તુતિભાગ અને વિક્રમમહિમા સંબંધી ૬૦-૬૧ દૂદા-ચોપાઈ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં છે, પણ છપેલી પ્રતિઓમાં માત્ર ૭ જ કહી છે, પણ હિ ચોપડા(સં ૧૮૦૨ ના)મા આ વાર્તા છે, તેમા એ સહુ કહી છે કે કે પા માં આ વાર્તા નથી

૨ ઉપર કહી ૨૦ મીમા 'સુત કાંઠનકાસ કવિત કરે' એ પદ છે, પણ હિ મા 'સ્તુતિ કે નદા ને કરે,' એમ છે, આથી લહીઆએ સમજવામાં ભૂલ કરી લાગે છે એ પદ આમ જોઈએ "સ્તુત કાઠાં નદા કવિતા કરે!"

૩ આ વાર્તા વિશેષ કરીને પ્રસિદ્ધ છે

વાર્તા ૧૭ મી-પંખીની-પુતળી પંકજનયના-૫ ૨૮૪-૩૪૪.

આરંભ -શ્રીગણેસાય નમઃ અથ સિદ્ધાસન બત્રીસી મધ્યે વાર્તા પખીની પુતલી પંકજનયનાની લખ્યતે ॥

દૂદા-સેતુ શ્રીમુખ સારદા આનંદ રૂપ અપાર,

અભયદાન આપો અતિ સિદ્ધ શુદ્ધની દાતાર ૧

* * * *

અવતારિક કે અશપતિ બોજરાજ ભરપુર,

કલિયુગ માહે કલપતરૂ નારાયણનું તુર. ૮

* * * *

જમણો પગ જુગતે ધરે એસવા કારણ રાય,
પંકજનયના પુતલી બોલી કહેવા નાય.

૧૧

*

+

*

*

ચોપાઈ:-કહે ભોજ સાંભલ કામિની બલી વાત કહે ભામિની,
ધણાં પ્રાક્રમ કીધાં તે ઘોર જગત બાધાનું જીત્યો જોર. ૧૭

અંત:-દુરમત્ય દેહ થકી છે તાન્ય રામ સરીખું કીધું રાન્ય,
રામચરિત્ર કે વિક્રમચરિત્ર પુણ્યાધવંત તે હોય પવિત્ર. (૭) ૨૪

હુલા: એમ કહીને પુતલી આપે ગાઇ આકાસ,
સત્તરમી કથા પુરણ થઈ કહે કવિ સામન્નદાસ. ૭૨૫
એ પંકજનયના પુતલી કહી કથા સુવિશાલ,
હવે ઇંદુમતિ બોલસ્યે આગળ વાત રસાલ. ૭૨૬

ઇતિશ્રી સિંહાસનબત્રીસે વિક્રમચરિત્રે વાર્તા પંખીની સંપુર્ણ:

વિષયાદિ:-૧ પ્રસંગ-એક સમે વિક્રમે શિવપૂજન કરીને પાછા ફરતા હતાં ત્યાં વડવૃક્ષ ઉપર પોપટ-પોપટીને વાત કહેતાં સાંભળ્યાં. પોપટ કહ્યું કે દૂર દેશાવસ્થી મારો બાર વર્ષનો મિત્ર પોપટ દુઃખથી સંતપ્ત થતો આવ્યો છે. તે કહે છે કે મને એક અમરકુળ લાધતાં એક રાજાને આપ્યું, તેણે પોતાની વાડીમાં તેનાં બી વાની અસંખ્ય અમરકુળ પકડ્યાં અને રાજસભા ભરી સહુને ખાવા આપ્યાં અને સહુ મૃતપ્રાય થયાં, તેથી એ રાજાએ પંખી માત્ર પર ચીઠાઈ તેમને બાળવાનું વ્રત લીધું. એ સાંભળી મારો મિત્ર પોપટ ભાંચી નાસી આવ્યો છે, અને હવે કાશી નજીક દેહ પાડશે, માટે મારે પણ મરવું પડશે.

વિક્રમે તરત ત્યાં હાજર થઈ તે ત્રણે પક્ષીને તેનાં પાછા ફરતાં લગી દેહ નહોં છોડવાના સમ આપ્યા અને પોતે પેલા રાજાને ગામ જવા સંચર્યો. માર્ગમાં એક કોઠિયા રાજાને બત્રીસ લક્ષણુ બ્રાહ્મણપુત્રની હત્યા કરતો અટકાવી દેવીની કૃપાથી કોઠિયા મુક્ત કીધો. વિક્રમે એમાં અટળક ધન બ્રાહ્મણેને ઉગ્ગેણુથી મંગાવી દેવરાજ્યું. વિક્રમ તે પછી ભાંચી પેલાં પંખીને હાણનાર રાજાને ભાંચી ગયો અને શિવને પ્રસન્ન કરી એક દેવી નામને શોધી આણ્યે અને તેની પાસે પેલાં ઝેરી થયલાં અમરકુળનાં વૃક્ષને ડંડાવી અમૃતમય કર્યાં, પણ નાગે વિક્રમને બદલામાં ડેર્યો. પરંતુ વૈતાલે તેને હિમાલયમાંથી 'મોહરો' આણી ઉગાર્યો. પછી વિક્રમે પેલા રાજાને અને તેની પ્રજાને બહુ બહુ આરજીથી સમજાવી અમર કુળ ખવડાવ્યાં અને સુખી કર્યાં. પછી પોતે ઉગ્ગેણુ આવ્યો અને પેલાં પોપટ-પોપટીને સોનાને ખાંદે રાખ્યાં.

૨. કુલ કડી ૭૨૬ (૭૨૫ ની નોંધ ભૂલભરી છે.) એ બધાં હુલા-ચોપાઈ છે. સ્તુતિભાગ કડી ૭ છે: રખીયલ-ઉલ્લેખ, કવિ-આગળ, કે ગ્રંથમહિમા નથી. માત્ર ૭૨૪ મીની છેલ્લી અડધી પકિત છે:

“રામચરિત્ર કે વિક્રમચરિત્ર પુણ્યાધવંત ને પરમ પવિત્ર.”

વિશેષ-૧ આ વાર્તા સંશોધાઈને પ્રકટ થઈ નથી. સં. ૧૮૭૦ (સ. ૧૮૬૯-૭૦) નો ચોપડો આ પ્રતિને મળતો છે. હિ.(સં. ૧૮૦૨ ના ચોપડામાં ખંડિત વાત છે, પણ છે તેટલી આ પ્રતિને મળતી છે. કે. માં આ વાર્તા ૧૬ મી છે. તેમાં કંઈક કંઈક ફેર છે.

૨ પા પ્રતિમા નીચેનો બધારો જી (મૂળની ૭૨૪મી કડી પછી) જી

શ્રી ગુજરાધર દેશમા વેગનપુરમા વાસ
શ્રી ગોડ માવવી વિષ્ણુ શુભ કવિશ્રી સામલદાસ ૧

* * * *

ગુણુ તેહનો ગુજરાતમા આલો દેશ ચોહો પાસ
માતર મગણા મોહો રવી સીહજ શીરામાની વાસ ૨

* * * *

પુછે પડીત સરવને નિમેષ ન રાખી ન્યૂન
રાહાએ સઘમા રોધતાં વાધૂ પરમારથ પુન્ય ૫

કવિ તેણે કોડે કરી સૂપીયુ કુગમુધ કામ
મથ કહો ગુણુ આગવો જોહલુ નિરમલ નામ ૬

શુધ ભુધ રીધી સારદા રહા રસનાયે રાજ
પરમારથ પુરાણુ કંઠ કંઠીભુગ કૌતુક કાજ ૧૦

આ પ્રતિ સ ૧૮૩૮ ના શ્રાવણ સુદ ૫ ને ગુરવારે પૂરી ઉતરાયવી છે તેમા વાર્તાની ઈતિશ્રીમા “અષ્ટાદશ કથા સપુરણુ” એમ જો કે લખેલું છે, પણ આરભ તેમ અંતના પાનામાં ‘૧૭’ નો આક છે

— ૦ —

વાતા ૧૮ મી-વહાણુની-પુતળી ઈન્દુમતિ-પૃ. ૩૨૪-૩૪૫

આરભ-શ્રી ગણેસાય નમ ॥ અથ સિંહાસન બત્રીસી મઠ્યે વાર્તા
વાહાણુની પુતલી ઈન્દુમતીની લખી છે ॥ ૧

ચોપાઈ -શ્રી ગણાધીપત્ય તુઝને નમુ શુભ કારજ આપે જે સમુ
વરદાયક લાયક ગુણુનીધ્ય સદા સરવદા આપે સીધ્ય ૧

* * * *

છાપો કવી તેડ્યો કરી કોડ જોડી હૈ પાણ્ય જ પ્રીતે
ધાનધાન સનમાન સતોધ્યો રાજસ રીતે
સિંહાસનબત્રીસ કથા સત્તર પેહલો
કોડે સાલધ્યો કાન્ય અધીક થઈ અમૃત શહેલી
પનર રહી અણસાભલ્યે તે સરકત મન ધીરજ ધરો
મોહનજીસુત રવીદાસ કહે પ્રાકંતમા એ પુરાણી કરો ૮

ચોપાઈ સાંભલે વચન ચઢાચુ લીચ આરાધે ઉમયાપાત ઇશ
વીશ્વે(ર)શ્વર મોટો મહાદેવ સમ્યક પ્રકારે કાધી સેવ ૯

* * * *

સીવવાસ સદા જિહ્વા ધાર નગર ધર્મવીર
ભોજરાજ ભરત પડમાં વાડ વડ હથ વીર. ૧૫

* * * *

છપ્પથ) આણ્યાં ગગોદક નીર સુલ સિંહાસન કીધું
ગામ કરાવ્યું ભોજ (મુદુરત પુષ્પારક લીધું)
(ભોજ કરાવ્યા ભ્રમ વિવિધ) સોભા થઈ વાસે
દીધાં ધન બોહો લાપ પંડિત સહુ પ્રીત્યે પાસે ૪
મદ્યભુષા પ્રીતે કરી આસન મેલે જાહેર
કહે સાંભલ કૌતિક થયું કહું, સંપેપે તાહરે ૪૭

દુહો) મુજન સહુને સુખીયો સુખો પુરપતી પાસ
શેઠ ગયો સ્વદેશમાં વીવીધ્ય મોભાઈ વાસ (૫) ૪૨
એહવો તે દાતા હસ્યે જે કરસ્યે પરકામ
તે એ આસન બેસસે દેવ તણો એ દામ ૫૪૩
વીક્રમમહિમા સાંભલે આંશુી મનમાં લાવ
દાદો ઉતો ચોથીયો સ્વપને નાવે તાવ ૫૪૪
એહવું કહીને પુતલી આપે ગઈ આકાશ
અઠારમી કથા પુરણ થઈ કહે કવી સાંભલદાસ ૫૪૫
એહ ઈંદુમતી પુતલી કહી કથા સુવીજ્ઞાન
હવે મધુસૂતા બોલસ્યે આગળ વાત રસાળ ૫૪૬

છતી શ્રી સિંહાસનગત્રીસી વીક્રમચરીત્રે કવી સાંભળદાસ વીરચીતાયાં
વાતાં વાંહાણની સંપુર્ણ: ॥

વિષયાદિ-૨. અસંગ-એક વખત રાત્રિ વિક્રમ ભોજન કરવા બેઠો હતો, ત્યાં
દુઃખીયાંની ધા સુણવા માટે નગરમાં રાખેલી ધડીવાળ પર ધા થયો અને બોલાવતાં
એક વટમાર્ગ આવી ચડ્યો. તેને ખવરાવી પીવરાવી તેનું દુઃખ પૂછ્યું. તેણે ક્યું કે હું
બસસકસ્તુરીનો વેપારી છું; દૂર દેશાવરના દમલપુર નગરના નગરરોક બાતુની પુત્રી
ભાતુમતી સાથે પરણવાના ઉમંગથી ૧૪ વહાણ ભરીને ગયો. પણ ભાતુમતીની મૈત્રિણી
ગુણકા હતી, તેણે સ્ત્રીચરિત્ર હું શીખી પાવડ્યો યાદ તો એ કન્યા સાથે લગ્ન કરી
આપવા વચન દીધું. એટલે હું સુનીમને મારો માલ સોંપી એક જોળન હપર એક
ગામમાં ગયો. ત્યાં એક સ્ત્રીએ રજપુત ધણીને પોતે જારી રમતી હોવા છતાં જેવર્યો
અને સતીનો પરચો દેખાડ્યો, એ જોયું તે સ્ત્રીને એના ધણીએ સાચું માનવા યાંભલે
બાંધી; મધ્ય રાત્રે હજમરી આવી, તેને સ્થાને બંધાઈ જારી રમવા મોકલી. દરમ્યાન
રજપૂતે જાણી તેનું નાક કાપ્યું. એટલામાં થોડી વારે રજપુતાણી આવી, અને પોતે પાછી યાંભલે
જકાઈ. હજમરીએ ઘેર જઈ ખુબીયા ધણીને માથે નાક કાપ્યાનો આરોપ મૂક્યો; હજમે

તે આખું કુર્બી બીજી પાસ ધણી જમતા રજપુતાણીએ નાક આખું દેખાડી સતી સાચી થઈ આણ સીચરિત્ર લેઈ હું પાછો ગુણકાને ઘર આવ્યો તેણે બીજા અનેક કરતુકો કર્યો. રાજનાં ચાર રત્ન ચોરી અને તેનો ચોર કસ્યો અને રાજએ મારા વાઢાણ હુદી લઈ મને રજળતો કર્યો એટલે કાશી કરવત મૂકાવા જતો હતો ત્યાં મારે તમે પશુ ખબજનનાં દર્શનાર્થે આવ્યો.

વિક્રમે તેનું સાત્વન કર્યું અને પોને ગોખર ગોખાઓથી ભરેલાં અઢાનીસ વડાણો સાથે લીધા અને દમણપુર જઈ ઉતર્યો ત્યાં અનેક વરવીળો કરી, ગુણકાને ઉતરી, (આવી વરવીળોની આરકયા મોટી છે) પેલા વેપારીના વાઢાણ અને ત્રણ કુવરીઓ (પિથી ભાનુમતી સાથે) લેઈ આવ્યો અને તેને પરણાવી મુખીયો કર્યો.

૧ કુલ્લ કરી ૫૪૬ છે ૭ છંપા, ૩ મોલ, ૨૧૫ દૂદા અને ૩૨૧ ચોપાઈ છે સ્તુતિ ૩ ચોપાઈ અને ૪ છંપા, ૧ છંપા ૮ મી કરી, ૧૭ વાત સાંભળી બાકીની ૧૫ પૂરી કરવાની રખીદાસના પ્રેરણાને, અને ૬ કરીઓ ચોપાઈની પોતાની નમ્રતાના દર્શનની, અને ૬૭ કરી (ચોપાઈ, દૂદા, મોલ, અને છંપા સાથે) કોળમુજપ્રસંગ, સિંહાસનપ્રાપ્તિ, વિક્રમમહીમા આદિની છે ઉપસહાર સાહે છે રખીયસ-ઉલ્લેખ, કવિ-ઓળખ કે પ્રથમહિમા નથી.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા સરોધાઈ છપાઈ નથી હિ માં પહેલું પાતું નથી, અને મધ્ય ભાગથી વઢક છે, પણ છે તે આ પ્રતિને લગભગ મળતી છે પા પ્રતિમાં ૮ મી કરીવાળા છંપાની પહેલા ૪ છંપા વધુ છે તેમા રખીદાસના જરા અને વીરેશ્વર મહાદેવના મહિમાનો ઉલ્લેખ છે એકમાંની આ પક્ષિ નોંધવા જેવી છે.

સાહોદરો સીરદાર નાવ શુભ નીરમલ નામર
પડીત માંહી પરમાણુ બાહો પ્રાક્રમ બુધ સાગર
ઉદીચ અગ્ન અનૂપ, ભાટ પણુ જૂપત જેહવા
ખાટીદાર પરતાપ આપ વરવીળે તેહવા
વીરજી આપ વખાણીયે મોહો પ્રાક્રમ વેડા બદ
રાજસ સુવ રખીદાસનો જાને આ સોમા સહુ ૮

તેમ ૮ મી કરીવાળા છંપા કરતાં બીજો આ એક ફર છે

સહીયાસન જત્રીયા કયા જે પનર ચેહલી
કોડે સાંભળી કાન અધીક થઈ અમૃત એહેથી
સત્તર રહી અણુસાવાયે તે સંસ્કૃત માંદેથી ધીરજ ધરો.

પા નો ઉપસહાર કાંઈ ખાસ જોડો પડતો નથી એ પ્રતિ 'સ ૧૮૩૮ ના વૈશાખ સુ' ૧૩ ને 'ચૈત્ર' એ પૂરી ઉતારાઈ છે.

૨ સ ૧૯૪૯ માં છપાયેલી પ્રતિમાં આને જાહેરે 'શંભુપ્રસાદ પડ'ની વાત છે જો કે પા પ્રતિમાં પણ આ વાર્તા છે, પરંતુ તે ૧૮ મી વાઢાણની વાર્તા ઉપરાંતની છે અઠ વચરની છે શુ વ સો પ્રતિમાં પણ આવો પા ના જ્વેાજ મકાર છે (અ ૯૧) મહાપ્રશીશીના ઉપસંહારમા જત્રીસ વાર્તાઓ અને પુવળીઓનો જે ક્રમ આપેલો છે તેમાં ૧૮ મી વાર્તા વાઢાણની હોવાનો ઉલ્લેખ છે, અને રજુચસોર પડની વાર્તાની નોંધ પણ નથી.

વાર્તા ૧૯ મી-ભાભારામની-પુતળી પ્રહુમ્ના-પૃ. ૩૪૧-૩૭૭

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ વાર્તા ભાભારામની પુતળી પ્રહુમ્નાની લખ્યતે ॥

ચોપાઈ:-એવું આઘ માતા સરસતી આપે વીઘા મદીમા મતિ

બ્રામા આરે વેદ જ લાગ્યો સરસતી પ્રતાપે ગુણ સર્વ ગણો ૧
બાવન અક્ષર વીધાનું બીજ બારે રાશ રાજસગુણ રીઝ
અઢાર પુરાણ એક રોમે વસે તે વીઘા પણ ગુંથ મસમસે ૨

* * * *

પ્રથમ શ્રી સરસ્વતી પ્રણમું વીક્રમાશ્વત વળતો વરણું
સોદાસનબત્રીસ અનિ સાંભળતાં થાય નીરમલ મતી. ૮

* * * *

શ્રીમહારાજ નૃપ બોજ લડ આપ વીર્યાને મન
પંચામૃત લેષ પુણ્યું અધિપત એ આસન ૧૨
પંખી હંસ ઉડે જેટલે અંતરીય વચન થયું તેટલે ૭૯૯
તાહરો વાધસ્યે રૂડો વંશ તેહ થશે દેવતાઇ અંશ
એહ વચન માને માહરું જુગમાં નામ રહેસ્યે તાહરું ૮૦૦
એકવીસમી પેઢીઈ પ્રગટે પુત્ર માહા સત્યવાદિતે ધરસુત્ર
ગુજર દેશ ઠેકાણે ઠાંમ તેહનું નામ તે ભાભારામ ૮૦૧
પુજાસ્યે થઇને તે કેવ સકલ લોક કરસ્યે બહુ સેવ
ગેબી સખદ સાંભલીયો તેહ સીતલ થયો ભાભાનો દે ૮૦૨

* * * *

શેઠિા જહાર વીક્રમનો હસ્યે ભાભારામની પુજા થસ્યે
ધન્ય ધન્ય એ ઉજેણી ગાંમ ધન ધન દુઃખલંજન એ કામ ૮૦૯
ધન ધન કણબી ભાભારામ ધનધન નવ પંડમાં નામ
ધન ધન ક્ષીપ્રાત્રતીર ધન ધન વીક્રમ નર એ વીર ૮૧૦
ધન ધન એ કણબી કુલ કાંમ ધન ધન રૂડો ઉજેણી ઠાંમ

* * * *

કહો પુતલી ન્યોગે યથા કાલીદાસે કહી ભોજને કથા ૮૧૩
સંસ્કૃત વીઘા શાસ્ત્ર સુજાણ કર્યાં પંડીતે તેહ પુરાણ
જેહવી ક્ષુધ કરનારા કવી નીરખી વારતા તેણે નવી ૮૧૪

તે ઉપર એ ત્રયજ થયો જુદા અનુસારે કહ્યો
પુરાણુ પરમારથનું પુર નીરમલ કથા ન્યાયપરનું તુર ૮૧૫
* * * *

પાપી માણસને પુર સાલ અકરમી જનને એતો આલ
પાપડી જનને મન પાપડ દોષી માણસને તો દડ ૮૧૮
વીવેકી જનને એ વીચાર અળખાને મન અન્યાય
ચતુર માણસને મન્ય ચરીત્ર પુણ્યવતને મન એક પવીત્ર ૮૧૯

દુહા

પ્રીત્યે પુતવીઈ કહ્યું વાર બોજરીલાસ
સરકૃતમા કાવ્યે કરી કીધું કાવીદાસ ૮૨૦
ખીજા કવી અનેક છે તેણે કીધા કામ
આદિ મધ્ય ને અતથી છે બહુ કામે કામ ૮૨૧
શ્રી ગુજર ગુણ આગતો અમદાવાદ અવિદેશ
સાબરમતી સુપદામતી પાપ તણો નહી લેશ ૮૨૨
* * * *

ગીગોડ માલવી વીપ્ર શુભ વીરેશ્વર શુભ સુત
સામલ નામ સીરોમણી પ્રતાપવત છે પુત્ર ૮૨૩
ગુરૂપાથી ગુણ ધણો પરીબ્રમ શીવપરતાપ
કવીશગત યથાનીધિ અઠવ પ્રમાણે આપ ૮૨૪
ચાલી બ્યાત ચીહું દેશમા પડીત પુર પ્રમાણ
માતર પ્રગણું મોહો રવી યયુ જુગતેથી નંણ ૮૨૫
સીહુંજ ગામ સીરોમણી તેજપુજ પ્રકાશ
પરીત્ર જુમી તીરથ વડું વીરેશ્વર શીવવાશ ૮૨૬
કણખી છે કુળ ઉજલા લે ઉપાસાયક ખીજ
કાઉજકુળ ઉતપત દવો મનજસુત મહારાજ ૮૨૭
રવીદાસ રાજસ વડો પ્રીઈ સધલી પેર
ધણા હેતથી તેડીયો કવી સમિનજ ઘેર ૮૨૮
* * * *

ભાટ દસુદી તેહનો ગુણસાગર ગુમાન
મથ સુખ્યો તેહને દેખને ઝાઝા માંન ૮૪૧
કર જેડીને કવીને કહ્યું સુવ્યા સાજ શુભ રીત
પુરાણુ પરમારથ કરો વાર્ધે પુન્ય પવીત્ર ૮૪૨
સાચાને મોહામણું જુઠાને તો જમાન
ગુણીઅલને મન ગુણ મલો દાતાને તો દાન ૪૫

એમ કહિને ઉતપતી આપે ગઇ આકાશ

ઉગણીરામી કયા પુરણુ યઇ કહે કવી સાંમળદાસ ૮૫૧

એમ કહીને પુતલી પ્રભુમના ગઇ આકાસ

સભારંગજ દવે બોલસ્યે કહે કવી સાંમળદાસ ૮૫૨

ઇતિ સીદાસનખત્રીસે વીક્રમચરીત્રે સામલદાસ વીરચીતાયાં વાર્તા
ભાભારામની સંપુર્ણ: સમાપ્ત: ॥ શ્રીયોસ્તુ: કલ્યાણમસ્તુ: ॥

વિષયાદિ:-૧ પ્રસંગ આમ વર્ણવેલો છે. (કડી ૨૪ થી) એક વખતે ચાતુર્માસમાં વિક્રમ રાજ નગરચર્યાએ નીકળ્યો. અઠારે વર્ણના આચારવિચાર જોતો જોતો કણ્ણી-વાડે ગયો. ત્યાં ૯૫ વર્ષના ઘરડા ભાભારામને તેનાં સુખદુઃખ પૂછ્યાં અને કણ્ણીની ઉત્પત્તિ, કણ્ણીને બારે માસ ખેતી આદિનાં પડતાં દુઃખો, તેની ઉદારતા, સર્વ વર્ણનાં વસવાયાં આદિને તેમ રાજ અને તેના અમલદારોને પણ સંતોષી, રજ્યખજ્ય છાકરાને ખવડાવી, સંતોષ માની, પ્રભુનું ચિંતન કરી, જીવન ગાળવાની રીતિનીતિ આદિનો ખ્યાલ મેળવ્યો. પછી વિક્રમે અનુકંપાથી તેને પૂછ્યું કે તારે જે કાંઈ માગવાની ઈચ્છા હોય તે જુએથી માગ અને હું પરદુઃખભંજન તારૂં માન્યું આપી-અપાવીશ. ભાભારામે કહ્યું અમે કણ્ણી કદિ કોઇ કંડેકર ઓડીએ નહીં; અમે તો સૌને આપવા સરજયા છીએ, કણુ આપવા એ અમારું કામ અને વિરૂદ્ધ છતાં વિક્રમે કંઈક માગવા તેને બહુ બહુ આમહ કયો, ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારે પુત્ર: ગર્ભવાસનું દુઃખ ન વેઠવું પડે એવું કરી આપો. પછી વિક્રમે મહેલે આવી હરસિદ્ધિનું પૂજન કર્યું અને ભાભારામની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાનો માર્ગ પૂછ્યો તેણે સ્વર્ગમાં વૈતાલની સહાયથી ઈન્દ્ર કનેથી તે મેળવવા સૂચના કરી. તે એટલે વિક્રમ ઈન્દ્ર સમક્ષ ગયો અને તેની પાસે એ માગણી કરી. તેણે કહ્યું હું બ્રહ્મલોકમાં જઈ બ્રહ્માને પૂછી આવું. બ્રહ્માજીએ તેને મુક્તિનાં સાધનો ગણાવ્યાં અને તેથી સંતોષ ન થતાં વિષ્ણુલોકમાં જઈ વિષ્ણુને પૂછી આવવા ગયો. ત્યાં વિષ્ણુએ વૈષ્ણવને મુક્તિ કેમ મળે તે જણાવ્યું, પણ ખરું એક જ સાધન તો શિવલોકમાં જઈ શિવને પૂછતાં મળે, માટે ત્યાં પોતે સંચર્યા. શિવ સાથે પૃચ્છા થતાં સંવાદને અને કાશીપુરીમાં વાસ કરતાં દેહ પડે તો મુક્તિ મળે અને ગર્ભવાસવેદના ન વેઠવી પડે, એમ જણ્યું. પછી વિષ્ણુએ બ્રહ્માને, બ્રહ્માએ ઈન્દ્રને અને ઈન્દ્રે વિક્રમને કહ્યું. વળી વિક્રમે અગીઆરસે ભાભારામનો દેહ પડશે, એમ પણ જણી લીધું. પછી ઉજ્જેણુ આવી ભાભારામને તે એના સ્ત્રીસંતાન સાથે કાશી લેઈ ગયો. ત્યાં ભાભારામનો દેહ પડ્યો અને તેનું ગર્ભવાસનું દુઃખ પામ્યાની આકાશવાણી થઇ અને તેની સમી પેઢીએ એવા જ પુષ્પરાલી કણ્ણી અવતરવાનું પણ કહ્યું.

૨ કુલ કડી ૮૫૨ છે. ૩ છપ્પા કણ્ણીસ્તુતિના, ૩૭૬ ચોપાઈ અને ૪૭૬ દુહા છે. સ્તુતિભાગ જરાકેક લાંબો છે: ૪ ચોપાઈ, ૩ છપ્પા અને પાછી ૪ ચોપાઈ એમ ૧૦ કડી છે. વળી ઉપસંહાર પણ કંઈક લાંબો ખરો: ૩૪ કડી છે. એમાં ગ્રંથમૂળ, કવિઓળખ, કવિ-શક્તિ, રખીદાસના પૂર્વજનો અને તેના પોતાનો મહિમા, તેના વંશજો પુત્રો અને બત્રીજઓ; દસુંદી શુભાન દ્વારા કવિને નિમગ્નણુ અને ગ્રંથનિર્માણની વિનંતી ગ્રંથમહિમા આદિ વર્ણવેલાં છે.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા ખરોખર રૂપમાં સંશોધાઈ છપાઈ નથી. છાપેલી પ્રતિમાં અને પ્રસ્તુત પ્રતિમાં આદિ મધ્ય તેમ અંતમાં કેટલોક મહત્વનો ફેર છે. કેટલીક ચોપાઈ

વતી ઝોઢો અઢી તઢી છે, તો છપા જે ત્રણ ઢેકણે વધારે છે પા (સં ૧૮૩૮ ના જેઠ મુદિ બીજ, બુધવાર) પ્રતિમા સ્તુતિભાગમા છપા નથી, તેમ ઉપસંહારમા રખીયલ-ઉર્જેખ માત્ર ૧૧ નં કરીને (૮૩૨-૮૪૧) છે

૨ રખીયલના વંશજો સબધી કષ્ટ વિસ્તૃત ખ્યાલ આ વાર્તાના ઉપસંહારમાથી આવે એમ છે

૩ આ વાર્તામા કણ્ણીના ગુણો અને શક્તિઓ તેમ લોકહિતસાધનાયે જ જીવન ઉદ્દેશ આદિ નિરૂપેલા છે કવિનો મુખ્ય આશ્રયદાતા કે ગુણશક્તિપરીક્ષક જે કહે તે રખીયલ, અને રખીનાસ બંને કણ્ણી પટલ ઢોધને, સામળે પોતાનું જીવન વાર્તાના ઉકાવમા રેણું છે અને કણ્ણીના જીવનની મહત્તા અને સફળતાના યથાસ્થિત અને ધણેક અંશે યથાર્થ પણ વર્ણન કર્યા છે એમા રખીયલ કદાચ દેવરાઈ અને આકાશવાણીના પરિણામે જન્મિતો હોવાનું સૂચન છે કવિએ, પોતે આખાખોયો શ્રીગોડ બ્રાહ્મણ હોવા છતાં, ભત ઉપર ન જતા, કણ્ણીના દોષનું રજ પણ સૂચન કર્યું નથી, પણ આશ્રયદાતાની સમગ્ર ભવિતે અમર કરી છે તે આ ગ્રંથને ‘પરમારથપુરાણ’ કહે છે, એની વાનગી, પરમાર્થ જીવન બાળતા કણ્ણીની જીવનનિર્વાહનીવિરિતિ આસેખીને શ્રોતાઓને અખાડી છે ઉપરાંત ભાર વના નહન વન સમા, સ્વદેશ શુભશત મત્યેનું કવિનું સ્વદેશાભિમાન પણ તરવરી ઢાળ્યું છે

વાર્તા ૨૦ મી-વૈતાલભાટની-પુતળી સભારજની-

પૃ. ૩૭૭-૪૦૩

આરભ-શ્રી મણેશાય નમ અથ સિંહાસનખત્રીસી મધ્યે વાર્તા વૈતાલ ભાટની પુતળી સભારજની લખી છે ॥

ચોપાઈ-શ્રી મુખ્ય આરાધુ સરસ્વતી મયા કરે આપો સુભ મતી
કરણા વાસ રસનાઈ કરે બાલક બાણિ બાહં ધરે. ૧
કરૂ મથ રાષોજી લાજ, કરૂ આરાધન તેહને ઠાજ
સરસ્વતી જેહને મુખ વસી વલ તેહને ઉજુમ કરી ૨

*

*

*

અનપુરણ આનંદકારણી કલીમલ કાટીક બખદારણી
શ્રી ગરુડપકજપરતાપ કરૂ શ્રેષ્ઠ ધમ્જાઈ આજ ૩

ફૂઠા શ્રી ભોજ શુપલ બલી શ્રી ધારાધર ધામ
શ્રીપતિસેવક સત્ય એ શ્રી નીરમલ શુભ નામ ૮
આણ્યું આસન અબીનવુ ધરણી ધરીયું ત્યાહ
સમા સકળ સોબી રહી મહીપતિ બેઠા મોહ ૯
સભારજની બોલીલા પુતલી આણી પ્રીત
એ આસન વીક્રમ તણું રહી જેહની રીત ૧૩

અન્તઃ-અચિરત-પામ્યા લોક સહુ શુંચ વાળો-બહુ ગાંમ
વેતાલેશ્વર લિંગનું પરકયું નીરમલ નામ
પ્રીત્યે સહુ પુત્ર કરે કષ્ટલ કનોજ દેશ
સરગ વેતાલ સધારિયો વધુ છે ભ્રેજન વેશ
લખ્યાં પુરાણુ તે પંડિતે જે બેઠા વીક્રમ પાશ
તેહ કહ્યું શ્રીસોજને પુતલીઈ પરકાશ.

૫૬૯

૬૦૦

૬૦૧

*
પાઠ કહે એ પુતલી મુદ્દમ ભોજ નૃપ વાંચુ
દાલીદાસ માર્યે કર્યાં પ્રાક્રમકથા પુરાણુ.
દુસમન તો ગંજે નહીં નહીં પીડા દે રાગ.
ધર્મ સપાઇયો જેદને તે પામે અષ્ટ ભોગ.
સહુથી મોટો ધર્મ છે કરો વીચારી આપ
વીક્રમે જશ દીકવીજે કસ્યો એકે દિન નહીં શોક.
એહવાં પ્રાક્રમ જે કરે તે જેસે આસન
કહિ. કથા જે પુતલી. સુણીઈ ભોજ રાજન
એહ કહીને પુતલી કરી કથા, સુવીલાશ
હવે કપુરગૌરા ભોલસ્યે આગલ વાત રસાલ.

૬૦૩

૬૦૪

૬૦૫

૬૦૭

૬૦૮

ઉતિ શ્રીવીક્રમચરિત્રે સિંદાસનબત્રીસે વાર્તા વૈતાલભાટની વીચમી સંપૂર્ણ સંજત
૧૮૪૫ ના વર્ષે ફાગણ સુદિ ૫ રવૌ લખીત ॥ શ્રીયોસ્તુ કસ્યાંભુમસ્તુઃ ॥

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ આમ વર્ણવેલો છે. (કી ૮-૩૧) એકદા વિક્રમ રાજ સમા
ભરી બેઠો હતો ત્યાં 'ભૂપતવત' વૈતાલ ભાટ આવ્યો, અને તેના આશિર્વાદથી પ્રસન્ન થઈ
અનર્ગલ દ્રવ્ય તથા અન્ય રાજસંપત્તિ આપી દીધી. એ ભાટની હૃતપત્તિ, તેનું ઔદાર્ય
અને અનચિકષણાની વાર્તા આ પ્રમાણે છે: કનોજ દેશમાં ભીમ નામે એક સમૃદ્ધિ-
વાન બાઠ રહેતો હતો. તેને પુત્ર નહોતો. તેણે વનિતાની પુત્રપ્રાપ્તિની આનુરૂપાથી
વનમાં જઈ શંકરને આરાધ્યા અને ઘેર આવ્યો. ચતુર્થાદી, મહાહટ્ટો આદિ, યજ્ઞો વર્ષભેર
કર્યા, અને પાટો વનમાં ગયો અને શંકરનું આરાધન કર્યું, છતાં તેના કર્મે અને ભાગ્યમાં
તેને યોગ્ય પુત્ર ન હોવાથી શંકરે તેને પુત્ર ન આપ્યો. દરમ્યાન એક મન્છીમારને માછલી
(શિવના) બાણ સાથે પહાડતાં એ જ શિવે (બાણે) તલાગ તેને પાંચ પુત્ર આપ્યા.
આથી ભીમે ક્રોધે ભરાઈ-પે તાનો દેહ જ સમર્પવા માણ્યો; તદ્વાણુ શંકરે પ્રકટ થઈ તેને
તેનું ભાગ્ય સમજાવી વરદાન આપ્યું કે તારે એવો દાતારી પુત્ર આવશે કે જે દાન
દેતાં અચકારો નહીં અને તું જ્યારે તેને દાન દેતા અટકાવીશ ત્યારે તે તરત જ તારે
ઘેરથી ચાલ્યા જશે. પછી શિવકૃપાથી તેને વૈતાલભાટ નામનો પુત્ર થયો. તે સમર્થ પંડિત અને
અપૂર્વ દાતારી થયો અને તેણે ભીમની અઠળક સંપત્તિ યાચકોને આપી દીધી. આથી આજ્ઞા
યઈ ભીમે તેને ઠપકો દેતાં ત સાહુ યઈ ઉજેણી ચાલી નીકળ્યો ત્યાં એણે એક શુમાની લાખા
શુણકાને પોતાના વજ્રકોટાથી જિતી તેનું માન ખડન કર્યું અને રાજ વિક્રમ પાસે જઈ,

તેને આશિર્વાદ દીધો અને સિંહલદ્વીપથી આવેલી 'દ્રવ્ય મણિ, ગળ', રથ આદિ સપત્તિ મેળવી ગુણકારે આપી, પોતે વનમાં આવ્યો. ગુણકારી પ્રેરણાથી મહાવા વનમાં આવ્યા અને તેને બીજું ધન લેવા સમજાવ્યો. પણ પોતે ચાતુક નથી એમ કહી કષ્ટએ ન લેવાને આમંત્રણ કર્યો વળતી વિક્રમના પ્રવાન વાણીયા ન તેને સતેષી પાન મીઠા દ્વારા અઠગ સપત્તિ સમર્પી એ લેઈ તે વનમાં ગયો. ત્યાં ગરીબ બ્રાહ્મણ આવ્યો, તેને વૈતાલ પાછું સમજાવ્યું સોંપવા તત્પર થયો. પણ દાનમાં લીધેલું પેવા વિષે સ્વીકારવા ના પાડી, અને પરમાર્થો વિક્રમ પાસે સચર્યો વિક્રમે જાનેનું મન મનાવ્યું પણ વૈતાલે પોતાના પિતાને અનર્ગલ સપત્તિ સોંપી મળુ પ્રત્યે ચિત્ત ચોટ્યું અને કંટવેક કાળે વૈતાલેશ્વર મહારેવ સ્થાપી અદ્રશ્ય થયો.

૨ કુન કહી ૬૧૦ છે ૩૫ છપ્પા, ૨ ચરેટ, ૩૧૦ દુહા અને ૨૪૩ ચોપાઈ છે

૩ સ્તુતિભાગ ૭ ચોપાઈ છે અવર્મા રખીયત-ઉલ્લેખ અથમહિમા તથા કવિઓળખ નથી

વિશેષ-૧ આ વાર્તા સરોધાધિન છપાઈ નથી પણ પ્રતિ(સ. ૧૮૩૮ ના જેઠ મુદ્ર ૩)માં રખીયત ઉલ્લેખની ૩ અને કવિઓળખની ૧ કહી છે, પણ તેમાં કંઈ ખાસ મહત્ત્વનું નથી

૨ અહીં વાર્તાક્રમ આદિ સંબંધમાં એક નોંધવાજેગ જાણત એ છે કે ૧૬ વાર્તાઓ લગી ઉપસહારની ઉદ્દેશીથી એક અગ્રાજેની લીંગીમાં વાર્તાક્રમની સખ્યાનોંધને ઉપક્રમ વડે છે, અને 'એક' (૬૮૦) એવા ઉલ્લેખ થયો છે, જો કે ઇતિશ્રીમાં 'સોસમી' એમ નોંધ્યું છે તેમ કંઈ પુતલીએ વાત કહી, એવા ઉલ્લેખ પણ નોંધાયો નથી આ પ્રકાર અહીંથી એટલે ૨૧, ૨૨, અને ૨૩ માં આવ્યું છે, તેમાં તો વાર્તાક્રમની સખ્યાને બદલે- ---વીટીઓ મૂકી છે ઉપરાંત ૨૧, ૨૨, અને ૨૬ માં કંઈ પુતલી બાંધી અને કંઈ બિલેરી તેની કહી પણ નથી પણ ૨૪ મીથી મૂળ પદ્ધતિનું આશ્વિનું નય છે લહીઆને કદાચ સખ્યાક્રમનોંધે પુતલીક્રમનો બેઠ લાગ્યો હોય અને તેણે એમ કહ્યું હોય તો શક્ય નહોતું

૩ આ વાર્તા બાટનું દેવાંશીપણું, હદારતા અને 'અનર્થિકપણ' છતાં ટકીવાપણું અપૂર્વ રીતે દાખવે છે બાબારામની વાર્તા જેમ કણ્ણીની અસાધારણતા દાખવવા યોગ્ય તેમ રખીયલના હસોદી બાટ ગુમાન, જેણે સામજ ને રખીયલને આશ્રય અપાવ્યો અને ગુણ ગાઈ પ્રસિદ્ધ કર્યો, તેના ઉપકારના બદલા તરીકે બાટ જ્ઞાતિને પ્રસન્નતા કવિએ આ યોગ્યેલી છે, એમ સમજાય છે છપ્પાની સખ્યા ૩૫ છે તેમાં તથા ચોપાઈ-હોહરા અને ચરેટમાં કવિચાતુરી પુષ્કળ દાખવવામાં આવી છે

૪ વિક્રમાદિત્યના દરબારમાં ૮ મહાન કવિરત્નો હોવાને સુપ્રસિદ્ધ શ્લોક છે ધન્વતરી ક્ષણક-તેમાં વૈતાલ બટ પણ એક મહાન કવિરત્ન એમ જણાવેલું છે એ વૈતાલ બટને સામજકવિએ બાટ-લેખી પોતાની ચાતુરીની વખાણ્યો છે, એમ સમજાય છે

વાર્તા ૨૧ મી-પાનની-પુતળી-કર્પુરગૌરા-પૃ. ૪૦૩-૪૩૫

આરંભ-શ્રીગણેસાય નમઃ અથ સિદ્ધાસનજત્રીસી મધ્યે-વાર્તા પાનની પુતળી કર્પુરગૌરાખી કથા લિખતે ॥

દ્વદ્વાઃ પ્રથમ સીવસુત પરણ્યુ યુગપત્ય યુગનિધી નામ

દુદાસો દુષળજણો કરે મનવહીત ઝાંમ ૧

× × × ×
 વાણિ રૂડી વણિવું વાર વિક્રમચરિત્ર
 શ્રોતા વિગતે સાંભલો પુરણ મંત્ર પવિત્ર.
 ધરણિ માલવ ધીરધર રૂઠું ભોજનું રાજ
 દિલ સાચે દાતા ઘણો પ્રીતે કરે પરકાજ. ૮

... ...
 પગ દક્ષણ જમ પરઠવે જાત્રિક જય જય કહે
 કપુરગૌરાર્થ કહ્યું: હા હા રામ ! વેગલો રહે. ૧૫

* * * *
 માલવમુખ ઉજેણિ ગામ ક્ષીપ્રાત્ર રહેકાંણ
 ભુપતિ રાજ્ય કરે ઘણો તે વિક્રમ વિર સુજન્યુ. ૨૫

* * * *
 પ્રથવીનો પલ ભારે ભૂપ ધર્મધોરંધર ધર્મસ્વરૂપ
 બેઠા સભા ભરીને તેહ દેવરૂપ દેવાંસી દેહ. ૩૫

તિહાં એક તંબોલી આવીયો ખીડાં છાજ ભરી ભાવિયો
 મેહલ્યો કથોચૂનો ભરી કેસર કૃષ્ણાગર ભારે ભરી. ૩૬

અન્ત: ભરી સભા ભુપતિ ઠર્યો દીધાં મેદની માન
 જે બોલ્યો તે પાલીયું પ્રીતે આપ્યા પાન. ૭૩૩

* * * *
 કહે-પુતલી ભોજ સુણ કર્યાં કાટિધા કામ
 તાહરે દુષભંજન થયો નવ પંડ માહે નામ. ૭૩૫

પુરાંણ લપાણાં લખ્યા કિધાં કાલીદાસ
 સંસકૃતમાથી સોધીયું વિવધ વીવેક વિલાસ. ૭૩૬

ગુણસાગર ગુર્જરધરા સેહુજ ગામ સુજાંણ
 કાલિકુળ કણખી વડો મનભસુત મહેરાંણ. ૭૩૭

* * * *
 ડાહ્યા દસુંદી તેહના ગુણ ગાડે ગમાંન
 કિરત રૂડી કુળ તણી ગુણ રૂપ સુભ ગાંમ. ૭૪૧

ભલું વચન માટે ભણું સુણ રૂડા રથીદાસ
 કવી એક કાલી સમે વેગનપુરમાં વાસ. ૭૪૨

* * * *
 પુત્ર પ્રતાપીક વડો, વડહથ વેણીદાસ
 આળ્યો અમદાવાદમાં પંડિત કેરે પાસ. ૭૪૪

કવિને તેડયો કાઠથી અલપત, આપી અરય
પુરણ અન પસાયતા ખણેા ખણેરો ગરય ૭૪૫
કર જોડિ કવિને કહ્યું જે સાત્ર સકળ સુભણ
નવો ગ્રથ યાએ તે કરો પરમારય પુરાણ ૭૪૬
પ્રીત ઉપજે પુન્યપર ધર્મ ઉપરિ રહે ધીર
બુદ્ધથી ખત્રીસ કરો વર્ણવો વિક્રમ વીર ૭૪૭
સુપો ગ્રથ પુરણ કરી અખુદ ત્વજે આય
કિં(દિ)ધો તેહ દરોહીને હેત ધરીને હાય ૭૪૮

* * * * *
રામચરિત્ર રસ સાબલે પુરણ મન પવિન
તેહ સમોવક જણજ્યો વારૂ વિક્રમચરિત્ર ૭૫૧

* * * * *
કહે પુતથી ભોજ સુણ, તેહવો યયો તે રાય
એહવા પ્રાક્રમ જો કરો તો ધરો સીહાસન પાય. ૭૫૪
એમ કહીને ઉતપતી પુતળી ગઈ આકાસ
--- કયા પુરણ યઈ કહે કવી સામલદાસ ૭૫૫

ઇતિ સીહાસનખત્રીસી મધ્યે કયા પાનની સપૂર્ણ શુભ વ લખીત
પરોપકારાય ગોરજ મીઠાજ સીખ જીવજીજી લખી કૃત શુભ

વિષયાર્થ-૧ મસમ આમ વર્ણવેલો છે (કહી ૩૫ મી થી) એક વખત વિક્રમ
સભા ભરીને બેઠા હતાં ત્યાં એક તબોલી છાબ ભરીને પાનખીડાં લેઈને આવ્યો અને
સહુને વહેંચ્યાં, પછી રાત્ર જેડ તે ખાવા જતાં હતાં તેને જ આકાસમાંથી ગળી નાક
ધયો કે એ ખાઈરા તો હું મરીશ સહુ ખંચકાયા, વળી પાછું ખીજ વાર ખીડું મોમાં મૂકવા
જતાં એવો જ સૂર નીકળ્યો માળીને પૂછતાં તેણે કહ્યું કે બાર જોજન દૂર આવેલી મારી
વાડીમાંથી પહેલી વાર ફળેલી નાગરવેલનાં પાન આણી તેના ખીડાં રાત્ર મટિ પૂજું
આદરથી મેં આવ્યાં છે પણ આ આકાસવાણીથી મારી નિંદા યઈ તેથી મું મોંદું લેઈને
હું ઘેર જઈ તેનું કુખ સમજતાં વિક્રમે, તેણે ના કહ્યા છતાં, ખીડાં ખાધાં અને તેની
બરધીવન દેવરિદી દેહ યઈ સબાજનેએ એથી પરિદાસ ક્યો અને રાત્રને મહેલું પછુ માર્યાં
કે પોતાને એકલાને એવાં અલુપમ ખીડાં ખાવા હતાં મટિ જ એણે એવી તદખીર કરાવી અને
પોતે ખાઈ ગયા રાત્રને જોડું લાગ્યું અને માળીને સાંદણી આપી વાડીએ જઈ, ખીજ પાન
લેઈ આવવા કહ્યું તે ગયો અને ઠારી હાથે પાછો આવી જોત્યો કે નાગરવેલ તો સુઘઈ ગઈ
છે વિક્રમે મહેલું ટાળવા એ વાડીએ જઈ નાગરવેલને પાછી તાજ કરી ખીડાં લાવવાની
અને સબાજનેને ખચકાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી તે પછી વળ્લેલીથી ઉપજ્યો માર્ગમા એક બ્રાહ્મણ
મરતો ઝુલતો દીઠો તેની આરવ બાજવા એક પડિની અને તેની ત્રણ આરે સખીએને
લા ગયો અને મદાનગી સિદ્ધ કરી તેમના, ફરેના આરઆર અટપટા સવાયો જોત્યા
અને પેલા બ્રાહ્મણને એ આરે જવાએ પરજાવવાની તૈયારી કરી. થઈ પોતે વાડીમાં

નાજરવેલને જીવતી દેમ કરતી તેનો વિચાર કરતો ઉઘતો જતો ત્યાં સ્વપ્ન આપ્યું કે વાઘજીનું દુધ જો તેને સીંચે તો તો તે સજીવન થાય. પછી પોતે પર્વતની ગુફામાં ગયો અને પોતાના પાંચ શેર લોહી બદલ સત્રારેર દુધ વાઘજીનું લાવ્યો અને નાજરવેલને સીંચી તેનાં પાન મેળ્યાં તથા સહુને ખવડાવ્યાં. તેમ પેલા શ્રાદ્ધજીને જીવાનભેષ, નવલોહીયો કર્યો.

૨ કુલ કડી ૭૫૫ છે. બધાં દુહાઓ પદો છે. છપ્પો એકે નથી.

૩ રત્નભાગમાં ૭ કડી દુહાની છે. ઉપસદારમાં રખીયલ-ઉલ્લેખ અને કવિ-ઓળખની કડી ૨૦ છે.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા જ. કા. દો. ભાગ ૩ નામાં છપાઈ છે. પણ તેમાં આ પ્રતિની પેઠે ૨૦ કડી રખીયલ-ઉલ્લેખ આદિની નથી. માત્ર ચાર પાંચેક કડી વિક્રમમંધને ઉદ્દેશીને લખેલી છે. પા. પ્રતિમાં (સં. ૧૮૩૮ આવણ સુદ ૭ શુકર) માત્ર બે ૪ કડી રખીયલ-ઉલ્લેખની છે. ન્હીની છાપેલી પ્રતિમાં છપ્પાઓ વધારાના છે; રખીયલ-ઉલ્લેખ છે ખરો, પણ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં છે તેવા નહીં.

૨ જીઓ, વાર્તાક્રમ આદિની નોંધ વિષે વિશેષ ૨, વાર્તા ૨૦ મીનું પાનું ૩૧૫ મું.

વાર્તા ૨૨ મી-કામધેનુની-પુતળી સુલગા-પૃ. ૪૩૬-૪૫૨

આરંભ-શ્રીગણેસાય નમઃ ॥ અથ સિદ્ધાસનબત્રીસી મધ્યે પુતલી સુલગા : વાર્તા કામધેનુની લખ્યતે :

છપ્પયઃ શ્રી શીવ સંરીષો તાત માત ઉમયા છે જેહની

લખ્ય લાભ શુભ પુત્ર રીધ્ય વૃધ તનયા જેહની

‘ધેમકુ(શ)લ જમાત્ર પાત્ર અદરીધ્યહલ દાસી

ત્રીસદશ આઘ દેવ-સેવન નવ નીધ્યધર દાસી

ખીતા પંચાનન પ્રભુ મહાનન મધિ/મણુ

ગજનન ગુંજુ આગલો પ્રથમ ધ્યાન ધરે તેહ તાણું. ૧

કુહાઃ ગીરજનંદન ગુંજુનીધિ બુધ્યસાગર બલવીર

દાતા દિવ્ય દયા દલે ધરમ ધ્યાન દ્રઢ ધીર. ૨

*

*

* *

* *

અર્ચામી પ્રીતેથી કંઈ પુરણ થાવું પવિત્ર

પુર્ણ પરમારથ કંઈ વાર વિક્રમચરીત્ર. ૮

*

*

* *

* *

પંચ પ્રદક્ષણા પ્રોતે કરે જમણો પગ ધરણીપત્ય ધરે

એવા-સેદની ઝાઝી મલી એટલે એક બોલી પુતલી. ૨૦

* *

*

* *

* *

સભા બરી સિદ્ધાસને બેઠો ઝં એક દિસ
એટલે ગોર પોતા તણો અતિ દીધી આસીસ ૨૬૮

અન્ત ચોપાઈ

એહવો થયો તે વિક્ર(મ) વીર રાખ્યું નામનું નીરમન નીર,
કલા, પુતલી વીર વધાણ લખ્યા પડિતે એહા પુરાણ ૪૦૦
સમર(ક) પ્રકારે બોળે સુણ્યા ભાવે કાલીદાસે બહુવા
જેણે હકથી છતી હોડ લધીયા તે કવીઈ કરી કોડ ૪૦૧

૬૬૧ શ્રીગુજર દેશમા સેહજ સીરામણુ ગામ
કાઉછકુલ મનજી તણો રપિદાસજી નામ ૪૦૨

* * * *

પ્રમારથ પ્રીતે કરે નીરમલ નીર નીવાણુ
પ્રતાપ ધણેરો પ્રગણું હરીચંદ્ર હીત હેનાણુ ૪૦૫
કારત શુણી કવી તણી હરખો મહીપતિ મન
માન દેષને મેહલ્યો તરતીમ બલેરી તન ૪૦૬,
દાન માન ધન ધાન્ય શુભ પાનપાન અતિ પાલ
કરમેદી કવીને કથૂ, બાગી મનની બાન્ય ૪૦૭

* * * *

મન માઝ્યા મન વાછીત મળે સીધ્ય માત તે સફલે ફલે
કહે પુતલી સાબળ રામ એહવા યાયો ધરબ્યો પાય ૪૧૪
૬૬૨ - ધમ કહીને ઊનપતિ આપે ગધ આકાશ
-----કહે કવી સામળદાસ ૪૧૫

ધતિ શ્રી સીદ્ધાસનમત્રીસી પ્રાકટે કયા કામધેનુની સપુર્ણ સમાપ્ત થીરસ્તુ
વિષયાદિ ૧ પ્રમથ આમ વર્ણવેના છે - (કડી ૨૬ મીથી) એક સમે રાત્ર વિક્રમ
દરબાર બરી બેઠો હતો ત્યાં એના ગોરે આવીને કાશી જતા આશિર્વાદ દીધો અને
વિષ્ણુ અને ગાયત્રી પૂજન કર્યે સધળા મનોરથની સિદ્ધિ થશે એવી આશિષ દીધી
વિક્રમે તેથી ગાયો રાખવા અને પૂજવા માંડી. તેનું જોઈ નગરલોક પણ ગીપૂજક થયા.
રાત્ર ગાયને રાત્ર સ્નાન-પાન-પાન-નૃપાર આદિથી સુપ્રસન્ન રાખેના. એક સમયે એ
ગાય વનમાં જઈ ચઢી અને વાપે તેની ઉપર તરાવ મારી એટલામાં તે ત્યાં જઈ
ચઢ્યો અને વાપે પોતે, પોતાની વાપણુ અને પુત્ર ભૂખ્યાં હોવાથી તેને નહીં છોડવાની
છદ કરતાં આખરે વિક્રમે પોતે, પોતાની રાણી અને પુત્ર એ ત્રણની દેહ સમર્પવાની
પ્રતિજ્ઞા કરી ગાયને વાપમુખથી છોડવી પછી ઉભેલું આવી ગાયને ઠોણે બાંધી. અને
એ ત્રણે જાણ વાપ મારો મરવા મયા પણ વાપ તો સિવ સ્વરૂપ હતો અને વિક્રમનું
પાશું જોવા વાપનું રૂપ લીધું હતું એથી પ્રસન્ન થઈ વિક્રમને વરદાન આપ્યું અને તેને
દરબારે કામધેનુ રાણીની નીમાતા નિત્ય રહેશે એવું, કહ્યું પછી સમય જતો કનકમુખને.

એક નાગર ધાદાણુ કાશી કરવત મૂકાવવા ગયલો તે ત્યાં વિક્રમની પરવાના થીડી લેવા આવી અટક્યો. વિક્રમે તેને વીતક પૂછી. તેણે રાજની પુત્રીને પરણવાની કામનાથી ઇદ્રા-ણીને હાર અને શેષ નાગની નાગણની 'ઝાલર' આણી આપવા પ્રતિજ્ઞા કરી હતી અને તે આણું શક્ય ન હોવાથી કાશી મરવા ગયો હતો. વિક્રમે તેને શાન્ત પાડી, માતા હરસિદ્ધિની ઉપાસના કરી. ત્યારે તેણે કહ્યું કે 'કામધેનુને વિનવવાથી સ્વધળા મનો-રથ ફૂગશે.' એટલે કામધેનુને આરાધી અને તેની પ્રેરણાથી ઇન્દ્રયજ્ઞ કરી ઇદ્રાણીને હાર અને નાગયજ્ઞ કરી નાગદેવીની ઝાલર મેળવી એ નાગરને સંતોષ્યા; તેમ તેના લગ્નપ્રસંગે બત્રીસ લક્ષણા પુત્રપન્થુ માયું પણ આપવા વચન આપ્યું. પછી લગ્ન થતાં વિક્રમ ત્યાં માયું આપવા જઈ અટક્યો અને સહુ મંગળ કાર્ય સર્યું. પણ પેલા નાગરનો આપ આંધળો અને કોડીયો હતો, તેની મા ક્ષયરોગી અને જેન છુલી હતી. એ બંધાને કામધેનુએ ધાર્યું આપીને સંતોષ્યાં.

૨ કુલ કરી ૪૧૬ છે: ૧૫ છપા, ૧ પાવ(ધ?)ડી છંદ (૮ લીટી), ૧૫૬ દુહા અને ૨૪૪ ચોપાઈ છે.

૩ સ્તુતિભાગની કડી ૮ છે, તેમાં એક છપ્પય છે. ઉપસંહારમાં રખીયલ-ઉચ્ચેખ, કવિ-ઓળખ અને ગ્રંથમહીમાની ૧૫ કડી છે. પા.(સં. ૧૮૩૮ ભાદ્રપદ સુદ ૫ શુક્ર)-માં કાંઈ મહત્વનો વિશેષ નથી, પણ તેની ઇતિશ્રીમાં "વાર્તા ૨૪ મી" એમ છે, જ્યારે મથાળે "વાર્તા ૨૨ મી" એમ છે.

વાર્તા ૨૩ મી-ભદ્રાભામિની વા કસ્તુરચંદની-

પુતળી સંકટહરણા-૫. ૪૫૧-૪૮૩

આરંભ-શ્રી ગણેસાય નમઃ ॥ અથ સિંહાસન બત્રી મળ્યે વારતા
કસ્તુરચંદની પુતલી સંકટાહરણાની કથા લખ્યેતે: ॥

છપય:-શ્રી ગુરુ વંદું ચર્ણુ શરણુ રહું શુભ રીત્યે

બ્રહ્મા વીણુ ને ઇશ દેશપત્ય પુર્ણુ પ્રીત્યે.

શ્રીપત્ય ગુંણપત્ય સત્ય મનથી માંન જ માયું

આઘ શકત ઉમયા આય(ઇ) પાય લક્ષ્મીને લાગું

કવિ લક્ષ્મી કાઠિયા મયા કરો માયું મતિ

સામલ કહે સિધ પામિઈ જો સાર કરે મા સરસતિ. ૧

* * * *

રામકથા રસ પરમ પવિત્ર વર્ણુવ એહવું વિક્રમચરિત્ર. ૪

* * * *

માહરાજધીરાજ રાજસ્વરૂપ ભોજરાજ લડ ભારે લુપ. ૬

* * * *

લાળ્યો એક સિંહાસન વડું રત્ન અમુલ્યક હીરે જડયું. ૧૪

* * * *

સમુદ્ધરત રાગધર્મ સંધીયું પ્રીત્ય કરી આસન પુજ્યું
ચતુર પરદે જે જમણો ચર્ચુ જેવી શબ્દ સાબલીયો કર્યું ૨૨
સકરહુરણા છે જેહર્નુ નામ બોલી પુતલી તેણે કામ
બોજ મ કર્ય સિદ્ધાસન બાર વીક્રમ સરીયો નહોં દાતાર ૨૩

* * * *

ત્રણાવતી નગરી ગુણ ગામ, નિરમળ આર છે તેહના નામ
કનકાવતિ ને રૂપાવતિ, ત્રીશું નામ તે ત્રણાવતિ ૪૬
ધંબાવતિ ચોરું એ નામ આલ બોમિ દેવચળ નામ.

અનુ-કરતુર મનો માળાપને હેતપ્રીતની હોડ્ય
અરસપરસ કથા કહી પોહોતા મનના કોડ ૭૭૯
વગત્ય જે બાર વરસની આપ આપણી આપ
કુલવહુને વીતી બહુ તે કહી માત ને બાપ, ૭૮૦

* * * *
ધન અવતાર વિક્રમ તણે ધન્ય પરમાર્ય કામ
ધન્ય કણ્ણી રધીદાસને રહ્યુ નવ પડે નામ ૭૮૩
ધન એ ભાટ ગુમાનને ધન્ય એ સીહુજ ગામ
ધન્ય લક્ષણ લેઉઆ કુલે ધન્ય વીરનામ શીવનામ. ૭૮૪

શ્રીગોડ માતવી વિગ્ર શુભ વિરેન્દ્ર શુભ ધામ
સામલજી કુત તેહનો નિરમન રુકુ નામ ૭૮૨
તે સીધ્ય શ્રીગોડનો ગુરુપ્રાપ્તી ગામ
અરણ્ય રેણુકા પદને દેવી દીધુ દાન ૭૮૩
કવિશ્રી સામલદાસ તે તરતીમે તેડ્યો તિહા
વિરેન્દ્ર વિશ્વપલ જે જ્યોત જગતિ જિહા ૭૮૪
સીહજ ગામ સીરામણી શુભ સાહો(ઠા)દર બ્ર(હ્મ)જ
સેધુ બાધા સાત્રના બાણે સઘળા મર્મ. ૭૮૫
કુલ સુદ કણ્ણી વસે લેઉઆર્ગો લક્ષ લાજ

ગુમાનદ દસુદી તેહનો ભાટ બવેરો બૂપ ૭૮૭
હીરત કરી તેણે કવી તણી ગુણીજન તેજો ઘેર
પુરણ પરમાર્ય કરો પ્રીત ધરીને પેર ૭૮૮
કાલીદાસ કવિઈ કર્યુ સંસ્કૃત માહે સુભણ
કવિ સામલ કાડે કર્યુ પ્રાકૃત મહિ પુરાણ ૭૮૯

પાંગો પરવત જિમ ચઢે કિડી છતે મજ

તિમ હું તમ આગળ કવિ જિમ ઘણું રેણુ રજ. ૮૦૨

સામલ કહે સંસ્કૃતમાં સમજણ નહી સમરથ

વિવેક નહી કાંચ વેદમાં, અકલ ન આવે અરથ. ૮૦૩

ત્રાતા વક્તા સલિલો કહું તમને કરજોજ

સાંમલ કહે સહુ બોલજ્યો જય જય શ્રીરણુદાડ. ૮૦૪

ઇમ કહી તે પુતલી આપે ગર્ભ આદાશ

- - - - કયા પુરણ થઇ કહે કવી સાંમલદાસ. ૮૦૫

ઇતિ શ્રીવિક્રમચરિત્રે સિદ્ધાસનગત્રીસે ભોજપુતલીસંવાદે કવિત્રી સાંમલદાસવિરચીતે વાર્તા કસ્તુરચંદની પથ્થવીસમી સંપુર્ણ: સમાપ્ત: શુભં ભવતુ: કલ્યાણ ભરતુ: શ્રીઓરસ્તુ: શ્રીશુભં જુવાત શ્રીશ્રી સંવત ૧૮૩૭ ના વર્ષે જેઠ વદી ૧૩ દીને લખીતં ગોરજી શ્રી પ શ્રી મીઠાજી તત્ સીધ્ય જીવજી લખીકૃતં ભક્તપૃષ્ઠી કટીગ્રીવા ઉર્ધ્વદ્રષ્ટી અધોમુખં કળેન લખીતં વાર્તા યત્નેન પરિપાલયેત્ ૧ શ્રીશુભં ભવ:

વિષયાદિ-અસંગ આમ વર્ણવેલો છે: (કહી ૪૬ મીઠી) ત્રંબાવડીમાં દંતોશા રોક કોટિંચન વહાણુવડી રહેતો હતો. તેને કસ્તુરચંદ નામનો પુત્ર હતો. સોળ વરસનો પરણવા યોગ્ય થવા છતાં સ્ત્રીની સાધુતામાં અત્રદ્ધા હોઇને પરણતો ન હતો. માખાપના આગ્રહથી એણે કહું કે જે કોઈ સ્ત્રી મારો 'ધાવ'-હૂડો અર્થપૂર્ણ કરે તેને પરણું. એમ કહી, તેણે એક ધાવ લખી બ્રાહ્મણને આપ્યો અને તે એ લેઇને પૂરણી માગતોમાગતો દેશવિદેશ કર્યો, પણ કોઈ બાકા તે પૂરો કરી શકી નહોતી. આખરે ખબત પાસેના વીસ ગાઢ ઉપરના ગંધાર ગામના વનોચંદ શાહની પુત્રી ભદ્રાએ તે પૂરો કર્યો અને કસ્તુરચંદ તેને પરણ્યો એણે ત્યાં એક મોટો મહેલ અને સાથે શિવાલય રચાવી ભદ્રાને રાખી, અને પોતાની સાથે તેને લેઈ ન ગયો. ચોરોક સમય વીતતાં કસ્તુરચંદ દંતોશા રોકને 'દુબળી' નામનો મુનીમ હોવાનું જણાવી વનોચંદને ઘેર નોકર રક્ષો અને તેને હોંશીયારીથી અઠળક ધન રજાવી આપ્યું, અને ભદ્રાનું પારખું લેવા એક વણનર લાખાને મળાવી તેની પોઠો બદલમાં મેળવવાની રીતે ભદ્રા સાથે એક રાત રંગ રમવા જવાની ગોઠવણુ કરી. પણ દુશળ ભદ્રાએ વધનાગની ગોળી ખવડાવી, ઘેનમાં આખીયે રાત રાખી, વગર રંગ રમાડયે વણનરને કાઢ્યો. એ બિચારો વગર રંગ રમ્યે પોઠો હાર્યો, તેથી કાશી કરવત મૂકાવા ગયો. આ પાસ કસ્તુરચંદ, ગામ જઈ પિતાને ભદ્રા એકલા તેડવા જવા દેવાનો આગ્રહ કરી, જ્હેલ જોડાવી, ગંધાર ગયો. મધ્ય રાત્રે ખંભાત આવતાં માર્ગમાં ભદ્રાનું નૂપુર પડ્યું અને તે પાછું લેવા જતાં જે એક તસ્કરને હાથ તે ચડ્યું હતું તેણે આવી ભદ્રાને એ નૂપુર આપી જ્હેલ હંકારી મૂકી. ત્યાં ખંભાતના રાજાએ એ જ્હેલ કસ્તુરચંદની આજળખી અને તેમાં ભદ્રાને જોઈ. એટલે તે ચારને દમદાટી દેઇ, તેના હાથમાંથી રાસ ઝુંગવી, પોતે જ્હેલે ચઢ્યો અને મેવાસમાં હંકારી ગયો. એટલે તસ્કર કાશી કરવત મૂકાવા ગયો. રાજાની દુષ્ટ જુદિ હતી, તેની દાનત ભદ્રાને પોતાની કરવાની હતી. પણ તેને

યાપ આપી, પોતાના શિવાવયવાગા મહેલમા બદા રહેવા મર્ઘ અને ત્યાપી કોયરા-
વટિ સસરાને ઘેર નાંધ પુખી રાત્ર આમ બદાને ગુમાયેથી સમજતા કાચી કરવત લેના ગયેા
પેલો કસ્તુરચંદ પાખુ બદા દાય ન આવતા કાચી આયેા અર્ધી ચારને પરસ્પર ખુવાસેા
યતાં સદુનું મન માન્યું અને પોત પોતાને સ્થાનકે આવ્યા અને મુખે રહેવા લાગ્યા

બદા અને કસ્તુરચંદ પૂર્ણ મુખ ચેનથી રહેતા હતા, બાપકમાઇ ખાયા કરવાના
મહેલોટોજીથી કસ્તુરચંદ ચીદાયેા અને રજવાને વહાણેા લેઈ જવા ગયેા માર્ગમા સરદ
પુનમની રાત્રે હસની પ્રેરણાથી તે તેની ઉપર સ્વાર થઈ, બદાને મહેલે આવ્યા અને
રગ રમી, પાછે હસે ચડી, વહાણે આવ્યા આ પાસ વખત જતા બદાને મર્ઘ વાધ્યા
અને સસરાએ તથા બાપે પરદરી અને ગાઠા જગવર્મા તેના બાપે અને મોકલી દીવી
ત્યાં પેતેા લાખેા પાઠેા આડી ચઢ્યેા અને બિન કરી બદાને રાખી પાખુ ખીલ વણુનરાએ
એક ગુણકા દ્વારા તેને ત્યાંથી ઉપડાવી લેવરાવી ગુણકાએ તેને પોતાને ત્યાં રાખી મર્ઘ
અવતરતાં મુખી વેરયાકર્મ ન કરવાનું જણાવી બદા, નિશ્ચિતપણે રહેવા લાગી પછી
રાત્ર છોકતો પુત્ર તેને અવતરેા ગુણકાએ પાઠેા ભરી રમવાનો આમલ ક્યો અને પેલા
કુવરને છાનોમાનો હરાવી કુવામા નાખવા રણે મોકલ્યેા દાસી તેને કુવે નાંખવા લેઈ
મર્ઘ પાખુ દયા આવતાં યાજામાં છવતો મૂકી પાછી આડી એ પુત્રને એક દાનવ દરી
ગયેા આ પાસ બદાએ વિક્રમસેનને ચીઠ્ઠી મોકલી અને તેણે આવી સોઠાબાણમાં
ગુણકાને હરાવી તેની પાસેથી બદાને લેઈ જન્નેણુ ગયેા

દશમ્યાન પેલા કસ્તુરચંદને ગુલતાન ખંડની ગુણકાએ પ્રપચથી હરાવી તેના
વડાલ દરી લીધા એટલે દુ ખી યતો ખખાત આવ્યેા ત્યાં હવારા રોક બીખારી થવાનું
અને સદા મતથી પેટ બરતા હોવાનું ભણુ એટલે તે ત્યાંથી જન્નેણુ ગયેા અને ત્યાં
દેહ પાડવા તત્પર થયેા વિક્રમે તેને સર્વ રીતે મુખી કરવાનું કહી, પેલી ગુલતાન ખંડની
ગુણકાને ત્યાં ગયેા અને તેને પેતાવની મદદથી હરાવી, કસ્તુરચંદના વડાણુ મેળવ્યાં
પછી બદાના રાત્રમર્ઘ પુત્રને માતા હરસિદ્ધિ અને જશિણુની મદદથી આણી આપ્યેા
અને બદા કસ્તુરચંદ તથા પુત્ર મળ્યાં, તથા હિતોચા રોકનો ગર્વ પાખુ પાઠેા આપી
સદુને મુખીયાં ક્યાં

૨ કુવ કડી ૮૦૫ છે, દોહરા ૨૬૫, હાંપા ૬૦ અને ચોપાઇ ૫૮૦

૩ સ્તુતિભાગ ૪૩ કડી છે ઉપસંદારમા કવિઓજખની ચાર કડી છે અને વીરશ્વર,
સિંદુળ, કાવલ, રખીવલ, ગુમાન બારેક, મથ કરવાની વિનિતિ આદિની કડી ૫ છે
વિરોધ ૧ આ વાર્તા જુ કા જા. ૨ મા હપાઇ છે હપાયની પ્રતિ અને પ્રતિમાં
આરંભમા કહક પદોમાં અને ઉકાવમાં જરાક જ ફેર છે, ઉપસંદારમા નહીં જેવો ફેર
આ બહુ લોકપ્રસિદ્ધ અને લોકમાન્ય વાર્તા છે

“છવનો નર બદા પાખને મુવા પછી કા નહીં મજે”

એ પદ્યિત તેા જૂના સાદિલના સરકારી, લખખ સદુયે નીવિવાનેને મુખે જ છે
૨ હિ (સ. ૧૮૦૧) પ્રતિ પ્રસ્તુત પ્રતિ પ્રમાણે જ છે જા. પ્રતિની આ વાર્તા
મળા નથી.

૪ આ વાર્તા અને રેખાવિજયના શીલવનીના રાસમાં ધણું સામ્ય છે.

વાર્તા ૨૪ મી—ગુટિકા—પુતળી ચન્દ્રવદના—પૃ. ૪૮૪-૫૦૩

આરંભ:—શ્રીગણેશાયનમઃ ॥ અથ પુતલી ચન્દ્રવદના વાર્તા ગુટિકાની બાબતે ॥

કુહા: આઘ શ્રી ઉમયાપતિ અધિપત્ય અધિક્ષિ અગ્ર
જ્યહારી જગત વિષે જુગપતિ તું જુગદીશ ૧
સરસ્વતી મતી અતી ઉતપતિ રતી ગતી છતપતી છેક
ધતી પતી નીતી શ્રુતી શતી અદ્ભુતી અદલી એક ૨
* * * *

છંદ ચોપદ: માત મયા કરો ખરદ ખાંદે ધરો સર્વ સંકટ દરો ધથ આતા
ભોજ ભાવે ધરો દિલ રાપો ખરો ઠેક કામે તરો સુપ સાતા
નેહ આણો નરો પરલ દહી કરો એહ છે આશરો માન માતા
સાચ સાંમલ ભણે વેદવાયક તણે આપણે એક દિલ દેવ દેતા ૪
પ્રેમથી પૂછીઈ, સ્નેહથી સુઝીઈ, નેરથી ઝુઝીઈ દેત દોરી
મેહેરથી માંણીઈ, અંતરે આંણીઈ, યુક્તથી જાણીઈ ચીંત્ય ચોરી
પ્રીત વરણીઈ, વીશ્વ વપાણીઈ, આંણીઈ નહોં દિલે પાંત ધોરી
સામલ કહે સેવીઈ દેવીને દિવ સમોવડ ગાજતી માત મોરી ૫
... ..

કુહા: શ્રીધરણીપતિ ધારાધણી પરી વાતમાં ધોજ
ભારે જથ ભરતપંડમાં જુપતિ મોટો ભોજ ૭
... ..
માલવ મધ્ય ઉજેણીપતિ વડો વીર વીક્રમવીર
અરીમંજણ રંજણ સજણ નિરમલ ગંગા નીર ૧૫
નીશિ અરયા જોવા કારણે નીકળ્યો રાય રાતે આરણે. ૨૮

અન્ત: ચો:-પાંગો સિદ્ધ કહે સુણુ પુરપતિ જોદની કરમ જોરાવર રતી
તે પાંમે નરમદાનું નીર જે વેલાં જીવ છંડે શરીર. (૪)૬૮
... ..

કુહા:-ગુટિકા આવે હાથમાં તો તે સુધીયો થાઉં;
આ વેલાં આણી ધરી રેવાતીરે જાઈ. (૪)૭૦
... ..
મહીપત્યે ગુટિકા મુપ ધરી વાર દહીને વીધ્ય
સમરી હરસિધ માવડી ધોસે લીધો સિધ. (૪)૭૫
... ..

એક પતકે ઉજેણુમાં આળ્યો વીર વડદથ
દાને, માને ડાહ્યાપણું શુભ વાને(તે) સમરથ (૪)૮૦

પ્રીતે બોલી પુતલી બોજ સુણું તે કાન
તે કવી કાનીદાસજી એ પુરાણુ લધીયા પાન. (૪)૮૫

તે (શ્રી)ગુર્જર દેશમાં જમદાવાદે અરથ
વાસે મહાલક્ષ્મી વસે ધણા પુન્યથી ગરથ (૪)૮૬

શ્રીગોડ માલવી વીમ શુભ વીરશ્વર સુપધામ
સામલજી સુત તેહનો નીરમળ રુકુ નામ ૪૮૭

સસકૃત માટેથી સોધીયું દોહુન લીધુ દાપ
સાર સાર (તે) જોધને વેદપુરાણે સાપ ૪૮૮

બલા બનાને બાવીયુ પરમારથનું પુર
શાઅવટ સાચા તણું ન્યાવટ કેરુ તુર ૪૮૯

એમ કહીને પુતલી આપે ગર્ધ આકાશ.
ચોવીસમી કથા પુરણુ ચર્ધ કહે કવી સામળદાશ. ૪૯૪

એ ચદ્રવદના પુતલી કહી કથા સુત્રીનાથ
શુભધના હવે બોલશે આગળ વાત રસાળ ૪૯૫

પ્રતિશ્રી સીંદાસનખત્રીસિ મધ્યે કથા શુટીકાની સપુણું ॥ શ્રીરસ્તુ ॥-

કલ્યાણમરતુ ॥

વિષયાદિ-૧ પ્રસંગ (કડી ૨૮ થી) વિક્રમ રાત્રિચર્યા કરતો એક નગર-
રોઠ પ્રધાનને ત્યાં જઈ અદ્યો, અને તેની પુત્રી રાણુગરાઈ બીજા નગરરોઠના પુત્રને
ત્યાં ભરકર્મ અર્થે જતી જોઈ તેની પુઠ એ ત્યાં પળ્યો એ વલિકપુત્રે રાજા વિક્રમની ન્યાય
રીસતાથી બીનીને તેને ભારે દીધા, પણ અન્યાયદ થતા વિક્રમનું સિર આણુતા તે
કુવરીને સંતોષવાનું વચન દીધું તેમને ત્યાં જ છાગે રાજા બીજે સ્થળે ગયો. ત્યાં એક
ભર-વરસે પોતાની પ્રિયવતમાને મળવા જતાં તે સ્ત્રીએ પણ રાજાનું માણ મળતાં જરી રમ
વાની હા પાડી. ત્યાંથી ત્રીજે સ્થળે જતાં એક રોઠ પુત્ર પ્રતાપચંદ અમુંગાઈ પેથી પ્રધાન
પુત્રીના પ્રિયવત્ર વનિકપુત્રને ત્યાં જતો દત્તો તે ઠી પુઠગ પરવર્ષો પ્રતાપચંદે રાણી સાથે
સુખભોગવવાની મનિષા દાખવી કહ્યું કે રાજમદેલ હેડગથી જતા અને રાણીના મનોદારનું
મોતી માથે વાગુ અને હું લોભાપો છું પેવા વનિકપુત્રે પોતે જ નગરરોઠની પુત્રીને
પાછી કાઢવાની વાત કરી, અને પોતાને ત્યાંથી એને ધસેલી કાઢ્યો આ પાસ પેલી
રોઠપુત્રી મસાણુમાં જઈ એક અપંગ સિદ્ધને મળી અને તેની પાસેથી પરત આપવાની
સરતે મનડડત ગુદિયા મેળવી યેર આવી પ્રતાપચંદ તેની પાસે આવ્યો અને
રાજાનું સિર કાપી લાવવાનું વચન આપ્યું જે તે રાણીના સંગ કરતી આપે તો રોઠ
પુત્રી રણુવાસમાં જઈ અને વાઝતી રાણીને પુત્રપ્રાપ્તિના લોભે લોભાવી, અછા વાગુમાં

પ્રતાપચંદ્ર તેની પાસે આવેતો એ સાચી વાત માની તેનો સંગ કરી, પુત્ર પ્રાપ્ત કરવા સમન્તવી અને ઘેર આવી. પછી તેણે પ્રતાપચંદ્રને રાણીની પાસે મોકલ્યો. તે ત્યાં જઈ સુખ ભોગવી સુતો. ત્યાં બીજો વિચિત્ર બનાવ બન્યો. પેલા તસ્કર પેલા અપંગ સિદ્ધને મળ્યો અને તેની કનેથી ધારણ આણનારા અક્ષત મેળવી રાત્રનું માથું લેવા રાજમહેલે જઈ ચઢ્યો. ત્યાં રાણીને જાર પ્રતાપચંદ્ર સાથે સુતેલી જોઈ તેને જ રાત્ર માની, તેનું માથું કાપી પોતાની બરિણીને જઈ મળ્યો. પણ એ તો રાત્રનું માથું નથી એમ જાણતાં બોંધમાં દાટ્યું અને રાત્ર હવે મારશે એવા ભયથી તે અને તેની રખાત કલ્પાંત કરી મરવા તૈયાર થયાં. રાત્રએ મહેલમાં જઈ પેલી શુટિકા હાથ કરી લીધી. પેલી વણિકપુત્રી પ્રતાપચંદ્રને મુલો જાણી દેહ પાડવા તૈયાર થઈ. રાણી જાણી ઉઠતાં જારનું માથું કપાયું જોઈ, બારી-એથી તેનું દાઢું નદીમાં ફેંકી દીધું અને મરવાને સકલ્પ કર્યો. પેલા (પહેલાં) વણિકપુત્રને પોતાની ગ્રેરણાથી પ્રતાપ મુલો એમ જાણતાં તે પણ કલ્પાંત કરવા લાગ્યો. પ્રતાપનાં માખાપ પણ વાંઝીયાં થતાં મરવા તત્પર થયાં. વિક્રમે આ સહુને દુઃખથી છોડવ્યાં. વણિકપુત્રના મનનું સમાધાન કર્યું, ત્યાંથી તે સીધો પ્રતાપનાં માખાપને ત્યાં પરવર્યો. તેમને બ્રાહ્મણો પાસે ગ્રંથ જોવડાવી, પ્રયોગ કરાવી, પુત્ર પ્રાપ્ત થાય તેવા યોગ કરી આપ્યો. ચોરને ત્યાં જઈ તેને અને તેની બરિણીને જમીન આપી જેહુ બનાવી સંતોષ્યાં. વણિકપુત્રને પેલા (પહેલાં) વણિક પુત્ર સાથે પરણાવી. અને રાણીને ચાંદ્રાયણાદિ વ્રત કરાવી, પાપથી મુક્ત કરી, પુત્રપ્રાપ્તિનો યોગ કરાવ્યો. પછી સીધો ગયો સિદ્ધ પાસે. સિદ્ધ મરવા તલપતો હતો તેને શાંત પાડી, દેવાજીનું માહાત્મ્ય પાવન થયલાં પ્રાણીઓના દાખલા સાથે સવિસ્તર સાંભળ્યું પછી પોતે તેને ખોળામાં બેસાડી દેવાતીરે હડ્યો. ત્યાં સિદ્ધ દેવાનાં દર્શનથી ને પુણ્યદાનથી મરણ પામી, સ્વર્ગલોકે સંચર્યો અને રાત્ર ઉજાણે આવી રાત્ર કરવા મળ્યો.

૨ કુલ કડી ૪૯૫ છે. દુહા: ૧૪૦, ૩ છંદ ચોપાઈ, ૧ મ્લોક અને ૩૫૪ ચોપાઈ છે. વિશેષ-૧ વાર્તા રીતસર છપાઈ નથી. સ્તુતિભાગ ગણપતિ, સરસ્વતી, અને જૈરવની છ કડી છે. રખીઅલ-હલ્લેખ, કવિઓળખ અને ગ્રંથમહિમાની કડી ૧૨ છે (૪૮૫-૪૯૫). પ્રસિદ્ધ પ્રતિઓમાં થોડોક ફેર છે; તેમાં રખીઅલ-હલ્લેખ આદિ નથી, જ્યારે ઉપલી પ્રતિમાં છે.

૨ પા. પ્રતિ “સં. ૧૮૩૮ બાદરવા સુદ ૧૩ ગુરૂ”ની છે. “ત્રયોવિંશતિ” ૨૩ મી વાર્તા એવો ઉલ્લેખ છે; તેમ ૨૫ મી વાર્તા કોણ જોલશે તેનું સૂચન નથી. પા. માં રખીઅલ શામળને જોલાવ્યાનો, અમાન બારેટિ આપ્યાનો, વીરેશ્વર મહાદેવ અને ચોખાના સવામણ લાડુનો, શામળને પસાયું આપ્યાનો ઉલ્લેખ છે; (૧૦) આ કડીઓ ઉપલી પ્રતિ કરતાં વધુ છે.

૩ આમાં દેવા નદીનું માહાત્મ્ય અને નર્મદાના તટે અમરકંઠેશ્વરથી માંડી ભૂશુ ક્ષેત્ર પર્યટના તીર્થો અને તેમનાં માહાત્મ્ય વર્ણવ્યાં છે. આ માટે કવિએ સ્કંદ-પુરાણના દેવાર્ણડનો સાર લીધો છે.

૪ એક જ છપેલી પ્રતિમાં વાયુ પુરાણમાં વિક્રમની ખ્યાત વર્ણવ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

વાતા ૨૫ મી-જોગણીની વાતાં-પુતળી સુગધના-

પૃ. ૫૦૪-૫૨૨

આરણ-શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અથ પુતળી સુગધના વાતાં જોગ-
ણીની લખ્યે ॥

૭૫૫ શ્રીમુખસાગર ધામ નામ શ્રીસારદ દેવી

કાટિ કાટી છુતી કામ શામ શીવ સરવે સેવી

સકલ ચુલ્હીધિ આમ હામ સચરાચર હરતી

પૂરે મન રીત કામ કામ મન ચીતવ્યા કરતી

વામ કર્મડવ કર ધરણ, પાણુ દક્ષણ પુસ્તક વતી

નામ નામ યુગ સહસ્રધા સામલ કહે સેવે સરસ્વતિ ૧

ચોપાઈ એક સમે શ્રીધારાધીશ સમરણ કીધુ શ્રીભુગદીશ

સિદ્ધાસન પૂજ્યુ સરસ્વતી આસન બેસવાનું મન મતી ૨

નમઃ જોગણી માતવ મુખ્ય ગામ, દેવચલ સકળનો હામ

રામ્ય કરે તિહાં વીકમ વીર, સું ર વહે ક્ષિપ્રાનાં નીર ૭

એક સમે જોગણી માહે પુરુષ એક આળ્યો છે તાંહે ૧૦

અન્ત -ચોપાઈ

કોડ પસાય પ્રધાન જ કીયો આ જ પુત્ર તે નીતમ કીયો

પ્રાકમ વીકમના છે ધણા સકટ ભાગ્યાં કુપીયા તણા (૩)૭૬

ભામીનીઈ વચન એ ભખ્યા પૂરાણુ પડિને લખ્યણુ લખ્યાં

પરમારથ એ છે પુરાણુ સમજે શાણા શાહ સુગળ ૩૭૮

પ્રાકમ કયા કહી જે નવી શ્રીગોડ માનવી શામલ કવી

શુર્જદેશ પત્રીત પાસ ચાર વેગનપુરમા વાસ ૩૭૯

(દુદા) એમ કહીને પુતળી આપે ગમ આકાશ

પચવીશમી કયા પુતળુ યષ્ટ કહે કરી સામજદાસ ૩૮૭

એક સુગંધના પુતળી આપે ગમ આકાશ

હવે અધનાશા જોલશે આગળ વાત રસાળ ૩૮૮

ઈતિ સીદ્ધાસનજત્રીરી મધ્યે કવી સામજદાસકૃતે વાતાં જોગણીની સપુર્ણ

વિષયાદિ ૧ અસંગઃ—(કહી ૮ થી) જોણીમાં એક ઘેલો દેખાતો યુવાન આવી અઢ્યો અને આજીણવો તંબોળીની દુકાને રહેવા લાગ્યો. વિક્રમની સભામાં એ ઘેલાની પેર કાઢવાની હોડ થઈ અને રાત્રીએ તેની પાસે જઈ તેનાં ચિહ્ન જોળખી તે યત્રીશ લક્ષણો હોવાનું કહ્યું. પછી પોતાને મહેલે આણી પેરે પેરે તે કોણ છે એને પાર પામી લીધો તેણે વિક્રમને કહ્યું. “રતનપુરીનો હું રાજકુમાર છું. મારો પિતા વિદર્ભના રાજાની ચઢાઈ આવતાં રાજ મૂકી નાશી ગયો. મારી અપર માતાના મહેલમાં એકદા મારો દડો ગેરીથી ઉછાળતાં જઈ પડ્યો. તે લેવા હું લાં ગયો, એટલે મારા યૌવનથી લપટાઈ તેણે મને પોતાની સાથે રંગ રમવા કહ્યું, મેં ના કહી, એટલે મારે માથે છીનાળાનો આરોપ મૂકી, મારા પિતાને એવો પત્ર પાઠવ્યો. તેણે કાંઈ પણ તપાસ ના કરતાં મારા કટકા કરવા પ્રધાનને આજ્ઞા મોકલી. પ્રધાને પોતાની પુત્રી દ્વારા મારું શીળ તપાસાવ્યું. હું એ પ્રધાનપુત્રીને લપટાવ્યો ન લપટાવ્યો. પ્રધાનની ખત્રી મારા ચારિત્ર્ય મટે યહ; તેણે એને મારી સાથે પરણાવી તેના આવાસમાં રાખી છાના ગુપ્ત રહેવા કહ્યું. સાસરે રહેવું યોગ્ય ન લાગતાં હું રતોવાઈ ઘોડે ચઢી લાંથી જાગ્યો. માર્ગે એક ખીન રાત્ર સખળસંઘની પુત્રી એક રાજપુત્રી સાથે લગ્ન લેવાયલાં અને જન આવનાની હતી છતાં તેને પરણવાનું મન ન હોવાથી પોતાના પ્રિયતમ વેલચંદ વાણીયાને લેધને સાંઢણીએ ચઢી નીકળી હતી, તેનું ‘જેર’ પરચું અને સાંઢ ખડી કરી વાણીયાને તે લેવા મોકલ્યા. વાણીઓ રાત્રથી બીધો હતો, એટલે કુંવરીને માર્ગે જ રહેવા દેઈ, ‘જેર’ લેઈ પાછા આવવાને બદલે ઘેર જઈ સૂતો. મારે હાથે એ ‘જેર’ આવ્યું અને તે લેઈ, દેવા માટે હું વાટે પેલી રાજકુંવરીને મળ્યો. દૂર નીકળી તેની સાથે ગાંધર્વ વિવાહ કરી તેને મારી રાણી કરી. પછી આગળ ચાલ્યાં. વાટમાં ગામે ઉતરી એક કુંકીરનો, તેને બંડાર કરવા રૂા ૧૦૦૦ મળે તે માટે સોદાગરને લાં, વેચ્યો વેચાવ્યો. પેલો સોદાગર મને વહાણે ચઢાવી દૂર દેશાવર લેઈ ગયો. લાંના રાત્રને રત્નપરીક્ષા કરાવવી હતી; તેમાં સોદાગરની વતી કરી લાંના રાત્રએ પોતાની પુત્રી મને પરણાવી અને સાસરવાસો કરી મારી સાથે વહાણે ચઢાવી. વાટમાં સોદાગરની છુદ્ધિ બગડી. તેણે મને બર દરીએ નાંખી દીધો, મરજી ગળ્યો અને એક દીમરને હાથે તે અઢતાં તેણે મરજીને કાઢ્યો અને હું જીવતો નીકળ્યો; આથી સારવાર કરી તેનું મન મનાવી તીર્થયાત્રા કરતાં જોણી આવ્યો છું. હવે મારી સ્ત્રીઓ મને મળે, એમ ન હોવાથી હું દેહ પાડીશ.” વિક્રમે તેને સમજાવી છ મહીનામાં એની સ્ત્રીઓ આણી આપવાને કોલ દીધો. સંજોગસંજોગ ત્રણ જોગણીઓ એક પછી એક જોણીમાં આવી ચઢી. તે ઝુંગી મંત્રમુગ્ધ હતી. તેને કોઈ જોલાની શકતું નહીં. વિક્રમે પોતાની સભાના આગ્રહથી તેમને જોલાવવાનું માથે લીધું. પછી હરસિદ્ધિના વરદાનથી તેણે જાણી લીધું કે એ તો પેલા ઘેલા લાગતા યત્રીશ લક્ષણો રાજકુંવરની સ્ત્રીઓ છે, આમ જાણી તે વાડીએ તે ત્રણે પાસે ગયો. અને તેમના વીતકની વાત પ્રકારાન્તરે કહી. એટલે એ દરેકે પોતાનું દુઃખ રાત્રને જણાવ્યું અને પોતપોતાનો ધણી મેળવી આપવા તેને ધણી-ધણી આરજી કરી. આમ તે ત્રણે જોલી, એટલે અનુક્રમે પેલા ઘેલા પાસે મોકલી રાત્ર લાં ગયો અને ત્રણેને પોતાના ધણી સાથે મેળવી કૃતાર્થ થયો. પછી એ રાજકુંવરને પોતાની એક કુંવરી અને બીજી ત્રણ પ્રધાનપુત્રીઓ પરણાવી અને પોતાના પ્રધાન સાથે તેના જાપને ગામ મોકલ્યા. લાંના રાત્ર પુત્રવિયોગથી મરવા તૈયાર થયો હતો. તેને પુત્ર મેળવી આપી સંતોષ્યો અને પુત્ર પોતાના વીતકની વાત કહી.

૨ કુલ ૬૫ ૩૮૮ છે દુહા ૧૫૨, છંપા ૨૬ અને ચોપાઈ ૧૧૦ છે સ્તુતિનો માત્ર એક જ છંપો છે અવમાં કવિઓળખની ૧ કડી છે, રખીયલ-હંદેખ નથી, તેમ માત્ર વગેરેનું પણ સૂચન નથી

વિશેષ-આ વાર્તા રીતસર પ્રસિદ્ધ થઈ નથી છાપેલી પ્રતિ પ્રસ્તુત પ્રતિ પ્રમાણે છે હી.(સ ૧૮૦૧)માં ઉપર પ્રમાણે છે 'માત્ર ઉલ્લી બે કડી પચવીસમીની નોંધવાળી નથી ૨ા હીરાલાલની પાળીયાં પ્રતિ પા "સ ૧૮૩૮ ના શ્રાવણ વદ ૧૪ વાર યાત્રિ"ની છે. તેમાં રખીયલ-હંદેખ પંક્તિ ૩૭૯ થી પછીના ક્રમે પાચ કડી છે તેની ઉચ્ચની આ પંક્તિ છે

સામલ જટિ વરણ્ણ વીર વિક્રમચરિત્ર
શમકથા રસ અતિ ભદ્રું પુણ્ય પરમ પવિત્ર

વાર્તા ૨૬ મી માધવાનળની-પુતળી અધનાશા- ૫-૫૨૨-૫૪૯

આરભ-શ્રીગણેશાય નમ ॥ અથ પુતલી અધનાશા વાર્તા માધવાનલની લખ્યતે

દુહા-શ્રી સમર્થ સુભ સારદા અલપત તું અપાર

વૈજ્યાપુસ્તકંચારણી ભુધી તણો દાતાર ૧

* * * * *
શ્રીગણપતિને નામું સીસ આરાધું ઉમવાપત્ય ઈશ

શ્રી ધારા નગરનો જે જુપ રામ ભોજ રાજસ ગુણ રૂપ ૬

* * * * *
ભાનુચંદ સા વીવિધ વીવેક નીરમલ નામે નારિ એક

ભાનુચંદનો ભાર જ ધણો વાણોતર વદાણુ બ્યાપારી તણો. ૧૧

* * * * *
ચોપાઈ-અધનાશા ઇમ ઉચરે અધિપતિ સામસ્ય આજ

કરયા પ્રાક્રમ કોટિધા કહું સપેપે આજ ૮૭

* * * * *
મુક્તીક્ષેત્ર મહીમા ધણો સીધ કાસીપુર કામ

સાક્ષાતકાર તે મુક્તિપદ આપ ઈશ્વરનો કામ ૬૫

અન્ત એક વીમને કારણે એદવા કરયા ઉપાય

એદવો દુષર્ભજન અતી ચામળ ભોજ ભડ રાય (૫)૨૪

શ્રીગુર્જર ગુણ આમલો અધીક જુદા ઉભાદ

ભાગ્યમાળી ભાવીક ભહું આદે અમદાવાદ (૫)૨૭

ચામરવટ મોહામણી ગુણે રૂડે ગુજરાત

અમદાવાદ અતી વિખ્યાત (૫)૨૮

શ્રીગોડ માલવી વીપ્ર મુલ વેગનપુરમાં વાસ
તેહને પ્રસન સરસ્વતી પ્રીત ધણેરી પાસઃ (૫)૨૯

એક સમે સિદ્ધેશ્વરમાં જોડા પરસ સહુ પંચ
ડહાપેણુ ડાણુપણુ અધિક આતુરી સધલી શોભા સંચ (૫)૨૯

રપીદાસ રાજસ વડો મનહસુત મહારાજ
કવી તેડો કાડે કરી મુંધું રૂંડું કાજ
ગીર્યો ગ્રંથ તમે કરો જોડમાં પરમારથ હોય (૫)૪૦
નેહ સહુને ઉપજે નંદા ન કરે કાંચ ૫૪૧

કવીઈ વીચ્ચાઈ કાડથી સારદા દીધ જુદ્ધ
પરમારથ પ્રીતે કચું સહસ્ર સારથી શુધ ૫૪૨

ભાટ દશુંદ્રી ગામનો શુંણસાગર ગમાન
ગ્રંથ સૂંધો તેહને દેહને જાઝાં માન ૫૪૩

સામળ ભટને સંતોષીયા પુરણુ આણી પ્રીત
પ્રથવી કરી પસાયતે રાજસ રૂડી રિત ૫૪૪

* * *
એમ કહીને પુતલી આપે ગઘ આકાશ
છત્રીસમી કયા પુરણુ હવી કહે કવી સાંમળદાસ ૫૫૨

એ અધનાશા પુતલી કયા કહી સુવીલાસ
હવે તરૂણી જોલસે આગળ વાત રસાળ ૫૫૪

છતિ શ્રીસિદ્ધાસનખત્રીસી મધ્યે પ્રાકૃતપ્રગંધે વાર્તા માધવાનળની સંપુર્ણ.

વિષયાદિ ૧. પ્રસંગઃ (૬૫ થી) મુક્તિપુરી કાશીમાં થોડોક કાળ નિવાસ કરવાની
વૃત્તિથી શંકર આવ્યા. પાર્વતી કેટલેક કાળે તેમને જોવાને પાછળ રંભા૩૫ ધરીને આન્યાં
અને જન્મ વગાડયું આથી મહાદેવને કામાંધ થતાં વીર્યસ્ખલન થયું, તરત પાર્વતી
પ્રકટ થયાં અને શંકરે જલકાંઠે નાલમાં એ વીર્ય મૂક્યું, જ્યાં એક સુંદર રૂપરૂપનો
અંબાર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. તે જન્મે તરત કૈલાસ ગયાં. થવા કાળ તે એક અપુત્રિયો શિવદત્ત
બ્રાહ્મણે ત્યાં આવ્યો, તેણે પોતાને ઘેર તેને લેઈ જઈ પુત્ર કરી માધવાનલ નામ પાડયું.
૧૧ વર્ષની ઉમર સુધીમાં તે અનેક વિદ્યાઓ, આતુરીઓ અને કલાઓ શીખ્યો. ઉમરે
આવતાં ઈન્દ્રના શ્રાપથી કાશીમાં પુતળી થઈ પડેલી અપસરાને તે પરણ્યો. રાત્રે ચાર
ઘડી માધવાનલ સાથે સેજમાં સુધ સ્વર્ગે જાય અને ત્યાં નૃલક્ષ્મીડા કરે. એક દિવસે
માધવાનલના આગ્રહથી તેને ભમરો જનાવી કંચુકીમાં ધાલી સ્વર્ગે ગઈ, ત્યાં ઇન્દ્રસભામાં
નાચવેળા કંચુકીમાં તેનું મન જઈને જોઈ ઇન્દ્રે શાપ આપ્યો કે ગુણુકા યદને પૃથ્વી પર
પડે. આથી માધવાનલને પ્રિયાનો વિજાહ થયો અને સંગીત કરતો કરતો ઘેલો થઈ નગરમાં
ફરવા લાગ્યો. તેના રૂપ અને સંગીતથી સ્ત્રીઓ અંનતી અને તેમના ગામ ગળતાં.

આથી નમરજનોએ રાજ પાસે જઈ એવી કૃપાદ ઉઠાવી રાજ્યે તેની ખાત્રી કરવા એક જલસો કર્યો અને પોતાની રાણીઓને તેનું સગીત સભળાવું અને તેમા માધવાનલના સગીતથી તેઓ ગલિત થઈ, તેમના બેસણુ નીચે રાજ્યે તલ વેશવ્યા હતા, એટલે રાણીઓ ગલિત થતા તેમના વૃક્ષ ઊંચા અને તલ ચોટયા રાજ એથી માધવાનલની અનળ મોહિની કળી ગયો અને તેને દેશવટે દીધો તે ફરતો ફરતો એક બીજા રાજ્યમા ગયો. ત્યાં પણ ગર્ભગલનના આશ્રેષ તેની સામે થતાં તેને દેશવટે કાઢ્યો આવુ બે-ત્રણે રાજ્યોમા થયુ આખરે પેઠી કામકુડવા ગુણકા થઈ અરવરેલી અપ્સરાવાળા રાજ્યમા તે દેવવશાત્ આગ્યો સગીતવિસારહવાથી બળેનુ મળવુ થયું અને રાજને તેમ અન્ય કામુ કોને ભાઈભાપ કહી માધવાનલ સાથે કામકુડવાએ મીત બેઠી રાજ્યે તેને દેશવટે કાઢ્યો એટલે તે ફરતો ફરતો ઉજ્જેણ આગ્યો વિક્રમે મહાકાળી હરસિદ્ધિના દેવળમાં તેને ભેળો, પરીક્ષા કરી અને તે કામકુડવા ચિના મરવાને તૈયાર થયેલો ભણી તેને ધીરજ દીધી, કામકુડવા બેને ત્યાં હતી એ રાજને લરકરથી ઉશગ્યો હરયાન કામકુડવા વિરહથી મરણ પામી તેનું મરણ થયું ભણી, માધવાનન પણ મરણ પામ્યો વિક્રમ વિભાસજીમા પડ્યો, દેવીની કૃપાથી પાતાળમાથી અમૃત મગાવી બેને સ્થાવન કર્યો અને પરણાવ્યા પછી માધવાનલને કાશીએ વિદાય કરી ત્યાંનું રાજ્ય અપાવ્યું

૨ કુલ કહી ૫૫૫ છે, જે કે પ્રતિમાં ૫૫૪ નો આક છે ૨૧૬ ફુલ, ૩૦૦ ચોપાઈ અને ૩૬ હાપા છે, તેમાં એક હાપો બાર લીંગોના છે

વિશેષ ૧ આ વાર્તા રીતિસર હાપાઈ નથી

૨ સ્તુતિભાગ કહી ૮ છે તેમાં ત્રણ હાપા છે રખીયલ-કંઈડેખ, કવિ-ચોળખ અને મ ધમદિમાની કહી ૨૬ છે સામળને રખીયલે આશય આપી વિક્રમમદિમા લખવાને કહેલી પ્રેરણાને સવિસ્તર ઉદ્દેશ છે પા. પ્રતિમા આ વાર્તા છે, સ ૧૬૭૬ના આંબાડ મુદ ૧૫ વાર બુધની છે, એમાં એવ બાજમા ઉપર નજીવેલી ૨૬ કાંને બાંધે માત્ર રખીયલ-કંઈડેખની ચારજ કહી છે.

૩ પ્રસ્તાવમાં બોળને સિંહાસન પ્રાપ્ત થયાનો મહાર સામાન્ય રીતે ભણીતા મહારથી હંઈ નુરો છે પહેલી વાર્તાનો વર્ણવેલો પ્રસ્તાવ અને આ વાર્તાનો પ્રસ્તાવ સરખાવવાથી એ બેદ નજીવ છે

૪ માધવાનલદોષકમાં આ વાર્તાનું મૂળ છે એ પ્રાનીન,કથાનક ૩ બ હર ગોવિંદાસ કાંટાવાળાએ "સાદિય" માસિકમાં જૂની પ્રતિ ઉપરથી પ્રાપ્ત કર્યું હતું

વાર્તા ૨૭ મી-ગતબુદ્ધિ, સહસ્રબુદ્ધિ, લક્ષ્મીબુદ્ધિ અને કોટિ-બુદ્ધિની-ચુતળી તરણી-૫. ૫૪૬-૫૮૭.

આરંભ-અથ પુત્રી તરણીની વાર્તા ચનબુધી સહસ્રબુધી લક્ષ્મીબુધી કોટિબુધીની લખતે।

નોંધ-શ્રી ચારદાને નામું સીસ આરાધું ઉમવાપતિ પ્રયં
બેટી બહુ શુભ બમા તયી મોટિ મમત્વ તયી જે મણિ. ૧

શ્રીગરુડના વંદુ ચરણ આઘ નિરંગન અસરણસરણ
 ગુરુ ભ્રમા ને ગુરુ તે ધરા, ગુરુ વિષ્ણુ ગુરુ હનુર્ગદિય ૧૧
 * * * * *
 પુન્ય પરમારથ કલ્પુ પવીત્ર, વર્ણવું રુદ્ર વીક્રમચરીત્ર ૨૦
 * * * * *
 કવી કહે કહું તેહની કથા સિદાસનગ્રીષ્ઠી જથા
 ભુપતિ ધારાપતિ શ્રી ભોજ પરી વાત તણો એ ધોજ ૨૨
 * * * * *
 ગુણસાગર છે માલવ દેશ પાપ તણો તિહાં નહીં પરવેશ
 નગર ઉજેણી અતી અનુપ વીક્રમ સરીપા લારે ભુપ ૧૭૭
 * * * * *
 ગીધ દેશ મીઝામણી મીટો જિહાં મહેરાણ
 રાજદીવ રાજા વડો સકલ જિહાં સુખનંદુ ૬૨

અન્ત-કથાં કામ એહવાં ગુણ ઘણાં પાળ્યાં લાડ તે પ્રજા તણાં
 એહવો રાય સલવાદી હોય જેહને દેશ દુઃખીયો નહીં કાય (૬)૮૨
 * * * * *
 શ્રીગુર્જર દેશ વપાણું વાદ અધીક સીરોમણ અમદાવાદ
 મહિમા મોટો ખારે માસ વાર શુભ વેગનપુર વાસ (૬)૮૮
 * * * * *
 વીક્રમમહિમા સાંભસે પુરણ મન પ્રસન
 પુણ્ય મંદ્રાયણ વર્તનું રેવાનું દર્શન ૧૦૦૧
 એહવું સાંભલી જે કરે અનવઅ દક્ષણા દાંન
 આ ભોલે જથ વાધશે પર ભોલે પ્રભુમાન ૧૦૦૨
 સીધા નાંહાના ભટ તણો પરસોતમનો તાત
 સેવક શ્રી અંખા તણો આપા વેદ વીખ્યાત ૧૦૦૩
 એમ કહીને પુતલી ઉડી ગઈ આકાસ
 સતાવીસમી કથા પુરણ થઈ કહે કવી સાંભલદાસ ૧૦૦૪
 એહ તારણી પુતલી કથા વચન વીલાસ
 હવે પદ્માસના બોલસયે આગળ વાત રસાલ ૧૦૦૫

ધનિ શ્રી સિદાસનગ્રીષ્ઠિ મધ્યે કથા શતબુધી સદા ભુધી લખ્ય
 ભુધી કોડ ભુધી એ સંપુર્ણ: ૥

વિષયાદિ:-૧ અસંગ: (કરી ૬૨ મી) સિંધ દેશના નગરમાં ઉત્તમચંદ નગર-
 રોકને ચાર પુત્ર હતા: શતબુદ્ધિ, સદસ્રબુદ્ધિ, લક્ષબુદ્ધિ અને કોરબુદ્ધિ, એ સદ્ બુદ્ધિશાલી,
 સાધુ અને પિતૃસેવાનિષ્ઠ હતા. ખાપે મરતી વેળા આદેને બોલાવી પોતાના મરણ પછી

છે. વાર્તાનો ઉઠાવ કરી ૨૦ મીથી ગાય છે. જોત્તને સિંદાસન મળ્યાનો ઉદ્દેશ પણ પ્રકારાન્તરે જાણીતી કથાથી કંઈક જુદો મહારી કર્યો છે. ઉપસંહારમાં ગ્રંથમહિમા, રખીયલ-ઉદ્દેશ, એને કવિ-જોળણની કરીઓ ૨૧ છે. બત્રીશીને કવિ “પરમારથ પવિત્ર પુરાણ” અને રામકથાથી અધિક રસવન્તી કહે છે. (કરી ૬૬૭). છેલ્લી કરીઓમાં કવિ પોતાના ગુરુ, પુત્ર અને દીપ દેવનો ઉદ્દેશ કરે છે.

૪ છાપેલી પ્રતિમાં છપાઓ નથી. તેમ કેટલાક દુકાઓ પણ નથી, પણ આ રાત્રુ મુખ્યત્વે નીતિબોધ વગેરેના ટુંક નિબંધોની કરીઓ છે. તેમ રખીયલ-ઉદ્દેશ, કવિ-જોળણ નથી, ગ્રંથમહિમા ટુંકો છે. વળી પ્રસ્તાવમાં પણ સ્તુતિભાગ કમી છે, ગુરુ-મહિમા નથી, તેમ રાક્ષિના વિશેષત્વનું નિરૂપણ પણ નથી.

—:૦:—

વાર્તા ૨૮ મી-શુકસારિકાની-પુતળી પદ્માસના-

પૃ. ૫૮૭-૬૧૧

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ અથ સિદાસનબત્રીસી મધ્યે પુતળી પદ્માસના કથા શુકસારીકાની લખ્યતે:

જોપાઈ: શ્રી ગુણપત્યને નામુ શીસ આરાધું ઉમયાપતિ ઈશ
સરસ્વતિના પુત્રું પાય જેહ પ્રતાપે ગ્રંથ જ થાય ૧
સોની બ્રામણુ રમવા ગયા બાર સંવસર વેગે થયા ૩
એક સમે વિક્રમ ગયો ક્ષીપ્રા કરે તીર
દાંન પુન્ય કીધાં ઘણાં નાહી નીરમલ નીર ૧૮

અન્ત-પાંજરાં કરાવ્યાં કનક જ તણાં હીરાસતનજડાવેં ધણાં
સહુકો રખા તેણી તીર અમૃત મેવો ફલ દલ નીર (ક)૨૨
વીળ્યોગ ભાગ્યો તેહ જ તણો મેલો થયો તે હરખ જ ધણો
તેહ ગ્રાણી પમાડ્યાં સુષ ટાળ્યાં મહાં દુષીયાનાં દુષ (ક)૨૩
જેહલું દોહન વેદનું જેહલું રામચરીત્ર
પરમારથ તેહથી ઘણું વાંરું પુન્ય પવીત્ર (ક)૩૨
ભજન એકં ભગવાનનું બીજું પરમારથ પુર
ત્રીજું તત્ત્વ એહથી નથી સાણપણુ સધલું સુર (ક)૩૬
સતીયાને મન સોહમણું ઘેહેલાને મન ગીત (ક)૩૬
પંડિતને મન પારખું વિદ્યા મન વીવેક
લેખાં ગણુતાં લાષ છે, આપર છે અરથ જ એક (ક)૪૦

- કવી શામલે કાઠે કહ્યું એ રૂઝુ આખ્યાન
અમા આશા પુરશે જે સુંજુશે એ કાન (૬)૪૧
- શીખ્ય એ નાંહુના ભટ તણે પરશેાતમનો તાત
સેવક શ્રીઅખ્યા તણે આશા વેદ વીખ્યાત (૬)૪૨
- શ્રીનગરમા શ્રી ગોડ છે વીરેશ્વર શુભ નામ
શામલ ભટ સુત એહુનો એહુ કચ્છુ આખ્યાન (૬)૪૩
- ગરીબ તણે હું ગરીમ છું રાક તણે હું રાક
શુણ અવશ્ય હોયે અથર્મા ધીમા કરે મુઝ વાક (૬)૪૪
- ગાઈ સીયે ને સાંભલે ભણે ગણે ને ગાય
પુન્ય ચાંદ્રાવણુ વૃત્તું રેવા દર્શન ફલ યાય (૬)૪૫
- બોળ પ્રલેં કહી પુતલી આપે ગઈ આકાસ
અઘાવીમગી કથા પુરણ થઇ કહેં કવી શામળદાસ (૬)૪૬
- એહુ પદ્માસના પુતલી કથા કહી સુરીશાલ
એ હું રીલવતી બોનશે આગળ વાત રસાન (૬)૪૭

ઇતિ શ્રીવીક્રમચરિત્રે સીદાસનજત્રીસિ મધ્યે કથા શુકસારિકાની સપુર્ણ ॥
શીરસ્તુ કલ્યાણમસ્તુ શ્રીયોરસ્તુ શ્રી

વિષયાદિ-૧ અમગ (કડી ૧૮ મીથી) વિક્રમ એકનાક્ષિપ્રામા રત્નાન દાન અને દરસિદ્ધિની પૂજા કરી પ્રાસાદે પાછો ફરતો હતો ત્યાં વાંટ શુકસારિકાના જોડાને વઢઈ, અન્યોન્યની ખાખ વીંજવળ દીક્રું વિક્રમે તે બન્નેને તેમ કરતા અટકાવી ન્યાય કરી સમાધાની આણનાની હત્યાકાંડાખવી, છટાં પાછા પછી વઢવાનુ કારણ પૂછ્યુ સારિકાએ શુકને પોતાનો પરમ માનીતો ગમી સેવા કર્યોને ઉત્તેજ કરી કહ્યું કે હું પરવના કપાઠાથી મરિા મળો દેડો પડતાં શુકના માણે રણજીવર્ગ ગઈ, પણ તેણે મને સધરી નહોં અને મને આખી એ રાત ટાક વાયરામા ગાજવી પડી આથી પ્રભાને શુક જેવો માળામાંથી બહાર નીકળે કે અમે બન્ને લડીવગી પછાં પોપટ પણ એમજ બન્યાનું કહ્યુ વિક્રમે હવે જ નેને લગ્નમળને આલવા પ્રતોષા. પણ પોપટ એમલિ અવિશ્વસનીય હોવાનો આમદ કરી તેમ કરવા ના પાડી અને પોતાના આમદના સિદ્ધાન્તના સમર્થનમા સ્ત્રીની નિમગ્નરામી અને ફરતાના દર્શાતમાં એક વાત કહી સિધના એક રાત્ર પોતાના પ્રાણથી પણ વઢાની રાત્રી સર્પ દરાથી મરતાં કાવઠ કરી તેના મૃતદેહ સાથે તીર્થયાત્રાએ નીકળ્યો અને રણમાં મદાદિવ- પાર્વતીએ તેને દોઢો પાર્વતી પ્રિય્તોસથી મદાદેવે તેને રાત્ર પામે અર્ધુ આયુષ્ય અપાવી છવતી કરી પણ પોતાના રાજ્યમાં પાછો ફરતાં એક ધનિક રોક સાથે લપટાઈ રાત્રને ઠામને રાત્રી નાકી રાત્ર તેની પાછળ ગયો અને ધત્રી વકરાય ધઈ અને પચ સમગ્ર કપ્પું કે રાત્રીએ રાત્રના દાવમાં પાળી મૂકી તેનું અર્પિત સ્વર્ણ પાડું આપવું તેમ કરતા રાત્રી અર્ધુ આયુષ્ય પાડુ આપતાં રાજ ધઈ પડી પોપટની આ વાત સામે પોપટીએ પુરની નિમગ્નરામી અને નીચતાની વાત કહી સોરાટના સિધુદર પ્રામને એક બ્રાહ્મજુવ્ર કન્થ ન મળતાં દક્ષિણમાં નહોં ત્યાં તેને એક સાખી કન્યા સાથે

મુશ્કેલીએ લગ્ન થયાં. ત્યાંથી સ્વગામે પાછાં ફરતાં માર્ગમાં એક હાકમની સ્વારી જતી હતી તે લેળાઈ મળ્યાં. હાકેમે લપટાવી લલચાવી બ્રાહ્મણ પુત્ર કનેથી પેલી સ્ત્રીને લેવાતી લેઈ છૂટી પડાવી. બ્રાહ્મણ પંસા લેઈ સ્ત્રીને છેતરીને ખીજે માર્ગે ચાલી ગયો. હાકેમે ઘણુંઘણું સમજાવી પણ તે સ્ત્રી નમાની થઈ અને એકમતી થઈ માણુ છાઓ. પેલો બ્રાહ્મણપુત્ર ઘેર જતાં રસ્તે હુંટાયો અને હાકેમે આપેલાં નાણાં ખોયાં. પછી વિક્રમે કાઈ પ્રકારે આ કાજો મટતો હોય તો તેનો માર્ગ દેખાડવાનું પૂછતાં પોપટીએ કહ્યું કે મારો માળો તુટતાં ચાર બચ્યાં ક્ષિપ્રામાં તણાય્યાં છે તે જો તમે આણી આપો તો પોપટ સાથે માંદું મન માને અને પોપટ પોતાનો પુત્ર ચોરાયલો પાછો આણી આપતાં પોપટી સાથે સંસાર માંડું, એમ કહ્યું. વિક્રમે હરસિદ્ધિની પૂજા કરી, વૈતાળની મદદથી એક રાત્રને છુતમાં જિતી પેલા પોપટનો પુત્ર આણ્યો; પછી ક્ષિપ્રામાં તણાયલાં પોપટીનાં ચાર બાળ એક એકમાં ઉગર્યાં હતાં ત્યાંથી તેમને મંગાવ્યાં અને શુકસારિકાનાં મન મનાવ્યાં.

૨ કલ કડી ૬૪૬ છે. બધાએ દૂહા ચોપાઈ છે, છપો એકે નથી, ૪૨૭ ચોપાઈ અને ૨૧૯ દૂહા છે.

વિશેષ-૧. આ વાર્તા રીતસર સંશોધાઈ પ્રકટ થઈ નથી. સ્તુતિભાગ ૨ કડી છે. સિંહાસનપ્રાપ્તિનો અને સિંહાસનરચનાવર્ણનનો ઉલ્લેખ કડી ૬ (૬૩-૬૮) છે. અંતમાં રખીયલ-ઉલ્લેખ નથી પણ કવિ-ઓળખ કડી ૩ (૬૪૧-૪૩) છે. આમાં પેટા વાર્તા ત્રણ છે.

૨ છાપેલી પ્રતિ લગભગ ઉપર પ્રમાણે છે. માત્ર કવિ-ઓળખ નથી.

—:૦:—

વાર્તા ૨૯ મી-સ્ત્રી-ચરિત્રની-પુતળી શીલવતી-પૃ. ૬૧૧-૬૪૭

આરંભ:-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અથ સિંહાસન બત્રીસિ મધ્યે પુતળી શીલવતીઃ વાર્તા સ્ત્રીચરિત્રની લખી છે:

ચોપાઈ: શીવદા તું સાચી સરસ્વતિ માતાજી આપો પ્રિહામતિ

અધીક મનની પુરો આશ કરો માતા રસનાઈ વાસ ૧

દીછઈ મન મનોહર મતિ શુભ અક્ષર બોલાવો સતી

એક સમે ધારાપતિ ધીર ભોજરાજ ગુણવંતો વીર ૨

* * * *

ઉજેણી નગરીનો ભુપ વીક્રમસેન તો અતી અનુપ

શુભ ઉજેણી નગરી સાર નવતેરી નગરી વીસ્તાર ૧૦

* * * *

વીક્રમચરિત્ર પુત્ર નીજ નામ ગુણવંત કીધું બાધું ગામ રપ

ચરિત્ર દેવાડીને તાતને ગુણ ઉશંકલ થયા માતને

* * * *

દુહા સવાઈ વીક્રમાજીતથી વર્ષાણે વીક્રમચરિત્ર

૮૨

ચરિત્ર જોયાં તે ચતુર નર આપ વીચારી મન

પડો વળડાળ્યો પુર વીધે રીઝ થકી રાજન ૩૩

આજ થકી કો નમ્રમા ચિચરિત કહે નામ

વર્ષાણે ચરીત વનીતા તણું તો ફેડુ તેહનો ઠામ ૩૪

અન્ત-દુઢા કોડ લોક, દેવતા કલ્પ પ્રેમદા પુરણ પવીત્ર

વીક્રમચરીત થકી વંચુ સાચુ સ્ત્રીનું ચરીત (૮)૨૮

રાજ રીઝ્યો રૂદ્યા ત્રિપે ધન્ય નીરમલ કુલ નાર

નન મન ધન રણ સરવ વહુ વરા કંઠ બલીદાર (૮)૩૩

ચોપાઇ કહે રાજ સાંભલ્ય કુળવહુ તોહરે વરા વરતે છે સહુ

તું કહે તે કહે સહુ ઠાજ તું કહે એમ ચલાવું રાજ (૮)૩૬

* * * *

હરામી તો કરશે હાસ્ય સતવાદી કહેસ્યે શાખાસ

સુરાને મન સાર વસે હરી જ હેતે હર્યે હશે (૮)૮૫

સત્યવાદિ સાચુ જાણ્યે અન્યાયજો અતર આણ્યે

મરદંતમા કાલીદામે કરી તે અનુસારે મેં ઉધરી (૮)૮૪

રૂડી તરતીજ રખીયલ તણી રાજરાજેશ્વર રૂપ

તેણે કવીને તેડીયો અકલવત અનુપ (૯)૮

શી ગોડ માનવી વીમ્ર સુભ મુજરાતમાં 'મુજુનીધ્ય

વાગી વેમનપુર તણો વર્ષાણુ વડેરા વીધ (૯)૯

* * * *

રખીયલ પુન્યપ્રતાપથી કાધો હેં એ ઋય

ધર્મ, કામ ને મોક્ષ બુધ્ય પુન્ય પરમારય પય (૯)૧૨

ગમાન ભાટ દશુદીયો જેહવો પીવેક વૈતાલ

સુધ્યો અથ તે ભાટને આણી અધીકા વાહાવ (૯)૧૩

સીદાસનજત્રીસનો કચ્છો અથ બુધ્ય ગેદ

* * * *

ઉગાણત્રીશમી કયા પુરણ હની કહે કવી સામગદાસ (૯)૨૪

એ રીલિવતી પુતલી કહી કયા સુવોશાળ

હવે મરદવત્યા બોલજો આગળ વાત રસાળ (૯)૨૫

પતિશ્રી પ્રાકૃતપ્રજ્વલે વીક્રમચરીત્રે સિદ્ધાસનજત્રીમી મધ્યે કયા સો

ચરીત્રની સપુર્ણ ॥ સવત ૧૮૪૫ આસાદી ૪૬ ના વર્ષે ભાદવા વદી ૧૦

વાર ચદ્ર લગીત જીવજીત પરોપકદાય શુભ ॥

વિષયાદિ ૧ અમગ (કી રૂપ મીઠી) વિક્રમ રાખને વલ્મિકીપુત્રીથી પુત્ર થયો

દત્તો, તેનું નામ વિક્રમાન્વિત પાચુ દત્ત (નવિઓ વાળા ૧૨ મી કાપળવાની) એકદા

વિક્રમને કની આનુ કે વિક્રમચરિત્રથી સોચરિત પણ ન મટે, અને એથી તેને પુરી ફરવાની

કે 'જે કોઈ વિક્રમચરિત્રથી સ્ત્રીચરિત્રને ચઢીયાતું કહે, છતાં સ્ત્રીચરિત્રને ચઢીયાતું પુરવાર ન કરી શકે તો તેને બ્રહ્મહત્યાનું પાપ' (કહી ૪૦). આવી હુંડી ફેરવતો માણસ રાહેરમાં ત્રિલોચન શેઠના મહેલની આટારી નીચેથી જતો હતો ત્યાં તેની બાર વર્ષની પુત્રી બહાર નીકળી અને હુંડીનાખને બેલાવી સ્ત્રીચરિત્ર વિક્રમચરિત્રથી ચઢીયાતું હોવાનું કહી વિક્રમની નિંદા કરી. આથી હુંડીવાળો માનભંગ થતાં રોતો કળતો દરબારમાં આવ્યો અને સઘળી વાંત કરી. (વૃક્ષે એ છેકરીનો નાદ તોડવાનું અને પોતાના કુંવર વિક્રમાન્વિત સાથે પરણાવી તેનો તાસીરો બેવાનું પણ લીધું. પણ શેઠ ત્રિલોચન મળવા આવતાં આગ્રહભેર તેની એ છેકરીનું માગુ કર્યું અને પોતાના પુત્ર વિક્રમાન્વિતના ખર્જ સાથે તેનાં લગ્ન કર્યાં. પણ એક અધેર, વસ્તીથી દૂર સ્થળે મહેલમાં તે સ્ત્રીને રાખી, પોતાના પુત્ર કને તેનું મોહુ સરખું નહીં બેવાની ઉલ્લેખ પ્રતિજ્ઞા લેવડાવી, અને એ પુત્રવધુને કોઈ સાથે વાતચિતને પણ સપર્ક ન રહે એવી પાછી વ્યવસ્થા કરી, માત્ર ખાવાનું મળે તેવી ગોઠવણ રાખી. લાગ જોઈ એક કૂલીન દાસીને વિશ્વાસમાં લેઈ પેલી પુત્રવધુએ પોતાના પિતાને પત્ર પાઠવ્યો અને તેની સાથે પિતાના ધરથી તે પેલાં મહેલ સુધી એક ઉડી સણુંગ ખેંદાવરાવી. પણ તે વાટ પોતે બહાર નીકળી. તે વેળા વિક્રમાન્વિત (વિક્રમપુત્ર) પરદેશમાં હતો. તેથી પોતે તે સ્થળે સાબળીયણ રખારણને વેપે ગઈ. ત્યાં મોહુ મધુર દૂધ દેનારી ગાય રાખી; મનોહર વૈભવશીલ તણુડેરા નાખ્યા અને કસ્તૂરીમિશ્રિત અનુપમ દૂધ તૈયાર કરી, મહા મોંઘે મૂલે વેચવું કરાવ્યું. રાજપુત્રે તેના દુધની ખ્યાતિ સાંભળી અને તે પાશ્વર્થ પાસે મંગાવ્યું. રખારણે તે ન આપ્યું અને તોર દાખવ્યો. પણ તેણે ધીરે ધીરે વિક્રમાન્વિતને લપટાવ્યો અને એક દિવસ લાગ જોઈ તેની સાથે કીડા કરી ગર્ભાધાન કરાવ્યું. પણ તેનાં નામાંકિત શસ્ત્ર તેમ રાજચિહ્ન પડાવી તે જ રાત્રે અછક થઈ ગઈ. અને રાજપુત્રે જાનતાં પોતાનું સર્વસ્વ છુટાયું જોયું અને પેલી રખારણ પણ ઓચિત્તી અદૃશ્ય થયેલી જણાઈ. પેલી રખારણ-ત્રિલોચનની પુત્રી પિતાને ઘેર આવી અને દશ માસે પુત્ર જન્મ્યો. તે પણ થોડેક મહીને તેણે પાછો ઉગજેણુમા જોગણીનો વેપ લીધો અને રાજ આદિ સઘળી પ્રભને પોતાના અમલકારથી વશ કર્યાં. દરમ્યાન સાપના દંશથી એક સ્ત્રી સતી થવા નીકળી, તે પેલી જોગણી પાસે આવી અને તેણે અને સૌભાગ્યવતી તથા પુત્રવતીનો શુભ આશિર્વાદ આપ્યો. પણ તેણે કહ્યું કે મારો તો પતિ મરણ પામ્યો છે, એટલે તું જૂઠી જોગણી છે. આમ કહી તે પતિના શબ સાથે સ્મશાને ગઈ અને ચિતામાં પેડી. પેલી જોગણીએ પાર્વતીના પ્રસાદથી તેના પતિને જીવતો કર્યો અને અમલકારનું પારખું દેખાડ્યું. આથી રાજ આદિ સૌ વિસ્મય થયા. અને વિક્રમાન્વિત (વિક્રમપુત્ર) તેનામાં લપટાવ્યો. જોગણીએ તેને ભોળવી મોહમુગ્ધ કરી, તેણાખાનામાથી રત્નોનો અંબાર મંગાવ્યો અને તેની સાથે પરણી તેને સંછવિની વિદ્યા શીખવી, પતિપત્ની બની સંસાર ભોગવાવાની આશા આપી. આ રાજપુત્ર વચન પ્રમાણે અમૂલ્ય રત્નો લાવ્યો; જોગણી તેને પરણી અને ગર્ભાધાન થયું. પણ તે સાથી રત્નાદિ સાથે અછક થઈ ગઈ. વિક્રમાન્વિત પાછો છતરાયો તે બાદ દશ માસે તેને એક પુત્ર આવત્યો. પણ ત્રિલોચનની પુત્રીએ પોતાના મહેલમાં રહેવાનું શરૂ કર્યું અને પેલી સણુંગ પૂરાવી દીધી. બાદ યોગ્ય સમય આવતા વિક્રમને તેણે કહાવ્યું કે હું હારી છું. અને સ્ત્રીચરિત્ર વિક્રમચરિત્રથી ઉતરવું છે એમ કબૂલ કરું છું, માટે મને મહેલમાંથી બહાર કાઢો. કેટલીક કારાપારી પણ વિક્રમે તેને બહાર કાઢી તો તેની સાથે બે પુત્રો હતા. એટલે તેને સહુએ છુલ્કારી. પણ તેણે ભર સભામાં વિક્રમાન્વિતથી બે મસંગોએ બે પુત્રો થયાનું સિદ્ધ કર્યું; અને સ્ત્રીચરિત્ર ચઢીયાતું સાબીત કર્યું.

૨ કડી ૯૨૫ છે ૫૫૪ ફૂટ, ૩૨૧ ચોપાઈ ને ૫૦ હાથ-એક બાર લીટીને ।

વિશેષ-૧ આ વાર્તા રીતસર સરોધાઈ છપાઈ નથી પણ અતિરાધ પ્રચલિત છે, સામળે વખનોવખત પ્રગમ મળ્યે બદલી હરો, છપાનું વિશેષ પૂર તેમ કેટલાક નીતિ-ઉપદેશનાં બારોબાર કથનો આવા અનુમાનને ટકાવે છે

૨ સ્તુતિભાગ છ કડી છે ઉપસહારમાં રખીયલ-ઉલ્લેખ અને કવિ-ઓગળ છે સિંદુળ કડી ૮૬૯ મી, વીરેશ્વર-ચોખાનો લાડુ ૬૦૦, કાઉચ અને રખીયલ ૬૦૧, પાચપુત્ર ૬૦૩, ૧ ઝવેર, ૨ ગમાઠાસ, ૩ સામળ, ૪ માધવ અને ૫ ઉદ્ધવ ૬૦૪-૫, પુત્રપ્રત્યાસા ૮૦૬-૦૭, કવિને નિમત્રણ ૬૦૮, કવિઓગળ ૬૦૯-૧૦, કવિસહાર ૬૧૧, પ્રથમૃતિ ૬૧૨, ગમાનને સોંપણી ૮૧૪, ક્ષમાયાચના ૬૧૫, પછી અન્ય-મહિમા વગેરે

૩ છપાયેલી પ્રતિઓનું પૂર નાનું જણાય છે, પણ ઉપસહારમાં કાંઈ ફેર નથી કે પ્રતિમાં આ વાર્તા છે, પણ તેમાં ઘણાંક પાઠાંતરો છે, તેમ બીજાં કેટલાંક ફેર છે

વાર્તા ૩૦ મી-ભરથરીની-પુતળી સરસ્વતી-પૃ. ૬૪૮-૬૭૩.

આરંભ-ચોપાઈ-શ્રીગણપતિ ગુણગબીર ધરમધારધર ધારકધીર

શ્રીપારવતી કેરો પુત્ર ચિંતામણી કેરો ધરસૂત્ર ૧

કહું મધ સાહાબને શૂલ માડી વાત કહું એ મુળ
ગુર્જરદેશ ગુણ નીરમન નામ સિંદુજ સિરોમણુ રહું ગામ ૧૩-
તેણે સતોખ્યો સાંમવ કવી કરયો મધ વાનો સુભ નવી
સરસ્વતમાથી સોધી યથા કહી પરમ મનોહર કથા ૧૪
ધાર નગર કેરો એક ધીસ દાતા બોજ પ્રગટ્યો તે દિશ ૧૬

* * * * *

મહીમડત માલવ વીષે આદિ ઉજ્જણી ગામ

વીકમરામ વસુધાપતી નવે પડમા નામ ૧૮

અનંત-આલ્યો અવની અધિપતિ નાશો ક્ષીપ્રાનીર

સીવપુળ સધ્યા કરી સુંદર સુધ સરીર (૬)૧૦

શ્રીગુજર દેશી ગુણનીધી અમદાવાદ અમુદ્ય

સાનરત્ર સોહામણી શ્રીગમાને સમ તુલ્ય ૬(૧૧)

સંમૃતમાથી સોધીયુ પ્રાકૃત કરયુ પુરાણ

માય કાલીદાસે કરયુ તે ગે લખીયું જણ (૬)૧૭

એમ દીને પુતલી આપે મધ આગલ

ત્રીમમી કથા પુરણ ચઈ કહે કવી ચામલદાસ (૬)૨૧

વિષયાદિ-૧ પ્રમમ. (કડી ૧૮ મીથી) ઇન્દ્રપુત્ર ગર્દભરપે ખંસાવ(ત્રણાવડી)માં અવતર્યો દત્તો (લુઓ વાર્તા ગર્દભસેનની ૧૧ મી), તેનાથી સાંના રાજની પુત્રીને એક પુત્ર

થયો તે વિક્રમ, પ્રધાનપુત્રીને પુત્ર થયો તે રાણવી અને તેની સાહેલડીને પુત્ર થયો તે ભર્તૃહરિ. ઓછી મલની પ્રધાનપુત્રીએ પોતાના પ્રિયતમ ગર્દભ નહીં પણ ઇંદ્રપુત્ર હોવાનું પોતાની માતાને કહેતાં તેણે રાત્રે, ઇંદ્રપુત્રે ગર્દભ ઓળાચું છોડી મનુષ્ય રૂપ લેતાં બાળી નાંખ્યું. આથી પોતાની ત્રણે પત્નીઓને અને તેટલા વહેલાં ખંભાતથી નારી જવાને પ્રબોધ કરી સ્વર્ગે સંચર્યાં. પછી પેલી સ્ત્રીઓને મહંતના આશ્રમમાં પુરો થયા અને કાળે કરીને તે મોટા થયા તેમાંના મોટા ભર્તૃહરિ અને નાનો વિક્રમ દરતા દરતા ક્ષિપ્રાતઃ ઉજ્જેણી આવ્યા. ત્યાંના રાજ અપુત્રીયો હતો તેથી હાથિગી કળદા લેની ઉપર ઢાળે તેને પુત્ર કરી રાજ્ય આપવું એમ ઠરાવ્યું અને તેમાં ભર્તૃહરિ ભાગ્યશાળી નીવડતાં રાજ થયો; અને તેણે વિક્રમને પ્રધાન કર્યો. ભર્તૃહરિ પોતાની રાણી અનંગનયનામાં અપૂર્વ મોહમુગ્ધ થયો. એકદા રાણીએ ખાર રાખી વિક્રમે પોતાની ઉપર ક્રુદ્ધિ કર્યાંતું આળ મૂકી તેને દેરાવટા રાજ પાસે દેવરાવ્યો. પછી સમય જતે એક બ્રાહ્મણ અમરકુળ સર્ધ રાજને આપવા સભામાં આવ્યો અને આશીર્વાદ દઈ ભેટ કર્યું. મોહ-મુગ્ધ ભર્તૃહરિએ સ્ત્રીને ભેટ કર્યું. તેણે પોતાના અશ્વપાલને, અશ્વપાલે પોતાની ગુણકાને અને ગુણકાએ રાજને અર્પ્યું. આથી રાજને રાણીના પાતિવ્રત્ય વિશે શંકા ગઈ અને તપાસ કરી પોતે જ રાજપાટ છોડી ભેગી થઈ આથી નીકળ્યો. ક્ષિપ્રાતઃ વસતા વીર વૈતાલે રાજ્ય કળતે કર્યું અને સદુ પ્રજાને પીડવા માંડી. પાછો વિક્રમ પોતાના સાવકા ભાઈ રાણવીની ભવિષ્યવાણીથી પ્રેરાઈ ક્ષિપ્રાતઃ આવ્યો, દુરસિદ્ધિને પ્રસન્ન કર્યા; પછી ઉજ્જેણમાં પેઠા. વીર વૈતાલને જિત્યો અને રાજ મેળવ્યું. પછી એકદા તેને પોતાના ભાઈ ભર્તૃહરિને લેવાની ઇચ્છા થતાં તીર્થયાત્રાએ ચાલી નીકળ્યો. માર્ગમાં ભાઈનો ભેટો થયો તેને પાછા આવી રાજ્ય સભાળવા પ્રબોધ્યો. પણ તે એકનો બે ન થયો અને બે એક ઉપક્રયાઓથી ગૃહસ્થાવરની મહંતના અને શ્રેષ્ઠતા સમજાવી ઉલટો વિક્રમને ઉજ્જેણ જઈ રાજ કરવા પ્રેર્યો; તેનું કહ્યું માની વિક્રમે રાજ્ય ચલાવ્યું. તે પછી ચાર જૂદાં જૂદાં સ્થળનાં દુઃખીયાં જૂદાં જૂદાં દુઃખને આગળ કરી આવ્યાં અને વિક્રમે હરસિદ્ધિની કૃપાથી તેમ વીર વૈતાલની સહાયથી અપૂર્વ અંગભોગ આપીને સાધ્યાં અને પરદુઃખ-ભંજન ખિન્નને વર્ધો.

૨ કુદ કડી ૬૨૧ છે: ૩૬૯ દુહા, ૨૨૯ ચોપાઈ અને ૨૩ હપ્પય છે.

વિશેષ:—૧ આ વાર્તા રીતસર સંરોધાઈને છપાઈ નથી. સ્તુતિભાગ ૧૧ કડી છે તેમાં ૩ હપ્પા છે અને તે વિદ્યાની મહત્તાના છે. બીજી વાર્તાઓ કરતાં (૧૭ મી બાદ કરતાં) આરંભમાં જ કવિને રખીયલની પ્રેરણાનો, અને બત્રીશી પૂરી કરવાની તત્પરતાનો ઉલ્લેખ છે. (૧૧-૧૫) ઉપસંહારમાં કવિ-ઓળખની બે કડી છે અને ગ્રંથ-મહિમાની ત્રણ છે. આરંભમાં ભોજયુંજપ્રસંગ વિસ્તૃત છે, તેમ સિંહાસનપ્રાપ્તિનો ઉલ્લેખ છે, પણ પ્રસિદ્ધ કરતાં કંઈક અવનવો છે. ગોવાળીયાને બદલે ખેડૂતો અને તે સ્થળે સસલાનું વાઘ હાથી વગેરેથી વિશેષ અસામાન્યબળ હોવાનો ઉલ્લેખ છે.

૨ વાર્તા જનસમૂહમાં વિશેષ પ્રચલિત છે. આરંભ અને મધ્યમાં ચોપાઈ વધુ છે અને હપ્પા માત્ર આ બે ભાગમાં જ છે. અંતમાં હપ્પા જણાતા જ નથી; આથી કવિએ પહેલા બે ભાગનું પુનરાવર્તન કરેલું અને છેલ્લો ભાગ એમ ને એમ રહેવા દીધેલો લાગે છે,

વાર્તા ૩૧ મી-રૂપાવતીની-પુતલી રેણુકા-પૃ. ૬૭૪-૭૧૦

આરભ-ચોપાઈ થીવીઘા સેતુ સરસતી મયા કરી આપો' મહામતી
'કમલજૂતનવા કમલવત નયણુ વેદ આર વાણી શુભ વરણુ' ૧

* * * * *
ન્યોગ્ય વાત બોલાવો જયા કહું પુન્ય પુરાણુ પરમારથ કથા
ચાર ચતુર શ્રીરામચરીત્ર પરમ મનોહર પરમ પવિત્ર ૧૮
૩૩ા પુરુષ તણે મન રીઝ જીવી અથ તણુ કહું બીજ
શ્રીનગર ગુજર ગુણનીધ્ય વાસવ પુરવત રીધાસીધ્ય ૧૯
ધાર નગર તણે જે ધણી બોજગજ મહીપતિનો મણિ (૨૨)

* * * * *
કહે રેણુકા સાલિત્ય રે રાગ્ય મહીપલ વીક્રમે કહું મહિમાય
પ્રથમ કાલીદાસે લખ્યા ભામીનીએ જે વાચક લખ્યા (૧)૧૦

દ્વિઠા-માવવમાં એક મહીપતિ નરસીંહ પલ નીજ નામ
સલવાહિ સીંગમણી સીદારીક સુ જાણુ (૧)૩૦

અન્ત-પોતાના શોભીત સજુગાર આમલા પ્રમાણે મોતિદાર
ત્રાંબાપત્રે લેખ જ લખી પાસકે પ્રજણા માડી મુખી ૭૭૬
જાન બોલાવી દીધા માન પાસે રાખ્યો તે કરી પ્રધાન
જે આબ્યાતા જાન માહે આપી અન્ય બોલાવ્યા તાહે ૭૭૭

દ્વિઠા-રામચરીત્ર જેહુલુ રમણુ સાબળતે સુખ યાય
પુરાણુ વેદ એ પાયમે જે ગુણદાતાના ગાય ૭૮૫
ગીતા અથથી ગુણુ ધણો પરમારથ પુરાણુ
પુરુષ તો તે મેતરે સમજે ચતુરસર્ગજી ૭૮૬
પુરાણુ જે પરગટ થયું કહું સપેપે સાર
પુરુષ તો મુખે મરગજે દિલ રીઝે હાતાર ૭૮૮
મુખો ગીર્યો ધણુ વીશ્ર વાધે વીધ્યાત
શામળ ભટ કવીઈ કર્યો તે જાણું ગુણુ ગુજરાત્ય ૭૮૯
એમ કહીને પુતની આપે ગઈ આકાશ
એકત્રીમમી કથા પુરણુ થઈ કહે કવિ સામલદાસ ૭૯૨
એવ રેણુમ પુતલી કહી કથા મુવીશાવ
હવે ઈદાણી બોલસો આગળ વાત રસાળ ૭૯૩

ઇતિશ્રી સિદ્ધાસનજીસિ મુખ્યે પરમ(મારથ) કથા પુરાણુ...

વિપયાદિ-૧ પ્રસંગ-(કડી ૧૩૦મીથી) માળવાના નરસિંહ રાજાને એક સુંદર ગ્રામ્યપુત્રી અંબાર પુત્રી હતી. તેણે એને એક વિદ્યાનિધિ વિપ્રની નિશાળે ભણવાને મૂકી. ત્યાં તે સંગીતાદિ અને કલાઓ શીખી. એ ગુરુને એક કાલોપેલો ૧૫ વર્ષનો પુત્ર હતો. તેણે એકદા એક સમયે લખી પેલી રાજપુત્રીની ગોપણીમાં ઠેસવી; અને તેણે એ વાંચી અચરજ પામી એ સમયે લખનારને જ પરણવાનું મન કર્યું, અને વિશેષ પરીક્ષા કરવા એક બાજુ સામી સમસ્યા તેણે લખી બ્રાહ્મણપુત્રે તેનો લેખી ઉત્તર વાળ્યો. આવી અનેકાનેક સમસ્યાઓ રાજપુત્રીએ લખી અને બ્રાહ્મણપુત્રે તેનો લેખી ઉત્તરો વાળ્યાં કર્યાં. એટલે રાજપુત્રીએ તેને જ વરવાનો નિશ્ચય કર્યો. બ્રાહ્મણપુત્ર અને તેનો પિતા આ વિચાર જાણી ગભરાયા. રાજપુત્રીએ પોતાને મેટલે તેની રાહ જોઈ અને તે ન જ આવ્યો ત્યારે સ્ત્રીહત્યા આખી મરવાનો નિશ્ચય તેણે જાહેર કર્યો. એટલે તે ન જુટકે તેને ત્યાં ગયો અને કેટલાક વાદવિનવણી પછી એની સાથે ગાંધર્વલગ્ન કરી પરણ્યો અને સુખ ભોગવ્યાં. આમ કેટલોક સમય ચાલ્યું. દરમ્યાન કેટલીયે પરીક્ષાઓ ચતુરાશયી રાજપુત્રીએ તેની લીધી અને તેને તાલ્યો. પછી રાજાને પુત્રીના શરીરનાં ચિહ્ન બદલાયાં લાગ્યાં. તેણે તપાસ કરી. તેમાં આઠ દિવસની અવધિમાં બ્રાહ્મણપુત્ર પકડાયો. તેને રાજાએ શૂણીએ ચઢાવવા ફરમાવ્યું. તેને શૂણીએ લઈ જવામાં આવ્યો ત્યાં નજરશેઠનો જુવાન-જોધ પુત્ર આવી ચઢ્યો અને તેને એક રાતની મહેનતે છોડાવ્યો, અને તેને પેટ પ્રતિહારોને રતો વગેરેની લાંચ આપી. બ્રાહ્મણપુત્ર જો સમયસર શૂણી ચઢાવવાના સમયે ન આવે તે શેઠના પુત્રે પોતે શૂણીએ ચઢવાની ખાંણધરી લીધી હતી. બનવા કાળ તે બ્રાહ્મણપુત્ર વેળાસર ન આવ્યો અને શેઠના પુત્રને શૂણીએ ચઢવાનો વારો આવ્યો. તેનાં માત. પિતા વચ્ચે પડ્યાં; અને પોતે ચઢવા તૈયાર થયાં એટલામાં પેલો બ્રાહ્મણ આવ્યો, પણ તેને અટકાવી રાજકુંવરી શૂણી ચઢવા તૈયાર થઈ; તરત બ્રાહ્મણનાં માતપિતા આવ્યાં. તેઓ પણ મરવા તૈયાર થયાં. રાજાને ખબર પડી એટલે તે ત્યાં આવ્યો. તેને તો ધર્મસંકટ આવી પડ્યું. હવે માર્ગ શો કાઢવો અને પ્રતિજ્ઞા કેમ પળે તેના વિચારમાં પડ્યો. આવી સ્થિતિમાં ફરતો ફરતો તીર્થયાત્રાએ નીકળેલો વિક્રમ ત્યાં આવી ચઢ્યો, અને પોતે જ સહુની વતી શૂણીએ ચઢવા તત્પર થયો. રાજાએ તેમ કરવાની ના કહી. પછી આખરે રાજાએ કહ્યું કે જો જગજીવન પ્રત્યક્ષ યજ્ઞને બ્રાહ્મણપુત્રને ખીન ગુન્હેગાર જાહેર કરે તો સહુ જુટે અને મારું વચન પળે. વિક્રમે આઠ દિનમાં એ પરણ્યો બતાવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી અને પૂરી કરવાને હિમાળે ચાલ્યો. માર્ગમાં અનેક દુઃખીયાં પોતાનાં દુઃખો ફેડવાની વિનંતિ કરતાં વિક્રમને મળ્યાં. તે સહુને વળતી વેળાએ દુઃખો ભાગવાનું વચન આપી તે આગળ વધ્યો. એટલામાં આઠ દિવસ પુરા થયા એટલે લાકડાં સળગાવી મરવા તત્પર થઈ અને હરસિદ્ધિને સમરી. તત્કાળ ચતુર્ભુજ વિષ્ણુનાં દર્શન થયાં અને વિક્રમે ઘણી ઘણી સ્તુતિ કરી. ત્રિલોકનાથે તેને પ્રસંગ આવ્યે હાજરાહજાર થવા વરદાન આપ્યું ત્યાંથી વિક્રમ પેલે સ્થળે પાછો આવવા નીકળ્યો અને માર્ગમાં અગાધ મળેલાં દુઃખી-યાંનાં દુઃખો હરિદ્રિષ્ટા અને શક્તિમેહેરથી ફેડતો મૂળ સ્થળે આવ્યો. ત્યાં શૂણી ઉપર શ્રીજગજીવન દેખાયા અને નરસિંહ રાજાનું મન માન્યું. પેલા બ્રાહ્મણ પુત્રને કુંવરી રાજાએ પરણાવી, વિક્રમે તેને પ્રધાન બનાવ્યો, અને સુખી કર્યો.

વિશેષ-૨-આ વાર્તા, રીતસર સરોધાર્થ છપાઈ નથી સ્તુતિભાગ ૧૬ કડી છે વિવિધ દેવતાઓની સ્તુતિ છે આરભમાં ભોજરાબની જ્ઞાનપ્રસાદા વર્ણવતા એક સમસ્યાના આઠ અર્થ ભોજરાબ, રાણી, પુત્ર, પ્રધાન આદિએ કરતા એ મૂર્ખ બ્રાહ્મણની જીએ લખી આપેલા કરતા દરેકે સવા સવા લાખ, તેને આધ્યા, એ પ્રસંગની ૧૦૯ કડી છે ઉપસહારમાં અષ્ટમહિમા નોંધવાભેગ છે ૭૭૮-૮૮ કવિ-બોળખ માત્ર એકજ કડી છે અને અતમા રખીયલ-ઉલેખ નથી

૨ થા મા ૨૦ મી કડી પછી રખીનાસના 'કુટુંબની અને કવિ-કદરની ૧૧ કીડી છે; તેના ઉપસહારમાં કંઈ મહત્વનો ફેર નથી જાણેની પ્રતિ થા ને મળતી છે

વાર્તા ૩૨ મી-મહાપર્યીશીની-પુતળી હિન્દ્રાણી-પૃ. ૭૧૧-૮૨૯

આરભ-છાપય-ગુરુ છટ ગુરુ દેવ ગુરુ પીતા એ માતા

ગુરુ શક્તી શીવ સેન ગુરુ મુષદેવજી શાતા

ગુરુ તીરથ ગુરુ ગગ ગુરુ કૃલ કહાવે કાશી

ગુરુ જગત ગુરુ જગ ગુરુ પુરણ પુખ ઉપાંશી

ગુરુકૃપાથી ઉતરે છકાતેર ચતથી ધણી

શામલ સેવ, ગુરુ ચરણચીત નીરમલ નામ નાના ભટ તણા ૧૩

ઉવપાવી ધંભે અખ આધ અનપુરણા શક્તિ

શેવન કાધુ શેવ ભાવીજમ વિષ્ણુભક્તિ

સરસ્વતિ માત, સાક્ષાત વાસ રસનાઈ કાધી

રામચરિત્ર રસરૂપ લાહો લાપેલો લીધો,

કરજા અનપુરણા તણી દેવતકાહુ દેવ છે,

સામલ કહે છટ માહરે શીવ શક્તિ, સદગુરુ સેવ છે ૧૪

પગમ મનોહર પરમ પવીત્ર વાર વીક્રમચરીત્ર

ગુણનીધી દેશ રૂડો ગુજરાત વીશ્વનાથી મહિ વીખ્યાત ૧૬

લાપક, સેઉવા માહે કણુખી કુળ કાઉછ કહીએ

ધાનમાન સનમાનથી તેલે સતોળ્યો સામન કૃપી ૨૦

ભોજપ્રમથ મેં ભાળાયો ચાળી જોયો અત

નીહાળી જોયુ નેહથી કાધુ કોડ કવિત ૨૯

મહીમાથી માપણ કાઢીયું પરમારથ પુરાંણ

એહથી બીજું નહીં સમજે સાર સુખજી ૩૦

પવીત્ર દેશ પુરવ વીધેં ધાર નગર શુભ ધામ

રાખ્ય કરે તિહાં રાજર્ક નરવર ભોજ નૃપ નામ

*

*

*

*

ઈંદ્રાંણિ બોલી એટલે હાં હાં કહી હુંકાર
પાગ્ય મ ધર રે રાયજી ભાશ્યો એ રણુકાર

૬૮

* * * *

વસુધા પુરવતી વાંશીઈ કહું વાત જે થઈ કાશીઈ
અડસઠ તીરથની અધીપતી કાશીપુરી માહા મુક્ત અતી (૧)૫૭
કાશી માંહે એક બ્રાહ્મણ વસે ધરમ મારગ ઉપર તે ધસે
શાસ્ત્રી વચન સંઘ્યા સાવળે રૂડી રીત્યે રઘુપતિ રાચવે (૧)૬૧

અન્ત-ગયો વીપ્ર તે કાશીઈ મલ્યાં માત ને તાત

કથા કહી કરતુતની વીતકની જે વાત

આશીશ દિધી તેણે અતી ધણી પરસન ઉમયાધશ (૧)૫૮; (૨)૭૮૬

અમને જેહવું તેં કર્યું તુજને કરજ્યો જુગદીશ ૧૬૦

(અહીંથી ભોળવું વખાણ, સિદ્ધાસનપ્રાપ્તિ અને આરોહણની તૈયારીનો એક, પુતલીએ બેસતાં અટકાવ્યાનો એક અને તે પછી બગીચે પુતલીએ અનુક્રમે કહેલી વાર્તાના નિર્દેશના ૪, મળી કુલ છપ્પા છે. તે પછી આ દુહો છે.)

દુહો-એહવું પ્રાક્રમ જે કરો તો ધરો સિદ્ધાસન પાય

નહીંતર ચંદન અંક્ષતવડે પ્રીત્યે કરો પુજય ૧૬૮

તે સંસ્કૃતમાંથી શોધીયું સામલ ભટ કવીરાજ

વીક્રમચરીત્ર વરણવ કર્યું તે પરમારથ કાજ ૧૭૨

શ્રીગોડ માલવી વીપ્ર શુભે વીરેશ્વરનો તન

પંદીત વડાઉવો પ્રેમજી માહાદેવ ઉપર મન ૧૭૩

આનંદબાધનો અરભકો લાધાજી કેરો બ્રાત

પીતા પુરૂષોત્તમ તણો ધૃષ્ટ અનપુરણા માત ૧૭૪

શીશ તે નાંહાનાં ભટ તણો વાસ વેગનપુર ગાંમ

દાસ દાંસ કવીયાં તણો સામળ ભટ નીત(જ)નામ ૧૭૫

માતર પ્રગણા માંહે મણી સિહજ સીરામણ સાર

રખીદાસ રાંજેશ્વરી તેજો પંડિત પ્રીત

કરો પુરાંણ કવીતા તમ્યો જે રામકથાની રીત્ય. ૧૮૬

જેયાં પુરાંણ જુગતે કરી નીહાલ્યાં સહુનાં નીર

એક થયો અવેની વીષે તેં તો વીક્રમ વીર ૧૮૭

ગ્રંથ કર્યો એ ગુણનિધી રખીદાસ પરતાપ

ભણાવ્યો ભાટ ગમાનને એહ દશેદિ આપ ૧૮૮

ગાઈ સીષે ને સાંભલે પુરણ મન પરસન

* * * *

સિંહાસનખત્રીસની કથા કહી કરજોડ	
ત્રીતા વગતા શુભ કવી કાવ્ય મ દેખ્યો ઘોડ	૨૦૩
શુભ ભેદ, શુભ ચાતુરી દાનમાન સનમાન	
સાબલતા સુખ છિપજે ધરમ ધ્યાન ધનધાન્ય	૨૦૪
ખત્રીસિ એ ખડુગુણે તેહમા છેદની પચીસ	
પુન્ય પરમારથ વધાણીયુ જેહથી ગીએ ઇશ	૨૦૫
સવત સતર સીતાતરે કરવા માડ્યો અથ	
પનર વાત પચાસિધ પુરણ કાધો પથ	૨૦૬
સિંહજપત્ય શ્રીરખીયલે કાડે તેજો કવીરાજ	
સતર વાત સબલાવિધ મોગ ડા મહારાજ	૨૦૭
ધર્મરની ઇજા થકી શીવક્રિપાથી સુખણ	
સરસ્વનિમેવન થકી પુરણ કરડુ પુરાણ	૨૦૮
સવત અઢાર એકસતરે પચીસિ પુરણ હોય	
અક્ષર અક્ષરે અમૃત અધીક ગણે જવ(ર)યા કાવ્ય	૨૦૯
વૈશાખ માસ શુભ શુક્લ પક્ષ અક્ષય તૃતીયા રવીવાર	
રૂઢ નક્ષત્ર રોહીણી શુભ કૃત યોગ એ સાર	૨૧૦
સામવ બટ સાચુ કહે સાબલજ્યો લક્ષ લોક	
મહીમાં ત્મા હવ પામશે સુખને નારે શોક	૨૧૧
સામવ બટ કવી કહે અતર ધરજ્યો આધ્યાન	
પાવ્ય પદારથ પામજે જે વાચ્યમે વાધ્યાન	૨૧૨
ત્રીતા વગતા સમજતા કહે કવીતા કરજોડ	
સામવ બટ કહે બોલો સહુ જય જય શ્રી રણુહોડ	૨૧૩

ધનિથો સિંહાસનખત્રીસિ વિક્રમચરિત્રે વારતા વૈનાલગચિત્રી કથા
પચવીસમી સમાપ્ત ॥ ૨૫ ॥ ઇતિથી વાર્તા ખત્રીસે સમાપ્ત ॥ ॥

કર ॥ સવત ૧૮૪૬ના આપાડ સુદિ ૨ વાર શુધે લખીત આસાદાદિ
લેખકપાઠક્યો શુભ ભવતુ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥ શ્રી ॥

વિવચાદિ-અન્ય (૩ કા ૧૫૭ મીથી) કાશીનો એક ગ્રંથી બ્રાહ્મણ હતો,
તે અપુત્રિએ દોનાથી તેણે એક મિદ્ધ પારો પુત્રની માગણી કરી, તેણે વરદાન દીધું
કે તારે જે પુત્ર થશે, પણ તેમને સાત વાના થાય ત્યારે મારે ત્યાં ચીદ વિદ્યા, ચાર
૧૦, ૫૬ જાણ, અગ્રમનિગ્રમ આદિ શિખવડે મૂકવા અને તે શિખી રહે અને બાર
વર્ષ થાય ત્યારે તેમણી એક પુત્ર તારે ગમે તે લેવો અને બીજા અને મોંપી દેવો તેણે
મરજીએ દા મદી પગ સમય જતે સિદ્ધતાપથી તેને જે પુત્રો થયા, સાત વર્ષની

ઉત્તરના યતાં સિદ્ધને સોંપ્યા. એકને એ સિદ્ધે મુરખ અને અલ્પમસ્ત રાખ્યો, બીજાને વિદ્યાકલાનિપુણ કર્યો અને તે ચિંતાક્રાન્ત યતાં દુર્ગળ રહ્યો. બારે વર્ષ માત્રપિતા તેમાંના એક પુત્રને લેવા આપ્યાં પેલા બુદ્ધિશાળી પુત્રે તેમને ચેતાવ્યાં કે જો તમે મને માગી નહીં લ્યો તો આ સિદ્ધ મને મારશે અને અર્ધી સિદ્ધ જેની, ૧૦૯ સિદ્ધ બુદ્ધિશાળી વિદ્યાર્થીઓની વલે કરી છે તેવી જ એ મારી કરશે. એની ઇચ્છા ૧૦૮ સિદ્ધ વિદ્યાર્થીઓને મારી દેવી અમર શક્તિ મેળવવાની છે. આથી તેમણે નાના સુભ પુત્રને માગી લીધો. સિદ્ધ ગેલ્યો. તેણે આમ પોતાના પંતમાંથી આળાદ છટકેલા એ ચતુર શિષ્યને કળને લેવા વિવિધ લઘુલાઘવી વિદ્યાઓ વાપરી, તેમ તેના છટકામાંથી પેલો શિષ્ય પણ તેવી જ વિવિધ વિદ્યાકળાથી છટક્યો. અનેક જીવ-અજીવ રૂપે તેણે ઉપરાધાપરી વેપપાલટ કર્યાં, છતાં ગુરુના પંતમાંથી નજ ઉગરાયુ. આખરે ગુરુને ક્ષિપ્રાતઃતના ગાંધર્વ મશાલમાં નય તો મરણ થવાનો શાપ હોતો તેથી તે સિદ્ધ વડ ઉપર રાજ-પ્રેત ધર્મને લટકાવ્યો. આથી સિદ્ધ વિક્રમ રાત્ર પારો ગયો અને પેકું રાજ લેઈ આવવા તેને વિનય્યો. વિક્રમે તે કામ પરદુઃખભળત અર્થે કરવા હા કહી. સિદ્ધે તેને એ રાજને લાવવામાં રહેલી મુશીબતો જણાવી, અને કહ્યું કે એ રાજમાં રહેલો પ્રેત ચક્રાર અને બુદ્ધિશાળી છે, તેથી તે અનેક યુક્તિઓ, અને પ્રયત્નો કરી તારા હાથમાંથી આળાદ છટકશે, માટે તેનાથી ન લોભાતાં ચેતતો રહેજે. પછી હરસિદ્ધિનું નામ લેઈ વિક્રમ વૈતાલની સહાયથી એ સિદ્ધવડનાં પિશાચ અને ભૂતોની દરકાર ન રાખતાં ત્યાં ગયા અને પેકું રાજ ઉપાસ્યુ. રાજમાં રહેલા પ્રેતે માર્ગમાં તેને બોલાવવા સમરયાબરી ફટ વાર્તા કહી અને અંતે સોગન આપી તેનો ઉકેલ માગ્યો. વિક્રમને સત્યવાદી હોઇને બોલવું પડ્યું અને તે જેવા બોલ્યો કે લાગલું રાજ પાણુ પેલા સિદ્ધ વડે જઈ લટક્યું અને વિક્રમ નિરાશ થઈ પાછો ફર્યો. આમ પહેલો દિવસ અકૂળ ગયો. પછી બીજે દિવસે વિક્રમ પાછો ત્યાં ગયો અને તે વેળાએ પણ માર્ગમાં બીજી એવી જ ચતુરાઈભરી વાર્તા કરી તેને બોલવાની ફરજ પાડી અને રાજ અધવચથી સિદ્ધવડે જઈ રહ્યું. આમ ચોવીસે દિવસે નિરતર બન્યાં કર્યું. રાજનો પ્રેત દરરોજ અટપટી વાર્તા કરી, સોગન આપી, શલ્ય વાત વિક્રમને કંઈ ને કંઈ યોગ્ય ઉત્તર આપવાની ફરજ પડે એવી સ્થિતિ એ પ્રેત આણતો. આખરે પચસીસમે દિવસે વિક્રમ નહી જ રહે એમ જણાતાં એ પ્રેતે વિક્રમને માર્ગમાં પોતાની સ્થિતિ સમજાવી અને કહ્યું. “આ બધો સિદ્ધ મને તો હવે અચૂક મારશે અને જોઇતા ૧૦૮ માટે તેમાં ખૂટતો એક ખૂટો કરવા હે વિક્રમ! તને પણ તેલની કઢામાં હોમતાં સિદ્ધ નહી ચૂકે, માટે તેમ ન થવા દેવા તારે ચેતતા રહેવું, અને જેવા એ સિદ્ધ તને કઢામાં હોમવા નય તે પહેલાં જ તારે એ સિદ્ધને જ હોમી દેવા અને પછી તેમાંથી મૃત-સંજીવિની શક્તિ તને મળશે; એ વડે તારે અમો બધાને ઉગારવા.” પછી વિક્રમે એ રાજ લેઈ પેલા સિદ્ધને આપ્યું અને સિદ્ધે પેલા પ્રેતે કહ્યા પ્રમાણે તેને કઢામાં નાખ્યો અને વિક્રમે પોતાને પણ તેમાં નાંખવાની સિદ્ધની તદ્દણીર જોઈ સિદ્ધને જ તેમાં નાંખ્યો. પછી સંજીવિની મળતાં સિદ્ધ અને ૧૦૭ વિદ્યાસપત્ર સિદ્ધ વિદ્યાર્થીઓને પણ જીવતા કર્યા અને તેમનાં માત્રપિતાને ત્યાં સંપત્તિ આપી વિદાય કર્યા.

૨ કુલ કહી રટપટ છે; છપ્પા ૬૫-૭૨ છે: બાકીના હુહા અને ચોપાઇ છે, તેમાં હુહાને બાજ વધુ છે.

વિશેષ-૧ આ વાર્તા જુ કા દો બા ૬ ફાગા પાના ૪૮૪-૬૭ મા પ્રકટ થઈ છે સિલાહાપમા સં ૧૯૨૯ માં આ વાર્તાની બીજી આવૃત્તિ મુબઈમા છપાઈ હતી પ્રસ્તુત પ્રતિમા તેના કરતા કેટલાક છપ્પા, અને દુહા તથા ચોપાઈ વધુ છે જે કે જુ કા દો મા કુન સમ્પા નથી આપી, સિલાહાપમાથી પ્રતિમા ૨૮૯૬ની નોંધ છે પણ તેમાં ધાર્મિક ખોટી છે, વચ્ચે છપ્પાની બે ત્રણ જગ્યાએ ૧ ને બે ના છા કહી નોંધી જણાવ્યું છે ૨ જુ કા દો મા આ વાર્તાનો રચનસમય આમ આપેલો છે

અવત સતર પચોતરે કરવા માંથો અથ
બત્રિશ વાત પચાસીએ પુરણ કીધા પથ
સિંદુર પટેલ રખાયલ વડો કોડે તેડધા કીરાણ
સત(૨) વાત સંભળાવીએ મોટા ઊ મહારાજ,
(આની પછી બેજ કહી છે)

સિલાહાપની પ્રતિમા (સં ૧૯૨૮ ની મુબાઈની) તેમ સં. ૧૮૪૬ ની અમદાવાદની બે જૂનીજૂની છાપેલી પ્રતિઓમાં હલ્લેખ આમ છે -

સવત સતર સતોતરે કરવા માંથો અથ
પંદર વાત પચાસીએ પુરણ કીધા પથ(૫)

વાત (૧ સતર) વાત સંભળાવીએ મોટો ઊ મહારાજ
પરંતુ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં અ ૧૭૭૭ છે તેમ માસ વેરાળ, તિથિ, વાર, યોગ આદિ આપેલા છે, કે જેનો હલ્લેખ જુ કા દો ૬ ફાગની પ્રતિમાં નથી
વડોદરાની રો દ્રુલ લાયએરીના હસ્તલિખિત પુસ્તકસંપ્રદર્શના અવર્માં મહાપત્રી શીને અને રચનસંવતનો આમ હલ્લેખ છે

સીંધાસન બીરાણી કથા કહી વીસ્તાર
સોતાવીમતા બુદ્ધ કવિ કોઇ માં દેસો ખેડ

* * * *

અવત અતર સીતોતરે કરવા માંથો અથ
પંદર વાત પચાસીએ પુરણ કીધા પથ
સતર વાત સંભળાવીએ મનો મોટા મહારાજ
ઈશ્વર તારી ઇચ્છા પગ સીવકીપાથી મુબજ
સરસ્વતીના સેવન થયો પુરાજુ કર્યું પરમાણુ
નવત અરાડ ઇકોતરે પચાસી પુરણ હોએ
અર અર અમર આપીત બહે જવડો દેએ
વધરાક મામ સુકેડ પહે અહે ત્રીતીયા ને રધીવાર
૬૨ નક્ષત્ર રોહેળી મુબ કેત યોગ એ સાર

આપી જુ કા દો ૬ ફાગના સરોધકે સમજાવ્યાથી કઈક આડું ફરી માર્યું છે અને બત્રીસા કથા સંવત ૧૭૦૫ માં પૂરી થવાનું લખ્યું છે, તેમાં 'સવ' નહી પણ 'સતર' એમ લખ્યું, વગેરે મત્રીનો દિવસ તેમાં નથી, જ્યારે ૭૫ થી વડોદરાવા પ્રે તેમજ પ્રસ્તુત પ્રતિમા તે સદ્ધ નોંધેલું છે

૩ આ બત્રીસે વાર્તાઓનો સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદના કમીટી તરફથી રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ બત્રી પાસે સંશોધાત્રી પાઠાંતરો સાથે પ્રકટ કરાવવાનો ઉપક્રમ વર્ષોથી ચાલતો છે અને તેના બે ભાગ પહેલી પદર વાર્તાના પ્રકટ પાલુ થયા છે. આ સંશોધન સભાની પ્રસ્તુત પ્રતિ ઉપરથી જ મુખ્યત્વે રા. અંબાલાલ બત્રીએ કરેલું છે.

અં. ૧૧૬-વડોદરાની ગઝલ-(હિં. ક.) દીપવિજય

(અનુસંધાન પાનું ૨૬૫ માની લીટી ૧૮ મીનું)

અન્ત-સીઆ બાગ હે વઝાંકે ફેસે બાગ હે અઝાક	
મસ(સ્ત) બાગ હે મોતાક વાકા બિર્ધ હે ટાટાક	૫૫
સેહેતુ તઝમર ખાંકે ફેસે પોસ્ત કમરખાંક	
ધક્કુ અનાર અનાસાક શ્રીફત નિંશુ ફનાસાક	૫૬
અંપક જુહેડી અંબાક મોગર દેવડા સિંબાક	
મરઆ માલતી જાંઘક દમણા ગુલનં રાંધક	૫૭
બંગલે બાગમે ચારક પગ પગ બેઠકાં ચારક	
વા મેં રેહેત અરમાનીક જોતો બોહોત પરમાનિક	૫૮
કા(કા)ટે પાસકી વસ્તીક ચીન્નં મલત હે સસ્તીક	
બેઠ સીપ કંસારાક પુંચી કસત ઉતારાક	૫૯
એસે વરણુ અઢારાક કોંલહેં નસરકાપારાક	
બરોહા નયર નમીનાક પાવન ચરનસે કરનાક	૬૦
ચાહે મેહજે મોરાક કાહે ચંદ ચકોરાક	
તું સંધ સખ કરત અર્વાસાક આના પૂજ્ય ચોમાસાક	૬૧
જે સાલોક કાચરન્યાક દેખ્યા બરોહા બરન્યાક	
ગુંતીજન હાસીન કરણીક ગઝલ દીપને બરનીક	૬૨
કલસ દુહા પુરન કીધ ગઝલ યવલ અઢારસે બાનચિત	

ઉલોસેં થાવર ચાર મૃગસીર માસ તીથી પ્રતિપદ પક્ષ ઉજસેં ઉદયો
બલે પા પાટ ઉ(દ)યસુરી પાટલ લક્ષ્મીસુરીજી મલાંતું આકાસે પ્રેમેરતા
સમાન એ ચરન સેવક દીપવીજે ય ધમં ભાસે ૧

ધતીશ્રી વરોદરાની ગઝલ સંપુરણ સંવત ૧૮૫૯ વરષે માધ સર
સુદ ૧૧ દીને વાર રવી લક્ષ્મીવિજય વીરક્ષેત્રે સંમાપતઃ ॥ શ્રી

* આટલો નીચેનો કટકો ૧૧૬ અંકવાળા ત્રિપથની નોંધ છપાવતી વેળા ભૂલમાં રહી ગયલો હતો, તે અહીં છાપ્યો છે. અં. બુ. બત્રી.

અ. ૧૨૦-વૃદ્ધ ચાણાક્યનીતિ-(સ શુ નીતિ)-(૨. સં.)-
(ધિ. સ. ૧૭૫૩) પૃ. ૨-૪૯ (તૂટક)

આરભ-(પહેલુ પાત્ર નહીં હોવાથી રીતસરનો આરભ અને પહેલી રાા કડી નથી)

ભણિ સાભાતિ ભણિ સર્વવત્પથલું પામીર્ષ ॥૩॥

મુપે શિશો(મૂર્ત)શિષ્યોપદેશેન । દુષ્ટ(દ)સ્ત્રીમણો ચ ॥

દ્વિપતા(તા) સપ્રયોગે(ન) પેતાહિતો (પણ્ડિતોઽન્ય)સીદતી ॥૪॥

“ભરણુ પોપણિ બૈરીની સગાનિ કરે ડાહુ પુરુષ સીદાય ॥૪॥

દુષ્ટ માર્યા શઠ મિત્રે મૃત્યા શો(થોત)ત્તરદાયકા() ॥

ત (સર્વે) ચ શુદ્ધ(દે) વાસો । મૃત્યુરેવ ન સશય ॥૫॥

પેહના ધર માહિ દુષ્ટ કલત્ર । મુર્ખ મિત્ર । ઉલ્લૂ અતરદાયક । પેહના

ધર માહિ સર્પનો વાસ તેહને મરણુ ભણુતુ । તેહનુ મરણુતુ સદેહ નહી ॥૫॥

આપદા(દ)ર્થે(ર્થે) ધન રહે(દ) દારાર(રા)રહે(દ) ધનૈરપિ ।

આત્મ(ા)ન સતત રહે(દ) દારૈરપિ ધનૈરપિ ॥૬॥

ડાહિ પુરુષે । કષ્ટને અર્થે ધન રાખવું । ધનિ કરી બી રાખતી ॥ અા

પણુપુ(પૂ) નિરતર । ધનિ પિ કલત્રાપિ આપણુપુ(પૂ) રાખવું ॥૬॥

..

॥૧૭॥

મતિ વૃધચાણાક્યે રાજનીતિશાસ્ત્રે પ્રથમોઽધ્યાય

અન્ત—પ્રજાશુક્ત(પ્રજાશુક્ત)શરીરસ્ય કિં કરિવ્યતિ શનય (સંદતા)

છત્રોપાનદયુક્તસ્ય વારિધારા નિવાર્યતે ॥૧૪॥

(અહીં પાઠ બીજો આમ છે શ્લોકદ્વયસ્ય વારિધારા દ્વારય)

પ્રજાવ પુરુષાનિ વિરીશુ કરિતે કિહિની પરિ યમ માયિ જત્રીડી પગિ

પાસડા તેહનિ તડકા વરસાત શુ કરિ ॥ ૧૪ ॥

ભાર્તાનામાર્ત(ર્તિ) સગાય । પ્રીતિવિશ્રામકારણ ।

વેત રત્નમિદ સુષ્ટ મિત્રમિત્યશ્ચરદ્વય ॥૧૫॥

આર્ત પીજાનિ પ્રીતિનું વિશ્રામ સ્થાનક । મિત્ર એહવા બિ અક્ષર રૂપીયું

રતન કહિણી શરયુ ॥

ન રાજા સહ મિત્રત્વ ન સર્વો નિર્વિપ() ક(ક)ચિત્ ।

ન પુલ્લ નિર્મલ તત્ર સીજનો યત્ર યાયતિ ॥૧૬॥

રાજ સાધિ કિહિનિ મૈત્રી નુહિ । સર્પ નિર્વય નોહી । યાદા બીજન

ધણુનિ કુવ નિર્મલ નોહી ॥

इति वृत्रिवाणाख्ये राजनितिशास्त्रे अष्टमो ध्याय ॥

વિષયાદિ-રાજ્યનીતિ અને સંસારવ્યવહારનીતિના ઉપદેશથી ભરેલા વૃદ્ધ આષ્ટાક્યનીતિ નામના સમ્પ્રદિત ગ્રંથનું સરળ બાષાંતર ગદ્યમાં કરેલું છે, અને મૂળ શ્લોક પણ સાથે સાથે ઉતારેલા છે.

વિશેષ-૧ આ બાષાંતર પ્રકટ થયું જાણ્યમાં નથી; નવમા અધ્યાયથી વૃદ્ધ છે, એટલે રીતસરની 'ઇતિશ્રી' નથી, તેમ 'લિપિસંવત' આદિ પણ નથી. પરંતુ આના સમાવરિયા અં. ૧૨૧ ના ગ્રંથને આવે જે લિપિસંવત આપેલો છે, તે ઉપરથી એ જ સંવતમાં પ્રસ્તુત ગ્રંથ પણ ઉતારાયેલો હશે, એમ તેનું કદ, લેખનરૈસી, અક્ષરચામળી, વ્યવસ્થા, અને પાનાના અનુક્રમ, એ સહુથી સમજાય છે. વળી સમજાય છે તેમ પ્રસ્તુત (અં. ૧૨૦) ગ્રંથનાં ૫૦ થી ૧૧૦ પાનાં ગણવામાં છે.

૨ પ્રતિ બાલબોધ લિપિએ લખેલી છે; છતાં 'ડ' 'દ' 'ધ' 'ઞ' આદિ કેટલાક અક્ષરોનો મરોડ ગુજરાતી લિપિનો છે. વળી લલીઆએ જ્યાં લીટી પૂરી થાય છે, ત્યાં હ્રસ્વ 'ઇ' નું ચિહ્ન માત્ર લખીને તેનો લગાયત અક્ષર નેરેની લીટીમાં લખ્યો છે.

૩ આ ગ્રંથ મસ્કત(અરબસ્તાન)માં એક વલ્લિફ સમજાવેલા હાથે લખાયેલો જણાય છે. એથી અક્ષરચૂકમાં લેખનની અશુદ્ધિ પ્રવેશેલી સમજાય છે.

૪ પ્રસ્તુત ગ્રંથની બાષા સંવત ૧૭૫૩ માં ઉતારાયેલી હોઇને જૂની બાષાના નમુના રૂપ છે. પ્રતિનાં પાનાં છતાં પડી ગયાં છે; તેમ કાગળો પણ ખવાયેલા છે. બાષાની દૃષ્ટિએ આ ગ્રંથ તપાસવા અને વિચારવા જેવો છે.

૫ ગુજરાતમાં ધીમેજી શિક્ષણ દાખલ થયા પૂર્વે સંસ્કૃત અને ગુજ આચાર-વ્યવહારની નીતિના શિક્ષણ ઉપર સવિશેષ લક્ષ રખાતું હતું, અને મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે તેમ લોકો લખવાવાંચવાના શિક્ષણમાં કાચા હોય છે, પણ સંસ્કારમાં, વ્યવહાર જ્ઞાનમાં તો પ્રખર હોય છે, તેનો દૃષ્ટાન્ત આ અને આવા ધારીના ગ્રંથો પૂરો પાડે છે.

અં. ૧૨૧-લઘુ આષ્ટાક્યનીતિ-(૨. સં.)-(લ. સં. ૧૭)-૫૩

પૃ. ૧૧૧-૧૫૨

આરંભ:—શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥ સરસ્વતે નમઃ ॥

પ્રણમ્ય સં(શં)કરં દેવં બ્રહ્માણં ચ જગદ્ગુરં(કં) ॥

વિષ્ણો (વિષ્ણું) પ્રણમ્ય શિરસા । વિક્ષા(વક્ષ્યા)મિ શાસ્ત્રમુત્તમમ્ ॥૧॥

તેહવુ સિરસા મસ્તકિ ॥ સંકર શ્રી મહાદેવ । અને વીરપનો શુર ।
પિતા બ્રહ્મા : ॥ અને વિષ્ણુ । આદિ વિષ્ણુ । પ્રભુમીને નમસ્કાર કરીને ઉત્તમ શાસ્ત્ર બોલુ ॥૧॥

ચાળાક્યેન સ્વયં પ્રોક્ત ॥ નીતિશાસ્ત્રં સમુચયા(ચયં) ॥

તદર્હં સંપ્રવક્ષા(ક્ષ્યા)મિ । નરાણા વુધિવર્ચનં ॥૨॥

તેહવુ ઉત્તમ શાસ્ત્ર । આષ્ટાક રાજ્યે સ્વયે આકૃષ્ટીયે બોલુ । તે નિતિ-
શાસ્ત્ર ન્યાય સમુદ્ધ । નર પુરુષને યુધિ વધારવાની કારણ બોલુ ॥૨॥

અનો,તોડ)ર્થ પઢ્યતે શાસ્ત્રે કીર્તિલક્ષેણુ જાયતે ॥

વૌર્તિમાનુ પુ(પૂ)જ્યતે લોકે પરમેદ હુ માનવા(વ) ॥૩॥

યેહવા કારણે તું યે સાચા બણ્યતે કીહા કારણુ । યે લોકમાં હિ કીર્તિ પામીયે । કીર્તિવત પુરુષ । અિ હિ લોકચરિ પરલોકચ માનીએ પુછ્યે ॥૩॥

(પ્રથમે અધ્યાય)

અન્ત-પ્રામિ(સ)ન્વ(મ)ર્થ(ર્થ) લખતે મનુષો(વ્ય) દૈવોડપિ તુ લ્ય(વ)ચિતુ ન શક્ય()

તસ્માનશૌચા(ચો)ન ચ વિસ્મયો મે ॥ યદસ્મદીય(ય) ન હ(રિ) તતપરેપામ્ । ૧

મનુષ્ય પ્રાપ્ત્ય અર્થ પામિઈ । તે પ્રાપ્ત્ય અર્થ દૈવિઈ પરહુઈક ન સધિ ।

એ કારણુનું શોક વિસ્મય ન આણુનું ॥૧॥

ઘને રજે જાનુ જા(જલા,મિ મચ્ચે મહાર્ણવે પર્વતસકટે (મસ્તકે) વા ॥

છુમ પ્રમત(ત) વિપિ,પ,મ સ્થિત વા રક્ષતિ પુણ્યાનિ પ પુ)રાકૃતાનિ ॥૧૨॥

એ સાતે નિપથ સ્થાનકનિ નિધિ । પુરાકૃત કર્મ રાધે ॥ તે કીહા સાત સ્થાનક । એવા ના મા હિ રિણુ સમામિઈ ॥ અનિ ચિરીને નિધિ । મહાર્ણવ સમુદ્રાન વિધિ । અગ્નિ મધ્ય વૈધાનર માહિ । જત માહિ ॥ અનિ પર્વતના શકટ માહિ । એ સાત નિપથ સ્થાનકનિ વિધિ । તે પેલા જન્માતરનું પ્રાચીન પુણ્ય હુએ તુ રાધિ ॥૧૨॥

इति लघु चाणक्ये राजनीती शास्त्रे अष्टमो ध्याय ॥

આદ્ય પુસ્તકે દહ્યા । તાદ્ય લપીત મયા । યદિ શુષિમશુષ વા મમ દોષા ન લીયતે ॥

રાત ૧૭૫૩ વર્ષે ભાદ્રવા વિદિ અષ્ટમી રાત્રિએ સપુર્ણ । મશકૃત મઠ્યે લ । હા વીહલદારા દુઆરિકાંદાસ

વિષયાદિ-આ, ચાણક્યના નામથી સુવિજ્ઞાત રાજ્યનીતિજ્ઞે રચેલો, સસારબ્યવહાર અને રાજ્યનીતિ સખથી વિવિધ પ્રકારનો વ્યાવહારિક શિખામણોનો સમગ્ર છે આ તેનું ગદ્ય ભાષાતર છે

विशेष-१ आ समग्र प्रकट दियेगा नहीं, भाषा नही छ

૨ કામગો છર્લ યવાથી ખવાયા છે વિધિ ખાલએલ છે પણ 'લુ' 'હ' 'અ' 'પ' 'ક' આદિ અક્ષરોને મરેલ શુજરાતી લિપિનો છે પ્રતિ અશુદ્ધ છે પ્રતિ સ ૧૭૫૩મા મરકત(અરખરતાન) મા લખાયતી હોઈને પ્રાચીન છે તેથી ખાસ નોંધવા જેવી છે આમાં જે કાઠ અક્ષરચૂક કે લેખનદોષ જણાય છે, તેનું કારણ વલ્લિક સર્જને પોને ઉતારી છે તે હોડ મટે છે પણ દેસાસરમા ગયવા દિન્દિએ પોતાની સાથે આવા નીતિમયો પોતાની માતૃભાષામાં લખાયલા લેખ જતા અને તેનો પાઠ કરતા તેનું આ એક અમૂલ્ય ચિહ્ન છે

૩ 'દ્વિસાણક્ય' અને મસ્તુલ લુચાણક્ય એક જ હસ્તાક્ષરે લખાયલાં છે અને પાનાના ક્રમ ચાલુ છે વચ્ચેના પાના નાશ થયલા જણાય છે

અં. ૧૨૨-ક-ભાગવતસાર-દેવીદાસ-(૨. સં.)-

(લિ. સં. ૧૮૬૧)-પૃ. ૧-૨૬

આરંભ-શ્રી ગણેશાય નમાઃ ॥ શ્રી શારદાય નમાઃ ॥ શ્રી ગર્ભોજ
નમાઃ ॥ અરથ શ્રીભાગવંત લખુ છેઃ ॥

શરશંત શાંભને વીનવુઃ ॥ ગંભુપત ભાગુ પાએઃ ॥

ચરયા ચંદન આવનાઃ ॥ મુણે શારદા માએઃ ॥

શ્રી ભાગવંતકથા પાઠે કહુઃ ॥ તે તુ જટલી આણુઃ ॥

રૂપી ખેઠા છે વનને ઠામઃ ॥ રાએછ પધારા તેને ઠામઃ ॥

નહી આશંત નહી દીધાં માંનઃ ॥ ગલે ગાલો મુઓ શાંપઃ ॥

અન્તઃ-જમ મુધનવાની કીધી શાંહેઃ ॥ દુશ દુરભેદન દુશાંશંતઃ ॥

ભરી સલા મુઝારઃ ॥ હરી તુ મુજને રાખજેઃ ॥

જમ રાખી દુપતી નારઃ ॥ વીખ ટાંલી વીખઆ કરીઃ ॥

ઉગારો ચંદ્રહાંશઃ ॥ હરી તુ મુજને રાખજેઃ ॥

જેમ પાહું આપુ રાજઃ ॥ કરજેડી દેવીદાસ કહેઃ ॥

હરી હરીને ચરણે નમોઃ ॥ અડશેટ તીરથ નવડાવીએઃ ॥

કુલ ખેતર કરીએ જંગઃ ॥ અવની વીખે દંત કરો તેએ શક્કે કાજઃ ॥

શ્રી ભાગવતકથા પરીપુરણ કીધી છેઃ કરતા શ્રીગોવંદ કરેઃ ॥ નીમીત
માત્ર અવીધાંન ॥ શાંપુરન છેઃ ॥ શ્રી બાલકશંતનુની કીરપા છેઃ ॥ શ્રી
ગોપાલનુની કીરપા છેઃ ॥ શ્રી લાલન મહારાજની કીરપા છેઃ ॥

વિષયાદિઃ-પાઠક નિલ પાઠ કરી શકે તે હેતુથી લેખકે શ્રીમદ્ભાગવતની કથાને
સાર સંક્ષેપમાં રચ્યો છે.

વિશેષ-૧ પ્રસ્તુત સાર લોકમાં ધણેાજ પ્રિય છે અને કુલીન સ્ત્રીઓ, એક વખત
એવો હોતા કે, તેનો નિલ પાઠ કરતી. પ્રતિ લગભગ અર્વાચીન છે, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી
છે. વચ્ચે વચ્ચે લઢીઆને હાથે કેટલીક લીટીઓ તેમ કડીઓ પણ પડેલી જણાય છે.

૨ પ્રસ્તુત સાર લખ્યાનો લિપિસંવત અન્તમાં આપેલો નથી, પરંતુ તે પછીના
એક પાનામાં નીચે પ્રમાણે લખેલું છેઃ—

સંવત ૧૮૬૧ ના વરખે કારતક શુદ્ધ ૪ વાર શોએ.

અં. ૧૨૨ ખ-પદ (વગેરે) લીખો, અને રણછોડ-

(૨. સં.)-(લિ. સં. ૧૮૬૧)

કલ્લો (તૂટક)-‘ડ’ થી ‘અ’ સુધીનો શ્રીકૃષ્ણના ચરિતને ઉદ્દેશીને લખેલો
છે. રચનારનું નામ નથી, કારણ કે તે તૂટક છે.

નને નરકાસુર મારે એહ ॥ બેહેન દેવકી પરણ્યાયા એહ ॥
આઠમે ગરબ વુને મારે ચહી ॥ નનો તાહાં દૂધેયો થઈ ॥ ૫ ॥
એએ તો છત્રપતી આપ ॥ અઆઠતુ કાણુ લેશે પાપ ॥
બેહેન દેવકી જે માઈ ચહી ॥ અચાછની એપેટી થઈ ॥ ૬ ॥

કીરતન-પાંચ રણુછોડનાં છે. શ્રીકૃષ્ણજનો મહીમા લલિત પદોમા વર્ણવાયો છે, સિધિ ગુજરાતી છે

પદ પાંચ લીખાનાં છે, કદારો, સોરઠી વગેરે રાગમાં પદબધ છે ત્રિપિ ખાલખોધ છે પદનો વિષય, આઠાણુ અને જીને પ્રયોધ એ છે, અને એ જે પદ હરિભજનની એતવણીના છે

અ. ૧૨૩-હરિવિજયવિલાસ (૯ કા) માહરોટ ગ્રંજ-(૨ સ ૧૯૧૫)

૫ ૧-૬ (તૂટક)

(પ્રતિ અર્પણ)

.. .. . મોય ॥ ૧ ॥

છઠ્ઠા ટોટક-અથ રાજદવાર વપાનું અતિ । પુનિય સુલભોગ પિરમપતી ।
નૃપધામ વિશેષ યનાવ કરે । તવતા વહુ કાચ દિવાલ ઘરે ।
કર માર હિં ગોર સુરગ કહુ । સુરવીર અનેક લિપાય વહુ ।
જુકીય સક હોમલ ધામ જદુ । ધનધામ અવિચલ તાય ધદુ ।
નત ઔર વિલોલિય ઠામવધે વિરચે અત તેજ પ્રકાશ વધે ।
જાગહિ યગ ગોવ બહાને મધુ કી । મનુદેવ પુરી છે વિભાય રહી ।
સનરાજ તી રાંણીય તાય સતી હુપ મોગવતી સવ માગવતી ॥ ૧ ॥

અન્ત -સાદ સસ સાદર તળી કરે કલમ વનરાય

તરપે ચરિન હિસાપકી લેકે કોળ લગાય ॥ ૧૪ ॥

ધાવર જગમ આપ હુયે સવ ઘટ આપ નિવાસ

ચેતન લિનો આપહિ કહે મયો ઘટ નામ ॥ ૧૫ ॥

ધાવર જંગમ જલહિ ચલ મહિતૂલ ધર આકાસ

લય ચોરાસિ વાળ લય ચેતન આપ પ્રગાસ ॥ ૧૬ ॥

હતિશ્રી હરિવિજયવિલાસ યંથે વારોટ વજ્રવિરચિતે ગૃંથ સત્પત્રનો નામ પ્રથમો વિલાસ ॥ સર્પૂર્ણ ॥ શ્રીગક ॥

વિષયાદિ-ગોલ્લેલ વસના ભાવનગરના રાજા જયવંતસિંહના દરબારતુ વર્ણન આમા પૂરી છટાથી કર્યું છે દિવાન ગવરીશંકર બોઝા આદિ બીજા મુસદ્દીઓ, તથા ગવરીશંકરના પુત્ર વજ્રવજાઈ, રામલલાસ પરમાનંદલાસ વગેરેના ગુણલક્ષણ વર્ણવી, ૪૫

હરિ-વિષ્ણુના મહિમાનો સંવાદ આલેખ્યો છે. ૧૯૧૫ ના આસો સુદ ૧૦ ની દરબારનું વર્ણન આમાં છે.

વિશેષ-આ માત્ર પહેલો વિલાસ છે, તેમ આરંભમાં પણ તુચ્છ છે.

અં. ૧૨૪-ક-દશમલીલા-વિષ્ણુ પરમાનંદ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૮૮૨)-પૃ. ૮

આરંભ-શ્રીગણેશાએ નંમા ॥ શ્રીઅરથ શ્રીદશમલીલા લખુ છે ॥

શ્રીગચંદ્રેણુ કમલ રૂદીઆ રાંમજી ॥ સંખેપે દશમલીલા હરીગુણ ગાવાજી ॥

શકલ વધશનવ જન કંઈણા કીજીઆ :

માતા શ્રીશર...તી વાંણી શુભ દીજીએ ॥

ગુણ ગોવિદના ગાઈ...મન ર દ્રવી ॥

વરણુ કવી ભંપારી નથી ક્રા...કવી ॥

ભાખું ભંમંલીલા ગોકુલ ગમજી ॥

.....ગુણ કઠારે કેશવ રામજી ॥

ભુતલે ભાર... અશુરા વાધીઆ ॥

વાશુધારા શરગે... આરધીએ : ॥

ધશવર ઈંદર અજર અમર તોલ ચાંલ ॥

દુઃખ શ્રીદઆલ જે કેવા હેતરં પાગ ॥

અન્ત-ખીજમાં વાલા વીઠલ : શ્રી શારદા લખાં ॥

ગોપી ગોવંત લીલા વંરણુવી રાંશ ન રાખો ॥

તે હેતેશુ વરણુવી શખં(પે) : માનુશ પાંમર પાંણી ॥

એહેવી હા દવા બુધલીલા : શ્રીરામે વાદ વાખાંણી ॥

પોતાનું સુબુધ સાઈ : વંરણુવી કશણુકથા ॥

શુણુ તુ માણુ અંણુભાવં : જા ઝાં તે નીજનમા જયા ॥

પુરવ પવીત્ર રદાશુ : દાશને દાશજી ॥

કંઈ ગુણુ ગોવીંદની કવિતા કહીએજી ॥

વદે વીપર પંરમાનંદ : ચારણુ કહીએજી ॥

કથા એ કશણુની કરી શુણુ આ(એ)કધાનજી ॥

તેને શનમુખ છે : શ્રી ભગવાનજી ॥

પ્રતિશ્રી દશમલીલા શમાપુરંણુ ઉતારી છે શવત ૧૮૮૨ ને વરંખે પોશ વદ ૮ વા. જુમે તે રાતે શંમપુરંણુ ફેરી છે લખનારંને દોશ નંહી દીજીએ :

જુલુક નેપ તપાસી વાચી લાખે જેને જઓ કાઈ વાચવા લખ ને આની રાખે તાને માથે બાર મામ લાગતું પાપ છે દા. શા. હરગોવિન્દરાય ગોવિન્દરાયની જે એ જાણુએ ગીનાતા વાણેઆ વીસો પરવાડની ચોપડી જે વાપારમ કશીએ છે

વિવચાદિ-૧ આ શ્રીમદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધના રાસપચાધ્યાયી સુધીના ભાગને સારોદ્ધાર છે, શ્રી કૃષ્ણના બાલચરિતથી આરંભી રાસવીલા પર્યંતનું ચરિત વર્ણવેલું છે

૨ ગરબાની લદાએ પદમંથ બાધેલો છે પદસંખ્યા આપેલી નથી

વિશેષ-૨ આ લીલા પ્રકટ થયેલી જાણ્યાર્થ નથી કવિનું નામ પરમાનંદ છે આથી વિશેષ જોગબ કવિ વિશે આપેલી નથી પરંતુ તે મહાકવિ પ્રેમાનંદની હોવાનું સમજાય છે બીજી પ્રતિઓ સાથેની સરખામણીથી આ અમાન વારવેલું છે

૩ પ્રતિ સંવત ૧૮૮૨ મા લખાયેલી છે, લિપિ ગુજરાતી છે, પાનાં છઠ્ઠી છે અને આરંભમાં કરપાચલ છે અશુદ્ધિ વિશેષ છે, એક વલ્લિક સર્જન તે લખેલી છે એકરો તેની લેખનદીક્ષિ ને અંગે લેખનદોષ જણાય છે

અં. ૧૨૪ ખ-શુકનાવલિ-(૨. સં.)-(લિ. સં. ૧૮૬૨)-પૃ. ૩

આરંભ-શ્રી ગણાચહે નમા શ્રી ચારદાઆ નમા શ્રી સીધ માતાજીની કીરપાથી ચરચતી પરચંન થજે શ્રી ગુરચરંજી પરતબાથી શુકનાવલી લખી છે.

પરથમે શ્રી રામા પુછે શેહેદેવ કેહે પચરતન લાલ હેશે ઉમદ શકલ છે શરીરે શુખ લાલ ઘણા હોશે ૧૥ બીજે નારદ પૂછે શ્રી માહાશુ(વ) કેહે છે ચીતવે લાભા ધણે ઉત્પ કરજે કારજ થશે ધણુ પશુ દારા પામશે હવું માને પુળ કરજે ૨૥ તીજે પારવતી પુછે શ્રી માહદેવ કેહે છે કામમા શંકા છે પરીતાબ બહુ માહા વીરધ છે પોતાના ચત્ર સાથે માંન કરે છે પંજુ ધરમ શાદાય ૩૥

અન્ત-એકતીથમે રાજા અરજુન પુછે શ્રી કરચણા કેહે છે લાભ છે પાણુ કામ દાયમા અવશે પશુ વાહન પરાપતી છે શુખ મીન સમાગમ ૩૧૥ અતરીકમે રાજા માનધાતા પુછે ગાલવ રૂપી કેહે છે, વિલગ છે ૥ પશુ કારજ શીધ છે ૥ સતાપ રાખે દીને ૧૩ પડી લાભ છે ૥ શુખ છે ૥ ૩૨૥

શુકનાવલી સમપૂર્ણ સમાપન ૥ ચવન ૧૮૬૨ ના વરખે દુતી આચાર શુ. ૫ વા. જુમે ચવરે સમપૂર્ણ ઉતાર છે જુલાયુક તાપાસીને વાચ્યને દા એકશી હરગોવિન્દરાય ગોવિન્દરાયની છે એ ચોપડી વાચવાન શરૂ લઈ જ અને જાણવે તેને બારમામ ભાગાનું પાપ છે તે જાણુએ.

વિવચાદિ-આ શુકનાવલીમાં એકથી બત્રીસ અંક ઠાંકી પ્રત્યેક આંકનું કલ લખ્યું છે. મનમાં કામને વિચાર કરીને પ્રત્યેક પૃષ્ઠે બત્રીસમાંથી કાંચે તે અંક ઉપર

આંગળી મૂકી, તેણે કળ પછીથી વાંચ્યું, એવી સામાન્ય પદ્ધતિ આત્રી શુભાવલિ સંબંધમાં હોય છે.

વિશેષ-આ શુકનાવલિ પ્રકટ થઈ નથી. પ્રતિ સંવત ૧૮૯૨ ની છે, તેની લિપિ ગુજરાતી છે.

અં. ૧૨૪-ગ-પદમાવતી-શામળભટ-(૨. સં.)-
(લિ. સં. ૧૮૮૨)-પૃ. ૧-૩૯-(તૂટક)

આરંભ-શ્રી ગણેશસાગે નમાઃ ॥ શ્રી શારદાએ નમાઃ ॥ શ્રી મરુભોએ નમાઃ ॥ અર્ચાન શ્રીપદમાવતીનુ લખુ છેઃ ॥

જે જે પારવતીના નંદનઃ ॥ વંદન શુર તેતરીશઃ ॥
એક દંત બિજવલ જેહેનેઃ ॥ પ્રથમે નામુ શીશઃ ॥
અસ્ત કમલ માંદા છે રે કરશીઃ ॥ ભુજ આર તાંહે શોહેઃ ॥
સીદુર શોભીત રંગ રાતોઃ ॥ બિર શેવતરા દારઃ ॥
ચરણકમલ ચાલતાં વાગેઃ ॥ ધુધરીનો જમકારઃ ॥
ગજવંદન મોદીક અતી વલલઃ ॥ મુખશ તંણુ વાંદનઃ ॥
અક્ષાંણુ કહુ પદમાવતીનુઃ ॥ શતી શ્રીરામંણુ જેહેઃ ॥
પુસ્પશેન રાએ વરીઃ ॥ વરંણુવ કર જેહેઃ ॥

અન્ત-(છેવટનો ભાગ તૂટક હોવાથી રીતસરનો અંત નથી.)

દોહારા ॥ શાંભા કહે રાએ શાંભલોઃ ॥ નીરમળ તાહાર નામઃ ॥
ભાટ મોકલવાં નહી પડેઃ ॥ થાએ તંમાર કાંમઃ ॥
પુરમાં પુશપથૈન તમને પાઠવુઃ ॥ તો શ્રી આપો મુને લાહાંણુઃ ॥
શાંભલતાં વીરમે થઓઃ ॥ રાઝા ચતુરસુજાણુઃ ॥ પરપ ॥
ચોપાઇ ॥ મહીપતી કહે જે માંગે તુઃ ॥ વચન માંડ જે આપુ કુઃ ॥
સોંપુ શોલે શણુગારઃ ॥ હોશે હેમ ભારે ભંડારઃ ॥

વિષયાદિ-૧ પુષ્પશેન રાત્ર કેવાં અદ્ભુત કાર્યો ક્રોધા પછી પદમાવતીને જેવી રીતે વરવા પામ્યા તેની વાર્તા છે.

૨ દોહરાચોપાઈથી પદબંધ બાંધેલો છે. કડીની ગણના આમાં બંદોબસ આપેલી નથી, પરંતુ દેટલેક બે કે તેથી વધુ દોહરા કે ચોપાઈનાં 'નૃથ' નાણે એક કરી હોય તેમ તેની ગણના આપેલી છે.

વિશેષ-આ વાર્તા જી. કા. દો. ભાગ ૧ માં પ્રકટ થઈ છે. પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે. પ્રતિ ૯૦ વર્ષની જૂની છે. કાગળો જીર્ણ અને ખવાયલા છે. મસ્તૂત વાર્તાને અન્તનો થોડોક ભાગ વટક છે. આસપાસનાં લખાણથી તેનો લિપિસંવત ૧૮૯૨ પછીનો જણાય છે,

અં. ૧૨૪-ઘ-મેનાપોપટની વાર્તા-શામળલટ-

પૃ. ૧-૬૩ (તૂટક)

આરભ-શ્રી ગંજુશશએજુમા ॥ શ્રી ગરબોએ જુમા અથ શ્રીધારન
ખત્રીશી ॥ મેનાપોપટની વાર્તા લખી છે ॥

આંરંધૂ ઉમઆપત એ ॥ શરસ્વતીનાં પ્રજુ પાએ ॥

કરૂ વીનતી નામી શીશ ॥ ક્રીપા કરેા મુજને જુગદીશ ॥ ૨॥

એહુ કરનેડી લાગુ પાએ ॥ તમ્યેા પ્રતાપે અથ પુરજુ થાએ ॥ ૩॥

જીભાં આવી વાશ જ કરેા ॥ રોવક ઝણી બાહે જ ધરેા ॥ ૪॥

શદા મન રાખેજી પવીત્ર ॥ વરજુવુ હરખે વીક્રમચરીત્ર ॥ ૫॥

માલવમુક્ષ શુભ ધારા ગામ ॥ પવીત્ર ભોજ રાજાતુ નામ ॥ ૬॥

અનુત-કહે પુતલી ભોજ સુભજુ ॥ શાંભલ રાયે જોડીને પાંજુ ॥

મુકા માહે મુઠી હોયે જેમ ॥ શખેયે કહૂ જીતે તેમ ॥ ૭॥

હોહો ॥ આયે ચરીત્ર જે શાંભલે ॥ મનમા થઈ પ્રદ્યન ॥

પૂન્ય મેદાએ(જી)મતલુ ॥ રેવાનુ દરશન ॥ ૮॥

ચેક મહેર ચેક પદ જે ॥ શુભે શીખે ને ગાયે ॥

વીજેગ બાએ તેહ તણેા ॥ માંત્યા પુરજુ થાયે ॥ ૯॥

. વીધ્યા પામશે ॥ નીરધન પામે ધન ॥

કુમારેા ક

વિષયાદિ-૧ સિંહાસન ખત્રીસીમાંની વાર્તા, પદ્મમાસના પુતલીએ ભોજરાખને કહી
છે મેના અને પોપટ વચ્ચે મેનાના પતિવ્રત(પણા) સળધમાં આડેવા કનકનો નિર્ણય
વિક્રમે કવેલ આત્મભોજ આપીને કરી આપ્યા તેનું વર્ણન આ વાર્તામાં કરેલું છે

૧ હોહો, ચોપાઈ અને હખા, એથી પદ્મજી બધિલો છે પદ ૧૩૪૧ છે, તે કે
વચ્ચે વચ્ચે ગણના પ્રત્યેક પકિતની પણ પદસખ્યામાં સમાવેલી છે

વિશેષ-૧ આ વાર્તા હખાક છે પણ ઘણી અશુદ્ધ રીતે પ્રતિ સવત ૧૮૬૨ ના
આસપાસની છે, ગુજરાતી લિપિએ લખેલી છે પ્રસ્તુત વાર્તાનું છેલ્લું પાલુ અથ હોઈ
પ્રાચીન પ્રતિનુ હોય એમ તેની લેખનરીલી અને મરોડ આદિથી સમજાય છે પ્રતિમા
'ન'નો મરોડ બાળબોધ લિપિનો છે માત્ર ચોડીકજ અનુભવી કહીએ પડે છે, આથી
લિપિસવત કે કવિ-એળખ વિષે કંઈ માહિતી મળી શકતી નથી

અ ૧૨૪-ઙ-પ્રકીર્ણ પદ-હિન્દી પૃ ૧-૨

દરવાજે દરવાજે બનહદ શીમી યાજે । બલીતના દરવાજે

વિષયાદિ-૫-પચરગના સ્નાન (શ્રીકૃષ્ણ સળધી) વર્ણનમાં છે. ૫-૧-૨

મિ. સ. ૧૮૮૭.

અં. ૧૨૫ ક-ગોવર્ધનદાસ, હરિદાસ, તથા કનૈયો-

પૃ. ૧-૬; ૧-૬.

આરંભ:-શ્રીગણેશાયે નમઃ ॥ અથ કીરતન ઓછવનાં લખાં છે ॥ ગોવર્ધન ॥

સાખી ॥ શ્રી ગુરુને ચરણે નમુ માગુ એ નીજ ગનાન ॥

સ્મરણ કરવા કરણનું ॥ પ્રભુ ગોવર્ધનનુ ધ્યાન ॥

ચાલ ॥ હાં રે શ્રી ગોવર્ધનનુ ધ્યાન ॥ એમ બોલા શ્રીભગવાન ॥

આપણે ઇહ ઓછવને તણએ ॥ શ્રીગોવર્ધન ભણએ ॥

અન્ત-હનીહાં રે ॥ વરશે અંખડી રે ધાર ॥ દુખ નહી પાંમે કાંઈ રે લગાર ॥

ગીરી થઓ તાંતો રે અંગાર ॥ તેહને જલસ્પરશ નહી લગાર ॥

ચાલ ॥ એહવી અકલ ગત ગોવંદની ॥ રાંગ રંગ ન ગનાન મધુરાં ॥

બલહારી હરીનાં છંદની ॥ જુગલ જુગરારા એલે ધુધરી ॥

ચરણે જમકાર કરે ॥ કર ત્રીજે ગીરી સ્થંભો ॥ કર ચોથે મોરલી

અધુરધરરે ॥

શેશ પાતાલથી મોહી રહા ॥ હરીદાસ ગુરુ એમ ઓયરે સ્વર

જોધને અચરત થઈ રહાં ॥

આરંભ-(ગોવર્ધનદાસ)

રાગ કેદારો ॥ રાત મધને શમે જશોદાજી કલો અપાર ॥

રખે શંકાર વાળતો પરવત ધરણી મેલ મોરાર ॥

ચાલ હારે હાંવે જશોદાજી કેહે કુચ્છરને પરવત મેલ ધરણી ॥

તાહારો વેદ ન જાણે ભેદ રે પ્રભુ તહારાં કરણી ॥

અન્ત-હારો ઇન્દ્ર કેહેવાએ ॥ અહીં જીર્તા તે જાદવ રાએ ॥

જે ઇન્દ્રને કાધો પશાંએ ॥ મલી મોટે મને શરાં કાળ ॥

જે શીખે શાંભળે ને ગાએ ॥ તેહનાં ભવનાં પ્રાંતીક જાએ ॥

કહી ચરણે કનૈયો દાશ ॥ ગોવર્ધન ગાંએરે રાશ ॥

ગોવર્ધન રાશ સપુરણ ॥

વિષયાદિ-૧. શ્રીકૃષ્ણે ઇન્દ્રની વૃષ્ટિનું નિવારણ કરવા ગોવર્ધન પર્વત તોળ્યો, અને ઇન્દ્રને નમાવ્યો તેનું વર્ણન પ્રસ્તુત પદોમાં કરેલું છે

૨ હરિદાસનાં પદનો પદબંધ સાખી અને ચાલથી બાંધેલો છે. કુલ પદ ૧૫ છે અને દરેકમાં ૪-૫ કડીઓ છે; ત્યારે કનૈયાનાં ૧૩ પદનો રાગ કેદારી અને ચાલ તેમ સાખી અને ચાલથી પદબંધ બાંધેલો છે.

વિશેષ-પ્રતિ કંઈક અર્વાચીન જણાય છે: લિપિ ગુજરાતી છે. પદની સંખ્યા તેમ જ લિપિસંવત લઘીઆએ નોંધેલાં નથી.

અ. ૧૨૫-ખ-બાલલીલાનો કકડો-પૃ. ૧-૩-(તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણગણે નમા ॥ શ્રી ગરબોએ નમા ॥ અથવા બાલલીલાનો
કકડો લખો છે ॥

કકે લીજે રે શ્રીકૃષ્ણજીનું નામ ॥ અવીચન પદ આપે ભગવાન ॥
લવના બધન હોડે જેએ ॥ કકો લીધા કહીએ તેહ ॥

ખખે ખડ વીચારી બ્રમ ॥ પાંપે પડવું છે નીરવાણુ ॥

મોહો માયા મહર પરહરે ॥ અમો તો વળી પાસે ખરે ॥

અન્ત—(તૂટક હોવાથી રીતસરનો અન્તભાગ નથી)

ધર્મે ધરજ કીચુકા સહી ॥ બેન મવી પલ મળી નહી ॥

કકાસુરે હેવી વાણી કહી ધધા એમ બોલે છે દાહી ॥

વિષયાદિ-શ્રી કૃષ્ણજી બાવચરિત અને મસના વધતું પરાક્રમ પ્રસ્તુત કકા
દ્વારા વર્ણવેલું છે

વિશેષ-પ્રસ્તુત કકો પ્રકટ થયો નજવામાં નથી પ્રતિ કક અવાચીન છે,
લિપિ ગુજરાતી છે

અ. ૧૨૫-ગ-કકડો-(ગુ. તત્વ૦)-પૃ. ૧-૪ તૂટક

આરભ-કકા કરણી કરની શાર ॥ ફરી નહી મનસા અવતાર ॥

જુ જુડલ ભરખખડ જેહ ॥ કવીર્મા કારણુ છે એહ ॥

સતગુર શરણે જનમ સધાર ॥ કકો કરણી કરની શાર ॥ ૧ ॥

ખખા શરવે ખોટું જાણુ ॥ શલ દરી શાયા પરમાણુ ॥

શપન જેમ આવે ને જાએ ॥ જહાથી હિપનું તાહા સમાએ ॥

ચોરાથી લખ ને ચારે ખાણુ ॥ ખખા શરવે ખોટું જાણુ ॥ ૨ ॥

અન્ત—(પ્રતિ-ગુતક હોવાથી રીતસરનો અન્ત ભાગ નથી)

રરા ફણનો ઉતારો બાર ॥ દરી બજને ઉતરો પાર ॥

ચોરાલીનો ખોતો ખમાન ॥ માયા મનથી પાણુ વાર ॥

શરવે ચારનું એ છે ચાર ॥ રરા રણનો ઉતારો બાર ॥ ૨૭ ॥

લલા લાલ લેવાનો લાગ ॥ દરખ મોક બે મનથી ત્યાગ ॥

ચીલ(ત) સતોચ સમજનું કામ ॥ ચચવ ચીનને રાખો કામ ॥

વિષયાદિ-વૈરાગ્ય અને તત્વજ્ઞાનનો પ્રબોધ પ્રસ્તુત કકા દ્વારા આપેલો છે

વિશેષ-પ્રસ્તુત કકો પ્રકટ થયો નથી, તેની શૈલી અને વિચાર માર્મિક છે, માત્ર
છવટનો ભાગ 'વ'થી 'હ' પર્વતનો પડ્યો છે પ્રતિ અવાચીન છે, લિપિ ગુજરાતી છે

અંક ૧૨૬-દાનમનોહર-(સં. ઇ. કા.)-પૃ. ૨-૮-૧

આરંભ—

માઃ ॥

અનવચ્ચગુણગ્રામો ગૌડવંશોત્તિવિશ્રુતઃ ॥૬॥

અથ માર્ગવગોત્રં ચ યજુર્વેદ.....તુ ॥

માધ્યંદિની શુભા શાસ્ત્રા દેવી નારાયણી તથા ॥૭॥

તદન્વયે તુ સંજાતો નાગરાજ.....મઃ ॥

તસ્માત્પ્રતાપમાર્તંદો ધર્મરાજર્પિકો મન્વત્ ॥

વિશ્વત્યાશ્વાસકો વીરો વિ.....ર્પિકઃ ॥

તતઃ શત્રુષુ પ્રવલત્વાચ્ચ૦ રાજર્પિ પ્રવલસ્તતઃ ॥૮॥

હરિવપુલો યસ્મા...દારણ... ॥

હરિ પ્રવલ રાજર્પિસ્તસ્માદાર્વિર્વમ્હૂ ॥૯૦॥

અન્ત—હિરણ્યગર્ભ ત્વથ ગોસહસ્રં...ભૂત ઘટાહ્યં દદાનં ॥

આચાર્યવર્યં ચ્ચલુ પાઠકેન્દ્ર દત્તં વિધિજ્ઞં પ્રવિધાય સ ॥૬૪॥

રાજાશ્રિતો દ્વિજશ્રેષ્ઠો હરિ શંકર રાવલ ॥

તજ્ઞો ગણપતિચિવ ગૌડવં.....ર્ણયત્ ॥૬૫॥

इति गणपतिरावलोक्तयः ॥

અન્ત—ભારત—સે વિશિષ્ટેભ્યા યજ્ઞાશ્રાસિ દિને દિને ।

તત્તે વિક્તમહં મન્યે શેષં કસ્યાપિ રક્ષ ।

શતપથશ્રુતિઃ ॥ તરેજ્યં વિશિષ્ટે દર્મં દાનં રચાયેતિ ॥ આયાસશઃ પાણિભ્યો

પિં ગરીયસઃ । ગતિરેકૈવ વિક્તસ્ય દાનમન્યા વિપત્તયઃ ન્યાયેનાર્જનમર્થાનાં વર્ધનં ચ...સત્રાયે પ્રતિપત્તિશ્ચ સર્વશાસ્ત્રેષુ પઠ્યતે । આક્રમ્ય દ્વિજૈ ર્યુ—

વિષયાદિ-૧ આ સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલું ઐતિહાસિક કાવ્ય છે. ગૌડ વંશના રાજા મનોહરે શોલાપુર આગળ, મોગલ દરબારમાંથી પાછા ફરેલા શિવાજીને હરાવ્યા, તેથી તેને શોલાપુર પ્રદેશનો રાજા દિલ્લીપતિએ બનાવ્યો, અને તેને અંગે રાજા મનોહરે સં. ૧૭૧૧ માં ઔદિત્ય બ્રાહ્મણ ગણપતિ રાવલને સુવર્ણતુલાનું દાન આપ્યું, એ પ્રસંગ પ્રસ્તુત કાવ્યમાં શ્લોકબદ્ધ વર્ણવેલો છે. વળી તે રાણે ભટ્ટ મહાદેવને દાન આપ્યાનો પ્રસંગ પણ વર્ણવેલો છે.

૨ આરંભમાં રાજા મનોહરની તેના ગૌડવંશીય પૂર્વજોથી આરંભ વંશાવલિ આપેલી છે, અને રાણા પ્રતાપનો તે વંશજ હોવાનું જણાવેલું છે. દાનમાહાત્મ્ય દર્શાવવા મહાભારત, શતપથ બ્રાહ્મણ, આદિમાંથી અવતરણો નોંધેલાં છે.

૩ આ કાવ્ય પ્રકટ થયું જણાયામાં નથી.

વિશેષ-પ્રતિનાં પાનાં આઠ છે. તેમાં ૮ મું પાનું અલગ પડે છે. પહેલું પાનું એટલે કે આરંભના ૬ શ્લોક જેટલો ભાગ નથી, તેમ ૮ માં પાના પછીનો ભાગ નથી.

અ. ૧૨૭-ક-આદિપર્વ-(ગુ. આ.)-વિષ્ણુદાસ-(૨. સ.)-
પૃ. ૧૦૩-૨૦૮ (તટક)

આરભ-(પહેલાં ૧૦૨ પાના ન હોવાથી રીતસરનો આરભ નથી)

હાલ -જન્મેજ્યે ॥ પરીક્ષત રાએનો ॥ તન ॥
કૂલ એક રાખૂ ન આરતીક રૂપી પાવન ॥ ૩ ॥
તે કયા કહુ સર્વ ધર યજી આણી આજ ॥
જે સંભલે દુખ વામીએ ॥ પામીએ સુખ ॥ ૪ ॥
એક વાર પરીક્ષત શાયરો ॥ વન વીએ ભ્રમ્યા શા ... ॥
પ્રધાન રાજે પ્રાક્રમી ॥ શાહાસીક નર સર્વ કાએ ॥ ૫ ॥
બહુ ભ્રગ. રા વન વીએ રે ॥ એક ભ્રગ નાડો તહિ ॥
તેને શોધતો પાછત ॥ ગહ આવીઓ વન માંહે ॥ ૬ ॥
તારે શાત પામી પરીક્ષત ॥ જોવાને લાગો શાએ ॥
ગેઉ વૃદ્ધાં પ્રીણુ આરતો ॥ એક વીપ્ર દીઠો કાએ ॥ ૭ ॥

ઉપસો-મુખ નાગ પામી શાએ ॥ એ આસ્તીકની ઉતપત કહી ॥
વીણુદાસ કેહે તે શા ॥ સૌનક રૂપી બોલા શહી ॥ ૮ ॥
કડવા ૧૫ ॥ રાગ દેશાખ ॥ કડી ૮૪૪ ॥

અન્ટ-પછી પાર્યે કોષ ધરી તે ઉપરે ॥ દશ અધા મેવા બાણ ॥
મારી છેદ કરો ત્રોહો હાંમે ॥ કપટ માટે તે જાણુ ॥ ૩૭ ॥
પછે બાણુ ધર્મ એ શૂરપતી સાથે મહુ અપાર ॥
તેણી (સ)મે વાષો પાર્યે તે ॥ શૂરપતી તેણી વાર ॥ ૩૮ ॥
મિધવણી છેદ પવનાંજલે ॥ દૂર કરી જલધાર ॥
વીદૂત નાશ કરીને નીરમલે ॥ કીધુ ગગન અપાર ॥ ૩૯ ॥
પછી શીતલ વાર્ય વાએ એક ॥ મહલ શહી નીરમલ થઈ જાણુ ॥
એણે પ્રધારે ખાડવ વનને ॥ અગ્ની દેહ નીરવાણુ ॥ ૪૦ ॥
એણે કરીને ભૂવન ત્રણુમા ॥ બે પાંચુ અવ કાએ ॥
ભૂવન ત્રણુના નાચી દાફ ॥ અમર બધાતર હોએ ॥ ૪૧ ॥
આનંદ પામે પાર્યેવી ॥ મન કપો શૂરપતી મન ॥
દવે વનના પ્રાણી વીચારે ॥ આપણુ હણીએ કીસણુ અરજૂન ॥ ૪૨ ॥
બપસો ॥ આપણુ હણીએ કીસણુ અરજૂન ॥ એવૂ વીચારે મનશુ રહી ॥
કડવુ ૬૬ ॥

વિષયાદિ-આ શ્રી મહાભારતના આદિ પર્વનો સારોદ્ધાર છે. રાગ અને કથનાથી વડબંધ બાંધેલો છે. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં ૬૩વાં ૧૫ થી ૬૬ છે.

વિશેષ-૧. આ પર્વ પ્રકટ પથેલું નથી. પ્રતિ છલ્લું તેમજ નૂની છે. પહેલાં ૧૦૨ પાનાં પ્રસ્તુત પ્રતિમાં નથી, અને ૧૦૩-૧૩૪ પાનાં કરપાયલાં તેમજ વચ્ચેથી ખવા-
ચલાં હોઈને કેટલોક ભાગ પચ્ચો છે. પ્રતિની ક્ષિપિ ગુજરાતી છે. લેખનશૈલી ભેદનાં પ્રતિ ધણી નૂની જણાય છે. દરેક છવાને અન્તે રાગનું નામ તથા કડીસંખ્યા આપેલાં છે. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં જનમેજયની મૃગયાના આરંભથી તે અર્જુને ખાંડવ વન બાળ્યું ત્યાં સુધીના પ્રસંગ વર્ણવેલો છે. પાનાં પાણીથી ભીંજવાથી તેમ વચ્ચે વચ્ચે ચોંટયાથી પંક્તિઓ ઉકેલવી ધણી જ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. પ્રતિ સુરતથી ભળેલી છે, તે કદાચ આજમાંથી બચી હોય. પ્રસ્તુત પર્વનાં ઉવટનાં પાનાં ૧૨ ને આશરે પહેલાં સમજાય છે.

૨ પ્રસ્તુત પર્વ પછી મહાભારતના કોઈ એક પર્વના સારનાં બે પાનાં બાંધેલાં છે, તે છલ્લું અને કરપાયલાં હોવાથી તેનો સંખ્યાક્રમ નથી જણાતો.

અં. ૧૨૭-ખ-ઉદ્યોગપર્વ (૧)-(ગુ. આ.)-વિષ્ણુદાસ (૧)-
(૨. સં.)-પૃ. ૨૨૦-૨૨૮ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલાં બે એક પાનાં ન હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી.)

...હી પતી નીલધ્વજ ॥ વીરવરમા રાએ ॥ ૮૧ ॥

હંડ ધીર જે તે વલી પ્રહસેન ॥ માહા શૂલક જે હોએ ॥

વલી ખીજા નૃપ અનેક મીત્રી ॥ તેડાવીએ શ્રવ કોએ ॥ ૮૨ ॥

માહારે પુરોહીત એક છે શહી ॥ ગૂણસીધૂ બણીએ જેહ ॥

ધૃતરાષ્ટ્ર દરજોધન બણી ॥ મોઢલીએ આંથી તેહ ॥ ૧૦ ॥

એવું શાંભલી વચન દુપદ તણુ ॥ શ્રી ક્રીશ્ણ કરે વખાંણુ ॥

ધનધન રે શોભવંશના ફૂલ ॥ દીપ રાએ શુભંણુ ॥ ૧૧ ॥

જેમ દરજોધન છે ભીરમ દ્રોણુ શહાએ ॥

તેમ પાંડુપુત્રને શરવયા ॥ એક તમો દુપદ રાએ ॥ ૧૨ ॥

જેમ કાર્ય કરવૂં ઘટે તેમ કરજો તમો અવશમેય ॥

હવે હુ તાં વલીશ દ્વારીકાં ॥ એમ કેહે દેવાધીદેવ ॥ ૧૩ ॥

... ..

ઉપલો ॥ શેન આપૂ તાંહે રાગ શયલ હરખ મનમાં ધરે ॥

તેણે શમે શ્રી ક્રીશ્ણજી ॥ અરજૂન પ્રતે એમ ઓયરે ॥ ૩૧ ॥

કડી ૬૨ ॥ ૬૩વાં ૨ ॥ રાગ ગોડી ॥

અન્ત-(૨૨૮ માં પાનાથી તૂટક હોવાથી રીતસરનો અન્ત નથી.)

૬૩વાં ૭ ॥ રાગ દેશાખ-૧૧-કડી ૨૩૬ ॥

એણી પેરે ઉચરા રે ॥ વાએક વીદર પ્રતે ભૂપાલ ॥
રજની વહી ગઈ રે ॥ એમ કરતા યજ્ઞ પ્રાત્કાલ ॥ ૧ ॥
સીધ સભા રચી રે ॥ ચાએ તેડાવે હોણુ મહિ ॥
પ્રેમ રહે ધરી રે ॥ રાએ ધૂનરાષ્ટ્રે પૂજ તાહે ॥ ૨ ॥

હાલ ॥ પ્રેમ ધરી ધૂનરાષ્ટ્રે પૂજ ॥ ધન ચાએ મત તાહારી ॥
જે કાઈ કહાવૂ હોએ અરજૂને ॥ તે મૂજને રહે વીસ્તારી ॥ ૩ ॥
વલતો શેજે એણી પેરે ભાલો ॥ ચણુ કે(કી)રવપત વાણી ॥
પ્રથમ કુચલ પૂજ છે પાડવે ॥ પ્રેમ પ્રીત મેન આણી ॥ ૪ ॥
પછે અરજૂને વાએક કહુ છે ॥ શૂભટ શાભલો તેહ ॥
લલા હોએ તો રા

વિષયાદિ-૧ મહાભારતના ઉલ્લેખપર્વનો સારોદ્ધાર છે કડવાં, રાગ, ઠાલ અને
લક્ષણાથી પદ્યબદ્ધ ભાષિયો છે, પ્રસ્તુત પ્રતિભા કડવા ૨ થી ૮ (અધ્ય) છે, કડી
૨૩૬ ઉવારેલી છે

વિશેષ-૧ આ પર્વ છપાયેલું લક્ષ્યામાં નથી પર્વનું નામ 'ઉલ્લેખ' પણ વિષય
સહસ્રનાથી લક્ષ્યાય છે પ્રતિનો આરબનો તેમ જ અન્તનો ભાગ પડેલો હોવાથી કવિની
ઓળખ, રચનનો કે લિપિનો સંવત પણ લખાતો નથી. લિપિ શુભરાતી છે પ્રતિ
ભૂતી અને છાંદુ છે પાનાં છપાયેલા તેમ ખવાયેલાં છે આનો રચનાર ખંભાતવાળો
વડનમરા નાગર-કવિ વિશ્વદાસ હશે, એમ પ્રતિના આદિપર્વ આદિના ભાગ સાથે
શૈલીની સમાનતાથી સમજાય છે

૨ પ્રસ્તુત પર્વનું પહેલું કડવું તથા બીજા કડવાની જાા કડીવાળાં પાના પડેલાં છે

અં. ૧૨૮-ત્રિનેચટની વાર્તા-(શુ. વા.)-પૃ. ૧-૫૫

આરબ-શ્રી મણેશાંક નમ ॥ અથ વીનેચટ મુરખની વારતા લખી છે ॥

દોહરા ॥ સરથ વચન દો સરથતી ॥ ૬ લાગુ પાએ મુને માત ॥
આપો છુધી ચારદા ॥ જેમ ગરય પુરણુ થાએ ॥
વીનેચટ શુણુ ગાંધશુ ॥ માતા દો મુને આશ ॥
હુ મુદમતી અર્ગનાન હઉ ॥ રચનાએ કરજો વાચ ॥
જે કાઈ સરથતી ચીન ધરે ॥ સરથે તેહેનાં કાજ ॥
જે દરસાન ઇછે માહાર ॥ પુરૂ મનોરથ આજ ॥

ઓપાઇ ॥ જણુગીય માહે જે ચાર ॥ જરયખડનો ના બહુ પાર ॥
શામપુરી શેહેર શાહામણી ॥ વીચીય પેરની સામાં ધણી ॥
વરી છે લોક તાંહાં પુનર્વત ॥ રૂ મહિ રાખો ભગવત ॥

દ્રા પરની નીદાં નવ કરે ॥ નીશ ધરમ અધીક આચરે ॥
 શોભપાલ ત રાઅનુ નાંમ ॥ તેહ તણુ હુ ગુ કરવું વીખાંણુ ॥
 વન વાંદે નવ ડંડે લોક ॥ નાંમ રાજનુ પુનશ્ચલોક ॥
 વેહેપારી વેપાર જ કરે ॥ જોડ જ(ક)પાટક દોને નવ અડે ॥
 તે નગરનાં વેહેવારીઆ ॥ શેઠ રીખવદંત જગતે જાણીઆ ॥
 તેનાં ધન તણો નહી રે પાર ॥ પુત્ર પાંચથુ પ્રેમ અપાર ॥
 રૂપમાદંત અજાનરીનું નામ ॥ શકલ કલાં રૂપગુણનીધાન ॥
 નીશદીન પીઠીની શૈવા કરે ॥ અનુદીન શુભ નીરગમે ॥
 જેસ્ટ પુત્ર શ્રી ઇદંત નાંમ ॥ ખીજે રતનદંત કરે દ્રાટીક કાંમ ॥
 લખમીદંત ત્રીજે છે શાર ॥ ચોથો ઐકદંતે કરે વેહેપાર ॥
 વમળદંત તે પાંચમો શહી ॥ પ્રમ અખર મુખ ચહે નહી ॥
 મુરખચંદ ધરં અભીધાંન ॥ જુડી બુધી માટે પકુઉ નામ ॥
 અન્ત-દાસ શોભ નગરનું રાજ ભોગવે આણુંદશું રે : રેહેતાં વીનેચર
 વીર મન ગોર્વીદશું રે

... ...
 વીલાશી કુઅર વીલાશી તણો ॥ મણીરતન મહા રૂપ ॥
 રૂપકુઅર લીલાવતી તણો ॥ શરશ કુઅર માહા જુપ ॥
 પુત્ર ચારે પરણીઆ : શરખા શરખી જોડ :
 પુત્ર વહુને નરખતાં : પેહોતાં મનનાં કોડ :
 રાજ અભિષેક સુતેને કરી : પેહોતાં મુગતી મોજર :
 એ કથા જે શાંભળે : એકમનને નર નાર :
 આશાં પોહોચે મન તણી : પાંમે લવને પાર :
 સુરત શેહર શોઆંમણુ : વીલંદાવાડમાં વાશ :

ભદ્રશંકરે આ ગરથ લખો છે : વીનેચદ રાએનો : ઇતી શ્રી-ગરથ અમ-
 પુરણ થયો છે.

વિષયાદિ-૧. રીખવદંત નગરશેઠનો પાંચમો પુત્ર વિમલદંત હોઈ મુરખચંદ દેશવટા
 પામતાં સોમપુર રાજના પ્રધાનપુત્રની પ્રેરણાથી તેની પુત્રી વિદ્યાવિલાસીનીની સાથે
 છેતરીને પરણે છે અને પરદેશ સેવે છે. વિદ્યાવિલાસીની તેને ખરા રૂપમાં જોળખતાં
 તેની સાથે ભાલતી ચાલતી નથી; આખરે તે મણિરતન રાજની પુત્રી સાથે પરણે છે
 અને તેની નૃસંકલા, વિદ્યાઆસંગ આદિ ભોતાં તેનો યતિ તરીકે વિદ્યાવિલાસીની સ્વીકાર
 કરે છે અને આનંદમાં દિવસ નિગર્મન કરે છે.

૨. દોહરા ચોપાઈથી પદ્યોષ્ઠ ગાંધેલો છે, વચ્ચે જે સ્થાને દાસ પ્રણ છે, જે
 હંધ નવીનતા દર્શાવે છે,

વિશેષ-આ વાર્તા વિસ્તૃત રૂપમાં જુ. ૩૩ હો. ભાગ ૩ નામાં વિદ્યાવિદ્યાસિનીને નામે પ્રકટ થઈ છે એ વાર્તા કવિ સામળની રચેલી છે, ન્યારે પ્રસ્તુત વાર્તામાં રચનારનું નામ જ નથી, વળી છપાયેલી વાર્તામાં નીતિ આદિના તેમ આતુરીના છંપો છે ત્યારે પ્રસ્તુત વાર્તામાં તે નથી પ્રસ્તુત વાર્તા સંક્ષિપ્ત છે, કદાચ તેનો વિસ્તાર હોય પ્રતિ અર્વાચીન છે, લિપિ ગુન્જાતી છે, રચનનો કે લિપિનો સવલ નથી, વાર્તાનું પૂર નાનું છે

અં. ૧૨૬-ક-અર્જુનગીતા-(જુ. અ.)-ધનદાસ-

(૨. સં.)-પૃ. ૧-૩

આરંભ-શ્રીગણેશાયે નમા ॥ શ્રીસારદાયે નમા ॥ શ્રીગરુડાયે નમા ॥
શ્રીમાતા શરણાતીની હીરપા થકી અખીઆન અરજુન ગીતા લખી છે ॥

શ્રીગરુપરતાપે ગાયે ॥ હીરપા તે સાધુજન ॥

પારે બરમા મારો આદમા ॥ મને તે અરજુન ॥

અરજુન શુણો ગીતા સાર ॥ પડવ ચાંભરો નીરધાર ॥

અરજુને જોમ જ કાવીઈ ॥ આભયો વર્ત-

અન્ત-(પાનાં કરપાયલા હોવાથી અન્ત ભાગ ઉડયો છે)

વિષયાદિ-જુઓ નોંધ અં ઉપરની ૬૦ રૂની પાનું ૧૭૬.

વિશેષ-આ ગીતા પ્રસિદ્ધ છે પ્રતિ કદાચ અર્વાચીન છે, લિપિ ગુન્જાતી છે, દરેક પાનાનો અર્ધ ઉપરનો નીચલો ભાગ કરપાઈ ફાટી ગયો છે

અ ૧૨૬-ખ-ધર્મગીતા-(જુ. અ.)-(૨. સં.)-પૃ ૧-૩

આરંભ-શ્રી ગણેશાયે નમા ॥ શ્રી સારદાયે નમા ॥ શ્રી ગરુડાયે નમા ॥
અથેશ્રી માતા શરણાતીની હીરપા થકી આખીઆન ધર્મગીતા લખી છે ॥

પરથમ પરનામ કરે ગુરુરાયે ॥ બેહુ કરજોડીને લાગુ પાયે ॥

શુષ્ક શુષ્ક મા કરજો સાયે ॥ શેવક જનની પુરજો આશાયે ॥

કરે વીનતી બેહુ કરજોડી ॥ જમગીતા કહો વીસતારી ॥

જુગજીવન હીરપા કરી ॥ શુભ અશુભ કહો વીસતારી ॥

રચનાયે રામ નામજ કહુ ॥ દરી નામનો નવ પાર ના લહુ ॥

કેહે શેવક વીનતી આધાર ॥ એક મુને ઉપજો વીચાર ॥

દુતવચન ॥ દરી જન તે કેમ જણીયે ॥

ધરમરાઈ વચન ॥ તાહારે ધરમરાઈ તા વાણી બણે ॥

પરથમ કરે જરામણી શેવાયે ॥ ને પુજે જે નારાયણ દેવ ॥

વચન વીપરનું ચીત ધરે ॥ તે ઉપર અતી આનંદ કરે ॥

જેને દરી સાથે મનેહ ॥ બગતી લખણુ કહીયે તેહ ॥

પરતીવંતા જેને ઘેર નાગ ॥ શનવાની જેનો વીચાર ॥

ભુખાને શંભેને જેદ ॥ બમતી લખણુ કદીએ નેદ ॥

અન્ત-કયાં જઈ રહેવું તેના ઉત્તરમાં ધરમરાર્ધ વચન ॥

અણુગાણુ જે પીએ નીર ॥ ધ્રુવાગતા જલ્લા બદ્ધ કરે ॥

એવ હાને જે માથુ ધવટે ॥ તેને ઘેર અણુચીતા પડે ॥

ધરમાં ભાર નહીં લગાર ॥ આવશ્યમાં કાડે અવતાર ॥

કરોલીઆનાં જલ્લા બદ્ધ કરે ॥ વત્રી તેના ધરના આજે ધણી ॥

ખોલ સાચાને ખોલે આલ ॥ દુધારી ખોલા વેવાર ॥

શશરો દેખી નવ દાંડે શીશ ॥ તેના ધર પર પાડજે ચીશ ॥

ધરમે વચન દહાં જે શાર ॥ દુત મનમાં આનંદ અપાર ॥

ઉતમ કથા જમગીના જેદ ॥ દરી ભગનને વલંભ તેદ ॥

એ કથા જે નીતે લજે ॥ દુત નહી તેને આંગણે ॥

શરવે શુણ્ણે એકે મન ॥ શરગ લોક પામે તે જન ॥

જે જે રામ શીતારામ ॥

અથે શ્રીધરમ-જમગીના શમપુરણુ શમાપતે ધર્મ છે ॥ શ્રીરણુ ॥

શ્રી ॥ કલાભમશતુ ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥ શ્રી ॥

વિષયાદિ-પ્રસ્તુત ગીતામાં દૂતના, એ પ્રત્યેના ઉત્તરમાં યમે (ધર્મરાજએ),
દરિશક્તનાં તેમજ તેના દુતે દુષ્ટાના અપદુરજ અર્થે પ્રવેશ કરવા યોગ્ય સ્થાને નિર્દેશોમાં છે.

વિશેષ-આ ગીતા પ્રકટ થયલી જલ્પયામાં નથી લિપિસ્થવ અન્તે આપેલા
નથી. પણ પ્રસ્તુત પોથીના અન્યત્ર લિપિ સ્થવથી તે સંવત ૧૯૨૦ દોવાનું સમજાય
છે. પ્રતિ અર્વાચીન છે, દ્વિ પ શુન્દરાની છે. પ્રતિ તેલવાળી યવાથી મહીન થયલી છે,
તેમ દ્વિલી પણ છે.

અં.-૧૨૮-ગા-કકેકે-(૨. સં.)-(લિ. સં.)-પૃ. ૧-૨.

આરંભ શ્રી ગણેશએ નમા ॥ શ્રી શારદાએ નમા ॥ શ્રી ગર્ભોએ
નમા ॥ અથે શ્રી માતા શરણંતીની કીરપા થકી વડો કક્કો લખો છે ॥

કકે લીજે શ્રીદરશનશતુ નામ ॥ અચીચલ પદ આપો ભમવાન ॥

ભવના બંધન છોડે જેહે ॥ કકે તો વત્રી કદીએ તેહ ॥ ૧ ॥

ખખે ભોગ વીચારે ખાણુ ॥ પાપે પડવું છે નીરવાણુ ॥

મોહો માઆ મછર પરહરો ॥ ખખો તો વત્રી યાશે ખરો ॥ ૨ ॥

અન્ત-હકે હરજીતી શું પેર ॥ નંદ જશેદા મુકા ઘેર ॥

કુખળને ઘેર વાશો રહા ॥ હહો એમ ખોલીને ગઆ ॥

અરજીન સાથે પરીતજ કરી ॥ હસનાપેર આગેવા શ્રીહરી ॥

ભરી ચભામે કીધો ચમેષ ॥ દરપદને આનને વેદ

પાડવ ઉપર કુરણા કરી ॥ ચારથી ચર્ષ બેઠા શ્રી હરી ॥

રાસપરોલો લીધા હાત ॥ જીતાડો પાંડવનો સાથ ॥

નારદ રૂપીએ વાણી રે કહી ॥ પાંડવની ઇછા પુરી ચર્ષ ॥

એ કહો શીખે ને ગાએ ॥ મનની ઇછા પુરણ ચાર્ષ ॥

અથે વડો કહો શમપુરણ શમાપત ચએ ॥ શ્રીરામજી શ્રીરણુ ॥

વિષયાદિ-પ્રસ્તુત 'કક્કા'માં શ્રીકૃષ્ણના બાવચરિતથી આઈલી પાંડવને મદ્ય-ભારતના યુદ્ધમાં સહાયતા આપ્યા પર્વતના પ્રત્યેક અસ્તિત્વને બોધ 'ક' થી 'હ' પર્વતના દરેક અક્ષરમાંથી ક્ષિત થતો ઉપદેશોલો છે

વિશેષ-આ કહો પ્રકટ થયો જલયામાં નથી પ્રતિ વિધેની માહિતી મઠિ ઉપર જુઓ અ ૧૨૬-જ ની નોંધ.

અ ૧૨૯-ઘ-પદો-હિન્દી પૃ ૯

મોહનદાગ (મુલારામનાં જે પદ), અજ્ઞાત કવિ (યમ કારગતોનું પદ), કરીર મજનો બને રેણતો)

આ પદોને અન્તે પ્રતિના લિપિસવત આદિની માહિતી આ પ્રમાણે છે -

સંવત ૧૯૨૦ ના અખાડ સુદ ૧૧ અગીઆરચ ને વાર શુકર ॥ તારીક ૧૫ મી ॥ રતે ૧૮૬૪ ને દને પુરી ચર્ષ છે ॥ પરત પરમાણુ જેવી હતી તેવું લખ્યું છે ॥ લખનારને દોષ મો દોષ ॥ દયકત વરધ બોટ ઉમેરીને વાંચાને ॥ સાધ ચતની વીનતી મોરી ॥ તેની અકચર લેજે જોરી ॥ ચત ચાદેખ ॥ શ્રીરણુ ॥ કલાજીમણુ ॥ ચોપડી રતન જુડુ ડેલાડવાચની છે ॥ જે કાષ . તેમને ગોપાળ વીચરામની કુવાઈ ॥ જૂલ ચુક ॥

અં. ૧૨૬-ડ-શિવકેથા-(૨. સં.)-(લિ. સં.)-પૃ. ૧૮

વિશેષ-શિવરાત્રીની કથા છે, લિપિસવત અર્ચાચીન જણાય છે, બીજા કોઈ લેખકે પાછળથી અર્ધ બાલગોષ અને અર્ધ ચુલ્લાત્રી લિપિમાં લખેલી છે ધણી જ અશુદ્ધ છે, તેમ વચ્ચે વચ્ચે 'પદ' અને શબ્દોનું કોઠણ નથી તેમાં રચનારનું નામ નથી, તેમ લિપિસવત પણ આપેલો નથી

અં ૧૩૦ પંચતંત્રનું ભાષાંતર (૨. સં.) (લિ. સં.)

પૃ. ૧૧-૧૮૦ (તુલક)

આઈલ-(પેટ્ટેલા દશ પાનાં નદોવાથી રીતસરના આરખ નથી)

તત્ત્વ કથિદુત્પાત યમુનાતટમુખપેદે તત્ત્વ મરજનમદશાનિ ગજનાખ્યાનિ મધુમા

અથ (અર્થ):-એહેવે ત્યાંહાં પિંગલક નાંમે વન માહે સિહ મૃગજાતિ પરવ-
ર્યો થકો તૃષા વ્યાકુલ થકો ઉદક પીવાને યમુનાકાંઠે આવ્યો. એહેવે સંજવક
ત્રાડ્યો તેહનો ગંભીર શબ્દ સાંભવીને સિહ બિહવા લાગ્યો પણ બિહવું કો
આગલ જણાવે નહિ પછે વડનાં વૃક્ષ હેઠાં મંડલિ કરિને બેઠો એહેવે તે સિંહને
શિયાલ બે આગે પ્રધાન હુતા તેહેને દેશવટો હુતો પણ તેહેની પૂઠે સદા બે
વેગલા હિડતા તે પ્રધાન બેહો માંહોમાહે મંત્ર દરવા લાગા તેહે નામે એક
દમનક એક કરટક તે માંહે દમનક કરટક ને કેહે છે કરટક સાંભલ એ તો
આપણો સ્વામી પિંગલક સિહ ઉદક પીને જાતો હુતો પછે ન જાંણિએ સા માટે
તરબ્યો થકો પાછો વલીને મંડળી કરીને બેઠો છે મન માંહે વ્યગ્ર છે પણ એ
કેહેતો નથિ વલતો કરટક બોલ્યો ભાઈ દમનક આપણે ધણી વાતે સુ કાર્ય છે એ
વ્યાપાર આપણો નો હોય જેહેને જે વ્યાપાર ન ધટે તેણે તે વ્યાપાર ન કરવો.

શ્લોક—અવ્યાપારેષુ વ્યાપારં ચો નરઃ કર્તુમિચ્છતિ ॥

સ એવ નિધનં યાતિ કીલોત્પાટીવ વાનરઃ ॥૧૧॥

અન્ત-ને ચડકલો ચડકલી બે ત્યાંહાં રહેતાં હતાં પછે ધંમ કરતાં બેસી
રહેતાં હતાં એહેવા માંહે માહાવર્કુ ગલવા લાગ્યું પછે કાષ્ઠ એક વાંનર ટાઢે
આકલો થયો પછે દુઃખીઓ થઈને દંત કરડવા લાગ્યો ધૂઝવા લાગ્યો પછે
તે વાંનર સમડીને મૂલે આવિને બેઠો પછે તેહની તે અવસ્થા દેખીને તે ચડકલી
બોલી ભાઈ વાંનર તું હાથપગનો ધણી દેખીએ છેએ અને પુરપ સરખો
દેખીએ છેએ તો કિમ ટાઢે ધૂઝે છે ધર કિમ કરતો નથિ પછે તેહ—

વિષયાદિ—પંચતંત્રના પહેલા તંત્ર મિત્ર લેહનું ભાષાંતર છે. પહેલાં દશ પાનાં
નથી; પિંગલક સિંહ સંજવક વૃષભથી બીને છે ત્યાંથી તે વાનરે ચડકલીને મારી ત્યાં
સુધીની વાર્તાનું ગદ્યા. ભાષાંતર છે.

વિશેષ-આ ભાષાંતર શિલાભાષવાળા પુસ્તકમાં પ્રકટ થયું છે. પ્રતિ અર્વાચીન
નથી; લિપિ ગુજરાતી છે. પ્રતિનાં પાનાં પાણી અને શાહીથી ચોરેલાં છે. વચ્ચે મધ્ય
ભાગે કરપાયલાં પણ છે. અક્ષર અલિપ્ત અને લખાણ પણ શુદ્ધ છે. ભાષા પણ
દંઢક નહીં છે.

અં. ૧૩૧-શ્રીમદ્ભાગવત-(ગુ. પુ.) વલ્લભ ભટ-(૨. સં.

૧૭૬૩-૬૪)-(લિ. સં.)-પૃ. ૩૬-૭૭ (તુટક)

આરંભ-૫. ૩૫ નહીં હોવાથી રીતસરનો આરંભ નથી;-

ને કેહો ॥

મુગ્ધી તત્પર પ્રભુની સેવાં વીશે ॥ સદાં કાલ તાંહાં રહે ॥ ૧૦ ॥

જે કો પુરસ સંસારી સરે ॥ ઈર્ષા મુગ્ધી મારગ આચરે ॥

જેહે ને હરી દરસન જોવાનું મન ॥ ભાષાએ એક...જન ॥ ૧૧ ॥

સમસ્ત પ્રાણીને સર્માન લેખે ॥ સમાન ચીત દ્રસ્ટી કાને નવ ઊવેખે ॥
શહુને સરખા લેખે મન માહે ॥ તત્રી અ...સી મારગ કેહેવાખે ॥૧૨ ॥

૪તીશ્રી ભાગવતે માહાપુરાણે ॥ શુકપરીક્ષીતસવાદે ॥ તૃતીય સ્કંધે ॥
અગણીનીક્ષેહ અધ્યાયે રે ॥ ૨૯ ॥

મંથ-એ તેત્રીસ હધ્યા અથ પુરણુ ॥ અત્રોક્તની સંક્ષા મણી ॥
સાતસે પચાશ ઉપર ॥ એકનીશ અગ્રણી ॥ ૩૨ ॥
સવત સતર ત્રેસેઠા માહે ॥ જેઠા માસ નીધાન ॥
પુર્ણમાસી બુધવારે ॥ શપુરણુ હવુ આક્ષાન ॥ ૩૩ ॥
ઓદીચ જ્ઞાતી ટોલકીઆં ॥ દ્વિજ સુર્જપુરમા વાસ ॥
શુણુ હીપીકા ક્ષેત્ર ગામે કયા કીધી ॥ શુણુ વર્ણુઆ શ્રીઅવિનાસ ૩૪
ભટ મુકેવ મુત નાહાના ભટ ॥ તેના મુત વલભ નામ ॥
સાધુજન હરીકીપાથી ॥ વર્ણુવીયા શ્રી શુણુગ્રામ ॥ ૩૫ ॥
સસારસમુદ્ર અથાગ માહે ॥ શ્રી રામનામ છે નાવ ॥
તે જન તરી પાર ઊતરસે ॥ જે મન રાખે ધડ ભાવ ॥ ૩૬ ॥
ધડ ભાવ જે રાખે પ્રાણી ॥ તો તે સેજે વૈકુઠ જાએ રે ॥
કર જોડી વીમ વલભ કહે ॥ પુર્ણુ હવી ત્રતીય સ્કંધ કયાંએ રે ॥૩૬ ॥

૪તીશ્રી ભાગવતે માહાપુરાણે ॥ શુકપરીક્ષીતસવાદે ॥ ત્રતીય સ્કંધે ॥
થઆં પુર્ણુ તેત્રીસ હધ્યાઓરે ॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥ સમપુર્ણુ ॥ સમાપ્તી ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી સારદાય નમઃ ॥ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભાતર્મનય નમઃ ॥
પ્રથમે પ્રજુમુ શ્રી ગણુપતી ॥ હથવાહની શ્રી સારદા સરસ્વતી ॥
સુભ મતી દેજે સરવદા ॥ કીપા કરી ટાતો કુરમતી ॥ ૧ ॥
ચાંસ ॥ સડા (દા) કીપા કરી સુભ મતી દેજે ॥ વીમહર્ણુ સુખકારી ॥
ગગનન પાવન મુખ જિન્વલ ॥ કર અ(આ)પુષ કરસી ધરી ॥ ૨ ॥

એ શ્રીમહ(દ)ભાગવત કયા મનોહર છે ॥ અતુરર્થ સ્કંધ વર્ણુન ॥
અધ્યાં અકત્રીસ કદાં પુરાણે ॥ તે સુણુજે તાંમા જન ॥ ૬ ॥

અન્ત-અર્સાવરી ॥ પ્રાચીનખરહી રાંચે નારદને ઉપદેસે નીરધાર ॥
વૈકુઠમતીને પામે જુપતી ॥ તેને ત્રુઠા દેવ મોસાર ॥ ૩ ॥

જાહાં જુવે તાંહાં વક્ષ દીસે સનીધ પત્ર ગંભીર ॥
વનસપતી સગલે દેખીને

વિષયાદિ-૧ આ શ્રીમદ્ભાગવતના ત્રણ સ્કંધોનો કવિતાબદ્ધ સાર છે. તેમાં શ્રીજી સ્કંધના ઐગણત્રીસમા અધ્યાયની ૧૦ મી કડીથી તે છઠ્ઠા સ્કંધના અધ્યાય ચોથાની સાતમી કડી છે.

૨ આ આખ્યાન લોકોમાં પ્રચલિત છે. પણ પ્રસ્તુત ઘણી જ અશુદ્ધ છે. વચમાં કેટલાંક સ્થલોએ શાહી ઉપરી જવાથી અક્ષરો ઝાંખા થયા છે. પાના ૭૩ માનો અને ૭૪ માનો પાછલો ભાગ કોરો છે; છન્નીસમો અધ્યાય કડી ૬૫ થી અને ૨૭ મો કડી ૫ સુધી, એટલો ભાગ, અને છઠ્ઠા સ્કંધનો પહેલો અધ્યાય કડી ૫ થી તે ૨૨ મી કડી જેટલો ભાગ વચ્ચે છે.

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન કવિ વિપ્ર વહ્નભનું છે. એ સુરતનો વતની છે. તે ગણદેવી પાસે કાપેર ગામમાં પણ રહેતો હતો. કવિએ પોતાની ઓખળ ઉપર કડી ૩૪-૩૬ માં આપી છે.

૨ “ગુજરાતી પ્રિયર્થંગ” પ્રેસનું પદબંધ ભાગવત પ્રકટ થયલું છે તેમાં વિપ્ર વહ્નભના આ સ્કંધ પ્રકટ થયા છે. પરંતુ જણાય છે તેમ પ્રસ્તુત પ્રતિ કરતાં, આ છાપેલી પ્રતિમાં ઘણીક કડીઓ વિશેષ દેખાય છે, તેમ કેટલુંક પાણી પાછળથી ઉમેરાયલું પણ સમભય છે. અને પાઠાંતરો પાર વિનાનાં છે. કવિના સ્થાન આદિ સંબંધમાં ઉપર આપેલી ૩૪ મી કડીનું ખીજ પાદ છાપેલા પદબંધ ભાગવતમાંની એની કડીના ખીજ પાદથી જૂદું પડે છે. જુઓ:

ગણદેવી પાસ કાપેર ગામમાં વર્ણુવ્યા ગુણુપદાશ ૩૭

પ્રસ્તુત પ્રતિમાં ૩ જી સ્કંધના ૩૩ મા અધ્યાયની ૩૮ કડી છે, જ્યારે પ્રસિદ્ધ પ્રતિમાં ૪૩ છે, તેવો ફેર ખીજ સ્કંધોના અધ્યાયોની કડીસંખ્યામાં પડે છે. તૃતીય સ્કંધ કવિએ સં ૧૭૬૩ ના જેઠ માસની પુનમે, ચોથો સ્કંધ સં ૧૭૬૪ ના અષાઠ સુદ ૧૦ મે, પાંચમો સ્કંધ સં. ૧૭૬૪ ના ચૈત્ર વદ ૫ મે પૂરો કર્યો છે. આથી સમભય છે તેમ કવિએ ચોથો સ્કંધ પાંચમા અને છઠ્ઠા સ્કંધ પછી રચ્યો છે. છાપેલી પ્રતિમાં જે દશમ સ્કંધ છે તે પ્રેમાનંદ અને સુંદર મેવાડાનો છે અને ૧૧ મો તથા ૧૨ મો બેકે વિપ્ર વહ્નભની મુદ્રાવાળો ગણ્યો છે. પણ તેમાં મધ્ય કે અંત ભાગમાં વહ્નભના નામનો ઉલ્લેખ ક્યાંયે જણાતો નથી, તેમ તેની પૃથા પ્રમાણે આખ્યાનનો રચનસમય અને સ્વઓળખનો નિર્દેશ નથી, તેથી તે કંઈક સશયચસ્ત લેખી શકાય.

૩ પ્રતિ ગુજરાતી લિપિએ લખાયેલી છે, પણ તેમાં કેટલાક અક્ષરોના મરોડ બાળબોધ લિપિના છે: વચમાં કેક પંક્તિ બાળબોધ લિપિએ પણ લખેલી છે. અમદાવાદી કાગળ આડો બેવડો વાળો તે ઉપર લખેલું છે. કાગળો જૂના હોવાથી લક્ષીઆને અક્ષરોની શાહી ફેલાઈ જવાનો ભય લાગેલો કવચિત જણાય છે. પાછલા ભાગમાં ઘણું પાનાં ફેરાં છે.

અં. ૧૩૨-ક-ભાગવત પ્રથમ સ્કંધ-(શુ. આ.)-વિષ્ણુવલ્લભ-
પૃ. ૧૪-૨૬-(તૂટક)

વિશેષ-૧ પહેલા સ્કંધના અગીઆરમા અધ્યાયથી તે અઢાર અધ્યાય સુધીનો ભાગ આ પ્રતિમા છે ૧૮ મો અયાય પડેલો છે એને રચનારનું નામ કે રચન-સંવત જણાતા નથી

૨ “ગુજરાતી પ્રિ ટીચ” પ્રેસના “વલ્લભ ભાગવત”ની પ્રતિ જોતાં આ પ્રતિ તેને મળતી આવે છે, જોકે કોઈક કોઈક કહીને ફેર છે, તેમ પાઠાવરો ધર્મીક છે, પરંતુ કવિ વલ્લભની આ કૃતિ હોવાનું સમજાય છે

૩ કહીસખ્યા નેધિની નથી, તેમ રાગનું નામ પણ નેધિનું નથી પ્રતિ ધણા જ ચોખ્ખા છંદા અને મોઢા અક્ષરે લીંગ ફારીને લખેલી છે

અં. ૧૩૨-ખ-રામાયણ-(શુ. આ.)-વિષ્ણુદાસ-પૃ. ૨૬-૧૦૧

આગ્રહ-શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અથ રામાયણુ લખુ છે ॥

ધન્યાથી પ્રથમે વર્ણવુ ગુરુ ને ગણુપતી, બજતા ભાવશુ રે સુરીનર સર્વકા ધાએ ૧
ધાએ સુરીનર સર્વકા, હરીભગતનો ઉપદેશ મન તણા મનારથ પૂરજો
ગૌરીપુત્ર ગણેશ ૨

હુ આપણુથી આદર ધરીને પ્રેમે કરૂં પ્રણામ
ગધુનાથજીનાં ગુણ બોલવા મારી પુરણુ કરજો ચીત હામ ૩
હથવાહની હરખે સ્તવુ, મનધરીને અતીઓ હોવાસ
મુને માતાજી કરજો કૃપા કરજોડી કેહે વીષ્ણુદાસ ૪
હવે અર્જુનધ્યા કાકની પાવન કથા બોલીશુ જેહ
નરનારી જે શ્રવણે ધરે અભવાસ ન આવે તેહ ૫

X X X X

આદિ કવી વાલ્મીકે રૂપી તેદને કહૂં નમસ્કાર
સતકાંટી રામાએણુ તણે તેણે કરો વીસ્તાર ૭
વાલ્મીકે રૂપીને આશ્રમે પધાર્યા નારૂં રૂપી એક વાર,
આવજના કાંધી ધણી મન પ્રેમ ધરી અપાર ૮

અન્ત-(ધન્યાથી) ગયે બેશી પછે ભર્યે સતુધન શીજે તાર્હા સધાબ્યા
શેન્ય સુમત શરવમે સાથે નદીમામ માદા આગ્યા ૨૧

X X X X

રામકથાથી જનકાદીના દારણુ દુરીત યાપે
ધર્મે અર્થ ને કાંમ મોક્ષ તે આર પદારથ પામે રહ

ઉપલો: ચાર પદારથ પાંચે જે દ્રા રામકથા ચીત માંદાં ધરે

વીજ્યુદાસ કહે નેદને શ્રી ચ્યુવીર કપા કરે ૩૦ ॥ ૬૬વા ૩૮ ॥

છતીશ્રી અન્નેધ્યા કાંડ.....શ્રી રામચંદ્ર દેવ ॥ માદાપાતકનાશનં ॥

વિષયાદિ-૧ આ વાલ્મીકી રામાયણના અયોધ્યા કાંડનો સાર છે. રામ વનવાસ ગયા પછી ભરત અને શત્રુઘ્ન તેમની પાછળ મનાવવા ગયા. પરંતુ રામની આજ્ઞાથી તેમની પાદુકાને રાજગાદી ઉપર મૂકી, રાજ્ય અમલ ચલાવવાનું ઠરાવી, પાછા આવી ભરત નંદીગ્રામમાં રહ્યા, એ પ્રસંગ આમાં તરવાયલો છે.

૨ ૬૬વાં ૩૮ છે. દ્વિ વિષ્ણુદાસના આખ્યાનને અંતે એક કડવામાં બધાં કડવાંના રાગ અને વિષયનું સાંકળીયું તારવવાની પરિપાટી બાજીતી છે, પરંતુ પ્રસ્તુત પ્રતિમાં એ પરિપાટી જળવાયલી જણાતી નથી. તેમ કુલ કક્ષીસંખ્યા કવિજોગળ અને રચન-સવત આદિ અરો પણ નોંધેલા નથી

વિશેષ-૧. પ્રતિ મોટા મોટા અક્ષર લીટી દોરી લખેલી છે. તે સમયના પ્રમાણ-માં જોણીને મુદ્રો અલગ વિચારતાં, પ્રતિ શુદ્ધ છે;

૨ આ આખ્યાન પ્રકટ થયું નથી. લહીઆએ પ્રતિને સુસોભિત કરવા કડવાં અને રાગ લાલ શાહીથી લખ્યાં છે; તેમ આખ્યાનના આદંબમાં અને અંતમાં લાલ શાહીથી પૂલો પણ કાઢ્યાં છે. ૧૪ થી ૩૮ સુધીનાં કડવાંમાં લગભગ દરેક કડવાને અંતે વિષ્ણુદાસનું નામ મુદ્રિત છે.

૩ કવિની વાણી સરળ અને દંઠક રસભર પણ છે.

અં. ૧૩૨-ગ-અરણ્યકાંડ-(ગુ. આ.)-વિષ્ણુદાસ-(૨. સં.)-

પૃ. ૧૦૨-૨૭-(તૂટક)

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમહાં । શ્રી શારદાય નમહાં ॥ શ્રી ગુરુભ્યો નમહાં ॥

પ્રથમે વીનાએક વીનવું શૈલમુતા તમને સ્તવું,

જેમ કવું રામગુણ વીરતાર રે. ૧

દુદાલ દેવ દયા આંણી નીજ શેવક મુજને નાંણી,

મુખ વાંણી આપો પર્મ કીપા કરો

ઠાલ-કપા કરી દયા આંણી મુખ દયા કરી દેવેશ

શુભ કાળ પ્રથમે આરાધુ ગૌરી તે પુત્ર ગણેશ

×

×

×

×

શાંભલતાં સુખ શર્વ પામીએ કહે સેવક વીજ્યુદાસ ૪

માતા કરે વચને સંમળ નીજ ભરો કાધું મંન

લક્ષ્મણ ને જનકી સંધાણે જઈ વ્રજા તે માહા વંન ૫

ચીત્રકૂટ-ગીરી જઈ રહ્યા શ્રી રામજી મહ વાલી ૬

અનુત—રામનામ શાલજતા પખી આબો માર્ગ ઝટાએ ૨૩
 જુવે તો જનકી હરીને લકા જુપ લઇ જાએ ૨૪
 પાખ દહારી રજ રાખો પછી પખી જોત્યો એમ
 અરે પાખી જનકી હરી મુજ આગળ જાઇય કહિ ૨૫
 X X X X
 ખીજ પામે જવની છત્ર ક્ષણ મોહાં ધર્મ જતા નાદાય
 રાવણ હરી ગદા ચુકવી તવ ઊગો આકાશ ૨૬
 દાશ નદે શત બાણ પાડ્યાં મોહાં ત્રિશ તાહા જેહ

વિષયાદિ-૧ આ રામાયણના અવલોકનનો સાર છે આમાં ધનવદી અને
 દંકારણ્યમાં રામ વનવાસ રહેલા હતા ત્યાં મરીથીને સુવર્ણમૃગ કરી, સીતાનું મન
 લોભાથી, રામચંદ્રને તેને મારવાને પ્રેરાયા અને રાવણ એકદમ આવી સીતાને હરી
 મયો, એ મસજ વર્ણવેલો જ નહાય પછી રાવણને સીતાને હરી જતો અટકાવવા મયો
 છે, ત્યાં સુધીનો ભાગ લખાયેલો છે પછીથી પ્રતિ તૂટક છે

૨ કડવાં ૧૪ ની કડી ૨૬ સુધીનો ભાગ છે

વિશેષ-પ્રતિની નોંધ માટે જુઓ ઉપર અક ૧૩૨-ખ

અ. ૧૩૩-ક-કર્ણપર્વ-(ગુ. આ.)-વિષયુદ્ધાસ-(૨ સ. ૧૬૫૫)-
 (લિ. મં. ૧૭૧૩)-૫. ૧૨-૭૭-(તૂટક)

આગળ-(કડવાં ૫ ને ૬ કાની ૬ કડી પછાથી રીતસર આરમ્ભ નથી)

પ્રસાત કાલ હવે સહુ આજ્ઞા કરવા મોહાં સમામ
 દુર્યોધન પાંડવ જીત્યાની કરી હરિશ્ચંદ્ર દામ ॥૧॥
 ત્યારે કર્યું કિંદિ મોહારી વીણાનું સકલ કાર્યુ દેપાકું
 ડિ પાડવ મુઝનિ મારિ કિ કુ તેહનિ નાશ પમાડું ॥૨॥
 મામિ હંદિ ધનુષ સમર્પ્યુ ફરશુરામનિ હાયિ
 તે હવાગ્ય હરિ મદી મુદ્દ કરવુ પાડવ સાથે ॥૩॥

X X X X X
 દુર્યોધન કિંદિ અહો ગમ્ય તૂ સામન્ય સય ઉપાય
 તે માદિ હવિ કર્યું તણું સારથીપણું કરય રાય ॥ ૫૭ ॥
 ૩૬ ૨૫ કર્યું ભણિજિ તૂ તે પીરંચી સમાન્ય
 તેમ્નિ સાદા કર્યું તિમ ચિ કરવ કાર્ય નીહાન્ય ॥ ૫૮ ॥
 તે માદિ વળી સામન્ય વુઝને કંદુ એક અ(ધ)તિદાસ
 દુર્યોધન રાજા ધંમ જોસિ કિંદિ મેવક વીંચકાસ ॥ ૫૯ ॥
 કડવા ॥ ૬ ॥ ૫૬ ૨૬૪ ॥

૧૧મે-૧ પ્રતિ સ્પષ્ટ બાલબોધ અક્ષરે લખેલી છે દરેક પાને ૧૩-૧૩ લીટીની રાશ આવે છે વળી સારી દેખાય તે માટે ઘણીઆએ કઠી છટ્ટીની આસપાસ લાલ લીટીઓ કરી છે તેમ રામના નામના અક્ષરો પણ એક કાળો તો ખીંચે લાલ એમ લખ્યો છે

૨ આખ્યાન રસઅર અને ત્રિષ્ણુ ાસનુ આખ્યાન થોણુ હોનાના બ્રમનો નિરાસ કરે છે આ કવિએ આખુર મહાભારત લખ્યું હોવાનો પાકો સમ્બ સમભય છે

૩ પ્રતિ બાધતા બધારાએ ૪૧-૪૩ બે પાના ઉધા બાધ્યા છે પ્રતિ જુની છે વચ્ચે વચ્ચે પાના ખવાયા છે અને કેરેથી કરવાયા પણ છે

અ. ૧૩૩-ખ. યુદ્ધકાંડ-(ગુ. આ.)-નિખળુદાસ-(૨. સં.)
પૃ. ૧-૩૨-(તૂટક)

આરભ-શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી રઘુનાથનુ ચરીત્ર જુધકાંડની કથા ॥
રામ કદારો પ્રથમે વીનાએક વીનવૂ ચરીત્ર નીસગ અનુભવૂ ॥

ગુણુ સ્તવુ સ્વામી સુભ મતી પામના રે ॥ ૧ ॥

રામકથા જેમ વીસ્તરૂ તવ અરણે

હૂ સ્મીત ધરૂ સ્તવન કઈ બવચક્રૂ જો બાજવારે ॥૨॥

હજો જુધકાંડની કથા સત જન સાંભવજો શ્રવકોએ ॥૩॥

તાતવચનથી વન વશા રે લખમણુ નિ રઘુવીર

રાવણુ સીતા હરી ગયા રે છિદ્રવા ચઆ રણુધીર ॥૪॥

X

X

X

X

તણે શમે શ્રીરામચંદ્રનૂ શેન સખલ જોહોએ રે

ટોલે મલીને જુધ કરવા ચાલુ અવ કોએ ॥૫॥

ઉથલો ચાલુ તે શ્રવકોએ રામરાગણુ હે માહા પ્રાક્રમ બળહારી

કહે વીજુદાસ વડા સુભટ તે વાત કહુ વીસ્તારી ॥૬॥ કકવૂ ૧ ॥

અન્ત-(બાધનારે આ ભાગ પહેલો બાંધ્યો છે અને પાનાનો ક્રમ પણ ઉનટો છે)

શ્રી વીરણુ કહે દસરથ તણા કુલે અજ માહ

તત બણા જેમે અજથી અવતાર લીધો તાહ ॥ ૪૬ ॥

જો ચતૂર દાક હી બહુ કારજ કરવા શોય

તે મે રીછ વાનર આજથી જાઓ અ શ્રવકોએ ॥ ૪૭ ॥

મુને એહવૂ કહી નાર વલા સતમાનને પ્રતીબોધ

જો કુચન રીછ રાણુ છતો મેહેલ મનથી કોધ ॥ ૪૮ ॥

બિયસી-મેહેલ મનથી કોધ ભાષ કુબકણે વાણી કહી

વીરણા દાષ...અનતરા તે રઘુપતી જણે રાહી ॥ ૪૯ ॥ કકાં ૧૨

વિષયાદિ-૧ આ, રામાયણના યુદ્ધકાંડનો માર છે. રામ, મુખીવ આદિ વાનરોની મદદથી રોતુંબંધ રામેશ્વર પુત્ર્યા અને રોતુ બાંધી રાવણુ સામે યુદ્ધ ગાદંબુ, એ પ્રસંગ આમાં વર્ણવેલો છે. પ્રતિ તુલ્ય છે. કૃષ્ણકાંડને જગાદી રાજામાં આખવા એકલ છે ત્યાં સુધીનો પ્રસંગ આ પ્રતિમાં છે. કૃષ્ણકાંડ અને રાવણની કલ્પાતિત્વ કથાનક અણે રહેલું છે.

૨ યુદ્ધકાંડનાં ૧૨ પર્વ છે. રામ અને હયગ્રામી પદ્મબંધ અરિયો છે. પ્રતિ તુલ્ય દોષાથી કલ દરવા, કહીસળા, રચનસુવત વગેરે કલ્પેષ ખળી મળ્યા નથી.

૩ ભાષા નૃતી સુન્દરગીતના અવશિષ્ટ સંસ્કારવાળી છે. અદ્વારમી સુધીના અંતમાં લખાઈ રોળી સંભવે છે. પ્રતિ સુન્દરગીત માયાબાંધી વિભિન્ન લખેલી છે. “શાદ દ્વારકા-દાસ રૂપગ્રંથે લખી છે.” એવો કલ્પેષ પહેલા પાનાના મથાને છે. કાંઈ પર્વ પછી એક પાનું કેરું છે. અને તે પછી આ આખ્યાન લખાયલું છે વચમાં પાનાં ૧૩-૧૪-૧૫ ઉર્વાં બાંધેલાં છે, તેમ છેવટનાં બે પાનાં ૨૯-૩૦ ફાટેલાં દોઢને અંધાગએ (કાંઈપર્વ) પહેલાં બાંધી લીધાં છે.

અં. ૧૩૪-ક-આખ્યાન-(ગુ. આ.)-પ્રેમાનંદ-(૨. સં. ૧૭૪૨)
(લિ. સં. ૧૮૦૭)-પૃ. ૧૪-૧૦૩-(તુલ્ય)

આરંભ-(કડવાં ૧૩ ને ૧૪માની ૨૦ કહી પજાથી રીતસર આરંભ નથી.)

આ વનમાં જન કો આવ્યો છે.....(બોલી કરે આ) કાવેલ ॥ ૨૧ ॥

ઉચ્ચો-આ કાળેજુએ વનમાં ફરી ફરી

હં.(સ).....વ્યો હલવત સુ વર્ણવું તે સુંદરી રે ॥ ૨૨ ॥ કડવાં ૧૪ ॥

રાગ ધન્યાશી-ભુપ મે દીડી ગીરવીટ થેલડી ॥ શપો બે મધે ઉભી અલબેલડી ॥

કંદલીરથંભા જુગ્મ શાહેલડી ॥ વીએ વૈદરબી કનકની વેલડી ॥ ૧ ॥

દોઢ ॥ વેલ જાણે હેમની અવેલ પુણેપુલી ચપ્રીત ચીત થઈ તવ માહાઈ

ગયો દૂતતવ બૂલી ॥ ૨ ॥

અન્ત-કરકોટક ને નલદમયંતી સુદેવ રીતુપર્ણ રાએલ ॥

એ પંચ નાંમ લીજે સુતાં જગતાંથી કલીભુગ જાએલ ॥ ૪૧ ॥

વીરક્ષેત્ર વડોદરા મધે ગરૂ દેસ ગુજરાતલ

કૃષ્ણાસુત કંવી પ્રેમાનંદ વાડવ ચોનીશા ન્યાતલ ॥ ૪૨ ॥

સંવત ૧૭૪૨ વર્ષે પોશ મુદ બીજ ગુરવારેલ ॥ ૪૪ ॥

દ્રીતીઆ સંદ્ર દરશણની વેલા થે કથા પુરંણ વીસ્તારલ ॥

મધ બાલક નરનારી જોવંત સ્નેહે કથા શાંભલો શારલ ॥ ૪૫ ॥

તે નર અંતે પાંખે પદને વૈકુંઠ કેરો વાશલ

પ્રમહાપાદીક પાતીક જાશે દેહે રહેશે હરીને પાશલ ॥ ૪૬ ॥

ઉચ્ચે રાધાવર પદ પામરો સંજીવતા પદ્મધ રે

ઓના જન હવે દરી જપો એમ કહે ભટ પ્રેમાનંદ રે ॥ ૪૭ ॥
કડવાં ૬૫ ॥ ૪૮ ॥ શી રાગ નલનુ આદ્યાન ચપુર્યુ ॥ યદિ છે ॥ ચોપી ૧૪૮૦ ॥
સવત ૧૮૦૬ ના વરસે રાવણ સુદી ૧૫ વાર શુકરે આખ્યાન નળનુ સમુર્યુ ॥

વિષયાદિ-૧ આ, મહાભારતના અરણ્ય(વન)પર્વની નજ રામની કથા છે

૨ કડવા ૬૫ અને કડી ૧૪૮૦ છે જુ કા. દો ભાગ ૧ ભાગ (પા ૧૧૪-૨૧૬)
આ આખ્યાન પ્રકટ થયું છે તેમાં અને આમાં મુખ્યત્વે એક કહવાનો ફેર છે આમાં
૬૫ કડવાં છે ત્યારે જુ કા દો માં ૬૪ છે છાપેલામાંના ૬૦ માં અને ૧૨ માં કડવાની
વચ્ચે, પ્રસ્તુત પ્રતિમા ૬૧ સુ કડવું વધારે છે તેનો આરંભ અને અંત

રાગ કેદારો આસન મુદી આવવા ઉડી નમી ચર્પુ જોડી દાય

વપરીત વેપ શુકો મારા રામ જોલખા હો પ્રાણનાથ ॥ ૧ ॥

ઉચ્ચે દાશી ગર્ભ રાગ ભણી સેવાને વધામણી

કહે ભટ પ્રેમાનંદ હવે કથા કહુ તેહ તણી ॥ ૯ ॥

૨ ૫ની છાપેલી પ્રતિ કથા કડીઓમાં કેટલોક ફેર તેમ પાઠાવરો પણ ધણા છે દા ત
ઉલ્લા કડવાની ૪૬-૪૭ ની કડી જુ કા દો. આ ૧ ભાગ નથી, તેમ જ પ્રતિમાની જે
મળુ કડી પ્રસ્તુત પ્રતિમા નથી

વિશેષ-૧ પ્રતિ માયાબાધી ગુનરાત્રી લિપિએ લીંગીઓ આંખોને રૂપરૂ અક્ષરે
લખી છે, છતાં કેટલાક સંપ્રદાયો મેરડા બાલમેધ લિપિનો ૭ માત્ર પદ્ધતિ ૧૩ પાના
નથી, તેમ ૧૪મું પાનુ કપાયું છે

૨ પ્રતિમા આરંભમાં નરદર કાઢાંનનો આ દિગી કપો છે

સરસર હસ ન હોત રાગજન લાજ ન દર દર ॥

તે પછી આ દોહરા છે

જાતે બનારસ ફારસ કદારો કહુ પરમુલક જાગરે દમરો વાત કદીએ,

બેરબેર નર જીવ મેરો કદા માન કાદાન નોકદારને તો ॥ ખતરદાર રદીએ

પછી આ આખ્યાનના અનંત આ કીર્તિ અપુર છે:

કદનમળ નીરી પર ચડી અગધ હોડ ગુનાથ

વપરાત એક સુરજ, અને તૂટા હવારવા લાકડાને પાવાનો રસ લખ્યો છે

અ. ૧૩૪-ખ-અભિમન્યુ આખ્યાન-(ગુ. આ.)-પ્રેમાનંદ-

(ર. મ. ૧૭૨૮)-૫ ૧૦૪-૧૬૦

આરંભ-શ્રીમદ્દેશદે મિ . અથ આદ્યાન અબીમન્યુ લીખતે ॥

રાગ કેદારો-શ્રી સંજીવનને રૂંદે પરી નગ માયુ વેગે કરી

મો દરી ગાવાની ગત આવડે રે ॥૧॥

કમલાસના કુઆરી વાંણી દાતા તું પરી વાઘેશ્વરી
વીઘા તમ જોતાં જડે રે ॥૨॥

ઢાલ ॥ જડે વીઘા નીરમલી ॥ શરસ્વતી હોએ તુષ્ટમાન
પદબંધ કરવા ઇચ્છે જો અલીમનુનું આક્ષાંન ॥૩॥

અન્ત—વૈશંપાયન ઘોલીઆ મુણુ જનમેજે રાય
પણુ એ અહીંથી પુરણુ થઉં અબ્બીન(મ)નું આક્ષાંન ॥૨૭॥
એકાંવન કડવાં રાગ સતર આલ છે છતરીશ
પંણુ પદબંધ ચોપૈની શંકા એક શેહુચ ને પાંતરીશ ॥૨૮॥
વાડવ ગ્યાતી ચતુરવંશી વીંત્ર પ્રેમાનંદ
એકવીસ દિવસે કૃષ્ણકીપાથી બાંધીઓ પદબંધ ॥૨૯॥
કવતા કવીતા કૃષ્ણુ છ નિમિત્ત માત્ર તે હું અ
પણુ આશરે અવીનાશનો કવીજન જોડે શું અ ॥૩૦॥
મહીમા શ્રી કૃષ્ણુ છનો સાંભળો થૈને પરીત્ર
મહાભારત ઉદ્યોગ દ્રોણુપર્વે અલીમનુનું ચરીત્ર ॥૩૧॥
સંવત સતર અઠાવીશે શાવણુ મુદી દ્વીતીઆહે
તે દાઢે પુરણુ થઉં અલીમનચરીત્ર મહીમા એહ ॥૩૨॥

વલણુ ॥ ચરીત્ર મોટું અલીમનુનું પૂજ્યું છે પ્રેમે કરી
ભટ પ્રેમાનંદ એમ આચરે તાં ઘોસો જે શ્રીહરી ॥ ૩૩ ॥
એ આક્ષાંન જે સાંભળે શીષે ભણુ ને ગાએ
તેહને પુત્ર જ એટલું નીત્યે પુજે હરીના પાએ ॥ ૩૪ ॥
કૃષ્ણુ છની કીપાએ કરીને નીષ્ટે વૈકુંઠ ગાએ ॥ ૩૫ ॥ કડવાં ૫૧ ॥

વિષયવિદિ-૧ અભિમન્યુએ કોઠાયુદ્ધ કૌરવ પક્ષના દ્રોણુ આદિ સાત અતિરથી
યોદ્ધાઓ સામે લડતાં પ્રાણુ સમર્થો, એ પ્રસંગ મહાભારત દ્રોણુપર્વના આધારે વર્ણવ્યા છે.
૨ કડવાં ૫૧, કડી ૧૦૩૨ છે, ૧૭ રાગ અને ૩૬ આલ છે. જી. કા દો. ભા. ૨ માં
આ આખ્યાન પ્રકટ થયું છે તેમાં અને આમાં કેટલોક કડીફર તો પાઠાંતરભેદ પણ
છે. તેમાં કડીસખ્યા આદિનો ઉલ્લેખ આમ છે:

યુગ્મ છંદ એકાવન કડવાં એક પદ ત્રણુ સવાય
પંચ સાખી એક કડખો એક પંચ દુહાય
રાગ સતર બીજી આલ છે ચોવીશેજો સક્ષેપ સાર
અગીઆરશે ચોપાઈ એની બાણુજો નીરધાર

આ ક્યને સરખાવો ઉપરની ૨૮ મી કડીઓ સાથે; ક્યાં ૧૦૩૫-ને ક્યાં ૧૧૦૦;
૩૬ મી કડીમાં ‘સવત સતર અઠાવીશે’ અને ‘શાવણુ સુદ દ્વીતીયા’ છે, હારે જી.

કા હો બાજ ૨ મા 'સવત સતરશે સતાવીશમા' અને 'બાવણુ સુદી પચમીએ' છે, વળી ૩૪-૩૫ જુ કા હો ૨ માં નથી ૩૮ મુ કડકુ (જુ કા હો ૨ પા ૧૭૩) આ પ્રતિમા નથી, કડકુ ૪૦ અને ૪૧ પાના ૧૭૬-૮૦ ની પાદનોંધમા આપ્યા છે તે આ પ્રતિમા ૩૬-૪૦ છે જુ કા હો મૂળમા છે તે કડવાં આમા નથી, તેમ એ કડવાંની કડીસખ્યા ઘણી જ ઓછી છે ૩૬ માને મયાળે છઠ જુલગની ચલ છે, જુ કા મા રાગ માર્યાલ ત્રસરી છે, ૪૦ માને મયાળે જ્યારે છઠ ત્રેહેતાવો છે ત્યારે જુ કા મા 'રાગ માર' વગેરે છે આવા કેટલાક કડવાંદેર છે હિંદી કડકુ પ્રસ્તુત પ્રતિમા નથી

વિશેષ-૧ પ્રતિ ગુજરાતી માયાબાની વિધિએ લખેલી છે, પણ વચમાં પાના ૧૬ થી ૩૧ બાલબોધ વિધિએ લખવાનો જો કે લરીઆએ પ્રક્રમ કર્યો છે છતાં ગુજરાતી અક્ષર માયાબાની વિધિએ લખાઈ ગયા છે પાનાના અંક ૧૦૪ અને ૧ થી રાફ કરી ૧૩૧ અને ૩૩ સુધી આખી પછાથી પાનાના આક લખ્યા નથી

૨ આખ્યાનને છેડે ૬ 'ગીનાન' લખ્યા છે

ગત લેહેણુ એક ૧) ગીનાન, ગોપ લખ અને ૨) ગણીને
ગગ નીશમન કહુ મોઢે ગુણ પત ગોખડ ૪) પણીને
પાપહર જુએ પચ પ) પનાખર ૬) કેસપાસ
તતે સતકુન તાર ૭) તપન અડેરા રતતાઆ ૮)
તાગવટ વરણુ ૯) નવતરણુ જુમ બખ ફરણ
રાત જુઓ રાર બધ કવિત રચુ આ બાણે

અ. ૧૩૮-ગ-સુદામાચરિત્ર-(ગુ. ગા.)-પ્રેમાનંદ-

(૨. સ. ૧૭૩૮)-પૃ. ૧-૧૮

વિશેષ-જુ કા હો બાજ ૧લાને મળતું છે રચતસંવતની તિથિ સખધમાં એ નોંધવાલેજ છે કે જુ કા મા "તિથિ વૃત્તીયા ને બ્રહ્મવારે" છે, ત્યારે પ્રસ્તુત પ્રતિમા 'શુક્રવાસર' છે

અં. ૧૩૪-દ-કૃષ્ણલક્ષ્મીનાં છૂટક પદો-હિં. તથા ગુ.-પૃ. ૧-૭

વિશેષ-હિંદોળનાં પદ છે ખમાયથી (હિં) કુમનદાસ કડી ૨, ૨ કાશી, (હિં) રસિક કડી ૧૦, રાગ આણ્ણો (હિં) સુરદાસ, કડી ૨, ૧ રાગ આણ્ણો (હિં) અદાધર, કડી ૩, ૧ રાગ કધ્યાલુ, (હિં) કૃષ્ણદાસ, કડી ૨

રાગ ખીયાવલ, નરસિંહ મહેતા

જૂવૈં હિંડોને પ્રેમસુ ॥ બેહુ સરષે તે સરય જોડ રે ॥મૂળા

મૂસે છે રાધાશ પાતલા રે સામનિયાસુ કરતી હોડ રે ॥મૂળા

સહુ ગોપી બ્રાસે ધૂમણી રે તે કરતી મોડામોડ

હિદોળો ગગને ચઢ્યો રે રથે પડતા શ્રીરણુજોડ રે ॥ જૂ ॥ ૨ ॥
તમે નીરખાની કંજુ કોડામણા છે એહેની પ્રભુ તમારે નથી કાષ્ઠ ખોડ
ચરણે તમારે રાખજો રે નરસૈયો કેહે કરજોડ ॥ જૂ ॥ ૩ ॥

૧ રાગ સોરઠ, (હિં), મગનિદાસ કડી ૬; રાગ કાફી (હિં), કૃષ્ણદાસ કડી ૪;
૨ રાગ કેદારો (હિં), રસિક, કડી ૨-૨; ૨ રાગ કેદારો, (હિં), કુમનદાસ; ૧ (હિં)
ગદાધર, નરસિંહ મહેતો

શપી શાવણુ માસ શોહામણો, શોહામણો, ખીજ સરવ સાથ,
પરમ શોહાગન શાંમાંજી કોડામણો છે પ્રાણુનાથ ॥ ૧ ॥ શપી
શદા રમણુ વૃંદાવન શોભે નીત પત રાશ વીલાસ (કડી ૭ છે.)

... ..

૧ રાગ જેવંતી (હિં.) નંદદાસ; ૨ ખમાયચી (હિં) કિશોરીલાલ; ૩ (હિં) રૂપલાલ;
૧ (હિં) કવિતું નામ નથી; ૧ (હિં) માલકોસ જીવન ગિરધર; ૨ (હિં) બિહારીદાસ;
૧ (હિં) જીવન ગિરધર.

રાગ મારૂ (નરસિંહ મહેતો)

૧ હિદોલે હીચે રે રંગે સુંદર સામલીયો ને રૂપમાં શોભતા સંગે ૧

... ..

ભણે નરસિંહૌ બ્રહ્મા બુલા તે વનિતાએ વસ કીધો ૫
૨ હિદોલે જોવાને ચાલો થંભ ધણું રે સોહામણો

... ..

દેવતા સધલા વીરમે પામા તાંહાં દીસે નારસિંહો દાસ ૫
૩ હિદોલે હિચંતાં રૂડો બોહોડી મોડાવીને મચકા કરૂં રે
ખલકાવું યુગે રે ॥ હિા ૧

... ..

નારસિંહાચો સ્વામી ભલે મલીયો નાગર નંદકીસોર ॥ પા ॥
૪ હિદોલે હિચતો સામલીયો સામલહી સોહતી રે

... ..

ભણે નારસિંહો અંગોઅંગ પુલી નીરખી નારી નાથ સખલો રે
૫ જૂલે હિચોળે મારો વાહાલો

૫૬ ૩ જી કડીથી અધુરું છે.

અં. ૧૩૫-ક-અભિમન્યુઆખ્યાન-(શુ. આ.)-પ્રેમાનન્દ-
(૨. સ. ૧૭૨૭)-(લિ. મ. ૧૮૩૬)-પૃ. ૫-૯૭ (તૂટક)

આરભ-કડવા બે આખા અને ૩૮૮ની ૭ કડીઓ નહીં હોવાથી
રીતસરનો આરભ નથી)

કા થયો જુધનો આરંભ ૥૮૥

તાહાં ખણુ ખેડા અને ફરશી ઝનકતી તરવાર

જુગદીશના પ્રેરા જાલવ કરે મારોમાર ૥૮૬

x x x x

વલણુ-હુટી લીધૂ નાર (નયર) નાહી એક દાનવની નાર રે

તેના ઉદર માહે પ્રભ કુ તો તે ગર્ધ પીહેર મુઝાર રે ૥૮૭

કડવા ૥૮૮ પદ ૫૦

અન્ત-જુગમ છઠ એકાવન કડવા પદ એક ત્રણુ શવાઅ

પચ શાખી એક કડવો પચ દૂહા ગાંઆ ૥૮૯

રાગ શતર ને તેહની આવ છે ચોત્રીશ

પદ ચોપૈધની સક્ષા કહીએ એકશેહેઅ ને પાતરીશ ૩૧

x x x x x

વલણુ-પ્રાક્રમ કથા અભીમનની તે કવી છે પ્રેમાનન્દ કરી

જન પ્રેમાનન્દ એયરે શોતાજન બોલ્યો હરીહરી રહ્યા ૥૮૯વા ૫૧

ઇતિશ્રી અભીમનનું આક્ષાન શપુરણુ સંપ્રાપ્ત થઈ છે . સાહામી

જેહવી પ્રત હુટી તેહવૂ લખુ છે કડીબધ ની બેરો તો ગાલ મો દેશો . ધણીએ

હંદુ જે જેવો એમા જોલું છે તેવૂ લખશો અબલણુ બધીએ લખુ છે કામણુજ

વાશી ટલાટી નયુ જગદીશે લખુ છે.. એ ચોપડો કામણુજવાશી શોની જગ

અવન નયુતો છે . શા ૧૮૩૬ના કાગણુ થુદી ૭ સોમવારે

વિષયાદિ-જુઓ અ ૧૩૪-ખ

વિશેષ-અંક ૧૩૪-ખ પ્રતિને મળતી આ પ્રતિ છે પણ ૨ સ ૧૭૨૭ છે,

અ ૧૩૪-ખ તો ૨ સ ૧૭૨૮ ભૂવખર્ચો છે, વાસ્તવિક રીતે સ ૧૭૨૭ જોધએ

કદાચ આપાટી સવત અનુસાર લખ્યુ પણ હોય, તો તેએ જોધ ન લેખાય જુ કા દો

બા ૨ જની પ્રતિના સળધમા “જુગમ છઠ”વાળી બે કડીઓ છે તે આમાં પણ છે,

પરંતુ પદની સખ્યા ૧૦૩૫, જ્યારે જુ કા માં ૧૧૦૦ છે બીજો મહત્વનો ફેર

અં ૧૩૨-ખ સાથે નથી પહેલાં ૪ પાનાં નથી અને પાચમું પાનું ફરિદ્ છે પ્રતિમાં

૧૨૨ ૮૬-૮૨-એ ચાર પાનાંમા બે ત્રણ ગરબા-ગોપી અને કૃષ્ણના સુમારના છે ૨૫

નાર કવિનું નામ તેમાં એતે આવતું નથી

અં. ૧૩૫-ખ-સુભદ્રાહરણુ-(શુ. આ.) વલ્લભ (? પ્રેમાનંદ)-
(૨. સં. ૧૭-)-(લિ. સં. ૧૮૩૬)-પૃ. ૯૮-૧૬૨ (૧-૬૫)

આરંભ-શ્રી ગણેશાયેનમં । શ્રી શારદાયેનમં ॥ શ્રી ગરુડાયેનમ શ્રીમદ્
પ્રભપત ભોયેનમ ॥ શ્રી માહા લક્ષ્મીજીની કીર્પાથી આક્ષાંત શોભદ્રાહરણુ
લખુ છે.

રાગ કદારો-શ્રી ગંભીરપતી ગુણુ રાગે સ્તવું શૂત ગીરીજાયે ॥
વીધનહરણુ તમ વડે જડે રે ॥
હંશવાહની શરસ્વતી ॥ દેવ દ્યો દૂરમતી ॥ શુદ્ધમતી
ધ્રુવ માન તમ વડે રે ॥

હાલ ॥ તમ વડે ધૃષ્ટિ માતા માહારી ॥ ને કરે મુજ કર્ણાંગે ॥
દયા આણી જે રંક છેલ તાહારો રહેજે રૂદા માહે ॥ ૩ ॥
માહાભારથે આ પેહેલુ આદ પરત છે ॥ પાંડવનાં ચરીત્ર
શાયા શુધ મંતેશાયે સાંભળે પવીત્ર થાયે પીડ પવીત્ર

અન્ત-વૈષ્ણવપાએને કહે જનમેજે ॥ થઉ પુરંણુ શોભદ્રાહરણુ ॥ ૮ ॥
એ આદે પરમ કથા અતી ઉત્તમ અરજુનનું ચરીત્ર ॥
સીધ મંતે જે કાષ્ઠ શાંભલે તે પ્રાણી થાયે પવીત્ર ॥ ૧૦ ॥
કડવાં એકત્રીશ પરખંધ છે ॥ પદ આઠશેહુ આલીશ નીધાન
શુકલ પક્ષ દશમી શોભવારે પુરંણુ થઉ આક્ષાંત ॥ ૧૨ ॥
સુરજતાપી (૬)ખણુ ત્રટ તાંહાં કવી કરે વાશ
શ્રીગુરૂચરણપરતાપથી પાંચુ ગ્યાનપ્રકાશ ॥ ૧૩ ॥
શ્રી સુરજપુરમાં પુરણુ કીધુ ગુણુ ગોવંદનાં વીસતાર
ચતુરવંશી ગ્યાંતી ભ્રામણ વંરંણુ ગનાતે સાર ॥ ૧૪ ॥
શ્રી અંબાજીનો દાશ નીરમલ વીપ્ર વલભ નીધાન
શ્રી શરસ્વતીની પુરંણુ કીર્પાથી પદખંધ કરે આક્ષાંત ॥ ૧૫ ॥
સ્નેહ કથા જે સાંભલે ॥ બાલક વ્રધ નર નાર ॥
તેને કીર્પા કરે શ્રીકૃષ્ણજી ॥ જીવન જીગદાધાર ॥ ૧૬ ॥
કહે કવીતા હુ નીમીત માત્ર છેઉ ॥ તે કરનારો ભગવાંન
શંતજન કો ખોડ માં દેશે કરી કથા શુધ નીધાન ॥ ૧૭ ॥
એકમંતે જે કો શાંભલે ॥ શોભદ્રાહરણુ ॥
તેને કીર્પા કરે શ્રીકૃષ્ણજી ॥ સ્વામી અર્જુનશરંણુ ॥ ૧૮ ॥

શુભમરતુ ॥ કલ્યાણેમસ્તુ ॥ કલ્યાણકારી ॥ જેએ માગવ હરીનું નામ
લક્ષ્મી વર ન્યાં પદને પામે ॥ જે ગાએ ગોવદના શુભગ્રામ ॥ ૧૯ ॥

વધજી ॥ શ્રીગોવદજી કીર્તી કરે અતર ધરી આનંદ રે

કર જોડી જુદે વીંચ વલણ હરી ભોજન ગોવદ રે ॥ ૨૦ ॥

॥ કડવાં ॥ ૩૧ ॥

ઈતી શ્રી શોભદ્રાહરજી ચમપુરજી ॥ રસ્તુ ॥ સંવત ૧૮૩૬ નાં ૩૬૦
માસ છે ચૈત્રનર શુદ્ધ ૬ સોમવારે ચમપુરજી તખ્ત છે ॥ લખનાર કામજોજ
કશ્યાવાશી દલાદી નજુમાઈ જગદીશ ॥ એ દખાવનાર રોતી જમજીવન
શુ ॥ દખનારને દોસ મો દેશો ॥ ખાતક કુધીએ દખુ છે ॥ અક્ષર મધ ધટ
હોએ તે ચના ॥ લેજો ગાન મો દેશો ॥ અમાજી માતે કુધી આપી ત્યારે
દખુ ગઈ ॥ છે ॥ ગીતોદજી ॥

વિષયાર્થ- ૧ શ્રી કૃષ્ણની જેન સુખદ્રાનું અર્જુને સંન્યાસી થઈને કરેલું હરજી,
એ પ્રસંગ આખા વર્ણવાયો છે પરંતુ સહુને પરિચિત છે

૨ કડવાં ૩૧ છે, પદખંડ ૮૪૦ નોંધેના છે રાગ અને ઢાલથી ૫ બધ ખાવેગે છે

વિશેષ-૨ આ આખ્યાન રા અંબાવાવ જાતીએ શુ વ સો તરફથી ક્વીશ્વર
દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ રમારક ગ્રથમાળાના પહેલા આઠ તરીકે પ્રકટ કર્યું છે તેની
દ્વિતીય આવૃત્તિ થયેલી છે એમાં પ્રસ્તુત પ્રતિભા એમણે સમાના માનક મત્રી સ્વ
તનસુખરામ મ ત્રિપાઠીની પરવાનગીથી ઉપયોગ કર્યો છે

૨ આ પ્રતિભા ઉદ્યોગ એવા છે કે આ આખ્યાન વિષ વર્ણવેલો લખ્યું છે (જુઓ
અતની કડી ૧૫ મી, તેમજ કડવાં ૧૮, ૨૫, ૩૦ અને ૩૦ ની અતની કડી), ત્યારે
સામાન્ય રીતે આ આખ્યાન પ્રેમાનંદની કૃતિ હોવાનું બેખાણુ છે પરંતુ પ્રસ્તુત પ્રતિ-
ભાજ સાબીત થાય છે કે આ કૃતિ વિષ વર્ણવેલી નથી એના કારણે આ ॥

પ્રસ્તુત પ્રતિભા, અને સ ૧૮૨૬ ની રા તનસુખરામ મ ત્રિપાઠીની પ્રતિ, તથા
પ્રા ॥ ગ્રથમાળાની પ્રકટ પ્રતિભા, જે બે પ્રાપ્ય પ્રતિઓને આધારે સરોધિત ॥ તેમાં,
એ ત્રણે (૫૧ ૪) પ્રતિઓમાં આ આખ્યાનના પૂરે સળધમાં કે પ્રસ્તુતવર્ણનાદિ સળધમાં કોઈ
મદલ્લનો ફેર નથી માત્ર પ્રસ્તુત પ્રતિભા કડવાં ૧ લામાં ૬૨ પંક્તિનો (જુઓ છાપેલી
અ જી પ્રતિની કડવાં ૨ જાની ૬૩-૬૬ ને બદલે પા ૪ થી ૭) વધારો છે, તેમ (૭૫ થી
૮૦ ને બદલે જુઓ પા ૮ થી ૯) બીજો વધારો ૨૦ પંક્તિનો છે આ બે વધારા
આખા આખ્યાનની વર્ણનસૈલી શોધતા અનોખા પડે છે અને વદન શુષ્ક અને ક્રીડા
છે, તથા તે ન હોય તોએ સર્વિધા નથી રહે છે વળી આખ્યાનના અત્ત ભાગમાં
ઉમેરો કોઈ નથી, તેમ પ્રેમાનંદને બદલે વર્ણનનું આખ્યાન ગણાય તેવો કોઈ બીજો
૧૫૯ ઉદ્યોગ, નામકર સિદ્ધાંત, નથી

ઉપરાંત ૧ કું ૧૮ મુ, ૨૫ મુ, ૩૦ મુ, અને ૩૨ મુ એ કડવાને અંતિ છાપેલી
પ્રતિભા પ્રેમાનંદને બદલે પ્રસ્તુત પ્રતિભા વિષ વર્ણવેલ છે

પરંતુ અંત ભાગમાં નોંધવાન્તેગ એક તત્ત્વ છે. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં ૩૧ મા કડવાની કુલ કડી ૨૦, પંક્તિ ૪૦ છે, જ્યારે છાપેલી પ્રતિમાં ૩૮ છે. પ્રસ્તુત પ્રતિમાં ૧૧ મા કડીની બીજી અને ૧૨ મીની પહેલી એમ બે પંક્તિઓ પડી છે, જેથી રચનસંવત્તનો ઉલ્લેખ સાંપડતો નથી. બીજે કથો ફેર નથી. કડી ૧૪ માં “અતુરવંશી ગ્ન્યાતી ગ્રાક્ષણુ વરણુ” એ પંક્તિ છે. આ પ્રેમાનંદની જ્ઞાતિનો જ ઉલ્લેખ છે, કારણ વલ્લભ તો ઔદિચ્ય ટાળક્રીયા હતો.

ઔદિચ્ય જ્ઞાતિ ટાળક્રીયા દ્વિજ રૂકને વાણી હવી

નાના ભટ મુત વલ્લભે આ કથા હરિગુણની કવી

(પદબંધ ભાગવત શુ. પ્રે. વાળું પાતું ૧૩૩, ૫૬ કંઠ)

ઉપરાંત પદબંધ ભાગવતનાં પૃષ્ઠો ૨૩, ૪૭, ૮૦, ૧૦૭, ૧૩૩, ૧૮૬, ૨૩૧ માં તે ઔદિચ્ય ટાળક્રીયા ગ્રાક્ષણુ હોવાનો તેમ સુરત અને ગણદેવી(કાળેતોર)માં રહાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. વળી તે પોતાના ભાગવતમાં સ્થાન ગણદેવી, પિતા આદિ પોતાની જાળ-ખને લગતી અનેક બાબતોના સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરે છે, જે અત્રે નથી જણાતા વળી કડી ૮૪૦ હોવાનું આમાં જણાવેલું છે, જ્યારે વાસ્તવિક રીતે ૮૮૧ થવી જોઈએ છે (વધારાની ૪૨ કડીઓને લીધે) તેમ નોંધવાન્તેગ એ છે કે દ્રૌપદીના સાધુવેધી અર્જુન સાથે નાસી જવાના ઈરાદાનો પ્રસંગ આ પ્રતિમાં કાયમ છે. પ્રકટ પ્રતિમાં અને આ પ્રતિમા માત્ર ઉપર જણાવેલા ૮૨ લીટીના વધારા સિવાય કોઈ મહત્ત્વનો ફેર નથી.

અં. ૧૩૬-પારશી સ્ત્રી ગરબા લગનશરાનાં ગીતોનો મંચડ-
(ગુ. કા.)-૨. ને સં. શોરાખજી હોરમજી-(છા. ઇ. સં. ૧૮૭૬)-

પૃ. ૧-૪૭૪

આરંભ-દીખાઓ-આએ ગરબાના પુશતકનો છપાવનાર વાંચનારની જનાબમાં એલતેમાશ કરેય જે દર એક જીવજંત પરાણીને ખુદરતી ગાએણુનો શોખ હોએ છે એ તો શરવે કાઠ જાણીતું છે અને તેજ પરમાણુ રેખતા, ગજલ, ખેયાલ અને લાવણીના ગણા ચોપાણીઆ તથા પુશતકો છપાઈ બાહર પરીઆ છે તથા અજી પરે છે. પણ આજ લગી પારશી અશતરી-ઓમાં શરઅવશરે લગનશરામાં બેઠાબેઠા ગાવાના ગીતો તથા ગરબાઓ જે હાલમાં પારશી અશતરીઓ લગનશરામાં ગાએ છે તેવા ગીતોનો શંગરહ કાઠખી પુશતકની મારફતે છપાઈ બાહર પડીઓ નથી. તેથી ઘણી તરફથી એવા પુશત(ક)ની અગત જણાવીઆથી સધલી જાતના ગીતો ગરબાનો એક શંગરહ કરીને આએ પુશતક છપાવી બાહર પારીઉ છે-એમાં શધલી જાતના શહવેનાના, તથા શમીશાહાંજના બેઠા બેઠા ગાવાના ગીતો, શધલી જાતના મોશારાના ગીતો, લગનની વખતે ગાવાના ગીતો તથા પરણતા છોકરાછોકરીઓને પરણીને વરાવતી વખતે ગાવાના શધલાં ગીતો અને આપણા લોકોમાં

શર અવશરે ગવાણુ મોહોણુ આતશનું ગીત વગેરે તરેહવાર ગાવા લાએઠ નવા તથા જુના ગરનાઓ ફરીથી શુધારીને આશરે શવાશે (૧૨૫) તથા ગીતોનો સમરહ કરવામા આવ્યો છે

x x x x

પારસી સ્ત્રી ગરબા તથા બેઠા બેઠાના ગીતોનો સમરહ
મુખાર્ધના ગવરનર શર બારટલ ફરીઅરનો ગરબો

વાચનારી બાઇઓ આએ ગરબો મુખાર્ધમા અને ૧૮૬૨ના શાલમા શર બારટલ ફરીઅર નામે ગવરનર થઇ ગયો છે તેનો છે એ ગરબો કેમ ગાવો તેની રાહ જોમ આપણે “શર જમશેદજીની કીરતી ધહણી શાઆરી”નો ગરબો ગાઇએય તેહ રાહે ગાવુ**

ગંઢાં હાવા (જે) હાતની નીશાની આવે તેની પાશોનાં બે બોલ લખાણુ શાહાદે ગાવુ કુવડી આગળ પુરો કરવો

શર બારટલ ફરીઅરની કીરતી ધણી. શાઆરી* બનવેઓ હોધો તેને બાહારી-ફરીઅરની કીરતી ધહણી શાઆરી ધંશની અને અધાર શો ચહિદના. શાવમા* તારીખ-૨૪ મીને. જુન મહીનામાં* (જે) જુનમીઓ શેહેર કમ વેવાતમા-ફરીઅરની કીરતી ધહણી* શાઆરી કમ નાહાનપણથી તાહારે થડો મીજશ તાહારો દશમુખો અહેરો-વણો મીયાશ* (જે) કમ નમલા બાનાનો છે મીકાશ-ફરીઅરની

જુએ છોરીડ, બાર શેહેર-મુખધનું* અને અધારશો. સરસતના શાલનું* (જે) તારીખ ૫ મી મારચ માશનું-ફરીઅરની * અને અધારશો. અરસતનો-શાન પરે એ ગરબો શોરાબજી-તું જોરે (જે) શહી ગાનારી લોકોને શવય કચરે-ફરીઅરની બનવેનો, બોધો, તેને બારી , ** અનત-લવજબાર્ધ નશરવાનજી વાહારીઆની કીરતીનો ગરબો *

વાચનારી બાઇઓ આએ ગરબો જેમ આપણે “શર જમશેદજી જીજીબાર્ધ બહુ મેજવીજી નામ રે મુખાર્ધ શેહેરમા” કરીને ગાઇએય તે રાહાએ ગાવુ જાહા હાતની નીશાની આગળથી પુલકી શુધી બોન છે તાહા લવજબાર્ધ બહુ મેજવીજી નામ કરીને છે તે જગે શેહ લવજબાર્ધ બહુ મેવવીજી નામ રે મુખાર્ધ શેહેરમા કરીને ગાવુ

શેહ લવજબાર્ધ બહુ મેવવીજી નામ રે-મુખાર્ધ શેહેરમા * તાહારા બાવાજીનું નામ છે-નશરવાનજી* તે વન, અશલી સુરત શેહેરના રહે-વાશી* (જે) મુખાર્ધ આવીને થયા શુખવાશી રે-શેહ લવજબાર્ધ-બહુ. મેજવીજી નામ રે. કાર્ધ દઅહલી ધરોપીઆન. અમરેજ. આવી* તેને શોધીઓ,

મીશનરી. વહારીઓ. ભોહારી. તેને. સુરતમે. કાઆગજ. લખી. કાહારી* તાંહાથી. લવજી. વહારીઆને. તેઓરીરે-શેઠ.....નામ રે. તેવન. સુરતથી મુંબઈ. આવે છે.*

* * * * *

તેહેને. શાઅખી. પોઆતાની (૧)-કાહારી છે* (છઠ્ઠા) તે. શોરાખજી. વાહારીઆને. ભેહેત. આખી. છે. શેઠ. દોશાભાઈ. ભદ્રજી. મેલવીજી નામ રે* તેને. શેકીન. બેકીન. લખને. ચાલતી. કરી* વાહારીઆનાં. ચઅકલાંપર. ભીહીર. ભાહારી* જગ. લોકો. ભેષ. તેહેવી. એ જુગતી. ને આરી* (છઠ્ઠા) એ ગરખી શોરાખજી છાપગરે ભેરી રે-શેઠ, દોશાભાઈ. ભદ્રજી. મેલવીજી. નામ. મુખઈ. શહેરમાં.

સમાપત છે

વિષય-દ્વિ-આરંભમાં દીબાચામાં આ સંગ્રહના વિષય, વસ્તુ અને હેતુ, આદિ સ્પષ્ટ છે. આમાં ૧૨૫ થી વધુ ગરખીઓ, લાવણીઓ વગેરે છે. પારસીઓમાં લક્ષ, સીમત આદિ પ્રસંગોમાં ગવાતાં પારસી ગીતો ઉપરાંત નરસિંહ મેહેતાની પુત્રીના સીમંતવું પ્રેમાનંદવું મામેરું, નરસિંહની પ્રેમાનંદકૃત હંડી, નરસિંહ મેહેતા, કથનાય આદિ અન્ય કવિઓનાં પ્રભાતીઆં, અને કૃષ્ણલીલાનાં પદ, મુંબાઈના ગવરનર, હિંદના વાઈસરોય, તેમ તે જમાનાના અન્ય નામાંકિત અધિકારીઓ, અને ઉર્દૂ/વલ પ્રીતિવાળા પારસી નરોના ગરખા અને ટપા ખ્યાલ પણ છે. બીજા કવિઓનાં પદો અને આખ્યાનો ઉપરાંત શોરાખજીએ પોતે જોડેલા ગરખાગરખીઓ પણ આપેલાં છે.

વિશેષ-૧. આ પારસી બાપાનો નમુનો સને ૧૮૭૬ નો છે. આ છાપેલું જૂનું પુસ્તક છે. તેમાં જાનારાઓને માટે સૂચનાઓ અનેક સ્થળે આપી છે; ઉપર ટાંકેલી સૂચનાઓ જેવી સૂચનાઓથી સંગ્રહકર્તાએ સંતોષ નથી લીધો. કુવરબાઈના મામેરા જેવા લાંબા આખ્યાનના કડવે કડવે 'હવે થોડું છે,' 'ધીરેથી ગાઓ' વગેરે વગેરે કહ્યું છે.

૨. આ ગ્રંથની પહેલાં સાંકળીઈ આપેલું છે. પણ તેનાં ૭-૮ એ બે પાનાં ગયાં છે. વિષયોનો નમુનો નીચે આપ્યો છે:

૩. ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં ગુજરાત જિલ્લામાં મોટી રેલ આવી તેનો જરખો. કુગરવાડીના કેશનો ગરખો. અને સતીના મરણનો ગરખો. ઓધવજીના સંદેશાનો ગરખો. નદના છોકરાની ચુદરીનો રમુજ ગરખો (નરસિંહ મેહેતાની પા. ૬૧). રાણા અંધારનો ગરખો.

૪. ગુજરાતી કવિઓ પારસીઓમાં કેટલા પ્રચલિત અને તેમનાં આખ્યાનો અને લોકગીતો કેટલાં આવકારને લાયક થયાં હતાં, એ આ સંગ્રહથી જણાય છે.

અં. ૧૩૭-હારમાળાનાં પદ-(ગુ. કા.)-નરસિંહ મેહેતો-

પૃ. ૯-૪૦ (તૂટક)

આરંભ-(પહેલાં ૧૯ પદ પૃષ્ઠા હોવાથી રીતસર આરંભ નથી)

રાગમાર-શાધન હોએ-રે શ્રીપાત સાધન હોએ રે

અનેક ધર્મ ખીજ ભગત વિના રે તરો નથી કાઈ રે ॥મીપાતા॥૧
કો ચનાથી ચરણ પામે ને ડી ઝટ ભેખ ધારી રે
તમે વૈરણુવની નંદા કરો છો નરકના હેતુથી રે ॥૨॥
તમારી અસ્તી મરે ને ખાવા ટલે રે તારે ભગુઆ પેરો રે
પ્રેમભગત અનુરાગ વીના રે તમે મીઠા વાદે ઠીનો રે ॥૩॥
ઝોલકારનું કરો અથાણુ માહારે નદાવન આનો રે
ભણે નરશાહીઓ મેલો ડડમલ મુઝ પુઠે તાલ વઝાડો રે ॥૪॥
૫૬ ૨૥

અન્ત-રાગ સોરઠ-શામળીઓ ગોપીમા ફરતો તું રહે રે ઘેનાઈ કરતો
તું તો આવ ને વાહના ધાઈ તારા ચરણ રહો ઈં સાહી ॥૧॥
તુને ધણુ ડાહ્યાડનો વલગો પ્રજુ હું કેમ થાઉં અલગો
તું કેમ જાન કુઝાત કાઢાવે તુતો આહીડા ઘેર આવે ॥૨॥

હાવે રઝની ઘોડી યાએ તાહારો નરશૌઓ પીડાએ
એને પરધાને પેર કહી તેજે દાર બાધો ॥ શહી
રાજાએ દીધુ છે તાતુ તેનું મોહો કીધું ઝાંધએ કાતુ

પાયેને ખીટી આપી જખ મારશે પેલા પાપી
તેની જખા લાખુ કાપી એ તમને છોડે સરાપી
તમે મુને વેચાનો લીધો શયે તાંતલે બાધો ઝાઉ ॥૭॥
જાજાદીકને વશ ન થાઉં જશ વીધ તાંદાં નવ-(૫૬ ૧૧૨)

વિષયાદિ-૧ જૂનાગઢના ઉલ્લા શાહ મલિકના હરમારમા નરસિંહ મહેવાને
હામોદરાણી પાસેથી દાર મેળવવાને પકાર થતા પ્રયુક્તિ કરી દાર મેળ પે, એ
મંમંત આમાં વર્ણવેલો છે

૨ પ્રતિ વટક છે, કઈક જૂની પખ જણાય છે પડેલા ૫૬ ૧૯ નથી, તેમ અંતમાં
૧૧૨ ૫૬ કુપી છે, ૧૧૨ મુખ્ય એકાદ કરી અગુર લાગે છે હટે અગુરે પ્રતિ લખેલી છે
દરેક પાને ૧૧-૧૭ લીટીની રાશ આવે છે

વિશેષ-૧ દારમાગા તો પત્રે સ્વયંથી પ્રકટ થઈ ગયું છે કાંઈમાં પોતાના કમ અને
સખ્યા સોસરાના નથી આમાં ૧૧૨ ૫૬ છે અને એમાં મહેવાણા કુશળાઈને સાથે
જવાની શીખ રે છે અને મહેવાણાની સીમકાંત મહેવાણાને દાર આપવા વીનરે છે,
તે પર્યવનો બામ સમાવેલો છે, એકદે દલ બીજ મહેવાણાની હામોદરાણી વીનવિના, હામો-
દરાણી મહેવાણાને જ્યારે ખાવાના અને કપસદારનાં મળી ૪૦-૫૦ વધુ દાર નું સંભવે છે

૨ પ્રા. કા. ત્રિમાસિક, જૂ. કા. બાગ ૬, નરસિંહ કાવ્યમાળા, આદિ પ્રકટ પ્રતિ-
ઓમાં સામાન્ય રીતે ૧૪૦-૧૫૦ ના પૂર લેટલાં પદો છે. બાકી કેટલીક પ્રતિઓમાં તે
સંખ્યા ૨૦૦ અને તેથી પણ વધુ હોયે પુગી છે.

૩ હારમાળા કોની કરેલી એ પ્રશ્ન વિચારાયો છે ઘણો, પણ યોગ્ય દૃષ્ટિબિંદુથી તેનાં
વાંચન અને વિચારણા ગિલકુલ થયાં નથી હાર સમાનાં પદ નરસિંહ મેહેતાનાં, તેનું
કદાચ સંન્યાસીઓ સાથેના વાદ સાથે કંઈક સંકલન મેહેતાજીએ કર્યું હોય તો એ પ્રશ્ન નહિ!
કે જેમ હુંડી, મોમેરા અને શામળશાહના વિવાદનાં પદસંગ્રહમાં થયું વળાય છે. પણ તે
(મેહેતાજી કર્યું હોય તો તે) પછીથી તો બારોબાર પદોનો ઉમેરો થતો ન ગયો છે. અને
ઉત્તરોત્તર કવિઓએ તેમ રસિક બક્ષો અને લહીઆઓએ મેહેતાજીના આર્તનાદના સમાન
બાવવાળાં પદો ઉમેરવામાં, સંખ્યા કે સૃષ્ટિશાળદ્વ પ્રસંગનિબાનવણીનો પણ કશોયે વિવેક
રાખ્યો નથી. જૂનામાં જૂની પ્રતિઓ લેઈને એક નવી પ્રતિનું સંકલન થતું ધણ છે.

૪ પાટણના કવિ વિશ્વનાથ જાનીએ (સં. ૧૭૦૮) કરેલા સંકલનમાં પદ ૮૪ છે;
એમાં મેહેતાજીનાં પદ (શ્રીમુખનાં પદ એવા માનભર્યા હસ્યેખથી) તેજી સ્પષ્ટ નોંધ્યાં છે.
સં. ૧૭૨૦ ની રા. તનસુખરામસાધની પ્રતિમાં (તૂટક હોવાથી) ૬૭ પદ છે, એટલે
સમન્વય છે તેમ પ્રેમાનંદના સમય પૂર્વે હારમાળા સંકલિત કરેલી હયાત હતી અને
તેનું પૂર ૮૪ પદોના આશરાનું હતું

૫ નરસિંહ મેહેતા કાવ્યમાળા(ગુજરાતી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ)માં હારમાળાની કર્તૃત્વ
સંબંધી મનનીય જહાપોહ કર્યો છે તે જોવો અને વિચારવો ધર છે.

અં. ૧૩૮-ક-ગરબાગરબી-પ્રીતમ-(ગુ. કા.)-

પૃ. ૨-૨૯ (તૂટક)

આરંભ-(પાનું ૧ હું તેમ પદ ૧ હું નથી. એથી રીતસર આરંભ નથી.)
જમદુત વરાતિ(સિ) આવસે રે ॥ દેહને ॥ ઉડી ચાલવું છે આજ કાલ રે દેહ.
કાલે ગ્રહા કેસ તાહેરા રે ॥ દે. ॥ તે તો કરસે ધડીમાં ધાત રે દે.

* * * * *
મોહો માયાના મોટા મોરચા રે દે. જાત રૂપ જોવંતીનું જોર રે દે.
કહે પ્રીતમ કાઈ જન ઝીતસે રે દે. જેને સદગુરુ અંકાર રે દે. ૮ પદ ૨

અન્ત-અથ રણુછોડજીનો ગરબો લખ્યો છે.

રણુછોડ રંગીલા રે નટવર નાગર છો । ગીરધર ગુણુ ભરીયા સૂપના સાગર છો ૧
એક નામ જે નંદ રે કાકારમાં રહેતો । હરીમારગ કરો રે મહીમાનામ નવ્ય લેહેતો ૨

* * * * *

આશા મુઠી આવ્યાની રે ગુગલી પાછા ગયા

જ્ઞાનનો પ્રીતમનો શ્યામી રે કીધી હાકોરે દયા ૬૫

વિષયાદિ-આમાં પ્રીતમે રચેલા અધ્યાત્મ ઉપદેશ, અને કૃષ્ણભક્તિ આદિનાં
છટક ગરબા-ગરબીઓ છે. ઘણી ગરબીઓ રસથી છલકાતી પ્રસાદવતી છે. કોઈક કોઈક
ગરબી પ્રકટ થઈ છે.

વિશેષ-પ્રતિ બાળબોધ લિપિએ લખેલી છે. ૩૨મા ભાગના મુખજના કદની છે. દરેક પાને તેર તેર લીની છે. પાનું ૧૬ નથી ચાક્કસ રાગના પદોના સમૂહ બધેલા છે. પા ૨-૪ મા ચાર પદ છે; પાનું ૧૬ નહીં હોવાથી તેના રાગ જણાતો નથી. પા ૪-૭ ગરબા કાફીની દેશીના ૪૫ પદ છે. ૭-૩૬ની દેશીના બે પદ છે. પા ૭-૧૫ રાગ 'ગેરબી' પદ ૮ છે. પા ૧૫-૧૭ રાગ ગરબી ઢાલફેર-પદ છે. પા ૧૮-૨૦ ગરબાના ૪ પદ છે.

પછી રાસ છે તેનો 'રાગ હિંચ' છે. પદ ૬ છે.

નદછનો લાન મોહામણો રે સપી સમિલો સોહાની રે કહી ૮ પદ ૧

નેહ ઉપભવ્યો નેણુમા રે સપી પ્રેમરસ પાથો રે

વસ કિધા રસવેશમા રે " ૧ કહી ૮ પદ ૨

વાવે વાસલડી બળકી વનમા રે માફ નીત હરી લીધુ રે ૬ ૮ પદ ૩

મન જોવા માગુની તણુ રે જોવા છેવ જમિલો રે

વાર્તા વચન બાખ્યા પછુ રે , ૧ ૬ ૮ પદ ૪

બાવા બોલી પ્રેમ મિતસુ રે મનુપ્રેમ સનેલી રે ૬ ૧૦ પદ ૫

વાહાન જોલુ મીજનારનું રે રંગરાસ વીહારી રે, ૬ ૧૩ પદ ૬

તે પછી પા ૨૪-૨૬ રણછાડછનો ગરબો છે, જેના આદિ અને અંત ઉપર આપેલા છે. કહી ૬૫ છે. રાગની પસંદગી સારી કરી છે, સૂરાવટ પણ ઠીક છે.

અ. ૧૩૯-ક-ચિતામણિ-પ્રોતમ-(ગુ. આ.)-પૃ. ૨૯-૪૩

આરભ-અથ ચેતામણી લપી છે

સમરણુ કચ્ચ તૂ સીતાવરનૂ બાકી બીજુ ઘોડુ

જનમમરણુનું જોખમ તાહારે માથા ઉપચ્ચ મોડુ ૧

* * * *

જ્યમ ઉદક આવી શાગરમાં અચ્ચ થયું તે આપે

કોટી જન્મની દનિ કલ્પના પ્રીતમ ગુરપ્રતાપે ૧૩

સીપે ગોપે ગાય સાબવે ધારણુ ધરી સરીરે

સખ્દવરૂપી નૌકા તેણે તરીને આવી તીરે ૧૭ ચેતામણી ૧

અત-સમજ્ય મન સીધામણુ કહૂ છુ ગુણનાં વેણુ શ્રદેવાને

કચ્ચા કર્મ ભોગવવા પડસે દુષમ્મય સર્વે સેહેવાને ૧

* * * *

ભાવ કરિને હરિને બજીવે આનદ રૂપી સેહેવાને ૧

પ્રિતમના આશીને સમરો જોષઠા મુષ લેવાને ૬ ચેતામણી ૧૧

ચિતામણી સપુર્ણ ૧૧

વિષયાદિ—આ આધ્યાત્મિક તેમ આ સંસારની અસારતાના બોધનાં ૧૧ પદોનો સમૂહ છે. ભાવ ધણો સારો અને અસરકારક છે. લોકોમાં આ પદ પ્રચલિત છે તેમ પ્રસિદ્ધ પણ થયાં છે. ૧ લાની ૧૭, ૨ લાની ૧૮, ૩ લાની ૧૩, ૪ થાની ૧૦, ૫ માની ૧૧, ૬ ઠાની ૬૧, ૭ માની ૧૫, ૮ માની ૧૬, ૯ માની ૭, ૧૦ માની ૧ અને ૧૧ માની ૭ મળી કુલ ૧૮૨ કડી છે.

વિશેષ—પ્રતિ માટે જુઓ હપર અં. ૧૩૮-ક ની નોંધ 'વિશેષ'.

અં. ૧૩૮-ખ-પંચીકરણ-(ગુ. ક.)-પૃ. ૧-૨

આરંભ—શ્રી રામાયે નમઃ ॥ અથ પંચીકરણ લક્ષ સતે ॥

તીરાલંબ પરીશ્રંભ અપાર જેહેનો આંદ અંત દીસે નહી પાર
મન બુધી ધન્દ્રી ગંભ નહી કરે કહી બાધ કવીજન બુધી બલ ધરે
જગતનું કારણ માઆ તે માહી જેમ જલમાં શુદ્ધશુદ્ધ બાસે નાહી ॥ ૧ ॥
કાલ કરંમ સુભાવ આતુરપ ॥ અતુલવી અતુલવ કરી

બોલખો અરથ ॥ ૨ ॥

અન્ત—માહા પદ માહી કલયું તુ દ્વીત તે પંચીકરણ સમજે થયું અદ્વીત

અહં શ્રંમ એ વાણી વીના તે સમજો વેતા સરવ આપના ૧૦૩

ધતી પંચીકરણ બેદ પ્રકાર ॥ આંતંમ વીતકની વીધા ॥ સમાપત સંપુર્ણ ॥

સૌ હરી ॥

વિષયાદિ—પંચમહાભૂતમાંથી દેહનું બંધારણ, તેના પાંચ કોષો, સંસારની અશ્વા-શ્વતતા વગેરેનો અધ્યાત્મિક બોધ આ કવિતામાં સમાવેલો છે. કવિનું નામ જણ્યામાં નથી. સાધારણ સારી કવિતા છે.

વિશેષ—કદ વિષે હપર જુઓ. પ્રતિ ગુજરાતી અક્ષરે લીટી વાંકી લખી છે; દરેક પાને ૮ થી ૯ લીટી છે.

અં. ૧૩૯-ગ-પ્રકીર્ણ પદો-મીઠો-પ્રીતમ-વગેરે-પૃ. ૧-૨

રાગ ગરબી-શમી શાંજના કાં ગાતા બાલા લેહેર રચહુ રજની કે ને મંદીર રચાતા લાલ ૧

૧ હું તો પુરણ વદને પાંમી લાલ મલીઆ મીઠાનો સ્વામી લાલ. ૧૩

ઠાલ ફેર-આલો વેગે વંદાવન જોયે વાલાની વેણ વાળે છે

૨ પ્રીતમના સાંમીની પાસે આવી મનમોરારને નેન બાવા ૧૦

૩ તમે શુદ્ધરી વચાર શો કીધો રે કાંમની કેમ આવા

(પ્રીતમ કહી છે)

૪ પ્રીતમ કહી ૮, ૫ ગરબી પ્રીતમ કહી છે

૬ હરીરાંમ રામે હરીરાંમ રામે હોયો જાનકી જીવન મેધ સ્વામ,

હીપાસાગરે માધવે શ્રીમોરારી અજુદ્ધાપુરી નાંમ આનંદકારી ૧ ॥

X

X

X

X

જેહેવા નામ છે તેહવા (ક) ના કીજે લખમીદાસને બ્રહ્મા મહે દીજે (આશરે કડી ૧૦ છે)

૭ પ્રથમે અણુપતીને જાપ ॥ તોહા ચાર પાળડીનુ ચક્ર અખેર ચાર ॥ આધાર ચક્ર ॥ ૧૧ ॥ ધડી બે અને પછ અડતાવીરા મોહા ॥ એકરોહેઅનુ ધાન ॥ એ અક જ્ય ॥ જાપ એક હજાર એકવીસ ને છસો

(આમાં માનવ શરીરમાં રહેલાં મુખ્ય ૭ ચક્રના અને સંખ્યાબંધ પેટાચક્રોના વર્ણન, ભપની વિગત વગેરે આપેલું છે)

૮ રામ ભજન છે રૂઠું રાધુ રામ ભજન છે રૂઠું જેને નામે અવાતારી તેહેમા નથી એ કુઠું ॥ ૧ ॥

કખીરને ઘેર હાક લાવા નરસૈયાના દોસી હુડીના રૂપિઆ આપા કંઈનિ લખેલુ પોથી ૧૪ ॥

નામહેવનું છાપર મોઢ ગાએ જમડી મીરાનું વખ અમરત કીનુ ગાએ દલારકા દાહાડી ૧૫ ॥ ચેનવણી

૯ રામ પરભાત-વહાલાપણુ રે વાહાયાજનુ વાહાલપણુ નણુ ૧
કહે છે નરસૈયા સાખીને મુખ મીઠો દલ કુડો રે ॥ ૪ ॥

૧૦ " મેરે તો શ્રી રામ નામ જોર નહીં કોઈ ૧
મીરાકે પ્રભુ લગન લગી હોની હોએ રો હોઈ ॥ ૩ ॥

૧૧ રામ મત્ર રામ મત્ર આરતી કીજે રાકર રોનકા
દીઆ દીએ હીરંજ શ્રીજે રામ ૧

કહે કખીર રામજ ધીર એસે લોં લાય ચરણુ કે
રધુનાયજી નીરમે પદ પાસ ॥ ૪ ॥

૧૨ પા-જશવતરામનું
નાહાની નાહાંના નાહાની કનકબાન ક ૩

૧૩ પા-મુરદાસ-ગોનકો પુરા બધ જેકના વીસાઈ (ક ૩)

૧૪ રામ ગોવ રાજની ચાચોની નાહાઈએ આપણુ ગુણુ રે ગોવદના ગાએ (ક, ૭)

૧૫ ગોવિંદજી આપેને હાર મારે મને આવે બરેસો તમારે
(ગોવિંદજી-કડી ૫,) ખીલ મળી કુવ પાવ પદ છે)

અ. ૧૩૬-ધ-શ્રી વલ્લભી સંપ્રદાયના સ્તુતિપદો (શુ. કા.)

કેસોદાસ આદિ

વિરોપ-૧ આ પુસ્તકમાં હિંદી તથા ગુજરાતી પદો છે ચોરશી વંશજવનાં નામ કામનું દયારામનું પદ, તથા માધવદાસનાં ગુજરાતી હિંદી પદો છે

૨ આ પ્રતિ અન્યત્ર કપયોગમાં ગયલી હોવાથી તેની વિગત પાઞ્ચ આપવાની ગોઠવણ નમૂરકે કરવી પડી છે

અં. ૧૪૦-ક-ખોલ્લ, આંડીયા-મુસલમાની આહિત્ય-(શુ. મુ. સા.)-પૃ. ૮-૫૩-(તૂટક)

ક. (પાનાં ૭ ન હોવાથી વસ્તુનું મૂળ સમજાવું નથી.) પૃ. ૧(૮ ચાલુ આંક) આરંભ-છવનો છવન છે. તીનું સરૂપ અધણુ અલગુ નહીં મુકીએ શ્રી સામાજીની સીદુર રંગી સાડી છે સાંમ જડાવનો કચવો છે, લીલી ગાવનો ચરણીઓ છે.

અનન્ત-આપણા આતમા દોરા દોટ કલાંચુ થાએ ॥ ત્રીદેવચંદ્ર સત છે ॥

વિશેષ-પ્રતિનાં આગલાં પાનાં ધણાં જ કંઠમાં ફરેલાં તથા કરપાયલાં છે. પાનાનાં આંકડાળા ભાગ જ કપોલ છે. અક્ષર ધણાં જ કાપ્યા અને ઢગ વચરના છે, લીલી દોરી પ્રતિ લખી છે. લાલ શાદીથી ત્રણ પાનામાં અને પછી કાળી શાદીથી બાકીનાં પાનામાં બે બાનુ લાલ લીલી આંખી હાંસીઓ પાડેલા છે તેમ ॥ આવી રેખાઓ કરી પ્રત્યેક વિચારપદ ફર પાડેલું છે. ૨૨-૨૩ લીટીનો આશરો દરેક પાને આવે છે. પ્રતિ બેથી વધુ હાથે લખાયેલી સમન્વય છે. પાછલા ભાગની અક્ષર લઠણુ આગલા ભાગની લઠણુથી વૂઢી પડે છે.

ખ. રાગ ધનાશ્રી મેં તો જાઓ પલ હોહો ન જાએ, અખ છલણલ મો પુંકયા કરે.

વિશેષ-પદ અપૂર્ણ છે. હિંદી-ગિત્ર ગુજરાતી છે. પછીનાં પાના પછ્યાં લાગે છે. પૃ. ૧ હું (૮)

ગ. આરંભ-(આગલો ભાગ પડ્યો છે.) હો ઓર અલયલ મે પાંચ સીવ હે તાંન કે નામ પ્રેમ સીવ ॥ અમ સીવ ॥ સદા સીવ ॥ નાદ સીવ ॥ ઓર પાંચ સીવ કહે ॥ ઓર ઇતરી સુમંગલા શકતી હૈ ॥ એ તો સખ-લીક સુલાવ કહે ॥

અનન્ત-ઓર ઇત હિં તીન અસ્થાન હે જગત સુપંન એ સુસુપત ॥ ઓર ઇતહી તન તરકે વૈસર ઉપજત પપત હે શ્રીછ સત હે ॥

વિશેષ-આ સર્ગની ઉત્પત્તિ હોવાનું સમન્વય છે. કદ પાનું સન્વા છે.

ઘ. આરંભ-અમાંડકી ઉતપત લપી હે ॥ પ્રથમ શ્રીરાજજીની આગલે સત સરૂપકે અવાકત સુલાવ ॥ મે પ્રકતી રૂપમાં હે આ ધરણી ઉપજે ॥ તાકરકે અપંને સરૂપકી વીસમરતી લય ॥

અનન્ત-સન્તતુરનો જંમો પાંચ તુરની અગર ॥ લીલી અતલસનો ચર-ણીઓ ॥ સીદુરીઓ રંગ જડાવકી સાડી સાંમ જડાવકી કંચુકી અપૈત લાહી હી મેં રાપીએ.

વિશેષ-આ ભાગ પણ તૂટક છે. બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ અને તેમાં નટવર અને ઠક-શણીજના રૂપ, વસ્ત્રાદિનું વર્ણન છે. પાનાં ૨ (૩-૪) છે.

૮ આગ્નિ-શ્રીજી સત છે ધોલ લયુ છે ॥ રાગ ધાનાસરી ॥
સાધુસગ નીરમલ જતર્મા હું પણ જૈને નાહી રે
તે દાદાની વાનાજીની સાથ કીધી છે સગાઇ રે
મતગુરુ માહારો વેવા કીધો પાંખા પુરણુ ધામ
વેલુ જીની પુરણાનંદન કરા પ્રણામજી ॥

વિશેષ-કી ૧૦ છે આ જોનપથી અંધાભરદસ્યનુ પદ છે, આમા શ્રીવૃક્ષસ
પ્રાચીઓની બાવનાને અનુસરતી શ્રીજન્મની ઉત્તમતા વર્ણવી છે પાર્શ્વ ૧ (૫) છે

અ-તારતમ્યવિતક-પૃ. ૧૩-૨૯ (૬ થી)

આરભ-શ્રીરાજજી સત હે ॥ શીઠકકરાણીજી સત હે ॥ શ્રી તારતમજી
વીતક લખી છે ॥ ઈત ઈમામ

જેમ નહી પાય તનવ તીન ગુન ॥ યાવર જગમ ॥ ચૌદે સોઠ ॥ ચાર પડ
અદ્ભુત ॥ એ સસાર કષ્ટ નથી ॥ કર્યાં ॥ ધામ એર પ્રેમધામ ॥ એહે ઠીકાણુ
અપડ હે ॥ અપની જોતીપે ફેત હે ॥ અપેર એર અપરાયતીના કુરાનકી
જોતીપે ફેત હે ॥ અસર એરસ અજમરા ગુર જમઈલ એર ગુરજલાલ
એ અપર ભગનાનજીકો ॥ સરપ સોહેકે અસ સતરકો હે ॥ એર લપગીજીકો
અસ પાયકો હે એર ચાર ચાર અસખી પુનપુસાધી આહે ॥ સો અપરજી લાલ
લીલાકૃત હે ॥ સો બાબલીલા ફેસી હે ॥

અન્ત-એક એ બારે બરમ મથુરા દસકોકો રાજ કરકે ॥ વૈકુઠ પધારે ॥

શ્રીજી સત છે ॥ તારાતમજી વીતક સત પુરનજી ॥ લખીતગ બ્રમહાસ
ભડચી ॥ બાર હજાર સુતરસપન કોટ કોટનર પ્રનમ અનીધારજોજી ॥
શ્રીરામજી સત છે શ્રી ઠકકુરામજી સત છે ॥

વિશેષ-આમા કૃષ્ણજીએ જોનપથી નકમી ખુદાની બાવલીવા, રાધાકૃષ્ણની
આદિ સાથેના જેવ વીરે લીલાઓનું વર્ણન છે આ, જોન લોગમા પ્રચલિત સાદિત્ય
છે ભગવાન બમદાને કોઈ પ્રતિ ઉપરથી આ આખી પ્રતિ ઉતારેલી લો છે

છ. શ્રીવેંગબર માહેબજીકી વીતક-પૃ. ૨૯-૩૨

આરંભ-શ્રીરાજજી સત હે ॥ શીઠકુગનીજી સત હે ॥ શ્રદિવચદજી સત હે ॥
શ્રીવેંગબર સાદેબજીકી વીતક લખી હે ॥ રાસલીલા પેલકે આએ બગનર સામ ॥
બમાડકે શ્રીર માતાકો નામ જીગી એમના ॥ પતકો નામ અબદન્યા પડે ॥
રાજકો દુકમ ॥ મોજો સમેમરપ ॥ પગાનર સાદેબ આએ ॥ અવનાર
ધરે ॥ જગ પ્રગે તગ જીતપાનેકો કાનુમગી ॥ એર સાડેતીન એવરકી

આગ શુદ્ધ ગર્ભ ॥ જળ ત્રીન બરસક—કે જાએ ॥ તથા બરકે નમ ૧—કે
નમે પદ્મનગ—ગએથ ૧ જળ રાઈસને આનકે નુરસે પુરકીઆ ॥ જળથ—૥
આલીસ વરસ—કે બયે તથા પેગમરી ઉતરી ॥ બીમી એમનાં કે વરમે
કાલી ॥ કામલી ચોઠ કે મુતેથે ॥ તાંદાંમે રાજદુઆ સાતમા અસમાન
છોડા નુરમે મુકાંમ છોડે ॥

અન્ત-જળ પેગબર સાહેબ પગાબર સાહેબ ॥ વસક વરસ કે જાએ
તથા સીકર કીઆ ॥ શ્રીપેગમબર સાહેબકી બેત સપુરન જાઈ ॥

વિશેષ-પાક દરરત શ્રી પેગબર સાહેબ મહમ્મદના જન્મ, જીવન અને મરણામ
મયાર સંબંધી આ હકીકત છે.

જ. નક-પૃ. ૩૨-૩૫

આરંભ-શ્રીજી શત છે ॥ નક લખી હે ॥ નક સેહેકે દશખરાસન આદર
એતો કામ દનીઆકા ॥ ઓર આખરતકા શુમાર ॥ અવલનોએ હે કે સાથ
હકકે શારા શેરેદેના ॥ શાઓર શામ ખલકેતી શાપ શેરેદેના ॥.....
.....ત્રીન ચીજ (પા. ૨૩) તુ રાખ પાદા અને ધન
તીતુ કે તે હાથશે મન દેએ ॥ અવલ એઆ અદેદમેર ખતુ ॥ જો એ
દીલ તેરા હાથસે ન જાએ ॥ ઓર દુસરી જમાન કેદમા રખ ૧ એ છપા
બેદ તેરા ન જાએ ॥ ઓર તીશરી ઉજુરે રહો ॥ જે નીમાજ તેરી હાથસે ન
જાએ ॥ કે ધઆર માફક પડન કુરાનકા ઓર એલમ બેતમા ફકીરાકે હે ॥

અન્ત-શુશા થા હોતા પેટભર ખાસથે સે ॥ મેદેમત માગનાકા હોશે
હોતા હે ॥ આપસે દુનીયાકેસે ॥ ગીવત નઆને ગીલા સાથ બરકે બેકસે ॥
બલ એક પેટ ભરઆ એસે હોતા હે ॥ નકજ હેક ॥

વિશેષ—આ જોન પંથોને મઠિ શિખામણનેનું લખાણ લાગે છે. લડીઆનો
મરોડ કંઈક વિચિત્ર છે તથા ચરબંધી લખાણ એવું અઠપડું છે, કે તેનો દેલ મહા
મુકેલીએ થાય છે.

ઝ-મિહિસ્તમાં હોણ જાય? પૃ. ૩૬-૩૭.

આરંભ—એક રોજ હજરત રસલ તાપના અસેઅલીએ અલપે સંબંધ
બીચ મરીત મદીને કે બેઠે હતે ॥ આસેને પુછા ॥ કે આ રસલઅલી કોઈ
એસે હોવેગે કે તમારી બગર સીફાએત જાય બીસ્તકે જાવેગે ૧ તથા પેગ-
બર સાહેબને ફરમાયા કે જાએગે ॥ સાત સકસં અવલ તો પાદશાહે અદબ
હોવે: દુસરા પદા હોવે ઇલમ અપને પર અમલ કીયા હોવે: ॥..... ॥ તપ-
સીલે: પાતસા અદલ ન હોવે તો એસા હે કે બદલી હે પ્રબર શતી નહી:
પદા દુઆ અમલ નહી કરતા હે તો એસા હે કે ય રામ હે રોશની નહી...

અન્ત-હજરત અલીને પૂજા મહુમદ સાહેબકુ કે નીસાની મોમનકી કાદા હે । તમ કહા મહમદ સાહેબ ॥ આટલી નીસાની મોમનકી બોહોત હે ॥ અમસ તો એહ કે નીગા રખતે હે હેકિ તાઇ ॥ ઝોર ફુસરી નીશાની એહ હકે હમેસા ફીકરમે રેતે હે ॥ ઝોર ચોદગી નીસાની એહ કે માફક અતાહે કે હો તેહે ॥ ઝોર યનરગી નીસાની એ હે કે નજર કરતે હે અબ કરની ગરમેની નન સમપુરન નાશ ॥

વિશેષ-આમા ધલમ-જ્ઞાનનું મહત્વ વર્ણુયુ છે તેમ શિખામણના તથા એક ખરા મુસવમાનના પદર લક્ષણના બાલ લખેલા છે

મ ધીખી-(પૃ ૩૭) શ્રીરાજજી સત છે ॥ ધોલ લયુ છે ॥ રાગ ધનાસરી ॥ સાધુસગ નીરમલ જલમા કુ પણુ ગર્ધ ને નાઇ રે તે દાઢાની વાતાજી સાથે કાધીછે સગાર્ધ રે

૮-ભાગવતમનોરથ-પૃ. (૩૭-૪૫).

વિશેષ-આ શ્રીમદ્ભાગવતના રાસપચાંપાચીમા વર્ણુવેલા ગોપાવિરહ અને શ્રીકૃષ્ણના રાસમેલનું સંક્ષિપ્ત અનુકરણ છે

૬-દેહસ્વરૂપ-પૃ. ૪૫

વિશેષ-આમાં પામ તત્ત્વ અને દેહના બધાંરણનું ટૂંક વર્ણુન છે

૬-શ્રદ્ધાનું વર્ણુન-(લિ. સ. ૧૮૨૬)-પૃ. ૪૬-૪૮

વિશેષ-આમા ચોદ લોખનું વર્ણુન છે

૬-કર્તાનું સ્વરૂપ-પૃ ૪૮-૪૯

ભુ-વૈરાગ્યના છૂટક પદો છે-પૃ. ૫૦-૫૪

અ. ૧૪૧-ક-બહુવાહુન આખ્યાન-(ગુ. ગા.)-વિમ્લ હરિરામ-

(ર. સ. ૧૬૬૬)-(લિ. સ.)-પૃ. ૨૦-૭૨-(તુટક)

આરભ-(આરભના પાંચ અને છઠ્ઠા કડવાની પાંચ કડી નથી)

બેવનાસ્વ રબકાવતી છુપાય

સુવેગ સુદેવ બેહુ મીત્ર ભલા, બેઠા સખા મહિ બહુ રાજ મયા ૬

આવી બેઠા પ્રદુમાન તણી તેહેને જુધ કરવાનું માન

ભીમ પ્ર(પુ)ત્ર સુત બેઠા છે મેધમણુ તેહેવો બેધ નહોં દો પ્રયુ ૭

સેના કરટે પડી તેણી વાર ચઢો કોષ અતીશે આગાર

વેધપાએને કહે વીરતાર દવે જુધ યાસે અતી સાર ૧૮

એણી પેરે કહે વીમ્લ હરિરામ ગાર્તા સુણતાં વેધકુક ધામ ૧૯

॥ કડવાં ૬

આન્ત-દાવે જો કયા પૂરાંજી થઈ અમવાર્તન અવતાર રે
સાંજેયે જૂઝને કાંઠા મહીમા શ્રીઅગવાંન રે ૮

...

...

...

...

તે માટે સોતા જન સહુ કાંઈ જોલેલો કરવો વેપાર રે
જે મહીમા દરીજન (ન) તાંજો અર્થ ભરા ભાંડાર રે ૧૨.
સાંવત ૧૬ ઇનુજો ઉતંગ ભાદરપદ માસ રે
ગુદી પંચમી ગરુવારે પૂરાંજી ગ્રંથ પ્રકાશ રે ૧૩
સકળ નગરીરામણી સુરત પૂર અવીલન રે
કવીતા વાર વસે હરીપૂર માંદ ઉદીચ ગનાને પ્રકાશ રે ૧૪
શ્રી ગરુ ભંભાજી વીરનવ જન કવીતા સહુ કેરો દાસ રે
વીરમનો શુન વીનવે હરીરામ દરીનો દાસ રે ૧૫

વિષયાદિ-૧ આ, શુભરાત્રીમાં શ્રીધ્વાસના મહાભારતના અશ્વમેધને બદલે વિશેષ પ્રચલિત લેખિનીએ રચેલા ભારતના અશ્વમેધ પર્વનો એક પ્રસંગ છે. આ બહુવાદના-ખ્યાન છે પ્રસંગ આ છે: અર્જુનના નાગકન્યા ઉદ્યોધી થયલા પુત્ર બહુવાદને પાંડવોના અશ્વને રોક્યો, પણ માગે તે બ્રાહ્મણતાં તેણે બળ્યું કે અર્જુન મારો પિતા છે, છતાં ક્ષત્રિયવટ ખાતર ગુહ્ય કરતું નેહ્યું, એ પ્રતિજ્ઞાના પાલન અર્થે તેણે સંગ્રામ આદર્યો. એમાં અર્જુન પોતાના પુત્રને હાથે મરાયો, ક્રોધે પાનાગમાંથી નાગ કનેથી અમૃત લાવી તેને છવાઓ અને પિતાપુત્રનું સમાધાન થયું.

૨ કવિતા સાદી છતાં રસવતી છે. આમાં ઠંદક બુદ્ધિના ચમકારા કવિએ દાખવ્યા છે ખરા. કડવાં ૨૩ છે. પહેલાં ૫ આખાં અને ૬ ફાની કડી ૫ પરી છે, તેમ અંતમાં ૨૩ મા કડવાની પણ થોડીક લીટીઓ પડી છે, એટલે ઉપસંહાર વરક છે, તેમ લિ. રા. બહુતો નથી.

વિશેષ-૧ આ આખ્યાન છપાયતું નથી. રા. બાલુસુખરામે પ્રેમાનંદદેવ 'બહુવાદનાખ્યાન' (?) પ્રકટ કર્યું છે. તેની પ્રસ્તાવનામાં (પાને ૩ જે) વરોહરા સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં કવિ હરિરામની બાવીસ કડવાંની પ્રતિ હોવાનું નોંધ્યું છે અને લીકામાં (પાને ૮૧) તેના અંતનો ભાગ ઉતાર્યો છે. એ અંત ભાગ પ્રસ્તુત પ્રતિના અંત ભાગ સાથે મળે છે, માત્ર ૨. સં. ૧૬૯૫ તેમાં છે, તે મળતો નથી પણ કદાચ 'પ' 'દ' ને બદલે ઉલ્ટ્યા હશે કે લહીયાનો દસ્તદોષ કે ઉલ્ટાદોષ હશે

૨ પ્રતિમાં વચ્ચે ૩૦-૩૧ મા પાનાના અંદેક ભાગ કોરા છે, સંદર્ભ વરતો નથી. પાનાનો કંમ ઉર પછીથી નોંધ્યો નથી. લેખન પણ કાના માત્રાની ચૂકવાણું તેમ ભૂલભર્યું પણ છે. પાનાના છેડા કરવાયલા છે.

૩ જુઓ અન્ય કવિઓનાં બહુવાદન આખ્યાન: ભુજના કવિ જોરામનું અં. ૫૯-૬; વિધ્યુદાસનું અ. ૬૬-૭, અને અં. ૧૦૨-૩.

પદ-રાસલીલા-દયારામ.

સખી રાસ રચો બાસીનદ પુલ)નન માહ જીમને તીરે
મુને વસ કરી કામ વીડ કીધ રે હલધર વીરે
તાહા તો આજ સખીઓ રાચે છે મદન નદવર રૂપે બાસે છે
તાહ રચી વરસો છે રે વસવડીએ તણા પુલ પુલા વેવડીએ
તાહા દયા સખી ઊ બેલડીએ સખી
માહારૂ મન મોહુ વસવડીને કાઢાન કાઢા
એને કંઈને કર માહ લીધી છે ધણું દયા સખીને દીવી છે મારૂ

અં. ૧૪૨-ખ-નહબત્રીસી-(ગુ. વા.)-રામલ-પૃ. ૧-૩૪ (તૂટક)

આરભ-શ્રીમાણેશઆએ નામ । શ્રીસાલ(ર)દાએ નામ । શ્રીરાધા
વલભજીની કીપા યાછ શ્રીનાદબત્રીસી લખી છે

શ્રીસાલ(ર)દાને નામુ રીશ આરાધુ ઉમયા પ્રતી ધસ

અન્ત-પ્રધન તો એશીઆળો થયો મન માહ દુખ ધરીને રહો

રામતાસુ પડી બહુ શરામ એ તણુ આગળ માહારો ભાગો બમ

વીયાવા લાગો હુ મન પછે રાત પડી સુતા સહુ જન

વિષયાદિ-વસ્તુ સુમસિદ્ધ છે પ્રતિ વદક છે પ્રધાન ચોપટ બેલવા બેંડો પગ
જગવમા સાથી ભય છે ત્યાં સુધીનો પ્રસંગ આ પ્રતિમા ઉત્તરાયણ છે જુ કા દો
બા ૧ માં આ વાર્તા છપાઈ છે તેનાથી આમા પાઠાંતર કેટલાક વધુ સ્પષ્ટ ભાવવાળા
છે પ્રતિ વદક હોતા ૧ સ, કે નિ સં નો હસ્તેખ સાંપડતો નથી આ વાર્તાની
પ્રસ્તુત નામાવનિમાથી અન્ય પ્રતિઓ માટે જુઓ અં ૧૨-ક, અં ૮૩-ક, અને
અં ૧૧૬-ક

અં. ૧૪૩-ક-નિત્યનિયમનો કાગળ-શ્રીમહાજનંદ-પૃ ૧-૫૦

આરભ-શ્રીસ્વામી નારાયણમ નમ । શ્રીસ્વામિ પુરોત્તમાય નમ ।

સ્વસ્તિશ્રી સતસંગ મહાશુભ સ્થાને પૂજ્યારાધ્યે સર્વ શુભ ઉપમા યોગ્ય પરમ
હસ મુકતાનંદ સ્વામિ । તં બાધ રામદાસજી । તં સમસ્ત પરમહસ । તં
શ્રીપાત દેવાનંદ સ્વામિ । તં સમસ્ત શ્રીપાત । તં બ્રહ્મચારિ જેરામ । તં
મુલજી । તં સમસ્ત બ્રહ્મચારિ તં કર્મયોગી નાનામાર્ષ તં સમસ્ત કર્મ-
યોગી બાધ તં સમસ્ત કર્મયોગી બાધ તં સામ્યયોગી બાધ જીવુબાધ તં
રામબાધ તં સામ્ય યોગીમાર્ષ સમસ્ત અત્ર શ્રી અનિર્દેશથી લખાતગ
સ્વામિશ્રી ૬ સહજનંદજીના જે સચ્ચિદાનંદ વાંચજો । મિત્રુ લખ્યા કારણ એમ
છે ॥ જે ભજનનો કરનારો જે જીવ તે તણુ અવરથાધિ પર જે સાક્ષિ તેને

માનજો તે સંગે વાત અતિશે કરવિ । ખીજૂં એ છવ જે તીન અવસ્થા
રૂપ તેને પટચક્ર બેઘાનિ રીતને પટચક્રનો સ્વરૂપ તે તો જેવો આત્માનંદ
સ્વામિ છતે વાત થાતિ તેવિ વિચારીને કરવિ ॥

અન્ત—સ વ્રહ્મચરિત્રે । એવ શો (પો)દશોપિ કૃણસ્ય પરમાત્મનઃ

મહાવિષ્ણુઃ સ વિજ્ઞેયઃ સર્વાધાર(ઃ) સનાતનઃ ॥ ક્ષતિ ॥

પદ્ય મે પાર્ય રૂપાણિ શતશોથ સહસ્રશઃ

નાનાવિધાનિ દિવ્યાનિ નાનાવર્ણાકૃતાનિ ચ ॥ ૨ ॥

આ કાગલ પ્રમાણે બ્રહ્માનિરૂપણ સર્વ શાસ્ત્રને વિષે સર્વ શ્રુતિને વિષે
કરજો એ વિના ખીજી રીતે કરશે માં એ વિના જે નિરૂપણ કરે તે વેન
જેવો નંજુવો ॥ આ પત્રને સર્વે નિત્ય એક વાર પાઠ કરશે ॥ આ કાગલને
અતિશે હેતે કરિને ન પ્રવર્તાવવે તે વચનદ્રોહી નંજુવો ॥ અમારા નારાયણ
વાંચજો ॥ આ કાગળ નારાયણે લખ્યો છે ॥

છતિ શ્રીનિલનિયમનો કાગલ સંપૂર્ણ ॥ ॥ ॥

વિષયાદિ-૧ વિષ્ણુમાર્ગી શ્રીસ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના આચાર્ય શ્રી ૭ સહજ-
નંદજીએ પોતાના બાલુક ભક્તો, સત્સંગીઓ સંપ્રદાયીઓને બ્રહ્મનું નિરૂપણ કરનારો
પત્ર લખ્યો છે. આમાં સામાન્ય રીતે તો રામાનુજ વિશિષ્ટ અદ્વૈતના સિદ્ધાંતની પરિપાટી
અનુસારી છે. વળી પરમ શ્રીમદ્ભાગવત, શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા, તેમ શ્રુતિ, સ્મૃતિ અને
પુરાણોમાંથી સમર્થન કે વિશદ અર્થ અર્થ પ્રમાણો ઠાંકેલાં છે. એ બ્રહ્મ તે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર,
દેવકીથી અવતરેલા તે એ નિષ્કર્ષ છે.

૨. ગદ્ય સરળ છતાં સચોટ છે. શાસ્ત્રી લોકોની સંદુક શૈલી અને ખુલ્લ શબ્દ-
ભારનો એમાં અભાવ છે.

વિશેષ-૧ સ્વામી શ્રીસહજનંદજીએ આવા ધણાક પત્રો અધ્યાત્મશાસ્ત્ર, અને
વેદાન્ત સિદ્ધાન્તને લગતા પોતાના સત્સંગીઓ-ઓનો તથા બાઈઓ-ને લખેલાં નંજુવામાં
છે. તેમ તેઓશ્રીનાં વચનામૃતો પણ પ્રસિદ્ધ છે.

૨ તેઓશ્રી પોતાના સંપ્રદાયીઓને કેવી રીતે સ્મરે અને અપનાવે છે તે આ
તેમ જ આવા ખીલ પત્રોની લઠણ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

૩. મંદિરોમાં આવા પત્રોનું સત્સંગીઓ, અને સાધુઓ નિત્ય પઠન પાઠન કરે છે
તથા ખીલ બાવિક સત્સંગી યેનો તથા બાઈઓને સાચકાણે મંડપમાં સંભળાવી સમન્તવે છે.

૪. આવા પત્રોમાં એ સંપ્રદાયના સાધકોની જે વિવિધ કોટીઓ આપી છે, તે
એ સંપ્રદાયના વિકાસ અને વિસ્તાર નંજુવામાં સાધનભૂત થાય એમ છે.

૫. પ્રતિ બાલબોધ અક્ષરે શુદ્ધ લખેલી છે; દસ્વદીર્ઘાદિ ઉપર ચિન્નટાઈભર્યું ધ્યાન
અપાયલું જણાય છે. પ્રતિ પોથીના આકારે છે. પાનાં કંઈક લાંબાં, નાનાં અને હાથમાં
ઝાલી પાઠ કરવાને સુતર થઈ પડે તેવાં છે. દરેક પાને સાત સાત લીટીની રાશ આવે છે,
ચોક્કની પક્ષિઓ સામાન્ય અને કવચિત્ ચાર ચાર છે. આખીયે પ્રતિમાં શ્રીસહજનંદી
સંપ્રદાયનું સાહિત્ય ઉતારેલું છે.

૬. આ પ્રતિમાં પહેલાં ચાર પાનાંમાં ખીજી પ્રકીર્ણ બાઈતો લખેલી છે. માત્ર પ-
હેલા તથા ચોથા પાનનો મજકુર બાળબોધ લિપિમાં છે, બાકીનાંનો ગુજરાતી લિપિમાં છે.

પાને ૧ છે “ , એને ભગવાન વૈકુંઠ લોકાનિ પ્રાપ્તી કરાવે છે એને ભગવાન ધાર્યામા સ્ત્રી આદિ તેનો સૂપથ થાય છે બિનું ઉત્તમ ભક્ત તે ને વેરાટનો અંતર્યામિ સાક્ષી દુરીયાતર(ની)ત તેને વિષે ને સ્વાસિમાની જીવ ઉદ્ધિયેને આવ ક (બાલબાધ વિધિમાં છે)

પાને ૧૦૩ રાગ અશ્રી.

૧ હુ ગઇ એકયદી આજ નમનાને તીરે માહાન લયીત મુખની લાજ હવધરને વીરે,
મારી પુરણ પુરે આરા જમના, રસ પીએ રજુછોડહાસ હવધર

૨ હરી ઉભવા જમુનાને તીર જુએ રમ રાધાને નરમે હવધીરને વીર જુએ
કોરાખી વન જવેન જુએ કહે રજુછોડ રમજરેવ જુએ

પાને ૩ ને ૩૬૧ રામ તણા ગુણ ગાઓ રે દો પખી પ્રાણી રે,

મેહેવા રામકેજુ સ્વરૂપ બધન રાખે રે (કરી ૧૧ છે)

૫૦ રાગ કાફી ૪ હરી નહી અવગો રે ગાવિંદ છે ધટમા,

૫ મેં જેમ પ્રજતો રે દહની લાકડમા દરિ નહી

ભણે આઠીતરામ વસ્તુ વીચારતા કંપી દરેગે કામે,

પાને ૪ થે દિત સર્વે ક્રિયાને વિષે લેવું ઝાઝો ઝાઝો લેવો ને અતિશે ને લેશે
તેને ને પુરુષોત્તમનો ધામ તે દેહ રાતે દેપસે ચારો તે તો સુવા ઠાણે દેપસે ભભિલે
સહિત ને પરસ્પર ને પ્રતિ પાવન નહિ કરે તેને દેહ રૂપ બાણવા ગુરુદ્રોહિ બાણવા
વચનના દ્રોહ —

યસ્યાસ્તિ વિત્ત એ સ્ત્રોત છે

પછી પાનાં બે કોરા છે

પાને ૫૧ મે પ્રેમાનંદનું ૭ કડીનુ પદ છે

ભરીહારી છે દુષ્ણ દીનેરા પગલા પુરવમા

પછી બે પાના કોરાં મૂખી નીચેનું બે પાનામાં અટક લખેલુ છે

ધ્યેય સદા પરિમલ્લમભિટ દ્રોહ । તીર્થાસ્પદ શિવચિરંજીવ શરણ્ય ।

ગૃત્યાર્તિહ પ્રણતપાલ ભવાન્ધિપોત વન્દે માહા પુરુષ તે ચરણારવિદ ॥

અં, ૧૪૩-ખ-ધર્મતત્ત્વસાર-(ગુ. ગા. પત્ર)-

શ્રીસહજાનંદજી-પૃ. ૧-૬

આરભ-સ્વરિત શ્રીસત્સગ સમસ્ત મહા શુભ સ્થાને પુનપારાયે વિરાજ
માન ઉત્તમોત્તમ સર્વ શુભ ઉપમા યોગ્ય પરમહંસ સમસ્ત તથા સાંખ્યયોગી
બાઇબાઇ સમસ્ત તથા કર્મયોગી બાઇબાઇ સમસ્ત એતાન શ્રીનારાયણ
સગીપયિ વિપાવિતગ સ્વામી શ્રીજી સહજાનંદજીના નારાયણ વાચજે અપરગ
તિપવા કારણ એમ જ ને ભગવાન કેવા છે ને સદ્ગુરુ કેવા છે એ જન્મ
ધરતે થકે પણ અજન્મા છે અને દેહ મુકતે છતે પણ અજર અમર ॥ અને
મધ્યકાલને વિષે દેહ છે તે પણ અભિ(લિ)ંગ છે અને અરૂપ છે .

અનન્ત-નારાયણને વિષે જે મરણુભાવ કલપે છે તેને અનેક દેહ ધરવા પડે છે ને નરકમાં પણ જાવો પડે છે અને જે નારાયણને વિષે અજર અમર-પણું સમજે છે તે અનેક દેહ થકિ ને અનેક કર્મ થકિ ને અનેક ચોરાસિ થકિ મુકાર્થ જાણે છે માટે આ સત્સંગિ સર્વે ભગવાંનનિ મુર્તિયું જે થૈ ગૈયું ને હમણાં છે ને આગત થાસે તેને વિષે મરણુભાવ કાઈ કલપસેા માં. અને આ અમારિ વાતનિ પુષ્ટિને અર્થે કાસિથિ આવી છે જે અપૈ ગિતા તેનો અને ધર્મતત્ત્વસાર તેનો વિચાર કરજો અને આ કાગલ સૌ લખિ લેજો ॥

વિષયાદિ-શ્રીસહજનંદજીએ અં. ૧૪૧-ક માં આપ્યો છે તેવી ધાટિનો આ-ધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો પત્ર છે.

વિશેષ-૧ આ પત્રના અન્ત ભાગથી સમજાય છે તેમ શ્રીસહજનંદજીના સત્સંગી શિષ્યો તેઓશ્રીના આવા પત્રો લખી લેતા અને અરસપરસ તેમાં રહેલા રહસ્યને સમજાવતા,
૨. પ્રતિ આદિ માટે જુઓ અં. ૧૪૧-ખ. વિશેષ.

અં. ૧૪૩-ગ-છૂટક પદો-પૃ. ૧-૧૧

પદ રાગ ગર્ભિ ॥ નારાયણ નામ લે નિ તુ પ્રાણિરે બદ્રિનાથ પ્રગટ જગ જંજી નારાં

૧ કાયા માયા છે જોતાં હરિ કાચી રે તેને રંગે રહેતો તું રાચી રે
અહ્માનંદ કહે વાત સાચિ । નારાયણ પ

૨ બદ્રિનાથતું લે સરણું રે મિટે માહા દુઃખ જન્મ મરણતું રે
કથા હરિનિ સાંભળજે તું કાંતે રે અહ્માનંદતું કહુ સત માનો બદ્રિં પ

૩ ઓલે બદ્રિનાથને તું રહેને રે નર સહિત નારાયણ કેહેને રે । ટેક
કર પ્રીત તું સંત સુમાને રે જમાં પ્રગટ હરિ જિત રાજે રે
અહ્માનંદ કહે તાહારે કાજે ॥ બદ્રિં ॥પા॥

૪ પ્રાણિ નરદેહ સુંદર પાંખી રે ભજ નરનારાયણ સાંભિ
હવે જિતિ બાજિ મત હારે રે અહ્માનંદતું કહુ હૈએ ધારે પ્રાણિં પ

વળી ભૂમાનંદનાં ત્રણ ત્રણ કડીનાં ચાર પદ છે.

પછી અહ્માનંદનાં કડી ૫-૫ નાં પાંચ, ૩-૩ નાં ૩ પદ બાળબોધ લિખિએ લખ્યાં છે:

- ૧ આવોને ચોરા છબિલામાં રિસે રિમિએ
- ૨ પધારો નાથ વાત(ઠ) જોધને હનિ કાંરની
- ૩ છબિલા છેલ દુર ફરો છો સિદ્ધ ડોલતા
- ૪ રગિલા કાંન અરજિ ખમાં એક લિજિયે
- ૫ વાલિડાં વેરો કિધો રે કુળવિહારિ
- ૬ વાલાજિ વેલા આવો રે પિતંભ પા(પ્યા)રા
- ૭ જિવન તમને જાંનાં છેલ ગુમાનિ
- ૮ સાંમલિયા સામું જોજો રે મથરાંના વાસિ

ઘ માળા-નારદ-પૃ ૧-૨

ભત્તે ભાવ અખડ માતા રે માતા હાવે છે મન કરા ચાલા રે । ૧
નરનારાયણ દેવે માતા લીધી રે ત્રેમે નારદે ચડાવી ચીરા લીધી રે ૧૮
આ માળા શુભરાત્રી વિધિએ લખેલી છે

ડ ધુન-પૃ ૧-૨

નારાયણ ફરણ હરી ભજ લખો પ્રાણી । નારાં
હરિ શુર વચન કાષ્ઠ હેતે હી કહે નારં સુને વિગ્નાની નારાં ૧૪
ચ પદ-ભગ્ને અખર લાખા શુભી શરપડખ જેમ મોહારો મૂકા રે વિશ
લીધુ સુશી । ઓ ।
“શિવરાત્ર કહે ભરમને રોવો રે હરી જમને જગાપ ન દેવો ઓ (કડી ૭)

અ-૧૪૩-ક પદસમૂહ-(હિં કા)-પૃ ૧-૯

રામભક્તિ-પદ ૩, વરી ૩-૩, વેદાકર
કૃષ્ણભક્તિ-પદ-૧, વળી ૨, કિશોરિદાસ પદ-૧, વ ૫
વાલકૃષ્ણ, સ્વરૂપ-સુરજી, પદ-૧, વ ૧ પરમાનંદ પદ-૧, ક ૪, માધો
પદ-૨, ક ૪ કંશો પદ-૧
મુરલીધર-પદ-૧, ક ૪, પરમાનંદ પદ-૧, વ ૪, કૃષ્ણાસ પદ-૧, વ ૪,
વીરંગર

ગોપીમોહ-પદ-૧, ક ૨, કન્યાન પદ-૧, વ ૨, તદનંદન
પદ-૧, ક ૨, પદ-૧, ક ૫, ત્રિગોળ પદ-૧ ક ૧, પરમાનંદ
પદ-૧, ક ૧૧, વગ્નમૂળ પદ ૨, વ ૨-૨, પરમાનંદ મઝી વુલ
૨૦ પદ ગોપીમાં માલવોધ ગિરિગ સ્તોત્ર છે

વિરોધ-પ્રતિ ભૂની છે કામગો ભૂના છે લેખનરીતી પખ ભૂની છે દિગ
પરો, ભગવદ્ગીતા તથા હારમાળા બાગમેધ સિધિમાં લખેલા છે તેમા રાજાતમા દિગ્દી
પદોનો લટીઓ ભગવદ્ગીતાના લટીઓથી ભરો છે ભીમના પ૨ મિત્ર શુભરાત્રી-દિગ્દી
છે તેમ બાગમેધ સિધિમાં લખેલા છે કુલ ત્રણ લટીઓના હાથ લાગે છે પ્રતિ ૨
૧૭૨૬ મા લખાવડી લા । છે કુલ પૃથ્વ્યા મેનેરી નથી એમા ભગવદ્ ગીતાનાં પાના
આરંભવર્ગ બધામાં છે પાનાં ક્રમવાચ તેમ છૂંડે છે

પદ-૮ ભીમ કાકોર-પૃ ૧-૪.

૧ મુજને ભાવે રે સામલીખાનો સગ, ક-૩
૨ આવે આવે રે માહારો ગીરધારી ક-૩
૩ કારો જમ રટીએ રે કાંદાનુડા પારે ક-૪
૪ લાવે પધારો રાજ આવોછ ભોવન તમાઈ ક-૪

૫ હું તો તેણે મોહી રે કાંઠાંનજી કામલીવાલે ક-૪
 ૬ હું વારી રે ગીરધારી ૫૨ વારી ક-૪
 ૭ કાંઠાનડ ભોલી રાજ ભોલપણુ નવ કીજે ક-૪
 ૮ મુને ગીરધારી ભાવે ખીજે મારે ચીત્યે ન આવે ક-૪

હિન્દી પદ-૨, કવીર, પૃ. ૧. સારંગ રાગનાં:-હિન્દી પદ-૧, પરમાનન્દ; ૧, માધો; ૧. પરમાનન્દ ૪, સૂરદાસ; ૩, પરમાનન્દ, અને ૧ નામ વગરહું અધૂરું (હિન્દી પદો) રાગ મૂજરીના: ૧ કૂલનદાસ, ૨ પરમાનન્દ ૧ મીરાં, ૧ સૂરદાસ, અને ૨ કવીર. હિન્દી પદો ૨૨ રાગ સારંગનાં ૧ કવીર અને ૧ તુલસીદાસનાં આમાં વચ્ચે વચ્ચે છે તેમ મગવદ્વીતાનાં ૧૪, ૮, ૯ અને ૧૨-૧૩ પાનાં આમાં વંધાયલાં છે.

અં. ૧૪૩-ખ-ભગવદ્ગીતા-(ગુ. ક. ભા.)-રામભક્ત-
 (૨. સં. ૧૬૬૦)-(દિ. સં. ૧૭૨૯)-પૃ. ૮-૨૧-(તૂટક.)

(પૃ. ૧૪, ૮-૯, ૧૨-૧૩, ૧૫-૩૧. આ ક્રમે પાનાં વંધાયલાં છે.)

આરંભ-.....ભીમાંન

મન બુદ્ધિ ઇન્દ્રી તેહના નહી કાંમ તાંહાં રહી દૂષ્ટ કરાવે કાંમ
 તે માટે ઇન્દ્રીય વશ કરેા સો ગુણને રાખેા પરા

એ જીત્યે જીત્યો સંસાર અરબુન એહવૂં જ્ઞાન વિચાર

જ્યોગ સાહાજ્ર બ્રહ્મ વિદ્યાય કર્મપ્રસંસા ત્રીયોદ્ધાય શ્રી । ૩

અન્ત-એ યોગ સાહાજ્ર નર નારી ગાયે તેહનાં બ્રહ્મહત્યાદીક પાતીક જાયે

X X X X

રહીત કાંમના મિ સ્તુત્ય કરી.....

વેદાંત મત ગીતાનું જ્ઞાન તે ઉપર કાંધૂં આક્ષાંન

શ્રીગુરુચરણકૃપાયે કરી અમૃત હરીરસ મુકયો ભરી

જ્ઞાન વતી કરી પીસે જેહ મુક્ત રૂપ નર જાણીએ તેહ

સંવત પોડસ સાઠોતરે આસો માસ પક્ષ ઉજલે

દીન દ્વાદસી નિ રવિવાર કથા હવી પુરણ વીસ્તાર

જ્યોગ સાહાજ્રે બ્રમ્હવિદ્યાય શંન્યાસયોગ અષ્ટાદશોધ્યાય.

ઇતીશ્રી ભગવતગીતા સંપુર્ણ શુભ ભવતુ । કલ્યાણુભરતુ । સંવત
 ૧૭૨૯ વર્ષે કારતક વદિ ૪ ભોમે લપીતંગ ભગવતીદાશ શીરંગજી નાગર
 પંભાયતી પટલ દેશવ અર્જુનને વાંચવાને અર્થે જાંહાં વાંચો તાંહાં સંભારસો
 ઘાડી વાંચજો બાંધી મુકસો માં. યાદ્યં પુસ્તક મે દૃષ્ટા... શ્રી.

વિશેષ-૧ આ ગ્રંથની વસ્તુ, રચનાર આદિ સંબંધમાં જુઓ ૨૪ પર ચ-નાં વિષયાદિ, અને વિશેષ, ઉપશવ જુઓ ૨૪ ૫૪-૬૫ પાને ૨૧-૨૨ મે, અને ૨૪ ૬૦-૪ તથા ૨૪ ૬૭-૭૧

૨ ૩ જ અધ્યાયના અંત બાગથી તે ૧૮ મા અધ્યાયના અંત સુધીના ભાગ આ પ્રતિમા લખેલા છે

અં. ૧૪૩-ગ-૫૬ હારસમેનાં-નરસિંહ મેહેતા પૃ ૧-૪ (તૂટક)

વિષયાદિક-

૧ ગા રામગ્રી-૧ સદા તું ક્યાલ હું દીન દામોદર ઈંદ્ર નાથ તું જો એહેવું વીચારી એહેવું નામ જણી નરસહીઓ જપે હવે રાક્ષસ રણે રમે ખીજ લાગે ક પ

૨ માહરે તાહરા નામનો આસરો તું બ્યના સાર કાણે લે રે માહારી ૪ બ્યબચારાશુ ખીતડી તું તો શ્રીરંગ રાતો

૬ દારો-૪ કોણુ આગત્ય જમ વીનવું વીઠલા કંથ કમળા તણા શું વીચારો.

૫ દયા આણી દામોદર સીંચ સેવક તણી તું રે માહારો ધણી વીંધ જાણ્યો

૬ પરણીને પારકે હાથ શું બાતવ્યા ખીજ નાવી રે કંથ તું(જ)ને

૭ તમે કસા ઠાકુર હૂં કસો સેવક જો કર્મયા લેષ લખ્યા ન જાએ

૮ હારને કાળે શું હઠ કરો સામતા યાયવાને તાહારે હાર આવો

૯ નંદના નદ કાં વાર લાગે ધણી દૂરીજન સોહને શુ હસાવે.

૧૦ પ્રથમ પ્રીત્ય માંડી હાવે શુ રહો સાબલી ન્યુન તાહારે હવે થઇ રે આજ.

૧૧ હારને કાળે શુ વીલખવારમાં ધણી વોહે રે વૈદ્ય કાસ્તભમાતા

આસાપરી-૧૨ ઠાકુરે માહારો દામોદર જેણે સાથ કરી સલાહ રે

૧૩ શ્રીદામોદરજના ગુણને ગાતા તે જન કુપીઆ ન હોયે રે

વિશેષ-૧ નરસિંહ મેહેતાની સાચી કૃત્યશક્તિ જણવાને ભૂતામદના ઉદ્ધવા હિંદુ શાળ મહાલિકે દામોદરજના મંદિરમાં દરબાર ભરી એક રાતમાં દામોદરજની મૂર્તિ પેાને પોતાના કમનિઃ કુલનો હાર પહેરાવે તો તું સાચો ભક્ત, નહીં તો તને જીવથી મારીશ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી અને નરસિંહ મેહેતાને મળુએ હાર પહેરાવે, એ પ્રસંગના આ પદ છે

૨ હાર સમેનાં પદ એ નામે જે પ્રતિજ્ઞા મગે છે તેમાની આ એક ભૂતી પ્રતિ છે હારમાળાને નામે મકઠ થયતી પ્રતિજ્ઞામાં જેવી આખાયે પ્રસંગની રૂપનાબદ્ધ સકલના મગે છે તેવી સકલના આવી હારસમેનાં પદવાળી પ્રતિમા સામાન્ય રીતે નથી દેાની પણ 'હારસમેના પદ'મા માત્ર નરસિંહ મેહેતાએ જ હારના સમે કાઢેલા બલકરજનુભર્યા ઉદ્ધારો ગ્રાહવેલા દોષ છે આવી ઝીલવટથી જ ને જલગી ભૂતી ભૂતી પ્રતિજ્ઞા અવગોડી નિસ્વાર કાઢવામાં આવે તો 'હારમાળા અથવા અને 'હાર સમેનાં' પદ એ (જી) ભૂતી ભૂતી પાટિની કૃતિઓ લાગે અને આ સવાવનો ઉકેલ સમજપૂર્વક આવી શકારો

અં. ૧૪૪-ગુરુશિષ્યસંવાદ-જીવનદાસ-(ગુ. અ. કા.)-
(૨. સં. ૧૭૯૮)-(લિ. સં. ૧૭૯૮ ?)-પૃ. ૧-૩૬.

આરંભ-શ્રીગણેશાય નમઃ અથ શ્રીગુરુ..... (શિષ્ય સંવાદ લખ્યો) છે.
રાગ ધન્યાશરીનો ઢાલ,

પ્રથમે પ્રણવુંનિ ગુરુ.....(દેવજી) સુલ પ્રકૃતિ કરે જેહેનિ શેવજી ૧

માયા વડે બહુ ભાસે રૂપજી પોતે નિર્ગુણ અકળ અરૂપજી ૨

ગુરુ શિષ્ય પોતે પરમાર્નદજી જીજવું ભાસે માયાદ્દજી ૩

પંચ બ્રહ્માંડ સધલે પોતેજી ન મીલે કાંઈએ જોતેજી ૪

નામ આશંક્યા શીશ સુજાણજી ગુરુ પરમાત્મા છે પરમાણજી ૫

બુદ્ધ પરમારથ નિવર્તિ ગ્રંથજી ગુરુક્રિપાયિ પામું અર્થજી ૬

નિર્મલ બુદ્ધિ આપો. નાથજી પૂછું પ્રસ્ત જોડી હાથજી ૭

ઉત્તરો: ૧ પૂછું પ્રશ્ન ગુરુદેવ સ્વામિ સંસારનિ ઉત્પત્ય કાહે!
શિષ્યોવાચ ૧ સ્થિતિ નાશ તે કયમ થાયે જીવભાવ કાણુ ગ્રહિ રહ્યો ૮

અન્ત-ગુરુ પરમહંશે કૃપા કરી તાહરે અનુભવ ઉપતો માલ્યથિ
કેહે દાસ જીવન સમજી સમ્યા એ બ્રહ્માનંદ સ્વરૂપથિ ૫૧

સંવત સત્ર અઠાણુંઓ સ્ત્રાવણુ શુદ્ધ બિજ દિન ૫૨

ગુરુવારે ગ્રંથ પુરણુ થયો કો સમજે હરીના જન ૫૨

એ ભાવ પ્રિયશૂ જે કા સાંભલે ગુરુશિષ્ય કેરો સંવાદ ૫૩

તે સકળ તીરથ ઘેર્ય બેઠાં નાલે ઉપજે મન આનંદ ૫૩

એ કહુઆં બાર તે વ્યર્ણુ વ્યારશે દશ અર્થ કરી સમજે નર જોહ ૫૪

તે નિશે જ્ઞાનગંગા માહાં ઝીલે ફરી ધરે નહીં દેહ ૫૪

ભાવ દેહ ધર્યો તે થયો સદ્ગુણતા નિત્ય સંતસંગત્ય શેવા કરી ૫૫

જો નરનારી જન ગાય અનૂભવે તો ભવસાગર સહેજે તરે ૫૫

નથ વૈરાટ ને ઘોલકા મધ્યે વાસે પાસે હરીજન ૫૬

ગુરુ ગોવિંદની કૃપા થકી તે બોલ્યા દાસ જીવન ૫૬

કૃતઃ ભક્ત જીવનદાસઃ લલિતંગ દાસનાદાસ શેવકઃ પુશાલદાસ !
રાંમજી સત્ય છે રામાનમઃ રાંમજી:-

વિષયાદિ-૧. આ અધ્યાત્મજ્ઞાન; આત્મયોગ અને વેદાંતનો ગ્રંથ છે. ગુરુશિષ્ય સંવાદ દ્વારા કવિએ ૧૨ પ્રશ્નોના ઉત્તર સરળ તેમ જ રસભાવભરિત વાણીથી આલેખ્યા છે: ૧ સંસારની ઉત્પત્તિ, ૨ યથાર્થ બુદ્ધિ કેમ થાય, મનનિર્મલ કેમ થાય, ૩ એક આત્માનો અનેકરૂપે આભાસ, ૪ બ્રહ્મ અદ્વૈત છે તો જીજવાં કર્મ અને સુખદુઃખ કયમ વગેરે.

૨ આના કહેવા ૧૨ અને કહીએ ૪૧૦ છે રાગ ધન્યારી આખાએ ગયેનો છે, એમ સમજાય ॥

વિશેષ-૧ કવિ ઘોળકનો છે આ ગ્રંથ છપાયો જણ્યામા નથી

૨ આ લાખી પાનીયાં પ્રતિ છે કુલ ૩૬ પાના છે, તે કરખાયલા તેમ જીર્ણ છે, બાવબોધ લિખિમા લખેલાં છે કોઠકોઠ પાનામા બાજુએ ગ્રંથની પુનર્વાચના થતાં કાંઈક કાંઈક સુધારેલું અને ઉમેરેલું જણાય છે

૩ ગ્રંથ સારો, સરળ, બોધક અને પ્રકટ કરવાયોગ્ય ॥

અ. ૧૪૫-જ્ઞાનગીતા-(શુ કા)-નરહરિ-(૨. સ ૧૬૭૨)-
(લિ સ ૧૭૬૭)-પૃ ૧-૨૬

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી પુરુષોત્તમાય નમઃ ॥ શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ ॥ જ્ઞાનગીતા
પ્રથમ લિખ્યતે

પરાત્પર પર ધામ પર ય્યોતિ પર પદ્મ । પરમાત્મા પરં તત્ત્વ નમસ્તે પરમ્કારણ ॥ ૧ ॥

વિશેષ્વર વિષ્ણુનાથ વિષ્ણુતમા વિશ્વતોમુખ વિશ્વંમર વિશ્વર્ણ્ય વિશ્વમૂર્તિનમો નમઃ ॥ ૨ ॥

રાગ ધન્યારી ॥ પ્રથમ પ્રજુર્મ નીરજન દેવજી મૂન પ્રકૃલ કવિ જેહની સેનજી

લઠાથી ઉપનો પુરુષ અહમેવજી સરજિ સવરિ તે અવશ્યમેવજી ॥ ૧ ॥

ઠાલ ॥ સરજિ પાવિ સવરિ તેહનિ ક્ષણ ન લાગિ વાર

મૂલ પ્રગલ પરબ્રહ્મથી ઉપનો ત્રીગૂણ અહકાર ॥ ૨ ॥

સત્વ ગુણ તે વિષ્ણુ કહીયિ, રજો ગૂણ બ્રહ્મા રૂપ

તમો ગૂણ તે રુદ્ર કહીયિ, એ સગૂણ બ્રહ્મસ્વરૂપ ॥ ૩ ॥

તમો ગુણ થકી હવો રથૂલ સૂક્ષ્મ જૂત વીસ્તાર

રજો ગૂણથી ઉભાય ધંદ્રી ઉપનાં નીધાર ॥ ૪ ॥

સત્વ ગૂણથી આત કર્ણુ મન બૂદ્ધ ચીત્ત અહકાર

એ તત્ત્વ ચોવીસે કરી હવો અદિનો વીસ્તાર ॥ ૫ ॥

શ્રીજ્ઞાનગીતા ગયેનો એ આદિ મગવાચર્ણુ

ગુરુ બ્રહ્મ ચૈતન્ય પ્રસાદિ પામ્યો નીરજન શર્ણુ ॥ ૧૧ ॥

કવિ નરહરિ રહૂ સાબનો એ યથાર્થ પ્રગટ કરૂ

ગુરુમક્તિ કરતા સતસગિ અનૂભવીએ પદ લલ્ ॥ ૧૨ ॥ ૬૩૫ ૧

અન્ત-સીદ્ધાંતનૂ સીદ્ધાંત એહ જ જે કીજે કૃષ્ણચિત્તન

ગુરુ બ્રહ્મ ચૈતન્ય તણિ પ્રસાદિ પામ્યો તે રામરતન ॥ ૧૭ ॥

એ જ્ઞાનગીતા હવી પૂરપૂ હરી ગુરુ સત પસાય

પદ ખસિ ત્રીસ નિ કહેવાં સત્તર સાંભલિ દુ ૫ અપ ॥ ૧૮ ॥

દ્રુપદ માંહી સત્તર સૂંદર ઉત્તમ શ્લોક પચવીશ
 એ એકાગ્રંથે અનૂભવિ તેહનિ સઘ મલિ જગદીશ ॥ ૧૯ ॥
 સંવત સત્તર બોહોતર્યો શુકલ પક્ષ કાર્તિક માસ
 પ્રતિપદા ગુરુ વાસરિ હવો પૂરણ ગ્રંથ પ્રકાશ ॥ ૨૦ ॥
 કહિ નરહરિ રદિ રાખ્યો એ અર્થ જ્ઞાનગીતા તણો
 પરમ પદ તો સુધિ પામો જો એ રાસ પરબ્રહ્મનો જણો ॥ ૨૧ ॥
 કડવા ૧૭ સંપૂર્ણ ॥

શ્લોક-પઠિતો વા શ્રુણ્વતો વા ચિંતિતો વા પુનઃ પુનઃ ।

તેન તન્મયતાં યાતિ મિદં સ્તોત્રં ચ (સ્તોત્રં ચેદિદ)મમ્યસેત્ ॥ ૨૧ ॥

દ્રુપદ ॥ રાગ ધન્યાશી ॥

કરતાં નીર્મલ ભક્ત્ય તાપ તે ત્રણિયં વામિયિ એ ॥ ૧ ॥
 કાજિ કાજિ દૃષ્ટિ સમાન માન મછર હૂંતૂ ટાલીયિ એ
 સદગુરુ સંતનિ સંગિ કેવલ કૃષ્ણ નિહાલીયિ એ ॥ ૨ ॥

*

*

*

*

અંમ કહિ નરહરિદાસ મુહૂંનિ વાસ તે ચરણે આપીયિ એ ૬ પદ ૧૬
 રાગ ધનાશી ઢાલ વધામણનો ॥

શપી આનંદ અંગ્ય ન માય કૃષ્ણજીએ કીપા કરી એ ॥
 મુહનિ આવી રે નીરમલ મત્ય સાર જ્ઞાનગીતાએ ઉચ્ચરી એ ॥ ૧ ॥
 બચંસિ ઉપરિ પદ ત્રીસ જગદીસિ ઉપજવીયાં એ

X

X

X

X

X

અજ્ઞાન અંધારી રાત્ય જ્ઞાનગીતા શરસી ઉદ્યો એ
 રમતાં હરીશું રાસ ત્રાસ ભરમ સધલો ગયો એ ॥ ૬ ॥
 પાંચ્યો પાંચ્યો ધરણુ શ્રીકાલ હરીગુરુ સંતિ કીપા કરી એ
 નરહરિ નાંમી શીશ તહો રુદ્યાઈ રહેયો શ્રીહરી એ ॥ ૭ ॥
 વલી વલી કંઈ પરણાંમ સ્વામી વીનતી ધણીયિ એ
 ધમ કહિ નરહરિદાસ મુહૂંને સ... પિચિએ ॥ ૮ ॥ પદ ૧૭ ॥

इति श्री ज्ञानगीता स्तोत्र ब्रह्मविद्या निरूपण वेदानां शस्त्रोक्तं संपूर्ण । समाप्तम् ॥
 સંવત ૧૭૬૭ વર્ષે જેઠ વદિ ૩ લુધે.

विषयादि-१. आ ज्ञानगीतामां ब्रह्मविद्यानुं निरूपण वेदान्तशास्त्रनी रीतिअे
 कविअे संरण अने रसभर वाणीथी कर्तुं छे.

૨ કડવા ૧૭, ૫૬ ૨૩૦, દુપદ (પદો) ૧૭, અને શ્લોક ૨૫ (વેદાન્ત ॥ પ્રમાણુમૂલ પ્રયોગાપી લીધેના) છે આ ગ્રંથની પદબંધની રીતિ આ છે એક દુપદ રાગ ત્રણથી ચાર કડી, પછી પદ સખ્યા, પછી એક શ્લોક, પછી 'દિગ્ધી ચાલની' એક કડી, પછી દ્વાન અને તેની સામાન્ય રીતે ૯ થી ૧૦ કડી કદિમદિ ૧૨-૧૨ અને ૧૬-૧૬ કડીઓ પણ હોય છે

વિશેષ-૧ આ ગ્રંથ છપાવેા જલ્દયે નથી આ કથા નરહરિની ભગવદ્ગીતા માં ૬૧ ગ્રંથ ૩૧ માં પ્રકટ થયેલી છે અચારે એ પુસ્તક લખલખ ન દોવાથી કવિ નરહરિ સળધમાં કાંઈ વિશેષ જણાવી શકાય નથી ગ્રંથ સ ૧૬૭૨ માં રચાયેા છે નરહરિ, ગોપાળ અને બુટા એ અખાના ગુરુબધુઓ લેખાય છે આથી તે ત્રણ ત્રણેના ગ્રંથોના રચનસમય હપરથી અખાનો સમય નિશ્ચિત કરી શકાય એ સંભવિત છે નીચેના પ્રારંભિક શ્લોકો વિચારવાયોગ્ય છે

અખે કીયેા ડખેા, ગોપાને કીવી પેંચ,
નરહરિએ કીની સબગ, બુટા કહે સિરાના બેચ

૨ પાનીયા પ્રતિ છે પાના ૨૮ છે દરેક પાને ૮-૮ લીંગ છે બાલગોથ લિપિએ પ્રતિ લખેલી છે અક્ષર ૩૨ અને મોટા છે, મરોડદાર છે શૈલી લગભગ શુદ્ધ છે નામ અને ક્રિયાપદ આદિનાં રૂપોની જોડણીમાં હસ્ત, દીર્ઘ, અગ્નુ અને વરકુ હપર ધ્યાન અપાયતુ છે, જ્યારે કેટલેક સ્થળે સખ્દોના દુસ્વદોર્થમાં ચિન્હ જોડે તેની નથી રખાઈ પ્રતિ કશાઈ બઈ છે ૫ ॥ ખવાયા તેમ જર્જરિત થયાં છે પ્રતિ પુન લખારી લેવા જેની છે

૩ બાપા ન્દની છે, અને તેના સસ્કરો, રૂપાખ્યાનો સામાન્ય રીતે મૂળ રૂપે જળવાયલા છે લિપિગત પણ અક્ષરમાં શતકની ત્રીજ ચોક્કસો છે

૪ આ ગીતા સદિક છપાવવા યોગ્ય છે કવિનુ વેદાન્તમાસનું જ્ઞાન રસભરિત અને વાંચકને હલ કરી નાખે એવું છે

જ ૧૪૬-પ્રેમગત્નાયક-(દિં ક)-ગતનપાલ દત્ત-(લિ સ ૧૮૩૯)-
પૃ ૭-૮, ૧૩-૨૮ (તૂટક)

આરમ્બ-(પહેલા ૬ પાના નથી એટલે રીતસર આરમ્બ નથી)

રીસો ધારે મત રીને ગુહેરો કિયારયો યહ કયો હુને દુચ્યો કયો

વહે પ્રેમ મત વારયો યાપ સગયત વારો

મન વિન મન લિચ વાયે વરિ વાહિત ન વીં ધુસ્ત્રી

વારી એક જ્યોને નદિ બાને મન તવ વારી

વહે જાને યહ પારિગતિ હૈં ધુસ્ત્રી ॥ ૩૧ ॥

સુસ્તીને ૭ થગો દુસરો

જગવત્તીકો ભાગ જગદેવ કયહો વર્ણો

તુમરી મોંઝે બાગ સુરકો પ્રેમ સાર ધરમનો ॥ ૩૨ ॥

અન્ત-જૂગજૂગકી રતિ વઢાયે વેકાં રાજાનકી સભામે પૂછાયેં વે કો બાહો ગૂન-
 પ્રેમી ન ક્યૌં પ્યારયૌ હૈ કૃપારયૌ ઇન કાહુદીકાં [ગાયુ હૈ:
 જગત ભગત સૂનો સવકૌ સુનાયો હૈં
 સૂરજીકે વંસ રાજા સગરકો સગરેનિ
 સત્વ જૂગમાંહિ જેઠેં સાગર પના બુંદ
 ત્યાંહી કૂલ માહિ સોમ વંસકે સપૂત
 મદયા રતનજૂ કે પ્રેમરતનાકર વનાયો હૈં ૧૭૪
 યેહી પ્રેમ ધરમપાલ જુકે રતનપાલ જૂકાં
 મદન મોપાલ જૂ કીપાલ રહેવૌ કરૌ: ૧૭૫

યશ્તીશ્રીમન્મહારાજકુમાર જદુવંસાવતંસ ચૈ આ રતનપાલ જુ વિરવંતે પ્રેમ
 રતનાકરેં પંચમસ્તરંગ:૧: પ્રેમ રતનાકર સમપૂરણ: લ્પીતંગ ગઢવી હરનાથ વર-
 સડા જે વાંચે તે રાંમ રાંમ માહાકાલી જેયો: સમત ૧૮ યોગણ ચાલીસ ચર્દન
 વદે ૭ વાર વુધે સંપૂરણ લ્પો મરુચ મધે ।

વિષયાદિ-૧. આ હિંદી કાવ્ય છે. આ એક પ્રકારની પ્રેમગીતા છે. કવિ તેને
 પ્રેમરતનાકર કહે છે. એટલે તેને અનુસરીને આ કાવ્યના પાંચ તરંગ કરેલા છે. ખીન્ન
 તરંગની (પેહલા તરંગથી આઠી આવતી સંખ્યા પ્રમાણે) ૩૧ મી કડીની પંક્તિથી
 પાંચમે તરંગ પૂરો ૩૧ થી ૧૭૫ કડી એટલે ભાગ આ પ્રતિમાં છે. સમન્વય છે-તેમ
 ૨ ના તરંગમાં નીર અને સુરજનો પ્રેમ, ૩ નામાં ચક્રાર અને ચંદ્રનો, ૪ થામાં બ્રમર
 અને નલિનીનો, સમદ્ર અને વડવાનળનો અને પાંચમા તરંગમાં દુધ પાણી, સીંગી મછ,
 પારેવા આદિના પ્રેમ વર્ણવ્યા છે.

૨ કડી ૩૧ થી ૧૭૫ છે. પાંચે તરંગમાં પહેલા તરંગથી આવતો ૩૧ સંખ્યા
 ક્રમ આણુ છે.

૩ પ્રવીણસાગર સાથે આ પ્રતિનો વિષય મેળવવા જેવો છે: કંઈક કંઈક સામ્ય
 જણાય છે. સોમવંશી સગરવંશજ રતનપાલે રચેલો આ ગ્રન્થ છે.

વિશેષ-૧ પ્રતિ તુરક છે. બાળબાલ વિધિએ લખેલી છે. પણ માયાબાંધી ગુજ-
 રાતી વિધિનો મરોડ ધણો ખરો દેખાય છે. (વરડું)ની સંજ્ઞા પણ કદિમદિ 'ઋ'કાર (૮)
 જેવી છે. તેમ મધ્યે મધ્યે અક્ષરના મરોડનું ઠેકાણું જ નથી રહ્યું. આરંભમાં કડી-
 સંખ્યાનું ઠેકાણું પણ વચ્ચે વચ્ચે જણાતું નથી. પ્રેમગીતા પૂરી થાય છે તે પછીનાં
 પાનેથી સંખ્યા તો નોંધેલી નથી અને તે પછીની લાહીઆની લેખન હથોટી પણ વચ્ચે વચ્ચે
 બેધારી થઈ ગઈ છે.

૨. આ પ્રેમગીતા પછી ભરૂચ, આમોદ વગેરેના સંવત ૧૮ અને ૧૯ મા શૈકામાં
 નામાંકિત થઈ ગયલા કાકેરો, પટેલો આદિની પ્રશંસા ને શૌર્યનાં છૂટક છૂટક કવિતો છે.
 બે કે આ કવિતો મોટી મોટી રાજભક્તિઓનાં નથી, પણ તે સમયની સ્થાનિક ઐતિ-
 હાસિક વિગતોમાં સાંકળની ઝરજ સારનારાં થઈ પડે એમ છે. અને એ દૃષ્ટિથી એ
 માર્ગદર્શક છે.

અં. ૧૪૬-ખ પ્રકીર્ણ સવૈયા, કવિત્ત આદિ પૃ. ૧-૪

૧ કાલિકા ગદ બોધ હુતું સદાસૌંધ બાજણુ ગળું કાંઈ મુલ્ય દલે ન જ
કલ્પિ વાહણુ હુતું પગ બરી દરો દાલ વરાટરી ષાન દલ્લિયુ ૧
લપા રાવરીસણુ વેર બાજણુ લપા આમાના દાર પડ નરદ અહડા
બહરા માલ ભીક દેસ દાજ સાસા બોધ હવથી અન રાન જહડા ૨
દધ કાવણુ લગા બલ હુતું પુળ ધળ કારણા પરસખડ સરસ કલ્પિ
નીપણા તણા એહ વુક સાસન ભાવ ભાવત અમારે જુધ વહિયુ ૩

નોંધ આ ચારણી બાખાનો સવૈયા છે

પાળી પ્રવીણુ સાગરમાના ૫ કવિત્ત છે

૧ બધે પરચ જુદે પિજરા દોઉ એકકા એક ધરિ વિસના

૨ બનકી જો લતા કે હેરાન લગી ગેહેરાન લગી સો ઘટા ધનકી

૩ પાનીકા જગુ કાઠા પેહચાનત ગ્રીપમકા તપકી ગરદીકી

૪ સર સમીન મરીચ પ્રકાસિતિ આગહુળ મર હે ઉછપારો

૫ રાગદ ન્યાયુ ચનાં સોગીયુ ચલ સાગર કયો તરિ હે કરિ જ્યોરા

૬ અમક હામેદઆનૂ(૩, ચારણી બાખાના છે)

વળે રોજ પરબાધસા સજ આકરવટા બરદવત રજ કલ તણા બાળ

ચાચુનું દાહિરા આજ અર્ધ કે ચડા બાળીઆંરો ઉરા અસા વાળ ૧

તે વહાવે રાજ બોધ આજ તણા મરદ મરદ ધણા બ(બા)ર માસા

કરો બલ વહીતામાલ આપણુ કરો પાન હામદ તણા ચાલ પાસા ૨

લાપકો બસરા ઉભલણુ લહીએ કહીએ અ આરા અચન કેહા

નાહરપી અ આકૃત દાનરો આજ બાહાદર તણા ધરો એહા ૩

૩. કિસનનાં ૨ હિંદી કવિત્તો છે

૧ ફારી ફારી ફારી લાપકી ફારિ જોરી

૨ ઉત્તિઉ પાંધિ ચેતી ઉમમ ચાઈ કીનન

૪. કેશવર્ણુ ૧ હિંદી કવિત્ત છે

હરનાથ કે નામ અનાથ અધાર બારન તારો સો જાત સતીએ

અં. ૧૪૬-ગ-પાવાના ધણીની વશાવલિ (એ-ચા. ગર)

પૃ ૧-૪ (તુટક)

આરભ-વશાવિની પાવાના ધણીની

પ્રથમ રાજ ચનલજા વછ કછ નના બાહવ વીકમ. વજુવીર ચાગડ;
સીમ, સાંતલ, સંજલ કરણ બહેશાલ માલદે. પ્રયોરાજ. પ્રયોરાજની માતા
૫૨

કરમેતી બાઈ તૂઅરે મીહર અનંગપાલની દીકરી તે કરમેતી બાઈ ત. રાજલોક પ્રથીરાજનાં ત. બીજાં રજપૂતાની ત્રીયાં સતાવીસ હજાર જમ. હરે ચડીઅું: ત. રાજ પ્રથીરાજ પાતસાહુદીના સાર્થ સાકા. કરો એસી હજાર સાતસે રજપૂતાં સૂ કામ આવાં.

મધ્ય-સવત ૧૨૮૬ સાવણ સૂદિ ૫ ગઠ ભેદુ હમીરના કૂઅર બે કાઠા નરબદ બૂદીઅ રહો રતનસી ગઠ ગામરેષિ આવુ...અચલદાસના કૂઅર ત્રણ કાઠા પાલણુસી પાવે આવા: સારાં ચારસેં અસવારાં સૂ ચાંપાનેર ચાંપો લીલ રાજ કરે તેની તણુ જોષ ઠકરાતેં સોના રૂપાને બેડે પાણી આણું તેવી નગર હાટ તેવા મુહેલ જલૂરા રાજના જેવી તાર પાલણુદે તરસા આવ પાણી હાજર તુતું તારે પાધરા ચુર આવા તે પાણી પીધું ન વળતુ પૂછ જે કીઆરા રાજની ઠકરાત તાર કહેજે ચાંપા લીલની જગો છે તે પીધા થકી રાવળ નામ ધરાવૂ ચાંપા બીલની દીકરી પદમણી... પાલણુદે પરણા ચાંપા બીલને મારીને ઠકરાત લીધી તે પાલણુદેને પૂત્ર આવુ તનૂં નામ ગંગાદાસ: તું રધનાથ:.....જેસંગદે: તું: પતાઈ: પતાઈની માતા હીરાંજી ખારીઆણી;

અન્ત-રાવલ પતાઈ ચઉદ હજાર ખર્સ રજપૂતા સુ કાર્મ આઆ: સમત ૧૫૪૧ પેર(સ) સૂદે વદિ આદીત પાતશાહ મંમંદ બેગડાસૂ સાટુ કરે.....રાએસંગ માંડવગઠના પાતસાન મલીન...મંમદાવાદ આવીન બાધી બંગડા કર્ન વરે લીધૂ તે રાએસંગને કુઅર એ પ્રથીરાજ ત મૂગર પ્રથીરાજ ચહુઆણુ ગઆ મૂગર ખારીએ ગઆ: એથી વચણુ થઇ મૂગર: તુ રાજધર તુ રાએસંગ: તુ વળેસંગ: તુ માનસંગ: તુ પ્રથીરાજ: તુ રાજધર: તુ ગંગાદાસ તુ ગભીર: તુ સાહેબસંગ: તુ જશવંતસંગ.

ચહુઆણુ પ્રથીરાજ તુ વસન: તુ લખધીર: તુ ત્રંબક: તુ રાએસંગ: તુ હમીર: તુ અભેસંગ:

વિષયાદિ-૧. આ, ચહુઆણુ વંશના પૃથ્વીરાજની પૂર્વના ૧૫ પૂર્વ પુરુષોથી આરણી એ વશમાંથી ઉતરેલા પાવાગઠના રાવલ રાજાઓની વંશાવલી વિગતવાર આપેલી છે. એમાં આપેલી કેટલીક સંવત સાલો મહત્વની છે, અને આને આ વંશની પ્રસિદ્ધ વંશાવલી સાથે સરખાવવા જેવી છે. ભીમ સાથેના પાણીના વ્યવહારથી ચહુઆણુ વંશજ રાવલ કહેવાયા, અહીં નોંધવાનેજ છે.

૨. ગુજરાત કરણધેલાથી વરુણ તે અરસામાં જ પૃથ્વીરાજના વંશજ પાલણુ દેએ ચાંપાનેરમાં રાજ્ય ચલાવ્યું, એમ આ વંશાવલિથી જણાય છે. વળી આ જ રાવલ વંશના રાજાઓ હાલ ખારેયે રાજ કરે છે, એમ પણ આથી સમજાય છે.

૩. પ્રતિની લિપિની લઢણુ કંઈક વિચિત્ર છે, ઉકેલતાં મુશ્કેલી પડે છે. ભાષા ભૂની અને નવા કાળના ગુજરાતીની ભેળસેળવાળી છે.

૪. પ્રતિ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે,

અ. ૧૪૬-ઘ પ્રકીર્ણ-છઠ્ઠ, કવિત્તો આદિ (એ.
આ. કા) પૃ. ૧-૧૪

વિષયાદિ-

૧ ભદ્રવરાણા (આમોદના)ના ૩-૩ કક્કીના બે છંદો સામાન્ય પ્રસાદ છે પૃ ૧૧

૨ વખતેશ રાણાના ઉદાર આતિથ્યનો ૩ કક્કીનો એક છંદ છે પૃ ૧૧

૩ વાત ત્રિહ અને સૂઅરની છાની ૩૮ કહી છે, ચારણી બાધામાં છે
સિંહ અને સૂઅરનો સંવાદ છે, કઈક રસિક છે પૃ ૨૧

૪ હેઉઆ પ્રાગદાસના કવિત્ત તાપીના કાકાની આસપાસ મોગવાઈ કાળમાં,
સૂબાઓ સાથે બાય ભોંડી ઝુઝમનાર ખટોલ પ્રાગદાસના પાય કવિત્ત છે તેમાં કહ્યું
પાદરીઆની પણ પ્રશંસા છે પાનાં ૨૧

૫ કહ્યું પાદરીઆના કવિત્ત છે એ પણ તાપી તરના કોઈ એક પ્રદેશને,
કાકરોડો છે

૧ અખારામ દેસાઈના ૩ કવિત્ત છે

૭ વડાલીના તખ્તેશનાં ૪ કવિત્ત છે

૮ ભદ્રવ કુવના ભગવાન સિંદુર ૧, ૯ દેવજવણી માવસગર્ભ ૧, ૧૦
દેવવાણના સોદાના ૩, ૧૧ આપોદના પરતાપરાણાના ૩, ૧૨ ગુણિલ વાકા
રત્નપૂનતના ૩, ૧૩ વડાલીના પીથલ રાણાના ૩, ૧૪ મારોદગઢના રાણાના
૩, ૧૫ ગુહેલ રાણા ભોજરાજના ૩, ૧૬ રાઈ મહેલના ૩, ૧૭ સીંગામવાળાના
૩, ૧૮ હીપાના ૩, ૧૯ મહુલુ ભાઈજવાળાનાં ૩, ૨૦ રાઈ મહારત્ન ૩, ૨૧
આમોદના વખતાખાઈનાં ૩, ૨૨ દેસરાખાઈ, ૨૩ ભેસલભેરના રાણા અને ૨૪
મધરાજ એ સદુના કવિત્તો છે

વિશેષ-આ કવિતામાં ભાષા ચારણી અને લિપિ પણ અલ્પકંઠ હોઈને કંઈકની
મુશ્કેલ પડે એમ

અ. ૧૪૭ કાવ્યો, પદો અને કીર્તનનો સમ્રહ-ભક્ત કવિ
રાજે-(ગુ. હિ. કાવ્ય)-૩૨૭ પૃ. ૧-૩૨૮ (તૂટક)

આરભ-શ્રી રામજી સત્ત હ અમાર એ હત હા ॥ યુસરા લખા હ
(૫ ૧-૨) ॥ ચાવ ઝડતી ॥ ભાખા ગાંજરાતી

સતગૂરને પરતાપ સભાર સામર્થ એ જીભડીએ જસ ગાઉ સધાર કામર્ન
કંઈ રાજે રૂઝનાથ રૂઝમા રાખીએ એ ભગત આપ ભગવત ભવો ભવ
દાખીએ ॥ યુસરા ॥ ૧ ॥

એ ભગત વીના ભગવાન અફલ અવતાર છે । જે જાણુ નહી જગદીસ
પદ્ય નરનાર છે

કહ રાજે રૂઝનાથ ભણને માંણીએ । પદ્ય ખીજ એક વાત દેખ નવ
આણીએ ॥ યુસરા ॥ ૨ ॥

વિશેષ-૧. આ આખેયે ચોપડો કવિ રાજેનાં કાવ્યો, પદો અને પ્રીતનેનો છે. આધ્યાત્મિક જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, વેદાંત, કૃષ્ણ અને રામભક્તિ, તેમ જ કૃષ્ણની બાળસીલા, રાસ-લીલા વિગેરે લીલાઓ, ધર્મ અને નીતિનો સદુપદેશ, આદિ વિષયો આમાં સમાવેલા છે.

૨ આ ચોપડામાં રામ કે છદ અનુસાર વિભાગ પાડી તેને લખતાં પદો, પ્રીતનો ક્રમ સામટો તારવેલો છે; જો કે એ સંખ્યાક્રમ જોઈએ તેવો ચોક્કસ નથી, જેમ કે સુસરા, ચોખરા, કુંડલીયા, છપ્પા, કવિત્ત એની આઠઠકી કરીને પૃથક પૃથક પદમાં ગણી છે ત્યારે ૩-૩, ૫-૫, ૧૦-૧૦ અને એથી પણ વધુ કરીવાળા આખાયે પદની એક જ સંખ્યા ગણી છે. એટલે કરીઓ ગણીએ તો કુલ સંખ્યા પદસંખ્યાથી લગભગ ચાર-પાંચ ગણી ગણી સકાય.

૩ પ્રતિ લીટી દોરી ગુજરાતી લિપિએ લખી છે. આખો ચોપડો એકધારીએ લખ્યો નથી; આરંભનાં ૫ પાનાં લગભગ છટથી લખાયાં છે, તેમ એ પાનાની પહોળાઈ પણ ટુંકી છે, ત્યારે પાછલાં પાનાં (૫૪-૩૧૬) વિશેષ સંકટામણથી લખ્યાં છે. તેમ પાનાંની વધુ પહોળાઈ છે. છેવટનાં ૧૦ પાનાં ટુંકા છે અને છટથી લખાયાં છે.

૪ આખાયે ચોપડાના લખાણની જોડણી શુદ્ધ છે, માત્ર હસ્વ ‘ઘ’ જેવી વસ્તુ લહીઓ નહોતો હોય એમ લાગતું નથી. કોઈક પાને છેવટના ભાગમાં કાગળ ખરાખર ન હોવાથી પૂરી લીટી લખી નથી, એક બે પાનાં ટોરાં પણ છે, છતાં સંદર્ભ તટ્યો નથી.

૫ પાનાં બાંધવામાં કંઈક આડઅવળું અંત ભાગમાં થયું છે. વચ્ચે પાનાંમાં ૨૪૭ પછી એક બેએક પાનાનો નથી, તેમ ૨૫૦ અને ૨૫૧ મું એ બે પાનાં નથી. ૩૧૩-૩૨૧ પાનાં પહેલાં બંધાઈ ગયાં છે સમન્વય છે, તેમ ચાર પાંચ ચોપડાઓ-માંથી લેવારીને આ એક ચોપડો લખાયેલો છે.

પાને ૨૩૨ મે આ નોંધ છે: “ચુપડુ પોરણ વળી બીલ્ત ચુપડાની વીગત આંખડાના પોઠાવાળું.....”

પાના ૨૩૫ ની પાછળ આ નોંધ છે. “ચુપડુ બીલ્તુ પોરણ તરીછ ચુપડીનું વિસ્તાર લખુ—સુધી નાંહાંની આંખડાના પોઠાવાળી.”

પાને ૨૩૫ મે નોંધ છે; “ચુપડી પોરણ ॥ મસરૂના ચુપડાની વીગત લખી છે ॥ “ચુપડુ જોશું”

પાને ૨૩૬ મે આ નોંધ છે; “ચુપડુ પોરણ ॥ ચુપડા ચારથી આ ॥ મોટા ચુપડાની વીગત લખી છે” ॥

પાને ૨૪૬ મે નોંધ: “જમલે સરવ ॥ ૫૫૯૨ ॥ ”

પાને ૨૪૭ માંની પાછળ ॥ ૫૬૯૦ ॥ ”

૬ પદોની અનુક્રમણિકા, દરેક પદની પહેલી પંક્તિ સાથે રામવાર વિભાગ પાડી નોંધેલી છે: જુઓ પાનાં ૨૨૬-૨૪૬; પણ તે અધુરી છે, છે. પાને ૨૨૬ મે નીચેની નોંધ છે:

“પદ પૂરાં આઠસે અઠાસી લખાં બાવાશ્રી રાજેજીની વાણીની વીગત લખી છે ॥ ચુપડુ પેહેલું આંખડાના પોઠાવાળું ॥ રાગ રામલી ॥ જગુ મેરે માણુ પીઆ ભોર ભઈ ॥ ૯ ॥ રાગ રામશ્રી ॥ કાંહાં રમી રજની રસીઆ ॥ ૪ ॥ રાગ ધનાસી ॥ હરી હાવે તમ આધારે રહેવૃદે ॥ ૨ ॥ વગેરે”

૭ દરેક પાનાને મધ્યે વિભાજનું નામ લખેલું છે, જે પાને એક પૂરો થઈ બીજો વિભાજ સર થતો હોય તે પાને જે વિભાજની નોંધ છે

૮ રાજે કવિ 'સતગુર' હતા અને તેમના સપ્રદાયના બહુતો તેમના પદકીર્તનો આતા, તેવા એક બાવિક બહુતો સતગુર રાજેનાં પદો અને કીર્તનોના કરેલા આ એક અમૂલ્ય સમૃદ્ધ છે

૯ આ કવિની પ્રકાશગીતા (અ ૬૬-થ) અને "અતરીખામલુ" (અ ૬૬-૬) જોવા જેવાં છે, સ ૧૮૦૫ અગાઉ આ કવિ થઈ ગયો છે અન્ય પદસમૃદ્ધ માટે લુપ્તો, આજ પુસ્તકના અ ૧૧૩-અ, અ ૧૧૩-૯

૧૦ આ ચોપડાના છદો, કવિત્ત, સાખી, કીર્તનો, પદો, વગેરેની તારવાણી નીચે આપી છે

૫૦-૫૦ ના ચાર સુમર અને સુધારા છે (પા ૧-૩૮) કુલ ૨૦૦ છે પહેલાં નજી સસારની અસારતા વગેરેના અને ચોથો શ્રીકૃષ્ણની બાળલીલાનો છે

પછી ૧૦૭ સર્વેશ દિગ્દી છે માનસસુ, નરવાણી, વિજેગી અને માતકશી પા ૩૮-૫૪)

પછી કવિત્તો ૫૦ દિગ્દી છે, (૧૦૮ થી ૧૫૭) પાના ૬૪-૭૪

પછી ગુજરાતી પદો છે (પા ૭૪-૧૪૬) બીલાવલ, ગુડી, માનવ, પરજ, કાફી, કેદાર, માડ, માડખાઆ પરજ મલાર, માલવ પગળી, રામગી ગરબા, ધવલધનાશ્રી, કલ્યાણ, કેદાર આપાધરી, સોરઠા, પરજ, રાગ કનક ગરબા, કનકી ગરબા, સામેરી, મલાર ગુતાલ, પરજઆપાધરી, પરજ, રાગ ધના આપાન, ખસાદી, માલવ, સારંગ, સારંગ યા ગરબા, કેદાર થા હુસેની, અને કેદાર, ૨૯૩ (૧૫૮-૮૫૦)

પછી કીવત (કવિની) છપૈ (દિગ્દી) ૫૦ છે (૪૫૧-૫૦૦) પાના ૧૪૭-૧૫૪

પછી 'કીવત છપૈ બાપા ગોનરાતી' ૫૦ છે (૫૦૧-૫૫૦) પાના ૧૫૪-૧૬૨

પછી કુદલીઆ બાપા ગુજરાતી ૧૦૦ છે (૫૫૧-૬૫૦) પાના ૧૬૧-૧૭૬

પછી ગુજરાતી પદો રાગબદ્ધ છે સામેરી, ચાલ પ્રાધડી, માનવ, સાખી રામગી, માડ, સારંગ, ચંદોલ ગરબા, કેદાર, મલાર, પરજગુ, કેદાર, કેદાર ગરબા, ધનાસી ગરબા, કેદાર ગરબા, ધનાસી, ધવલ ધનાસી, ધનાસી ચાલ મલાર, સામેરી, માલવ ગરબા, મેવાડુ ધનાસી, દેવગાધાર, સોરઠી, માડ, સાખી, વસંતની મળી કુલ ૨૩૮ (૬૫૧-૮૮૮) છે પાના ૧૭૭-૨૨૮

પછી રાજેની વાણી વિગત પાના ૨૨૯-૨૪૯

પછી પદો ગુજરાતી છે પરજ, સારંગ, પરજ પુચમ, કેદાર, રામગી, બીદાગદ્ડ, કેદાર, મવાર, સામેરી, મવાર, કેદાર ગરબા, આસાવરી, રામગી, દેવગાધાર, મેવાડુ, ધનાસી, પરજ, મનાર, કાફી, સોહોપી, માડ, માલવ પગળી, કેદાર કુલ ૨૪૧ (૯૦૩ થી ૧૧૫૪) વચમાં ૮૮૬ થી ૯૦૨ સુધીનાં પદો ગુમ થયાં હોય, એમ લાગે છે.

આ ઉપરાંત નોંધ વિનાની બે કીર્તિગદ્ય એક પરબાગીડ પદો રાજેનાં છે.

૧૦ આ આખોયે ધણે કીમતી અને અપૂર્વ છે. સતગુર રાજે જેવા અનેક ગુણો આપણા ગુજરાતમાં થઈ ગયા છે, જેમનાં ગુજરાતી ભાષાનાં પદો, કીર્તનો આદિના સંગ્રહો થાય અને તેમાંથી લે અનેક કાવ્યસાહિત્યગિંદુઓ વિચારાય તો ધણું ધણું ભણવાનું અને તેમ સામાજિક વિષયોને સગવડ પછ મળી શકે એમ છે.

અં. ૧૪૮-ક-અખેગીતા-અખો-(ગુ. તત્ત્વ. કા.)-(૨-સં.
૧૭૦૫) (લિ. સં. ૧૯૧૪)-પૃ. ૧-૭૦

આરંભ:-ૐ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ શ્રી સચ્ચિદાનંદાય નમઃ ॥
અથશ્રી અખેગીતા લિખ્યતે ॥

ૐ નમો ત્રિગુણપતિ રાયેછ સર્વે પેલો તે પુનઃએછ
અગમ અજોચર જેને વેદ ગાએછ તેહના ચરણ ચીતવી હું લાગુ પાએજિ
હિયસો ગ્યાણ ચિંતવિ અસ્તુતિ કરું ચિદસકિત બ્રહ્માનંદની
અણુછતો અષો અધ્યારોપ કરે તે કથા નિજનંદની ॥ ૨ ॥

અન્ત-પદ દસ ને ચાલીસ કડવાં છે પરમ પદની વાટ
સંસારસાગર ઉપરે સંતે બાંધ્યો ધાટ ૬

* * * * *

ખાર ઉંણા પાં(ચ)સ છે અષે ગીતાનાં ચર્ન(રણ)
ચર્ને ચર્ને આતમવીધા અસર્ણુ કેરું સર્ણુ ૭
નામ નીરંજન ગ્રંથ કરતા અષો તે નીમત માત્ર
જેમ વાળુ દીસે વાળતું પણ વળડે ગુણ પાત્ર ૮

* * * * *

સંવત સતર પચ્ચલોતરે શુકલ પક્ષ ચૈત્ર માસ
સોમવાર ને રામનોમી હવેો ગ્રંથ પ્રકાશ ૧૧
કહે નીરંજન અષે ગીતા નિજ સ્પુરણ હોયે તે સંતને
અષાને સીર નીમત દેવા ઇચ્છા હુતિ અર્નતને ૧૨ ॥ કડવાં ૪૦
રાગ ધન્યાસરી ઢાલ વધામણીનો ॥ ૫૬ ॥ ૧૦ ॥
અબીનવુ આનન્દ આજ અજોચર તે ગોઝર હુવો

* * * * *

કહે અષો રે આનન્દ અનુભવી જે લેવા તણેએ
પુરણ પરમાર્નદ નીત સરાઓ અતિ મણેએ ૯ અબી.

ઇતિશ્રી અષ્ટગીતા સંપૂર્ણ છે ॥ શ્રી રસ્તુ ॥ શુભ ભવતુ ॥ શ્રી કલ્યાણ-
મસ્તુ ॥ છે ॥ રસ્તુ ॥ સવત ૧૯૧૪ ના ॥ વર્ષે ॥ અમ્મન માસે કૃષ્ણપક્ષે
અષ્ટમ્યા તીર્થો ॥ ૮ ॥ મનુવાસે ॥ છે ॥ લખિત ત્રવડી ॥ પ્રભુ ॥ વૃષ ॥
બીમજી ॥ આ પુસ્તક ત્રવડી ૧ નામજી ॥ વસનાથે પોતાને ભણવાને અર્થે
લખાવ્યું છે ॥ શ્રી રસ્તુ ॥

વિષયાદિ-૧ જીવશિવનો વિવેક, માયાપ્રપચનું મિથ્યાત્વ, ત્રિગુણાત્મક સૃષ્ટિ
અને પ્રકૃતિનો પસારો અને તેને તરવાની જરૂરત આદિ અનેક આધ્યાત્મિક તત્ત્વજ્ઞાન
તથા વેદાન્તનાં તત્ત્વોનું નિરૂપણ આ ગ્રંથમાં જ્ઞાની અખાજે કર્યું છે

૨ કડવાં ૪૦, કડીઓ ૪૮૮ છે વિવિધ શાગોથી પદબદ્ધ છે ૧૦ સરસ પદોથી
અન્વિત છે આ ગ્રંથ જુ કા દો બા ૨ મા (પાને ૨૬૬-૩૪૭) છપાયો છે 'સસ્તુ
સાહિત્ય ગ્રંથમાળા' અખેવાણીમાં પણ આ ગીતા છપાયો છે, પરંતુ તેમાંથી ૧૦
પદો કાઢી નિરાળા છાપેલા છે

વિશેષ-૧ આ ગ્રંથ ધણેજ લોકપ્રિય છે જો કે આ ગીતા મુખત્વે સાકર
વેદાન્ત અદ્વૈતવાદને ટેકવે છે, છતાં અખેા બહુશ્રુત તેમજ સચેદ તત્ત્વજ્ઞાનનો હિમાયતી
હોઇને તે બે મતબદ્ધનની મર્યાદામાં પૂરતો ચુસ્ત નથી રહી શક્યો

અ. ૧૪૮-ખ-પ્રકીર્ણ (સંસ્કૃત) સ્તોત્રો અને પદો (ગુજરાતી અને હિંદી)

વિષયાદિ-૧ પાને ૭૧ મે, નિરજન અષ્ટક, પા ૭૨ મે નિર્વાણ સ્તોત્ર, પા
૭૨-૪ મે સિદ્ધાંતબિન્દુસ્તોત્ર, પા ૭૪-૫ મે મહાલક્ષ્મી અષ્ટક (માકંડેય પુરાણ),
પા ૭૫-૮ મે હરતામયક સ્તોત્ર, પા ૭૮-૮૦ મે ગોવિંદાષ્ટક, પા. ૮૦-૧ મે
જગન્નાથાષ્ટક, અને પા ૮૧-૨ કાશી પથક, એમ પ્રચલિત સંસ્કૃત અષ્ટકો અને
સ્તોત્રો ભક્તિ અને તત્ત્વજ્ઞાનના વ્યાસ હરજીવનનાં લખેલા છે

૨ પછી ચાર ઘોળ આત્મરામના સિધ્ધ લીમલક્ષ્મીના છે (પા ૮૨-૮૫)

૧ ધન આત્મારામ અવરના ભમિ રે સતચુક સ્વામી ॥

સવત ઓગણીસે વિંશના વરશે યાવણુ માગ દસમ શુકલ પક્ષે
અન્તર્ણીમ મળ્યા શુક્રને લલે૦ ધન૦ ૮

૨ હા રે મળ્યા આત્મારામ સસાર સમુદ્ર અથા જલ પાર ઉતાર્યો ૬ ૫

૩ હા રે ગુ સત મનસે રિસને સુધ વિચાર અવરમાં આવે ધણું ૬ ૪

૪ ગુર પુરણ મળ્યા જવબદ્ધન છુટા રે જવનચુકત કરી ૬ ૬

પછી આત્મરામનાં હિંદી ૪ અને ૧ ગુજરાતી પદો છે (પા ૮૫-૯૨)

૧ મુરસ્યં મુજ કુ લેઈ બતાયા મન, કામકા મેરપાયા રે મુરસ્યં ॥ ૩૦
કાસી જગન્નાથ મહા મદીના દુનંત દુદત યાગ રે ૬ ૫

૨ સતકા સોદા કીના મેં તો જાહે છોડ સળ દીના ક. ૪

૩ મરમ સમજ મન મેરા તોએ શમાસ હોવે તેરા રે ક. ૪

અથ લિલા લગતનિ લાવનિ તથા પ્રભાતલિ લખી છે ॥ અથ લાવિની

૪ આત્મરામ અભેષદ દિનાં દિલભર દરસન મે કીના ક. ૪

૫ પ્રભુ તેરી અપાર ગતિ કહો કસે કર જાને ક. ૬

પ્રભાતિ: જગ રે જગ તું જનમના આંધળાં કાળના મુખમાં કેમ સુતો ક. ૭

૨ પછી હિન્દીમાં રાગ પચીસી છે (પા. ૬૨-૧૦૪) સપ્ત પદી સપ્તપ્રક્રિયા પ્રારંભ

સોરઠા: ઐ નમો આદિ દયાલ ગુણાતિત ગુરુદેવકું

સંવત ઓગનિ સાપટ માહિ ચૈતર માસ ૧૬ સાર

તિથી ત્રયોદસી પદ સુભગ સંપુર્ણ પુષ્પવાર ૭૧

પુરી સદામા મધ એહ રચ્યો ગ્રન્થ અતિ સાર

રામક્રિપા તેં કાનરામ કહે યુથા પુદ્ધિ અનુસાર

ઈતિશ્રી રામપચીસી સપ્ત પછી સપ્ત પ્રક્રિયા કાનરામ કૃત સંપુર્ણ.

કુલ પદ ૭, સોરઠા અને હુહા મળી કુલ ૭૨ કરી છે. આધ્યાત્મિક પ્રક્રિયા અને વેદાંત તત્ત્વબોધનું તારણ છે. સં. ૧૯૦૬ માં રામભક્ષા પોરખંદર (સુદામાપુરીમાં) કાનરામે રચ્યો છે.

૪ પછી અખાનાં પદ હિંદી છે:

૧ રાગ નટ: મન રે તું વાંછકા પુત સંસારા વાંછી તું જો હમેદ છોડ દે
લેખ ન પાયા પદ સમાયા ગયા સોનારી સરના ક.-૫

૨ રાગ ગોરી: પદ નિરવાણ મધ્યો ને મનવા તનના તિમર ત્રસાના
તો કાથી લવ લેસ કલેસ ન લાગે આપ અષો એ સુઝે ક.-૫

૩ સાંભલ સજનિ કહું રતિ વાત હોણ: હું તું સગલો સનો સાથ હોણ

૪ સાંધન સર્વે વિચાર પુધ વડે જોને સોધી

૫ હું તો વળી વળી લાગુ પાય અખંડ પદ રાય

કહે અખેડ એ અવીચલ પદના સદ્ગુરુ દાતા સોય ક.-૮

પછી પ્રાસાદિક તથા જ્ઞાનના ચાર શ્લોક છે અને એક પ્રસિદ્ધ વેદાંતસ્તોત્ર છે.

વિશેષ-૧ પ્રતિ મોઠા અને છૂટા બાલબોધ અક્ષરે લખેલી છે. પાનાની બે બાજુ લાલ લીટીએ ઢાંસીયા પાડી તેમ વચ્ચે વચ્ચે અર્ધ અને પૂરી કરીને અંતે આ બે માત્રાઓ તેમ રાગ અને તેનું માપ રાતી શાહીએ લખ્યાં છે. દરેક પાને ૯-૯ લીટી છે, તેમજ તેવી જોડણી શુદ્ધ નથી.

૨. અપેક્ષિતા સિવાયનો ભાગ (પાનાં ૭૧-૧૧૬ માં જેમાં ૧૦૪ સુધી અંક છે) નાના બાળબોધ અક્ષરે લખ્યો છે અને તેની ૧૦-૧૦ લીટી દરેક પાને છે તેમ લાલ શાહીનો ટુંગાર તેમાં દીસતો નથી.

અ. ૧૪૯-૬-પદો, મહિના, વાર વગેરે પૃ. ૧-૧૨૮

(વપયાદિ-૧) પ્રીતમ અષ્ટક, ૭૬(બુજી)ની ચાન (પા ૧-૨)

હવે હરિ બજતો રમે જિવહા રે નહિ દેહ મનુસ મને વારે વારે
પ્રભુ લાગે તેહને પ્રીતમ જાણિહારી બને ૬
આઆ સરણ લીધા અનેક ઉગરી બન

૨ ત્રણ પદ કશીરના ૩ (પા ૩-૫) હિંદી, ત્રણ તેમાં જવડે ગુજરાતીની
છાઠ પછા જણાય છે ખરી

- ૧ મગળ સદગરૂ દીન દયાવ અભેપદ દીલએ
- ૨ આગે સદગરૂ કે હાઠ જ્ઞાન બુદ્ધ લાધએ
- ૩ અખડ રામજી કેા નામ ઓર સળ ખડ હે

૩ પ્રાગજી બાઈના મહીના (પા ૬-૧૪)

આરભ-કારતકે મળસે સગ સદગરૂ ફેરા રે
માદારા જનમમરણ કુપ જાગ્ય ફાવે ફેરા રે ૧
અન્ત-આ નિત્ય કરજો અખાસ મહીના ગાળે રે
કહે પ્રાગ રે ગરૂપસાદે નીરમલ થાળે રે
માસ ૧૨ ॥ ઇતીશ્રી પ્રાગજીબાઈના માસ સમપૂર્ણ

૪ પ્રાગજી બાઈની તથા -હિન્દી (પા. ૧૫-૧૭)

પડે પડવે પડેગા રાગી જોજન નારીઆ
દિન બાર પીછે ઓર પુસમ પેમેગિ તાલિઆ ૧
પુનમે પુરા જાગ્યા સદગરૂ હીન્દે મયા
પ્રાગા પૂતવી લૂણકી સો સમુદ્ર પરસન ગયા ૧૫

૫ પ્રાગદાગી તથા ગુજરાતી (પા ૧૮-૨૧)

અમામે નથી મોઘતો દલા ઉડુ નિયારી આપ રે
બોતે માને સાંભળે ને દોણુ જપે છે જાપ રે ॥ ૧ ॥
પુનમે પુરણ વીયારી સે ચાગ્યા રહુ તે કુણુ રે
પ્રાગદાસ ઘજ અપડમા જમમ ગદ્ય ઉદક લૂણુ રે ॥ ૧૩ ॥

૬ પ્રીતમની તિથિઓ (પા ૨૨-૨૩)

આ રામ સુમર દિન જાણે પેહેનેરા દિન હજુએ પેહેસેરા દિન
પુરવે પુન્યે પામ્યો દેહડી કરિ સે કાઈ સાધન રામ સુમર ૧
પુનમે પ્રભૂના સજન યકી પામ્યા પરમ નિધામ
કહે રે પ્રીતમ પાછા ન ફેરા પોદોઆ અનિચલ કામ ॥૧૫॥

વિરોધ: આ તિથિઓ સુપ્રસિદ્ધ અને આર્ષિક સત્રારીઓ દ્વચે રાજ ગાય છે

૭ પ્રીતમની તિથિઓ: હિન્દી: (પા: ૨૩-૨૬):

હરિ સ્મરન નિસ દિન કીજે પ્રેમે પ્રેમસધારસ પીજે.

તનમન સતગરને દીજે હરિ ૧

પડવે પડવાનિ કાયા ડાઢાપણુ નહિ ચાલે ડાઢા મૂકી દે મન
તણી માયા હરિ ૨

કહે પ્રીતમ પુરણુ પ્રીતે રે નીરમલ નામ જપેા નીત્યે સતસંગ
કીજે સૂધ ચીતે હરી ૧૭

વિશેષ: આ તિથિઓ અર્ધ હિન્દી અને અર્ધ સુજરાતી છે. એ સમયમાં આમ લાખાભેળ ચાલતી હતી અને લોકો તેથી ટવાયલા હતા, તેમ લહીયાઓ પણ આવો ગોઠાવો કરતા હતા.

૮ રણુછોડ: ૫૬ ૩ (પા. ૨૬-૨૯) રાગ ગરબી:

૧ આજ માહારે દિવાલી સરણુ નૈણુ નરહરિને નીરણુ કં. ૪

૨ હરિ ગુણુ ગાવો રે ગાવોરે અવસર નહિ આવે આહાવો કં. ૫

૩ હરીથી ડરી ડગલાં ભરીએ રે માન ગુમાન તે ન કરિએ કં. ૫

૯ પ્રાગજીભાઈનાં પદો (પા. ૩૦-૩૩).

અમસૂ સાંમશીઓ મેહેલી ગયા । અમો રોતાં રહ્યાં પ્રીજનાર રે
મનમથ માંતુનીને પીડસે । કોણુ કરશે વાહાલાજી વીના વાહાર રે
અમને તજી જીવનજી ક્યેમ ગયા । ઓ ઓધવજી રે ૧

પડવે તે પરણા પીડિને પરહરી બાંધ નંદના નાંધડીઆસૂ નેહ રે
તેહને દુષે રે દેહી દૂખલી દિધા છેલછખીલે અમને છેહ રે અમને. ૨

પુનમે પુરણુનંદને પ્રીછવજો જો જો જરૂર કરજો જાણુ રે

પ્રાગાના પ્રભુજી પધારજો નહી તો પ્રેમદા તજશે પ્રાંણુ રે અમને. ૬

(અહીંઆંથી વચમાં લખતી રહી ગયલી ત્રણ કડીઓ પાછળથી કોઇએ લખી
આ ૫૬ પૂરું કર્યું છે.)

૧૦ પ્રાગજીભાઈનો કક્કો (૧) (પા. ૩૪-૪૪):

નામુ ગરને જો કરજોડ કકો કહેવાનો છે કોડ

કકો કારીગર કિરતાર જેણુ નિરમ્યો આ સંસાર

દૃષ્ટારથ સકિતને થઈ તતક્ષણુ પાયા ચેતન થઈ

જમ અંણુ કરાં લોહ ચેતન થાય કકાનું કારણુ કહેવાય. ૧

કીપા કરિને કહેજો તમો એકમને સાંભલસૂં અમો

હરિ ભજવાનો કોહો ઉપાય કરજોડી હૂં લાગુ પાય

અનૂભવ કક્કો સાંભલ રાય હરિ પદ પાંખ્યાનો મહીમાય ૩૪

વિશેષ ૩૩ (બ્યજન) અક્ષરની ૩૩ અને એક ઉપસહારની એમ ૩૪ કડીઓ છે
આ કક્ષામાં વેદાન્ત-વૈરાગ્ય પરત્વે મુખ્યત્વે કૃત્રિણે એક છે આ કક્ષામાં અસાર સસારને ત્યાગવાનો પ્રબોધ, માયાની ઉત્પત્તિ, સ્વરૂપ અને નૃકાપણુ વર્ણવી જીવને હરિપદ પામવાનો માર્ગ સરસ રીતે વર્ણવ્યો છે કવિ બહુશ્રુત છે, સામદાયિક બધનથી બદ્ધ નથી એ જમાનામાં કવિઓનું આ એક ખાસ લક્ષણ હતું, અને તેમની લોકપ્રિયતાનું કારણ પણ આ છે

૧૧ પ્રાગજીભાઈનો કકો (૨) (પા. ૪૪-૫૮)

કો કૈવળ કારણ રૂપ સાબનજો પુરજય(ન) ભૂપ
જેણે સરવે ચાલે પડ અજર અમર પદ આદ આપક
તે વીના ઠાસો નહીં ઠામ, ઘટધટમાં વ્યાપિક છે રામ
તે પદને રાજ તૂ સાધ્ય કકા કનિમય જાસે વ્યાધ ૧
હઠા હઘ વલિ રે આજ જોતામાં જોનારો જાય
તૂ રાજ ત્રિકાસે નથી કૃષ્ણ રમે છે જોને કથી
પુરજન કરે પ્રણામ સ્વામી હું પામ્યો સૂઝ ધામ
કૃષ્ણ કેલા કયેમ જાયે દૂર હઠા હરિમા દીઠા ભરપૂર ૩૨
કકો કરતા શ્રી અવિન્યાસ નિમિત્ત માત્ર તે પ્રાગોદાસ
કકો બજીતા કારજ થાય જનમ મરણ તણું દૂપ જાય
આનંદરામે કિધિ દયા સારે પ્રાગદાસે કકા યયા
શ્રીગુરુ દેવકીપાત્રે કરિ કહે પ્રાગે સમરે શ્રીદરી ૩૩

વિશેષ ૧ આ કક્ષાનો વિષય પ્રચલિત કક્ષાઓ કરતાં કંઈક વિવક્ષણુ છે સામાન્ય રીતે આ ગુણના કવિઓ વાતજ્ઞાન-વેદાન્ત પરત્વે સર્વસામાન્ય ફકરબાવ વર્ણવે છે, પણ આ કક્ષામાં પ્રાગજીભાઈએ વેદાન્ત-વૈરાગ્યને પોષનારો વિષયજ પ્રસદ કર્યો છે તેણે વસ્તુ તરીકે શ્રીમદ્ભાગવતના ચોથા સ્કંધના પુરજનાખ્યાનને વાર્તાત્મક અને તેમ મુયોબ્ધ રીતિએ ગ્રંથુ છે, અને તેને આધારે આધ્યાત્મિક વાતજ્ઞાન આ કક્ષામાં કવિએ ગ્રંથુ અને શ્રુત્ય પણ છે, પુરજન-દેલી આખરે નિજબાન થતા ખોટા સસારને ત્યાગી પરમાત્મસ્વરૂપમાં બળી જાય છે, એ આ કક્ષાનું વાતપર્ય છે

૧૨ મુદરદાસની ચેતામ(ની) (પા ૫૯-૬૬)

આય નિરંજન દે ભવિ-યાતી ॥ જીત આ વહુ વિધિ સષ્ટિ પ્રજાશી
અવ તુ પવડ ડસીકા ચરના સમગ્ર દેપ ત્રિધે કરિ ગરના ॥ ૧ ॥
જજૂરા કોઈ દહન ॥ પામે હોય અમર જો મદ્ધ સમાવે
મુદર ધીર કોઝ નહિ ઉવરાં સદ્ગ દેપ નીથે કરિ મરના ૨૦

વિશેષ કવિ મુંદરદાસ ગુજરાતી જનતામાં વાતજ્ઞાન અને વૈરાગ્યોપદેશ માટે લગભગ સદૃશ વા જ્ઞાતમાની પ્રતિભા પામેલા છે તેમના બીજાં સદુપદેશબર્યા જા યોની પેઠે આ દ્વિતી ચેતામની પણ ગુજરાતી ભાવિક જનતામાં પ્રચલિત છે આ ચેતામણી આધ્યાત્મિક વાતજ્ઞાનથી ભરપૂર છે, સચેત અને સરજ ભાષામાં ખૂબી રદરૂપ નિરૂપેતુ છે

૧૩ ગુરુગીતા-પ્રીતમ (પા. ૬૬-૭૫)

પ્રથમ નમું ગુરુ દેવને જેણે આપ્યું નીજ જ્ઞાન
જ્ઞાને ગોવિંદ ઓલખ્યા ટલ્યું દેહાચલીમાંન ૧

છંદ મોતીદામઃ હરિ ગુરુ સંત સદા પદ સેવું જેહનું નીત નામ નીરંતર લેવું
ગરુ ગોવિંદ ઓક રૂપ જાણો રથે બીન ભાવ રૂદામાં આણો ૩
પ્રીતમ પ્રતીત ઉધારંણુ નામ જ્ઞાતા કાંઈ કાઠિ પામ્યા નીજ ધામ ૭૭

સાધી: સત્ય નામ પ્રભૂ તમ તાર્ણ સત્ય સીદ પુરૂષ વીચાર
કેહે પ્રીતમ નીજ ભાવસું દીજે નીત દેદાર ૧ (૩૮)
ગાયે સીધે ને સાંભલે ધરે નીરંતર ધ્યાન
કેહે પ્રીતમ નરનારમાં નહિ કાંઈ તેહ સમાન ૨

વિશેષ:-આ ગીતા ધણીજ પ્રચલિત છે અને તેના નિત્ય પાઠ થતો હોઇને
પ્રસિદ્ધ પણ થયેલી છે; છંદો વિશેષ છે, એ અહીં નોંધવાનુંજ સુદો છે.

૧૪ પદસંગ્રહ: રણુછોડ, નરસિંહ મેહેતો, આગદાસ, અખો, પ્રીતમ:
(પા. ૭૫-૭૯; ૮૬-૮૮)

૧ ઓલખીને લેલે રે અનૂલવી આતમા રે રથે હું તો છદ્મવલ કરતો રે કાંઈ
(રણુછોડ કડી ૪)

૧ આવ્યા અલખિલો રે આજ માહારે આંગણે રે હરજી તો હેરાફેરા પાય (પાગ. ક. ૪)

૨ પ્રેમી જન પીયો રે અમીત રસ ઝરે ઝરે વૃંદાવન મોઝાર રે (રણુછોડ કડી ૪)

નરસિંહ મેહેતો (પા. ૭૯-૮૦) પદ: ૮

૧ રાતલડી રમીને કાંઠાં થકી આવીઆ રે ખલીયા માહાં ખારણુ માં ડેલ ક. ૫

૨ રાતલડી અંધારી રે મેહેરણુ વહી ગઈ રે જગ્યા જગ્યા અગોચરના રે સૂર ક. ૩

૩ જગીને જોયું તો જગત દિસે નહી ઉધમાં અટપટા ભોગ દેષે ક. ૪

૪ સંતકરણા થકી સકલ કારજ સરે કૃષ્ણકરણા થકી કૃષ્ણ ભારે ક. ૩

૫ નંદના નંદસૂં નેહ જેહને નહી સો તો માંનવ પર સ્વાન તોલે ક. ૩

૬ તાહરા દાસના દાસની નીલ સંગત વિના બ્રહ્મ થાયે ભૂધરા મંન માહાં ક. ૪

૭ સમર મંન શ્રીહરી મેહેલ મમતાપરી જોનિ વિચારિ હલા મૂલ તાહાં ક. ૪

૮ ખીલાવલ રાગઃ આજ માહારાં નઈણાં સકલ થયાં જોયા નાથને નીરધી ક. ૭

આગદાસ: પદ ૨ (૪-૫): પા. ૮૬-૮૮

૪ સંતનો સંગ તે સાર સંસારમાં જે થકી કોટ કલ્યાણુ થાયે કડી ૪

૫ સદગુરુ શ્રીહરી જેહને કીપા કરે તેહને સંતનો સંગ આપે કડી ૪

કવીર: રામ મરોસા રાષીએ અપને મન માંહિ (ક. ૪) પા. ૯૦-૯૨

નરસિંહ: ૧ કેદારે: માનજે મંન હું વાત વીઠલ તણી તરત કર નાથજી
વીથ-આપી ક. ૫

અખાના પદ-(પદ ૭) પા. ૯૧-૧૦૦

- ૧ સમજ સીધાતનુ સાર ગ્રી યા મૂલી ખેસ પુરો થઈ નીજ લાભે
- ૨ નીરગુણ કથતા કથિરને પ્રભવ્યો સગુણ ગાતા નરમૈ રે મેહેતો ક પ
- ૩ રામ દૂલભ સદા રામ દૂલભ સદા રામ દૂલભ સદા સદૈવ કહે છે ક પ
- ૪ લોભે લાગો અબીલાની ધરે ભોગ ઈછે કે ભગવાન ઇછે ક પ
- ૫ વાહાણુ વાયુ નર તાહારે ઘું નાંહુને નહારે ત્રીગુણરૂપી તાહારી રાત નરે
- ૬ તેજ અવની પર વીર કહીએ પરા બ્રહ્મ અગ્રી જ્યે સાદામા ચાલે ક-પ
- ૭ હરે હરો આત્માસૂર સાચો સદા અજ્ઞાનની રાતે ગઈ અધારી ક-પ.

નરસિંહ મેહેતો કંઠારી (પા ૧૦૦-૧૪૪) પદ ૧૨ (૯ થી ૨૦)

- ૯ દેવા આઈ ઘ અંત વ મધ્ય ઘ શ્રી હરી એક ઘ એક ઘ એક પોતે કે પ
- ૧૦ જાનીને જોડે તો જાકા હીસે નહીં ઉધમા અઘપદા ભોજ બાસે ક પ
- ૧૧ તાહારી કેમ પુન કર કૃષ્ણ કરુણાનીધી સકય આનંદ તે કયો ન જાયે ક ૬
- ૧૨ અધીલ ભોવનમા એક ઘ શ્રીહરી જીજવે રૂપે અનત બાસે ક ૩
- ૧૩ ધ્યાન ધરે ધ્યાન ધરે નેત્રમા નાય છે અવર ભાવને એક મુરતી ક પ
- ૧૪ જે ગમે જાજાગર નાથ જીગદિસને તેજ પરમ પરપરો ફેક કરવો ક ૬
- ૧૫ સમર મન શ્રીહરિ મેહેલ મમતા પરી જોને વિચારી હલા મૂલ તાહરુ ક ૪
- ૧૬ વરણના ધરમના કરમ કરતા ટવા પરમ જલો તાહરે ભ્રમ ભાગ્યો ક પ
- ૧૭ નામ પામ્યો પણ રામને નવ લક્ષા વૈષ્ણવ ફેરડુ બદ ધારે ક પ
- ૧૮ રજવતી રાણના રવહતાં ઊકરા કાણુ શીક્ષા હેઈ ડોર આણિ ક ૪
- ૧૯ તેહ ઘ તેજ ઘું જોડને જોતો ફરે આતમ અનુભવે જો વિચારી ક ૪
- ૨૦ રવાંમીરું સુવ દુઘ મહારે જહા (અપૂર્ણ)

વિશેષ પદ ઉપરના પહેલા ૮ પાનાં ૯૦ મુધીના હેતા ૨૦ થાય છે, ત્યારે લહીઆને આઠો ૧૮ આવે છે

૧૫ પ્રકીર્ણ હિન્દી પદો પાના ૧૧૫-૧૨૦ આધાર ૧, કબીર ૧, નામદેવ ૨, સુરદાસ ૧, અને જીલ્લી સરજુ ૨

૧૬ પ્રીતમ ગરબી (પા ૧૨૦-૨૫) પદ ૪

- ૧ રામ રામ રત પ્રાંગી આણી પુરણ પ્રીત જોને ક પ
- ૨ સતકીપા થકી હુટે માયા કાયા નીરમલ થાય જોને ક પ
- ૩ સતસમાજમ જે જન કરમે આણી પુરણ પ્રેમ જોને ક ૬
- ૪ હરીનો મારગ છે સૂરનો નહીં કથિરનું કામ જોને ક ૬
- (આની પછી સુરદાસની રાગ બેરવની આરતી છે પા ૧૨૬-૨૬)
- ૧૭ મીઠાની ધાળ (પા ૧૨૬-૨૮)

જમો જમોને જીગદાધાર જીગતે જમાડુ સામળીયા સરજન હાર ક ૯

પછી એક પદ પોસે પોસે મહા ભક્તરસ પડેની એક કહી છે

વિશેષ આ ધાળ ધબી પ્રસિદ્ધ છે અને ધણક ભક્તજનો દુષ્ટને રાજ સોનવેળા બાય છે જુ ॥ દોઝાં ઇપાઇ છે કવિ લોજીરી વરફનો છે.

અં. ૧૫૦-વિક્રમના પુત્રની-સામળ-(ગુ. વા.)-

(લિ. સં. ૧૮૫૪)-પૃ. ૧૧-૪૭ (તૃટક)

આરંભ:-(પહેલાં ૧૦ પાનાં નથી; એટલે ૧૧૨ આખી કડી નથી.)

૨ વાંધે છે તેમ

હિતરા એણે જેમ વાંધે સુર તેમ કૃએરનું વાંધે છે નર ૧૩

શ(સા)ત વરણનો સુત તે યએ લણવા નીશાને તે ગએ

નગરમાં આવે ને જાએ દેખી માતાને દરખ ન માએ ૧૪

અન્ત સાંભલી કરશે દાન આ લોકે સુખી પામશે પર લોકે સંનમાંન

એટલું કહીને પુતલી આપે ગર્ભ આકાશ

એ કથા પુરણ થઈ કહે કવી સામળદાશ

શોતા વીગતા શાંભળી રહેજે સહુ કર જોડ

શામલ ભટ્ટ કહે જોલજો જેએ જેએ શ્રીરણુછોડ ॥

ઇતિશ્રી વારતા વીક્રમના છોકરાની સંપુરણ સમાપત પરત પરમાંજે લખી છે ભુલસુક શંભારીને વાંચજો લખનારને દોશ નહી ॥ લખતંગ ગજર ભગવાનદાની લખેલી છે ॥ એ ચોપડી ઓળવે તેને માથે સતાશીઆનું પાપ ॥ શમત ૧૮૫૪ ના વરખે પરમલ શાવણ વદી ૧૦ ભોમેને દીને સંપુરણ લખી છે ॥ શ્રીરામજી સત છે.

વિશેષ-૧ જુઓ અં. ૧૧૯ ના વિષયાદિ પાનું ૨૯૬ અને વિશેષ પાનું ૨૯૮ અં.

૨ કવિ સામળ ભટ્ટ સંગંધી કેઈ માહિતી આ પ્રતિની આ વાર્તાના અંત ભાગમાં આપેલી નથી, પરંતુ અન્ય પ્રતિઓમાં તે મળે છે.

૩ પ્રતિ પ્રમાણમાં જૂની લેખી શકાય, સામળના અવસાનકાળથી ૩૦-૩૪ વર્ષે પ્રતિબિંબત થઈ છે તેવી પ્રતિ ગુજરાતી લિપિમાં લીટીદોરી લખેલી છે. દર પાને રાશ ૧૩ લીટીની આવે છે. અક્ષર છૂટા અને ચોખ્ખા છે, વચ્ચે વચ્ચે બખ્ખે લાલ માત્રાઓ સાથે કડીસંખ્યા લખેલી છે. પ્રતિનાં પાનાં કરપાયલાં છે તેમ છીડાએ પણ ખાંધેલી છે.

પૂરવણી

(પાને ૩૯૨ એ જણાવ્યા પ્રમાણે આ અન્ય ક્રમપ્રાપ્ત થયો નહીં હોવાથી અહીં એવટ તેની વિગત આપવી પડી છે.)

અં. ૧૩૯-શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીનાં પદ-વૈષ્ણવ કવિઓ-પૃ. ૧-૨૨

(જુઓ અન્યક્રમ માટે આ અન્યનું પાનું ૩૯૧ અં, જ્યાં છાપસૂત્રથી અન્યક્રમ ૧૩૯-ને બદલે ૧૩૯-અ લખાયો છે. તેની નોંધ છપાતી વેળા આ અન્ય બાકી રાખવા પડ્યો હતો.)

દેશેદાસ ધોળ ધન ધન શ્રી જમનાજીનું તીરજ ધન ધન વૃદાવન હાટીરજ
તમ સરણે ગતિ પ્રાણહારજ નન કેસો ભયે છે બલિહારજ
ચોપાઈ ૨૨ પૃ ૧-૩

રસિક આજ માહારે આનંદ ઉર ન સમાયેજ શ્રીનીકલનાયજને વારણે ભડેજ
વારોવાર એહ વીનતી કીજેજ દાસ રસીકને અલેદાન દીજેજ
પૃ ૩-૪

આજ માહારે આનંદ ઉર ન સમાયેજ પ્રગટા શ્રીવર વલભ સકુમારજ
પૃ ૪-૫

હરિદાસ ધન ધન શ્રીવલ્લભજી અવતારજ ધન ધન કહી જીવ કરવા હોધારજ
પૃ ૫-૬

વિશેષ શ્રીવલ્લભજીનો વિસ્તાર આમાં ગાયો છે

રસિક હરખે શ્રીવલ્લભજી શ્રીવીકલનાયજને સરણે ભડેજ
પછી પાના અઢી કોરા છે
પૃ ૬-૧૦

કથારામ ચોરારી વૈષ્ણવજી ધોળ પૃ ૬-૧૪ આ ધોળ સુપ્રસિદ્ધ છે
ધોળ-શ્રી પુરુષોત્તમજીનું ધોળ
ભલે પ્રગટા શ્રી વલ્લભદેવ પુરુષોત્તમ ભુતલ કરીજ
પૃ ૧૫-૨૧
દાસ સામેરી જે કોઈ સંધ્યા કરીને ગાયે રે તેજી સ્થીર પલ્લવ મન ધાયેરે
(તલક છે) પૃ ૨૧-૨૨

પછી જમનાદાસના પદની ૫ મીથી ૮ મી કહી છે

પછી શ્રીવલ્લભજીના પ્રાકટ્યનું પદ પૃ ૨૩-૨૫

પછી માધવદાસનું શ્રીનાથજીનું પદ પૃ ૨૬-૨૭

બાકે અબોડે શ્રીનાથજી રે સુદર સામ સરપ

પછી શ્રીવલ્લભજી પ્રાકટ્ય કી કહી ૧૭

પછી એક ખડિત યોગ છે પાના ૨

પછી પાના ચોક્કસ કોરા છે

પછી ચોપડીની બીજી બાજુએ સામળ(ક)નો રજુહોડજીનો સરોજો અધુરો છે

વિશેષ-પ્રતિ ૧ શ્રી વલ્લભાચાર્યજીના પુષ્ટિમાર્ગી સમદાયીઓને ઉપયોગી છે
કારણ આમાં શ્રીમાન આચાર્યજી અને તેમના શ્રી બાલ લાવજીઓ વિષે ઉપક્રિત અને
સ્તુતિ છે, તેમ જ કેટલાક સાપ્રદાયિક વૈષ્ણવ મહાજનોની પણ સ્તુતિ છે

૨ પ્રતિ નાના પાનીયાની, લુની અમદાવાદી કાગળ ઉપર લખેલી છે જે ત્રણ
હાથે નાને મેટ અક્ષરે લખાયેલી છે, વચ્ચે પાના કોરા છે, કેટલોક ભાગ ખવાયેલા છે
અને જો કે તેનો લિપિ સવત આપ્યો નથી, પરંતુ તે એમણીસમા સત્કના પાઠવા
ભાગમાં લખાયેલી સમજાય છે

ધર્મશ્રી કાર્ણસ ગુજરાતી સભાના હસ્તલિખિત પુસ્તકોની
સવિસ્તર નામાવલિ

પ્રાચીન કવિતાસાહિત્ય આદિનો અન્ય ભાગ ૨ નો

૫૧ થી ૧૫૭ પુસ્તકોનો અંક ૬ અપૂર્ણ

ગ્રંથાનુક્રમણિકા

અ

અથ

અક

પૃષ્ઠ

અખેગીતા (અખે) (૨ સ ૧૭૦૫)	૧૪૮-ક	૪૧૪
અધ્યા(ધ્યા)શ્લોકો દિન્દોલો	૬૮-ધ	૧૦૫
અનિરૂદ્ધરણુ (ઉપાદરણુ) (પ્રિમાનદ) (લિ સં ૧૮૦૩)	૮૬-ડ	૧૬૯
અનુશાસ્ત્રનું આખ્યાન (મહા અશ્વૈ) (વિશ્વદાસ)	૬૬-ઘ	૭૩
અક્ષિપીઆનું કવિત્ત (નરસીરામ)	૬૨-ઞ	૫૪
અ(અ)મોના (ધાબણ)	૧૦૬-ઝ	૨૧૯
અખોના શાણીની વાર્તા (શામળ)	૭૯-ઝ	૧૪૫
"	૧૧૯-ખ-૬	૨૮૭
અભિમન્યુ આખ્યાન (જન-તાપી) (૧ સં ૧૭૦૮)		
(લિ સ ૧૭૫૯)	૫૪-ટ	૨૫
અભિમન્યુ આખ્યાન મોદુ (પ્રિમાનદ) (૧ સ ૧૭૨૭) (લિ સ ૧૮૩૯)	૫૬-ખ	૩૩
અભિમન્યુ આખ્યાન (") ૧૭૨૮		
(લિ સ ૧૮૦૭) ૧	૧૩૪-ખ	૩૭૭
" (") ૧૭૨૭		
(લિ સ ૧૮૩૬)	૧૩૫-ક	૩૮૧
અરોપ્યાકાંડ (રામાયણ) (વિશ્વદાસ) (લિ સ ૧૮૧૪)	૭૬-ખ	૧૨૫
" (")	૧૩૨-ખ	૩૭૧
અર્જુનગીતા (ધનદાસ) (લિ સ ૧૭૫૬)	૫૪-ઘ	૨૨
" (")	૬૦-ડ	૧૭૮
" (")	૧૨૬-ક	૩૬૫
અરવ્યકાંડ (રામાયણ) (વિશ્વદાસ) (લિ સ ૧૮૧૪)	૭૬-ખ	૧૨૬
" (")	૧૩૨-ઝ	૩૭૨
અશ્વચિકિત્સા (રામ ભોજ)	૮૧-ઝ	૧૪૭
અશ્વપ્રયાણ (મહાભારત અશ્વૈ) (વિશ્વદાસ)	૬૬-ડ	૭૪
અશ્વમેધઆખ્યાન (ત્રણ આખ્યાન) (મહાભારત)		
(ભાગ) (૨ સં ૧૬૭૯) (લિ સ ૧૭૨૫)	૭૭-ક	૧૨૮
અશ્વમેધ(યુવનાશ્વ)ની કથા (વિશ્વદાસ)	૬૬-ખ	૭૧
અશ્વમેધ પર્વનાં આખ્યાન વિશ્વદાસ આદિ	૬૬-ખ થી ટ	૭૧-૮૯
અષ્ટપદી (સંસ્કૃત) (જયદેવ) (લિ સં ૧૬૭૯)	૮૧-ક	૧૪૭

અા

આખ્યાન (નળનું) (પ્રિમાનંદ. ૨. સં. ૧૭૪૨) (વિ. સં. ૧૮૦૭)	૧૩૪-ક	૩૭૬
આદિપર્વ (મહા) (વિષ્ણુદાસ)	૧૨૭-ક	૩૬૧
આમીદના પરતાપ રાણા, ભદ્રવ રાણા, વખતાબાઈનાં કવિત્ત	૧૪૬-ધ	૪૧૧
આસો સુદ ૧૫(માણિક્ષકારી)નાં પદ નરસિંહ મેહેતા (પ); ચતુર્ભુજ, પરમાનંદદાસ, હરિદાસ, અને મુકુંદ (હિંદી)	૭૦-મ	૧૦૭
આસો સુદ ૧૫ નો રાસ (નરસેરામ) (૨. સં. ૧૮૪૬) (વિ. સં. ૧૮૫૪)	૧૧૮-ધ	૨૭૬
ઈ		
ઈશ્વરવિવાહ	૭૭-ધ	૧૩૪
ઉ		
ઉત્તરકાંડ (રામાયણ) (રામજનન-દ્વચર) (૨. સં. ૧૭૧૬) (વિ. સં. ૧૭૯૨)	૧૦૨-ખ	૧૯૮
ઉત્સવનાં પદો (સુરદાસ, અમરત, ગોવિંદ,) કૃષ્ણદાસ, ચંદ્રસખા, કુમનદાસ, તાનસેન, દેવીદાસ વિગેરે- નાં હિંદી પદો છે; અને નરસિંહ મેહેતાનાં અને મીરાનાં પદ પણ છે.	૭૦-ક	૧૦૬
ઉદ્યોગ પર્વ (મહાભારત) (ભાઉ) (વિ. સં. ૧૮૨૧)	૧૦૪	૨૧૪
ઉદ્યોગ પર્વ (?) ,, (વિષ્ણુદાસ)	૧૨૭-ખ	૩૬૨
ઉદ્ધવનો ગરબો (વલ્લભ ભટ્ટ)	૯૪-ધ	૧૮૪
એ		
એકાદશ સ્કંધ (ભાગવત) (રામભક્ત નારાયણ) (વિ. સં. ૧૭૯૭)	૧૦૩-છ	૨૧૨
એાખાહરણ (નાકર) (વિ. સં. ૧૭૯૩)	૧૧૦-જ	૨૩૮
,, (પ્રિમાનંદ)	૫૧-ક	૧
,, (,,)	૫૨-છ	૮
,, (,,)	૭૪-ક	૧૨૧
,, (,,)	૯૪-ધ	૧૮૪
એાધવનો ગરબો (વલ્લભ ભટ્ટ)		
અં		
અંગદવિણિ (શામળ ભટ્ટ) ૨. સં. ૧૭૨૭ (?) ...	૬૦	૪૮
અંબાજનો ગરબો (નાય) (વિ. સં. ૧૮૭૬) ...	૧૧૩-મ	૨૫૫
અંબારામ દેશાઈનાં કવિત્ત	૧૪૪-ધ	૪૧૧
ક		
કક્કો કવિનું નામ નથી	૫૬-ગ	૩૪
કક્કો (રણછોડ)	૮૯-ક	૧૭૩
,, (પ્રીતમ ?)	૧૦૬-છ	૨૨૧

કકો	(અખો)		૨૧૬
== (બાલપીલા)		૧૨૫-ખ	૩૫૯
„ (શુ વત્વ૦)		૧૨૫-ગ	૩૫૯
„		૧૨૬-ગ	૩૬૬
કકો બિ પ્રકારનાં (માગજાઓ)		૧૪૬-ક	૪૧૬
કપીનકર્મચરિત્ર (તૃતીય સ્કંધ ભાગ૦) (વર્ણન)		૬૬	૧૬૪
કપિલ મુનિનું આખ્યાન (તૃતીય સ્કંધ ભાગ ૦)			
(રામચંદ્ર) (લિ સ ૧૭૪૮)		૧૦૬-ગ	૨૨૭
કપોતનું આખ્યાન (૫૬) (લિ સ. ૧૭૮૬)		૧૦૨-ધ	૨૦૧
કપોતનું આખ્યાન (૫૬) (લિ સ ૧૮૬૯)		૧૦૭-ખ	૨૨૩
કર્ણપર્વ (વિષ્ણુદાસ) (૨ સ ૧૬૫૫) (લિ સ ૧૮૧૬)		૬૬-ત	૮૬
કર્ણપર્વ (વિષ્ણુદાસ) (૨ સ. ૧૬૫૫)		૮૫-ખ	૧૬૩
કર્ણપર્વ (વિષ્ણુદાસ) (૨. સ ૧૬૫૫) (લિ સ. ૧૭૧૩)		૧૩૩-ક	૩૭૩
કળનૃત્યનો ગરબો (વર્ણન ધોળા)		૧૦૬-ચ	૨૨૧
કવિત (સિવનું)		૬૨-ક	૫૩
કૃષ્ણકીર્તન (૮ રામગી) નરસિંહ મેહેતા		૧૬-ધ	૬૩
કવિત(નર્મલા) અચેતેનું		૬૨-ગ	૫૩
કૃષ્ણકીર્તન (૧) (માવો)		૧૬-ધ	૬૩
કૃષ્ણચરિત (પદો) („)		૧૦૬-ઘ	૨૨૧
કૃષ્ણજાનમ-કવિનું નામ નથી		૫૪-ક	૧૬
કૃષ્ણજનો ગરબો („)		૫૬-ગ	૪૭
કાફી (ધીરો)		૧૦૬-ઘ	૨૨૧
કામનાથનો મહીમા (ત્રિકમ) (લિ સ ૧૮૩૮)		૬૨-ખ	૫૨
કામાવતીનું આખ્યાન (શિવદાસ) (લિ સ ૧૮૨૫)		૮૨-ખ	૧૫૧
કામાવતી (શિવદાસ) (લિ સ. ૧૯૦૧)		૮૩-ખ	૧૫૫
કામાવતીની કથા (શિવદાસ)		૮૬-ધ	૧૬૮
કામાવતીની વાર્તા (શિવદાસ) ૧૭૩૩ (લિ સ ૧૮૮૮)		૮૬-ચ	૧૭૦
કાલિકાનો ગરબો (રામજી બટ્ટ)		૧૦૬-ઙ	૨૨૦
કાવ્યો-પદો-કીર્તનનો સંગ્રહ (ભક્તકવિ રાજે)		૧૪૭	૪૧૧
કાશીવિલાસ-(દશદિગરાજ)			
(સરસ્વત વદા ગુર્જર અનુવા૦)		૧૧૭-ધ	૨૬૬
કાપિયા કાંડ (વિષ્ણુદાસ) (લિ સ ૧૮૨૪)		૭૬-ચ	૧૨૭
કીર્તનો (૭) (કીર્તનદાસ)		૫૫-ખ-૧	૩૦
કીર્તન (ત્રિકમનું) (ખીંગી) (લિ સ ૧૮૩૮)		૬૨-ધ	૫૩
કીર્તન (વધાઈ) શુ દિન્દી (કમનદાસ, મદાધર, વિપુલ)		૭૦-ધ	૧૦૭
કીર્તન (૦દાગાથ)		૬૨-ઙ	૫૫

કીર્તનમાળા (દિ.) હરરામ, કુમનદાસ, દુવારકેશ,		
રસિક વિગેરે	૭૦-ખ	૧૦૭
કીર્તન (પવિત્રાનાં) (પ) (કૃષ્ણલાલ, પ્રેમાનંદ, મુન્દે)	૭૦-ગ	૧૦૭
કીર્તનસંગ્રહ (રાજે)	૧૪૭	૪૧૧
કીર્તન (દધિસમાનાં) (દયારામ, નરસિંહ) (૨)		
હેમો, કાનપુરી	૭૧-ખ	૧૧૫
કેશરબાઈનાં કવિત	૧૪૬-ધ	૪૧૧
ઝ		
ગણપતિ-કવિત (દિંદી) (કેશવદાસ)	૬૨-છ	૫૩
ગણપતિ-વરદાન (પદ) "	૧૦૫-ખ	૨૧૭
ગણેશ-વરદાન (દિ. પદ) "	૧૦૫-ધ	૨૧૭
મહાપર્વ (નાકર)	૬૬-ક	૬૬
ગરબો (કલ્લવ) (વલ્લભભટ્ટ)	૯૪-ધ	૧૮૪
ગરબો (૩) તત્ત્વજ્ઞાન (બાણદાસ)	૬૬-ક	૧૦૨
ગરબો (કલ્લગ) (વલ્લભ ધોળા)	૧૦૬-ચ	૨૨૧
ગરબો (કૃષ્ણજી)	૫૬-ઝ	૪૭
ગરબો (સતભામાતું રૂસણી) (વલ્લભ)	૬૬-ક	૧૦૬
ગરબો (હેમ, નરસિંહ મહેતો (૧), કાઠાન (પુરી), રાજે, કરાનજી, મીરાં (૧))	૭૦-ટ	૧૦૮
ગરબી (રામચંદ્રની) (રણુછોડ)	૯૭-ખ	૧૭૧
ગરબી (દયારામ)	૭૧-ક	૧૧૫
ગરબો (બાહુચરીનો) (વલ્લભ ભટ્ટ)	૯૪-ખ	૧૮૩
" (પુરુષોત્તમ)	૬૨-ગ	૫૩
ગરબો રંગીયો કાનુડો (વિશ્વનાથ જાની)	૯૪-ડ	૧૮૪
ગરબો (રાધાકૃષ્ણનો) (વિનાયક)	૯૪-ચ	૧૮૫
ગરબો (સખીની ગોકરી) "	૯૪-છ	૧૮૫
" (શણુગારનો) (વલ્લભ ભટ્ટ)	૭૨-ખ	૧૧૭
ગરબો (કૃષ્ણગોપી-સખ્યાબંધ) (નાથ)	૯૪-ઝ	૧૮૬
ગરબોગરબી (પ્રીતમ)	૧૩૮-ક	૩૮૮
ગરબી (૪) (પ્રીતમ)	૧૪૬-ક-૧૪	૪૨૧
ગરબો (સલભામા) (વલ્લભદાસ)	૧૧૩-ઝ	૨૫૫
ગરબો (ચંબાજી) (નાથ)	૧૧૩-ઝ	૨૫૫
ગર્ભવાસતું પદ (રણુછોડ)	૭૨-ખ	૧૧૭
શુકગીતા (પ્રીતમ)	૧૪૬-ક-૧૩	૪૨૦
શુકશિષ્યસંવાદ (જીવનદાસ) ર. સં. ૧૭૬૮ (વિ. સં. ૧૭૬૮)	૧૪૪	૪૦૪
શુદ્ધિલ (વાકા રાજપુત) કવિતા	૧૪૬-ધ	૪૧૧

ગોપુળથીલા (વલ્લભ)	૬૦-ખ	૧૭૭
ગોપુળનાથજીનો વિવાહ (રા મહાવદાસ)	૧૧૫-ક	૨૫૮
ગોદાવરીમાહાત્મ્ય	૧૦૨-ધ	૨૦૧
"	૧૦૭-ખ	૨૨૩
ગોપાલગીતા (ગોપાળ)	૬૭-ઘ	૧૮૬
ગોપીકૃષ્ણસુવાદ (નરભેરામ)	૧૧૮	૨૭૩
ગોરખદત્તાત્રેયસુવાદ (લિ સ ૧૯૧૬)	૬૭-ક	૧૮૭
શ્રીગોરા(ગુલા)ઈંજીની વર્ષાર્ધ (હિંદી) (માલેકચદ		
સૂર, માધવદાસ)	૭૦-ઙ	૧૧૦
શાગરૂક	૮૧-ખ	૧૪૭

ચ

ચંબોલા (અમોલા ?) (ચાંબણ)	૧૦૬-અ	૨૧૯
ચલુવણ બાલુજી કવિત "	૧૪૬-ધ	૪૧૧
ચેતામણી (હિં) સુંદરદાસ	૧૪૬-ક-૧૨	૪૧૬
ચરીતુ આખ્યાન (મહાં અશ્વમેધ) (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-છ	૭૫
ચરીતુ આખ્યાન (સત્તશતી) (શિવદાસ) ૨ સ ૧૩૭૭ ૧૧૭૭	૭૩-ક	૧૧૭
ચરિકાનું આખ્યાન " (શિવદાસ) (લિ સં ૧૭૮૭)	૧૧૦-ઙ	૨૩૭
ચંદ્રદાસાખ્યાન (વિષ્ણુદાસ) (મહાં અશ્વમેધ) (લિ સ ૧૮૩૭)	૫૨-છ	૫
" (") " ૨ સં ૧૬૩૪		
(લિ સં ૧૭૧૬)	૫૩-અ	૧૧
" (") " " ૧૬૩૪		
(લિ સં ૧૭૬૦)	૫૪-ખ	૧૬
ચંદ્રદાસ આખ્યાન (") " " ૧૬૩૪	૭૩-ખ	૧૧૬
ચંદ્રદાસનું આખ્યાન (બોબ) (લિ સં. ૧૬૦૨)	૮૩-અ	૧૫૬
ચંદ્રાવલામાલા (કવિ ૪૬) (લિ સં ૧૭૮૭)	૧૧૦-ધ	૨૩૩
ચિંતામણી (પ્રીતમ)	૧૩૯-ક	૩૮૬

જ

જહાંગીરચત્રચ્રિકા (હિં) (કિશવરાઈ) ૨ સં ૧૬૬૯	૬૫	૧૮
જાતકનસપ્તસમુચય	૧૧૭-ખ	૨૬૪
જદવ કુળના ક્ષત્રવાનના કવિત	૧૪૬-ધ	૪૧૧
જદવરાજાના કવિત (આમોદવાળા)	૧૪૬-ધ	૪૧૧
જલધર આખ્યાન (મહાં અશ્વમેધ) (શિવદાસ) (લિ સ ૧૭૧૭)	૭૪-ઙ	૬૭
" " " (લિ સ. ૧૭૨૫)	૭૭-અ	૧૩૩
જલધર આખ્યાન " (શિવદાસ) (લિ સં ૧૭૩૭		
ને ૧૭૮૧)	૧૦૨-અ	૧૬૬

નર્સધરનું આખ્યાન „ (શિવદાસ) ...	૧૦૭-ક	૨૨૧
નર્મલનું કવિત્ત (સુરત) (હિંદી) ...	૬૨-બ	૫૩
જેસલમેરના રાણાનું કવિત્ત ...	૧૪૬-ધ	૪૧૧

૭

ડાંગવાખ્યાન (શિવદાસ) ર. સં. ૧૬૭૨ ...	૯૨	૧૮૦
--------------------------------------	----	-----

૮

તખ્તેશ(વડાલી)નાં કવિત્ત (૪) ...	૧૪૬-ધ-૭	૪૧૧
તારકાસુરનું આખ્યાન કુએ(બી)રદાસ ર. સં. ૧૭૧૩ (લિ સં. ૧૮૦૨) ...	૬૬-ઢ	૮૫
તારતર્યવિવેક ...	૧૪૦-ચ	૩૯૩
તિથિ (કૃષ્ણ) (ગણા) ...	૬૨-ડ	૫૫
તિથિ (પદ્મ) (નરભોરામ) ર. સં. ૧૮૪૩ ની આસપાસ	૧૧૮-ઙ	૨૭૫
તિથિ (બી પ્રકારની) (પ્રીતમ) ...	૧૪૯-ક	૪૧૭
તિથિ (ત્રણ પ્રકારની ૨ ગુ-૧ હિં) (પ્રાગદાસ)	૧૪૯-ક	૪૧૭
ત્રિકમનું કીર્તન (ખીમો) (લિ. સં. ૧૮૩૮)...	૬૨-ધ	૫૩

૯

થાળ (મોહન) (રાં કૈધઓ) ...	૧૦૮	૨૨૫
થાળ મીઠા ...	૫૫-ખ	૨૯
” ” ...	૬૨-ઢ	૫૫
” ” ...	૧૪૯-ક-૧૭	૪૨૧

૧૦

દહુપાદરીઆનાં કવિત્ત ...	૧૪૬-ધ-૫	૪૧૧
દશમલીલા (વિમ્ન પરમાનંદ) (લિ. સં. ૧૮૨૨)...	૧૨૪-ક	૩૫૪
દશમસ્કંધ (કેશવદાસ) (ર. સં. ૧૫૨૯) (લિ. સં. ૧૭૮૭)	૬૩	૫૮
દશમસ્કંધ (ભાગવત) (રત્નેશ્વર) (લિ. સં. ૧૯૧૦)	૯૬	૧૮૬
દ્વાદશ માસ (રત્નેશ્વર) ...	૯૪	૧૮૨
દાણુલીલા (નરસિંહ મેહેતા) (લિ. સં. ૧૭૬૦)	૫૪ ડ	૨૭
દાણુલીલાનાં પદ „	૭૦-ચ	૧૦૭
દાણુલીલા (પ્રેમાનંદ) ...	૯૦-ઙ	૧૭૮
દાણસમેના સવાયા (અજુન) ...	૭૩-ઙ	૧૨૦
દાણુલીલાના સવૈયા (જીવરાજ) ...	૭૩-ધ	૧૨૦
દાણસમય (હિંદી) ...	૧૦૭	૨૨૪
દાનમનોહર ...	૧૨૬	૩૬૦
દીપાનાં કવિત્ત ...	૧૪૬-ધ-૧૮	૪૧૧
ડુકાળીયું વર્ષ ગણવાની રીત ...	૧૧૮	૨૭૨

દેહજવણી માવસગ	૧૪૬-ધ-૯	૪૧૧
દેહવાણના સોઠા	૧૪૬-ધ-૧૦	૪૧૧
દેહસ્વરૂપ	૧૪૦-ક	૩૬૫
દ્રૌપદીસ્વયંવર (શિવદાસ) (૨ સ ૧૬૭૩)		
(નિ સ ૧૭૨૫)	૭૭-ખ, ૮૪,	૧૩૧, ૧૫૯
	૧૦૨-ચ	૨૦૩
દ્વાદશમાસ (રત્નેશ્વર)	૯૪	૧૮૨
	ધ	
ધર્મગીતા	૧૨૯-ખ	૩૬૫
ધર્મતાત્પરસાર (શ્રીસદ્ગુણદાસ)	૧૪૩	૩૬૯
ધુવીભદ્રનો નવરસ (જેનકવિ)	૫૨-મ	૫
ધુવચરિત્ર (હરિદાસ) ૨ સ ૧૬૩૭ (લિ સ ૧૭૫૬)	૫૩-ક	૧૩
ધુવાખ્યાન દુલસીસુત-વૈકુંઠ ૨ સ ૧૬૬૪	૫૫-ક	૨૮
	ન	
નક	૧૪૦-ગ	૩૬૪
નરસિંહ મેહેતાના કુચરનો વિવાહ (હરિદાસ)		
૨ સ ૧૭૨૫-૨૬	૮૬-ક	૧૬૫
નરસિંહ મેહેતાના પુત્રનો વિવાહ (હરિદાસ)		
૨ સ ૧૭૨૫ (૧૭૭૫ ?) (લિ સ ૧૮૦૩)	૯૩-ધ	૧૫૭
નરસિંહ મેહેતાની હુડી (પ્રેમાનંદ) ૨ સ ૧૭૩૩	૫૨-ક	૨
" નામ નથી	૫૪-ધ	૧૮
" પ્રેમાનંદ ૨ સ ૧૭૩૩	૬૮-ખ	૮૬
" " ૧૭—	૧૧૨-મ	૨૪૩
નરસિંહ મેહેતાનું (મોસાળું)	૬૮-ક	૮૮
નળાખ્યાન (પ્રેમાનંદ) ૨ સ ૧૭૭૪ (લિ સ ૧૮૩૬)	૫૬-ક	૩૧
" " " ૧૭૪૨ (લિ સ ૧૮૦૭)	૧૩૪-ક	૩૭૬
નિત્યનિયમનો કાજળ (શ્રીસદ્ગુણદાસ)	૧૪૩-ક	૩૬૭
નીલકંઠાનું આખ્યાન (મદા ઝાઝ) (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-ચ	૭૫
નંદનત્રીશી (શામળજી) (લિ સ ૧૭૩૮)	૬૨-ક	૫૧
" " (લિ સ ૧૮૮૮)	૭૨-ક	૧૧૬
" (શામળ) (લિ સ ૧૮૦૧)	૮૩-ક	૧૫૩
" (શામળજી) (લિ સ ૧૮૩૬)	૧૧૬-ક	૨૭૬
" (શામળ)	૧૪૨-ખ	૩૬૭

ધ

૫૦ દિંદોવાનાં (મદાદેવ યુ ૧), (પ્રેમાનંદ)
દિં ૧), (કદવાણુ દિં ૧)

૫૩-ગ

૮

પદો (પ્રકીર્ણ) (લીમ, નરસિંહ મહેતો, સુરદાસ)				
(હિં.) (સિ. સં. ૧૭૫૯)	૫૪-૬	૨૭
પદ (પ્રીતનો ૩૭) (પ્રીતમદાસ)	૫૫-૫-૧	૩૦
પદ (૨) (નરસિંહ મહેતો)	૫૫-૫-૨	૩૦
પદ (૧) (બાઈ કલુ)	૫૫-૫-૩	૩૧
પદ (હારમાળા-૯) (નરસિંહ મહેતો)	૫૫-૬	૩૧
પદ (શરદ્ પુનમ)	૫૯-૫	૪૭
પદ (હિંદી)	૬૨-૫	૫૫
પદ (વાલાછતું પ્રીતન)	૬૨-૮	૫૫
પદ (૪) કૃષ્ણપ્રીતન (ચામણ)	૬૨-૮	૫૫
પદ (હિંદી) (નામદેવ, કપીર)	૬૬-૬	૯૪
પદ (૨) (લીમ)	૬૬-૬	૯૪
પદો (હિં. ગુ. સંખ્યાબંધ) (વસ્તા-વિશ્વંભર)	૬૭-૫	૯૮
પદ (પુરપોત્તમ)	૬૯-૫	૧૦૨
„ (નરસિંહ મહેતો)	૬૯-૫	૧૦૩
„ (રામકૃષ્ણ)	૬૯-૬	૧૦૩
પદો (હિંદી) (સુરદાસ, ચતુભુજ, વિષ્ણુદાસ,				
પરમાનંદ, ગરીબદાસ, ગોવિંદ વિગેરે)	૬૯-૬	૧૦૩
પદ (વૈષ્ણવનાથ)	૬૯-૭	૧૦૩
„ (રામદાસ)	૬૯-૭	૧૦૪
„ (હિંદી) (પરમાનંદ, સુરદાસ, તુલસીદાસ)	૬૯-૭	૧૦૪
„ „ (જસવંત, કેવલાનંદ, હરિદાસ, તુલસી,				
માધવદાસ)	૬૯-૭	૧૦૪
પદ નરસિંહ મહેતો	૬૯-૭	૧૦૪
પદ (હિંદી) (કૃષ્ણદાસ, આશાધર)	૬૯-૮	૧૦૪
પદ (વિષ્ણુદાસ)	૬૯-૮-૫	૧૦૫
„ (નરસિંહ મહેતો)	૬૯-૮	૧૦૫
„ (હિંદી)	૬૯-૯	૧૦૫
પદ માધવદાસ (વાલ્મીકી)	૬૯-૯	૧૦૫
„ (ગોવિંદદાસ)	૬૯-૯	૧૦૬
„ (૩) (નરસિંહ મહેતો)	૬૯-૫	૧૦૬
પદ (ભક્તવર્ના સંખ્યાબંધ) સુરદાસ આદિ હિંદી કવિ,				
(નરસિંહ મીરાં વગેરે ગુજરાતી કવિ)	૭૦-૬	૧૦૬
પદ (વધાઈ) (૯) ગોવિંદ, ગદાધર, કુમુદદાસ વગેરે			૭૦-૬	૧૦૭
પદ (રાધાજીના જન્મની વધાઈનાં હિંદી) કુમન-				
દાસ, પરમાનંદ વગેરે	૭૦-૬	૧૦૭

૫૬ (જોગીઆનાં)	૭૦-૭	૧૦૭
૫૬ (વસતપંચમી) હિં ૧૦) (હરજીવન, ગોપાલ, ઉત્તમ)	૭૦-૬	૧૧૦
૫૮ (જીટક)	૭૦-૬	૧૧૦
૫૬૦ નરસિંહ (૧૦) લીમ, રામકૃષ્ણ, હરિદાસ, રાજે, માધવદાસ, મીરા (૩), ગજ	૭૦-૭	૧૧૦
૫૬૦ (જીટક) (મીરા, નરસિંહ, દયારામ, હેમો, કબીર, કાનપુરી)	૭૧-૫	૧૧૫
૫૬૦ (જીટક) (મીરા, રણુછાડ, પ્રીતમ, વલ્લભ)	૭૨-૫	૧૧૬
૫૬૦ (હિંદી) મીરા, તુળસીદાસ, સુરદાસ	૮૨-૫	૧૫૭
૫૬ (ભાલજી)	૮૬-૫	૧૬૬
૫૬ (સીતાની શોધનાં) (આદિતરામ)	૮૭-૬	૧૭૦
૫૬ (૨) (નરસિંહ મેહેતા)	૮૭-૭	૧૭૧
૫૬ (છપાયા અને કવિત્ત, અખો)	૮૬-૫	૧૭૪
૫૬૦ (ગોકુળ)	૮૮-૫	૧૭૬
૫૬ (મહાધર)	૯૦-૫	૧૭૮
૫૬૦ (જીટક) (રણુછાડ, લીમ, ભાલજી, પ્રીતમ, નરસિંહ રામકૃષ્ણ, લીખો, કબીર, ગોવિંદદાસ)	૯૫	૧૮૬
૫૬ (હિંદોળાનાં) (ગિરિધર, નદદાસ, પરમાનંદ હિં)	૯૭-૫	૧૮૭
૫૬ (પરચુરણ આરતીઓ, વગેરેનાં) (નરસિંહ, મણિરામ, હરિદાસ, ગોવિંદ, સુરદાસ, ગોપાળ)	૧૦૧	૧૯૬
૫૬ (૩) નરસિંહ	૧૦૬-૭	૨૨૧
૫૬૦ (પ્રકીર્ણ) (મેહેતા, રણુછાડ, નરસિંહ, વલ્લભ, રણુછાડ, બાવમજી, હરિભટ્ટ (૭૬))	૧૦૭	૨૨૪
૫૬ (હિંદી) (મીરા)	૧૦૭	૨૨૫
,, (હિં ૭) (નરસિંહ, રામભદ્રાદાસ, મગભદ્રાદાસ, રા કેશવો, મગભદ્રાદાસ, ગોવિંદ, રામદાસ)	૧૦૮	૨૨૫
૫૬ (હિંદી) (કબીર, સુરદાસ, પરમાનંદદાસ, નરસિંહ અને લીમ (૭), કેશવ, રામકૃષ્ણ)	૧૧૦-૪	૨૩૬
૫૬ (નરસિંહ મેહેતા, લીમ, કેશવ)		૨૩૮
૫૮ (પ્રકીર્ણ) (રામકૃષ્ણ)	૧૧૧-૫	૨૪૨
૫૬ (પ્રકીર્ણ-હિં ૧)	૧૧૨-૫	૨૪૩
૫૬ (પ્રકીર્ણ ૭) (રામાજી ૨ ૧૫૯૮૭)	૧૧૨-૫	૨૪૫
૫૬ (નરસિંહ)	૧૧૨-૭	૨૪૬
૫૬ (દિવિ રાજે)	૧૧૩-૫	૨૪૮
૫૬ (વાંસળીનાં) (હરિજન)	૧૧૩-૫	૨૫૦

પદ (કવિ રાજે)	૧૧૩-૬	૨૫૨
„ (જન વિઠ્ઠલ)	૧૧૩-અ	૨૫૩
„ (વલ્લભદાસ, નરસિંહ, કૃષ્ણદાસ, કૃષ્ણાખાઈ, ભવાની, ભગવાન, મીરાં, સુખાનંદ) ...	૧૧૩-ઝ	૨૫૪
પદ (ગોપીશુંગર, પ્રાચીન)	૧૭-ખ	૨૬૫
પદો (પ્રકીર્ણ, સંખ્યા બંધ) (નરસિંહરામ, મીરાં, માનપુરી, નરસિંહ, ભાલણ, રણુછોડ, જ્ઞાનદાસ, નંદ, સુરદાસ, કળીર) (વિ. સં. ૧૮૫૯) ...	૧૧૮	૨૬૭
પદ (આનંદધન)	૧૧૮-ગ	૨૭૬
પદ (ભીખો અને રણુછોડ) (વિ. સં. ૧૮૬૧) ...	૧૨૨-ખ	૩૫૨
પદ (પ્રકીર્ણ હિંદી)	૧૨૪-ગ	૩૫૭
પદ (ગોવર્ધનદાસ, હરિદાસ તથા કનૈયો) ...	૧૨૫-ક	૩૫૮
પદો (હિંદી) (મોહનદાસ, અજ્ઞાત કવિ, અને કળીર)	૧૨૬-ધ	૩૬૭
પદો (ફટક) (કૃષ્ણભક્તિનાં (ગુ. અને હિં.) (ગદાધર, કૃષ્ણદાસ, કુમનદાસ, નરસિંહ મેહેતા ૫-૬)	૧૩૪-ધ	૩૭૯
પદો (પ્રકીર્ણ) (મીઠો, પ્રીતમ, કળીર, મીરાં, જશવંતરામ, નરસિંહ, દ્વારકાદાસ, ગોવિંદ)	૧૩૮-ધ	૩૯૦
પદ (ગરબા-ગરબી) (પ્રીતમ)	૧૩૮-ક	૩૮૮
પદો (વલ્લભી સપ્રદાયનાં, સ્તુતિનાં) (કેસોદાસ, જમનાદાસ, વલ્લભદાસ, માધવદાસ, દયારામ, રસિક, હરિદાસ)	૧૩૯	૩૯૧
પદ (રાસલીલા) (દયારામ)		૩૯૭, ૪૨૨
પદ (રણુછોડ, રામકૃષ્ણ, આદિતરામ)	૧૪૩-૩	૩૯૯
પદો (ફટક) (બ્રહ્માનંદ, ભૂમાનંદ)	૧૪૩-ગ	૪૦૦
પદસંગ્રહ (હિં. કા.) (દિવાકર, કિશોરદાસ, માધો, સુરલીધર)	૧૪૩-ક	૪૦૧
પદ (૮) (ભીમ કાકોર)		૪૦૧
પદ (હારસમેનાં) (નરસિંહ મેહેતા)	૧૪૩-ગ	૪૦૩
પદો (પ્રકીર્ણ સ્તોત્રો અને) (ગુ. અને હિં.) ...	૧૪૮-ખ	૪૧૬
પદો મહિના, વાર, વિગેરે	૧૪૯-ક	૪૧૭-૨૧
પદસંગ્રહ (રણુછોડ, નરસિંહ (૨૦), અખો (૭), પ્રાગદાસ, પ્રીતમ (૪), કળીર, તુલસીશરણ)	૧૪૯-૪-૧૪-૧૫	૪૨૦-૨૧
પદમાવતી (શામળ ભટ્ટ) (વિ. સં. ૧૮૮૨) ...	૧૨૪-ખ	૩૫૬
પદમાવતીનું આખ્યાન (શામળ ભટ્ટ) (ર. સં. ૧૭૭૪)	૭૯-ખ	૧૪૨
પરકાયાપ્રવેશની વાર્તા (શામળ)	૭૯-ધ	૧૪૪
પરતાપ રાણો (આમોદ) કવિત્ત	૧૪૬-ધ-૧૧	૪૧૧

પવિત્રાના કીર્તન	૭૦-અ	૧૦૭
પ્રકાશગીતા (કવિ રાજે) (વિ સ ૧૮૦૫)	૬૬-અ	૯૧
પ્રકીર્ણ-સર્વગા-કવિત્ત આદિ	૧૪૬-ખ	૪૦૯
પ્રકીર્ણ-છંદ-કવિત્તો આદિ	૧૪૬-ધ	૪૧૧
પ્રસ્થાન પર્વ (વિષ્ણુ-ગ્રંથ) (૨ સ ૧૬૮૧)	૧૦૩-અ	૨૦૭
પારસી સ્ત્રી ગરબા સગનસરાના (સોશબજ હોરમસજ) ગીતોનો સંગ્રહ	૧૩૬	૩૮૪
પાનની વાર્તા (શામળ બદ્ર) (વિ સં ૧૮૩૯)	૯૮-અ	૧૯૨
પાવાના ઘણીની વરાવલિ (સ ૧૨૯૬ થી ૧૫૪૧ ની)	૧૪૬-અ	૪૦૯
પ્રાગદાસ (લિલિઆના કવિત્ત)	૧૪૬-ધ	૪૧૧
પીયલ શણાના (પદાક્ષી) કવિત્ત	૧૪૬-ધ-૧૩	૪૧૧
પીપાજીકી કથા (ભક્ત) (સિ સ ૧૮૩૮)	૬૮-ધ	૧૦૧
પેગબર સાહેબજીની વિતંક	૧૪૦-છ	૩૯૩
પ્રેમરત્નાકર (દિંગી) (રતનપાવ દત્ત) (સિ સ ૧૮૩૯)	૧૪૬	૪૦૭
પંચતન્ત્રનું ભાષાંતર	૧૩૦	૩૬૭
પંચકુંડ (સિંહાસન) (નરપતિ) (૧ સ ૧૫૪૪) (વિ સ ૧૬૬૫)	૭૮-ક	૧૩૪
પંચીકરણ (કબીર)	૮૬-અ	૧૭૫
પંચીકરણ	૧૩૬-ખ	૩૯૦
પંદર તિથિ (ખણા)	૬૨-ક	૫૫
પંદર તિથિ (નરભેરામ)	૧૧૮-અ	૨૭૫
પાંડવવિધિ (ભાઈ) (૧ સ ૧૬૭૬) (વિ સ ૧૮૨૫)	૮૨-ખ	૧૫૦
પાંડવવિધિ (ભાઈ)	૯૧	૧૮૦

ખ

ખગદાસકથાખ્યાન (મહાં અશ્વં) (કેશવદાસ) (૨ સં ૧૬૮૩) (વિ સં ૧૮૦૨)	૬૬-ક	૮૪
ખત્રીસપુતળી (ભુએ સિંહાસનખત્રીશી) (શામળ) (૧ સં ૧૭૭૫)-૧૮૦૨	૧૧૬-ખ	૨૭૮-૩૪૮
ખમ્બુવાદન આખ્યાન (મહાં અશ્વં) (જેરામ) (સિ સં ૧૭૮૪)	૫૯-ક	૪૩
" " વિષ્ણુ-ગ્રંથ	૬૬-ખ	૮૦
" " "	૧૦૨-ક	૨૦૨
" " ચિત્ર હરિસમ (૨ સં ૧૬૬૬)	૧૪૧-ક	૩૬૫
ખટ્વચનોનો ગરબો (પુરોહિતમ)	૬૨-અ	૫૩

બાલચરિત્ર(કૃષ્ણ)ની કથા (શિવદાસ) (ર. સં. ૧૬૬૭)

લિ. સં. ૧૭૧૬)	૫૩-ધ	૧૨
બાલલીલાનો કક્ષો	૧૨૫-ખ	૩૫૯
બાર (દ્વાદશ) માસ (રત્નેશ્વર)	૯૪	૧૮૨
બાર માસ (અખો)	૧૦૯-ક	૨૨૫
„ (નંદકિશોર)... ..	૧૧૨-ઝ	૨૪૭
„ (ગુ. કા.) (નંદકિશોર)	૧૧૩-ક	૨૪૮
„ (બ્રહ્માનંદ)	૧૧૩-છ	૨૫૩
બાર માસી (હરિખીમો) (લિ. સં. ૧૭૯૬)... ..	૧૧૮-ધ	૨૬૯
„ (નિરભેરામ) (ર. સં. ૧૮૪૩)... ..	૧૧૯-ખ	૨૭૪
બ્રાહ્મણના પુત્રની વાર્તા(સામળ)	૧૦૬-ક	૧૧૭
વિલ્હણપંચાશિકા (સં.) (વિલ્હણ) (લિ. સં. ૧૬૬૫)	૭૮-ગ	૧૩૯
બિહિસ્તમાં કોણુ ભય ?	૧૪૦-ઝ	૩૯૪

ભ

ભગવદ્ગીતા (રામ ભગત) (ર. સં. ૧૬૬૦)

(લિ. સં. ૧૮૧૩)	૫૨-ચ	૭
„ (રામ ભક્ત)(ર. સં. ૧૬૬૦) (લિ. સં. ૧૭૫૯)	૫૪-છ	૨૧
„ (રામકૃષ્ણ) (ર. સં. ૧૬૬૦)	૯૦-ક	૧૭૬
„ („) „	૯૭-ગ	૧૮૮
„ (રામ ભક્ત) ૧૬૬૦ (લિ. સં. ૧૭૨૯)... ..	૧૪૩-ખ	૪૦૨
ભરથરીની વાર્તા (સામળ) (લિ. સં. ૧૯૩૮-૯)	૯૮-ઘ	૧૮૯
ભવાનીનો છદ્દ (લઘુ નાકર)... ..	૧૧૨-છ	૨૪૬
ભ્રમરગીતા (બિહેદેવ), (ર. સં. ૧૬૦૮) (લિ. સં. ૧૭૪૪)	૧૧૪-ક	૨૫૫
„ પચીશી (પ્રેમાનંદ)	૯૦-છ	૧૮૦
(શ્રીમદ્) ભાગવત (વર્લ્લભ ભટ્ટ) (ર. સં. ૧૭૬૩-૬૪)	૧૩૧	૩૬૮
„ મૃથમરુદ્ધ (વિપ્ર વર્લ્લભ, સુરત)	૧૩૨-ક	૩૭૧
„ મનોરથ	૧૪૦-ટ	૩૯૫
„ સાર (દિવીદાસ)	૧૨૨-ક	૩૫૨
„ એકાદશસ્કંધ (રામભક્ત નારાયણ ભટ્ટ (લિ. સં. ૧૭૬૭)	૧૦૩-છ	૨૧૨
„ કપીલકર્દમચરિત્ર (૩ ભો સ્કંધ) (વર્લ્લભ)... ..	૯૯	૧૯૪
„ કપીલમુનિનું આખ્યાન (૩ ભો સ્કંધ) (રામભક્ત) (લિ. સં. ૧૭૪૮)	૧૦૯-ગ	૨૨૭
દશમસ્કંધ (કેશવદાસ) (ર. સ. ૧૫૨૯) (લિ. સં. ૧૭૮૭)	૬૩	૫૮
„ (રત્નેશ્વર) (લિ. સં. ૧૯૧૦)	૯૬	૧૮૬
દશમલીલા (પરમાનંદ) (લિ. સં. ૧૮૮૨)	૧૨૪-ક	૩૫૪

વામનાખ્યાન (પ્રિમાનંદ)	૧૧૨ ન	૩૪૨
લીમહાસ્યની કથા (મહાં અશ્વ૦) (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-ગ	૭૨
લીમપર્વ (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-ન	૯૪
લીલણપ્રેમલાનું આખ્યાન (મહાં અશ્વ૦) મુકુ		
(૧ સ ૧૬૮૧) .	૬૬-ઝ	૭
સોજરાજ (ગુહિલ)ના કવિત્વ	૧૪૬-ધ-૧૫	૪૧૧
મ		
મત્સ્યવેધ (દ્રૌપદીસ્વયંવર) (શિવદાસ) (૧ સ ૧૬૭૩)	૮૪	૧૫૯
મત્સ્યવેધ (શિવદાસ) (૧ સ ૧૬૭૩)	૧૦૨-અ	૨૦૩
મદનમોહના (શામળદાસ) (લિ સ ૧૮૮૬)	૫૭-ખ	૩૭
મહાલસા આખ્યાન (માકડેય પુરાણ) (પ્રિમાનંદ)		
(૧ સ ૧૭૨૮)	૫૧-ખ	૨
મહાર(રાઠ)નું કવિત્વ	૧૪૬-ધ-૨૦	૪૧૧
મયેક (રાઠ)નું કવિત્વ	૧૪૬-ધ-૧૬	૪૧૧
મહાભારત		
આદિ પર્વ (વિષ્ણુદાસ)	૧૨૭-ક	૩૬૧
અશ્વમેધ (")	૬૬-ખ	૭૧
અનુરાધન (")	૬૬-ધ	૭૩
અશ્વપ્રયાણ (")	૬૬-ક	૭૪
અશ્વમેધ (ભાઉ) (૧ સ ૧૬૭૯) (લિ સ ૧૭૨૫)	૭૭-ક	૧૨૮
ઉદ્યોગ પર્વ (") (લિ સ ૧૮૨૧)	૧૦૪	૨૧૪
" (વિષ્ણુદાસ)	૧૨૭-ખ	૩૬૨
કર્ણપર્વ (વિષ્ણુદાસ) (૧ સ ૧૬૫૫)	૮૫-ગ	૧૬૩
" (") (૧ સ ૧૬૫૫) (લિ સ ૧૭૧૩)	૧૩૩-ક	૩૭૩
મદાપર્વ (નાકર)	૬૬-ઝ	૬૯
દ્રૌપદી સ્વયંવર (આદિપર્વ) (શિવદાસ) (૧ સ ૧૬૭૩)		
(લિ સ ૧૭૨૫)	૭૭-ખ	૧૩૧
નીલમ્બજ (અશ્વમેધ) (વિષ્ણુદાસ)	૬૬ અ	૭૫
પ્રમથાનપર્વ (વિષ્ણુદાસ) (૧ સ ૧૬૬૧) (લિ સ ૧૭૬૭)	૧૦૩-ખ	૧૦૩
બલુવાદન (અશ્વમેધ) (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-ખ	૮૦
" " (")	૧૦૨-ક	૨૦૨
" " (વિમ હરિરામ) (૧ સ ૧૬૬૬)	૧૪૧-ક	૩૬૫
" " (જેરામ) (લિ સ ૧૭૪૪)	૫૯-ક	૪૩
લીમટારક " (વિષ્ણુદાસ)	૬૬-ખ	૭૨
લીલણપ્રેમવા " (")	૬૬ ઝ	૭૮
લીમપર્વ (")	૬૬-ન	૯૪

મુશળપર્વ (શિવદાસ) (લિ. સં. ૧૭૯૭) ...	૧૦૩-ખ	૨૦૬
વિરાટપર્વ (નાકર) ૧૬૦૧... ..	૫૯-ખ	૪૬
„ („) ૧૬૦૧ (લિ. સં. ૧૭૦૧)... ..	૬૪-ક	૬૦
વીરવર્મા (મુકુંદ) (ર. સં.) ૧૭૪૨ (લિ. સં. ૧૮૨૦).	૬૬-ઠ	૮૨
વિરાટપર્વ (મોટું) (નાકર)... ..	૭૪-ખ	૧૨૨
„ („) (ર. સં. ૧૬૦૧)... ..	૮૫-ખ	૧૬૨
સભાપર્વ (નાકર) (ર. સં. ૧૬૦૧) (લિ. સં. ૧૭૦૧)	૬૪-ક	૬૦
સ્વર્ગારોહણ (સુરભટ્ટ) (ર. સં. ૧૭૦૪) (લિ. સં. ૧૮૨૪)	૮૨-ક	૧૪૮
સૌમિક પર્વ (વિષ્ણુદાસ)... ..	૧૦૩-ક	૨૦૫
સ્વર્ગારોહણી („)... ..	૧૦૩-ધ	૨૦૯
સ્ત્રીપર્વ („)... (ર. સં. ૧૭૧૫)... ..	૧૦૩-ઢ	૨૧૦
શક્યપર્વ („)... ..	૧૦૩-ચ	૨૧૧
મહિના (પ્રાગદાસ)	૧૪૯-ક-૩	૪૧૭
મહિના (બુચો બારમાસ કે બારમાસી) (રત્નેશ્વર)	૯૪	૧૮૨
માનસમય (હિન્દી)	૧૦૭	૨૨૫
માળાનો ભરમ (ગોપાળદાસ)	૧૧૮	૨૭૧
મીરાંતું ચરિત્ર (દયારામ)... ..	૧૦૬-ધ	૨૨૦
મુસલમાની, પ્રણામી સાહિત્ય વગેરે (પ્રણામી ખોળ, આંદીયા)	૧૪૦-ક	૩૯૨
મુશળપર્વ (શિવદાસ) (લિ. સં. ૧૭૯૭) ...	૧૦૩-ખ	૨૦૬
મેના પોપટની વાર્તા (શામળ ભટ્ટ)... ..	૧૨૪-ધ	૩૫૯
મોરધ્વજનું આખ્યાન (વિષ્ણુદાસ) (લિ. સં. ૧૮૦૨)	૬૬-ટ	૮૧

ચ

ચક્ષિણિની સાધના	૯૩-ખ	૧૮૨
ચુક્કાંડ (રામાયણ) (વિષ્ણુદાસ) (લિ. સં. ૧૮૭૧)	૧૦૫-ક	૧૯૭
ચુક્કાંડ („)	૧૩૩-ખ	૩૭૫
યુવનાશ્વની કથા (મહાં અશ્વ૦) (વિષ્ણુદાસ)... ..	૬૬-ખ	૭૧
યોગવાશિષ્ઠ (રામભક્ત) (લિ. સં. ૧૭૮૭)	૧૧૦-ડ	૨૩૪
યોગશત... ..	૧૦૯	૨૨૬

ર

રણછોડજીના શલોકો (શામળ ભટ્ટ) ૧૭૮૧... (લિ. સં. ૧૮૦૩)	૮૬-ગ	૧૬૬
રણચક્ર (પ્રેમાનંદ) (ર. સં. ૧૭૪૧) (લિ. સં. ૧૭૮૭)	૧૧૦-ખ	૨૩૦
રત્નેશ્વરમહિમા (ભટ્ટ ભવાનીશંકર)	૧૦૦-ખ	૧૮૫
રસસિંધુ (મહાવદાસ)	૧૧૫-ખ	૨૬૦
રાધાજીના જન્મની વધાઇનાં પદ... ..	૭૦-ઙ	૧૦૭

રાધાજીની આજીના પદ	૭૦-૩	૧૦૭
રાધિકાજીનો ગરબો (વક્ત્રબ)	૬૪-૩	૧૮૩
રાધાના દાણુનો (વિનાયક)	૬૪-૨	૧૮૫
રામકથા (ગરબીઓ) (ભવાન)	૧૦૬	૨૧૮
રામચંદ્રની ગરબી (રણુઠોડ)	૮૭-ખ	૧૭૧
રામસ્તુતિ (રણુનદન)	૧૦૬-૭	૨૨૧
રામાયણ		
અરવ્ય કાંડ (વિશ્વકોટ) (લિ સ ૧૮૧૪)	૭૬-ખ, ૧૩૨-ગ	૧૨૬, ૩૭૨
કિષ્કિંધા કાંડ (") (લિ સ ૧૮૨૪)	૭૬-ગ	૧૨૭
યુદ્ધ કાંડ (") (લિ સ ૧૭૮૧)	૧૦૨-ક, ૧૩૩-ખ,	૧૬૭, ૩૭૫
અયોધ્યા કાંડ (લિ સ ૧૮૧૪)	૭૬-ક, ૧૩૨-ખ ૧૨૧	૩૭૧
ઉત્તર કાંડ (રામજન દુગર) (ર સ ૧૭૧૬)		
(લિ સ ૧૭૮૧)	૧૦૨-ખ	૧૬૮
રામાણક (જુગનાથ) (ર સ ૧૫૬૬)	૧૧૨-ચ	૨૪૫
રાસ (ચરદયુનમ) (નરભોરામ) (ર સ ૧૮૪૬)		
(લિ સ. ૧૮૫૬)	૧૧૮-ચ	૨૭૬
રાસચીના (રાસપચાધ્યાયી) (વેકુકદાસ)		
(લિ સ ૧૭૪૪)	૧૧૪-ખ	૨૫૭
રક્તિભણીવિવાહ (દિં) (કૃષ્ણ)	૧૦૮	૨૪૫
" હરણ (કાશીસુત) (ર સ ૧૬૪૭)		
(લિ સ ૧૭૧૬)	૫૩-ક	૮
" = (૬૬) (ર સ ૧૬૫૨) (લિ સ ૧૭૧૭)	૬૪-ચ	૬૫
રૂપસુંદર કથા (માધવ) (ર સ ૧૭૦૬)		
(લિ સ ૧૭૮૨)	૭૫	૧૨૩
રેવામાહાત્મ્ય	૧૧૭-ગ	૨૬૬
રેવિયા કાનુકાનો ગરબો (વિશ્વનાથ ભગી)	૬૪-ક	૧૮૪
સ		
લપ્ત ચાણાક્ય નીતિ (સરસ્વત ચુર્જર પદ અનુવાદ)		
(લિ સ ૧૭૫૩)	૧૨૧	૩૫૦
સોલિંચરાજરત્નકલા (માર્ગી) (લિ સ ૧૬૬૫)	૭૮-ચ	૧૪૦
વ		
વખતેશ રાણાના કવિત	૧૪૬-ચ-૨	૪૧૧
વખતાભાઈ(આમોદ)ના કવિત	૧૪૬-ચ-૨૧	૪૧૧
વડાનીના વખતેશના કવિત	૧૪૭-ચ-૭	૪૧૧
વટોદરાની ગઝલ (દિં.ક) (દીપવિભવ) (ર સ ૧૮૫૪)		
(લિ. વ. ૧૮૫૬)	૧૧૬	૨૧૧
" (")	૧૧૬	

વખાઈનાં પદ	૭૦-૫	૧૦૭
વનેચરનો રાસ (રાધા અને સુખા) (ર. સં. ૧૭૩૨)	૭૬-૬	૧૪૧
વલ્લભપ્રાકટય (લિ. પદ)... ..	૧૦૫-૪૧	૨૧૭
વલ્લભાચાર્યજીનાં પદ (વેળુવ કવિઓ) ...	૧૩૯	૪૨૩
વસોણું (પદ) (નરસિંહ)... ..	૭૧-૫૧	૧૧૬
વસ્ત્રગીતા (વસ્ત્રા-વિશ્વંભર)	૬૭-૫૧	૯૬
વસંત પંચમીનાં પદ (દ્વિતી) (ગોપાલ, ૧૨૭૧૧, ઉગરમલ, કૃષ્ણદાસ)	૭૯-૬	૧૧૦
વામનાખ્યાત (પ્રેમાનંદ) (વિ. સં. ૧૮૬૮) ...	૧૧૨-૬	૨૪૨
વાર્તા સ્ત્રીચરિત્ર-પુતળી શીલવતી (શામળમટ્ટ)	૬૮-૫૧	૧૯૧
વાર્તા પાનતી (")	૬૮-૩૧	૧૯૨
વાર્તા વિનેચરની (શુ. વા.) (")	૧૨૮	૩૬૩
વાર્તા વિક્રમના પુત્રની (શામળમટ્ટ)	૧૫૦	૪૨૨
વાંચનીજના પદ (")	૭૦-૪૧	૧૦૭
વાંસલીનાં પદ (હરિજન)	૧૧૩-૩૧	૨૫૦
વિક્રમચરિત્ર (સિ. ખ. ૨૬) (શામળમટ્ટ) (લિ. સં. ૧૮૮૫)	૫૭-૬	૩૫
વિક્રમચરિત્ર (પંચદંડની વાર્તા) (નરપતિ) (ર. સં. ૧૫૪૪) (લિ. સં. ૧૬૬૫) ...	૭૮-૫૧	૧૩૪
" (વિક્રમના પુત્રનો વિવાહ ઉસાવતી) મધુસૂદન વ્યાસ (ર. સં. ૧૬૧૬) (લિ. સં. ૧૬૬૫)	૭૮-૫૧	૧૩૭
વિનતિ (શ્રીજીને) ચતુર્ભુજદાસ	૧૦૬-૮	૨૨૧
વિરાટ પર્વ (નાકર) (લિ. સં. ૧૭૮૫) ...	૫૯-૫૧	૪૬
વિરાટ પર્વ (મોહું, અપૂર્ણ) (નાકર?) ...	૭૪-૫૧	૬૨૨
વિરાટ પર્વ (નાકર) (ર. સં. ૧૬૦૧) ...	૮૫-૫૧	૧૬૨
વિવેક વણુઆરો (પ્રેમાનંદ)... ..	૭૧-૬	૧૧૪
વિવેક વણુઆરો (પ્રેમાનંદ)... ..	૯૦-૫	૧૭૬
વીરવર્માનુ આખ્યાનમ (મહાા અશ્વૈ) (મુકુંદ) (ર. સં. ૧૭૪૨) (લિ. સં. ૧૮૨૦) ...	૬૬-૬	૮૨
વૃક્ષ ચાણાક્ય નીતિ (શુર્જર અથ અનુવાદ સંસ્કૃત) (લિ. સં. ૧૭૫૩)	૧૨૦	૩૪૯
વૈદ્યીય નોંધ સંગ્રહ	૯૩-૬	૧૮૧
સ		
સ્વર્ગારોહણપર્વ (સુરમટ્ટ) (ર. સં. ૧૭૦૪) (લિ. સં. ૧૮૨૪)	૮૨-૬	૧૪૦

સ્વર્ગારોહિણી (વિષ્ણુદાસ) (લિ સ ૧૭૬૭)	૧૦૩-ધ	૨૦૬
સખીની ગોઠણનો અરખો	૬૪-છ	૧૮૫
સત્યસામાનો ગરખો (વલ્લભદાસ)	૧૧૩-જ	૨૫૪
સત્યસામાનું રસધું (વલ્લભ ભટ્ટ)	૬૬-ક	૧૦૬
સત્વશીખામણ (કવિ રાજે) (લિ સ ૧૮૦૫)	૬૬-ક	૬૨
સતીમાનો અરખો (નાનાસુત-કુર્લભરામ)	૧૧૩-ધ	૨૫૧
(૧ સં ૧૭૮૭)		
સદાશિવ આખ્યાન (મદાદેવસુત-દરદેવ)	૬૬-જી	૮૭
(૧ સ ૧૭૪૦) (લિ સ ૧૮૦૪)	૧૪૬-ધ-૨૪	૪૧૧
સંધરાવના કવિત		
સમાપર્વ-વિરાટ પર્વ (નાકર) (૧ સ ૧૬૦૧)	૬૪-ક	૬૦
(લિ સ ૧૭૧૧)	૬૨-ચ	૫૭
સરસ્વતીનું કીર્તન (હિંદી) (કેશવદાસ)	૭૩-ધ	૧૨૦
સવૈયા (દાણુપીવાના) (જીવરાજ)	૬૧-ખ	૫૧
સારસમદ્દ (સત્કૃત) (વાર અને તિથિમાહાત્મ્ય)	૧૪૬-ધ-૧૪	૪૧૧
સારોઈ ગઢના રાણાનાં કવિત	૧૪૫-ધ-૧૭	૪૧૧
સીમામવાળાના કવિત	૮૭-ક	૧૭૦
સીતાની રોધના પદ (આદિતરામ)	૬૮	૧૭૨
સીતારામમંજથ (સમય મુંદર)	૧૦૭	૨૨૪
સીતાવિયોમ (રણુછાડ)		
સીવરામડપ (સીતારામવિનાઠ) (વજ્યો) (લિ સ ૧૭૧૪)	૬૪-ખ	૬૪
સ્રીપર્વ (મદાદો) (વિષ્ણુદાસ) (૨ સ. ૧૭૧૫-૧૯૭૫) (લિ સં ૧૭૮૭)	૧૦૩-ક	૨૧૦
સિંદાસનખત્રીશી (વિપ્રની અને બરધરીની) (સામગ્રભટ્ટ) (લિ સં ૧૬૩૮-૩૬)	૬૮-ક	૧૮૬
(") (સ્રીચરિત્ર)	૬૮-ખ	૧૬૧
મિંદાસનખત્રીશી-૧૭૪૭-(૧ સ.) થી સ ૧૮૦૧૭ (લિ સ ૧૮૩૬-૪૬)	૧૧૬-ખ	૨૭૮
વાર્તા ૧ લી-દરજની, પુતળી નદા, (સામગ્રભટ્ટ)		૨૮૧
વાર્તા ૨ છ-વિધાવાની, પુતળી મુબદ્દા (")	"	૨૮૨
" ૩ છ-કમળની, પુતળી ધનદા (")	"	
" ૪ થી-સિદ્ધલ દેસની પમિની, પુતળી માનવતી (")	"	૨૮૪
વાર્તા ૫ મી-પચડકની, પુતળી દસા (")	"	૨૮૫

વાર્તા ૬ ક્રી-અખોલા રાણીની, પુતળી

ચિત્રાંગદા

(શામળભટ્ટ)

” ૭ મી-નાપિકની, પુતળી શ્યામિકા (, ,)	”	૨૮૭
” ૮ મી-ધનવંતની, પુતળી લક્ષ્મણા (, ,)	”	૨૮૮
” ૯ ,,-હંસની, , , કામાક્ષા (, ,)	”	૨૯૦
” ૧૦ ,,-ગર્ધવસેનની, , , વનિતા (, ,)	”	૨૯૧
” ૧૧ ,,-કલશની , , બાળા (, ,)	”	૨૯૩
” ૧૨ ,,-કાવડીઆની, , , સિંહિકા (, ,)	”	૨૯૪
” ૧૩ ,,-સમુદ્રની, , , માદલાજી (, ,)	”	૨૯૬
” ૧૪ ,,-તૌકાની, , , કાન્તા (, ,)	”	૨૯૮
” ૧૫ ,,-મેનાપોપટની, , , વૃંદા (, ,)	”	૨૯૯
” ૧૬ ,,-કાષ્ઠના ઘોડાની, , , અમૃતલવા (, ,)	”	૩૦૦
” ૧૭ ,,-પંખીની, , , પકજનયના (, ,)	”	૩૦૨
” ૧૮ ,,-વહાણની, , , ઈન્દુમતી (, ,)	”	૩૦૪
” ૧૯ ,,-ભાભારામની, , , પ્રહુરના (, ,)	”	૩૦૬
” ૨૦ ,,-વૈતાલભાટની, , , સમારંભની (, ,)	”	૩૧૦
” ૨૧ ,,-પાનની , , કર્પુરગૌરા (, ,)	”	૩૧૩
” ૨૨ ,,-કામધેનુની, , , સુભા (, ,)	”	૩૧૪
” ૨૩ ,,-ભદ્રાભામિનીની, સંકટહરણા (, ,)	”	૩૧૮
” ૨૪ ,,-શુટિકાની, , , ચન્દ્રવદના (, ,)	”	૩૨૦
” ૨૫ ,,-જોગણીની, , , સુગંધના (, ,)	”	૩૨૪
” ૨૬ ,,-માધવદાનની, , , અધનાશા (, ,)	”	૩૨૭
” ૨૭ ,,-શતબુદ્ધિ, સહસ્રબુદ્ધિ, લક્ષ- (, ,)	”	૩૨૯
બુદ્ધિ, અને કોટબુદ્ધિની, પુ. તરણી (, ,)	”	૩૩૧
” ૨૮ ,,-શુકસારિકાની, , , પદ્માસના (, ,)	”	૩૩૪
” ૨૯ ,,-સ્ત્રીચરિત્રની, , , શીલાવતી (, ,)	”	૩૩૬
” ૩૦ ,,-ભરથરીની, , , સરસ્વતી (, ,)	”	૩૩૯
” ૩૧ ,,-રૂપાવતીની, , , રેણુકા (, ,)	”	૩૪૧
” ૩૨ ,,-મડાપચીશીની, , , ઈન્દ્રણી (, ,)	”	૩૪૩

સિંહાસનખત્રીશી

પંચડંડની (નરપતિ) (૨. સં. ૧૫૪૪)

(લિ. સં. ૧૬૬૫)

વિક્રમચરિતની (લિ. સં. ૧૮૫૫) (શામળ)

પરકાયાપરવેશ (, ,)

અખોલારાણીની (, ,)

વિમ્બી (, ,)

૭૮-ક ૧૩૪

૫૭-ક ૩૫

૭૯-ક ૧૪૪

૭૯-ક ૧૪૫

૯૮-ક ૧૮૯

અયાનુક્રમણિકા

૧૯

બરથરીની	(")	૯૮-ક	૧૮૮
સીમરિત્રની	(")		
(લિ સ ૧૮૩૬)		૯૮-ખ	૧૯૨
પાનની	(")		
બ્રાહ્મણના પુત્રની	(")	૧૦૬-ક	૨૧૭
મેનાપોપટની વાત	(")	૧૨૪-ધ	૩૫૬
સિદ્ધ અને સૂઅરની વાત (અલ)		૧૪૬-ધ-૩	૪૧૧
સુદામાખ્યાન (અગાદાસ) (લિ સ ૧૭૧૩-૬)		૫૩-ખ	૧૦
" (પ્રેમાનંદ) (૨ સ ૧૭૩૮)		૬૧-૬	૪૬
સુદામાચરિત્ર (") (૨ સ ૧૭૦૫)			
(લિ સ ૧૭૫૮)		૫૪-ચ	૧૯
" (") (૨ સ ૧૭૩૮)			
(લિ સ ૧૮૩૮)		૬૨-છ	૫૫
" (")		૬૮-ખ	૧૦૦
" (કુર્ક) (લિ સ ૧૭૮૭)		૧૧૦-ચ	૨૩૬
" (પ્રેમાનંદ) (૨ સ ૧૭૩૮)			
(લિ સ ૧૭૫૮)		૧૧૧-ખ	૨૪૦
" (પ્રેમાનંદ)		૧૧૨-ઁ	૨૪૭
" (") (૨ સ ૧૭૩૮)		૧૩૪-ખ	૩૭૬
		૬૬-ઁ	૭૭
સુધન્વાનું આખ્યાન (નાઠર)			
સુભદ્રાહરણ-(વિમ્વલભી) (પ્રેમાનંદ) (૨ સ ૧૭-)		૧૩૫-ખ	૩૮૨
(લિ સ ૧૮૬૬)		૧૦૭	૨૨૫
સુરભનો હાં (હરિભદ્ર)			
સુરેખાહરણ (વીરજી) (૨ સ ૧૭૨૦)		૫૨-ખ	૩
(લિ સ ૧૮૧૨)			
" (") (૨ સ ૧૭૨૦)		૫૪-ક	૧૪
(લિ સ ૧૭૬૦)		૫૮	૩૯
સૂડાખહોતેરી (વાર્તા ૧૪ થી ૩૦) (શામળમદ)			૩૯
૧૪ મી ચતુર સુદાણની સ્ત્રી સરૂપા અને મનુકાની		"	
૧૫ મી સુભા(સોભા)ચંદ શાહની સ્ત્રી ચોભાજ			૪૦
સુંદરી અને સોદાજરની વાત		"	
૧૬ મી અગ્રીણી બાલા બાહારકની સ્ત્રી કાદાનાજી			૪૧
અને માધર્વ ગોવિંદની વાત		"	
૧૭ મી ખત્રી ક્ષેતા કારીચરની સ્ત્રી રંગા અને			૪૧
બ્રાહ્મણની વાત		"	

૧૮ મી ભદ્રસેન રાજની સ્ત્રી કંદુપરબા અને વ્યાસની વાત...	૪૨
૧૯ મી રહીયા મહુયાણાની સ્ત્રીની વાત	૪૨
૨૦ મી મહુકચંદ શાની સ્ત્રી ઝવેર વહુ અને નંદાની	૪૨
૨૧ મી જોરા ક્ષત્રીની સ્ત્રી ધિંગાણ અને ગંગા પટેલની	૪૨
૨૨ મી ભીમા ભોધની ભામિની જીમનાની વાત	૪૨
૨૩ મી નરભા શાહની સ્ત્રી વળની વાત	૪૨
૨૪ મી મકનદાસ હરિયડ અને શ્રાવકની સણગની	૪૨
૨૫ મી બ્રહ્મદત્તની સ્ત્રી જીમનાની વાત	૪૨
૨૬ મી દામોદર દરજની સ્ત્રી નાથીની વાત...	૪૨
૨૭ મી વેલચંદ વેહેવારીયાની સ્ત્રી ઘોળીની વાત	૪૨
૨૮ મી હાથી પટેલની સ્ત્રી હાંસાની વાત...	૪૨
૨૯ મી રૂડા રામ કાનાની સ્ત્રી રૂડાંની વાત...	૪૨
૩૦ મી લખપતિ લાડકાની સ્ત્રી લાડકીની વાત...	૪૩
સેવાક્ષ (હિં. કા.) સૂરદાસ	...	૧૧૨-૬	૨૪૫
સૌસિક પર્વ (વિષ્ણુદાસ) (લિ. સં. ૧૭૬૭)	...	૧૦૩-૬	૨૦૫

૨૧

શકુનાવલિ (લિ. સં. ૧૮૯૨)	...	૧૨૪-ખ	૩૫૫
શક્ય પર્વ (વિષ્ણુદાસ) (લિ. સં. ૧૭૬૭)	...	૧૦૩-અ	૨૧૧
શલોકો (રણછોડાજીનો) રામળભટ્ટ (ર. સં. ૧૭૮૧) (લિ. સં. ૧૮૦૩)	...	૮૬-ગ	૧૬૬
શરદપુનમનો રાસ નિરોરરામ (ર. સં. ૧૮૪૬) (લિ. સં. ૧૮૫૬)	...	૧૧૮-ધ	૧૫૭
રામળશાહનો વિવાહ હરિદાસ (ર. સં. ૧૭૭૫ ? (સં. ૧૭૨૫-૩૬) (લિ. સં. ૧૯૦૩)	...	૮૩-ધ	૨૭૬
,, (હરિદાસ) સ. ૧૭૨૫-૨૬) (લિ. સં. ૧૮૦૩)	...	૮૬-ક	૧૬૫
શિક્ષામોહન	...	૧૦૦-ક	૧૯૪
શિવકથા	...	૧૨૯-ડ	૩૬૭
શિવપુરાણ (શિવમાહાત્મ્ય મહાદેવસુત-હરદેવ) (ર. સં. ૧૭૪૦)	...	૮૫-ક	૧૫૯
,, હરદેવ (ર. સં. ૧૭૪૦) (લિ. સં. ૧૭૬૮)	...	૧૧૦-ક	૨૨૯
શિવલીલડી સંવાદ (બાલણ) (લિ. સં. ૧૭૫૯)	...	૫૪-ઝ	૨૩
,, (બાલણ ?)	...	૮૭-ધ	૧૭૨
,, (બાલણ)	...	૧૧૧-ક	૨૩૯

શિવમાહાત્મ્ય મહાદેવસુત-હરદેવ (૨ સ ૧૭૧૪૧ સ -૧૭૪૦)	૮૦	૧૪૫
શ્રીજીને વિનતિ-ચતુર્થજ્ઞાસ	૧૦૬-છ	૨૨૧
શુકદેવાખ્યાન (વસ્તો) (૨ સ ૧૬૨૪) (લિ સ ૧૮૩૮)	૬૨-ત	૫૬
" " (૨ સ ૧૬૨૪) (લિ સ ૧૭૧૨)	૬૪-ખ	૬૨
શુકદેવ આખ્યાન " (૨ સ ૧૬૨૪) (લિ સ ૧૭૮૧)	૧૦૨-છ	૨૦૪
શુકનાવલિ (લિ સ ૧૮૯૨)	૧૨૪-ખ	૩૫૫
શૃંગાલપુરી (સુરદાસ) (લિ સ ૧૭૬૦)	૫૪-ગ	૧૭
, (કક) (૨ સ ૧૬૮૪) (લિ સ ૧૭૯૭)	૧૧૦-ગ	૨૩૨
" (નાકર) (લિ સ ૧૭૫૮)	૧૧૭-ક	૨૬૩
છ		
હનુમતચરિત્ર (કાશીસુત શેષજી) (૨ સ ૧૬૪૭) (લિ સ ૧૭૫૬)	૫૪-ગ	૨૪
હરિવિજયવિલાસ યાદરોટ વ્રજ (૨ સ ૧૮૧૫)	૧૨૩	૩૫૩
હરિશ્ચંદ્રપુરી (વિષ્ણુદાસ) (૨ સ ૧૬૫૭) (લિ સ ૧૮૧૩)	૫૨-ઢ	૬
હારમાળા (નરસિંહ મહેતો)	૫૫-ધ	૩૧
હારમાળાનાં પદ (નરસિંહ મહેતો)	૧૩૭	૩૮૬
હંસાવલી (રામભજન)	૧૦૫-ક	૨૧૬
હંસાવલી (વિક્રમના પુત્રનો વિવાહ) (મધુસૂદન વ્યાસ) (૨ સ ૧૬૧૬) (લિ સ ૧૬૬૫)	૭૮-ખ	૧૩૭
હિંદોલાનાં પદ (હિં) (કવિ મહાદેવજી પાણી એક ગુજરાતી પદ છે) (ગિમાનદ)	૫૨-જ	૮
હિંદોળો (તાવજાન) (અખ્યાતજી)	૬૬-ચ	૧૦૫
હિંદોળાનાં પદ	૬૭-ખ	૧૮૭
ઝ		
જ્ઞાનગીતા (નરહરિ) (૨ સ ૧૬૭૨) (લિ સ. ૧૭૬૭)	૧૪૫	૪૦૫

મુદ્રણાદિ દોષ-શુદ્ધિ અને કંઈકે 'વિશેષ'ની વૃદ્ધિ

(આમાં મહત્વની દોષશુદ્ધિ જ આપેલી છે.)

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાતું-લીટી
પ્રા. કા.	પ્રા. કા. ગ્રં. ૧૭	૨-૨૭
પૃ૩-૬	પૃ૨-૬	૨-૩૦
પ્રા. કા. ત્રિ. અં.	પ્રા. કા. ત્રિ. અં. ૧, વર્ષ ૩ ભું, (૧૮૮૭) પા. ૨૭-૪૨	૩-૧૨
પૃ૩-અ	પૃ૨-અ	૩-૧૩
ત્રિ. અં.	ત્રિ. અં. ૩, વર્ષ ૫ મું, (૧૮૮૯)	૪-૨૯
પ્રા. કા. ત્રિ.	પ્રા. કા. ત્રિ. અં. ૩, વર્ષ ૭ મું, (૧૮૯૧)	૬- ૨
પૃ૩-જ	પૃ૨-જ	૮-૧૬
પ-ખ	પૃ૩-ખ	૧૦- ૪
(ઉમેરો)	લિ. સં. (૧૭૧૬ ?)	૧૦- ૫
આપેલાં	આપેલાં.	૧૧- ૫
હરિદાસ	હરિદાસ	૧૩-૨૪
પ્રા. કા. ત્રિ	પ્રા. કા. ત્રિ. અં. ૩, વર્ષ ૫, (૧૮૮૯)	૧૫-૧૧
પૃ૫-૬	પૃ૪-૬	૧૬- ૭
(કવિતું નામ નથી.)	ગોપાલદાસ	૧૬-૭
વિશેષ	બૃ. કા. દો. ૮ માં છપાયું છે.	૧૬-૮
પૃ૫-અ	પૃ૪-અ	૧૬-૨૪
પૃ૫-છ	પૃ૪-છ	૨૧- ૮
પૃ૫-જ	પૃ૪-જ	૨૨-૨૨
છપાયેલી જણાતી નથી.	બૃ. કા. દો. ૨ માં છપાઈ છે. કવિ સં. ૧૭૮૭ માં હયાત હતો.	૨૩-૧૩
પૃ૫-ઝ	પૃ૪-ઝ	૨૩-૧૪
પૃ૫-	પૃ૪-ઝ	૨૪-૧૫
૨. સં. નથી	૨. સં. ૧૭૦૮	૨૫-૨૨-૨૩
(ઉમેરો)	(લિ. સં. ૧૭૫૯)	૨૭-૨૬
વિક્રમચરિત્ર	વિક્રમચરિત્ર-શ્રીચરિત્ર	૩૫-૧૫
૨ા. સા.	દિ. બ.	૩૮-૩૦
૨. સં. નથી.	સં. ૧૭૫૦	૪૩-૩૧
કેરે	કેરે	૪૬-૨૩
સં. ૧૯૧૫	સં. ૧૯૨૫	૪૯-૧૧

વૈરાટ પર્વ	વિરાટ પર્વ	૬૦-૨૨
૨ સ નથી	૨ સ ૧૬૨૪	૫૬-૨૫
૬૨-થ	૬૨-તા	૬૩-૨૪, ૩૪
ભીમદ્	ભીમદ્	૬૮- ૩
છપાયહું નથી	અમદાવાદમા છપાયુ છે	૬૮- ૮
૬૮-ખ	૬૬-ખ	૭૩-૨૪
૬૮-ખ	૬૬-ખ	૭૩-૨૫
સિ સ	સિ સ ૧૮૦૨	૭૭-૧૮
અહીં પ્રાપ્ત થવાથી	નહીં પ્રાપ્ત થયું હોવાથી	૭૮-૨૮
સિ મ	સિ સ ૧૮૦૨	૭૮-૩૧
સિ સ	સિ મ ૧૮૦૨	૮૦-૧૮
સિ સ. ૧૮૧૦	સિ સ ૧૮૦૨ (૧)	૮૧-૨૧
સવત ૧૮૨૦	સવત ૧૮૦૨ (૧)	૮૩-૧૭
(ઉમેરો)	૩ આ ચોપડામાંના આખ્યાન ના આગલા તેમ પાછલા આખ્યાનો સ ૧૮૦૨ મા લખા થવા હોઈને ૧૮૦૨ ને બદલે લઘીઆએ ભૂલથી ૧૮૨૦ લખ્યું હોય સભવે છે	૮૩-૨૭ પછી
(ઉમેરો)	૩ ધીરવર્માનું નાકશૂલ આખ્યાન પણ છે તેની સ ૧૮૩૦ ની પ્રતિ રા રા અભાવાત છુ ન્હી પાસે છે	૮૩-૩૫ પછી
(ઉમેરો)	૪ આ આખ્યાન પછી અર્ધ પ્રયાણનો ક્રમ ભેતા ચદ્રદાસ ખ્યાન આવડુ બોધ્યો, પણ પ્રસ્તુત પ્રતિના સમઢકર્તાએ તે લીધું-સમઢ્યું જણાવું નથી, અને તે પછીનું અમદાવાદઆખ્યાન લીધું છે	૮૫-૨૧ પછી
(ઉમેરો)	૩ કવિ ખખાતનો છે, શિવદાસનો સદાચારી છે, કારણુ જાનેના ગુરુ બાલકૃષ્ણ છે	૮૭-૧૦ પછી
ગીપરામા	ગી(ગોપી ?) (બિદામ)પરામા	૮૮-૨૩
(ઉમેરો)	૨૮ અભાવાત છુ ન્હી પાસે સ ૧૮૩૦ લખાયું ૨૫ ઠસવાડ વિષ્ણુદાસ કવિનુ ઉત્તોમ પર્વ છે	૯૧-૧ (ઉ-પછી)

અં. ૬૮	અં. ૬૬ ફ.	૯૪
૬૬-૮૧	૬૬-૮૫	૯૬- ૫
(ઉમેરો)	ભુઓ પા. ૯૦-૯૧	૯૬-૫ ('વિશેષ' પૃષ્ઠ
પ્રા. કા. ત્રિ.	પ્રા. કા. ત્રિ. અં. ૧, વર્ષ ૩, (૧૮૮૭)	૯૯-૨૯
પ્રા. કા. ત્રિમાસિક	પ્રા. કા. ત્રિમાસિક અં. ૩, વર્ષ ૩, (૧૮૮૭)	૧૧૯- ૬
લિ. સં. ૧૮૨૪	લિ. સં. ૧૮૧૪	૧૨૭-૨૬
રશ્મે હેલી	રશ મેહેલી	૧૩૩-૧૬
શીમાલાની	શી(શ્રી)માલીની	૧૪૧-૩૧
લખાયલી	રચાયલી	૧૪૩-૨૫
૩૬-૬	૭૭-૬	૧૫૧-૨૧
૭૭-૪	૭૭-૬	૧૫૧-૨૮
શામળા	શિવદાસ	૧૫૫- ૧
ર. સં. ૧૬૬૩	ર. સં. ૧૬૭૩	૧૫૯- ૨
વિશેષ...આવંતી નથી.	આ આખ્યાન ભૃ. કા. દો. ૮ માં પા. ૬૮૧ થી ૭૦૫ માં પ્રકટ થયું છે. કવિ સુરતનો છે; એ પ્રખ્યાત ભોલેભક્ત નહીં, પણ બીજો. (ભુઓ 'વૈરાગ્યવીર ભોલેભક્ત', ભૃ. કા. દો. ૮ પ્રસ્તાવના, લે. નટવરલાલ ઇ. દેશાઈ.) ૧૫૭-૧૧, ૧૨	
પાતું ૩૧૨	પાતું ૧૧૭-૮	૧૫૯-૨૮
૧૯૨૫-૨૬	૧૭૨૫-૨૬	૧૬૬- ૬
(ઉમેરો)	શ્રીવલ્લભકૃલભૂષણ શ્રીહરિરાયજીએ શ્રીરણછોડરાયજીના પૂજનનો વિધિ નક્કી કરી આપી પૂજારી, મેવાડા- ઓનો ઠંઠો પતાવ્યાનું સુપ્રસિદ્ધ છે; એટલે આ મૂર્તિ તેમના સમય- માં હયાત હતી, એમ જણાયું છે. પછી પેટલાદવાળા શ્રીમંત્રારામ- ભટ્ટજીએ પણ એવો ઠંઠો પતાવ્યો હતો શ્રીદયારામના સમયમાં. ૧૬૮-૩૧ પછી	
અં-૮૯	અં-૮૯-ઘ	૧૭૬- ૧
લિ. સં. નથી.	૧૮૧૯ માં છપાયો છે.	૧૮૬-૨૭
(ઉમેરો)	લિ સં. ૧૮૩૯	૧૯૧

લિ સ ૧૬૩૬	લિ સ ૧૮૩૬	૧૯૨-૨૬
૧૬૩૬	૧૮૩૬	૧૯૪- ૪
૧૭૩૭	નથી	૧૯૬-૨૬
લિ સ ૧૭૮૬	લિ સ ૧૭૮૨	૨૦૧- ૨
પા ૬૩ ઝું	પા ૬૨ ઝું	૨૦૫- ૯
જુ કા હો	જુ કા હો ૪ થો	૨૦૫-૧૦
સ્વચારોહણી	સ્વચારોહણી	૨૦૬- ૧
(ઉમેરો)	૩ આ આપુ આખ્યાન રા	
	અખાવાલ ખુ નાનીની સ	
	૧૮૩૦ ની પ્રતિમા ઉતારેલુ છે	૨૧૦- ૬ પછી
૨ સ ૧૭૧૫	૨ સ. ૧૭૧૫ (૧) ૧૯૭૫	૨૧૦-૪
(ઉમેરો)	૨ શતર પનોદરા, એમ જો કે અન્ત	
	ભાગમા છે, પણ વિશ્વદાસનો સમય	
	જોતાં સ ૧૬૭૫ જોઈએ	૨૧૨-૬ પછી
પ્રા કા ત્રિ	પ્રા કા ત્રિ અ ૩, વર્ષ ૬, ૧૮૬૦	૨૧૫-૨૭
(ઉમેરો)	લિ સ ૧૮૮૫	૨૧૬- ૧ પછી
અખોલા	અખોલા	૨૧૬-૭
અખોલા	અખોલા	૨૧૬-૨૮-૩૧
લિ સ ૧૮૩૮	લિ સ ૧૮૬૬	૨૨૧-૨૩
(ઉમેરો)	૪ સ ૧૭૩૭ની પ્રતિ ઉપરથી આ	
	પ્રતિ ઉતારેલી છે	૨૨૩-૧૭ પછી
૧૭૮૧	૧૭૪૭	૨૨૬-૨૩
૧૭૬૦	૧૬૬૦	૨૨૮-૨૬
(ઉમેરો)	સ ૧૭૬૩ની પ્રતિ ઉપરથી આ	
	પ્રતિ ઉતારેલી છે	૨૧૬-૮
(ઉમેરો)	(ઠાં)	૨૩૬-૧૬ માં
૧૭૬૮	૧૭૮૬	૨૨૬-૨
લીટીના	લીટીની	૨૩૭-૧૨
લિ સ. ૧૮૬૮	લિ સ ૧૮૬૪-૧૮	૨૪૨-૧૧
૧૮૬૪	૧૮૬૪-૬૮	૨૪૩- ૪
૫૧૨	૨૫૧	૨૫૧- ૧
(ઉમેરો)	(નદીઆદનો નાગર)	૨૫૫-૧૩ પછી
૫૭		

(હમેરા)

નુઓ અનુસંધાન પાનું ૩૪૮

લિ. સં. ૧૮૬૦

લિ. સં. ૧૮૫૯

ર. સં. ૧૭૭૭

ર. સં. ૧૭૭૭ થી ૧૮૦૧

શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનો પ્રતાપ

શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના અતુર્ય પુત્ર

૨૬૫

૨૬૨

લિ. સં. ૧૮૮૨

લિ. સં. ૧૮૮૨

(હમેરા)

કૃષ્ણકીર્તન

૪૬૭

૩૬૭

રામાયણ

રામાયણ (અયોધ્યા કાંડ)

આખ્યાન

નળાખ્યાન

૧૮૦૭

૧૮૦૬

(હમેરા)

લિ. સં. ૧૮૦૬

(હમેરા)

લિ. સં. ૧૮૦૬

(હમેરા)

રા. અં. યુ. નળીએ છાપેલી

પ્રતિમાં 'આઠસે પાંત્રીસ પદ-

પ્રબંધ' એટલે ૧૬૭૦ પંક્તિઓ

હોવાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. પ્રસ્તુત

પ્રતિમાં 'આઠસેઠે ચાલીસ પદ'

એટલે ૧૬૮૦ પંક્તિઓ હોવાનું

જણાવેલું છે, જ્યારે ખરી રીતે

છાપેલી પ્રતિમાંની ૧૭૪૪ પંક્તિ-

ઓ અને પ્રસ્તુત પ્રતિમાંની ૮૬

(૬૨+૨૦+૪=૮૬) વધુ પંક્તિઓ

હમેરાતાં ૧૮૩૦ પંક્તિઓ યાય

છે; એટલે ૧૫૪ પંક્તિઓ

વધુ હોવા છતાં પ્રસ્તુત પ્ર-

તિમાં, વલ્લભ કવિ 'આઠસેઠે

ચાલીસ પદ' હોવાનું કહે છે,

પણ 'નવસેઠે પાંત્રીસ' કે 'એણી કે

ખ્યાણી' કહેતો નથી, એ શું વિ-

ચિત્ર અને વિધમ લાગતું નથી?

આ કારણે પણ આ આખ્યાન

વલ્લભજી હોયું સંભવતું નથી, પણ

કોઈ વલ્લભપ્રસંગે આવી ઘાલ-

વૃસેડ કરી સમજાય છે.

૨૬૨-૧૭ પછી

૨૬૭-૧૮

૨૭૮-૨૯

૨૧૬-૧૮

૩૪૮-૬

૨૧૬-૧૮

૩૫૮-૧ માં

૩૬૭ (મયાળે)

૩૭૧-૧૨

૩૭૬-૧૩

૩૭૬-૧૪

૩૭૭-૨૯ માં

૩૭૬-૨૦ માં

અ. ૧૩૬-ક	અ. ૧૩૮-ખ	૩૮૬-૧૮
અ. ૧૩૬-ગ	અ. ૧૩૮-ગ	૩૮૭- ૭
અ. ૧૩૬-ઙ	અ. ૧૩૮-ઙ	૩૮૭-૨૩
અ. ૧૩૬-ઘ	અ. ૧૩૮	૩૮૧-૨૮
(ઉચેરો)	૩ આ પ્રતિના આદિ, અંત, ને વિવચાદિ મદિ બુચોપા ૪૨૪	૩૮૧-૩૩ પછી

વિશેષ.

પ્રજ્ઞામી

“આ બ્રહ્મવેદીને બદલે પ્રજ્ઞામી પચનું અધ્યાત્મ રહસ્યનું પદ છે,” એમ

વાચન		૩૮૨-૧ માં
તાપી તરના	તાપી તટના	૪૧૧-૩૮૩-૧-૧૧
આમાદના પરતાપ	આમાદના પરતાપ	૪૧૧-૧૬
રામ પચીરી	રામ પચીરી	૪૧૬- ૭
એવાચનિ સાપદ	એવાચનિ શો પદ	૪૧૧- ૬
રાજકવિત્તિઓના	રાજકવિત્તિ મરાવનારાઓના	૪૦૮-૩૩

